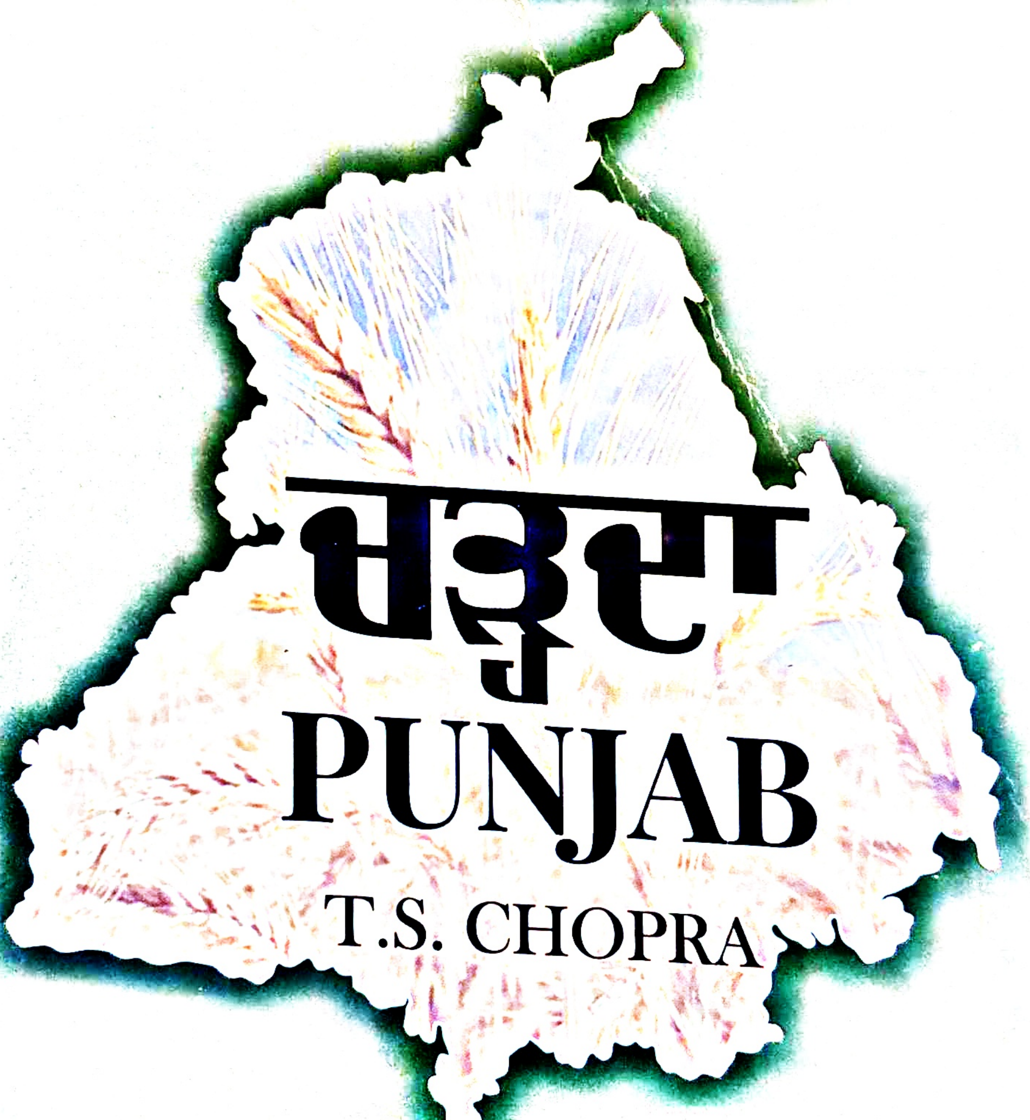
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਸਹਿਤ

A TOUR TO THE
HISTORY AND CULTURE OF PUNJAB

Pocket Library for
All Punjab Government Exams

ਪੜ੍ਹਦਾ PUNJAB

T.S. CHOPRA

(Also covers 50 Marks from Punjabi Qualifying Exam Syllabus according to PSSSB New Pattern)

9th Edition

PSSSB (Clerk), Punjab EXCISE Inspector, Senior Assistant, PPSC, Naib Tehsildar, Punjab Police Constable, Punjab Police Sub Inspector, Patwari, Co-operative Bank (LDC), Food Inspector, ETT, PSTET, JBT, NTT, PSPCL, Chandigarh JBT etc.

Updated Topic

1. Maharani Jindan
2. Gulab Kaur
3. Nanavati Commission
4. ਮੁਹਾਵਰੇ/ਅਖਾਣ
5. ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
6. ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ
7. ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ
8. ਭਗਤੀ ਕਾਵਿ
9. ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਵੀ (Important Writers)
10. ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਉੱਤਰ
11. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ

ਤਤਕਰਾ
(CONTENT)

Page No.

UNIT-I
CULTURE OF PUNJAB 1-54

UNIT-II

HISTORY OF PUNJAB 55-105

UNIT-III

GEOGRAPHY OF PUNJAB 106-126

ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਭਾਸ਼ਾ (50 ਨੰਬਰ) ਸਿਲੇਬਸ

1. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।
2. ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ, ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
3. ਮੁਹਾਵਰੇ
4. ਅਖਾਣ
5. ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੇਦ
6. ਅਗੇਤਰ ਤੇ ਪਿਛੇਤਰ
7. ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ
8. ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ
9. ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਿਖੋ।
10. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ।
11. ਅੰਕਾਂ, ਦਿਨਾਂ, ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ।
12. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
13. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
14. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

UNIT - I
CULTURE OF PUNJAB

1.1 FAIR OF PUNJAB

Important fairs of Punjab

(i) Haider Shekh fair celebrate in **Malerkotla**

Note: Real name of Haider Shekh was Sadarud-Din

(ii) Pir Sakhi Sarwar fair at **Malerkotla** (ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)

(iii) Rouza Sharif at Sirhind, **Fatehgarh Sahib**

Note: Celebrate in the memory of Shekh Ahmed Sirhindi

Note: Celebrate in the memory of Farqooi Ahmad Sirhindi.

(iv) Baba Sodel Baar fair at **Jalandhar**

(v) Hari Vallabh Sangeet fair at Deshbhagat Hall, **Jalandhar**

(vi) Jarg fair at Payal Tehsil Distt. (Ludhiana)
Also known as Basrian fair celebrate in (ਚੇਤ, Chet)
In this fair Worship of Seetla Mata Ji
Worship of Donkey Animal in this fair during Jarg fair and worship of Seetla Mata Ji

Note: Sweet Gulgule offer in this fair.

(vii) Chapar fair (Gugga nomi or Guggamadi) at Chapar village, in Ludhiana celebrate in Bhado (ਭਾਦੋਂ) Month

(viii) Kisan fair at PAU, Ludhiana

(ix) Rural Sports fairs (at Quila Raipur, Ludhiana)
Also known as Mini Olympics of Punjab

Note: Bull Cart and animal race famouse in this fair.

(x) Basant Panchmi fair at Dukhniwaran Sahib Gurudawara, Patiala (Feb, ਮਾਘ) ਇਸ ਦਿਨ ਸਰਸਵਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(xi) Animal fair at Mukatsar Sahib

(xii) Maghi fair at Mukatsar Sahib

Note: Celebrate in the memory of 40 Mukte.

(xiii) Baba Farid fair in Faridkot

(xiv) Gadri Babian Da Mela in Jalandhar (District)

(xv) Vaisakhi fair at Anandpur City district Roopnagar (Biggest Fair of Punjab)

(xvi) Hola Mohala fair at Anandpur City in district Roopnagar
Note: Hola Mohala celebrate after one day of Holi.

(xvii) Charar Da Mela — Pakistan
(xviii) Gurudawara Parivar Vichhora fair — (Vill Sirsa) Roper District
(xix) Jogi Pir fair — Bhokri (Bathinda)
(xx) Pir Banoi fair — Sunam (Sangrur) Chet Month (Memory) (Khaw Manmood Banoi)
(xxi) Rajni Devi Temple fair: Chabbewal (Hoshiarpur)
(xxii) Roshni Fair at Jagraon (ਜਗਰਾਓਂ) (ਨੋਟ: ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਦਰੀ ਅਬਦੁਲ ਜ਼ੀਲਾਨੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਬਦੁਲ ਜ਼ੀਲਾਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੀਰ ਮੋਹਕਮਦੀਨ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹ ਇਹ ਮੇਲਾ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ।
(xxiii) ਅਚੱਲ ਮੇਲਾ, (ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਮੇਲਾ)— ਬਟਾਲਾ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)
(xxiv) ਚਮਬਿਆਲ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਾਰਡਰ (ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਮਨਹਾਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿ
(xxv) ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦਾ ਮੇਲਾ — (ਬਕਾਲਾ)
(xxvi) ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਯਮੁਨਾ ਨਗਰ, ਹਰਿਆਣਾ)

ਨੋਟ: ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(xxvii) ਸੱਯਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਕੋਟਕਪੂਰਾ)
(xxviii) ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
(xxix) ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਬਟਾਲਾ) (1917 ਤੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।)
(xxx) ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਜਗਦੇਵ ਕਲਾਂ)
(xxxi) ਬਾਬਾ ਸਿੱਧ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਪਟਿਆਲਾ)
(xxxii) ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਸ਼ਾਹਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)
(xxxiii) ਹਰੀਏ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਰੌਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ)
(xxxiv) ਬਾਬੇ ਦਰਬਾਰੀ/ਬਾਬਾ ਗਰੀਬ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਚੂੜ੍ਹੀਆਂ)
(xxxv) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਲੂਵਾਲੀਆਂ ਮੇਲਾ (ਕਪੂਰਥਲਾ)
(xxxvi) ਮੁਰਾਦ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਨਕੋਦਰ ਜਲੰਧਰ)
(xxxvii) ਦੁਆਦਸ਼ੀ ਦਾ ਮੇਲਾ- (ਪਟਿਆਲਾ) ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
(xxxviii) ਬਾਲ ਗੋਦਾਈ ਟਿੱਲੇ ਦਾ ਮੇਲਾ – ਜ਼ੇਹਲਮ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)

1.2 SPORTS GAMES OF PUNJAB (ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਖੇਡਾਂ)

ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਇਹ ਲੋਕ ਸੱਭਿਆਚ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆਂ ਹਨ।

ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ:

(i) **Official state game of Punjab–Kabaddi** (Common for Male a Female) (Diametar of Kabadi Circle- 22mt.)
(ii) Khido Kundi (Hockey) (Common for Male and Female)

Note: Punjab's **Sansarpur village is known as Nursery of Hockey,** Sansarp village in Jalandhar District

(iv) Gulli Danda (ਗੁੱਲੀ ਡੰਡਾ)
(v) Kotla Chapaki (Common for Male and Female)
(vi) Bandar Killa

(vii) Lukan Michi (ਡਾਈਆ-ਦੂਹਕੜੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) (Common for Male and Female)

(ix) Kho-Kho (Total Players - 9) (Common for Male and Female)

(x) Addi Tappa

(xii) Jand-Khrand

(xiii) Bill - Bachian Di Maa

(xv) ਲੂਣ ਮਿਆਣੀ (ਬੰਟੇ)

(xvi) ਸ਼ੱਕਰ ਭਿੱਜੀ

(xviii) ਉਠਕ ਬੈਠਕ

(xix) ਪਿੱਠੂ

(xxi) ਗੱਤਕਾ (Started by Guru Hargobind Sahib Ji, Martial Arts of Sikhism)

(xxii) ਡੁੰਮਣਾ ਮਖਿਆਲ

(xxiii) ਭੰਡਾ ਭੰਡਾਰੀਆ

(xxviii) ਚੀਚੋ, ਚੀਚ ਗਨੇਰੀਆਂ (Male & Female)

(xxix) ਦਾਈਆ ਦਹੂਕੜੇ

(xxx) ਪੀਲ - ਪਲਾਂਘਣ (ਡੰਡਾ ਡੁੱਕ, ਡੰਡ ਪਰਾਗਾ, ਕੀੜ ਕੜਾਂਗਾ) ਇਹ ਦਰੱਖ਼ਤਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(xxxi) ਗੁਟਾਰ ਫਸਗੀ (ਇਹ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

(xxxii) ਵੰਞ ਵੜਿਕਾ

(xxxiii) ਰੱਬ ਦੀ ਹਵੇਲੀ

(xxxiv) ਕੂਕਾਂ ਕਾਂਗੜੇ

(xxxv) ਕਲੀ ਜੋਟਾ

(xxxvi) ਨੱਕਾ ਪੂਰ

(xxxvii) ਚੋਰ ਕੋਠੀ

(xxxviii) ਮਨ ਬਾਟੜੇ

(xxxix) ਕੀੜੀ ਕਾਢਾ

(xxxx) ਟਿਬਲਾ ਟਿਬਲੀ

(xxxii) ਤਿੱਤਰ ਮੋਰ

(xxxii) ਅੰਨ੍ਹਾ ਝੋਟਾ

(xxxii) ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਨੌਕਰ

(xxxii) **ਕੱਦੂ ਦੀ ਵੇਲ੍ਹ**

(xxxii) ਗੁਲੇਲ

(xxxii) ਸੌਂਚੀ ਪੱਕੀ (ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਾਂਗੂ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ:

ਗੁੱਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ, ਛਟਾਪੂ, ਗੀਟ੍ਹੇ, ਅੱਡੀ ਛੜੱਪਾ, ਈਂਗਣ ਮੀਂਗਣ, ਚੱਕੀ ਚੋਅ, ਭੰਡਾ ਭੰਡਾਰਿਆ, ਹਰਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਬੁੱਢੀ ਮਾਈ, ਤੋਤਿਆ ਮਨ ਤੋਤਿਆ, ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਮਾਲ, ਫੜਨ ਫੜਾਈ, ਪੋਸ਼ਣ ਪਾ, ਗੈਲਰੀ, ਥਾਲ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ), ਬਕਰੀ ਪੀਚੋ, ਸਟਾਪੂ (Stapu/Picho) (**How many box in Picho – 10)**

ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ

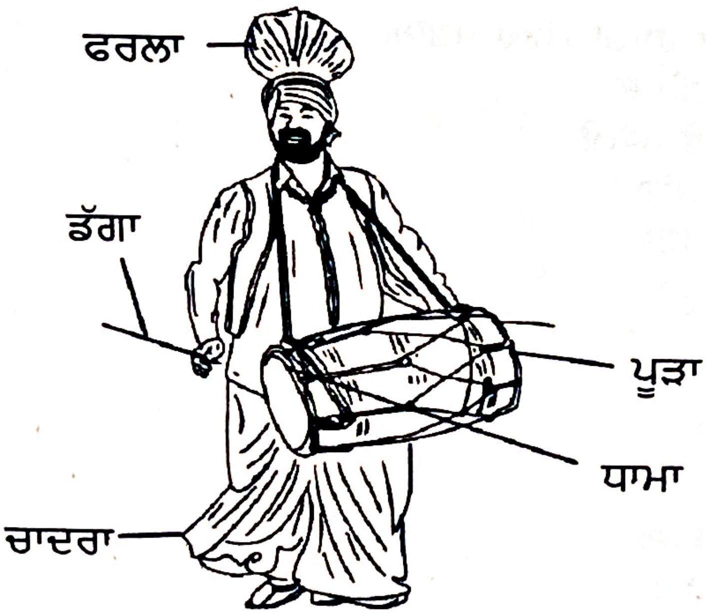
ਸ਼ਤਰੰਜ, ਚੌਪੜ, ਬਾਰਾਂ ਟਹਿਣੀ, ਤਾਸ਼, ਬਾਗ ਟਾਹਣੀ, ਸੌਂਚੀ ਆਦਿ।
ਨੋਟ: ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਨੂੰ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1.3 IMPORTANT MAGAZINES (ਰਸਾਲੇ) OF PUNJAB

(i) Khoj Patrika – Published by Punjabi University, Patiala
(ii) Khoj Darpan – Published by Guru Nanak Dev University, Amritsar
(iii) Khoj – Published by Pakistan, Punjab
(iv) Parakh – Published by Punjab University, Chandigarh.
(v) Pankhriyan (ਪੰਖੜੀਆਂ) – Published by PSEB, Mohali
(vi) Preetlari Magazine started in 1933.
Note: Preetlari Magazine started by Gurbaksh Singh Preetlari (Famou
Punjabi Writer)
(vii) Dukhniwaran Magazine - Mohan Singh Vaid (in 1906)

1.4 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਜ਼ (FOLK MUSICAL INSTRUMENT OF PUNJAB)

(i) (ਘੜਾ)
(ii) (ਢੋਲ) (Dhol Famous Instrument in Jhumer Dance)

(iii) Sarangi – height 35-40 cm
(iv) Rabab – is national symbol of **Afganistan**
Note: Rabab instrument play by **Bhai Mardana Ji** first time in Punjab.
(v) Tumbi
(vi) Chimtta
(vii) Algoza (ਅਲਗੋਜ਼ਾ)
(viii) Dhadd (ਢੱਡ) – Founder of Dhadd Instrument Guru Hargobind Sahib J
(ix) Taus - Founder Guru Hargobind Sahib Ji
(x) Dafali, Kato, Bugchu (ਬੁਘਚੂ),

(xi) Saranda (ਸਰੰਦਾ), founder Guru Hargobind Sahib Ji
(xii) Sarode (ਸਰੋਦ)
(xiii) ਕਿੰਗ
(xiv) ਸੱਪ
(xv) ਵੰਝਲੀ
(xvi) ਨਫ਼ੀਰੀ
(xvii) ਛੁਤਰੀ (ਊਠ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵਜਾਉਣਾ ਵਾਲਾ ਛੋਟਾ ਨਗਾਰਾ)
(xviii) ਨਗਾਰਾ Founder of Nagara Instrument Guru Hargobind Sahib Ji
(xix) ਮਿਰਦੰਗ

ਨੋਟ: ਘਨ ਸਾਜ਼: ਇਹ ਧਾਤ (Metal) ਦੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ:-
ਖੰਜਰੀ, ਸੱਪ, ਕਾਟੋ, ਕਿਰਲਾ, ਖੜਤਾਲ, ਗੜਵਾ.....

ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਜ਼:

ਭੋਂਪੂ, ਸ਼ਹਿਨਾਈ, ਨਰਸਿੰਘਾਂ, ਮਜੀਰੇ, ਡੱਫ, ਇਕਤਾਰਾ, ਨਗੋਜੇ, ਤੱਬਲਾ (ਤੱਬਲੇ ਦੀ ਖੋਜ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ)
ਸਿਤਾਰ (ਸਿਤਾਰ ਦੀ ਖੋਜ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ)
ਪੱਖਵਾਜ, ਦਿਲਰੁਬਾ (ਇਸ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸੁਣਦੇ ਸਨ)
ਧੌਸਾ, ਬੰਸਰੀ, ਛੈਣੇ।

1.5 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਗੀਤ (FAMOUS SONGS OF PUNJAB)

1. ਘੋੜੀਆਂ-ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਭੈਣਾਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
2. ਸੁਹਾਗ-ਕੁੜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਨੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।
3. ਛੰਦ-ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਾੜਾ ਛੰਦ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਲੀਆਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ।
4. ਸਿੱਠਣੀਆਂ- ਬਰਾਤ ਦੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
5. ਬੋਲੀਆਂ- ਗਿੱਧੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
6. ਟੱਪੇ- ਬੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਅਖੀਰਲਾ ਅੱਖਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)
7. ਮਾਹੀਆ-ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
8. ਤ੍ਰਿੰਝਣ
9. ਕੀਰਨੇ/ਵੈਣ- ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
10. ਥਾਲ (ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਗੀਤ ਹੈ)
11. ਲੋਰੀ (ਇਹ ਮਾਵਾਂ ਮਮਤਾ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ)
12. ਢੋਲੇ (ਇਹ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤ ਹੈ)
13. ਪੱਤਲ ਕਾਵਿ (ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਿਆਣੀ ਔਰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ)
14. ਹੇਅਰਾ (ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ)
15. ਅਲਾਹੁਣੀ (ਵੈਰਾਗ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗੀਤ ਹਨ)
16. ਸੱਦ (ਇਹ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸਬੰਧ ਮੌਤ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪੁਕਾਰਨਾ)
17. ਰੁੱਤਾਂ (ਇਹ ਵੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ)
18. ਥਿੱਤੀ (ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤਾਰੀਖ। ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਧਣ ਘਟਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਥਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)

19. ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਗੀਤ (ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਹੈ। ਛੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹ
20. ਝੋਕ/ਬਿਰਹੜੇ (ਇਹ ਪਿਆਰ ਗੀਤ ਹੈ ਜੋ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
21. ਤੇਲੀ/ਸਿਕਲੀਗਰ (ਇਹ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਹਨ)
22. ਬੁਝਾਰਤਾਂ (ਇਹ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਪਰਖ ਲਈ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
23. ਕਸੀਦਾ (ਇਸਲਾਮ ਅਰਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਹੈ)
24. ਝੇੜਾ
25. ਜਿੰਦੂਆ (ਇਹ ਲੋਕ ਨਾਚ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਗੀਤ ਵੀ ਹੈ।)
26. ਭੇਟਾ (ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤ ਹਨ)

ਨੋਟ: ਲੋਕ ਗੀਤ, ਲੋਕਧਾਰਾ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਗੀਤ ਦਾ ਲੱਛਣ **ਚਾਅ** ਹੁੰਦਾ

ਨੋਟ: ਬੋਲੀਆਂ ਬਾਰੇ- ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨਿਕ ਤੁਕਾਂਤ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ ਬਾਰੀ ਬਰਸੀ ਖੱਟਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਕੀ ਖੱਟ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ?

1. ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵੇਖ ਲਓ,
ਜਿਉਂ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਪਾਵੇ।
ਕੰਨੀਦਾਰ ਇਹ ਬੰਨਦੇ ਚਾਦਰੇ,
ਪਿੰਜਣੀ ਨਾਲ਼ ਸੁਹਾਵੇ।
2. ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿੰਡ ਸੁਣੀਦਾ,
ਪਿੰਡ ਸੁਣੀਦਾ ਲੱਲੀਆਂ।
ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਦੋ ਬਲ਼ਦ ਸੁਣੀਦੇ
ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਲੀਆਂ,
ਮੇਲਾ ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਦੋ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਚੱਲੀਆਂ।

ਨੋਟ: ਬੋਲੀ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਤੁਕ ਨੂੰ **ਤੋੜਾ** ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ:

1. **ਛੁਆਰਾ ਲਾਉਣਾ** 2. ਕੁੜਮਾਈ 3. ਚੁੰਨੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ 4. ਰੁਪੱਈਆ ਹੱਥ ਤੇ ਰੱਖ 5. ਮਾਹੀਏ ਪੈਣਾ 6. ਗਾਉਣ ਸੰਗੀਤ ਬਿਠਾਉਣਾ 7. ਵੱਟਣਾ 8. ਸ਼ਾਂਤ 9. ਰੁੱਸਣਾ 1 ਘੋੜੀ ਚੜ੍ਹਨਾ 11. **ਗੰਢਾ ਭੇਜਣਾ** 12. **ਪਰੋਸਾ ਫੇਰਨਾ** 13. ਸੁਰਮਾ ਸਿਲਾਈ 14. ਸਿਹ ਗੁੰਦਣਾ 15. ਜੰਝ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਜੰਝ ਢੁਕਣੀ 16. ਮਿਲਣੀ ਕਰਨਾ 17. ਲਾਵਾਂ ਜਾਂ ਫੇਰੇ ਕਰ 18. ਡੋਲੀ ਤੋਰਨੀ 19. ਪਾਣੀ ਵਾਰਨਾ 20. ਗੋਤ ਕਨਾਲਾ 21. ਗਾਨਾ ਖੇਡਣਾ 22. ਥ 23. ਛੱਟੀਆਂ ਖੇਡਣਾ 24. **ਸੰਧਾਰਾ** (ਇਹ ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜ ਵਾਲੀ ਸਮਾਨ ਦੀ ਪੇਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) 25. ਰੀਤਾਂ - ਇਹ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਫਲ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ:

ਭੁੰਜੇ ਲਾਹੁਣਾ, ਨਹਾਉਣਾ, ਗੋਡਾ ਨਿਵਾਉਣਾਂ, ਸੀੜੀ ਤੇ ਪਾਉਣਾ, ਘੜਾ ਤੋੜਨਾ, ਮੁਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਤਾਲਾ ਰੱਖਣਾ, ਕਪਾਲ ਕਿਰਿਆ, ਲਾਂਬੂੰ ਲਾਉਣਾ, ਫੁੱਲ ਤਾਰਨੇ, ਚੌਥ ਸਤਾਰਵੀ, ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ, ਪੱਗੜੀ ਰਸਮ, **ਗਦੌੜਾ (ਗੋਦੜਾ)** ਇਹ ਮੌਤ ਦੀ ਰਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਤਾਰਨੇ (ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰਸਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)

1.6 ORNAMENTS OF PUNJAB

Female Ornament

1. ਗਰਦਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ-ਚੰਪਾਕਲੀ-ਰਾਣੀਹਾਰ, ਮਟਰਮਾਲਾ, ਹੱਸ ਕੰਠੀ, **ਹਮੇਲ**-(ਇੱ

ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ 5 ਪੈਸੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ), ਪੈਂਡਲ, **ਢੋਲਣੇ**, ਨੌਰਤਨਾ ਸੈੱਟ, **ਬੁਘਤੀਆਂ**, ਚੰਦਨ ਸੈਨੀ ਹਾਰ, ਚੌਕੀ, ਹੋਲ-ਦਿੱਲੀ, ਜੰਜੀਰੀ, ਤੱਗਾ, ਇਨਾਮ ਨਾਮੀਆ, ਤਵੀਤ, ਚਟਾਲਾ, ਲੌਕਟ, ਜੁਗਨੀ, ਗੁਲੂਬੰਦ, ਟਿਉਂਟਾ, **ਤੰਦੀਰਾ**, ਚੋਕਰ, ਹੰਸਲੀ, ਗਾਨੀ (ਧਾਰੂ)

2. ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ-ਕਾਂਟੇ, ਬੂੰਦੇ, ਲੋਟਣ, ਪਿੱਪਲ ਪੱਤੀਆਂ, ਰੇਲਾਂ, ਸੋਨ ਚਿੜੀਆਂ, ਤੁੰਗਲ, ਮੁੜਕੀ ਜਾਂ ਮੁੜਕੀਆਂ, ਮਰੋੜੀ, ਮੋਰਨੀ, ਕਰਨ ਫੂਲ, ਬੁਰਜੀਆ, ਬਹਾਦਰਨੀਆਂ, ਟੋਪਸ, ਡੰਡਲੀਆਂ, ਕੋਕਰੂ, ਟੂੰਮਾਂ, ਮੱਛ-ਮੱਛੀਆਂ, ਬੂਜਲੀਆ, **ਡੰਡਲੀਆਂ**, ਬਨੌਲੇ, ਵਾਲੀਆਂ
3. ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ-ਪੱਟੜੀਆਂ, ਪੰਜੇਬ, ਗੁੱਸਲ ਪੱਟੀ, ਕੁੰਡਲੀਦਾਰ ਤੋੜੇ, ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ।
4. ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ-ਬਿਛੂਏ (ਚੁਟਕੀਆਂ), ਛੱਲੇ, ਛੱਲੀਆਂ, **ਗੁਠੜੇ**।
5. ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ (Wrist) ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਆਰਸੀ (ਹੱਥ ਫੁੱਲ), ਗਜਰੇ, ਗੋਖੜੂ, ਸਿੰਗਾੜੇ, ਲੱਛੇ, ਪਰੀਬੰਦ, ਪੌਂਚੀਆਂ, ਮੋਲੀ/ਖਮਣੀ (ਧਾਗਾ) ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਲਾਲ ਅਤੇ ਪੀਲਾ।
6. ਨੱਕ ਗਹਿਣੇ- ਲੌਂਗ (ਕੋਕਾ), ਫੂਲੀ, ਨੱਥ, ਰੇਖ, ਮੇਖ, ਮੱਛਲੀ, ਨੁਕਰਾ (ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਤੀਲੀ, ਬੋਹਰ, ਹੱਸ, ਲਟਕਣ, ਬੁਲਾਕ, ਚੁਟਕੀ, ਬਾਨੂ।
7. ਸਿਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਸਿਰ ਚੋਂਕ, (ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ), ਬਘਿਆੜੀ, ਚੌਂਕ ਚੰਦ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਪੱਟੀ, ਬੋਰਲਾ, ਕਲਿੱਪ, ਝੂੰਮਰ ਸੂਈ, ਕੌਡੀਆਂ ਦੀ ਪੱਟੜੀ

ਨੋਟ: ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਡਾਕ ਬੰਗਲਾ' ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਜਲੇਬੀ ਜੂੜਾ' ਇਹ ਵੀ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। 'ਛੱਬਾ' ਵੀ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੜੀ ਮਾਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

8. ਮੱਥੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਦਾਮਿਨੀ (ਬਿੰਦੀ), ਬਾਰਵੱਟਾ, ਟਿੱਕਾ, ਚੰਦ ਬਿਨਾ, ਝੂਮਰ, ਕਸ਼ਕਾ
9. ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਬਿੱਲੀਆਂ, ਕੰਗਣ, ਚੂੜੀਆਂ (ਵੰਙਾਂ), ਚੂੜਾ, ਬਾਂਕਾਂ, ਲਾਲ ਚੂੜੇ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
10. ਹੱਥਾਂ (Hand) ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਮੁੰਦਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਅੰਗੁਲਾ, ਛਾਪਾਂ (Ring), ਰਤਨ ਚੌਂਕ, ਕਲੀਚੜ੍ਹੀਆਂ।

Male Ornaments

1. ਗੱਲ ਦੇ ਗਹਿਣੇ - ਕੈਂਠਾ, ਤਖ਼ਤੀ (ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੋਨੋ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ)
2. ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਨੱਤੀਆਂ, ਮੁੰਦਰਾਂ, ਬੋਹਰ, ਬਾਲਾ (ਇਸਨੂੰ ਜੋਗੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ), ਦੁਰ (Dur), ਬੀਰਬਲੀ, ਮੁਰਕੀ।
3. ਹੱਥ ਜਾਂ ਗੁੱਟ ਦਾ ਗਹਿਣਾ- ਕੜਾ (ਮੁੰਡਾ/ਕੁੜੀ), ਪੌਂਚੀਆਂ (ਰੱਖੜੀ)
4. ਮੱਥੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ- ਕੱਲਗੀ (Sarpesh) (ਪੱਗ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਵੀ ਹੈ)।
5. ਸਿਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ- ਮੁਕਟ, ਤੁਰਹਾ।
6. ਪੱਗ ਦੇ ਗਹਿਣੇ - ਜਿਗਾਂ।
7. ਮੋਢੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ - ਗੋਖੜੂ, ਅੰਗਦ।

ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ

1. ਪੋਟੇ-ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ
2. ਸੰਗਲੇ-ਕਮਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਗਾ
3. ਕੰਗਣ

4. ਛੋਟੇ ਤੋੜੇ
5. ਤੜਾਕੀ ਜਾਂ ਤਾਗੜੀ (ਕਮਰ ਦਾ ਗਹਿਣਾ)

1.7 FOLK DANCES OF PUNJAB

1. **Male –** 1. ਭੰਗੜਾ 2. ਧਮਾਲ (ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) 3. ਧਨਕਾਰਾ 4. ਜੂਲੀ (Julji) 5. ਜਿੰਦੂਆ (ਜੋੜਾ ਨਾਚ ਹੈ, (Couple Dance) 6. ਜੁਗਨੀ 7. ਲੁੱਡੀ (For both Males & Females) 8. ਮਲਵਈ ਗਿੱਧਾ (ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ) 9. ਝੂੰਮਰ-ਸਾਦਲਬਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਚ ਹੈ। 10. **ਧਰੀਸ:** ਇਹ ਝੂਮਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਨਾਚ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਝੰਗ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੀਰਜ (ਸਹਿਜ) ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਾਚ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀ ਧਰੀਸ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।
2. **Female –** 1. ਗਿੱਧਾ (ਰਿੰਗ ਨਾਚ) 2. ਸੰਮੀ (ਸਾਂਦਲਬਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਚ ਹੈ) 3. ਕਿੱਕਲੀ 4. ਜਾਗੋ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਗੋ ਕੌਣ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ- ਵੱਡੀ **ਮਾਮੀ** 5. ਕਰਠੀ (ਇਹ ਮੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਚ ਹੈ ਜੋ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

1.8 ਅਜਾਇਬ ਘਰ (FAMOUS MUSEUMS OF PUNJAB)

(i) Art Gallery museum in Sheesh Mahal, Patiala
(ii) Sports museum in NIS (National Institute of Sports), Patiala
(iii) Anglo Sikh War museum in Ferozpur
(iv) Govt. museum in Hoshiarpur
(v) Maharaja Ranjit Singh museum in Amritsar
(vi) Partition museum in Amritsar
(vii) Virast-e-Khalsa museum in Anandpur City, Ropar (Built in 2011) Also Known as 8th Wonder (Ajuba)

Note: Architecture of Virast-e-Khalsa museum **Moshe Saifdie** (He has belong to Israel)

(viii) Sanghol museum in Sirhind City, Fatehgarh Sahib.
(ix) Jang-e-Azadi museum (ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ) in Kartarpur City, Jalandhar
(x) Chota Ghallu Ghara museum in Gurdaspur
(xi) Vadha Ghallu Ghara museum in Malerkotla
(xii) International Sikh Museum in Ludhiana
(xiii) Central Sikh Museum in Amritsar
(xiv) Maharaja Dalip Singh Kothi Museum in Raikot (Dhuri)
(xv) Government Museum and Art Gallary in Chandigrah
(xvi) ਸ਼ਹੀਦੇ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਮਿਊਜ਼ਿਅਮ (Khat Kalan Museum at S.B.S. Nagar)
(xvii) Dr. Diwan Singh Kalepani Museum (Mohali)
(xviii) Punjab Rural Heritage Museum (Ludhiana)
(xix) Saragari Museum in Amritsar
(xx) Guru Tegh Bahadur Museum in Anandpur Sahib

(xxi) Baba Banda Singh Bahadur War Heroes Memorial Museum (Mohali)
(xxii) Faqirkhana Museum, Lahore

1.9 PUNJAB LITERATURE

ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ- Love Blade

(i) ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ-ਦਾਮੋਦਰ (16 ਸਦੀ)
(ii) ਮਿਰਜਾ ਸਾਹਿਬਾ-ਪੀਲੂ (16 ਸਦੀ)
(iii) ਹੀਰ-ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ (18 ਸਦੀ)
ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ੇਖਸਪੀਅਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
(iv) ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ-ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖਰਦਾਰ (18 ਸਦੀ)
(v) ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ -ਫਜ਼ਲ ਸ਼ਾਹ (ਇਹ ਕਿੱਸਾ ਚਨਾਬ ਨਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
(vi) ਸੱਸੀ ਪੰਨੂ-ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ (ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ)
(vii) ਸ਼ੀਰੀ ਫਰਹਾਦ-ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖੁਰਦਾਰ (ਇਹ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਹ ਈਰਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ)

ਨੋਟ: ਕਿੱਸਾ ਸ਼ੀਰੀ ਫਰਹਾਦ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

(viii) ਕਿੱਸਾ ਪੂਰਨ ਭਗਤ-ਕਾਦਰ ਯਾਰ
(ix) ਲੈਲਾ-ਮਜਨੂੰ - ਅਮੀਰ ਖ਼ੁਸਰੋ
(x) ਸੈਫਲ ਮਲੂਕ - ਮੁਹੰਮਦ ਬਖ਼ਸ਼
(xi) ਯੂਸਫ਼ ਜ਼ੂਲੈਖਾ - ਫ਼ਜ਼ਲ ਸ਼ਾਹ
(xii) ਰੂਪ ਬਸੰਤ ਕਿੱਸਾ - ਦੌਲਤ ਰਾਮ ਕਵਿਸ਼ਰ (ਰੂਪ ਬਸੰਤ ਦੋ ਭਰਾ ਸਨ)

ਨੋਟ: ਕਿੱਸਾ ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕਹਾਣੀ'।

1.10 IMPORTANT DISTRICT ONE-LINEAR

(i) Heart of Malwa – Bathinda
(ii) City of Lakes – Bathinda
(iii) Oldest City of Punjab – Bathinda
(iv) Area of White Gold – Mansa
(v) Royal City of Punjab – Patiala
(vi) Garden City of Punjab – Patiala
(vii) Princely State of Punjab – Patiala
(viii) Manchester of Punjab – Ludhiana
(ix) Steel City of Punjab – Mandi Gobindgarh
(x) Iron City of Punjab – Mandi Gobindgarh
(xi) Sports City of Punjab – Jalandhar
(xii) Science City of Punjab – Kapurthala
(xiii) Wooden City of Punjab - Kartarpur (In District Jalandhar)
(xiv) Holy City of Punjab – Amritsar
(xv) Famous City of Punjab – Amritsar
(xvi) Heart of Majaha – Amritsar
(xvii) Martyred Land of Punjab – Ferozpur

(xviii) Mini California of Punjab – Abohar because (Maximum Kinu (Orange) produce)
(xix) Electronic City of Punjab – Mohali
(xx) Bigest Grain Market of Asia —Khanna
(xxi) Richest City of Punjab — Amritsar
(xxii) Hotel City of Punjab — Amritsar
(xxiii) White City of Punjab — Anandpur Sahib City
(xxiv) City of Saint — Hosiarpur
(xxvi) Macca of Sikh — Amritsar
(xxvii) Bread Basket & Wheat Basket of India — Punjab
(xxvii) Religious Capital of Sikh — Goindwal Sahib (Khadaur Sahib City)
(xxviii) Paris of Punjab — Kapurthala
(xxviii) ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੰਘੂੜਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
Wedding Capital of Punjab - Zirakpur

1.11 IMPORTANT AWARD

(I) Gyan Peeth Award/Jain Peeth Award

Started – 1961

- Given to 22 Languages.
- Highest Literature award of India.

Punjabi Language Winner Writer:

(1) **Amrita Pritam** in 1981 for 'Kagaz and Canvas' (Poem)
(2) **Professor Gurdiyal Singh** in 1999 for 'Marhi da Diva' (Novel)
Prize – 11 Lakh Rupees given to writer, Medal, Trophy.

(II) Sarswati Award

- Started in 1991
- Given to 22 languages.
- This award given by K K Birla foundation.
- This award given to below writers.

Punjabi Language Winner Writer:

(1) **Dr. Harbhajan Singh** in 1994, for 'Rukh te Rishi' (Poem).
(2) **Dalip Kaur Tiwana** in 2001 for 'Katha Kaho Urvashi' (Novel).
She died in 2020 Jan. She was from Patiala.
(3) **Surjit Pattar** in 2009 for 'Lafzan di Dargarh' (Poem)
The Prize is Rs. 15 Lakh.

(III) Sahetya Academy Award Delhi

- Started in 1954
- Given to 24 Languages 8th schedule of Indian constitution as well as English and Rajasthani.

unjabi Language Winner Writer:

(i) Bhai Veer Singh Ji in 1955 for 'Mere Sayian Jiyo' (Poem).
(ii) Amrita Pritam in 1956 for 'Sunehde' (Poem).
(iii) Professor Mohan Singh in 1959 for 'Wadda Vela' (Poem).
(iv) Nanak Singh in 1961 for 'Ek Myan do Talwara' (Novel).
(v) Balwant Gargi 1962 for Rang manch (History of Indian Theatre)
(vi) Parbhjot Kaur 1964 for Pabbi (Poetry)
(vii) Shiv Kumar Batalvi ('Birha da Sultan') in 1967 for 'Loona' (Mahakaav Natak).
(viii) Sant Singh Sekhon 1972 for Mittar Pyara (Play)
(ix) Sohan Singh Sheetal 1974 for Jug Badal Gaya (Play)
(x) Gurmukh Singh Musfir 1978 for Urvar Par (Short story)
(xi) Kapur Singh Ghuman 1984 for Pagal Lok (Play)
(xii) Ajeet Kaur 1985 for Khana Badosh (Autobiography)
(xiii) Surjit Patar 1993 for Hanere vich Sulagdi Varanmala (Poetry)
(xiv) Santokh Singh Dhir 1996 for Pakhi (Short story)
(xv) Charan Das Sidhu 2003 for Bhagat Singh Shaheed (Play)
(xvi) Atamjit 2009 for Tatti Tavi Da Sach (Play)
(xvii) Dalip Kaur Tiwana in 1971 for 'Eho Hamra Jiwna' (Novel).
(xviii) Baldev Singh in 2011 for 'Dhawaan Delhi De Kingrey'
(xviii) Jaswant Singh Kanwal in 1997 for 'Tushalo di Hanso' (Novel). He also died in 2020
(xvix) Dr. Swaraj Bir Singh in 2016 for 'Masya di Raat' (Play).
(xx) Nachatar Singh in 2017 for 'Slow down' (Novel).
(xxi) Mohanjit in 2018 for 'Kone da Suraj' (Poem).
(xxii) Kirpal Kazak in 2019 receive in 2020 for 'Antheen' (ਅੰਤਹੀਣ) (Short Story).
(xxiii) Gurdev Rupana in 2020 for 'Aam Khas' (ਆਮ ਖ਼ਾਸ) (Short Story).
(xxiii) Khalid Hussain - 2021 (Sullan Da Salan) (Short Story).
(xxiv) Sukhjit - 2022 (Main Aynghosh Nahi) (Short Story).
(xxv) Swaranjit Savi- 2023 (Man di chip) (poetry).
(xxv) Pal Kaur in 2024 for (Sun Gunwanta Sun Budhwanta)

Note: Prize of Sahitya Academy is Rs. 1 Lakh.

1.12 CIVILIAN AWARD

Serial order: Padma Vibhushan, Padma Bhushan, Padma Shri (VBS)

* Padma Vibhushan: (Punjab recipient)

1. Parkash Singh Badal 2015. But he was return award in 2020 during farmers protest.
2. Gurmukh Singh Musafir in 1976. (He was former CM of Punjab in 1966)
3. Amrita Pritam in 2004. (Famous Punjabi Writer)
4. Khushwant Singh in 2007. (Historian, Writer)

- **Padma Bhushan Award**
    1. Bhai Veer Singh in 1956. (Famous writer)
    2. Khushwant Singh in 1974.
    3. Kartar Singh Duggal in 1988. (Famous writer)
    4. Sardar Anjum in 2005.
- **Padma Shri Award**
    1. Amrita Pritam in 1969.
    2. Balraj Sahni in 1969.
    3. Sahir Ludhianvi in 1971.
    4. Balwant Gargi in 1972.
    5. Sardar Anjum in 1991.
    6. Gurdial Singh in 1998.
    7. Dalip Kaur Tiwana in 2004.
    8. Surjit Pattar in 2012.

1.13 MODERN LITERATURE OF PUNJAB

(I) Bhai Veer Singh Ji (1872-1957)

D.O.B: 5 December, 1872 in Amritsar
Father: Charan Singh
Mother: Uttam Kaur

The Khalsa Samachar a Weekly Newspaper in Punjabi language was startec by Bhai Veer Singh ji in 1899 from Amritsar.

In 1956 Govt. of India awarded him Padma Bhushan Honor.

He was started Khalsa Tract Society in 1894.

He is also known as 'Father of Modern Punjabi Literature', (ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਿਤਾਮ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਤੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ)

Important Compositions- (ਰਚਨਾਵਾਂ)

(i) Rana Surat Singh (Maha Kaav)
(ii) Satwant Kaur (Poem)
(iii) Gulab de Phul (Poem)
(iv) Baba Naudh Singh (Poem)
(v) Mere Sayian Jiyo (Poem)
(vi) Sundri (Novel)
(vii) ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ (ਕਵਿਤਾ)
(viii) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ
(ix) ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ
(x) ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਪੰਛੀ (ਕਵਿਤਾ)
(xi) ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ
(ix) ਇੱਛਾ ਬੱਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ
(ix) ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਝੱਲਕਾ

(ix) **ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ** (ਕਵਿਤਾ)
(ix) ਰਾਜਾ ਲੱਖ ਦਾਤਾ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਂਕਾਵਿ)
(ix) ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ

(II) Professor Puran Singh (He was Pioneer of Ramantic Poetry of Punjabi (ਇਹ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਦੇ ਕਵੀ ਹਨ)

He was known as 6th river of Punjab (ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਦਰਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਲਬੇਲਾ ਕਵੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ)
Father of free writing ('ਖੁੱਲੇ ਲੇਖ' ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ)
(i) Khule Maidaan (ਖੁੱਲੇ ਮੈਦਾਨ)
(ii) Khule Asmani Rang (ਖੁੱਲੇ ਆਸਮਾਨੀ ਰੰਗ)
(iii) Khuliyan Hawawa (ਖੁੱਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ)
(iv) Khule Kund (ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘੁੰਡ)
(v) ਅਲਬੇਲਾ (ਮਸਤੀ)
ਨੋਟ: ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਟੈਗੋਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

(III) Nanak Singh (Real Name-Hans Raj)

Father of Punjabi Novelist (ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ)
His famous Compositions
(i) **Pavitar Pappi Novel (Make Punjabi Movie)**
(ii) **Chita Lahu**
(iii) Khooni Vaisakhi
(iv) **Ek Mayan do Talwaran** (ਇੱਕ ਮਿਆਨ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਵਲ)
(v) Gareeb di Duniya
(vi) ਪੁਜਾਰੀ (ਨਾਵਲ)
(vii) ਫੈਲਾਦੀ ਫੁੱਲ (ਨਾਟਕ)
(viii) ਅੱਧ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ (ਨਾਵਲ)
(ix) ਅੱਗ ਦੀ ਖੇਡ (ਨਾਵਲ)
(x) **ਆਸਤਕ-ਨਾਸਤਕ** (ਨਾਵਲ)
(xi) **ਖੂਨ ਦੇ ਸੋਹਲੇ** (ਨਾਵਲ)
(xii) **ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ** (ਨਾਵਲ)
(xiii) ਚਿੱਤਰਕਾਰ (ਨਾਵਲ)
(xiv) ਨਾਸੂਰ (ਨਾਵਲ)
(xv) ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਪਤੰਗ
(xvi) ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ (ਨਾਵਲ)
(xvii) ਜੀਵਨ ਸੰਗਰਾਮ (ਨਾਵਲ)
(xviii) ਲਵ ਮੈਰਿਜ (ਨਾਵਲ)
ਨੋਟ: ਆਪ ਜੀ ਨੇ **"ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ"** ਰਸਾਲਾ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਸੀ।

(IV) Amrita Pritam (Punjab Di Awaj)

Auto Biography – **'The Rasidi Ticket'** (ਦ ਰਸੀਦੀ ਟਿਕਟ)

(i) Moli te Mehndi
(ii) **Aj Aakhan Vaarish Shan Nu (Poem)** (It was based on 1947 partition of Pakistan)
(iii) 49 days novel
(iv) **Delhi ki galliyan**
(v) Tarel Dhote Phul (ਤ੍ਰੇਲ ਧੋਤੇ ਫੁੱਲ)
(vi) Kora Kagaz
(vii) **Kagaz te Canvas**
(viii) **Pinjer** (Novel) (Make Bollywood Film of Urmila)
(ix) Nagmani
(x) Lok Peedh (ਲੋਕ ਪੀੜ)
(xi) Ashoka Cheti (Poem)
(xii) Ik Si Anita (Novel)
(xiii) **Sargi Vela** (Poem)
(xiv) ਕਸਤੂਰੀ (ਕਵਿਤਾ)
(xv) **ਡਾਕਟਰ ਦੇਵ** (ਨਾਵਲ)
(xvi) ਜੇਬ ਕਤਰੇ (ਨਾਵਲ)
(xvii) **ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼** (ਕਵਿਤਾ)
(xviii) ਲੰਮੀਆਂ ਵਾਟਾਂ
(xix) ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਵਿੱਚ
(xx) ਮੈਂ ਸੱਸੀ ਮੈਂ ਸਾਹਿਬਾ (ਕਵਿਤਾ)
(xxi) ਸਾਗਰ ਸਿੱਪੀਆਂ
(xxii) ਰੰਗ ਦਾ ਪੱਤਾ (ਨਾਵਲ)

(V) Dalip Kaur Tiwana

Autobiography – **'Nange Paira da Safar'** (ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ)
(i) Teen Lok se Neyari
(ii) Lambi Udari
(iii) **Katha Kaho Urvashi** (ਕਥਾ ਕਹੋ ਉਰਵਸ਼ੀ)
(iv) **Eho Hamara Jiwna (Novel)**
(v) ਅਗਨੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (ਨਾਵਲ)
(vi) ਪੀਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ (ਨਾਵਲ)
(vii) ਪੈੜ ਚਾਲ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
(viii) **ਵੈਰਾਗੇ ਨੈਣ** (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
(ix) **ਤੀਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ**
(x) ਦਾਸਤਾਨ (ਨਾਵਲ)
(xi) ਸੂਰਜ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਨਾਵਲ)

(VI) Balraj Sahni

Autobiography - 'Meri Filmi Atam Katha' (ਮੇਰੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਆਤਮ ਕਥਾ)
(i) Mera Pakistani Safarnama (ਮੇਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ)

(ii) ਮੇਰਾ ਰੂਸੀ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ
(iii) ਇੱਕ ਸਫਰ
(iv) ਦਾਸਤਾਨ

(VII) Shiv Kumar Batalvi (Birth 1937 ਲਹੌਟੀਆ ਪਿੰਡ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

He is also known as Birha da Sultan (ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ **ਜੋਹਨ ਕੀਟਸ** ਆਖਦੇ ਹਨ।

(i) **Loona** (Mahakaav Natak)
(ii) ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਪਰਾਗਾ (ਕਵਿਤਾ) (1960)
(iii) Mainu Alvida Kaho
(iv) **ਆਟੇ ਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ** (ਕਵਿਤਾ)
(v) **ਆਰਤੀ** (ਕਵਿਤਾ)
(vi) **ਬਿਰਹਾ ਤੂੰ ਸੁਲਤਾਨ** (ਕਵਿਤਾ)
(vii) **ਲਾਜਵੰਤੀ** (ਕਵਿਤਾ)
(vi) **ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਆਹੀਂ** (ਕਵਿਤਾ)
(vi) **ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ** (ਕਵਿਤਾ)
(vi) **ਬਿਰਹੜਾ** (ਕਵਿਤਾ)
(vi) **ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਜੋਬਨ ਰੁੱਤੇ ਮਰਨਾ** (ਕਵਿਤਾ)
(ਮੌਤ 1973)

ਨੋਟ: ਲੂਣਾ ਮਹਾਂਕਾਵ ਨਾਟਕ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ **"ਰਾਜਾ ਸਲਵਾਨ"** ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਲੜਕੀ **"ਲੂਣਾ"** ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(VIII) Bhagat Singh

(i) Why I am an Athiest (ਮੈਂ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਉਂ ਹਾਂ?)

(IX) Professor Mohan Singh (ਅਨੁਵਾਦਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਕਵੀ ਹਨ।)

(i) **Sanve Pattar** (ਸਾਵੇਂ ਪੱਤਰ)
(ii) **Vada Vella** (ਵੱਡਾ ਵੇਲਾ)
(iii) ਨਨਕਾਇਣ (ਮਹਾਂਕਾਵਿ)
(iv) ਕੁਸੰਭੜਾ (ਕਵਿਤਾ)
(v) ਜੰਦਰੇ (ਕਵਿਤਾ)
(vi) ਪੰਜ ਪਾਣੀ (ਕਵਿਤਾ)

(X) Professor Gurdial Singh

(i) Ane Ghorian da Daan (Novel) (ਅੰਨ੍ਹੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ)
(ii) Paho Phutale toh Phela (Novel) (ਪਹੁ ਫੁਟਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ)
(iii) Kutta te Aadmi
(iv) **ਪਰਸਾ** (ਨਾਵਲ)
(v) **ਮੜੀ ਦਾ ਦੀਵਾ** (ਨਾਵਲ)

(vi) ਅਣਹੋਏ (ਨਾਵਲ)
(vii) ਅੱਧ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ (ਨਾਵਲ)
(viii) ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ
(ix) ਸੱਗੀ ਫੁੱਲ
(x) ਬੇਗਾਨਾ ਪਿੰਡ

(XI) Dhani Ram Chatrik

(i) Phul Vaddi (ਫੁੱਲਵਾੜੀ)
(ii) Kesar Keyari
(iii) Bharthari Hari (ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ)
(iv) Nal Damiyanti
(v) Nawan Jahan (ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ)
(vi) Sufi Khana
(vii) Noor Jahan
(viii) Badshah Begum (ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੇਗਮ)

(XII) Dr. Harbhajan Singh

(i) Rukh te Rishi (ਰੁੱਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ)
(ii) Sprit of Khalsa

(XIII) Gurmukh Singh Musafir

In 1966 He was CM of Punjab
His famous compositions

(i) Prem Bann (ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣ)
(ii) Sabar de Bann (ਸਬਰ ਦੇ ਬਾਣ)
(iii) Tute Khambh
(iv) ਕੰਦਾ ਬੋਲ ਪਈਆ (ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ)
(v) ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ (ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ)
(vi) ਜੀਵਨ ਪੰਧ (ਨਿੱਕੀ ਕਹਾਣੀ)

(XIV) Bhai Kahan Singh Nabha (He was born at Sabaz Banera, Patiala)

(i) Mahan Kosh (Known as Sikh Encyclopedia)
(ii) Guru Shabad Alankar (ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਅਲੰਕਾਰ)
(iii) Gurmat Prabhakar
(iv) Gurmat Sudhakar
(v) Ham Hindu Nahi

(XV) Bhai Santokh Singh

(i) Suraj Prakash Granth (ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ)
History of 2nd Guru to 10th Guru
Written at **Kaithal**
(ii) ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ (ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ)

(XVI) Ratan Singh Bhangu

(i) ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ (History of Khalsa Panth)

ਈਸ਼ਵਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ: He was father of Punjabi Play (ਪੰਜਾਬੀ ਡਰਾਮਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ)।

- ਸੁਭੱਦਰਾ (ਨਾਟਕ) 1920
- ਦੁਲਹਨ (ਸੁਹਾਗ) 1913
- ਵਰ ਘਰ (ਲਿੱਲੀ ਦਾ ਵਿਆਹ) (1929)
- ਸ਼ਾਮੂ ਸ਼ਾਹ (1928)
- ਸ਼ੋਸ਼ਲ ਸਰਕਲ (1949)
- ਬੇਬੇ ਰਾਮ ਭੱਜਨੀ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੀ **'ਨੁੱਕੜਦਾਦੀ'** **ਨੋਰਾ ਰਿਚਸਰਡਜ਼** ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
(Nora Richerds known as Nakardadi of Punjabi Natak.)

ਅਜੀਤ ਕੌਰ

- ਕੂੜਾ-ਕਬਾੜਾ, (ਖ਼ਾਨਾਬਦੋਸ਼) (ਸ੍ਵੈ ਜੀਵਨੀ - Auto Biography)
- ਗੌਰੀ (ਨਾਵਲ)
- ਫ਼ਾਲਤੂ ਔਰਤ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
- ਮੌਤ ਅਲੀ ਬਾਬੇ ਦੀ (ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਕਵੀ ਵੀ ਹਨ।

- ਲਹੂ ਮਿੱਟੀ (ਨਾਵਲ)
- ਮੋਇਆ ਸਾਰ ਨਾ ਕਾਈ (ਨਾਟਕ)
- ਭੂ-ਦਾਨ (ਨਾਟਕ)
- ਸਾਰਕੀ (ਨਾਟਕ)
- ਅੱਧੀ ਵਾਟ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
- ਕਲਾਕਾਰ (ਨਾਟਕ)

ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ

- (ਸ੍ਵੈ ਜੀਵਨੀ) (ਨੇਕਡ ਟਰਾਇੰਗਲ)
- ਅਭਿਸਾਰਿਕਾ (ਨਾਟਕ)
- ਸੁਰਮੇ ਵਾਲੀ ਅੱਖ (ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ)
- ਕੌਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ (ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ)
- ਕੋਕਾ ਰੇਤਾ (ਨਾਵਲ)
- ਕਣਕ ਦੀ ਬੱਲੀ (ਨਾਟਕ)
- ਗਗਨ ਮੈਂ ਥਾਲ (ਨਾਟਕ)
- ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ (ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ)
- ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਨਾਟਕ)
- ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ (ਨਾਟਕ)
- ਧੂਣੀ ਦੀ ਅੱਗ (ਨਾਟਕ)
- ਰੰਗ ਮੰਚ (ਨਾਟਕ)

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ

- ਇੱਕ ਛਿੱਟ ਚਾਨਣ ਦੀ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
- ਇੱਕ ਦਿਲ ਵਿਕਾਊ ਹੈ (ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
- ਸੋਨਰ ਬੰਗਲਾ
- ਤਰਕਾਲੀ ਵੇਲ੍ਹਾ

ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ

- ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੇਲ (ਨਾਵਲ)
- ਟਰੇਟ ਟੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (Train to Pasiktan-It was based on 1947 Riots of Punjab/Pakistan) ਇਸ 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।
- ਦਿੱਲੀ (ਨਾਵਲ)
- The Sun Set Club
- A History of Sikhs
- The Portrait of Lady (About his Grandmother)
- Delhi (Novel)
- Maharaja Ranjit Singh
- Fall of Sikh Kingdom
- Sex, Scotch & Scholorship
- Why I Supported the Emergency
- Autobiography - The little truth, love & Malice

ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ (Sahir Ludhianvi)

- ਅਦਬ-ਏ-ਲਾਤੀਫ
- ਸ਼ਾਹਕਾਰ
- ਸਵੇਰਾ

ਸਰਦਾਰ ਅੰਜੁਮ (Sardac Anjum)

- ਕਰਜ਼ਦਾਰ (Given to Punjab Rattan in 2001)

ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ (Surjeet Pattar) (ਜਨਮ-1945, ਪਾਤਰ ਪਿੰਡ, ਜਲੰਧਰ)

- ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ (ਕਵਿਤਾ)
- ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਲਗਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ
- ਪਤਝੱੜ ਦੀ ਪੰਜੇਬ
- ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਰਫ਼
- ਕੱਚ ਦਾ ਗਿਲਾਸ (ਕਵਿਤਾ)

(ਮੌਤ 11 ਮਈ 2024)

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ (Jaswant Singh Kanwal)

- ਰੂਪ ਦੇ ਰਾਖੇ
- ਪੰਜਾਬ ਤੇਰਾ ਕੀ ਬਣੂ
- ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼
- ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ
- ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ
- ਰੂਪਧਾਰਾ
- ਸੰਦਰਾਂ
- ਤਸ਼ਾਲੋ ਦੀ ਹੰਸੋ
- ਹਾਣੀ
- ਸੱਚ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ

ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਤੀਰ (Vidhata Singh Teer) (1901-1972)

ਰਚਨਾਵਾਂ:-

- ਅਣਿਆਲੇ ਤੀਰ
- ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਨ
- ਨਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨ
- ਗੁੰਗੇ ਗੀਤ
- ਰੂਪ ਰਾਣੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ

D.O.B -1901 at Ghangrot Village, Rawalpindi (Pakistan)

ਨੋਟ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਸਨ। ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪਿਆ ਸੀ।

ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ (Hira Singh Dard) (1889-1965)

ਰਚਨਾਵਾਂ:-

- ਫੁਲਵਾੜੀ (ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ)
- ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ
- ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ
- ਦਰਦ ਸੁਨੇਹੇ
- ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਹੀ
- ਉਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ
- ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਬੋਲ
- ਆਸ ਦੀ ਤੰਦ

ਨੋਟ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ (Kesar Singh)

- ਗ਼ਦਰ ਦੀ ਧੀ

ਨੋਟ: ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗ਼ਦਰ ਦੀ ਧੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ (Sohan Singh Sital) 1909-1998

- ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ
- ਤੂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ
- ਯੁੱਗ ਬਦਲ ਗਿਆ
- ਸ਼ੀਤਲ ਕਿਰਨਾਂ
- ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ
- ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ
- ਸ਼ੀਤਲ ਬੁਲਾਰੇ
- ਸ਼ੀਤਲ ਹੰਝੂ
- ਜੰਗ ਜਾਨ ਅਮਨ
- ਮੁੱਲ ਦਾ ਮਾਸ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ (Gurbaksh Singh Preetlari)

- ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ
- ਭਾਬੀ ਮੈਨਾ
- ਖੁੱਲਾ ਦਰ
- **The Sikh Faith Questions & Answers**
- **Teaching Sikh Heritage to the Youth**
- ਮੇਰੇ ਝਰੋਖੇ 'ਚੋਂ
- ਇਸ਼ਕ ਜਿੰਨਾ ਦੇ ਹੱਡੀ ਰਚਿਆ
- ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ
- ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦਾਤ

- ਦੁਨੀਆ ਇੱਕ ਮਹਿਲ
- ਸੁਪਨੇ
- ਅਣਵਿਆਹੀ ਮਾਂ
- ਲੰਮੀ ਉਮਰਾਂ
- ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਰਗ
- ਚੰਗੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ
- ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਿਸ ਪਈ
- ਇਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤੇਰਾ ਸੁਪਨਾ
- ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਾਸ
- ਅਨੋਖੇ ਤੇ ਇਕੱਲੇ
- ਸਾਡੇ ਵਾਰਿਸ
- ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜਰਾਂਦ
- ਸਾਵੀਂ ਪੱਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
- ਮੇਰੀਆਂ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦਾਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀ
- ਨਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਾ
- ਨਵੀ ਤਕੜੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ (Sukhdev Madpuri)

ਰਚਨਾਵਾਂ

- ਪ੍ਰਾਇਆ ਧੰਨ
- ਗਾਉਂਦਾ ਪੰਜਾਬ
- ਫੁੱਲਾਂ ਭਰੀ ਚੰਗੇਰ
- ਖੰਡ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ (ਲੋਕ ਗੀਤ)
- ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ (ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ)
- ਜ਼ਰੀ ਦਾ ਟੋਟਾ (ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ)
- ਬਾਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ (ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ)
- ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
- ਨੇਕੀ ਦਾ ਫਲ

ਪ੍ਰੋ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (1894–1958)

- ਨਵੀਆਂ ਸੋਚਾਂ
- ਘਰ ਦਾ ਪਿਆਰ
- ਸਭਿਆਚਾਰ
- ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (1894–1977)

- ਰੱਬੀ ਗੱਲਾਂ
- ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
- ਧਾਰਮਿਕ ਲੇਖ
- ਧਰਮ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰ

ਨੋਟ: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ **"ਪਾਣਿਨੀ"** ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: 1970 ਵਿੱਚ "ਡਾਕਟਰ. ਆਫ਼ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ" ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (1896–1974)

- ਚਰਣ ਹਰੀ
- ਲੰਮੀ ਨਦਰ
- ਸੁਰਤਿ-ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ
- ਕਲਮ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ
- ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ (ਨਿਬੰਧ)

ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਅਕਾਲੀ (1889–1979)

- ਮੇਰਾ ਵਲਾਇਤੀ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ
- ਕਰਮ ਗਤਿ
- ਸੈਲਾਨੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ
- ਸਰਬ-ਲੋਹ ਦੀ ਵਹੁਟੀ

- ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ
- ਮੌਤ ਰਾਣੀ ਦਾ ਘੁੰਡ
- ਜੀਵਨ ਨੀਤੀ
- ਕਮਾਲਾਂ ਦੇ ਕੋਟਿ

ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ

- ਸਪਤ-ਸ੍ਰਿੰਗ
- ਪਦਰੀਕ

ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ (1915-1981)

- ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤਕਾ
- ਲਾਲ ਸਵੇਰ
- ਰਿਫਾਕਤ
- ਪੰਜ ਫੂਲਾਂ ਰਾਣੀ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ)
- ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਚੇਟਕ
- ਗਲਤੀਆਂ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹਾਸੇ

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ੀਰ

- ਪੰਜ ਨਾਟਕ (1939)
- **ਕੰਤਕ ਕੂੰਜਾ (1941)**
- ਰਕਤ ਬੂੰਦਾ (1946)
- ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ (1955)
- ਸਰਬ ਕਲਾ (1966)
- **ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ (1966)**
- ਅਨਿਕ ਬਿਸਤਾਰ (1981)
- ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ (1981)
- ਸੰਜੋਗ-ਵਿਜੋਗ (1982)
- ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰ (1987)
- ਆਪੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ
- ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ

The hold master and their commandments
The Tenth master (1983)

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

- ਲੋਹੇ ਦੇ ਹੱਥ
- ਅੰਗ ਸੰਗ
- **ਭੱਜੀਆ ਬਾਹਾਂ**
- ਜ਼ੰਮਰੋਦ
- ਚੋਠੀ ਕੂਟ
- ਤਿਲ ਫੁਲ
- ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ
- ਪਰਦੇਸੀ ਪੰਜਾਬ

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ

- **ਕੋਠੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ (ਨਾਵਲ)**
- ਕੱਚਾ ਧਾਗਾ
- ਖਰਾ ਦੁੱਧ
- ਅੱਧਾ ਆਦਮੀ
- ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾ
- ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾ
- **ਪਰਤਾਪੀ (ਨਾਵਲ)**
- ਦੁੱਲੇ ਦੀ ਢਾਬ
- ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ
- ਸੁਲਗਦੀ ਰਾਤ
- ਕਣਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ
- ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਿੱਟੀ
- ਮੱਲ੍ਹੇ ਝਾੜੀਆਂ/ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੁੱਖ (ਸ੍ਵੈ ਜੀਵਨੀ)

ਨੋਟ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1987 ਵਿੱਚ ਕੋਠੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਦਮੀ ਅਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਬਾਵਾ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ

- ਹੰਸ ਚੋਗ (1913)
- ਕੋਇਲ ਕੂ (1916)
- ਬੰਬੀਹਾ ਬੋਲ (1925)
- ਦਲੇਰ ਕੌਰ (ਨਾਵਲ)
- ਮੁੰਦਰੀ ਛਲ (ਨਾਟਕ)
- ਨਾਰ ਨਵੇਲੀ (ਨਾਟਕ)

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ

- A history of Punjabi Literature
- ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ
- ਧੁੱਪ ਛਾਂ
- ਨੀਲ ਧਾਰਾ
- ਮਸਤੀ

ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ

- Three Letters of Maharani Jind Kaur
- A Diary of the Partition on days 1947
- Amarnama (ਅਮਰਨਾਮਾ)
- Kukian Di Vithya (ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ)

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ

- ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ
- ਜਨਮ - ਪਿੰਡ ਅਨੰਦਪੁਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, 21 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1853
- ਯੋਗਦਾਨ - ਇਹ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਦੰਭ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਅਬਲਾ ਨਾਰੀ, ਮੇਰਾ ਤੇ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਦਾ ਸੰਵਾਦ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਬੋਧ, ਗੂੰਗਾ ਗਪੌੜਾ, ਸਵਪਨ (ਨਾਟਕ), ਅਬਲਾ ਨੰਦ, ਆਤਮ ਸਿੱਧੀ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੜਕਨਾਮਾ

- ਢਾਹਵਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ
- ਲਾਲ ਬੱਤੀ
- ਸੜਕਨਾਮਾ
- ਅੰਨਦਾਤਾ

ਪੰਡਿਤ ਸ਼ਰਧਾ ਰਾਮ ਫਿਲੌਰੀ

- ਓਮ ਜੈ ਜਗਦੀਸ਼ ਹਰੇ (ਆਰਤੀ)
- ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਤ-ਚੀਤ
- ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ

1.14 IMPORTANT ONE LINER OF PUNJABI CULTURE

1. **ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪੱਗ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ (effect) ਹੈ।**

ਉੱਤਰ: ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ, Founder – (ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ)

2. **ਪੱਗ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ?**

ਉੱਤਰ: ਸਿੱਖ ਧਰਮ

3. **ਸਲਵਾਰ-ਕਮੀਜ਼ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?**

ਉੱਤਰ: ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ

4. **ਪੰਜਾਬੀ ਜੁੱਤੀ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?**

ਉੱਤਰ: ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

5. **ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੱਤਲ ਬੰਨਣਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**

ਉੱਤਰ: ਬਾਰਾਤ ਵੱਲੋਂ ਕੁੜੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਛੁੜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਬੰਨਣਾ

6. **ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਛਟੀਆਂ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਕੌਣ ਖੇਡਦਾ ਹੈ?**

ਉੱਤਰ: ਲਾੜਾ-ਲਾੜੀ (ਵਹੁਟੀ), ਦਿਉਰ-ਭਰਜਾਈ

1.15 IMPORTANT FORT OF PUNJAB

(i) Gobindgarh fort – Amritsar
Also known as Gujar Singh Fort.

(ii) Bathinda Fort – Also known as Bhayiya Fort (ਭਾਈਆ ਕਿਲ੍ਹਾ)

(iii) Shahpur Kandi Fort – Pathankot

(iv) Killa Mubarak – Patiala

(v) Killa Mubarark – Faridkot

(vi) Maharaja Ripu Daman Fort – Nabha

(vii) Lohgarh Fort – Anandpur Sahib

(viii) Anandgarh Fort – Anandpur Sahib

(ix) Holgarh Fort – Anandpur Sahib

(x) Philaur Fort – Philaur, Jalandhar
(At present Police Man Training Head Quarter)

Note: Punjab Police Academy founded in 1891 by Mr. J.M. Bishop, I.P., Assistant District Superintendent.

(xi) Bahadurgarh Fort – Bahadurgarh, Patiala, Built by Nawab Saif Khan

(xii) Rohtas Fort – Pakistan

1.16 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਮਾਰਕ (IMPORTANT MONOMENTS OF PUNJAB)

(i) ਤਖ਼ਤ-ਏ-ਅਕਬਰੀ (ਕਲਾਨੌਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

(ii) ਹਾਜ਼ੀ ਜਮਾਲ ਮਕਬਰਾ (ਨਕੋਦਰ)

(iii) ਉਸਤਾਦ ਮਜ਼ਾਹਰ (ਸਰਹਿੰਦ)

(iv) ਸ਼ਾਹੀ ਸਮਾਧਾ (ਪਟਿਆਲਾ)

(v) ਸ਼ਾਹੀ ਸਮਾਧਾ (ਕਪੂਰਥਲਾ)

(vi) ਆਮ ਖਾਸ ਬਾਗ ਸਮਾਰਕ (ਸਰਹਿੰਦ)

(vii) ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਰਕ (ਕਪੂਰਥਲਾ)

(viii) ਮੁਗਲ ਸਰਾਂ (ਸ਼ੰਭੂ, ਪਟਿਆਲਾ)

(ix) ਨੂਰਮਹਿਲ ਸਮਾਰਕ (ਨਕੋਦਰ)

(x) ਅਮਾਨਤ ਖਾਂ ਸਮਾਰਕ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)

(xi) ਮੁਰਾਦ ਸ਼ਾਹ ਸਮਾਰਕ (ਨਕੋਦਰ)

(xii) ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਖ਼ਾਂ ਸਮਾਰਕ (ਬਟਾਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

(xiii) ਪੀਰ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਸਮਾਰਕ (ਕੀਰਤਪੁਰ, ਰੋਪੜ)

ਨੋਟ: ਪੀਰ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੱਕ ਰਹੀ ਹੈ।

1.17 IMPORTANT GURUDWARA'S IN PUNJAB

(i) Gurudwara Beri Sahib – Sultanpur Lodhi
Kapurthala related to Guru Nanak Dev ji

(ii) Gurudwara Kandh Sahib – Batala
Marriage of Guru Nank Dev ji happened

(iii) Gurudwara Nankayiana Sahib (ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬ) – Sangrur

(iv) Gurudwara Nankana Sahib – Pakistan

(v) Gurudwara Dukh Niwaran Sahib – Patiala

(vi) Gurudwara Manji Sahib – Ambala

(vii) Gurudwara Goindwal Sahib – Goindwal City (Taran Taran)

(viii) Gurudwara Shri Harimandir Sahib – Amritsar
Biggest & Largest Gurudwara of World
Also known as Darbar Sahib and Golden Temple

(ix) Gurudwara Shri Damdama Sahib – Talwandi Sabo, Bathinda
Related to 10th Guru Gobind Singh Ji
Also known as Guru ki Kashi

(x) Gurudwara Shri Khadur Sahib – Khadur Sahib, Tarantaran

(xi) Gurudwara Manikaran Sahib in Himachal Pradesh (Gurudwara on **Parvati River**) (Memory of Guru Nanak Dev Ji)

(xii) Gurudwara Patthar Sahib in Leh Ladakh

(xiii) Gurudwara Chheharta Sahib, Amritsar

(xiv) Gurudwara Privar Vichora Sahib, Roopnagar (Ropar)

(xv) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਪਨਗਰ (ਰੋਪੜ) (Memory of Guru Gobind Singh Ji)

(xvi) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੋਤਵਾਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਮੋਰਿੰਡਾ (ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ।)

(xvii) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਤਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ (ਰੂਪਨਗਰ)

(xviii) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹੀ ਸਾਹਿਬ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਪਨਗਰ (ਰੋਪੜ)

(xix) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਪਨਗਰ (ਰੋਪੜ)

(xx) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਪਨਗਰ (ਰੋਪੜ) (Memory of Guru Gobind Singh Ji))

(xxi) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਆਲਮਗੀਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

(xxii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਾਜੀਰਤਨ ਸਾਹਿਬ**, ਬਠਿੰਡਾ

(xxiii) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡਰੋਲੀ ਭਾਈਕਾ ਸਾਹਿਬ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

(xxiv) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਬਾਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸ਼ਹਿਰ, ਤਰਨ-ਤਾਰਨ

(xxv) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਆਲਮਗੀਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

(xxvi) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਨਘਾਟ ਸਾਹਿਬ**, ਪਟਨਾ ਬਿਹਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ) ਗੰਗਾ ਨਦੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ।

(xxvii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਜਨੂੰ ਦਾ ਟਿੱਲਾ**, ਦਿੱਲੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxviii) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਿਮਾਂਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ) ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ।

(xxix) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, (ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ)। (Memory of Guru Nanak Dev Ji)

(xxx) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ**, ਉਤਰਾਖੰਡ (ਲਛਮਣ ਗੰਗਾ ਨਦੀ 'ਤੇ ਸਥਿਤ)।

(xxxi) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ**, ਦਿੱਲੀ। (ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।)

(xxxii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢ ਸਾਹਿਬ**, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ। (Memory of Guru Gobind Singh Ji)

(xxxiii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੰਗਾਣੀ ਸਾਹਿਬ**, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।(Memory of Guru Gobind Singh Ji)

(xxxiv) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧਮਤਾਨ ਸਾਹਿਬ**, (ਨਰਵਾਣਾ ਤਹਿਸੀਲ, ਜੀਂਦ ਜਿਲ੍ਹਾ) (ਨੌਵੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।)

(xxxiii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧੂਬੜੀ ਸਾਹਿਬ**, (ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ) (ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।)

(xxxix) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਤਾਲ**, (ਆਗਰਾ) (ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxxx) **ਗੇਂਦ-ਸਰ ਸਾਹਿਬ** (ਅੰਬਾਲਾ) (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxxxi) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਹੌਰ**, (ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxxxii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ**, (ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxxxiii) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ**, (ਦਿੱਲੀ) (ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

(xxxxiv) **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ**, (ਦਿੱਲੀ) (ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ)

1.18 IMPORTANT HARAPPA CIVILIZATION SITE (EVIDENCE OF HARAPPA CULTURE)

1. Dhola Baha Heritage Site (Hoshiarpur)
2. Sanghol Heritage Site (Srihind Dist. Fathegarh Sahib) (Note: Sanghol Heritage Site Excavated by S.S. Talwar, R.S. Bist)
3. Roper Heritage Site (Roper — Roop Nagar) (Note: Ropar Heritage Site Excavated by Y.D. Sharma in 1952-53)
4. Soneet Heritage Site (Ludhiana) (Note: Excavated by G.B. Sharma)
5. Dheer Majra Heritage Site (Ropar) (Note: Excavated by Y.D. Sharma in 1955)
6. Rohira Heritage Site (Malerkotla) (Note: Excavated by G.B. Sharma in 1976-77)

1.19 ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੰਗਨਾਮੇ

ਜੰਗਨਾਮਾ ਸੂਰਬੀਰਤਾ, ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਿਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1. ਲਵ-ਕੁਸ਼ ਦੀ ਵਾਰ (ਦੇਵੀ ਦਾਸ/ਜਸ਼ੋਧਾ ਨੰਦਨ)
2. ਕਾਨ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਵਾਰ (ਤੇਜ ਭਾਨ)

3. **ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਾਰ** (ਨਜਾਬਤ)
4. **ਚੱਠਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰ** (ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ)
5. **ਵਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ** (ਕਾਦਰਯਾਰ)
6. **ਜੰਗਨਾਮਾ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫ਼ਰੰਗੀਆਂ** (ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ)

1.20 ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ

1. **ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ (ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ)**
2. **ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ (ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ)**
3. **ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਗਤ ਮਾਲਾ (ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ)**
4. ਵਾਰਾਂ, ਕਬਿਤ, ਸ੍ਵਯੇ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)
5. ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ (ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬੜ)
6. **ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰ ਖਾਲਸਾ (ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ)**
7. ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਰਤਕ (ਬਾਬਾ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਜੀ)
8. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ (ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ)
9. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੱਸਵੀਂ (ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ)
10. ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ (ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ)
11. ਵੈਰਾਗ ਸ਼ਤਕ (ਭਰਥਰੀ ਹਰੀ ਜੀ)
12. ਨਿਰੁਕਤ ਗ੍ਰੰਥ (ਯਾਸਕ)
13. **ਤਹਿਮਸਨਾਮਾ (ਮਿਸਕੀਨ)**
14. ਪੁਸ਼ਪਅੰਜ਼ਲੀ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)
15. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ)
16. ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ (ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ)
17. **ਸ਼ਾਹਨਾਮਾ (ਫਿਰਦੌਸੀ ਸੂਫ਼ੀ)**
18. ਬਗ਼ੀਚਾ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)
19. ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਗਰ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)
20. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਾਰ ਕੋਸ਼ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)
21. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿਮਾ ਕੋਸ਼ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)
22. ਪੁਰਾਤਨ ਸੌ ਸਾਖੀ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ)

1.21 SUFI KAAV (ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ)

ਸੂਫ਼ੀ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜਿਆ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਮ ਕਾਢੀ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸੂਫ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਸੂਫ਼ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸੂਫ਼ੀ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਸੂਫ਼ੀ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਲ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਾ (ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਨਿਯਮ) ਦੀ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਰੋਜੇ ਰੱਖਣੇ, ਹੱਜ ਕਰਨਾ, ਜਕਾਤ ਕਰਨੀ ਆਦਿ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਸ਼ਰਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਬੈਠਿਆ ਹੀ ਅਗਰ ਮੰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੱਬ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੂਫ਼ੀ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜੋ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਫ਼ੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ **7ਵੀਂ** ਸਦੀ ਨੂੰ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦਾ **ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਾਲ** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ

18ਵੀਂ ਸਦੀ ਨੂੰ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਾਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ।

The term 'Sufi' derived from the Arabic word 'Suf' which means 'one who wears wool'.

ਨੋਟ: ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੁੱਲ 12 ਸਿਲਸਿਲੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਚਿਸ਼ਤੀ, ਕਾਦਰੀ, ਨਕਸ਼ਬੰਦੀ, ਮਲਾਮਤੀ ਆਦਿ।

ਸਿਲਸਿਲੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹਰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। (Discipline Order)

ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ।

1. ਅਨਲਹੱਕ (ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਖੁਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।)
   ਅਨਲਹੱਕ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਮਨਸੂਰ** ਨੇ ਈਰਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫਾਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।
   ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਨਸੂਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਰਕੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।
2. ਮੁਰੀਦ (Followers)
3. ਪੀਰ (ਸੰਤ)
4. ਤੋਬਾ (Repentance) not do this again.
5. ਫਨਾ (Merge with Spritual)
6. ਉਰਸ Urs (Death Anniversary of Sufi Saint.)
7. ਜੁਹਦ Zuhd (Piety)
8. ਫਗਰ Fagar (Poverty, ਗਰੀਬੀ)
9. ਸਬਰ Sabar (Patiance)
10. ਸ਼ੁਕਰ Shukar (Gratitude)
11. ਖੋਫ Khauf (Fear, ਡਰ)
12. ਰਜ਼ਾ Raja (Hope)
13. ਮਾਰਫਤ (ਗਿਆਨ)
14. ਜ਼ਕਾਤ (ਇਸਲਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਨਾ)
15. ਰੋਜ਼ਾ (ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ, Fasting)
16. ਸ਼ਰਾ (ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ, Islamic Discipline)
17. ਕਨਖ਼ਾ (Place where Sufi lived)
18. ਸ਼ਮਾ (Musical gathering of Sufi)
19. ਨਿਜ਼ਾਤ (ਮੁਕਤੀ)
20. ਇਬਾਦਤ (ਭਗਤੀ)
21. ਗਫ਼ਲਤ (ਵਿਅਸਤ, Busy)
22. ਖ਼ਿਦਮਤ (ਸੇਵਾ)
23. ਬਿਸਮਿਲ੍ਹਾ ਖਾਨੀ (ਸਕੂਲ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਸਮ)
24. ਫਜ਼ਲ (ਕਿਰਪਾ)
25. ਸ਼ਬ (ਰਾਤ)
26. ਦੋਜਕ (ਨਰਕ)
27. ਬਹਿਸ਼ਟ (ਸਵਰਗ)

28. ਚਾਕਰ (ਨੌਕਰ)
29. ਫ਼ਾਨੀ (ਝੂਠ, ਝੂਠੀ)
30. ਕੁਫ਼ਰ (ਝੂਠ)
31. ਕਾਫਰ (ਮਨਮੁੱਖ)
31. ਮੁਰਾਦ (ਇੱਛਾ)
32. ਨਿਕਾਹ (ਸ਼ਾਦੀ, ਵਿਆਹ)
33. ਲੁਫਤ (ਮਜ਼ਾ, ਅਨੰਦ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ)
34. ਇਲਮ (ਗਿਆਨ)
35. ਅਵਾਮ (ਲੋਕ)
36. ਰਮਜ਼ਾਨ (ਮੁਬਾਰਕ)
37. ਵਿਲਾਦਤ (ਜਨਮ)
38. ਮੋਹਰਮ (ਸ਼ਹਾਦਤ)
39. ਹਸੀਨ (ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ)
40. ਖ਼ਿੱਲਤ (ਤੋਹਫ਼ਾ)
41. ਤਜ਼ਕਰਾ (ਜੀਵਨੀ)
42. ਆਬਰੂ (ਇੱਜ਼ਤ)
43. ਆਫਰੀਨ (ਸੋਹਣਾ, ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ, ਸੁੰਦਰ, ਚੰਨ, ਵਧੀਆ)
44. ਦੀਦਾਰ (ਦਰਸ਼ਨ, ਝਲਕ)
45. ਫਰਿਆਦ (ਅਰਦਾਸ, ਬੇਨਤੀ, ਅਰਜੋਈ)
46. ਨਫ਼ਸ (ਬਦੀ)
47. ਫਾਜ਼ਲ/ਤਾਲਿਬ (ਗਿਆਨਵਾਨ, ਅਕਲਮੰਦ, ਸਿਆਣਾ, ਸੂਝਵਾਨ)
48. ਖਰੜਾ (ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤ)
49. ਜੁਲਫ਼ਾਂ (ਵਾਲ, ਕੇਸ)
50. ਤਵੱਕਲ (ਭਰੋਸਾ)
51. ਅਮਲ (ਕਰਮ)
52. ਕਲੰਦਰ (ਧਾਰਮਿਕ ਇਨਸਾਨ)
53. ਵਫ਼ਾ (ਵਾਅਦਾ)
54. ਬੇਵਫ਼ਾ (ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ)
55. ਸਰੂਰ (ਮਸਤੀ)
56. ਸਿਤਮ (ਜ਼ੁਲਮ, ਕਹਿਰ)
57. ਫੁਰਸਤ (ਵਿਹਲ)
58. ਨਫ਼ਸ਼ (ਕਾਮ ਭਾਵਨਾ)
59. ਰਮਜ਼ (ਭੇਦ, ਰਹੱਸ)
60. ਤਾਗੀਦ (ਹੁਕਮ)
61. ਆਤਸ਼ (ਅੱਗ)
62. ਰਾਹਤ-ਅਲ-ਕਲੂਬ (ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ)
63. ਵਹਿਦਤ-ੳਲ-ਵਜੂਦ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਣ-ਕਣ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ)

ਹਰ ਸੂਫ਼ੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸਿਲਸਿਲਾ (order) ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਸਿਲਸਿਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ (founder) ਦੇਖੋ:

1. **ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਿਲਸਿਲਾ:** ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਮਿਊਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਨ। ਮਿਊਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

   ਮਿਊਦਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ:

   1) ਫ਼ਰੀਦ-ਉਦ-ਦੀਨ-ਗੰਜ-ਏ-ਸ਼ਕਰ
   2) ਨਿਜ਼ਾਮ-ਉਦ-ਦੀਨ ਔਲੀਆ (ਇਹ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਖੁਸਰੋ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ (ਗੁਰੂ) ਸਨ।)
   3) ਨਸੀਰੂਦੀਨ ਚਿਰਾਗ
   4) ਸ਼ੇਖ਼ ਬਰਹਾਨੂਦੀਨ ਗ਼ਰੀਬ
   5) ਮੁਹੰਮਦ ਬੰਦਾ ਨਵਾਜ਼

2. **ਸੁਹਰਵਰਦੀ ਸਿਲਸਿਲਾ:** ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸ਼ਹੀਬੂਦੀਨ ਸੁਹਰਵਰਦੀ ਸਨ।

   ਨੋਟ: ਸੁਹਰਵਰਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇੱਕ "ਫਿਰਦੋਸੀ" ਸਿਲਸਿਲਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਪਿਤਾਮਾ "ਸ਼ੇਖ ਬੱਦਰੂਦੀਨ ਸਮਰਕੰਦੀ" ਸਨ।

3. **ਨਕਸ਼ਬੰਦੀ ਸਿਲਸਿਲਾ:** ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਖਵਾਜ਼ਾ ਬਹੁਦੀਨ ਨਕਸ਼ਬੰਦੀ ਸਨ।
4. **ਕਾਦਰੀ ਸਿਲਸਿਲਾ:** ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁਲ ਕਾਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਨਿਆਮਤ ਉੱਲਾ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਜ਼ਿਲਾਨੀ ਸਨ।

Four Pillars of Sufism Stages

1. ਸ਼ਰਾ (Path) ਨਿਯਮ
2. ਤਰੀਕਤ (Esoteric Path)
3. ਹਕੀਕਤ (Mystical Truth)
4. ਮਾਰਫਤ (Final Mystical knowledge into mystical) ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

Note: According to Historian (Abu Hashim) was also known as Abd-Allah-Ibn-Muhammad-Ibn-al-Hanafiyyah was the first Sufi.

ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਫੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ

1. **Baba Farid Ji (Sheikh Farid) 1173-1266. (12 Century)**

   D.O.B: 1173 at Kothewal (Multan) now in Pakistan. (12 century)
   His spiritual guru (ਮੁਰਸ਼ਦ) Khawaja-Qutubdin-Bakhtiyar-kaki, ਖਵਾਜਾ ਕੁਤਬਦੀਨ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ।

   ਨੋਟ: ਮੁਰਸ਼ਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

   ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੂਫ਼ੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

   He was belongs to Chisti Order। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੀ।
   Total comostions (ਰਚਨਾਵਾਂ) 112 Salok and 4 Shabad in Sri Guru Granth Sahib.
   His tomb (Shrine) at Pakpattan (Pakistan)

   ਨੋਟ: ਫ਼ਰੀਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ **ਅਨੋਖਾ।**

   ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਖੋਤਵਾਲ ਦਾ ਕਾਜ਼ੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ "ਸ਼ੱਕਰ ਗੱਜ" ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

- ॥ਸੱਕਰ ਖੰਡ ਨਿਵਾਤ ਗੁੜ ਮਾਖਿਓ ਮਾਝਾ ਦੁਧ॥
- ॥ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਮਿਠੀਆਂ ਰੱਬ ਨਾ ਪੁਜਨਿ ਤੁਧੁ॥

2. **Shah Hussain ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ 1539-1599 (16th Century)**

D.O.B : 1539 at Lahore now in Pakistan.

Old name: Madho Lal Hussain Because he wear Red Clothes.

ਇਹ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਫੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਭਾ ਦਾ ਹੈ।

He was Contemporary of Akbar, Jahangir. His time period was first guru fifth guru.

ਰਚਨਾਵਾਂ: 1. ਆਖ ਨੀ ਮਾਏ ਆਖ
2. ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਨਬੇੜੇ
3. ਮਾਏ ਨੀ ਮਾਏ ਕਿੰਨੂੰ ਆਖਾ

ਨੋਟ: He was belongs to Malamti Order। ਉਹ ਮਲਾਮਤੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਨ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 163 ਕਾਫੀਆਂ ਹਨ।

His Tomb at Shalimar Bagh Lahore ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜਾਹਰ ਸ਼ਾਲੀਮਾਰ ਬਾਗ ਲਾਹੋਰ ਵਿੱਚ ਹੈ

3. **Baba Bulleh Shah (ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ): 1680-1757 (18th Century)**

D.O.B. 1680 at Vill Pando Ke (ਪਾਡੋਕੇ, ਉੱਚ (Uch) ਲਾਹੋਰ)

Contemporary/ਸਮਕਾਲੀ: ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਨੋਟ: ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਧਰਮਵੀਰ ਗਾਜ਼ੀ ਆਖਦਾ ਹੈ।

ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਖਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਾਤ ਸਯਦ ਸੀ।

Old name-Abdula (ਅਬਦੁਲਾ)

ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇਖੋ: ਪੀਆ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਬਦੁਲਾ ਨਾਹੀ।

ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ ਨਾਮ- ਸ਼ਾਹ ਅਨਾਇਤ ਕਾਦਰੀ।

He was belongs to Kadri order (ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਾਦਰੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੀ।

ਰਚਨਾਵਾਂ: 1. ਮੱਕੇ ਗਇਆ ਗੱਲ ਮੁੱਕਦੀ ਨਹੀਂ
2. ਬੁੱਲਿਆ ਕੀ ਜਾਣਾ ਮੈਂ ਕੋਣ
3. ਇੱਕ ਨੁਕਤੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਮੁੱਕਦੀ ਏ
4. ਬਾਗ-ਏ-ਔਲੀਆ ਹਿੰਦ
5. ਗੁਲਿਸਤਾਨ (ਇਹ ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਜੀ ਦੀ ਸੂਫੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਕਾਫੀਆਂ - 156, ਦੋਹੜੇ (48) ਗੰਡਾਂ (40) - ਇਹ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਸੱਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ੀਹਰਫੀਆਂ, ਅਠਵਾਰਾਂ (1), ਬਾਰਾਮਾਂਹ ਅੱਸੂ ਤੋਂ ਭਾਦਰੋਂ ਤੱਕ।

ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ:

1. ਬੁੱਲਿਆ, ਰੱਬ ਦਾ ਕੀ ਪਾਉਣਾ, ਇਧਰੋ ਪੁਟਣਾ ਉਧਰੋ ਲਾਉਣਾ। (ਇਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਉ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ (ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਹ ਅਨਾਇਤ ਕਾਦਰੀ) ਦੀਆਂ ਹਨ।

2. ਹਾਜੀ ਲੋਕ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ, ਮੇਰਾ ਮਾਹੀ ਮਾਈ ਮੱਕਾ ਨੀ ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਆ (ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ)
3. ਹਰ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕੋਰੇ ਪੰਨੇ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤੇ ਸੱਚੀ ਦੋਸਤੀ 'ਚ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। (ਕਲਾਮ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ)
4. ਇੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਰਾਂਝੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬਣ ਕੇ ਕੀ ਕਰਦਾ, ਓਹ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਪਲਟਿਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਹੱਥ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਦਾ।
5. ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਢਾਵੇ ਮਸਜਿਦ ਮੇਰੀ, ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਢਾਵਾ ਮੰਦਿਰ, ਆਜਾ ਦੋਵੇਂ ਬਹਿ ਕੇ ਪੜੀਏ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ।
6. ਭੂਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਕੀਤੇ, ਮੁਗਲਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲੇ ਪੀਤੇ।
7. ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਸਯਦ ਆਖੇ, ਦੋਜ਼ਖ਼ ਮਿਲਣ ਸਜਾਈਆਂ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਰਾਈ ਆਖੇ, ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਪੀਘਾਂ ਪਾਈਆਂ।
8. **ਰਾਂਝਾ ਰਾਂਝਾ ਕਰਦੀ ਨੀ ਮੈਂ ਆਪੇ ਰਾਂਝਾ ਹੋਈ, ਸੱਦੋ ਨੀ ਧੀਦੋ ਮੈਨੂੰ ਹੀਰ ਨਾ ਆਖੋ ਕੋਈ।**
9. **ਧਰਮਸ਼ਾਲ ਧਾੜਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਠੱਗ, ਵਿੱਚ ਮਸੀਤ ਕੁਸੱਤੀ ਰਹਿੰਦੇ, ਆਸ਼ਿਕ ਰਹਿਣ ਅਲੱਗ।**
10. **ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਨਚਾਇਆ ਕਰ ਥੱਈਆ ਥੱਈਆ।**

ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ: ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਆਲੋਚਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਨੋਟ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਜਾਹਰ (Tomb) ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਗੀਤ: ਇਸ਼ਕ ਬੁੱਲੇ ਨੂੰ ਨਚਾਵੇ ਤੇ ਬੁੱਲਾ ਨੱਚਦਾ, ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਨਚਾਇਆ।
Dama Dam Mast Qalandar,
is One of the most famous Sufi Song originally written by "Amir Khusaru" and s modified by "Bullah Shah".

Waris Shah (ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ) 1722-1798, 18ਵੀਂ Centuary

D.O.B 1722 at Jandiala Sher Khan now in Pakistan.
Father-Syad Gulsher Shah (ਸਯਦ ਗੁਲਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ)
ਉਸਤਾਦ-ਮਖਦੂਮ ਮੁਰਤਜਾ
ਜਾਤ-ਸਯਦ ਘਰਾਣਾ
He was belongs to Chisti Order (ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੀ।
He was also known as Shakespeare of Punjab. (ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ।
ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਚਨਾ 'ਹੀਰ' ਹੈ। ਇਹ 1765 ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
ਭਾਵੇ ਹੀਰ ਕਿੱਸਾ ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਮੋਦਰ, ਮੁਕਬਲ ਤੇ ਅਹਿਮਦ ਗੁੱਜਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਮੁਹੰਮਦ ਬਖ਼ਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਸੈਫਲ ਮਲੂਕ ਵਿੱਚ ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਖਨ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਕਿਹਾ ਹੈ।
ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਜਾਹਰ ਜੰਡਿਆਲਾ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
His Tomb at Jandiala Sher Khan

ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ: ਇਹ ਵੀ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ ਸਨ।

- **ਜਨਮ:** ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

- ਸਮਕਾਲੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ।
- ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਅ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸੱਚੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਆਤਮਾ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ (ਰੱਬੀ ਪਿਆਰ) ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ

ਨੋਟ: ਇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜ਼ੀ- ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

- ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਹਾਇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ/ਖਤਮ ਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।
- ਇਹ "ਕਾਦਰੀ ਸਿਲਸਲੇ" ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ੀਹਰਫ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ/ਰਚਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰਫ਼ ਦਾ ਅ ਹੈ-**ਅੱਖਰ** ਅਰਬੀ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਨੂੰ ਸ਼ੀਹਰਫ਼ੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ 30 ਅੱਖਰ ਹ
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ "ਹੂ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ: ਅ ਅੱਲ੍ਹਾ ਚੰਬੇ ਦੀ, ਬੂਟੀ ਏ ਤੂੰ ਲਾਈ ਹੂ"
- ਮਜਾਹਰ (Tomb) ਗੜ੍ਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਝੰਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ।

ਰਚਨਾਵਾਂ:

1. ਅਬਿਯਾਤ-ਏ-ਬਾਹੂ
2. ਰਿਸਾਲਾ-ਏ-ਰੂਹੀ
3. ਨੂਰ-ਉਲ-ਖੁਦਾ
4. ਮਹਿਕ-ਉਲ-ਫਕਰ
5. ਆਇਨ-ਉਲ-ਫ਼ਕੀਰ
6. ਦੀਵਾਨ-ਏ-ਬਾਹੂ

6. ਗੁਲਾਮ ਫ਼ਰੀਦ:-

- ਇਹ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ।
- ਇਹ ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ/ਸੰਪ੍ਰਦਾ "ਚਿਸ਼ਤੀ" ਸੀ।

7. ਸੂਫ਼ੀ ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ (1753 ਤੋਂ 1823 ਤੱਕ 19ਵੀਂ ਸਦੀ):

- ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਚਨਾ: ਸੱਸੀ ਪੁਨੂੰ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਹਨ।
- ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਸੀ-ਪੁਨੂੰ "ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ" ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਪਰ ਮਸ਼ਹੂ ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ।
- ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਬੰਦ: 126
- ਜਨਮ: ਪਿੰਡ- ਜਗਦੇਓ ਕਲਾਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ)
- ਇਨ੍ਹਾ ਨੇ ਸੱਸੀ ਪੁਨੂੰ 'ਦਵੱਈਆ ਛੰਦ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੱਸੀ ਪੁਨੂੰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋਹ ਛੰਦ ਅਤੇ ਡਿਊਡਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਸੀ ਪੁਨੂੰ ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਬਰਾ: ਪਿੰਡ ਜਗਦੇਓ ਕਲਾਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਪੀਲੂ (16ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵੀ):

- ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ: ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾ
- ਜਨਮ: ਵੈਰੋਵਾਲ ਤਹਿਸੀਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ/ਤਰਨਤਾਰਨ)
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਿੱਸਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾ ਸੂਤਰਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
- **ਨੋਟ:** ਸਰ ਰਿਚਰਡ ਟੈਂਪਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "The Legend of Punjab" ਵਿੱਚ ਪੀਲੂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- ਪੀਲੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਦਾ ਅੰਤ ਦੁਖਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ।
- "ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ ਕਿੱਸਾਕਾਰ" ਨੇ ਪੀਲੂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਤਰਾਂ:-

ਪੀਲੂ ਨਾਲ ਨਾ ਰੀਸ ਕਿਸੇ ਦੀ
ਉਸਦੀ ਮੌਜ ਨਿਰਾਲੀ ਏ
ਮਸਤ ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ ਉਸ ਪਾਸੇ
ਕਿਸੇ ਫ਼ਕੀਰ ਵਲੀ ਦੀ।

- ਪੀਲੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਵਿਚ ਮਾਝੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਪੀਲੂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ: "ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ", "ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ"
- ਪੀਲੂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।
- ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ: ਖਾਨ ਖੀਵਾ
- ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਤਰਾਂ: "ਮਿਰਜਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕਿੱਸਾ"
  ਕੱਡ ਕਲੇਜਾ ਲੈ ਗਈ ਖਾਨ ਖੀਵੇ ਦੀ ਧੀ
  ਗੱਜ ਗੱਜ ਲੰਮੀਆਂ ਮਿੰਡੀਆਂ
  ਰੰਗ ਜੋ ਗੋਰਾ ਸੀ।
- ਪੀਲੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।
  ਯਾਰੋ ਪੀਲੂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਸ਼ਾਇਰ ਭੁੱਲ ਕਰੇਨ
  ਉਨ੍ਹੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਥਾਪੜਾ ਕੰਧੀ ਦਸਤ ਧਰੇਨ।

ਨੋਟ: ਹਾਫ਼ਿਜ਼ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਪੀਲੂ ਬਾਰੇ ਤਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ/ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਦਮੋਦਰ:

- ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਇਹ "ਅਕਬਰ" ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਕਵੀ ਸੀ।
- ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਚਨਾ: ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ
- ਇਸਨੇ ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ ਕਿੱਸਾ "ਦਵੱਯਾ ਛੰਦ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
- ਇਸਦੇ ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ ਬਾਰੇ ਸਰ ਰਿਚਰਡ ਟੈਂਪਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "The Legend of Punjab" ਵਿਚ ਦਮੋਦਰ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- ਦਮੋਦਰ ਪਟਵਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।
- ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਕਿੱਸਾ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।
- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
- ਹੀਰ-ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ: ਮੁਲਤਾਨੀ, ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਅਤੇ ਝਾਂਗੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
- ਹੀਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਭਰਾ: 4
- ਹੀਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ: ਚੂਚਕ

- ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ: ਮੌਜਮ (ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਸੀ)
- ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ: ਧੀਦੋਂ

ਨੋਟ: ਹੀਰ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਸਹੇਲੀਆਂ : 365 (ਜੇਕਰ ਆਪਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 360)

10. ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ ਬਟਾਲਵੀ (1640–1724):

- ਜਨਮ: 1640 ਵਿੱਚ ਬਟਾਲਾ ਨਗਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)
- ਗੁਰੂ (ਮੁਰਸ਼ਦ) : ਸ਼ੇਖ ਮੁਹੰਮਦ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ।
- ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ **"ਕਾਦਰੀ"** ਸਿਲਸਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
  "ਕਾਦਰੀਆ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚੋਂ, ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੈ ਭਾਰਾ॥
  ਮੁਹੰਮਦ ਫ਼ਾਜ਼ਿਲ ਪਾਸੋਂ, ਡਿੱਠਾ ਰਸਤਾ ਸਾਰਾ॥" (ਲੇਖਕ: ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ ਬਟਾਲਵੀ)
- ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਚਨਾਵਾਂ: ਸੂਤਰਨਾਮਾ ਗ੍ਰੰਥ (ਅਰਬੀ–ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ)

11. ਸ਼ਾਹ ਮੁਰਾਦ :

- ਜਨਮ: 1702, ਪਿੰਡ ਖਾਨਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਚੱਕਵਾਲ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਿਹਲਮ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
- ਸਿਲਸਲਾ: **ਕਾਦਰੀ**
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- "ਗ਼ਜ਼ਲ" ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ: ਸੱਤ ਵਾਰਾਂ, ਚਰਖਾ ਸ਼ਾਹਾ ਮੁਰਾਦ ਦਾ, ਨੂਰ ਨਾਮਾ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਤੋਅਬਾ ਨਾਮਾ
- ਮੁਰਸ਼ਦ: ਮੀਰ ਅਹਿਮਦ ਮੀਰ
  "ਖੁਦਾਬੰਦ ਮਿਲਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸੱਜਣ, ਕਿਤਨੀਆ ਉਡੀਕਾਂ ਕਿਓ॥
  ਉਡੀਕਾਂ ਮੈਂ ਗਿਣਾ ਤਾਰੇ ਤੇ, ਸਿਰ ਨੂੰ ਲਾਈਆਂ ਲੀਕਾ ਕਿਓ॥"

12. ਅਲੀ ਹੈਦਰ (1690–1785):

- ਜਨਮ: 1690 ਵਿੱਚ, ਪਿੰਡ ਕਾਜ਼ੀਆ (ਮੁਲਤਾਨ)
- ਮੁਰਸ਼ਦ: ਖਵਾਜਾ ਫਕੁਰੁਦੀਨ ਦੇਹਲਵੀ।
- ਸਿਲਸਲਾ: ਕਾਦਰੀ ਅਤੇ ਚਿਸ਼ਤੀ
- ਸਤਰਾ: ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦਾ ਨਾਓ ਕਿਆ ਮਿਠਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਸ਼ਕਰਗੰਜ ਦਾ ਹੀ ਓਹੋ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ: ਨਜ਼ਮ (1), ਦੀਵਾਨ (1), ਸ਼ੀਹਰਫੀਆਂ (6), (ਕਿੱਸਾ ਹੀਰ–ਓ–ਰਾਂਝਾ)
- ਸਤਰਾਂ:
  "ਕਾਫ਼ਰ ਹੋਈਆਂ ਸੋਹਣੇ ਯਾਰ ਪਿੱਛੇ, ਮੁਲ੍ਹਾ ਧੱਕੀ ਨਵਾਜ਼ ਪੜਾਉਂਦੇ ਨੀ।
  ਦੀਨ ਮਜ਼ਹਬ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ, ਧੋਖਾ ਗੱਲ ਪਾਉਂਦੇ ਨੀ।"
- ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੇ ਝੂਠੇ ਕਾਫਰ ਬਾਰੇ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਿਆ ਹੈ:
  "ਜ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਖਾ ਮਰਨ, ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।
  ਕੀ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਲੱਜ ਨਹੀਂ ਕੁਰਾਨੀਆਂ ਨੂੰ।"

13. ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ:

- ਜਨਮ: 1230 ਈ: (ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਾਮਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ

- ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਰੰਗ ਮਸ਼ਕਰੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਭਾਵੇਂ ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਨਾਟਕੀ ਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਸਨ ਪਰ ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ ਰੱਬ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ:
  "ਕੋਈ ਮਰੇ ਚਾਹੇ ਜੀਏ, ਸੁਥਰਾ ਘੋਲ ਪਤਾਸੇ ਪੀਏ।"
- ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ ਕਾਦਰੀ ਸਿਲਸਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ: ਦੋ ਸ਼ਬਦ, 40 ਸ਼ਲੋਕ, ਇੱਕ ਦੋਹਰਾ, ਇੱਕ ਮਾਝ।
- ਸਤਰਾ:
  "ਚੋਰ ਜੋ ਕਰਦੇ ਚੋਰੀ, ਲਿਆਵਣ ਲੁੱਟ ਘਰ।
  ਖਾਂਦੇ ਦੁੱਧ ਮਲਾਈਆਂ, ਜੋ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇਰੀ ਆਸ ਤੇ,
  ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨੀਂ ਲੱਗਦੀ ਭੁੱਖ,
  ਕੌਣ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖੇ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਇੰਝ ਕਰ।"

14. ਸ਼ਮਸ ਤਵਰੇਜ (1185–1248)

Born- 1185 at Tabriz Iran
Occupation- Weaver
Resting Place Tomb- Khoy, Iran
ਮੁਰਸ਼ਦ (Disciple) Baba Kamal-al-Din Jumdi
Important Book- Diwan-I-Shams-I-Tabrizi

Note- The Tomb of Shams-I-Tabrizi was recentry nominated to be a UNESCO world heritage site

ਸ਼ਮਸ ਤਵਰੇਜ਼ "ਰੂਮੀ" ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਸੀ।

Note- Rumi's eternal thirst for knowledge and truth and shams musticism is what brought these two great poets together.

A "40 Rules of love" famous collection based on "Shams & Rumi".

Note- ਸ਼ਮਸ ਤਵਰੇਜ਼ ਅੱਲਾ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਫੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ "ਸ਼ਮਸ" ਦੀ ਪੁੱਠੀ ਖੱਲ (Skin) ਉਤਾਰੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਖਾਣ ਲਈ ਨਹੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਜਾਰ ਵਿੱਚ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨੀਚੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ ਦੀ ਮੱਛੀ ਭੁੰਨੀ ਸੀ।

15. "ਸ਼ਰਮਦ"(1590–1661)

ਸ਼ਰਮਦ "ਪਰਸ਼ੀਅਨ" "ਅਰਮੇਨਿਅਨ" ਸੂਫੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। He was originally "Jewish" He may have renounced his religion to adopt "Islam".

In Sharmad poetry states that he is neither jewish, nor Muslim, nor Hindu.

Born- 1590 at Armenia.
ਮੁਰਸ਼ਦ (Teacher) Mulla Sadra, Mir Findiriski
Influenced- (Dara Shikoh) ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲਾ)

Dara Shikoh (Son of Shajhan) invited his father court in Delhi and Dara Shikoh so impressed the Philsophy of Sharmad.

Sharmad never were clothes in whole life that's why Aurgzeb killed Sharmad.

Death- 1661 excuted by Aurgzeb.

His Tomb: Near Jama Masjid Delhi

16. "ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ" (1633-1713)

Pen Name- "Goya"

Born- 1633 at Ghazni "Afganistan"

Father- ਛੱਜੂ ਮੱਲ (ਇਹ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਕੋਲ ਮੁਨਸ਼ੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ।)

ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਫਾਰਸੀ (ਪਰਸ਼ੀਅਨ) ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ "ਤਖੱਲੁਸ-ਏ-ਗੋਯਾ" ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ 17 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਆਪ 19 ਸਾਲ ਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋ ਬਾਅਦ ਆਪ ਜੀ ਅਫ਼ਗਾਨੀਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ (ਮੁਲਤਾਨ) ਆ ਗਏ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇ ਔਰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਰਾਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਔਰਗਜ਼ੇਬ ਜਬਰਦਸਤੀ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆਪ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਰਚਨਾਵਾ ਕੀਤੀਆ।

ਰਚਨਾਂਵਾ:

1. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ/ ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ
2. ਦੀਵਾਨ-ਏ-ਗੋਯਾ
3. ਤੌਸ਼ੀਫ-ਏ-ਸਨਾ
4. **ਗੰਜਨਾਮਾ**
5. ਦਸਤੂਰ-ਉਲ-ਇੰਨਸ਼ਾ
6. ਅਰਜ਼-ਉਲ-ਅਲਫਾਜ਼
7. ਖਾਤਿਮਾਂ
8. ਜੋਤ ਵਿਗਾਸ
9. ਰਹਿਤ-ਨਾਮਾ
10. ਤਨਖ਼ਾਹ-ਨਾਮਾ

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 52 ਕਵੀਆ ਵਿੱਚੋ ਇੱਕ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਕਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਕਥਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਗਜ਼ਲ ਅਤੇ ਰੁਬਾਈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

17. "ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ"

Born- 1253 at Patiyali (ਪਟਿਆਲੀ) Delhi sultanate (Now in UP)

Died- Oct 1325 (72 age) at Delhi

ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ "ਨਿਜ਼ਾਮੂਦੀਨ ਔਲੀਆ" ਦੇ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਫੀ ਮਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਆਪ ਗਜ਼ਲਾ, ਰੁਬਾਈ, ਕਵਾਲੀ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ **"ਤੋਤੇ-ਏ-ਹਿੰਦ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਸੀ।** **"Voice of India" "Parrot of ndia"** ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਮ ਸੀ।

ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਕਵਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸਨ। (Father of Qawali) ਅਤੇ ਗਜ਼ਲ ਸ਼ੈਲੀ ਵੱਚ ਗੀਤ (Song) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਚ ਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Note- ਤਰਾਨਾ (Tarana) ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਵੀ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ।

"Sitar" Instrument Invented by Amir Khusro

"Tabla" Instrument Invented by Amir Khusro

Compostion- ਲੈਲਾ ਮਜਨੂ (ਕਿੱਸਾ)

ਤੁਫ਼ਤ-ਉਸ-ਸਿਗਾਰ

ਵਸਤ-ਉਲ-ਹੇਆਤ

ਮਿਰਤ-ਉਲ-ਫਤੂਤ (ਇਹ ਜਲਾਲੂਦੀਨ ਫਿਰੋਜ਼ ਖਿਲਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।

ਗੁਰਤ-ਉਲ-ਕਮਾਲ

ਆਇਨ-ਏ-ਸਿੰਕਦਰੀ

ਅਫਜਲ-ਉਲ-ਵਫਾਦ (ਨਿਜ਼ਾਮੂਦੀਨ ਔਲੀਆ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆਵਾ)

ਤੁਗਲਕ ਨਾਮਾ

ਹਸਤ ਬਹਿਸ਼ਟ

ਮਤਲਾ-ਉਲ-ਅਨਵਰ

ਕਿੱਸਾ ਚਾਰ ਦਰਵੇਸ਼

ਨੂਹ ਸਿਪਾਹਰ

Note- Also founder of "Urdu Literature"

Note- Amir Khusro was a famous **Musician** in Court of "Alauddin Khilji" nd many as 7 Different Ruler in Delhi Sultanate.

ontemorary (ਸਮਕਾਲੀ ਸ਼ਾਸਕ)

ਬਲਬਨ

ਜਲਾਲੂਦੀਨ ਖਿਲਜ਼ੀ

ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜ਼ੀ

ਮੁਬਾਰਕ ਸ਼ਾਹ ਖਿਲਜ਼ੀ

ਕੈਕੂਬਾਦ

ਗਿਆਸੂਦੀਨ ਤੁਗਲਕ

ਮੁਹੰਮਦ

His Tomb : **Nizumudin Dargah Delhi**

8. ਹਾਫ਼ਿਜ਼ (Hafiz) (1325-1390)

Hafiz's given name was Muhammad and he was called Shams-al-Din (The un of Religion). Hafiz was his honorific because he had memorized the whole of e "Quran".

ਮੁਰਸ਼ਦ : Ibn Arabi

His Tomb (Shrine) : Tomb of Hafiz (In Shiaz, Iran)

ਰਚਨਾਵਾਂ (Comoposition):

Diwan-e-Hafiz
Ghazals
Mansavi

Poems: Mazra-e-sabz
Shirazi Turk

19. ਮਨਸੂਰ (Mansoor al-Hallaj)

Born- 858 CE at fars caliphate (Iran)
Died- 922 (63 aged) Baghdad (Iran)

Comopostion:

Kitab-al-Tawasin
Diwan-al-Hallaj
Akhbar-al-Hallaj

Why Mansoor hanged : He always said "Anal-Haq" ਅਨਲ ਹੱਕ (I am God) because he was full devotte in soul of God and qauzi Punish him as a Death penalty.

20. Dara Shikoh (ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ)

Born- 1615 Ajmer
Assassinated- 1659 in Delhi by Aurangzeb
Father- Shahjhan
Mother- Mumtaj Mahal
Wife- Nadira Banu Begum

Note- Dara Shikoh was a spiritual Sufi in Delhi sulnate he completed the Translation of Fifty Upanishads **Sanskrit to persain.**

Famous Book- Sire-I-Akbar
Majma-ul-Bahrain
Kitab-al-Maknun

Note : Dara Shikoh developed a friendship with "Saian Mian Mir Ji".
Guru Har Rai Sahib Ji provided medical care & gave shelter to Dara Shikoh.

Disciple (ਮੁਰਸ਼ਦ) ਗੁਰੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ।

1. ਮੁਲਾ ਸ਼ਾਹ ਬਦਸ਼ਕਸ਼ੀ
2. ਸਾਈ ਮੀਆ ਮੀਰ ਜੀ
3. ਸ਼ਰਮਦ

He was Translate Bhagwat Gita into Parsian.

20. "ਖਵਾਜ਼ਾ ਕੁਤਉਬਦੀਨ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ"

ਹੋਰ ਨਾਮ–(Another Name) Malik-al-Mashaaikh
Born- 1173 (Osh, Kyrgyzstan)
Died- 1 December 1235 (New Delhi)
Note- He was called "Kaki" due to a "Karamat" (Miracle)
He was Belongs to "Chisti order"

ਇਹ "ਚਿਸ਼ਤੀ" ਸੰਪਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ (ਗੁਰੂ) ਸਨ।

Predecessor- Muin-al-Din-Chisti
Successor **(ਉਤਰਅਧਿਕਾਰੀ)**
Fariduddin-Ganjshakar
Baba Farid ji
Ali Shah Qulandar
His Dargah (Shrine) at Zajar Mahal
Near Quatab Minar (Delhi)

ਰਚਨਾਂ- "Diwan-al-Khwajah".

21. "ਖਵਾਜ਼ਾ ਮਿਊਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ"(1143-1236)

Also Known as "Gharib Nawaz". Belongs to Chisti order (ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਿਲਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ)

Tomb (Shirne) Dargah- Ajmer Sharif (Rajasthan)

Other Names: Sultan-e-Hind
Khawja-e-Khwajagon

ਮੁਰਸ਼ਦ- ਉਸਮਾਨ ਹਰੂਨੀ
ਅਬਦੁਲ ਅਨਸਾਰੀ
ਅਬਦੁਲ ਕਾਦਰੀ ਗਿਲਾਨੀ

ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਕੁਤਉਬਦੀਨ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ
ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਬਾਰਕ
ਹਾਮਿਦ
ਫ਼ਕੀਰ-ਅਲ-ਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ
ਅਹਿਮਦ ਰਾਜਾ ਖਾਂ

Chisti Text

Shihab-al-Din Suhrawardi
Kashaf-al-Manjub of "Ali Hujwiri"

Note- Chisti order (ਸਿਲਸਿਲਾ) Introduced by Khawaja Miu din Chisti in Ajmer at founder of Chisti order "Abu Ishaq Shami".

ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਤਾਬਾਂ:

1. ਕੁਰਾਨ (ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ)
2. ਕਾਸ਼ਿਬ-ਅਲ-ਮੁਹਾਜ਼ਿਬ (ਅਲੀ-ਅਲ-ਹੁਜ਼ਵੇਰੀ)
3. ਦਾਬਿਸਤਾਨ-ਏ-ਮਜ਼ਾਹਿਬ (ਅਰਦਿਸਤਾਨੀ ਜ਼ੁਲਫੀਕਾਰ)
4. ਖੁਲਾਸਾਤ-ਉਤ-ਤਵਾਰੀਖ਼ (ਸੁਜਾਨ ਰਾਏ ਭੰਡਾਰੀ)
5. ਉਮਦੱਤ-ਉਲ-ਤਵਾਰੀਖ਼ (ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਸੂਰੀ)
   ਨੋਟ: ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਸੂਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।
6. ਸਿਆਸਤਨਾਮਾ (ਨਿਜ਼ਾਮ ਉਲ ਮਲਿਕ)
7. ਗੁਲਿਸਤਾਨ (ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ)

8. ਆਈਨ-ਏ-ਅਕਬਰੀ/ਅਕਬਰਨਾਮਾ (ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ)
9. ਹੁਮਾਯੂ ਨਾਮਾ (ਗੁਲਬਦਨ ਬੇਗ਼ਮ)
10. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਮਾ (ਅਬਦਲੁ ਹਾਮਿਦ ਲਾਹੌਰੀ)
11. ਚਾਰ ਬਾਗ-ਏ-ਪੰਜਾਬ (ਗਣੇਸ਼ ਦਾਸ ਵਡੇਹਰਾ)
12. ਸੂਫੀਆਂ ਦਾ ਕਲਾਮ (ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ)
13. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀਰੇ (ਮੌਲਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੁਸ਼ਤਾ)
14. ਤਾਰੀਖ-ਏ-ਪੰਜਾਬ (ਗੁਲਾਮ ਮੁਹੀਉਦੱਦੀਨ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ)

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

ਪ੍ਰ.1 **ਸੂਫ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ 'ਵਹਿਦਤ ਉਲ ਵਜੂਦ' ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਣ-ਕਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ/ਵਜ਼ੂਦ ਹੈ।
ਪ੍ਰ.2 **ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦੀ ਮੁਖਤਸਰ ਤਾਰੀਖ ਪੁਸਤਕ ਰਚਨਾ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ।
ਪ੍ਰ.3 **ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਦਾ ਤਜਕਰਾ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਮੌਲਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੁਸ਼ਤਾ।
ਪ੍ਰ.4 **ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸੀ? (ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ)**
ਉੱਤਰ: ਨੀਜ਼ਾਮੂ ਦੀਨ ਓਲੀਆ।
ਪ੍ਰ.5 **ਸੂਫੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨੀ।
ਪ੍ਰ.6 **ਤੌਹੀਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਰੱਬ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ।
ਪ੍ਰ.7 **ਕਿਆਮਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
ਪ੍ਰ.8 **ਸੂਫ਼ੀ ਮਤ ਵਿਚ ਜਕਾਤ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨਾ।
ਪ੍ਰ.9 **ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਿਜ਼ਮਾਨੀ ਖਾਤਰ, ਦਿਨ ਦਾ ਲਹੂ-ਛਾਣੀ ਪੰਗਤੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ।
ਪ੍ਰ.10 **ਸੂਫ਼ੀ ਮਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਅਤ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ
ਪ੍ਰ.11 **ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸੂਫ਼ੀ ਸ਼ੇਖ ਕੌਣ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਹਜ਼ਰਤ ਅਲੀ ਬਿਨ ਉਸਮਾਨ ਅਲ ਹੁਜਵੇਰੀ।
ਪ੍ਰ.12 **ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਖਰ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.13 **"ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ" (ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਖ਼ਲੀਫੇ ਹੋਏ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: 4
ਪ੍ਰ.14 **ਸੂਫ਼ੀ ਮਤ ਵਿੱਚ ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ।

ਪ੍ਰ.15 **ਸੂਫ਼ੀ ਮਤ ਵਿਚ ਤਵੱਕਲ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਰੱਬ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ।
ਪ੍ਰ.16 **ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਚਨ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ।
ਪ੍ਰ.17 **ਕਾਫੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ ਹੈ।
ਪ੍ਰ.18. **ਕਾਫ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ।
ਪ੍ਰ.19 **ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਮਤ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਗੁਲਬੰਤ ਸਿੰਘ।
ਪ੍ਰ.20 **ਅਨਲ ਹੱਕ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸਨੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਮਨਸੂਰ ਸੂਫ਼ੀ ਈਰਾਨ ਵਿੱਚ।
ਪ੍ਰ.21 **ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ੀਹਰਫ਼ੀਆਂ (ਕੁੱਲ 5 ਸ਼ੀਹਰਫੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ)
ਪ੍ਰ.22 **ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ ਕਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਕਾਦਰੀ।
ਪ੍ਰ.23 **ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸੂਫ਼ੀ ਧਾਰਾ
ਪ੍ਰ.24 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ।
ਪ੍ਰ.25 **ਉਲਟੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਆਏ, ਸੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮਿਲਦੇ ਧੱਕੇ ਝੂਠੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਏ। ਸਤਰਾਂ ਕਿਸਦੀਆਂ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ।
ਪ੍ਰ.26 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: 16ਵੀਂ ਸਦੀ।
ਪ੍ਰ.27 **ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?**
ਉੱਤਰ: 1173
ਪ੍ਰ.28 **ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਖਵਾਜ਼ਾ ਕੁਤੁਬਦੀਨ ਬਖ਼ਤਿਆਰ ਕਾਕੀ।
ਪ੍ਰ.29 **ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਪੂਰਵ ਨਾਨਕ ਕਾਲ
ਪ੍ਰ.30 **ਗੁਲਾਮ ਫ਼ਰੀਦ ਕਿਹੜੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਸੂਫ਼ੀ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਅਦਵੈਤਵਾਦ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੇਖਣਾ)
ਪ੍ਰ.31 **ਸੂਫ਼ੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਕਿੱਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.32 **ਮੱਧ ਕਾਲ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੂਫੀ ਕਿਹੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ
ਪ੍ਰ.33 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: 1539 ਈ: ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ.34 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ੇਖ ਬਹਿਲੋਲ।
ਪ੍ਰ.35 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਮਾਧੋ ਲਾਲ
ਪ੍ਰ.36 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਫ਼ੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: 163
ਪ੍ਰ.37 **ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਕਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਮਲਾਮਤੀ
ਪ੍ਰ.38 **ਕਿਹੜੇ ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ "ਹੂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ।
ਪ੍ਰ.39 **ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਕਾਦਰੀ।
ਪ੍ਰ.40 **ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?**
ਉੱਤਰ: 1656 ਬਟਾਲਾ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)
ਪ੍ਰ.41 **16ਵੀਂ ਸਦੀ ਅਤੇ 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ, ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ, ਮੌਲਾਨਾ ਅਬਦੀ
ਪ੍ਰ.42 **ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.43 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: 1680, ਪਿੰਡ ਪਾਡੋਂਕੇ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ।
ਪ੍ਰ.44 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜੇ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?**
ਉੱਤਰ: ਸਯੱਦ ਘਰਾਣਾ
ਪ੍ਰ.45 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕੌਣ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਅਨਾਇਤ ਕਾਦਰੀ
ਪ੍ਰ.46 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਹੜੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਕਾਫ਼ੀਆਂ (156), ਬਾਰਹਮਾਹ (1), ਦੋਹੜੇ (49), ਗੰਢਾ (40), ਸ਼ੀਹਰਫੀਆ (3)
ਪ੍ਰ.47 **ਕਿਹੜੇ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਖਿਲਾਫ।
"ਧਰਮਸ਼ਾਲ ਧਾੜਵੀ ਰਹਿੰਦੇ, ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਠੱਗ
ਵਿਚ ਮਸੀਤ ਕੁਸੱਤੀ ਰਹਿੰਦੇ, ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਰਹਿਣ ਅਲੱਗ।"
ਪ੍ਰ.48 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਕਾਦਰੀ
ਪ੍ਰ.49 **ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਤੀਜਾ ਪੜਾਅ
ਪ੍ਰ.50 **ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: 1690 ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀਆ ਪਿੰਡ ਮੁਲਤਾਨ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
ਪ੍ਰ.51 **ਅਲੀ ਹੈਦਰ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਦੀਵਾਨ (1)
ਪ੍ਰ.52 **ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਹੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸਲੋਕ

ਪ੍ਰ.53 **18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ?**
ਉੱਤਰ: ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਫਰ ਫਕੀਰ, ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ, ਦਾਨਾ ਸੂਫ਼ੀ।
ਪ੍ਰ.54 **"ਕੌਣ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖੇ, ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਇੰਜ ਕਰ।" ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਵਜ਼ੀਦ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ।
ਪ੍ਰ.55 **ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਸਲੋਕ "ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ" ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: 112
ਪ੍ਰ.56 **'ਆਪਣੇ ਤਨ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾ ਕੋਈ, ਸੱਜਣ ਦੀ ਖਬਰ ਲਿਆਵੇ ਕੌਣ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ।
ਪ੍ਰ.57 **ਬਿਰਹੋ ਫ਼ਰੀਦ ਥੀਓ, ਜੋ ਸਾਥੀ ਰਾਵਲ ਪਾ ਕਰ ਝਾਤੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਗੁਲਾਮ ਫਰੀਦ।
ਪ੍ਰ.58 **ਬਿਰਹਾ ਬਿਰਹਾ ਆਖੀਐ, ਬਿਰਹਾ ਤੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.59 **ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਅਫਲਾਤੂਨੀ ਪਿਆਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਪ੍ਰ.60 ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਲਾਹੌਰ।
ਪ੍ਰ.61 **"ਅਮਲਾ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹੋਣ ਨਬੇੜੇ, ਕਿਆ ਸੂਫੀ ਕਿਆ ਭੰਗੀ।" ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ।
ਪ੍ਰ.62 **"ਉਲਟੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਆਏ, ਸੱਚੀਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਮਿਲਦੇ ਧੱਕੇ ਤੇ ਝੂਠੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਏ।" ਦੇ ਲੇਖਕ**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ।
ਪ੍ਰ.63 **ਸੂਫੀ ਮੱਤ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੱਥੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਇਆ?**
ਉੱਤਰ: ਪਰਸ਼ੀਆ।
ਪ੍ਰ.64 **ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਫ਼ੀ ਪੋਇਟਸ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਡਾ. ਲਾਜਵੰਤੀ ਰਾਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਪ੍ਰ.65 **ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੂਫੀ ਨੁਸਰਤ ਫਤਿਹ ਅਲੀ ਖ਼ਾਂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?**
ਉੱਤਰ: 13 ਅਕਤੂਬਰ, 1948 ਲਾਇਲਪੁਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ।
ਪ੍ਰ.66 **ਨੁਸਰਤ ਫਤਿਹ ਅਲੀ ਖ਼ਾਂ ਜੀ ਦਾ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?**
ਉੱਤਰ: 16 ਅਗਸਤ, 1997, ਲੰਡਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ।
ਪ੍ਰ.67 **"ਕਵਾਲੀ" ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ।
ਪ੍ਰ.68 **ਖਵਾਜਾ ਮਿਊਦੀਨ ਚਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਅਜ਼ਮੇਰ ਸ਼ਰੀਫ਼ (ਰਾਜਸਥਾਨ)
ਪ੍ਰ.69 **ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਰਮਦ।
ਪ੍ਰ.70 **ਤੋਤਾ-ਏ-ਹਿੰਦ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ
ਪ੍ਰ.71 **ਰਾਬੀਆ ਸੂਫੀ ਔਰਤ ਕਿੱਥੋਂ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਇਰਾਕ

ਪ੍ਰ.72 **ਸੂਫੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਰਾਬੀਆ
ਪ੍ਰ.73 **ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.74 **ਪੀਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ?**
ਉੱਤਰ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।
ਪ੍ਰ.75 **ਪੀਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੱਕ ਰਹੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ: ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਗੁਰੂ।
ਪ੍ਰ.76 **ਕਿਹੜੇ ਸੂਫੀ ਨੂੰ ਸਖੀ ਸਰਵਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ: ਸਯਦ ਅਹਿਮਦ ਸੁਲਤਾਨ

1.22 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ਼/ ਰਸਮਾਂ

1. **ਅੱਖ ਸਲਾਈ (ਮਿੱਠਾ ਬੋਹੀਆ):** ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਅਨਾਜ਼ ਬੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬਦਰੂਹਾ ਤੋਂ ਰਾਖੀ ਹੋ ਸਕੇ।
2. **ਰੋਕਾ, ਠਾਕਾ, ਸ਼ਗਨ, ਮੰਗਣਾ:** ਇਹ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦੀ ਰਸ਼ਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
3. **ਸਾਹਾ ਸੁਧਵਾਉਣਾ:** ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਰੀਕ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਿਸੇ ਪਾਠੀ ਪਾਸੋਂ ਜਾਂ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ੁੱਭ ਲਗਨ ਕਢਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
4. **ਸਾਹੇ ਚਿੱਠੀ:** ਇਸਨੂੰ ਕੁੜੀ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਰੀਕ ਲਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੀ (ਵਿਚੋਲਾ) ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।
5. **ਸੁਰਮਾ ਸਲਾਈ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਭਾਬੀ (ਭਰਜਾਈ) ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਲਾੜੇ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
6. **ਸਿਹਰਾ ਬੰਨਣਾ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਭੈਣ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਸਿਹਰਾ ਬੰਨਦੀ ਹੈ।
7. **ਚੂੜਾ ਪਹਿਨਾਉਣਾ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਮਾਮਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।
8. **ਸਰ ਬਾਲਾ:** ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਲਾੜੇ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਾਰਜ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
9. **ਵਾਂਗ ਫੜਨ ਦੀ ਰਸਮ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਭੈਣ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਾਂਗ (ਲਗਾਮ) ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾੜਾ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।
10. **ਜੰਡੀ ਕੱਟਣਾ ਦੀ ਰਸਮ:** ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਤ ਰੁੱਕ ਕੇ ਲਾੜਾ ਕਿਸੇ ਪੇੜ (ਜੰਡ) ਦੇ ਟੱਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਬਰਾਤ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸਿਬਤ ਨਾ ਆਵੇ।
11. **ਛੱਟੀਆਂ ਦੀ ਰਸਮ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਲਾੜਾ-ਲਾੜੀ ਤੇ ਦਿਓਰ-ਭਾਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।
12. **ਪਾਣੀ ਵਾਰਨਾ:** ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਲਾੜੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨਿਭਾਉਦੀ ਹੈ, ਕੁੜੀ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਵਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੱਤ ਸੁਹਾਗਣਾ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਵਾਰਦੀਆਂ ਹਨ।
13. **ਗੋਤ ਕਨਾਲਾ:** ਇਸ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆ ਦਰਾਣੀਆ ਜਠਾਣੀਆਂ ਇੱਕੋਂ ਥਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠੇ ਭੋਜਨ ਕਰਦੀਆ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਲਹਨ (ਲਾੜੀ) ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਗੌਤ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

14. **ਗਾਨਾ ਖੇਡਣਾ (ਕੰਗਣਾ ਖੇਡਣਾ):** ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਤੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਤੇ ਗਾਨਾ ਬੰਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਮੀ ਜਾਂ ਭਾਬੀ ਖਿਡਾਉਂਦੀ ਹੈ।
15. **ਗੁੱਡੀ ਫੂਕਣਾ:** ਮੀਂਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਬਨਾਵਟੀ ਗੁੱਡੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
16. **ਮੁਕਲਾਵਾ:** ਜਦੋਂ ਮੁੰਡੇ ਵਾਲੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਪੇਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲੈਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਲਾਵਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1.23 ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ (ਕਸੀਦਾਕਾਰੀ)

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: ਫੁਲਕਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ 'ਤੇ ਕੱਢੀ ਜਾਦੀ ਹੈ। ਫੁਲਕਾਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਢਾਈ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਵੀ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ **(ਹਲਵਾਨ)** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੀ ਕਿਸਮਾਂ:

1. **ਚੋਪ:** ਇਹ ਪ੍ਰਸਿਧ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉੱਤੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਚੂੜਾ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਨਾਨੀ ਚੋਪ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਕੁੜੀ ਦੇ ਦਹੇਜ਼ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।
2. **ਸੁੱਭਰ:** ਸੁੱਭਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਸ਼ਗਨਾ ਭਰਿਆ ਕੱਪੜਾ ਲੀੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁੜੀ ਲਾਵਾਂ (ਫੇਰਿਆਂ) ਵੇਲੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
3. **ਸਾਲੂ:** ਇਹ ਲਾਲ ਗੂੜੇ ਰੰਗ ਦਾ ਖੱਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਰੋਜਾਨਾ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
4. **ਘੁੰਗਟਬਾਗ:** (ਬਾਗ) ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਬਾਗ ਵਾਗ ਕੱਪੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਬਾਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
5. **ਤਿਲ ਪੱਤਰਾ:** ਇਹ ਘਟੀਆ ਖੱਦਰ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਨੌਕਰਾਂ-ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
6. **ਛੱਮਾਸ:** ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਟੁੱਕੜੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਟਨ ਤ੍ਰੋਪੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੈ।
7. **ਨੀਲਕ:** ਇਹ ਕਾਲੇ ਨੀਲੇ ਖੱਦਰ ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਰੇਸ਼ਮ ਨਾਲ ਕੱਢੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਨੀਲਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਲੋਹਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੰਗ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਤੌਰ ਲਿਨਨ, ਲੱਠਾ, ਪਾਪਲੀਨ ਆਦਿ ਮਸ਼ੀਨੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

1.24 ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ

ਸ਼ਗਨ.....

1. ਸੱਜੀ ਅੱਖ ਦਾ ਫੜ੍ਹਕਨਾ... ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.
2. ਹਰਾਂ ਘਾਹ ਜਾ ਪੱਤੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.
3. ਤਿੱਤਰ ਦਾ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਭ ਸ਼ਗਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.
4. ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਦਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਕਿ ਉਹ ਅਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ.
5. ਬੁੱਧਵਾਰ, ਤੇ ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ ਕੱਪੜ੍ਹਾ ਖਰੀਦਣਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗਹਿਣਾ ਐਤਵਾਰ ਖਰੀਦਣਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਉਣਨੀ ਚੰਗੀ ਮੰਨੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇਖੋ—ਬੁੱਧ, ਸ਼ਨਿੱਚਰ ਕੱਪੜ੍ਹਾ, ਗਹਿਣਾ ਐਤਵਾਰ।
ਜੇ ਸੁੱਖ ਸਦਾ ਲੋੜੀਏ, ਮੰਜੀ ਉਣੀ ਸੋਮਵਾਰ।

ਅਪਸ਼ਗਨ

1. ਜੇ ਕੋਈ ਗੋਹੇ ਦਾ ਭਰਿਆ ਟੋਕਰਾ ਜਾ ਖਾਲੀ ਘੜ੍ਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਦੀ ਔਰਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
2. ਸੁੱਕੀ ਲੱਕੜ, ਪਾਥੀਆ ਦਾ ਟਕਰਣਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
3. ਨੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋ ਮਿਲ ਪੈਣਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
4. ਗਿੱਦੜ੍ਹ ਦਾ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਬੋਲਣਾ, ਹਿਅਕਣਾ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
5. ਝੋਟੇ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਬੁਰਾ ਸ਼ਗਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
6. ਘਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਿੱਛ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
7. ਘਰ ਤੋ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਬਿੱਲੀ ਰਸਤਾ ਕੱਟ ਦੇਵੇ ਤਾ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
8. ਕੁੱਤਾ ਕੰਨ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ।
9. ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਸਤੇ ਚ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਕਿ ਪੈਸੇ ਦਾਨ ਦਕਸ਼ਣਾ ਮੰਗੇ ਗਾ।
10. ਮੰਗਲਵਾਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸੈਰ ਨਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਬੁਰਾ ਸ਼ਗਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।
11. ਕੇਸੀ (ਸਿਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ) ਮੰਗਲਵਾਰ ਭਾਰੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।
12. ਹੋਲੀ, ਲੋਹੜੀ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
13. ਜੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਡੱਬੀ ਮੱਝ ਹੋਵੇ ਤਾ ਬੁਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।
14. ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖੁਰਚਣਾ ਬੁਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਨਾ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ. ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਹਿਮਾ ਭਰਮਾ ਨਹੀ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

1.25 ਭਗਤੀ-ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤ (Bhakti Movement)

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਾਚਾਰਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। "ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਾਚਾਰਿਆ" ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਾਚਾਰਿਆ **ਨੌਂਵੀ** ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 4 **ਮੱਠਾਂ** ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਆਦਿ ਸ਼ੰਕਾਰਾਚਾਰਿਆ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ

ਭਗਤੀ ਸਾਹਿਤ ਦੱਖਣ ਤੋਂ (South) (ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਉੱਤਰ (North) ਵੱਲ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੁਜ, ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਤੱਕ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। **ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।**

- ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਾਚਾਰਿਆ "ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤ" ਸਨ। ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਆਸਥਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- "ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ" ਵਿੱਚ ਉਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਸਥਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸੀ।
- ਇਨਾਂ ਨੂੰ (ਕੇਸ਼ਵ) ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸੀ।
- ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਾਚਾਰਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਫ ਦੱਖਣ ਤੱਕ ਹੀ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵੀ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਮਾ ਲਹਿਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਆਦਿ ਸ਼ੁੰਕਰਚਾਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੰਕਰਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆ ਨੇ ਉਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

- ਸ਼ੰਕਰਚਾਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੈਵ-ਮਤ (ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੀ ਅਰਚਨਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ) ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਗਤੀ ਸਾਹਿਤ 9ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ 14ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਫੀ-ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਮ (ਨਵਾਂ ਰੂਪ) ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮੱਹਤਵਪੂਰਨ ਭਗਤ

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ-

- ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ (ਆਤਮਾ ਭਗਤੀ) ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- ਜਨਮ 1398 ਵਿੱਚ ਬਨਾਰਸ (ਕਾਸ਼ੀ) ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਕਬੀਰ ਜੀ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਇਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- ਜਾਤੀ ਛਿੰਬਾ (ਛੀਬੇ ਜਾ ਜੁਲਾਹਾ)
- ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ, ਰਾਮਾਨੰਦ ਸਾਗਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗੁਰੂ ਸਨ।
- ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਦਿਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ- 1 ਬੀਜਕ ਗ੍ਰੰਥ (Means Path of secret & written in Varanasi),
  2 ਕਬੀਰ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ (Written in Rajasthan)
  3 ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ
  4 ਥਿਤੀ (ਤਾਰੀਖ)-1
  5 ਸਾਖੀ ਕਬੀਰ
  6 ਕਬੀਰ ਸਾਗਰ
  7 ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ।
- ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਵਿੱਚੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਭਗਤ (ਮਹਾਨ ਭਗਤ) ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ (243 ਸਲੋਕ ਅਤੇ 224 ਸ਼ਬਦ)
- ਇਹ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਜਨੇਊ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਤ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਸਤਰਾਂ –ਨਗਨ ਫਿਰਤ ਜੋ ਪਾਇਐ ਜੋਗ, ਬਨ ਕਾ ਮਿਰਗ (ਹਿਰਨ) ਮੁਕਤ ਸਭ ਹੋਗ।
  ਸੁਨੰਤ ਕੀਏ ਤੁਰਕ ਜੇ ਹੋਏਗਾ, ਔਰਤ ਕਿਆਂ ਕਰੀਐ।
  ਇਨਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਿਆ ਹੈ।
  ਸਤਰਾਂ – ਨਿਰਧਨ ਆਦਰ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇਈ॥
- ਇਨਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ – ਮਗਹਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।
- ਕਬੀਰ ਸ਼ਬਦ – ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ।
- ਕਬੀਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ **ਮਹਾਨ** ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀ – ਅਵੱਲ-ਅੱਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ, ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ (**ਸਤਰਾਂ** – ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਨੋਟ : ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ (Followrs) ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਬੀਜਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ (Translation) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿ 'ਜਗਦੀਸ਼ ਲਾਲ' ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਜੁਲਾਹੇ ਸਨ। (Kabir ji was a weaver by profession)

ਰਚਨਾਵਾਂ : ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ
ਥਿਤੀ
ਸਤਵਾਰਾ

ਨੋਟ : ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ 17 ਰਾਗਾ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ : ਬ੍ਰਿਜ ਅਵਧੀ, ਭੋਜਪੁਰੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਮਾਰਵਾੜੀ, ਫਾਰਸੀ

ਪੰਗਤੀ : ॥ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ
ਫਿਕਰ ਨਾ ਜਾਇ ਟੁਕੁ ਦਮੁ ਕਰਾਰੀ
ਜਉ ਕਰਹੁ ਹਾਜਿਰ ਹਜੂਰਿ ਖੁਦਾਇ॥

ਪਤਨੀ : ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਜੀ

ਪੁੱਤਰ : ਕਮਾਲ

ਨੋਟ: ਆਪ ਜੀ ਨੇ "ਮਗਹਰ" ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ – (1270–1350) (ਜਨਮ 29 ਅਕਤੂਬਰ 1270 ਨਰਸੀ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰਾ)

(ਮਾਤਾ–ਗੋਨਾ ਬਾਈ, ਪਿਤਾ– ਦਮਸ਼ੇਤ)

- ਇਹ ਇੱਕ ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤ ਸਨ।
- ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਰਚਨਾਵਾਂ– ਗਿਆਨੇਸ਼ਵਰ ਗ੍ਰੰਥ।
- ਇਨਾਂ ਨੇ ਜਾਤ–ਪਾਤ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- ਇਨਾਂ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੇੜ ਦੇ ਨੀਚੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।
- ਇਹ ਵਿੱਠਲ (ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਣ–ਕਣ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ) ਦਾ ਜਾਪ ਸਨ।
- ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਧਾਰਾਂ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ।

ਸਤਰਾਂ– ਹਰ ਹਰ ਕਰਤ ਮਿਟੈ ਸਭ ਭਰਮਾਂ, ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਉਤਮ ਧਰਮਾਂ

- ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕੁੱਲ 61 ਰਚਨਾਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰ ਜੋ ਕਿ 18 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।
- ਇਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਿਆਦਾਤਰ **ਮਰਾਠੀ ਭਾਸ਼ਾ** ਵਿੱਚ ਹੈ।
- ਇਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚਮਤਕਾਰ ਆਮ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ – ਇੱਕ ਵਾ ਨੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।
- ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਨਾਂ ਨੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਨੋਟ: ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਭਗਤੀ ਸਥਲ (Meditation Centre) **ਗੁਆਨ** ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

He was as a devote of the daith vithoba of Pandharpur and vedanta th
D.O.B – Yadva Dynasty
Biography – Leela Charitra

Namdev reached vill. Ghuman where Gurudwara Sahib it situated and resided for over 17 years. He used to meditate and do Samkirsan & meditation in Ghuman.

Work- Saint Namdev was a tailor (**doing**) by profession.

Died- 1350 pandharpur (Bahmani sultnate) current-Maharashtra

ਪੰਗਤੀ : ॥ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਹਲੇ ਯਾਰਾਂ ਖੁਸਿਖ਼ਬਰੀ
ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ
ਖ਼ੂਬ ਤੇਰੀ ਪਗਰੀ ਮੀਠੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ
ਦਵਾਰਿਕਾ ਨਗਰੀ ਕਾਹੇ ਕੇ ਮਗੋਲ॥

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗ੍ਰੰਥ: ਤੀਰਥਾਵਲੀ ਗ੍ਰੰਥ

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ – ਇਹ ਮੋਚੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਜਨਮ- 1433 ਈ. ਬਨਾਰਸ ਵਿਖੇ (ਦਿੱਲੀ ਸਲਤਨਤ) ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਪਤਨੀ- ਲੂਨਾ ਦੇਵੀ

ਪਿਤਾ- ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ਼

ਮਾਤਾ- ਮਾਤਾ ਕਲਸੀ

ਪੁੱਤਰ- ਵਿਜੈ ਦਾਸ

- ਇਹ ਵੀ ਰਾਮਾਨੰਦਰ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ।
- ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਗੁਣ ਧਾਰਾ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ।
- ਇਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ 40 ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਹਰ ਵੇਲੇ **ਸੋਹੂੰ** ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ "ਦਾਦੂ ਪੰਥੀ" ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਖੁਰਾਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ:- ਰਾਮਦਾਸੀਆ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੋਚੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਖੁਰਾਲੀ, ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਖੁਰਾਲਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਛੋਹ ਗੰਗਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁਰਾਲਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ 2016 ਨੂੰ "ਮੀਨਾਰ-ਏ-ਬੇਗਮਪੁਰਾ" ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਮਿਊਜ਼ਿਅਮ (ਅਜਾਇਬ ਘਰ) ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

Impressed (ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ)

Meera Bai, Rani Jhala, Raja Pippa, Raja Sikendar Lodhi, Raja Bahadur Shah, Rani Ratan Kunwar, Raja Nagar Mall, Pandit Shraddha Ram, Raja Baha Ram, Biba Ram Chandra, Raja Bangal Singh, Rana Sanga, Raja Chandra Hans, Guru Tarlochan.

Bhagat Ravidas Ji a **Cobbler (ਮੋਚੀ)** by **Profession**

Note: Princes Jhally of Chitaur meet Bhagat Ravidas Ji

Meera Bai also followers of Bhagat Ravidas Ji.

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਤਰਾਂ-

"ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮੁ ਕਬੀਰ ਉਜਾਗਰ, ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਾਟੈ ਕਾਗਰ॥"

ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ

ਇਹ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਫ 2 ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।

"ਗੀਤ ਗੋਬਿੰਦ" ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੰਗਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ।

ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ

ਇਹ ਨਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਤਰਾਂ –

ਧੂਪ ਦਸੰਧ ਘ੍ਰਿਤ ਸਾਜਿ ਆਰਤੀ, ਵਾਰਨਿ ਜਾਉਂ ਕਮਲਾ ਪਤੀ।

ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ

ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਸਨ। ਇਹ ਜੱਟ ਭਗਤ ਸੀ। ਜਨਮ 1415 ਈ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਇ ਧੂਆਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ 3 ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਹ ਵੀ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸੀ।

ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਧਾਰਾ ਦੇ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਤਰਾਂ – "ਗੋਪਾਲ ਤੇਰਾ ਆਰਤਾ, ਜੋ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਭਗਤ ਕਰੰਤੇ
ਤਿਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਤਾ, ਗੋਪਾਲ ਤੇਰਾ ਆਰਤਾ।"

Note: Bhagat Dhana Gurudawara in Dhuan Kalan village (Rajasthan)

ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ- ਇਹ ਨਿਰਗੁਣ ਧਾਰਾ ਦੇ ਭਗਤ ਸਨ। ਜਨਮ 1268

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ 4 ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।

ਸਤਰਾਂ – "ਅੰਤ ਕਾਲ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ, ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਾਹਿ ਜੇ ਮਰੈ।
ਸਰਪ ਜੋਨ ਵਲ ਵਲ ਉਤਰੈ॥"
"ਅੰਤ ਕਾਲ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ, ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਾਹਿ ਜੇ ਮਰੈ।
ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨ ਵਲ ਵਲ ਉਤਰੈ॥"
"ਅੰਤ ਕਾਲ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਸਿਮਰੈ, ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਾਹਿ ਜੇ ਮਰੈ।
ਬੇਸਵਾ ਜੋਨ ਵਲ ਵਲ ਉਤਰੈ॥"

ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ- ਇਹ ਕਸਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਗੁਣ ਧਾਰਾ ਦੇ ਭਗ

ਜਨਮ 1180 ਸਹਿਵਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਸੂਮਰਾ ਵੰਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੰਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਸਰਹਿੰਦ ਪੰਜਾਬ (ਦਿੱਲੀ ਵੰਸ਼)

ਰਚਨਾ– 1 ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ (ਬਸੰਤ ਰਾਗ) ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ

ਸਤਰਾਂ – ਅਉਸਰ ਲਜਾ ਰਾਖ ਲੇਓ, ਸਧਨਾ ਜਨ ਤੇਰਾ।

ਭਗਤ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ – ਇਨਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਤਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

- ਇਨਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਵਰਗੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ।
- ਇਹ ਅਦਵੈਤਵਾਦ (ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨੀ) ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

At Sirhind, where a mosque was built in his memory and preserved by the govt of Punjab.

Contemporary—Bhagat Namdev Ji

ਭਗਤ ਭੀਖਣ ਜੀ

- Time period – 1480-1573
- Birth – 1480 Kakori near Lucknow (U.P)

ਭਗਤ ਭੀਖਣ ਜੀ ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 2 ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ।

Important Contemporary— Akbar, Guru Ramdas Ji, Guru Angad Dev Ji

Disciple- Mir Sayyed Ibrahim

ਪੰਗਤੀਆਂ – ॥ ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਬਹੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ, ਭਏ ਕੇਸ ਦੁਧ ਵਾਨੀ॥
॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਹਿਰਦੈ ਰਾਖਿਆ, ਰਤਨੁ ਨ ਛਪੈ ਛਪਾਇਆ॥

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਜੀ– He was founder of all India **Pingalwara** with the help of Des Rai.

- Time period – 1904-1992
- Birth – 1904 at ਰਾਜੇਵਾਲ ਪਿੰਡ ਲੁਧਿਆਣਾ।
- ਪਿਤਾ – ਸ. ਛੀਬੂ ਮੱਲ।
- ਮਾਤਾ – ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ
- ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ – ਰਾਮ ਜੀ ਦਾਸ
- Current President of all India ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ Dr. Inderjeet Kaur
- ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਬੀਅਰਡ ਮਦਰ ਟੈਰਿਸਾ ਆਫ ਪੰਜਾਬ' ਆਖਦੇ ਹਨ।
- Famous Awards– 1981 ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ (ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ)
- 1991– ਨੋਬਲ ਪੀਸ ਪਰਾਇਜ
- 1991– ਰੋਗ ਰਤਨ ਅਵਾਰਡ
- 1991– ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਅਵਾਰਡ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
- 1990– ਹਾਰਮੋਨੀ ਅਵਾਰਡ
- ਮੌਤ – 1992 ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ।
- Autobiography – ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮਾਰੇ ਲੇਖੇ।

ਚੇਤੰਨਿਆ ਮਹਾਂਪ੍ਰਭੂ– ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਨਿਮਾਈ" ਗੋਅਰਾ, ਗੋਰੰਗਾ ਵੀ ਆਖਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੋਰੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ "ਨਿੰਮ੍ਹ" ਦੇ ਦਰਖ਼ਤ ਨੀਚੇ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਿ 1486 ਵਿੱਚ ਬੰਗਾਲ 'ਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। "ਚੇਤੰਨਿਆ" ਜੀ "ਵੈਸ਼ਨਵ" ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ "ਗੋਡਿਆ ਵੈਸ਼ਨਵ" ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਚੇਤੰਨਿਆ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ **"ਰਾਗ ਮਾਰਗ"** ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ: ਸ਼ਿਕਸਤਕਮ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਨ: ਸਵਾਮੀ ਕੇਸ਼ਵ ਭਾਰਤੀ, ਸਵਾਮੀ ਇਸ਼ਵਰਾ ਪੁਰੀ।

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ/ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

- ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ 1604 ਈ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ (ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵੇਦ-ਵਿਆਸ) ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਨ।
- ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ - ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਨ।
- ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ Complied at ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ।
- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਨਾਂ ਦੀ ਅਲੱਗ ਤੋਂ 39 ਵਾਰਾ ਅੱਲਗ ਪੁਸਤਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ।

  ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ **ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ** ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ **ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਵਾਰ** ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ **ਕੁੰਜੀ** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ - ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ।

- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ - 974 ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸਲੋਕ (19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ)
- ਗੁਰੂ ਅਗੰਦ ਦੇਵ ਜੀ - 62 ਸਲੋਕ (ਕੇਵਲ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ।)
- ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ - 907 (17 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ)
- ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ - 679 (29 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ)
- ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ 2216 ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸਲੋਕ (30 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ)
- 15 ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ (ਭਗਤ ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ (ਪੰਗਤੀ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਪੰਗਤੀ-ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ)
- 11 ਭੱਟਾ ਦੀ ਬਾਣੀ
- 4 ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ - ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ (ਮੁਸਲਿਮ) ਜੀ, ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਲਵੰਡ ਜੀ, ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਜੀ।

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ 6 ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 116 ਸਲੋਕ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਾਂ 59 ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ 57 ਸਲੋਕ ਹਨ।

- ਕੁੱਲ ਅੰਗ - 1430
- ਕੁਲ ਰਾਗ- 31 (31ਵਾਂ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ)
- ਕੁੱਲ ਵਾਰਾ - 22 ਵਾਰਾ (ਰਾਮਕਲੀ, ਗੂਜਰੀ, ਗਾਉੜੀ ਆਦਿ)
- ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ **ਵਾਰਾਂ** ਦਰਜ ਹਨ।
- Starting - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ/ਮੂਲਮੰਤਰ
- ਦੂਜੀ ਬਾਣੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿਰਾਸ/ਸੋਦਰੁ ਸਾਹਿਬ
- ਤੀਜੀ ਬਾਣੀ - ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਹਿਬ
- ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ **ਹਰੀ** ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰੀ (8345) ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ।
- ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ - ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। (ਦੂਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੱਕ)

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ (Important Hymn)

1. ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
   ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥ (ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ)
2. ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥
   ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)
3. ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ॥
   ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ॥
   ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ॥
   ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ॥ (ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ)
4. ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ,
   ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਟਰੋ॥
   ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ
   ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)
5. ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥
   ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥
   ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੌਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ॥
   ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ॥ (ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਸ਼ਬਦ ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ।)
6. ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲੁ ਮੁਰੀਦਾ ਦਾ ਕਹਣਾ॥
   ਤੁਧ ਬਿਨੁ ਰੋਗੁ ਰਜਾਈਯਾ ਦਾ ਓਢਣੁ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾ ਦਾ ਰਹਣਾ॥ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)
7. ਕਵਨ ਸੁ ਗੁਪਤਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ॥ ਕਵਨ ਸੁ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਜੁਗਤਾ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਆਵੈ ਕਵਨੁ ਸੁ ਜਾਇ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ (ਸਿੱਧ ਗੋਸਟ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)
8. ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿਤ ਕੀ ਇੱਛਾ॥ ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ॥ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥ (ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)
9. ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਆਦਿ ਗੁਰ ਏ ਨਮਹ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਗੁਰ ਏ ਨਮਹ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਏ ਨਮਹ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਏ ਨਮਹ॥ (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)
10. ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ)
11. ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਕੀ ਰਹੇ ਨਾ ਕੋਏ॥ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ)
12. ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ, ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ, ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ)
13. ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤ ਦਾ ਭੁਖਾ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)
14. ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ, ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)
15. ਵਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ,. ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ)
16. ਨਾਵਣ ਚਲੇ ਤੀਰਥੀ ਮਨ ਖੋਟੇ ਤਨ ਚੋਰ॥ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)
17. ॥ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ॥ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

18. ॥ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਆ, ਸੀਸ ਦਿਆ ਪਰ ਸਿਰਰ ਨਾ ਦੀਆ॥ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)
19. ਜੇ ਸੌ ਚੰਦਾ ਉਗਵੇ, ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਹਜ਼ਾਰ। ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ॥ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਬਾਣੀ)
20. ਲਾਗਤੇ ਦੀਵਾਨ ਰਹੈ, ਗਾਵਤੇ ਸੁਜਾਨ ਰਹੈ, ਝੂਲਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹੈਂ, ਪੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ (ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ)
21. ਧੂਮ ਨੌਬਤ ਵਜਾਉ, ਸ਼ਾਮ ਮੋਹਰਾ ਚਲਾਉ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਲੈ ਕਰ ਆਉ, ਤਖ਼ਤ ਸਾਚੇ ਸਹਿਬਾਨ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ:-

ਗੋਬਿੰਦ ਸ਼ਬਦ 745 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਹਰੀ ਸ਼ਬਦ 8345 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਰਾਮ ਸ਼ਬਦ 2533 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਗੋਪਾਲ ਸ਼ਬਦ 491 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਅੱਲਹਾ ਸ਼ਬਦ 49 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ 13 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਵਾਹਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ 3 ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਧੁਨੀ (Dhuni) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ **ਮਹੱਲਾ** ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਹੈ **ਗੁਰੂ**

ਧੁਨੀ ਦਾ ਅਰਥ ਆਵਾਜ਼ (Sound) ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ 22 ਵਾਰਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 9 ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੁਨੀਆਂ ਉੱਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ:

	ਵਾਰ	ਧੁਨੀ
1.	ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)	ਟੁੰਡੇ ਅਸਰਾਜੇ ਕੀ ਧੁਨੀ
2.	ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)	ਜੋਧੇ ਵੀਰ ਪੁਰਾਣੇ ਕੀ ਧੁਨੀ
3.	ਵਾਰ ਮਾਝ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)	ਮਲਿਕ ਮੁਰੀਦ ਚੰਦਰਾਹਾਰਾ ਕੀ ਧੁਨੀ
4.	ਗਉੜੀ ਕੀ ਵਾਰ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ)	ਰਾਏ ਕਮਾਲ ਮੌਜ ਕੀ ਧੁਨੀ
5.	ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਵਾਰ	ਰਾਏ ਮਹਿਮੇ ਹਸਨੇ ਕੀ ਧੁਨੀ
6.	ਕਾਨੜੇ ਦੀ ਵਾਰ	ਮੂਸੇ ਕੀ ਵਾਰ ਧੁਨੀ

ਨੋਟ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹਨ

ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਾਰ ਹੈ।

UNIT - II
HISTORY OF PUNJAB

2.1 OLD NAME OF PUNJAB

1. **Sapata Sindhu –** (Vedic name of Punjab).
- Meaning of Sapata Sindhu – Land of 7 river.
- Sapata Sindhu name adopted from **Rigved.**
- Oldest Ved of Punjab is **Rigved.**
- All Ved Written in Sanskrit Language.
2. **Panchnaad –** (The name in Mahabharat holy book).
3. **Panta Potamia –** (The name given by Greek).
4. **Suba-e-Lahore –** (The name given by Maharaja Ranjit Singh).
5. **North West Frontier Province (NWFP) –** (The name given by Lord Curzon (India's Vice Roy in 1901).
6. **Punjab (Modern name)** – In 1950 East Province renamed as a **Punjab**, since 1950 we called **Punjab.** Punjab word Orginates from **Pharsi/Parsian** language which meaning Land of **Five Rivers.**
7. **Takka Pardesh –** (Given by Takka Tribe).
8. **Bramhavarta –** (Given by Irians, some historian said during Mahabharat time).
9. **Madra Desh (ਮਦਰ ਦੇਸ਼)** – Another real name of Punjab given by Panini as part of Punjab with its capital Sakala.
10. **Taskai** – (The name attributed to Punajb by **Chinese Tavller Hieun Tasng).**
11. **Hindua Hafta –** (Famous name of Punjab written in **Zend Avesta** holy book of **Zoroastrianism**
12. **Jahangir also mention the word Punjab in his autobiography (Tuzke-e-Jahangiri)**
13. The Akbar divided Punjab into two province (Lahore and Multan)
14. The word Punjab first time mentioned in (Tarikh-e-Sher Shah Suri)

15. The word Punjab first time known and written by Iban Batuta who was Morroco Traveller.

Note: Punjab History Started from **Vedic period.**

2.2 SIKHISM PERIOD (GURU NANAK DEV JI TO GURU GOBIND SINGH JI)

(1) Guru Nanak Dev Ji – Founder of Sikhism

- D.O.B.- 1469 at Rai Bhoi di Talwandi now at Pakistan. (In 1469 Tatar Khan was Governor of Punjab)
- Father- Mehta Kalu Ji/Kalyan Das (His work Patwari)
- Mother – Tripata Devi Ji
- Wife – Mata Sulakhni Devi Ji (Married in 1487)
- Sister – Bebe Nanki Ji
- Father-in-law- Mool Chand
- Child – Baba Shri Chand Ji (Birth in 1494) (founder of Udasi Panth), Baba Lakhmi Das Ji (Birth in 1496) (Younger).
- Contemporary – Ruler – Bahlol Lodi, Sikandar Lodi, Ibrahiam Lodi, Babar (1526). Babar from **Fargana** (Afganistan).

Note: After attacked Babar Guru Nanak Dev Ji said "Aiti Maar Payi Kurlane Tain ki Dard Na Aaya".

Note: Babar Attacked Punjab **Five** Times (1st Attack-1519, 2nd Attack-1520, 3rd Attack-1521, 4th Attack-1524, 5th Attack-1525)

ਨੋਟ: ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ (Governer) ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ ਸੀ।

ਨੋਟ: 1520 ਵਿੱਚ ਬਾਬਰ ਨੇ **ਸੱਯਦਪੁਰ** ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਖ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

- City Found – Kartarpur now at Pakistan in 1521. Kartarpur on Bank of Ravi river.
- The True Friends of Guru Nanak Dev Ji (i) Bhai Bala Ji, (ii) Bhai Mardana Ji (Muslim), (iii) Bhai Chajju Ji,

Note : Bhai Lalo Ji (He was Carpainter/ਤਰਖਾਣ), ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਭੋਜਨ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਭੋਜਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਸੱਯਦਪੁਰ ਦਾ ਅਮੀਰ ਚੌਧਰੀ ਸੀ। ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਮੌਲਵੀ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਪੰਡਤ ਅਤੇ ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧਾ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

:omposition of Guru Nanak Dev Ji.

. **ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ**

ਨੋਟ: — ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।
— ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 38 ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ।
— ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 5 ਖੰਡ ਹਨ।
— ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 2 ਸਲੋਕ ਹਨ।

ਨੋਟ: ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ (Compiled) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸੀ।

2. Asa di Var (24 ਪੋੜੀਆਂ, ਇਹ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ **ਟੁੰਡੇ ਅਸਰਾਜੇ ਕੀ ਧੁਨੀ** 'ਤੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ:

॥ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦ ਵਾਰ
ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ॥
॥ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ॥

3. Sidh Gosht (ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ) ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਅਚੱਲ ਬਟਾਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।
4. Dakhni Onkar (ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ)
5. Bara Mah (ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ)
6. Patti (ਇਹ ਬਾਣੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ) (ਕੁੱਲ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ–974 ਸ਼ਬਦ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ)
7. ਬਾਬਰ ਬਾਣੀ
8. ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ 9. ਪਹਿਰੇ 10. ਆਰਤੀ (ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ)

- Teachings (ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ) – Kirat Karni, Naam Japna and Vand k Chakna

ਨੋਟ: ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੀ ਰਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਵੇਈ ਨਦੀ (ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ) ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼– ਸੰਨ 1499 ਈ. ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ **ਤਿੰਨ ਦਿਨ** ਅਲੋਪ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨ'। Guru Nanak Dev Ji attained enllightenment after taking a dip in the (Kali bein river) and proclaimed There is no Hindu and there is no Musalman.

ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ: ਪੰਡਿਤ (ਪ੍ਰੋਹਿਤ) **ਹਰਦਿਆਲ** ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ 1482 ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ:

"ਦਇਆ। ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥
ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਂਡੇ ਘਤੁ॥

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ: ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਰਾਜਾ "ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੋਦੀ (ਕਰਿਆਨੇ) ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਭਾਈਆ **ਜੈ ਰਾਮ** ਜੀ ਨੇ ਲਗਵਾਈ ਸੀ।

- **Udasi of Guru Nanak Dev Ji**

  Total four Udasi Completed by Guru Nanak Dev Ji
  Meaning of Udasi:- (ਯਾਤਰਾ) ਕਰਨੀ।

First Udasi (1499-1509) (Towards East Direction)

Most Visited Place of first Udasi, Starting from **Sultanpur Lodhi.** (Syiadpur), Pehova, Kurukshetra, Panipat, Delhi, Haridwar, Gorkh Matta, Banaras, Bagal, Kamroop (Assam) Jagan Nath Puri, Agra, Gurgoan (Gurugram), Sangrur, Yamunagar.

Note : Guru Nanak Dev Ji meet Kalyug at Sangrur.

Note: In Assam Guru Nanak Dev Ji meet Jadugarni **Noor Shah.**

Note: In Kurukshetra Guru Nank Dev Ji meet **Nanu Pandit.**

Note: Chaitanya Mahaprabhu meet Guru Nanak Dev Ji at Jagannath Puri during First Udasi.

Second Udasi (1510-1515) (Towards South Direction)

Most visited place of second udasi, covered south direction. Sri Lanka, Jasalmer, Bekaner, Ajmer, Chittor, Ujain, Indore, Hyderabad, Golkunda, Biddar (ਬੀਦਰ) Rameshwarm, and Puskar Tiranth (Temple of Brahma)

Note: In Sri Lanka Guru Nanak Dev G meet Ruler **Shiv Nabh.** (Source Nanak Parkash Granth)

Third Udasi (1515-1517) (Towards West Direction)

Most visited Place:- Kangra, Chamba, Mandi Naundn, Bilaspur, Kashmir, Kailash Parbhat, Mansrovar lake and Tibet.

Fourth Udasi (1517-1521)

Visited Place:-1) Makka Maidina (ਮੱਕਾ ਮਦੀਨਾ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ), 2) Bagdad (ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ), 3) ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ, 4) ਈਰਾਨ, 5) ਕੰਧਾਰ

ਨੋਟ: ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਕਬਦੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਜੀਵਨ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ: **ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ** ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ **ਵ.ਲੀ ਕੰਧਾਰੀ** ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। **ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ** ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਪੀਰ ਦਸਤਗੀਰ ਅਤੇ ਪੀਰ ਬਹਿਲੋਲ ਦਾਨਾ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਗਦਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ

Note: After Return of fourth Udasi Guru Nanak Dev Ji founded Kartarpur city in 1521 now at Pakistan.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨੌਂ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

Note: Kirtan system started by Guru Nanak Dev Ji (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਿੱ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਹੋਏ ਹਨ)

- Jyoti-Jot – 1539 at Kartarpur

(2) **Guru Angad Dev Ji (Earlier he was devotee of Goddes Mata Durga Ji)**

- Old name – **Bhai Lehna Ji**
- D.O.B – 1504 at Matte di Sarah at Mukatsar Sahib.
- Father – Baba Pheru Mal Ji
- Mother – Mata Daya Ji (Another name Mata Ramo Ji)
- Wife – Mata Khivi Ji (15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ)
- Child – Baba Dattu Ji, Baba Dasu Ji
- Daughter – Bibi Amro Ji, Bibi Anokhi Ji
- Contemporary – Ruler – 1. Humanyu (Son of Babar) and 2. Sher Shah Suri

Note: Humanyu meet Guru Angad Dev ji at Goindwal Sahib in 1546.

- City Found – Khadur Sahib (Present in Tarntaran)
- Established Mal Akhada for Physical Fitness Practice at Khadaur Sahib.
- He is father of Gurmukhi Script. (ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ)
- Total Composition – 62 Salok in Shri Guru Granth Sahib

  Note : Complied Biography of Guru Nanak Dev Ji by Second Guru.
- Jyoti-Jot – 1552 at Khadur Sahib

(3) **Guru Amardas Ji (Earlier he was devotee of Goddes Mata Ganga Ji)**

- He is known as Old age Guru. (ਬਿਰਧ ਗੁਰੂ, ਕੁੱਲ ਉਮਰ 95 ਸਾਲ)
- D.O.B. – 1479 at Basarke Village, Amritsar
- Father – Baba Tej Bhan Ji
- Mother – Mata Sulakhni Ji (Another name - Bakht Kaur)
- Wife – Mansa Devi Ji/Bibi Ramo Ji
- Child – Baba Mohan Ji, Baba Mohri Ji
- Daughter – Bibi Dani Ji, **Bibi Bhani Ji**
- Contemporary – Ruler – Akbar
- City Found – Goindwal Sahib, Tarntaran
- Established Boili (ਖੂਹੀ) at Goindwal Sahib by him (ਇਸ ਖੂਹੀ ਦੀਆਂ 84 ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ)
- Started Pangat and Sangat System by Guru Amardas Ji
- Started Manji System. (Meaning of Manji System – Prechar of religion ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ) Total 22 manji started by him.
- Started **Anand Karaj** for Marriage in Sikhism
- Abolished Sati System & Permission Widow Marriage and inter caste marriage with the help of Akbar Ruler.

  Note : Amritsar Land Purchased from Ruler **Akbar**
- Famous Composition – Anand Sahib (Raag-Ram kali) ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ

  Total Stanza of Anand Sahib (40)
- Jyoti Jot – 1574 at Goindwal Sahib

(4) Guru Ramdas Ji (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਸੀ)।

- Old name – Bhai Jetha Ji
- D.O.B. – 1534 at Chuna Mandi, Lahore
- Father – Bhai Haridas Ji
- Mother – Mata Daya Ji
- Wife – Bebe Bhani Ji
- Child – Baba Prithi Chand Ji, Baba Mahadev Ji and Guru Arjan Dev Ji
- Contemporary – Ruler – Akbar
- City Found – Amritsar in 1577 (Old name Ramdaspura, ਚੱਕ ਗੁਰੂ ਕਾ)

ਨੋਟ: ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ **ਤੁੰਗ** ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੱਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

- Started Masand System by Guru Ramdas Ji – Meaning of Masand System (Collection of money)
- Famous composition – 1. Lavan Bani (4 Lavan) ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।
  2. Ghorian Bani (ਘੋੜੀਆਂ ਬਾਣੀ)
- Established Amritsar Sarowar also known as Ramdas Sarowar by him. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਬੰਧ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਕੋਹੜ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਠੀਕ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਰਜਨੀ ਰਾਜਾ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸੀ ਜੋ ਪੱਟੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ।
- Total Bani 679 Salok & Shabad (29 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ)
- Jyoti-Jot – 1581 at Amritsar

(5) Guru Arjan Dev Ji

- First Martrayed Guru in Sikh religion (ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ)
- D.O.B. – 1563 at Goindwal, (Tarntaran)
- Father – Guru Ramdas Ji
- Mother – Bebe Bhani Ji
- Wife – Mata Ganga Ji (Daughter of Kishan Chand)
- Child – Guru Hargobind Sahib
- Ruler – Jahangir (Shehzada Khusro S/o Jahangir meet Guru Arjan Dev Ji)
- City found-2 – 1. Kartarpur (Present Punjab now in Jalandhar Distt.), 2. Tarntaran

Note: In Kartarpur Guru Arjan Dev Ji established Gangsar Srowar

- He started Dasvandh system.
- Established Ramsar Sarovar (ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ) by him at Amritsar.
- **ਸੰਤੋਖਸਰ ਸਰੋਵਰ:** ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ (ਉਸਾਰੀ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ

ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਿਸ਼ੌਰੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਧਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

- **ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ:** ਇਹ ਰਹਾਇਸ਼ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ।
- **ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ:** (ਛੇ ਹਲਟ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਛੇ ਹਲਟ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਥੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ (ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ) ਦਾ ਮੇਲਾ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
- **ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਲੰਧਰ:** ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ "ਅਜ਼ੀਮ ਖ਼ਾਂ" ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾਏ, ਜਿਥੇ ਪੰਜਵੇਂ, ਛੇਵੇਂ ਅਤੇ ਸਤਵੇਂ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਰਿਹਾ।
- **ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ:** ਛੇਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ) ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ **ਬਿਆਸ** ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਿਖੇ, ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ, ਜੋ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ **"ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ"** ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।
- **ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ:** ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਸਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਰੋਵਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਖੇ ਬਣਵਾਇਆ, ਇਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਹੀ "ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਅਤੇ "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- **ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ਼:** "ਸਹਿੰਸਰੇ ਪਿੰਡ" ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ "ਗੁਰੂ ਦੀ ਰੌੜ" ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਗ਼ ਲਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ "ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ਼" ਪੈ ਗਿਆ। (ਸੰਨ 1922 ਈ. ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ "ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਾ" ਲੱਗਾ ਸੀ)।
- **ਡੱਬੀ ਬਜ਼ਾਰ:** ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ "ਡੱਬੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਵਾਈ।"
- Established – Harimandir Sahib or Golden Temple on Amritsar Sarovar.
- Harimandir Sahib foundation stone by **Sufi Sant Saian Mian Meer Ji** in (1588). It completed in 1601
- In Kartarpur city Guru Arjan Dev Ji established **Gangsar Srovar**.

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ 1762 ਵਿਚ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਦੇਸ ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਤੋਂ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਸਾਢੇ 700 ਕਿਲੋ ਸੋਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ।

- Four Dawar of Harmandir Sahib

(i) Shahidi Dawar
(ii) Baba Budha Ji Dawar
(iii) Baba Atal Rai Ji Dawar
(iv) Baba Ani Rai Dawar

- Adi Granth Compiled by Guru Arjan Dev Ji (complied at **Ramsar Srover**)
- Contribution in Adi Granth:-

(i) 5 Guru (First Guru to Fifth Guru)
(ii) 15 – Bhagat Bani
(iii) 11- Bhatt (Kirtaniye)

(iv) 4 Gursikh (Bhai Satta Ji, Bhai Balwand Ji, Bhai Mardana Ji, Bhai Sunder Ji)

- Adi Granth Completed in 1604
- Writer of Adi Granth – Bhai Gurdas Ji (Known as Ved Vyas of Sikh Religion)
- Total Pages of Adi Granth - 1430
- Total Raag of Adi Granth – 31
- Maximum Contribution of Adi Granth in Bani – Guru Arjan Dev Ji (2216 Salok and Shabad) ਦੋਹਤਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਬੋਹਿਥਾ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
- **Famous Composition** – (i) Sukhmani Sahib (Raag Goiri-ਗਾਉੜੀ ਰਾਗ), (ii) Bara Maha (Majh Raag), (iii) ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ (ਰਾਗ-ਗਾਉੜੀ) (iv) ਸਲੋਕ ਸਹਿਸਕ੍ਰਿਤੀ, (iv) ਗਾਥਾ, (v) ਫੁਨਹੇ, (vi) ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ (vii) ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਸਾਹਿਬ
- Total Ashthpadian of Sukhmani Sahib – 24 (Sukhmani Sahib Wrote at Ramsar Srovar) (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 24 ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਹਨ।)
- **Shahidi** (Martrydom)
  1606 at Ravi de Kande Lahore executed by **Jahangir** (Ruler)

Note: At the time of Guru Arjan Dev ji Martyed Guru Hargobind Sahib Ji only 11 years old.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ:

1. ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ।
2. ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।
3. ਚੰਦੂ ਜੋ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ (ਮੰਤਰੀ) ਸੀ, ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
4. **ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ ਖੁਸਰੋ** ਜੋ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸਾ ਸੀ।

(6) Guru Hargobind Sahib Ji

- He is also known as Bandi Chor Guru and Miri and Piri Guru.

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ 52 ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਛੁਡਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 12 ਸਾਲ ਰਹੇ ਸਨ।

- Also known as Saccha Patsahah Guru (The True King)
- D.O.B. 1595 at Guru ki Vadali Village, Amritsar.
- Father – Guru Arjan Dev Ji
- Mother – Mata Ganga Ji
- Total Wife (3) – 1. Mata Nanki Ji (Mata Nanki Ji Daughter of Shri Hari Chand from Batala), 2. Mata Damodari Ji (Mata Damodari Ji Daughter of Dalla Province Shri Narian Das) , 3. Mata Marvahi Ji

- Child – Baba Atal Rai Ji, Baba Ani Rai Ji, Guru Teg Bahadur Sahib Ji, Baba Gurdita Ji, Baba Suraj Mal Ji, Bibi Veero Ji (Daughter)
- Contemporary – Shahjahan
- City Found – Kiratpur in Ropar (Roopnagar)
- Established Akat Takhat Sahib on 9 July, 1609

ote: Akal Takhat started in 1606 & complete 1609

nportant Fact: Real name of Akal Takhat is Akal Bunga. Its height in 1609 is 7 feet ਅਤੇ ਅਕਾਲਤਖਤ ਦਾ 12 ਫੁੱਟ ਦਾ ਚਬੂਤਰਾ ਸੀ।

- Established Lohgarh Fort at Amritsar in 1609.
- Established Bibeksar Sarovar (ਬਿਬੇਕਸਰ ਸਰੋਵਰ) in 1628 and Kaulsar Sarovar (ਕੋਲਸਰ ਸਰੋਵਰ) by him at Amritsar.
- ਮਾਤਾ ਕੋਲਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ, ਇਹ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਸਤਮ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਬੇਟੀ ਸਨ।
- Famous Horse – Gulbagh and Dilbagh (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ **ਸੁਹੇਲਾ** ਘੋੜਾ ਵੀ ਆਖਦੇ ਸਨ)
- Appointed Military Force for First time by him in Sikh Religion
- Started Gatka (Sikh Martial Art) by Guru Hargobind Sahib Ji
- First time he wear Sarpesh (Kalgi) on Turban
- Started Dhadi System by him. (ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ।)

  Note: First Dhadi of Sikh Religion (Abdula) (ਅਬਦੁੱਲਾ)
- Battle of Guru Hargobind Sahib Ji
- **Battle of Mehraj:** in 1631 againts Lalla Begh

Result: Guru Ji Won

Established **Guru Sar Sarovar** in the memory of Mehraj Battel victory.

- **Battle of Amritsar** (1634) against Shah-Jahan

  Reason:- Baaz
- **Battle of Lehra (Bathinda 1634)** against Shah Jahan

  (Reason Horse of Guru Hargobind Sahib Ji)
- **Battle of Kartarpur (1635)** against (Shah Jahan)

  Reason ego of Shah Jahan

  Note:- Pande Khan ਪੈਂਧੇ ਖਾਂ was died in this Battle.

  ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਖਾਂ, ਪੈਧੇ ਖਾਂ, ਕੁਤੁਬ ਖਾਂ, ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤਿਆਗ ਮਲ ਤੋਂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।
- **Battle of Phagwara (1635)** against Shah Jahan

  Reason:- Establishment of Akal Takht Sahib
- Jyoti-Jot – 1644 at Kiratpur Sahib, Ropar

(7) Guru Har Rai Sahib Ji

- D.O.B. – 1630 at Kiratpur Sahib, Ropar

- Father – Baba Gurdita Ji
- Mother – Mata Nihal Ji
- Wife – Mata Krishan Ji, Second Wife- (Mata Kot Kalyani Ji)
- Child – Baba Ram Rai Ji, Guru Harkrishan Sahib Ji
- Ruler – Auranzeb
- **Established Ayurvedic Hospital in first time by him, in Kira Sahib.**

ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ 22000 ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ (ਫ਼ੌਜ) ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੌਂ ਲੱਖਾ ਬਾਗ ਕਿਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ।

- Helped Dara Shikoh (Son of Shahjahan) Ruler (for his treatme illness).
- ***ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਫੂਲਕੀਆਂ ਮਿਸਲ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।***
- Jyoti Jot – 1661 at Kiratpur Sahib, Ropar
  Only single guru has birth and death at same place – Guru Har Sahib Ji at Kiratpur Sahib, Ropar.

(8) Guru Harkrishan Sahib Ji (Guru Ji received Gurta Gaddi in 166 the age of 5 year old)

- He is known as Bala Pritam Guru, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ਟਮ ਬਲਬੀਰਾ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (Youngest Guru of Sikh Religion)
- D.O.B. 1656 at Kiratpur Sahib, Ropar
- Father – Guru Har Rai Sahib Ji
- Mother – Mata Krishan Ji
- He is not married.
- Ruler – Auranzeb

Note: Guru Harkrishan Ji stay in **Raja Jai Singh** home in Delhi. where **Gurudv Bangla Sahib** Established.

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜੋਖਰਾ ਦੀ ਧਰਤੀ (ਅੰਬਾਲਾ) ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪੰਡਿਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੱਜੂ ਝੀਵਰ ਤੋਂ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਵਾਏ ਸਨ।

- Jyoti-Jot – 1664 at Delhi due to Chechak (Small Chicken Pox)
  He was only 8 years in life.

(9) Guru Teg Bahadur Ji (Known as Hind Di Chadar, Known as B Bakala and known as saviour of 'Hindu Tilak Jannyu')

- Old name – Tyag Mall (ਤਿਆਗ ਮਲ)
- D.O.B. 1621 at Amritsar
- Father – Guru Hargobind Sahib Ji
- Mother – Mata Nanki Ji

- Wife – Mata Gujri Ji (Daughter of Lal Chand Khatri)
- Son – Guru Gobind Singh Ji
- Ruler – Aurangzeb
- City Found – Anandpur Sahib in 1665 (Old name Chak Nanaki), Makhowal
- This land was purchased from Raja Bhim Chand
- Total Bani – 116 Salok and Shabad (59 Salok, 57 Shabad) in Shri Guru Granth Sahib.

ਨੋਟ: ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਜੀ ਨੇ ਬਟਾਲੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ **ਲਾਧੋ ਰੇ** ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ **ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ** ਪੈ ਗਿਆ।

Note: 1675 ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਢਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਬਰਦਸਤੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ 'ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ' ਪੈ ਗਿਆ।

- Shahidi (ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ) – 1675 at Chandani Chowk, Delhi executed by Aurangzeb

Note: ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ)

- Zalaad (ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੱਲਾਦ) – Jalaludin Zalaad (Belong to Samana)
- At the time of Shahidi, Guru Gobind Singh Ji was 9 years old.
- ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। (ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰੰਗਰੇਟੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।)
- ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਧੜ (ਸਰੀਰ) ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(10) Guru Gobind Singh Ji

ਨੋਟ: ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁੱਰਤਾਗੱਦੀ ਤਿਲਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅੰਸ਼ "ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੋਇਰ" ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰਤਾਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ "ਪੰਜ ਪੈਸੇ" ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

- D.O.B. – 22 Dec. 1666 at Patna, Bihar (ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੂਰਬ (East) ਅਸਾਮ, ਢਾਕਾ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 1666 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਸੱਯਦ ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ ਇਹ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਲਸਮਾਨਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਗੁਰੂ ਹੋਣਗੇ।
- Father – Guru Teg Bahadur Ji
- Mother – Mata Gujri Ji
- Wife – (Three)

1. Wife Mata Sundari Ji (Daughter of Shri Ram Sarn) (Son- Baba Ajit Sin
2. Wife Mata Jeeto Ji (Daughter of Harjas Ji) (Sons- Baba Jujhar Sin Baba Fateh Singh and Baba Jorawar Singh)
3. Wife Mata Sahib Kaur Ji (Daughter of Ramu Basu) (Mother of Kha Panth)

- ਮਾਮਾ—ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ
- **Contemporary**

1. Aurangzeb (He was died in 1707)
2. Bahadur Shah – I

- **Contrbution of Guru Gobind Singh Ji**
- City Found – 1. Paonta Sahib (Birth Place of **Baba Ajit Singh** (Paonta Sahib on Yumna River),

ਨੋਟ: ਪਾਉਂਟਾ (ਕਿਲ੍ਹਾ) ਉਸਾਰੀ: 1685 ਈ. ਵਿੱਚ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜਾ "ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਨ (ਗੜ੍ਹਵਾਲ) ਦਾ ਰਾਜਾ "ਫਤਿਹ ਚੰਦ" ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

2. Mukatsar Sahib (Old name Khidrane di Dhab)

- Abolished **Masand System** by him.

Famous Canon of Guru Gobind Singh Ji - Kali & Bagni (ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ਨੀ ਤੋਪਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਸਨ)

"ਲਖਨੌਰ" (ਅੰਬਾਲਾ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਨਕਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਵਿੱਖਤ ਬਚਨ ਕ ਸਨ:

॥ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਾਜ ਤੜਾਉ, ਗਿੱਦੜਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਉ॥
॥ ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉ, ਤਵੇ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ॥

- ***ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਬਜਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਖੇ ਲਗਵਾਇ ਸੀ।***

- **Dasam Granth** (ਇਹ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ)।

ਪੰਡਿਤ ਹਰਜਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ **ਕਾਜ਼ੀ ਪੀਰ** ਮੁਹੰਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਪੜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਮੁਖੀ (ਪੰਜਾਬੀ) ਪੜਾਉਂਦੇ ਸਨ।

Composition of Guru Gobind Singh (ਰਚਨਾਵਾਂ):

1. **Jaap Sahib** (ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ) Written at Paonta Sahib
2. **Chau Pai Sahib** (ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ) Written at Bhibhour Sahib Nagal (Rope
3. **Khalsa Mmehma** (ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ)
4. **Akal Ustat** (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ:

- ॥ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ, ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ॥
- ॥ਏਕ ਚਿੱਤ, ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਿਆਇਓ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ, ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ॥
- ॥ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਅਨਾਂਹਦ ਬਾਨੀ॥
  ॥ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਜਹਿ ਬਸਤ ਭਵਾਨ॥

5. **Zafarnama** - Send to Aurangzeb as a Letter.
   Language of this letter was Pharsi/Parshian
   Meaning of Zafarnama is Sign of Victory (ਜਿੱਤ ਦੀ ਚਿੱਠੀ)

ਨੋਟ: ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ **ਦੀਨਾ ਕਾਂਗੜ ਜਗ੍ਹਾ** (ਬਠਿੰਡਾ) ਵਿੱਚ 1705 ਵਿਖੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਵਿੱਚ **ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ** ਤੱਕ **ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ** ਨੇ 1707 ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ **ਨਾਇਬ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਹ** ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। (ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ।)

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ:

- ॥ਕਮਾਲਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਯਮ ਕਰੀਮ॥ ਰਜ਼ਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਰਾਜ਼ਿਕ, ਰਿਹਾਕੁਨ ਰਹੀਮ॥
- ॥ਨ ਸਾਜ਼ੋ ਨ ਬਾਜ਼ੋ ਨ ਫ਼ੌਜੋ ਨ ਫ਼ਰਸ਼॥ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹਿ ਐਸ਼ਿ ਅਰਸ਼॥

6. **Bachitar Natak** - Autobiography of Guru Gobind Singh Ji

ਨੋਟ: ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

7. **Chandi di War** – First Beer Rasi War in Punjabi Language ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰ ਹੈ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ:

- ਮੰਗਲਾਚਰਣ: ॥ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੌਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ॥ ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸੁ ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ॥
- ਮਹਾਤਮ (ਫਲ): ॥ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆਂ॥ ਫੇਰ ਨਾ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨ ਇਹ ਗਾਇਆ॥

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਛੰਦ ਹੈ- **ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਸਿਰਖੰਡੀ** ਛੰਦ (ਵਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਾਉੜੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ।

8. **ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵਯੇ**
9. **ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ**
10. **ਸ਼ਸਤਰਨਾਮਾ ਮਾਲਾ**
11. **ਰਾਮਾ ਅਵਤਾਰ**
12. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ
13. ਭਗਉਤੀ ਅਸਤੋਤ੍ਰ
14. ਅਮ੍ਰਿੰਤ ਸ੍ਵਯੇ
15. ਮੁਕਤੀ ਨਾਮਾ
16. ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ
17. ਗਿਆਨ ਪਰਬੋਧ
18. ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ

- Established Anandgarh and Holgarh and Lohgarh Fort at Anandpur Sahib by him.

Note: ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ 52 ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ***ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ" ਹੈ।***

- ਦਿਲਰੂਬਾ ਸਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸੁਣਦੇ ਸਨ।

Battles of Guru Gobind Singh Ji

(Pre Khalsa period Battles)

(i) **First Battle – Bhagani** (HP) (1688) against of Raja Bhim Chand

ਨੋਟ: ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ **ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ** ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪਰੀ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਕਾਰਨ: ਕਹਿਲੂਰ (ਬਿਲਾਸਪੁਰ) ਦਾ "ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ "ਪਸ਼ਮੀਨੀ ਚਾਨ੍ਹਣੀ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਹਾਥੀ" ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਹਾਥੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਤਨ ਰਾਏ ਨੇ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਗਤ ਲਈ ਹੈ, ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬੰਦੇ ਲਈ, ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਆਪਣੀ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜੋ ਕਿ "ਗੜਵਾਲ" ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਰਾਜਾ "ਫਤਿਹ ਚੰਦ" ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਨਿਅਤ ਸੀ, ਆ ਗਿਆ, ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਅਹੰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਜਬੂਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ "ਕੁੜਮ" ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਅੰਤ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਲੜਿਆ ਗਿਆ—

(1) ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਿਲੂਰੀਆ	(2) ਹਰੀ ਚੰਦ ਜਸਵਾਲੀਆ
(3) ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਗੜਵਾਲੀਆ	(4) ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਹੰਡੂਰੀਆ
(5) ਸੁਖਦਿਆਲ ਜਸਰੋਟੀਆ	(6) ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਢਡਵਾਲੀਆ।

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ:

(1) ਸੱਯਦ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ	(2) ਮਾਮਾ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਜੀ
(3) ਮਹੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਜੀ	(4) ਲਾਲ ਚੰਦ ਹਲਵਾਈ

ਜਿੱਤ: ਜਿੱਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕਿਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਵਾਏ।

(1) ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ, (2) ਲੋਹਗੜ੍ਹ, (3) ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ, (4) ਹੋਲਗੜ੍ਹ, (5) ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ, (6) ਕੇਸਗੜ੍ਹ (7) ਅਗੱਮਗੜ੍ਹ

(ii) **Battle Naudan** (HP) (1690) against Raja Bhim Chand.

Note: Alif Khan was died in Naudan (He was chief commander of Raja Bhim Chand).

Note: Major reason for these two battle is tax issue of Anandpur Sahib Land.

ਨੋਟ: 1690 ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਮੰਗਿਆਂ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣਾ "ਅਲਫ ਖਾਂ" ਫੌਜਦਾਰ ਭੇਜਿਆ, ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ। 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਭੁਲਾਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਆਲਿਫ ਖਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

Established Khalsa Panth at Anandpur Sahib by him on 13 April, 1699.
ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1699 ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਸੀ।

1. ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਖੱਤਰੀ)
2. ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੱਟ)
3. ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜਗਨਨਾਥ ਦੇ ਰਸੋਈਏ)
4. ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਦਵਾਰਕਾ ਦੇ ਛੀਂਬਾ)
5. ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬਿਦਰ ਦੇ ਨਾਈ)

ਨੋਟ: ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕੱਕਿਆਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਕੜ੍ਹਾ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਕੰਘਾ, ਕੇਸ।

Post Khalsa period Battles)

(i) First battle of Anandpur Sahib (1701) against Raja Bhim Chand (Bhim Chand was Bilaspur hill Raja).

hai Uday Singh's Bravery

In 1701 Hill Rajas attacked Sri Anadpur Sahib. With the Blessing of Guru iobind Singh Ji Bhai Bachitar Singh Ji encountered a dreadful elephant and Rupulsed ıe attack during the war and Bhai Uday Singh Ji killed Raja Kesri Chand.

Note: Raja Kesri Chand belongs to "Jasval" a tiny hill province of H.P. (ਇਸ ਂਗ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।)

(ii) Battle Nirmoh (Kirtpur Sahib) 1702 against Raja Bhim Chand

(iii) Battle of Basoli – 1702 against Raja Bhim Chand

Note: Raja Bhim Chand Rajput belongs to "Bilaspur" province in H.P. his son ɾas Ajmer Chand

Note: Basoli tiny hill under the Control of Bilaspur state of Raja Bhim Chand

(iv) **Second** Battle of **Anandpur Sahib** in 1704 against Wazir Khan (Governor (Subedaar) of Sirhind).

ਇਸ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੰਗੂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਹੇੜੀ (ਮੋਰਿੰਡਾ) ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਗੰਗੂ ਦੀ ਚੁਗਲਖੋਰੀ ਕਾਰਨ ਮੋਰਿੰਡੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪੇਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੀਹਾਂ ਵਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

In Dec 1704 Chote Sahibzade Baba Zorawar Singh 9 years old and Baba 'ateh Singh 7 years old martrayed bricked alive at Sirhind in 1704 by Wazir Khan 'alaad Shashal Begh and Bashal Begh both belongs to Samana City.

Cremation (Funral) of Baba Zorawar Singh and Baba Fathe Singh ji-)iwan Todar Mal laying Gold coins in a verticle position as per Wazir Khan condition ɔ purchase the Land for Performing last Cremation (Funral) of Mata Gujri Ji after ıeir Martyrdom.

(v) Battle of Shahi Tibbi in 1704 against Wazir Khan.

(vi) Battle of Chamkaur in 1704 against Aurangzeb.

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੌਧਰੀ ਬੁੱਧੂ ਤੋਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਈ ਸੀ।

Note: Baba Ajit Singh and Baba Jujhar Singh martyred in this battle.

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਬੋਲਿਆ ਸੀ: ਪੰਥ ਵੱਸੇ ਮੈਂ ਉਜੜਾਂ

ਨੋਟ: ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਜੱਟਪੁਰਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇੱਥੋਂ ਰਾਇਕੋਟ ਦਾ ਚੌਧਰੀ "ਰਾਇ ਕਲ੍ਹਾ" ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਇ ਕਲ੍ਹਾ ਨੇ "ਨੂਰੇ ਮਾਹੀ" (ਚਰਵਾਹੇ) ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ "ਨੂਰਾ ਮਾਹੀ" ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿਵੇਂ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

Note: 1704 ਵਿੱਚ ਗਨੀ ਖ਼ਾਨ ਅਤੇ ਨਬੀ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ **"ਉਚ ਦੇ ਪੀਰ"** ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਮੁਗਲ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਟਾ ਕੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋ ਆਲਮਗੀਰ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ **"ਉਚ ਦੇ ਪੀਰ"** ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਲਮਗੀਰ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਫਿਰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਬਠਿੰਡੇ ਪਹੁੰਚੇ।

(vii) Battle of Khidrana in 1705 against Aurangzeb.
40 Sikh (Chali Mukte) was Martyred in this battle.

Note: Mai Bhago was martyred in this battle. (Mai Bhago from **Chambial Village**)

ਮੁਅੱਜ਼ਮ (ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ-I) ਦੀ ਮਦਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1707 ਨੂੰ ਆਗਰੇ ਨੇੜੇ ਜਾਜੋ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਜਾਜੋ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ-I ਅਤੇ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਾਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ-I ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਸੀ।

- Jyoti – Jot October 1708 at Nader, Maharashtra (Last time Guru Ji convey 52 Hukam to Khalsa Panth).
  Before Jyoti Jot Guru Gobind Singh Meet Baba Banda Singh Bahadur at Nanded in September 1708.

Allah Yaar Khan Jogi (ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ **ਜੰਗ-ਏ-ਸ਼ਹੀਦਾ ਹੈ**):

1. "Na Kahun Ab Ki, Na Kahun Tab Ki, Agar Na Hote Guru Gobind Singh To Sunnat Hoti Sab Ki "
   "ਨਾ ਕਹੂੰ ਅਬ ਕੀ, ਨਾ ਕਹੂੰ ਤਬ ਕੀ, ਅਗਰ ਨਾ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੋ ਸੁੰਨਤ ਹੋਤੀ ਸਬ ਕੀ"
2. "Hind Mein Ek Tirath He Yatra Ke Liye, Kataye Baap Ne Bete Jahan Khuda ke liye"
   "ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਏਕ ਤੀਰਥ ਹੈ ਯਾਤਰਾ ਕੇ ਲਿਯੇ, ਕਟਾਏ ਬਾਪ ਨੇ ਬੇਟੇ ਜਹਾਂ ਖੁਦਾ ਕੇ ਲਿਯੇ"

ਨੋਟ: ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਅਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ।

The Dabestan-E-Mazaheb (Written by Ardistani ਅਰਦਿਸਤਾਨੀ) described all Sikh Guru works.

*****

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ
(1551-1637)

- D.O.B – 1551 in Goindwal Sahib
- Father – Bhai Ishar Dass Ji
- Mother – Mata Jivani

ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ-ਕਬਿੱਤ, ਸਵੱਈਏ, ਵਾਰਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ 39 ਵਾਰਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚਾਬੀ (ਕੁੰਜੀ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

His Bani have been referred to by Guru Arjun Dev Ji as the **Key**

He was the writer of Adi Granth Sahib and also known as Ved Viyas of hism.

portant Hym (ਪੰਗਤੀਆਂ)

॥ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ॥

॥ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਦ ਜਗਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ।
ਜਿਉ ਕਰ ਸੂਰਜੁ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਰੇ ਛਿਪੇ ਅੰਧੇਰ ਪਲੋਆ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

3 FIVE TAKHAT OF SIKH RELIGION. (TOTAL FIVE TAKHAT)

ues. How many takhats in Punjab?

ns. Only three

(i) Akal Takhat Sahib – Amritsar (Olddest Takhat)

(ii) Takhat Shri Keshgarh Sahib – Anandpur Sahib

(iii) Takhat Shri Dam Dama Sahib – Talwandi Sabo, Bathinda (Known as Guru ki Kashi.)

(iv) Takhat Shri Patna Sahib – Patna, Bihar (Established by Maharaja Ranjit Singh)

(v) Takhat Shri Hazur Sahib – Nanded, Maharashtra (Established by Maharaja Ranjit Singh)

- Hazur sahib on (Godawari River)

4 BABA BANDA SINGH BAHADUR PERIOD (1670-1716)

First Sikh Emperor of Punjab

- D.O.B – 27 October, 1670 at Rajori Village, Kashmir
- Father – Ram Dev
- Mother – No information
- Wife – Shushil Kaur (Daughter of Chamba King)
- Son – Ajay Singh

ontemporary of Banda Singh Bahadur

(i) Bahadur Shah-1 (ii) Jahadar Shah (iii) Farukh Syier

- Old name of Baba Banda Singh Bahadur – Lakshman Dev (Belon to Rajput Family) ਸ਼ਤਰੀਆ ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।
- After the scene of Deer death His name convert to Madho Das Bair ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਰਾਮਦਾਸ ਰਿਸ਼ੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਨ ਸਮਰੱਥ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਾਇਆ ਸੀ।
  (ਉਦਾਸ) and left his home in **15** years old age and went to Nasik (ne about Maharashtra).
- Sanayasi Guru of Baba Banda Singh Bahadur – **Janki Prasad**. Af few years Janki Prasad was died and Baba Banda Singh Bahad went to Naded, Maharashtra. In Maharashtra **Agor Nath** was seco Sanayasi Guru of Baba Banda Singh Bahadur.
- Suddenly one day Baba Banda Singh Bahadur met Guru Gobind Sin Ji at Naded.
- After taking Amrit the name convert to Gurbaksh Singh.

Note : ਬੰਦਾ ਸਿਘ ਨਾਮ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੰਦਾ ਹ

- Before arriving Punjab, **Five arrows** given to Baba Banda Sin Bahadur by Guru Gobind Singh Ji.
- Panj Pyare go with him.

(i)	Bhai Daya Singh Ji	(ii)	Bhai Baaz Singh Ji
(iii)	Bhai Binod Singh Ji	(iv)	Bhai Rann Singh Ji
(v)	Bhai Kahan Singh Ji		

- **Battles of Baba Banda Singh Bahadur**

(i) First battle – Battle of Sonipat 1708 against Wazir Khan force.

(ii) Battle of Samana 1709 against Wazir Khan force.

Note : ਸ਼ਾਸਲ ਬੇਘ, ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਘ ਅਤੇ ਜਲਾਲੂਦੀਨ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਣੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ

(iii) Battle of Ghudam (ਘੁੜਾਮ) 1709 against Wazir Khan force.

(iv) Battle of Sadora 1710 against Wazir Khan force.
After this battle, Baba Banda Singh Bahadur abolished Zamindari Syster in Punjab.
Introduced Sikh Coin Ist time in Punjab.

Note: Usman Khan was died in this battle.

(v) Battle of **Chappar Chiri** on 22 May 1710 against Wazir Khan. Resu Wazir Khan was died in this battle.

Note : ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦਾ ਦੀਵਾਨ (ਮੰਤਰੀ) ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ
Punjab Govt. Established **Fateh Burj Minar** at Chappar Chiri Villag Distt. Mohali (Height – 100 mt. or 328 feet).

Note: Sikh coin started by Baba Banda Singh Bahadur

(vi) Battle of Lohgarh 1710 against Mughal Empror Bahadur Shah.
Capital of Baba Banda Singh Bahadur – **Lohgarh** (Mukhlispur) ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ **"ਸਲੀਮ ਸ਼ਾਹ"** ਨੇ ਪਾਵਾਗੜ੍ਹ ਨਾਂ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਫ਼ੌਜਦਾਰ **"ਮੁਖਲਿਸ ਖਾਂ"** ਮੁਖਲਿਸ ਨਾਮ ਹਵੇਲੀ ਬਣਵਾਈ ਜਿਸਨੂੰ ਮੁਖਲਿਸ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਰਵਰੀ 1710 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਫਤਿਹ ਕਰਕੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਨਾਮ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ 1710 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1713 ਤੱਕ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਇੱਥੇ ਕਬਜ਼ਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(vii) Battle of Saharanpur (1710 against Wazir Khan Force)
After this battle, Khalsa had divided into two groups –

(viii) Battle of Bilaspur (1711 against Raja Ajmer Chand & Hill Rajas)
After some times Khalsa had divided into two groups. Badai and Tat Khalsa.

(i) Badai Khalsa (Followers of Baba Banda Singh Bahadur) and wearing Red Clothes. Intro word - Fathe Darshan Ki.

(ii) Tat Khalsa (Followers of Guru Gobind Singh Ji) wearing blue colour clothes. Intro word - Waheguru Ji Ka Khalsa Waheguru Ji Ki Fathe.

Note: Word on Stamp (Seal) of Baba Banda Singh Bahadur (**Degh-Tegh**)

(ix) Battle of Gurdas Nangal 1715 against Farukh Syier.

Result: Farukh Syier had arrested Baba Banda Singh Bahadur included 300 Sikh and went to Delhi.

- Shahidi of Baba Banda Singh Bahadur: – June 1716 at Delhi by Farukh Syier
- At the time of Ajay Singh, martrayed he was only 4 years old.

Note: At the time of Baba Banda Singh Bahadur martrayed **Abdus Samad Khan** was Governer of Punjab.

Note: All battles won by Baba Banda Singh Bahadur except battle of Gurdas Nangal.

Abolished of Badai Khalsa (ਬੰਦਈ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ)

1721 ਵਿੱਚ ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਬੰਦਈ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਝਗੜਾ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਿਸ ਦੀ ਪਰਚੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਈ ਗਈ ਉਸਦੀ ਜਿੱਤ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਪਰ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦਈ ਖਾਲਸਾ ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆ ਗਿਆ।

Rise of Budha Dal & Taruna Dal

In 1734 founded Budha Dal & Taruna Dal by Nawab Kapoor Singh later merge with Dal Khalsa.

ਨੋਟ: ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਵਿਚ 40 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰੁਨਾ ਦਲ ਵਿਚ 40 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

2.5 KHALSA BATTLES

- In **1739**, Nadar Shah (from Afghanistan) attacked Punjab. He wa entered via **Khyber Pass** (Which connected to Peshawar to Zonta Nadar Shah captured Kohinoor diamond in Delhi Darbar from **Moham Shah Rangila** also Captured Takhat-e-Taus. (Peacoack of Throne)

Kohinoor Diamond

- Kohinoor Name derived from Pharsi Language (Parsian)
- This Kohinoor name coined by Nadar shah 1st time in 1739.
- Kohinoor Diamond orginates from Golkunda Mines (Now in Andra Pradesh

Note: Originally weight-793 Carat (Uncut) Present weight- 105.6 (21.1 gms) (Cut)

Meaning: Mountain of Light (ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪਹਾੜ)

ਕਾਕੱਤਿਆਂ (Kakatya) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਲੱਭਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਭੱਦਰਕਾਲੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ (Fix) ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਦਾ ਕਮਾਂਡਰ ਮਲਿਕ ਕਾਫੂਰ ਜਦੋਂ ਕਾਕੱਤਿਆ ਰਾਜ ਉੱਪ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

1320 ਵਿੱਚ ਖਿਲਜੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ ਤੁਗਲਕ ਵੰਸ਼ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੱਯਦ (Syad) ਕੋਲ ਹੀਰਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ ਲੋਧੀ ਵੰ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੋਧੀਆਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਬਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 1526 ਪਾਨੀਪ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਆਪ ਪੁੱਤਰ "ਹਮਾਯੂ" ਨੂੰ ਆਗਰੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਲੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੋਂ ਹ ਹਮਾਯੂ ਨੂੰ "ਕੋਹਿਨੂਰ" ਹੀਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਰ ਕੋਲ ਇਹ ਹੀਰਾ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਇਸਦਾ ਸਬੂਤ 'ਬਾਬਰਨਾਮਾ' ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦ ਹੈ। ਬਾਬਰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਹਮਾਯੂ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਈਰਾਨ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤ ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਈਰਾਨ ਦਾ "ਸ਼ਾਹ ਤਮਸ" ਇਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਮਾਯੂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਉਸਨੂੰ ਭੇਂ (Gift) ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸ਼ਾਹ ਤਮਸ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਹੀਰਾ ਤੋਹਫੇ ਵਜੋ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹੀਰਾ ਉੱਥੋਂ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਟਕਾ ਦੇ 'ਮੀਰ ਜੁਮਲਾ' ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਹਰੀ (ਵਪਾਰੀ) ਕੋਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਲਈ ਸਿੱਧਾ ਦਿੱਲੀ ਜ ਕੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਜਰਾਨੇ (ਤੋਹਫੇ) ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੁਗਲ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਉਹੀ ਹੀਰਾ ਹੈ ਜੋ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਔਰੰਗਜੇਬ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸਨੂੰ ਸਾਫ (ਤਰਾਸ਼ਣ) ਬਾਰੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਤੋਂ (ਹਰਟਨ ਬੋਰਜੀਆ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸਨੂੰ 793 ਕੈਰੇਟ ਤੋਂ 186 ਕੈਰੇਟ ਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ

ਔਰੰਗਜੇਬ ਇਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਤਖਤ-ਏ-ਤਾਊਸ ਵਿਚ ਲਗਵਾ (ਜੜ੍ਹਾ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਖਤ-ਏ-ਤਾਊਸ ਨੂੰ (ਮਿਉਰ) ਸਿੰਘਾਸਨ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਔਰੰਗਜੇਬ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਕੋਹਿਨੂਰ **ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲਾ** ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ 1739 ਵਿੱਚ **ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ** ਇਹ ਕੋਹਿਨੂਰ ਹੀਰਾ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ (ਬਾਬਰੀ ਹੀਰੇ) ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੋਹਿਨੂਰ ਬੋਲਿਆ ਸੀ। ਕੋਹਿ (ਪਹਾੜ) ਨੂਰ (ਰੋਸ਼ਨੀ) ਅੱਜ ਇਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਨਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜਿਕਰ 'ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਜ਼ਮ ਸਾਰਵੀ' ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਆਲਮ ਆਰਾ-ਏ-ਨਾਦਰੀ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਭਤੀਜੇ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿਹ ਹੀਰਾ ਫ਼ਾਰੁਖ ਮਿਰਜਾ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ 'ਅਗਾਂ ਮੁਹੰਮਦ' ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਹੀਰੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫ਼ਾਰੁਖ ਮਿਰਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ 'ਕੋਹਿਨੂਰ' ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਵਫਾਦਾਰ ਕਮਾਂਡਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਰਾਨੀ ਸਮਰਾਜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ 8 ਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੈਮੂਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੈਮੂਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ **ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ** ਕੋਲ ਕੋਹਿਨੂਰ ਹੀਰਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੀਰਾ 'ਸ਼ਾਹ ਸੁਜਾ' ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ 'ਅਤੈ ਮੁਹੰਮਦ' ਸ਼ਾਹ ਸੁਜਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਸੁਜਾ ਜੇਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਹਿਨੂਰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਵਫਾ ਬੇਗਮ ਨੂੰ ਸੌਂਪ (ਦੇ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਵਫਾ ਬੇਗਮ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ੇਰੇ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹਿਨੂਰ ਭੇਂਟ ਕਰੇਗੀ।

ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ **'ਅਤੈ ਮੁਹੰਮਦ'** ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ (ਸ਼ਾਹ ਸੂਜਾ) ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 'ਕੋਹਿਨੂਰ' ਹੀਰਾ ਸ਼ਾਹ ਸੂਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। 1849 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ (ਅੰਗਰੇਜ) ਪੰਜਾਬ ਉਪਰ ਕਬਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕੋਹਿਨੂਰ ਅਲੀਜਾਬੇਥ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਅਲੀਜਾਬੈਥ-2 ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਹ ਹੀਰਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸ ਚਾਰਲਸ-2 ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ।

- **Small holocaust** took place (Chota **Ghalukara) 1746** at Kahnuwan Village, Gurdaspur.
- Yahiya Khan (Governer of Punjab) and Diwan Lakhpat Rai and Diwan Jaspat these are responsible for this. More than **12000 Sikhs martrayed** in this incident.
- Ahamed Shah Abdali (from Afghanistan) attacked on Punjab (8 times).
- 6th attack of Abdali is known as Big Hollocast (Vada Ghalukara) in **1762** at Kup Village, Malerkotla.

  Responsible – Ahmed Shah Abdali

Note : In 1762 Tamur Shah was Governer of Punjab.

- Eight Attack of Ahmed Shah Abdali on Punjab.

Attack	Time	That time governor of Pb.	That time Ruler of Delhi
1st	1747-48	Yahiya khan & Shah Nawab Khan	Mohammad Shah (1719-48)
2nd	1748-49	Meer Manu	Ahmad Shah (1748-54)
3rd	1751-52	Meer Manu	Ahmad Shah
4th	1756-57	Adena Begh	Alamgir-II (1748-1788)
5th	1759-61	Tamur Shah	Shah Alam-II (1758-1806)
6th	1762	Tamur Shah	,,
7th	1764-65	,,	,,
8th	1766-67	,,	,,

More than 20,000 Sikhs martyred in this incident.

- At the time of Big Hollocost Taimur Shah was Governor of Punjab.

Rise of DAL KHALSA

- On 29 March 1748, Nawab Kapoor Singh called meeting at Akal Takhat, Amritsar. In this meeting, founded New **DAL** Khalsa in 1748.

Founder – Nawab Kapoor Singh (The Title of Nawab given to Kapoor Singh by Zakriya Khan and given a one lakh Rs. Zagir (Pension to Nawab Kapoor Singh).

Note: Nawab Kapoor Singh was died in 1753.

Sainapati of Dal Khalsa – Jassa Singh Ahluwalia (ਨਵਾਬ/ਸੁਲਤਾਨ-ਉਲ-ਕੌਮ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ)

Note: Jassa Singh Ahluwalia was died in 1783.

Meaning of **Dal Khalsa** – There is group of 12 Misl.

Modern Day Sikh Bhai Gajinder Singh Dal Khalsa Ji was awarded with the title of **"Jal Wattan"** Sikh worrier by Shri Akal Takhat Sahib.

BABA DEEP SINGH JI CONTRIBUTION

On the Vaisakhi of 1748 at the meeting of the Sarbat Khalsa in Amritsar, the 65 Jatha of Dal Khalsa wer reorganized into 12 Misls Baba Deep Singh was entrusted with the leadership of the Shaheedi Misl.

The Demolition of the Harimandir Sahib:

The 1757 Ahmad Shah Abdali (Durani) raid for the fourth time in Punjab. He ordered the demolition of the Harimandir Sahib. The Harimandir Sahib was blown up and the Sacred pool filled with the entraits of Slaughtered Animals.

Baba Deep Singh 75 years old, felt that it was up to him to atone for the sin of having let the Afghans desecrate the Gurudwara's.

Baba Deep Singh offered prayers before starting for Amritsar. "May my head fall at the Darbar Sahib".

In 1757 Baba Deep Singh reached Taran Tarn Sahib the miles from Amritsar over 5 thousand Sikhs armed with hatchats. Sword and spears accompanied him.

The Battle of Amritsar (also known as the battle of **Gohalwar**) was fought between the Durani Empire and Baba Deep Singh (Head of Shahidi Misl) on **11 November, 1757.**

The battle resulted in Baba Deep Singh ji was Martydom.

2.6 12 MISL (Misl Means (Area), Misl word drive from Arbi Language)

(i) Shahidi Misl (Nihang Misl)– Founder – Baba Deep Singh/ Sudha Singh
(ii) Ahluwaliya Misl – Founder – Jassa Singh Ahluwaliya
(iii) Ramgardiya Misl - Founder – Jassa Singh Ramgadiya
(iv) Kanhiya Misl – Founder - Jai Singh Kanhiya
(v) Nakai Misl – Founder – Hira Singh Nakai
(vi) Dallewaliya Misl – Founder – Gulab Singh Dallewaliya
(vii) Faizaluriya Misl/Singh Puriya Misl – Founder – Nawab Kapoor Singh
(viii) Bhangi Misl – Founder – Hari Singh Dhillon/ Chajja Singh
(ix) Shukr Chakiya Misl – Founder – Charat Singh
(x) Karor Singhiya Misl (Panj Garihiya Misl) - Founder – Nawab Karor Singh
(xi) Nishan Waliya Misl - Founder – Dausunda Singh/ Sangat Singh
(xii) Phulkiyan Misl – Founder – Chaudhary Phul

Note : Phulkiyan Misl added in Dal Khalsa after some time.

ਮਿਸਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਆਖਦੇ ਸਨ।

ome Important Misl's Area

Faizalpuria Misl	:	Jalandhar, Noormehal, Patti, Behrampur
Bhangi Misl	:	Amritsar, Lahore, Gujrat (Pakistan), Sialkot
Phulkian Misl	:	Patiala, Nabha, Jind
Shukr Chakiya Misl	:	Gujranwala, Dada Khan Nagar, Aimnabad, Wazirabaad
Nishan Waliya Misl	:	Ambala, Shahbaad, Karnal
Ahluwaliya Misl	:	Sultanpur, Hoshiarpur, Kapurthala

DELHI VICTORY BY BABA BAGHEL SINGH JI (11 MARCH 1783)

- In march 1776, under the leadership of Baba Baghel Singh, Khalsa fauj and Rohila army together beat mughal **Shah Alam-II** near Muzaffranagar.

›on the entire area of Yumna - Ganga Doab was under his Misl.

ıah **Alam-II** took Revenge and in 1778 he sent Mughal army of 1 Lakh soldiers to fight against Khalsa, Fauj. but they were again badly defeated.

:spite having such big army, Mughal surrendred before Baba Baghel Singh army.

ıs history that Baba Baghel Singh and his 30, 000 Khalsa Fauj soldiers camped outside the Delhi for many days and prepared for attacking. Red Fort this place is now known as **"Tis Hazari"** district courts.

When **shah Alam-II** came to know about this, he immediately closure of all gates of the Red Fort.

Finally on **11 March 1783** Khalsa Fauj succeeded in breaking a hole into the wall of one gate and they entered from there.

This place is today known as "**Mori Gate**"

Shah Alam-II realizing that the Red Fort is peing taken over. **Shah Alam-II** fled away using a hidden paassage. This led to the down fall of Mughal Empire. Delhi Khalsa Fauj removed Mughal Flag from Red Fort and hoisted Nishan Sahib. It is recorded history that Baba Baghel Singh stood near the Royal throne. Sardar Jassa Singh Aluwalia to take over the Region of the royal throne, but he refused to sit on the throne and Jassa Singh Aluwalia Ji in all Humility Said that I am Just a Soldier of Khalsa Panth Fauj. It is the only instance in the history of Delhi sultanate that someone, even after winning the Royal throne had refused to take over its regions.

After few days of conquering Delhi, **Shal Alam-II** sent on proposal of compromise to Baba Baghel Singh got all his terms accepted and hand over the Delhi throne to **Shal Alam-II**, but only as a poppet king. As per the terms it was agreed that out of total tax collected by royal treasury 37.5% will fall in the share of Karror Singha Misl and it was also agreed that historical Gurudwaras will be costructed in Delhi.

After few month Baba Baghel Singh was establised his head office at Sabzi Mandi Delhi under the Baba Baghel Singh leadership historical Gurudwaras constructed in Delhi, like Sees Ganj Sahib Gurudwara and Rakab Ganj Sahib Gurudwara etc.

Some of historian said leaving of Delhi throne after winning it as a big Mistake.

Note: Baba Baghel Singh and Jassa Singh Alhuwalia belongs to Karor Singhia Misl.

2.7 MAHARAJA RANJIT SINGH PERIOD (1780-1839)

First Sikh Ruler of Punjab

- D.O.B.- 1780 at Gujrawala Village now in Pakistan.
- Father – Saradar Maha Singh
- Mother – Mai Raj Kaur (Old name – Mai Malwain Ji) belongs to Malwa (ਬੱਢ ਰੁੱਖਾ ਪਿੰਡ - ਸੰਗਰੂਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਕੇ ਸਨ।
  Mai Raj Kaur Daughter of Gajpat Singh. (From Jind Province)
- Wife – (i) Mehtab Kaur from **Kanhiya Misl**

ਨੋਟ: ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ 1796 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ 16 ਸਾਲ ਸੀ।

Father of Mehtab Kaur (Gurbax Singh from Kanhiya Misl and mother of Mehtab Kaur was Sada Kaur)

Mehtab Kaur's Son – Khadak Singh, Sher Singh
2nd Wife - Maharani Jindan (Jind Kaur)

- Jind Kaur's Son – Maharaja Dilip Singh (Born in 1838 in Lahore)

3rd Wife – Moran Sarkar

Note: Maharaja Ranjit Singh built Maszid for his Muslim wife Moran Sarkar known as a **"Mai Moran Maszid"** now at Lahore.

4th Wife - Raj Kaur (Datar Kaur) daughter of Nakai Misl Sardar Khajan Singh and Ranjit Singh married with Raj Kaur in 1798.

According to Griffn total 18 marriage to Raja Ranjit Singh Occured.

- Old name of Maharaja Ranjit Singh – **Budh Singh**
- After the victory of Rasoolpur battle, the name change to Ranjit Singh by Maha Singh (his father)

Note: In 1792 Maha Singh was died when Maharaja Ranjit Singh was only 12 years old age.

(Family of Maharaja Ranjit Singh)

Budh Singh
↓
Charat Singh
↓
Maha Singh
↓
Ranjit Singh
↓ **Kharak Singh** → ↓ **Nau Nihal Singh**
↓ **Sher Singh** → ↓ **Partap Singh**
↓ **Dalip Singh**

Note: ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜਦਾਦੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੀ ਰਹੇ।

- ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ 7 ਮਾਰਚ, 1837 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਸਾਲ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ, ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ **ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲਾ** ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ **ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ** ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।
- ਚੰਦ ਕੌਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ।

Note: Maharaja Ranjit Singh belongs to Shukar Chakiya Misl

- ***Maharaja Ranjit Singh*** was known as Sher-e-Punjab and Lion of Punjab.
- ***Fact: Maharaja Ranjit Singh known as Napoleon of Punjab and called the Bona Part of East. This title given by victor Jacquemont (French Traveller).***

Note : Lala Lajpat Rai also known as Sher-e-Punjab & Punjab Kesri.

- His famous horse – Laili (ਲੈਲੀ)
- His Saina Nagara – Ranjit Nagara (ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ)
- His Famous Canan – Zam Zama Canan (ਤੋਪ)
- **Contribution of Ranjit Singh**

(i) Started Nanak Shahi coin first time by him.
(ii) Serving Gold at Jawalamukhi Temple, Kangara, H.P.
(iii) Serving Gold at Kashi Vishav Nath Temple, Banaras.
(iv) Serving Gold plates at Golden Temple. (Harmander Sahib)

- Famous Fauj – **Fauj-e-Khas**
  Two European Trainer of this Fauj

(i) **Ventura** (ਇਹ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਸਨ)
(ii) **Allard** (ਇਹ ਘੋੜਸਵਾਰ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਦੇ ਸਨ)

- Fauj-e-Khas is also known as Napolean Fauj of Ranjit Singh
- Name of Ranjit Singh Government – Sarkar-e-Khalsa
- **Empire of Ranjit Singh**

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ **ਰਾਜ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ 1797** ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਸੀ।

(i) First Riyasat **Lahore** captured in 1799 from **Bhangi Sardar**.
Note : Maharaja Ranjit Singh Crown in 1801 by **Sahib Singh Bedi**
(ii) Amritsar 1805 from Mai Sukhan
(iii) Kasoor 1807 from Qutab Din
(iv) Jhang 1807 from Ahemad Khan
(v) Syalkot 1808 from Jiwan Singh
(vi) Kangra 1809 from Raja Sansar Chand Kattoch.
(vii) Attock 1813 from Jalaludin Khan
(viii) Multan 1818 from Muzafar Khan (Used Zamzama canan during Multan attacked)

ਮੁਲਤਾਨ ਉੱਪਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 8 ਵਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਮਿਸਰ ਚੰਦ ਅਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ 25,000 ਸੈਨਿਕਾਂ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ 2 ਜੂਨ 1818 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਮਿਸਰ ਚੰਦ ਨੂੰ **'ਜ਼ਫਰ ਜੰਗ'** (ਯੁੱਧ ਦਾ ਜੇਤੂ) ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਗਵਰਨਗਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 1821 ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਨ ਸਾਵਣ ਮੱਲ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਗਵਰਨਗਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ।

(ix) Kashmir 1819 from Zabbar Khan (ਮਿਸਰ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਨੂੰ **ਫਤਹਿ-ਉਲ-ਨੁਸਰਤ** ਦੀ ਪਦਵੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਸੀ)
Note: ਪੰਡਿਤ ਮੋਤੀ ਰਾਮ ਨੂੰ **ਕਸ਼ਮੀਰ** ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗਵਰਨਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ।
(x) Peshawar 1834 from Azim Khan

- Capital of Ranjit Singh Empire – **Lahore**
- Official Language of Ranjit Singh – Pharsi (Parsian)

- Official Royal Seal (Stamp) of Ranjit Singh – Sri Akal Sahai (ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ, with God Grace)

Boundary of Maharaja Ranjit Singh

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀਮਾ ਰੇਖਾ (ਹੱਦਬੰਦੀ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੀਮਾ ਉੱਤਰ (North) ਵਿੱਚ ਲੱਦਾਖ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਣ (South) ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਤੱਕ ਅਤੇ ਪੂਰਬ (East) ਵਿੱਚ ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੱਛਮ (West) ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੱਕ ਸੀ।

Administrative Staff of Maharaja Ranjit Singh

Senapati of Mrs (i) Hari Singh Nalwa, (ii) Diwan Misr Chand, (iii) Diwan Mohkam Chand (iv) Akali Phula Singh (v) Sardar Nidhan Singh Panj Hatha

- Foreign Minister – Fakur-E-Azizudin
- Finance Minister – Dina Nath Brahman & Bhawani Dass
- PM of Ranjit Singh – Dhian Singh Dogra (from Kashmir)
- Deodhidar (ਡਿਊਡਦਾਰ) – Khushal Singh (Internal Affairs Minister of Maharaja Ranjit Singh) ਇਹ ਘਰੇਲੂ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਸੀ।

ਭੂਮੀ ਕਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (METHOD OF ASSESSMENT)

1. **ਕਾਨਕੂਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ–** ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਤੈਅ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਬਰਸਾਤ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਫ਼ਸਲ ਖ਼ਰਾਬ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਦਾ ਫ਼ਸਲ ਕਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਝਾੜ ਵੱਧ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਹੋ ਜਾਦੀ ਸੀ।
2. **ਬਟਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ–** ਇਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ਸਲ ਕੱਟ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨੂੰ 1823 ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।
3. **ਨਕਦੀ** (CASH)– ਭੂਮੀ ਕਰ ਨਕਦੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਜਬਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਸੀ।

ਨੋਟ: ਕੁੱਲ ਉਪਜ ਦਾ 2/5 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1/5 ਤੱਕ ਨਿਸ਼ਚਤ ਸੀ। ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਾਈ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ

1. **ਚੁੰਗੀ ਕਰ** (CUSTOM DUTIES): ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਦਾ ਸੀ।
   ਕੁੱਲ 16 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਚੁੰਗੀ ਕਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।
2. **ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕਰ** (EXCISE DUTY): ਭੰਗ, ਅਫੀਮ, ਸ਼ਰਾਬ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕਰ (TAX) ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
3. **ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਆਮਦਨ** (INCOME FROM JUDICIARY): ਜੋ ਲੋਕ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਕੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
4. **ਧੰਦਾ ਕਰ** (PROFESSIONAL TAX): ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਨਮਕ ਦੇ ਵਪਾਰੀ, ਲੁਹਾਰ, ਜੁਲਾਹਿਆ, ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਤੋਂ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (JUDICIAL SYSTEM OF RANJIT SINGH)

1. Maharaja Court-(Like Supreme Court)
2. Adalat-e-Ala-(Like High Court)
3. Adalati Kacharian-(Like distt. Court)
4. Nazim Court- (ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ)
5. Villiage Panchayat-(at villiage level)

ਪ੍ਰਾਂਤਿਕ ਤੇ ਸਥਾਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ (Local Administration)

1. Suba (ਪ੍ਰਾਂਤ)
2. Sarkar (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ)
3. Pargana (ਤਹਿਸੀਲ)
4. Taluqa (ਉਪ-ਤਹਿਸੀਲ)
5. Mauza (ਪਿੰਡ)

> Famous Book
> **'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ-ਏ-ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ'**
> -ਦੀਵਾਨ ਅਮਰ ਨਾਥ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ 4 **ਭਾਗਾਂ** ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

1. ਸੂਬਾ-ਏ-ਲਾਹੌਰ
2. ਸੂਬਾ-ਏ-ਮੁਲਤਾਨ
3. ਸੂਬਾ-ਏ-ਕਸ਼ਮੀਰ
4. ਸੂਬਾ-ਏ-ਪਿਸ਼ਾਵਰ

FAUJ-I-AIN (ਫੌਜ-ਏ-ਐਨ)/(Fauj-I-Qauaid) (ਫ਼ੌਜ-ਏ-ਕਵਾਇਦ)

The FAUJ-I-AIN was a branch of the Sikh Khalsa army and was the regular army of Maharaja Ranjit Singh of Punjab. It contained infantry, cavalry and Artillery Units.

FAUJ-I-AIN has two divisons the Kampu-I-Muala (State Troops) and the FAUJ-I-KHAS (Special Force).

Maharaja Ranjit Singh was fully aware of the importance of artillery in the Modern Warfare. Therefore, he paid a special attention to the development of artillery in 1810. In 1812 he employed **Gen Claude Auguste Court and colonel Alexander Gardner** in 1832 and organized Topkhana-I-Khas Maharaja Ranjit Singh divided his Artillery into **Four catagories.**

1. Topkhana-I-Fili (Heavy Cannons pulled by Elephants)
2. Topkhana-I-Shutri (Those guns which were pulled by Camels)
3. Topkhan-I-Aspi (Light guns pulled by Horses)
4. Topkhan-I-Gavi (Medium canons pulled by Oxen)

Important Daftar of Maharaja Ranjit Singh

1. Daftar-E-Abwab-ul-Maal (ਦਫਤਰ ਏ-ਅਬਵਾਬ-ਉਲ-ਮਾਲ)
   ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
2. Daftar-e-Sairat (ਦਫਤਰ-ਏ-ਸੈਰਾਤ)
   ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਚੁੰਗੀ ਕਰ ਤੇ ਲੂਣ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

3. Daftar-e-Mawajib (ਦਫਤਰ-ਏ-ਮਵਾਜਿਬ)
ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
4. Daftar-e-Roznamacha (ਦਫਤਰ-ਏ-ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ)
ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
5. Daftar-e-Toziat (ਦਫਤਰ-ਏ-ਤੌਜ਼ੀਅਤ)
ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ, ਇਸ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

- **Amritsar Treaty: Maharaja Ranjit Singh** Sign Amritsar Treaty with Britisher on 25 April **1809** with British Governor **Sir Met Claff** with the approval of **Lord Minto-I.**
  Result of **Amritsar Treaty:** 1. All Maja & Doaba captured by Maharaja Ranjit Singh and all Malwa captured by Briteshers.
  2. Northen Area of Sutluj River captured by Maharaja Ranjit Singh (Southern Area of Sutluj River captured by Britishers.
  ਸਤਲੁਜ ਦੀ ਪੂਰਬੀ (East) ਸੀਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਲਵੇ ਉੱਪਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਕਬਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।
- First Ambassador (ਰਾਜਦੂਤ) – Mohammad Yusuf of british Govt. meet with Maharaja Ranjit Singh in 18th Century.
- **Historical Battle of Ranjit Singh**

Note: Kohinoor Diamond given to Ranjit Singh by **Shah Suja.**

i) Battle of Hazro in 1813 (ਹਜ਼ਰੋ ਦੀ ਲੜਾਈ)

Maharaja Ranjit Singh attacked Fateh Khan on 26 June 1813.
Result: Maharaja Ranjit Singh won. First victory of Maharaja Ranjit Singh against Afgan's.

ii) Battle of Nowshera (1823) ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਦੀ ਲੜਾਈ

- **Nowshera (In Present Day Khyber, Pakhtunkhwa, Pakistan)**

Azim Khan recaptured Peshawar in 1822 and he made call for Jihad (Preacher of Religion) against the sikh. Then Maharaja Ranjit Singh attacked Noushera near Peshawar' under the leadership of **Akali Phula Singh and Hari Singh Nalwa.** During that time Azim Khan was Governer of Peshawar.
Result: The Battle was a Victory for the Sikh, successfully defeating Azim Khan's armies.
Note: Akali Phula Singh was Martydom (Died) in Nowshera Battle.
Note: Nidhan Singh Panjhatha also contribute in this battle and killed 5 Pathan.

Occupation of Akalgarh & Gujrat in 1801

Maharaja Ranjit Singh attacked Gujrat's Ruler Sahib Singh and Akalgarh Ruler Dal Singh in 1801.
Result: Maharaja Ranjit Singh won.

(iii) Battle of Jamraud (1837) against Dost Mohammad Khan from Afganista

- **Hari Singh Nalwa** was Martydom (died) in this Battle.
- Jamrud Fort is located "Babe-e-Khyber" at the Entrance to the Khyb pass from the Peshawar. After Hari Singh Nalwa Martydom Genera **Abtiwal** was appointed as a Governor of Peshawar by Mrs.

ਤਿੰਨ ਪੱਖੀ ਸੰਧੀ (Triparty Treaty-1838)

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰੰਤੂ ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਇਲਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਰਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹਸੂਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਗੁਜ਼ਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਸੰਧੀ ਉੱਪਰ ਤਿੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹੋਏ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਹਸੂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੈਕਨਾਗਟਨ ਨੇ ਇਸ ਸੰਧੀ ਉੱਪਰ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਸੰਧੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਿ 26 ਜੂਨ, 1838 ਵਿਚ ਹੋਈ **Note:** Lord Auckland was Viceroy of India during Triparty Treaty) **ਕੁਝ ਸ਼ਰਤ** (Conditions):

1. ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਸੂਜਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣਾਉਣਗੇ।
2. ਸ਼ਾਹਸੂਜਾ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਦੇਵੇਗੇ।
3. ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਉੱਪਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਣਗੇ।
4. ਸ਼ਾਹਸੂਜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਕੋਈ ਵਿਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖੇਗਾ।

Misl Anextion by Maharaja Ranjit Singh

Misl Name	When	From whom Acquired
Bhangi Misl	1799	Bhangi Sardar
Dallewalia Misl	1807	After the death of Tara Singh Maharaja Ranjit Singh captured Dalewalia Misl
Karor Singhia Misl	1810	Sardar Bhagat Singh
Nakai Misl	1810	Kahan Singh
Fazilpuria Misl	1811	Budh Singh
Kanhaya Misl	1821	Sada Kaur
Ramgarhia Misl	1815	Jodh Singh
Ahluwalia Misl	1825-26	Fateh Singh

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ (ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ) (Contemporary of Maharaja Ranjit Singh)

1. Lord Auckland was vice roy of India, who agreed to a treaty with Mahara Ranjit Singh in 1838 known as Triparti treaty (ਤ੍ਰੈ ਪੱਖੀ ਸੰਧੀ) to restore relatio between Shah Suja and Maharaja Ranjit Singh to the Afghanistan throne.

Macnaughton (ਮੈਕਨਾਗਟਨ) British Representative of 1838 Tripartie treaty.
Lord Minto-I was the GovernerGenral of India. Who agreed to sigh treaty of Amritsar in 1809. Charles T. Metcalf who was represented the British east india company.
George Thomas was founder of Hansi (Hariana) during Maharaja Ranjit Singh period.
Mr. Seton British Resident of Delhi in 1806.
David Ochterlony (ਡੇਵਿਡ ਅਖਟਰਲੋਨੀ) who attend Maharaja Ranjit Singh son's Marriage Raj Kumar Kharak Singh in 1812.
Dr. Murray (ਡਾ. ਮੋਰੇ) in 1826 British sent Dr. Murray to meet Maharaja Ranjit Singh for illness of Maharaja Ranjit Singh.
Governor General Amherst (ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਐਮਹਰਸਟ) who meet Maharaja Ranjit Singh in 1827 in Shimla.
William Bentinck who meet Maharaja Ranjit Singh in 1831 at Roper.
). Dr. john Martin Haninberger was the Doctor who treated Maharaja Ranjit Singh in 1839 for Maharaja Paralysis Disease.

ote: Dr. John Martin Haninberger was homeopathic Physician.

fghanistan Contemorary of Maharaja Ranjit Singh

(i) Shah Zaman – 1793-1803
(ii) Shah Suja – 1803-1809
(iii) Shah Mahmood – 1809-1810
(iv) Shah Mahmood – 1810-1818
(v) Ayub Khan - 1818-1823
(vi) Dost Mohammad Khan – 1823-1839
(vii) Shah Suja – 1839-1842

ote: Shah Zaman attacted Lahore 4 times (1793, 1795, 1796-97 1798) But in 799 Maharaja Ranjit Singh Anextion Lahore Completely.

- Jaswant Rao Holker sought Ranjit Singh's help

1805 ਵਿੱਚ ਮਰਾਠੇ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਸਵੰਤ ਰਾਓ ਹੋਲਕਰ ਜਨਰਲ ਕ (General Lake) ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਤਰਤਾ ਦੀ ਸੰਧੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1806 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਤ ਸ਼ਰਤਾਂ:-

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਰੱਖੇਗਾ।
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲਿਆਂ ਹੋਲਕਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਗੇ।

Dispute Between Maharaja Ranjit Singh and British)

ਸਿੰਧ ਦਾ ਝਗੜਾ:- 1831-32 ਵਿੱਚ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧ ਉੱਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੰਧ ਜਿੱਤਣ ਨਾਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੀਮਾਂ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਲਿਅਮ ਬੈਂਟਿੰਕ ਨੇ ਫ਼ੇਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਉਸਨੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਪੜ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ਾਹੀ ਸੁਆਗਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਰਨਲ ਪੋਟਿੰਗ ਨੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਵਪਾਰਕਾਂ ਨਾਲ 1832 ਵਿੱਚ ਸੰਧੀ ਕਰ ਲਈ ਪਿੱਛੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ।

2. **ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ ਝਗੜਾ:-** ਫ਼ਿਰੋਜਪੁਰ ਜਿਸਨੂੰ "ਮਰੇ" ਭਾਰਤ ਦੀ ਚਾਬੀ ਆਖਦਾ ਸੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 1835 ਈ. ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।
3. **ਕੈਥਲ ਦਾ ਝਗੜਾ:-** ਕੈਥਲ ਉੱਪਰ "ਉਦੈ ਸਿੰਘ" ਜੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕੈਥਲ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ।

- ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਝਗੜੇ:- ਜੀਂਦ (1834)
- ਸਯਮ ਅਹਿਮਦ ਦਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਵਿਰੋਧ।
- ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਦਾ ਝਗੜਾ (1829)
- ਅਤਿਆਣਾ ਦਾ ਝਗੜਾ (1828)
- ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਝਗੜਾ (1828)
- ਮੇਜ਼ਰ ਬਾਡਫੁੱਟ ਜੋ ਕਿ 1844 ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਜੰਟ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾ ਦਾ ਵੈਰ ਸੀ।
- **ਸਦਾ ਕੌਰ ਨੂੰ ਜੇਲ ਭੇਜਣਾ:-** 1821 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਨੱਈਆ ਮਿਸਲ ਦੀ ਨੇਤਾ ਆਪਣੀ ਸੱਸ "ਸਦਾ ਕੌਰ" ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੱਸ ਵਿਚਕਾਰ ਮਤਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

(Hari Singh Nalwa-1791-1837)

Date of Birth – 29 Apri, 1791 at Gujrawala (Pakistan)
Father - Gurdial Singh
Mother - Dharam Kaur, Desan Kaur
Nickname - Baghmar - Tiger Killer

He was a commander in Chief of the Sikh Khalsa Fauj of Maharaja Ranjit Singh Empire and Senapati of Maharaja Ranjit Singh.

At the time of his death Western Boundry of the Khalsa Fauj was a **Jamrud.**

Title: Aziz-e-Sardar

Contribution: He served as a Governor of Kashmir, Peshawar and Hazara. He established a Mint on behalf of the Sikh Empire.

Important Battle of Hari Singh Nalwa:

(i)	Battle of Kasur (1807)	(ii)	Battle of Jammu (1808)
(iii)	Battle of Uch (1812)	(iv)	Battle of Rajuri (1815)
(v)	Battle of Mirpur (1821)	(vi)	Battle of Nawshera (1823)
(vii)	Battle of Balakot (1831)	(viii)	Battle of Khyber Pass (1835)
(ix)	Battle of Peshawar (1837)	(x)	Battle of Jamrud (1837)

Note: Martydom (Died) in Battle of Jamrud (1837)

- Death of Maharaja Ranjit Singh – 27 June, 1839 at Lahore caused by Paralysis attack. (ਅਧਰੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਸੀ।)

- Ranjit Singh mainly raised by Sada Kaur (Mother-in-law) (ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸ਼ਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਸ ਸਦਾ ਕੌਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।)
- In childhood age effected left eye due to disease of small chicken pox.

ccessor of Ranjit Singh – Khadak Singh (1839-1840)

(i) Nau Nihal Singh – (Son of Khadak Singh)
(ii) Chand Kaur (Wife of Khadak Singh) (First Sikh women Ruler of Punjab)
(iii) Sher Singh – Son of Ranjit Singh
(iv) Maharaja Dalip Singh – Son of Ranjit Singh (Came into Power in 1843 and **Maharani Jindian** became a regent on her son's behalf and Hira Singh Dogra appointed as a C.M. of Lahore Darbar.
(v) Maharani Jindian – Wife of Ranjit Singh

3 FIRST ANGLO SIKH WAR (1845-46)

Battle of Mudki (Ferozpur) 18 dec.1845
Sikh force lead by Lal Singh
British force lead by Sir Hugh Gough
British force won.

Battle of Feroz City – 21 Dec. 1845
Sikh force lead by – Lal Singh & Tej Singh
British force lead by – Sir Hugh Gough
British won

Battle of Badowal (Ludhiana) – 21 Jan, 1846
Sikh force lead by – Ranjodh Majithiya Singh
British force lead by – Sir Henry Smith
Sikh won.

Battle of Aliwal – 28 Jan, 1846
Sikh force lead by – Ranjodh Singh Majithiya
British force lead by – Sir Henry Smith
British won.

Battle of Sabroan – 10 feb, 1846
Sikh force lead by – Lal Singh & Tej Singh
British force lead by – Sir Hugh Gough
British won.
ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਦੌੜ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਤੇ ਬਣਿਆ ਪੁੱਲ ਉਸਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸੈਨਿਕ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਜੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

sult of first Anglo Sikh War.

Sham Singh Atari Wala was died in Sabroan Battle.

Battle of Sabroan is also known as battle of **water Loo.** (ਸਭਰਾਉ ਦੀ ; ਪਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ ਆਖਦੇ ਹਨ।

2.9 LAHOR TREATY-I (ਸੰਧੀ) (1846)

After the battle of Sabhroan Lord Hardinge (Governor General of India) treaty with Maharaja Dilip Singh on **9 March, 1846** Dilip Singh was appo as a governor of Lahore and J&K hand over to Raja Gulab Singh in 1 (and both bank of Satluj and Beas captured by Britishers, and **Henry Law** appoint Residence Minester of Lahore Darbar Punjab. (ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਰੱ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।)

2.10 LAHOR TREATY-II (ਸੰਧੀ 11 ਮਾਰਚ 1846)

ਇਹ ਸੰਧੀ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੋਜ ਸਾਲ 1846 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗੀ, ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੋਜ ਦਾ ਕਬਜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਦਾ ਖਰਚਾ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਕਰੇਗਾ।

2.11 TREATY OF BHAIROWAL (Now in Pakistan) (ਭੈਰੋਵਾਲ ਦੀ ਸੰਧੀ Dec 1846

The Sikhs never agreed with the issue of Kashmir province. Which was fix Lahore Treaty-I. That is why the treaty of Bhairowal signed. In this treaty Jindan was removed as the regent and R.S 1.5 Lakh pension given to her, and rep by a council of Regency setup. Total 8 members in English Regency. ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਰਖਿਅਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਡੇਢ ਲੱਖ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਰਖਿਅਕ ਦੇ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰੈਜਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ 8 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਧੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਲਗ ਹੋਣ ਤੱਕ ਰਹੇਗੀ।

2.12 SECOND ANGLO SIKH WAR (1848-1849)

(i) Battle Ramnagar – 22 Nov. 1848
Sikh Force lead by Sher Singh Attariwala
British force lead by Sir Gough
Sikh won

(ii) Battle of Chillianwala – 13 Jan, 1849
Sikh force lead by Sher Singh Attariwala.
British force lead by Sir Gough
Sikh won.

(iii) Battle of Multan – 22 Jan, 1849
Sikh force lead by Mul Raj

British force lead by General Whinsh
British won

(iv) **Battle of Gujrat (Pakistan) – 21 Feb, 1849**
Sikh force lead by Sher Singh Attariwala
British force lead by Sir Gough
British won.
Battle of Gujrat is also known as **Battle of Gun.**

ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ:

ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ 59 ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਕੋਲ 96 ਤੋਪਾਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ (Battle of Cannon) ਅਖੀਰਲੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉਤਾਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਫਿਰੰਗੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਇਆ। 10 ਮਾਰਚ 1849 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਭੱਜ ਕੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਖੀਰ 14 ਮਾਰਚ, 1849 ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੁੱਟ-ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋ ਪਏ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਅੱਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (Today Ranjit Singh is being died)

Lahore Treaty

After the battle of Gujrat, Lord Dalhousie (Governor General of India) sign treaty with Maharaja Dilip Singh on 29 March 1849 to fixed an annual pension of Maharaja Dilip Singh thus, the Punjab province ended over on 5 April, 1849 and new administrative set up by Britishers.

When Britishers captured (Annexed) Punjab – 1849

Note: Maharaja Dalip Singh was last **Sikh Ruler of Punjab.**

2.13 PUNJAB UNDER BRITESH RAJ

On 29 March 1849 British Annexation of Punjab and established Board of Administration and Henry Lawrence appointed first head of this Administration. But 1853 this Board abolished and Sir John Lawrence was Appointed the 1st Chief Commissioner as the head of the control over the Punjab province.

➢ **Punjab under the Lieutenant Governor's Province**

Sir John Lawrence was the first to hold as (Lt. Gov. of Pb.) and later sir Robert Montgomery appoint as (Lt. Gov. of Pb.)

But in 1865 Sir Robert resign his post and Donald McLeod was appoint new Lt. Gov. of Punjab.

In 1867 Judicial Commissioner Abolished and Chief Court Established in Punjab and Mr. E. Princep was first to hold that office.

Note: The first Railway Line started in Punjab on 8 February 1859 from Amritsar to Multan.

In 1862 Penal code was introduced in Punjab.

➤ **Revenue System**

1. **Permanent System:** Started by Lord Carnivals and revised by (Ho... Mackenzie) on 1 May 1793.
2. **Ryotwari System:** Started by Sir Thomas Munro in 1820. In this system ownership rights were handed over to the peasant.
3. **Mahalwari System:** Started by Lord William Bentic in 1833. Made a... village level, Land owned by group or villages.

Battle of Saragarhi (ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੜ੍ਹਾਈ)

On 12 sep 1897 Battle of saragarhi fought between British and Afgan.in this battle 21 Brave sikh soldiers fight against afgani.

Saragarhi a Communication fort between Gulistan fort and Lockhart fort.

Around 9.00 am. Approx 10,000 Afgani attack on Saragarhi fort.

Sepoy Gurmukh singh signal to col. Haughton, situated in Lockhart fort, that they are under attack.

Col. Harghton said he Cannot send immediate help to saragarhi.

Then the soldiers of Saragarhi decided to fight the last breath.

Havildar Ishar singh order to our soldiers to take postions and said Bole so... nihal Sat sri akal.

And finally they won saragarhi battle.

Note: The famous bollywood movie 'Kesri' released on 21 March 2019 in Memory of Saragarhi battle.

Kesri movie directed by Anurag Singh.

ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦਿਵਸ 12 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2.14 SOCIAL REFORM MOVEMENTS OF PUNJAB

(i) Nirankari Movement

- Founder – Baba Dayal Singh at Rawal Pindi, Pakistan in 1851
- After the 1947 partition, Nirankari shifted its darbar Rawal Pindi to Amritsar first time.

(ii) Radha Swami Movement

- Founder – Baba Shiv Dayal founded in (1861) at Agra.

(iii) Naamdhari Movement.

- Founder – Baba Balak Singh founded at Amritsar in (1857)
- Successor of Baba Balak Singh – Baba Ram Singh Founder of Kuka Movement (Baba Ram Singh from Bhaini Kalan Village, Ludhiana)

Objective : 1. The abolish of caste
2. Abstanence from meat
3. Abstanence from Liquors and Drugs

Note : In 1840 Kuka served as a Soldiers in Sikh Army of Prince Nau Nihal Singh, The Kuka followers wear their turbans have a particuler style, being tied **Hoizontally** across the forhead, called as **Sidha Pag** (Straight turban)

- Kuka's worship of **Cow** animals.

Note: On 18 January, 1872, 66 Kukas were martyred by Mr. Cowen (DC of Ludhiana) at **Malerkotla**. In this movement Bishan Singh was youngest Martyred.

Note: Lord North brooke (Vice Roy of India) was Kuka Rebellion in Punjab.

(iv) Singh Sabha Movement

- Founder – Thakur Singh Sandhawaliya
- Founded at Akal Takht Amritsar on 1st Oct 1873
- First Chief Secretary – Gyani Gyan Singh Ji

(v) Pagri Sambhal Jatta Movement (ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ ਅੰਦੋਲਨ) 1907–1908

- Reason of Movement- The Farmers Agitation against three British Laws:

(i) The Doab Bari Act

(ii) Punjab Land Colonisation Act.

(iii) Punjab Land Alienation Act.

- Farmer Unions Protests in Delhi against those Act, and Farmer Union said Parliament will ultimately force them to sell their Land to Corporation.
- The Pagri Sambhal Jatta Movement started in March 1907 specially in Lyallpur Distt. Punjab (Now in Pakistan)
- Farmers Union activities would organise meetings at Lahore, This meeting were addressed by Kishan Singh and Ghasita Ram and explain to public the negative impact of these three Bill.

Note: Leaders of Paghri Sambhal Jatta Movement - S. Ajit Singh, Lala Lajpat Rai, S. Kishan Singh & Ghasita Ram.

In 1907 S. Ajit Singh was imprisioned at Mandalay Jail (Burma) along with Lala Lajpat Rai.

Famous Song of this Movements:

ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ, ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ
ਤੇਰਾ ਲੁੱਟ ਨਾ ਜਾਏ ਮਾਲ ਜੱਟਾ,
ਤੇਰਾ ਲੁੱਟ ਨਾ ਜਾਏ ਮਾਲ ਜੱਟਾ।

This song is written by **Banke Dayal**, who was Chief Editor of **Jhang Sayal**, Newspaper that time.

(vi) Gadar Movement or Party

- Founded in 1913 by Lala Hardayal.
- Gadar is a weekly newspaper which published news against Britishers.
- Published in Hindi, Punjabi, Marathi and Urdu Languages.

First **President** of Gadar Party - Baba Sohan Singh Bhakna

(i) Chief Editor – Lala Hardayal

(ii) Cashier of Gadar Party – Kashi Ram

(iii) Headquarter – San francisco, USA (America)

(iv) Subordinate Members of Gadar Party– Baba Sohan Singh Bhakhna and Kartar Singh Sarabha, Maulvi Barkatt Ulha, Kashi Ram, Santokh Singh, Sant Baba Wasakha Singh, Baba Jawala Singh.

(vii) Kama Gata Maru Movement

- In 1914 Baba or Giani Gurdit Singh Businessman of Singapore and he was belongs to Amritsar
- Kama gata maru actual a steamer ship purchased from Japan for arriving 376 people went to Vancouver, Canada.

Note: (Out of 376, 340 were Sikh, 24 Muslim, 12 Hindu)

- Ship Started from **Hong Kong.**
- Before starting, renamed of Kama Gata Maru Ship to Nanak Naam Jahaj.
- Captain of Kama Gata Maru Ship – T Yamhatto
- After return from Canada Ship land at Budge Budge port, Kolkata.

Jallianwala Bagh Massacre (13 April 1919)

- Happened on 13 April, 1919 in Amritsar.

  In March 1919 British Govt passed Rowlatt Act and this act was lead by Sydney Rowlatt. According to this act, British Govt can imprision any Indian person without any trial/without any court movement. (ਨੋ ਅਪੀਲ, ਨੋ ਦਲੀਲ, ਨੋ ਵਕੀਲ) they can directly send to jail for 2 years.

Note: Gandhi ji said this Act is Black Law.

This commission had 7 members

1. Lord William Hunter (chairman)
2. W.F. Rice (Additional Secretary)
3. Gen. Sir George Barrow
4. Justice G.C. Rankin
5. Sardar Sultan Ahmad Khan
6. Pandit Jagat naryan
7. Chimanlal

- **Reason of this movement at Jallianwala Bagh –** In Punjab Dr Satyapal and Saifudin kitchlew started Rowlatt Satyagreha (Movement) against Rowlatt Act. British Police had arrested two famous political personalities - Dr. Satyapal and Dr. Saifudin Kitchlew on **9 April, 1919.**

On this behalf on 13 April, 1919 Punjabi people assemble at Jallianwalla Bagh and they demand Release of both Punjabi Leaders from Jail.

Responsible

- Sir Michael O' Dyer – Lt. Governor of Punjab.
- Sir Rignold O' Dyer – General of British Army.

Note: General O Dyer present there at that time. He shoot many innocent people in Jallianwala Bagh.

Hunter Commission set up on 14 oct 1919 after 6 months for Jallianwalla Bagh massacre enquiry.

Note: **Lord Chelmsford** was vice Roy of India when Jaliawala Bagh Massacre happend.

- On 13 March 1940, Shahid Udham Singh Shoot Sir Micheal O Dyer at **Caxton Hall** in London.

Note: In London Udhan Singh renamed his name **Ram Mohmad Singh Azad.**

- Saheed Udam Singh was hanged on 31 july 1940 in **Pentonville** prisoner Jail **London.** He was belong to Sunam.

Note: **The Hunter Committee** was appointed to enquire into the Jallianwala Bagh Massacre and hunter committy report 379 death in this Massacre.

Note: **Rabindra Nath Tagore** returned knighthood award to Britishers in 1919. After Jallianwala Bagh Massacre.

Note: The *"Flame of Liberty"* Established in Amritsar in the memory of Jallianwala Bagh Massacre.

- **Nankana Sahib Morcha (1921):** It is another Akali Morcha against Mahat Narian Das who against the Sikh rituals. British Govt Shoot More than thousand sikh were martyred in this Morcha.
- **ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ (Key Movement, 1921-22):** It is another S.G.P.C morcha to take all administrative of Historical Gurudwara & captured all keys of Gurudwara from Britershers.

ਨੋਟ: 1922 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਬਾਬਾ ਖੜ੍ਹਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ **ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ** ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ **ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ** ਲੜਾਈ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ।

- **Jaito Da Morcha (1923-1925):** It is another Akali morcha in the favour of **Maharaja Ripudaman Singh** of Nabha for his throne.

Jaito in Faridkot Distt, where Gurudwara Gangsar, Sahib ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੂ ਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਇਸ ਤੋਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੂ ਦਮਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਪਸੀ ਝਗੜਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਅਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ Mr. Stuart ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ

ਨਾਲ ਕੇਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੂ ਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਭੇਜ ਦਿੱ
ਜੁਲਾਈ, 1923) ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦ
ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ
ਖਾਸ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੂਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ
ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਗਏ।

ਸੰਤਬਰ 1923 ਨੂੰ ਜਦੋਂ Willston Johnson ਨੇ ਜੈਤੋ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰੋਕ ਦਿੱ
ਸਿੰਘਾ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਰੋਸ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ 15 ਸੰਤਬਰ, 1923 ਨੂੰ 25 ਸਿੱਖਾ ਦਾ
ਜੈਤੋਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਪਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਭ
ਦੇਖਦਿਆ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿ ਗਡਵਾਨੀ ਜੈਤੋਂ ਆ ਗਏ, ਪਰ
ਸੰਤਬਰ, 1923 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੈਤੋਂ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾ
ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਭਾ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵੰਬਰ 1923
ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ 25 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜੈਤੋਂ
ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਜੈਤੋਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹ
ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 9 ਫਰਵਰੀ, 1924 ਨੂੰ 50 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜੈਤੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਸ. ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ ਨੇ ਇਸ ਜੱਥੇ
ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਉਹ 21 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖਣ ਗ
ਜੋ ਕਿ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾ ਗਈ। ਇਸ ਜੱਥੇ ਵਿੱਚ ਸੈਫ਼ੂ
ਕਿਚਲੂ, ਪ੍ਰਿੰ: ਗਡਵਾਨੀ, New York ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਅਡੀਟਰ ਜੇਮਾਰਡ, ਸਨ,
ਇਹ ਜੱਥਾ ਜੈਤੋਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ Willston Johnson ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ
ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜੇਲ੍ਹ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨਾਲ
ਗਈਆਂ, ਅੰਤ ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵਿਆ ਅਤੇ ਮੋਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨ
7 ਜੁਲਾਈ, 1925 ਨੂੰ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਐਕਟ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡ
ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੂਦਮਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਨਾਭਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅ
7 ਅਗਸਤ, 1925 ਨੂੰ ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੈਤੋ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆ ਹ
ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

- **ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਮੋਰਚਾ** (9 ਅਗਸਤ 1922) ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਮਹੰਤ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿੱ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

2.15 SGPC – SHIROMANI GURUDWARA PRABANDHAK COMMITTEE GURUDWARA REFORM MOVEMENT.

OBJECTIVE (ਉਦੇਸ਼) SGPC started to improve the managment of Sikh places for worship, in Gurudwaras.

- SGPC founded on 16 Nov 1920 with 175 members in Amritsar (Shiromani Akali Dal Party founded in 1920)
- Founder – Sundar Singh Majithiya

  First President of Shiromani Akali Dal Party - Sardar Sarmukh Singh
- In 1921, **Baba Kharak Singh** was first President of SGPC
- SGPC act is passed in 1925.
- Headquarter of SGPC – Amritsar

- First woman president of SGPC – Bibi Jagir Kaur
- Current president of SGPC – Advocate Harjinder Singh Dhammi
- Longest ten year president of SGPC – Gurcharan Singh Tohra
- SGPC completes 100 years in 2020.

PRPM (Punjab Rayasti Praja Mandal founded in 1928)

- First President of PRPM: Seva Singh Thikriwala
- First Gen. Secretary of PRPM: Bhagawan Singh Longowal
- Important Session of PRPM:
  1. 1st Session in 1929 at Lahore
  2. Second Session in 1930 at Ludhiana
  3. Third Session in 1931 at Shimla
- Main objective of Shimla Session
- Deposition of Mahjaraja Bhupinder Singh in 1933 Seva Singh Thikriwala was arrested later he was died in Patiala Jail. His death remarked Ended of PRPM and it Merge with PEPSU State.

2.16 ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ (ANANDPUR SAHIB RESOLUTION) (1973)

- It is Akali's demand to raised maximum power transfer to State. Anandpur Sahib resolution first time introduced on 17 October 1973 by Sant Jarnail Singh Bhindrawale (Head of Damdami Taksal That time)
- Important objective of Anandpur Sahib Resolution
  1. Transfer Chandigarh to Punjab.
  2. Transfer Punjabi Speaking area to Punjab like Kalka, Ambala, Chandigarh, Pinjore, Una, Nalagarh etc.
  3. Maximum Power transfer to State.
  4. Passed Punjab water Protection Act.
- But central Government not accepted these demands and finally Dharm Yudh Morcha Started on 4 Aug. 1982. In Dharm Yudh Morcha more than Three Thousand Sikh was martyred. Finally central Government (Indian army) attacked Harimandir Sahib and its named **Operation Blue Star.**

Note: Operation Blue Star Started under the under the leadership Gen. **Arun Shridhar Vaidya** and **Lt. Gen. Kuldip Singh Brar** on 6 June 1984 **Sant Jarnail Singh** was Martyred (ਸ਼ਹੀਦ)

- In the Result of Sant Jarnail Singh Shaheedi on 31 Oct 1984 **Indra Gandhi** (PM of India) was killed by **Beant Singh** and **Satwant Singh** later they hanged at Tihar Jail Delhi on 6 Jan. 1989.
- In the Results of Indra Gandhi Death Central Government accepted some of demand of Anandpur Sahib Resolution and on 24 July 1985 **Rajiv Longowal** Accord Sign between Rajiv Gandhi (PM of India)

and **Sant Harchand Singh Longowal**. But later Sant Harchand Singh Longowal assisnated on 20 August, 1985 and declared Terrorist Later Rajiv Longowal Accord failure.

Note: Centrel Government appoint **Nanavati Commission** to enqure 1984 Sikh Riots. And this commission submit its reports in 2005.

Partition of Pakistan – 1947 Act

- The parliament of England that partitioned British India into the two new inpendent dominions of India and Pakistan. The act recieved Royal Assent on 18 July 1947 and thus modern day India and Pakistan divided on 15 Augest 1947.
- Before 1947 Punjab Capital was **Lahore** and Punjab having 29 Distt. and 5 Division (Ambala, Jalhander, Rawalpindi, Multan, Lahore)
- In 1940 **Mohmad Ali Jinnah** demanded Pakistan country 1st time on the behalf of Muslim Majority.

  In 1930 **Mohmad Iqbal** gave the idea of Pakistan first time.

Note: **Sare Jahan Se Acha Hindustan Hamara famous song written by Iqbal**

- **Chaudhary Rehmet Ali** coined named of Pakistan in 1933.

  In 1943 all India Muslim League gave the slogan "Divide and Quit" at Karachi Session.

  In 1947, P.M. of England – Mr. Clement Attle

  Finally, England P.M. accepted the demand of Pakistan and send to Mr. Lord Mount Battan as a Viceroy of India.
- Mount Betton Plan Committee 1947 (Act) total 5 Members

(i) Chairman – Prof. Red Cliff
(ii) Justice Din Mohammad
(iii) Justice Mohammad Munir
(iv) Justice Mehar Chand Mahajan
(v) Justice Teja Singh

- On 14 August, Pakistan got independence & 15 August, India got Independence.

  16 Distt. given to New Pakistan
- West Punjab (Lehnda Punjab) made new Pakistan country and East Punjab (ਚੜ੍ਹਦਾ Punjab) made new Punjab in India

  13 Distt. given to New Punjab in India. Shimla made Tamporary Capital of New Punjab.
- After 1947 First C.M. of new Punjab after 1947 – Gopi Chand Bhargav
- First Governor of new Punjab after 1947- Chandu Lal Madhav Lal Trivedi
- First Speaker of new Punjab after 1947 – Sardar Kapoor Singh
- First Governor General of Pakistan – Mohammad Ali Jinnah
- First P.M. of Pakistan – Liquat Ali Khan

- After 1947, founded new PEPSU state in July 1948 by Sardar Vallabh Bhai Patel (First Home Minister of Independent India)
- Sardar Valabh Bhai Patel – Iron Man of India

2.17 PEPSU – PATIALA AND EAST PUNJAB STATE UNION (founded in July, 1948)

- **Meaning :** A group of 8 Province.
- Total Princely State – 8 – Patiala, Nabha, Jind, (Fully Independent State) Malerkotla (Fully Muslim State), Nalagarh (Fully Hindu State), Faridkot, Kapurthala and Kalsia
- Capital of PEPSU – Patiala
- Official Language of PEPSU – Punjabi
- First Raj Parmukh of PEPSU – Maharaja Yadwinder Singh
- First Upraj Parmukh of PEPSU – Jagat Jeet Singh
- First C.M. of PEPSU – Gyani Gyan Singh Rarewala
- Second C.M. of PEPSU – Col Raghbir Singh (From Patiala)
- Total Seats of PEPSU **Vidhan Sabha** – 60
- Total Seats of PEPSU **Lok Sabha** – 4
- On 1 Nov. 1956 PEPSU merge with Punjab and created new H.P. (U.T.) & HP fully state created in 1971.

2.18 PUNJABI SUBA MOVEMENT

- Gopi Chand Bhargav (from sirsa) first C.M. of Punjab on 15 Aug 1947 to 13 April 1949. Bhim Sen Sacchar was 2nd C.M. of Punjab on 13 April 1949 to 18 Oct 1949.

Note: Bhim Sen Sacchar only C.M. of Punjab who elected in Pakistan Assambly in 1945 Lahore Seat. Then 3rd C.M. of Punjab again Gopi Chand Bhrgav on 18 Oct 1949 to 20 June 1951. After that the dispute between Gopi Chand Bhargav and Bhim Sen Sacchar then Central govt imposed president rule in Punjab 1st time in 1951 to 17 April 1952. Then on 17 April 1952 1st time lagislative assembly (Vidhan Sabha) election held in Punjab as a result Bhim Sen Sacchar elected again C.M of Punjab.

- In 1948 SK Dhar commision setup by Central govt for Lingustic state sepration. But Dhar commision rufused the idea of lingustic state on basis of language. Then on 29 Dec 1948 **JVP** committe setup by Central govt to evaluate the formation of Linguistic provinces in India.

Members of JVP committe

1. Pandit Jawahar Lal Nehru
2. Sardar Vallabhai Patel
3. Patta Bhi Sita Ramyia

- In 1948 **Master, Tara Singh demanded** (Pioneer) first time Punjab Sooba & published article in Ajit newspaper.
- In 1949 Sachhor formula (language formula) implemented.

In this formula Bhim Sain said make Hindi and Punjabi official lanuage o particular region in Hindi Speaking Area like Rohtak, Jind, Hissar etc. and Punjab speaking area like Patiala, Ludhiana, Jalandhar etc.

- **Sardar Hukum Singh** demanded First time Haryanvi Sooba. As a result Punjabi people started movement against Haryanvi Sooba.
- Now Central govt setup Fazal Ali Commission in 1953, for partition of Linguist State. (Andhra Pardesh 1st Linguist state of India).

Members of Fazal Ali Commission

1. Justice Fazal Ali
2. K.M. Panikkar
3. H.N. Kunzru

Fazal Ali Commision survey in Punjab and send report in 1955 state should divided on the basis of language.

Then 1958 **Master Tara Singh** (From Patiala) started Hunger Strike with the help of Sant Fathe Singh. As a result Punjabi and Haryanvi people are violent in Punjab.

- Finally Indira Gandhi accepted the demand of Punjabi & Haryanvi Sooba on 1 Nov, 1966 and set up Shah commission for partition of new Haryana and Punjab.

Note: Haryana and Chandigarh UT separate from Punjab by the 18th amendment 1966 of Indian constitution.

1966 (REORGANIZATION ACT) SHAH COMMISSION (TOTAL 3 MEMBERS) (ਪੁਨਰ ਗਠਨ ਐਕਟ)

(i) J.C. Shah (Chairman)
(ii) S. Dutt
(iii) M.M. Philips

- Haryana Day – 1 Nov. & Punjab day – 1 Nov.
- In 1966, 44212 sq. km. area and 7 district of Punjab given to New Haryana State.
- In 1966, Punjab state had only 11 districts.
- At Present Haryana – 22 district & Punjab – 23 district
- After 1966, Punjab is known as Modern Punjab of India.
- First C.M. of Modern Punjab – Gurmukh Singh Musafir
- First Governor Modern Punjab – Dharam Veera
- First Speaker of Modern Punjab – Harbans Singh

2.19 OPERATION BLACK THUNDER

Operation Black Thunder -I (30 April 1986)

- This operation was commanded by Julio-Ribeiro (DGP of Punjab)

- This operation Approved by Surjit Singh Barnala (C.M. of Punjab)
- Belongs to SAD party.

Operation Black Thunder -II (9 May 1988)

- This operation was setback of Anandpur Sahib Resolution Demand.
- Operation Black Thunder-2 commanded by KPS Gill (Kanwar Pal Singh Gill) DGP of Punjab. On 9 May 1988, 200 militants had surrendered and 41 were killed.

Note. During 1987 to 1992 (President Rule in Punjab)

2.20 FAMOUS PERSONALITY OF PUNJAB

1. **Sheed-e-Azam S. Bhagat Singh:** He was born on 28 Sep. 1907 (chak no 105) at Banga Jarnwala Lylallpur district now in Pakistan. He was a freedom fighter.

Before his birth all family members of Sh. Bhagat singh like father uncle were in jail but during his birthday all family were free from jail his grandmother said this child is **bhaga wala** (lucky boy) later his name became Bhagat Singh.

Father: Sardar Kishan Singh

Mother: Vidyavati Kaur

Uncle: S. Ajit Singh

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਣੇ ਸਨ।

Contribution of Bhagat Singh: Bhagat Singh was a member of (Naujwan Bharat Sabha) ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਨਾਲ ਚੰਬਲ ਦਾਸ ਅਤੇ ਯਸ਼ਪਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

He was founder of Naujwan Bharat Sabha in 1926.

He was also member of Hindustan Republican Association (HRA)

Later renamed Hindustan Socialist Republican Association (HSRA)

Note: Socialist word added by Shaheed Bhagat Singh.

He was also member of (Kirti Kisan Party and Kranti Dal)

He was Graduate from National College, Lahore

On 9 Aug., 1925 the Kakori Train Robbery (Kakori Conspiracy) the train took place at Kakori village near Lucknow. This organization needed money for the purchase of weapons against the British Raj.

Bhagat was not involved in Kakori Train Robbery.

On 30 Oct., 1928 during Simon Commission Movement British Govt. take action against Lala Lajpt Rai and took Lathi charge. Lala Lapat Rai was died on 17 Nov. 1928.

Then Bhagat Singh took Revenge of Lala Lajpat Rai's death then Bhagat Singh, Rajguru, Sukhdev, decided to kill Scoot (British Superintend of Police) but due to some reason he could not join instead him. But **Johan Saundres** (Assistant Superintendent of Police) he had been killed by Bhagat Singh on 17 December, 1928 late evening 4:15. After the death of Saundres Bhagat Singh was cut our hair, and went to Kolkata.

Two days after killing John. P. Saunders, on 19 Dec 1928, Sukhdev Thap
called on **Durga Wati Devi** for help, which she agreed to do.
They decided to catch the train departing from Lahore station for Bathinda
route to Howarh (Calcutta) early the next morning. Durga Wati Devi as t
Wife of Bhagat Singh. Singh had shaved off his beard and cut his hair.
They left the house early the next morning. At the station, Singh with
concealed indentity, bought three tickets to (Kanpur). At Luknow, Rajguru l
Separately for Banares while Bhagat Singh and Durgawati Devi went
Howarh (Calcutta) & Durgawati Devi (Bhabhi) help Bhagat Singh

Note: Durgawati Devi was Wife of Indian Revolutionary Bhagwati Cha
Vohra who written famous book Philsophy of Bomb (Bhagwati Charn Voh

On 8 April, 1929 Bhagat Singh throw Bomb in Delhi Assembly Hall w
Bhutokeshwar Dutt (ਭੁਟਕੇਸ਼ਵਰ ਦੱਤ)

Note: Why they throw Bomb: (Mazdoor Bill Act, Public Safety Bill, Tra
Dispute Bill) After that he was said Inklab Jindabad (ਇੰਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ)
Later he was arrested and prisoner in Lahore Jail.

Note: Inklab word given by **Maulana Hasrat Mohini**

On 7 Oct. 1930 British given a judgement to death penalty to Bhagat Sin
including Rajguru and Sukhdev on 24 March, 1931

Why Bhagat Singh, Rajguru and Sukhdev hanged: Lahore Conspir
Case.

But they hanged on 23 March, 1931.

Note: During Bhagat hanged Lord Irwin was vice roy of India.

His famous **books**: 1. Why am an Atheist. 2. Jail Dairy and Other wrriting
The young Political workers.

2. **Sardar Ajit Singh:** (1881-1947) He was uncle of S. Bhagat Singh.
He was a freedom fighter against British Raj.
In 1907 he was imprisoned at **Mandalay Jail** (Burma) along with Lala La
Rai during **'Paghri Sambhal Jatta'** movement.
Reasons of **Paghri Sambhal Jatta** movement- **Punjab Colonisation A**
S. Ajit Singh known as **Anjuman-I-Watan** because he was a founde
"Anjuman-I-Mohibhan-I-Watan Society" & "Bharat Mata Letter" was publis
by S. Ajit Singh in Punjab.
Sardar Ajit Singh & his brother Kishan Singh and Swran Singh & Sufi A
Parsad published political litrature against british Raj. Sardar Ajit singh publish
journal Bharat Mata.
His Autobiography-**Buried Alive**
Died: 15 August, 1947, his last word of life (Thank God my mission is fulfi

3. **Bhai Maharaj Singh (Nihal Singh):** He was a freedom fighter.
He attempt to murder of Henry Lawernce in April 1848 during Second A
Sikh War.

On 29 Dec. 1849 he was imprisioner at Outram Jail (Singapore). Later he was died on 5 July, 1856.

4. **Lala Lajpat Rai:** D.O.B- 28 January,1865 at Dhudike Village in Moga district (He was a freedom fighter against British Raj and he was extremist leader).
Father: Munshi Radha Krishna Azad.
Mother: Gulab Devi
Wife: Radha Devi
Party joined: INC (Indian National Congress), Arya Smaj.
He was also member of (Lal, Bal, Pal)
He was known as Punjab Kesri, and Lion of Punjab.
Study Practice: Elementary study at Govt. High Sec. School (Rewari).
He joined the Govt. College Lahore to study of Law.
There after started his legal practice in Hisar.
Then he move to Lahore to Practice before the High Court in 1892.
In 1886 he helped Mahatama Hansraj to Established DAV School (Dayanand Anglo Vedic) at Lahore. Which renamed Islamia College Lahore after 1947 Partition of Punjab.
He was President of INC in Calcutta session in 1920.
He was founder of Servants of the People Society at Lahore (NGO).
He was contribute foundation of PNB Bank in 1894 with Dyal Singh Majithia.
He founded Home Rule League of America in USA.
During Simon Commission Revolt on 30 Oct. 1928 British Govt. take Lathi Charge on Lala Lajpat Rai.
Later he was died on 17 November, 1928.
His famous writing Publications: The Punjabi, The Kesri, The People, The Kohinoor, Unhappy India, Arya Samaj, The story of my Deportation, A Hindu's impression.
His last words: "Every blow in my body will prove a nail in the coffin of British Empire".

5. **Sheed Udham Singh:** (Real name - Sher Singh)
D.O.B: 26 Dec. 1899 at Sunam (Sangrur)
Father: Tehal Singh Kamboj
Mother: Narain Kaur
Wife: Lupe Hernandez (Maxician women married in 1920)
Party joined: Hindustan Socialist Republican Association, Ghadar Party.
S. Udham Singh took Revenge of Jailawala Bagh Massacre and shoot Michal O'Dwyer on 13 March, 1940 at Caxton Hall in London.
In London his famous name was **Ram Mohammad Singh Azad.**
Central Criminal Court convicted S. Udham Singh murder of Michael O'Dwyer and given a death sentence.

Note: Udham Singh deeply influenced by the activities of **Bhagat Singh** h...
referred to him as his **Guru.**

Hanged: 31 July, 1940 in **Pentonville Prisoner Jail** in London.

6. **Kartar Singh Sarabha** (He was a Freedom fighter)
   D.O.B: 24 May, 1896
   Father: S. Mangal Singh Grewal
   Mother: Sahib Kaur
   Party join: Ghadar Party
   His Study completed at Malwa Khalsa School Ludhiana.
   After completed his study he was went to San Franciso (America)
   In 1913 when Ghadar party founded he was join Ghadar Party and contribute to Ghadar newspaper. And published article in Gurmukhi Lippi.
   On 31 Oct. 1913 he jumped to the Stage and Said (ਚਲੋ ਚਲੀਏ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ)
   He was accused in the Lahore Conspiracy trial.
   Hanged: 16 Nov, 1915
   Famous novel: "Ek Mian Do Talwalra" of Nanak Singh based on Kartar Singh Sarabha Life.

7. **Baba Kharak Singh:** First Batch student who Graduate (1889) from Punjab University, Lahore.
   He was first president of SGPC in 1921.
   He was also contribute in Jaito and key Morcha.

Some Other Personalities

1. **Partap Singh Kairon (1901-1965):** He was father of Modern Punjabi Politics & **First Sikh C.M.** of Punjab in 1956. On 6 Feb, 1965 he was resign of his C.M Post. He was form (Amritsar)

2. **Giani Zail Singh:** He was first sikh President of India in 1982. He was also C.M of Punjab in 1972.
   D.O.B: 5 May, 1916
   Father: Kishan Singh
   Mother: Mata Hind Kaur
   He was from Kot Kapura, (Faridkot)
   Note: During Operation Blue Star in 1984 He was President of India.

3. **Inder Kumar Gujral:** He was 12 the P.M. of India.
   Note: He was prisoner in Jail in 1942 during the Quit India movement.

4. **Cap. Amrinder Singh**
   Father: Maharaja Yadwinder Singh
   Mother: Mohinder Kaur
   Wife: Maharani Parneet Kaur
   Grand-father: Maharaja Bhupinder Singh
   Note: He was elected as a C.M. of Punjab in two times.

He 26th C.M. of Punjab on 16 March 2017.
Second time he failed to complete his tenure due to political conflict. And Charanjit Singh Channi became the first Dalit Chief Minister of Punjab for 6 months before the expiry of the 15th assembly.
Note: Capt. Amrinder Singh was work as a Captain in Indian Army from 1963 to 1966. He was elected to Lok Sabha from INC in 1980.
His famous books:
(i) Lest we forget
(ii) Rise and fall of Lahore Darbar
(iii) The Sikh in Britain
(iv) The 36 Sikhs in campaign Saragarhi.
(v) The Last Sunset

5. **Milkha Singh:** (Known as Flying Sikh)
D.O.B: 17 Oct. 1935 at Lyallpur now in Pakistan.
Died: on 18 June, 2021 at Chandigarh.
Note: First Indian Male to reach the final of an Olympic athletics event. He placed fourth in the 400-metre race at the 1960 Summer Olmpics Rome)
The title of Flying Sikh given to Milkha Singh by **General Ayub Khan.**
In 1958 Asian Games Champion 100 mt, in a 200 m event. Milkha Singh had beaten Khaliq.

6. **Bishan Singh Bedi:** He was former International Cricketer. He from Amritsar.

7. **Yuvraj Singh:** He was former International Cricketer.
D.O.B: 12 Dec., 1981.
Father: Yograj Singh
Mother: Shabnam Singh
Wife: Hazel Keech
Some Point: ODI Debut in 2000 vs Kenya
Test Debut in 2003 vs New Zealand
T20 Debut in 2007 vs Scotland
Last ODI Played in 2017 vs West Indies
Note : In 2011 ODI World Cup Yuvraj Singh was Man of the Tournament.

8. **Major Dhyan Chand:** (Nick name- The Wizard, The Magician)
D.O.B: 29 August, 1905 at Allahabad
He was one of the greatest Hockey Player.
In addition to earning three Olympic gold medals, in 1928, 1932 and 1936.
Note: Government of India awarded Third Highest civilian honour of Padma Bhushan in 1956.
His Birthday, 29 August is celebrated as National Sports Day in India every year.

9. **Navjot Singh Sidhu:** (Born 20 Oct, 1963) He was former Indian cricketer. And an Indian National congress Politician, Television Personality. He was from Patiala.

10. **Baba Gurdit Singh** (Born in 1860 at Sarhali, in Amritsar). He was head Kamagata Maru in 1914. He was died in 1954 in Kolkata.
11. **Saifudin Kitchlew:** (Born 15 January, 1888, in Amritsar) An Indian Musli nationalist leader. He was also a founding leader of Naujwan Bharat Sabh He was founder of Jamia Islamia University.
12. **Ajit Pal Singh** (Hockey player)
13. **Gagan Ajit Singh** (Hockey player)
14. **Pargat Singh** (Hockey player)
15. **Prabhjot Singh** (Hockey Player)
16. **Jeev Milkha Singh** (Golfer)
17. **Jyoti Singh Randhawa** (Golfer)
18. **Abhinav Bindra** (Shooter)
19. **Rakesh Sharma** (Aeronauts). He was from Patiala.
    (ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਨ, ਜੋ ਚੰਦ ਉਪਰ ਗਏ ਸਨ।)
20. **Maharani Jind Kaur** (Last Queen of Punjab)
    D.O.B- 1817 Chicharwali village of Sialkot district, Gujranwala (Pakistan)
    Father- Manna Singh Aulakh
    Mother- Mataji Kaur
    Spouse- Maharaja Ranjit Singh
    Son- Maharaja Duleep Singh
    Nick name- Chanda (The Moon)
    She was Married to Maharaja Ranjit Singh in 1835.

Struggle of Maharani Jind Kaur

On 27 June 1839 Maharaja Ranjit Singh passed away, leaving behind the thro of Lahore Darbar (Sikh Empire Punjab) protracted struggle for control Lah Darbar. During this struggle successive heirs got assassinated in a series of even

Maharaja Ranjit Singh was succeeded by his eldest son Maharaja Khar Singh, Who believe was poisoned to death on 5th Nov 1840 by Dhian Singh Dog Kharak Singh was followed by his son Nau Nihal Singh.

The latter also died on 9 Nov 1840. Then Sher Singh was Crowned on 18 J 1841. Shortly after Raja Hira Singh captured the fort of Lahore on 16 Sep 1843 Khalsa army Proclaimed minor Duleep Singh the sovereign of the state at the a of **five** years. Raja Hira Singh appointed the wazir in sep **1847** Maharaja Jindi was sent away from Sheikhpura (Punjab) to Firozpur than Banaras. In Bana Maharani Jindian was prisoner under the super vision of **M K Gregor.**

The British achieve two goals one they separated the Maharani from her s Duleep Singh. Second she was effectively removed from the Lahore Darbar.

In second Anglo Sikh war (1848- 49) Maharani Jind Kaur removed her fr Banars to the Fort of **Chunar** (Mirzapur up).

Latter on 19 april 1849, she escaped from the fort and she said- I had told y not to punish me too hard...but don't think I ran away, understand well that I escap

by myself unaided. Then Maharani Jind Kaur arrived at **Kathmandu** (Napal) on 29 April 1849, where she was given asylum by **Jung Bahadur** the P.M of Napal. She stayed in Napal till 1860.

In April 1861 Maharaja Duleep Singh was allowed to live with his mother. Maharani Jind Kaur meet Maharaja Duleep Singh at Calcutta in 1861.

Later First week of May, both sailed for England. Then Maharani Jind Kaur said of a little story over a year the Maharani expoted Duleep Singh to his Sikh heritage the legacy of his great father the lost glory of his kingdom and spirit of the Khalsa Sikhs army. Which formed by Maharaja Ranjit Singh earlier.

She is considered a signification factor in Duleep Singh return to sikhi.

Maharani Jind Kaur passed away on 1 August 1863 in Kensington London at the age of 46.

Note: She was temporarily buried in **Kensal Green Cemetery** and cremated the following year at masik, near Bombay. Her Ashes were finally taken to the samadh (memorial) in **Lahore** of her husband Maharaja Ranjit Singh by her grand daughter princess **Bamba Sofia Jindian Duleep Singh.**

2.21 Gulab Kaur (1890-1941)

Forgotten women who left her husband & a safe life to fight the British.

D.O.B- 1890 in the village Bakshiwala, Sangrur district, Punjab

Husband- Mann Singh

The Couple went to Manila, Philippines interding to migrate to America.

Political Career- In Manila, Gulab Kaur joined Ghadar Party, an organization founded by Indian Immigrants with the aim to liberate the Indian subcontinent from British Rule.

Gulab Kaur kept vigil on party printing press in guise. Posing as a journalist. She distributed arms to the Ghadar Party members.

Gulab Kaur also encouraged other to join the Ghadar Party by distributing literature and delivering inspiring speeches to Indian passengers of sikhs.

Gulab Kaur with about fifty other ghadri of the , Philippines joined the S.S Korea bathch and sailed for India.

After India she active in the village of **Kapurthala, Hoshiarpur and Jalandhar** to mobilize the masser for armed revolution for the causes of Independence.

She disguised herself as the wife of Jiwan singh boulewala of save her family members from police.

When she came to india, police detained her in the Ludhiana interrogation center. Here, both Jiwan singh and Galab Kaur went to Amar singh of Kotla Naudh Singh and worked for the party. Even after the failure of the Ghaddar uprising, she was hopeful for another plan and stuck to her Ghaddar Ideology. She was arrested in the Hoshiarpur and Imprisoned for two years. She died in 1941.

Note: Ghadar Di Dhee (Daughter of Ghadar) famous book about Gulab Kaur life written by Kesar singh.

UNIT - III

GEOGRAPHY OF PUNJAB

3.1 BASIC PROFILE

Total area of Punjab – 50,362 sq. km.
Percentage Area = 1.54%
As comparison India, Punjab is just 1.54%
Location of Punjab – North-West
Shape of Punjab – Triangular
Capital of Punjab — Chandigarh till 1953
Division of Punjab — 5
District of Punjab — 23 (23rd Malerkotla newly district of Punjab)
Total Villages of Punjab — 12581 (according to 2011 census)

International Border:

Pakistan (PAK) Border name – Red Cliff Line
Punjab has a 553 km long Internationl Border with Pakistan.
Six district of Punjab share its boundary with Pakistan – Amritsar, Tarantara
Gurdaspur, Pathankot, Ferozpur, and Fazilka.

Total district of Punjab – 23

National Border or State Boundaries (3 States and 2 UT share bounda with PB State)

(i) Himachal Pradesh (3 Distt. Share Boundary with HP, 1. Pathankot, Roopnagar, 3. Hosairpur.)
(ii) Haryana (6 Distt. of Punjab Share its Boundary with Haryana.)
(iii) Rajasthan (2 Distt. of Punjab Share its Boundary with Rajasthan Bathinda, 2. Mansa.)
(iv) Jammu & Kashmir (UT)
(v) Union Territory (UT)- Chandigarh (UT)

Latitude and Longitude of Punjab

(i) Latitude – 29^{0}, 30' N, 32^{0}, 32' N
(ii) Longitude – 73^{0}, 55'E, 76^{0}, 50' E

1. State Bird of Punjab –(Goshawk) (ਬਾਜ)

Zoological or Scientific name – Acepter Zenitile

2. State Animal of Punjab – (Black Buck) (ਕਾਲਾ ਹਿਰਨ)

Scientific name – Antilop Cervicapra

3. State tree of Punjab – (Shissham) (ਟਾਹਲੀ)

Scientific Name – Delberia Shissho

4. State Flower of Punjab – Gland (Sword Lily) (ਗਲੈਂਡ)

Scientific name – Gladiolus

5. State Game of Punjab – Kabadi (Circle Style)

Diametar of Kabadi Circle - 22 mt.

6. State Language of Punjab — Punjabi (According to Punjabi Language Act, 1967)

Note: Punjabi Language **Declare** as a official language of Punjab in 1966.

Punjabi Language **Act** Passed in 1967 by Lachman Singh Gill C.M. of Punjab.

Punjabi Language **Inforce** in all Punjab on 14 April, 1968.

Punjabi Language **Compulsory** in School Education of Punjab in 1992.

Punjab Learning of Punajbi and other languages Act. passed in 2008. (In this Act Punjabi must be taught as a compulsory subject from I to X.)

Note: Punjabi is 2rd official Language in Haryana and Delhi.

7. State Aquatic Animal of Punjab (ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਲ ਜੀਵ) — Indus river Dolphin

Scientific name – Platanista Gangetica

8. State Emblem — Lion capital of Asoka with wheat stems and crossed swords.

3.2 DISTRICT PROFILE OF PUNJAB

(As per all data 2011 census)

(i) Largest District of Punjab area wise – Ludhiana

(ii) Smallest District of Punjab area wise – SAS Nagar, Mohali

(iii) Most Population District – Ludhiana

(iv) Least Population District – Barnala

(v) No. 1 population Density wise District – Ludhiana (978 per sq. km)

(vi) Least population Density wise District – Sri Muktsar Sahib (343 per sq. km.)

(vii) Most Literate District – Hoshiarpur

(viii) Least Literate District – Mansa

(ix) No.1 in forest area wise District – Hoshiarpur

(x) Least in Forest area wise District – Fatehgarh Sahib

(xi) No. 1 Sex ratio wise District – Hoshiarpur

(xii) Least in Sex ratio wise District – Bathinda

(xiii) Maximum Decal Growth wise District – Mohali

(xiv) Minimum Decal Growth wise District – Nawanshahr or SBS Nag (Saheed Bhagat Singh Nagar)

Note : Khadaur Sahib Tehsil only Tehsil of Punjab having only Rur Population.

Important Rank (According to 2011 census) 1. Litracry rate wi Punjab rank 14th

2. Area wise Punjab rank 19th.

3. Population wise rank of Punjab 16th.

3.3 RIVERS OF PUNJAB

Punjab name derived from Pharsi Language (Parsian) which is actual a meani a land of five rivers.

(i) Jhelam – This originates from Varinag lake. (Kashmir)
Ancient name – Vitasta (Greek Name — Hydaspes)

(ii) Chanab – This originates from Chandar Bagga Lake. (Near Bara Lach
Ancient name - Ashkani (Greek Name — Akesines)
Jhelam & Chanab Doab (Chajj)

(iii) Ravi – This originates from Rohtang pass.
Ancient name – Parushani (Greek Name — Hydroatis)
Chanab & Ravi Doab is Rachna

(iv) Beas – This originates from Beas Kund Lake.
Ancient Name - Vipash (Greek Name — Hyphasis)
Ravi & Beas Doab is Bari.
Note : Beas River not Fell in Arabian sea. It Fell into Sutluj River Beas not went to Pakistan.

(v) Satluj – This originates from Rakashtal lake
Ancient Name – Shutudri (Greek Name — Hesidros)
Beas & Satluj Doab is Bist. (Doab) Most fertile region of Punjab.
These are all five rivers tributary of Indus River system Ravi River Chanab River join Jehlum river & Beas meet Sutluj River at **Hari-Pattan.** Then sutluj & Chanab flow Muzafargarh Distt. North to ma **Panchnand** then meet at **Mithankot** & only Sutluj River directly jo **Indus River** in Pakistan then fell into Arabian sea.
These are Five Rivers meet at **Mithankot** near Krachi, Pakistan th Fell into Arabian sea.
Ancient name of Indus River – **Sindhu**

Note : Beas & Sutluj meet at **Hari-k-Pattan** till 1790 (Tarn-Taran)

Note: Jhelam and Indus river Doab known as **Sindh Sagar Doab.**

Largest Tirbutry of Indus River - **Chanab**

Longest Tirbutry of Indus River - **Sutluj**

Indus Water Treaty (1960)

Indus Water Treaty sign between Indian PM Pandit Jawahar Lal Nehru and Pakistan President Gen. Ayub Khan in 1960. In this Treaty Eastern River Ravi, Beas, Satluj water given to India and Western River Jehlum, Chenab, Indus river water given to Pakistan.

Tributaries of Indus River- Shyok River, Gilgit River, Zanskar River, Kabul River.

SYL (Sutluj Yumna Link)

"SYL" Stands for Sutluj Yamna Link which is a "214" Kilometre-long **Canal** to provide a water for Harayana States from Sutluj river Punjab to Yumna river in Harayana on "Ist Nov 1966" created new Harayana states from Punjab by the 18th Amedment 1966 of Indian Constitution. In "Punjab State Re Orgnization Act 1966" said water sharing of Harayana and Punjab States. "Before" 1966 the centre had allocated Ravi and Beas river water sharing between undiveded Punjab (Included Harayana) and Jammu and Kashmir. Which out of 15.85 MAF (Million acre-foot) 8 MAF water given to Rajasthan and 7.20 MAF water given to undivided Punjab and 0.65 MAF water given to Jammu and Kashmir. On Ist Nov. 1966 formation of new Harayana states and Punjab refused to share waters of Ravi and Beas with Haryana state. On 24 March "1976" Centre Govt First order/Notice issued to allowcation 3.5 MAF water for new Harayana state. But Punjab aganist this Notice again. Then on **"8th April 1982"** Indira Gandhi (PM of India) ingurated "SYL" canal in **Kapoori** Village Patiala. This canal connected with "Moonak" village in Karnal Harayana in 1982. On 31 Oct 1984 Indira Gandhi was died and Rajiv Gandhi Appoint new P.M. of India.

On 24 July 1985 **Rajiv-Longowal** Accord (Treaty) sign between sant Harchand Singh Longowal and Rajiv Gandhi. In this Accord Punjab Completed their side 122 km. SYL canal in Punjab. But Later Sant Harchand Singh Longowal was killed on 20 Aug. 1985. Assassination by Gyan Singh Leel and Jarnial Singh Halvara in "Sherpur" Village. In June 2004 Supreme Court ordered the remaining portion of SYL canal in Punjab side to be compeleted. In the response of Supreme Court order Punjab Assembly passed The **"Punjab Termination of Agreements Act"** in 2004 cancelling its water-sharing agreements with Harayana.

Important District on Bank of River

Amritsar	:	Ravi
Ludhiana	:	Satluj
Ropar	:	Satluj
Patiala	:	Ghaggar
Pathankot	:	Beas / Ravi

Leh	:	Indus River
Sri Nagar	:	Jehlam
Chamba (HP)	:	Ravi
Kullu Manali	:	Beas
Ferozpur	:	Sutluj
Lahore	:	Ravi
Jalandhar	:	Sutluj
Rupnagar	:	Sutluj
Tran Taran	:	Sutluj
Nawansher	:	Sutluj
Kapurthala	:	Sutluj/Beas
Moga	:	Sutluj

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੱਰੇ

1. ਖੈਬਰ (Khyber): Also known as Gateway of India now at Pakistan. Khyber pass connects Zontal to Peshawar.
2. ਕੁਰਮ ਦੱਰਾ
3. ਬੋਲਨ ਦੱਰਾ
4. ਟੋਚੀ ਦੱਰਾ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜ

ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਪਹਾੜੀ ਘੱਟ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਊਨਾ) ਤਹਿਸੀਲ, ਰੋਪੜ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਪਹਾੜੀ **"ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ"** ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ **"ਧੌਲੀ ਧਾਰ"** ਰੇਂਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਧੌਲੀ ਧਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ **"ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ"** ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਿਆਸ ਕੁੱਲੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ **"ਮੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ"** ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇੱਥੇ ਧੌਲੀ ਧਾਰ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕੁੱਲੂ ਦੇ **"ਬਲੌੜੀ ਦਰੇ"** ਨਾਲ ਲੰਘਦੀ ਹੈ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਊਨਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਦੀਆਂ **"ਸੋਲਾਂ-ਸਿੰਗੀ"** ਪਹਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਸੋਲਾਂ-ਸਿੰਗੀ ਪਹਾੜੀ ਬਰਾਬਰ ਲਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੂਰੀ ਤੇ ਉੱਤਰ-ਲਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ-ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀ ਉੱਤਰੀ ਸੀਮਾ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ **"ਕਟਾਰ-ਧਾਰ"** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਲਾ-ਸਿੰਗੀ ਅਤੇ ਕਟਾਰ-ਧਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਖੁੱਲੀ ਵਾਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵਗਦੀ ਹੋਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਸਤਲੁਜ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕਟਾਰ-ਧਾਰ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਚਲਵਾਣੀ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ **"ਕੰਢੀ"** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਛੋਟੇ "ਨਾਲੇ" ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲਿਆਂ ਨੂੰ **"ਚੋ"** ਆਖਦੇ ਹਨ।

Rivers of Present Punjab

Q.1 How many rivers flow in present Punjab
2 and a half or 3.

(i) **Ravi** – Ravi enter in Punjab Chaundh village (distt. Pathankot), Thein Dam, Ranjit Sagar Dam on Ravi River.
Ravi is shortest river of Punjab.

(ii) **Beas** – Beas enter in Talwara village, Punjab (Hoshiarpur) Pong dam or Pratap Singh Dam on Beas River.

(iii) **Sutlej** – It enters at Nangal in Ropar (Roopnagar), Punjab. (Known as Red River & it is longest river of Punjab & also known as backbone of Punjab.)

Bhakhra Nangal dam on **Sutluj river** established by Jawaharlal Nehru in 1963 height (226 mt.)

Second Highest dam of India – Bhakhra Nangal Dam, Ropar

It is Highest **Straight Gravity** Dam of India

First Highest dam of India – Tehri Dam, Uttrakhand on Bhagirathi River, Height 260 mt.

Longest dam of India – Hira Kund dam in Oddissa on Mahanadi river, Length 4.8 Km.

Note: Sutluj river only river which cuts all three ranges of the Himalayas: 1. Great Himalaya 2. Lesser Himalaya 3. Shivalik Himalaya

Important Tributory:

1. **Ravi River Tributory :** Ujh River, Budhil River, Siul River, Saho River.
2. **Beas River Tributory :** Parvati River, Gaj River, Chaki River, Uhl River, Suketri River.
3. **Sutluj River Tributory :** Baspa River, Tirung River, Spiti River.

Ghaggar River (Seasonal River of Punjab)

(Also Known as Sorrow River/ਦੁੱਖ ਦੀ ਨਦੀ)

It Originates from Shivalik Hill in Dagshai Village of Solan Distt in HP. & enter in Punjab at Patiala, Sangrur and Fell into Thar Desert (Rajasthan)

Ghagger River Tributory

Markanda River, Chautang River, Kaushalya River.

Important Lakes

1. Gobind Sagar Lake on **Sutluj River**. Established in 1962 by Harvey Slocum.
2. **Sirhind Canal** on **Sutluj River**. Established in 1882 by British also known as Indra Gandhi Canal. Sirhind Canal started from **Roopnagar**. Longest Irrigation canal of India with 650 km. length.
3. Upper Bari Doad Canal on Ravi/Beas River.

Note: Upper Bari Doad Canal 1st canal to be Dug up in Punjab for irrigation purpose.

4. Kandi canal and Mukerian hydel project on Beas river near Talwara (Hoshiarpur).

3.4 FOREST OF PUNJAB

Total Area – 3084 sq. km., percentage wise 6.12%

(i) Max. Forest area – Hoshiarpur (34%)

(ii) 2nd Highest Forest Area – Ropar (24%)
(iii) Least Forest Area – Fatehgarh Sahib (0-13%)

3.5 ZOOLOGICAL PARKS IN PUNJAB

(i) Chattbirdh park/Mahindra Chaudhary Zoological Park – Zirakpur, Mohali
(ii) Tiger Safari Mini Zoological Park – Ludhiana
(iii) Tiger Neelon Zoological Park – Ludhiana
(iv) Devi Talab Deer Park – Bathinda
(v) Deer Park – Patiala

3.6 WILDLIFE SANCTUARIES IN PUNJAB

Total – 13

(i) Abohar wildlife Sanctuary – Abohar, Fazilka (Est. 1993)
Famous Animal in this Sanctuary – Black Buck
(ii) Takhani Remepur wildlife Sanctuary – Hoshiarpur (Est. 1992)
(iii) Hari-K-pattan wildlife Sanctuary – Tarantaran
(iv) Bir Bhadson Wildife Sanctuary – Bhadson, Patiala (Est. 1952)
(v) Bir Bhuner Heri Wildlife Sanctuary – Devigarh Road, Patiala
(vi) Bir Motibagh Wildlife Sanctuary – Dakala Road, Patiala
(vii) Bir Mehas Wildlife Sanctuary – Nabha, Patiala
(viii) Dosanjh Kala Wildlife Sanctuary – Nabha, Patiala
(ix) Nangal Wildlife Sanctuary – Ropar/Roopnagar (Est. 2009)
(x) Jhajjar Wildlife Sanctuary – Ropar/Roopnagar
(xi) Kathlor Wildlife Sanctuary – Pathankot
(xii) Bir Aishwan Wildlife Sanctuary – Sangrur (1952) (First Wild Life Sanctuary of Punjab.)
(xiii) Bir Gurdialpur Wildlife Sanctuary – Samana Road, Patiala

3.7 RAMSAR WETLANDS OF PUNJAB

Note: Ramsar convention held on 2 Feb. 1971 at Ramsar City Iran.
Before 2019, there was 3 Ramsar Wetland of Punjab.
At present total 6 Ramsar Wetland of Punjab.

(i) Hari-K-pattan Ramsar Wetland – Tarantaran on Beas and Satluj River (Manmade) it was added in Ramsar list by UNDP in 1990.

Note: Largest Ramsar Wetland of Northen India.

(ii) Kanjali Ramsar Wetland – Kapurthala on Beas River (Manmade) it was added in Ramsar list by UNDP in 2002.
(iii) Ropar Ramsar Wetland – Roopnagar on Satluj River (Manmade) it was added in Ramsar list by UNDP in 2002.

New Ramsar Wetlands added by United Nations Development Program (UNDP) in 2019.

(iv) Beas Conservation Ramsar Wetland – Tarantaran, Hoshiarpur & Kapurthala (Natural Wetland).

(v) Keshopur Ramsar Wetland – Gurdaspur (Natural Wetland).

(vi) Nangal Ramsar Conservation – Roopnagar/Ropar (Manmade).

ote: At Present there are total **21 Wetland** in **Punjab, 12** are **Natural** and **9** are **Manmade.**

8 BOTANICAL GARDENS IN PUNJAB

(i) Baradari Garden – Patiala

(ii) Shalimar Garden –Kapurthala

(iii) Kamia Garden – Kapurthala

(iv) Banasar Garden – Sangrur

(v) Rambagh Garden – Amritsar

(vi) Aamkhas Garden – Sirhind, Fatehgarh

(vii) Nehru Rose Garden – Ludhiana

9 DESI MONTH

Starting of Desi Month in a year – 14th March

Nanak Shahi Calender adopted in 2003 by SGPC.

Founder of Nanak Shahi Calender (Pal Singh) belongs to Canada.

(i)	ਚੇਤ	(v)	ਸਾਵਣ	(ix)	ਮੱਘਰ
(ii)	ਵੈਸਾਖ	(vi)	ਭਾਦੋਂ	(x)	ਪੋਹ
(iii)	ਜੇਠ	(vii)	ਅੱਸੂ	(xi)	ਮਾਘ
(iv)	ਹਾੜ	(viii)	ਕੱਤਕ	(xii)	ਫੱਗਣ

→ ਚੇਤ-ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ

→ ਸਾਵਣ- ਬਰਸਾਤੀ ਮਹੀਨਾ, ਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਾਵਣ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

→ ਭਾਦੋਂ-ਗੁੱਗਾ ਨੌਮੀ

→ ਫੱਗਣ-ਰਾਮ ਨੌਮੀ

10 FESTIVALS (ਤਿਉਹਾਰ)

ਲੋਹੜੀ (LOHRI) - ਪੋਹ (POH)

ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ (BASANT PANCHAMI) – ਮਾਘ (MAGH)

ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ (HOLLA MOHALA) – ਚੇਤ (CHET)

ਵਿਸਾਖੀ (VAISAKHI) – ਵੈਸਾਖ (VAISAKH)

ਤੀਆਂ (TIYIAN) – ਸਾਵਣ (SAVAN)

ਰੱਖੜੀ (RAKHI) – ਭਾਦਉ (BHADON)

ਦੁਸ਼ਿਹਰਾ (DUSHERA) – ਅੱਸੂ (ASU)

ਕਰਵਾ (KARWA) – ਕੱਤਕ (KATAK)

- ਚੱਕਰੀਆਂ (CHAKRIYAN) - ਕੱਤਕ (KATAK)
- ਦੀਵਾਲੀ (DIWALI) / ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ - ਕੱਤਕ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
- ਗਰਬੜੇ (GARBARHE) - ਕੱਤਕ (KATAK) ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੁਆਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।
- ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ (JANAM ASHTAMI) - ਭਾਦੋਂ (BADHON)
- ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰਬ - ("ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤਮੀ") ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰਬ - ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

3.11 DIVISIONS OF PUNJAB (ਮੰਡਲ ਪੰਜਾਬ)

At present Divisions of Punjab – 5

(i) Faridkot – 3 District Cover

(ii) Patiala – 6 District Cover

(iii) Jalandhar – 7 District Cover – Largest Division of Punjab

(iv) Ferozpur – 4 District Cover

(v) Ropar (Division Established on 31st Dec. 2010) – 3 District Cover, Smallest Division of Punjab.

(I) Faridkot – (Faridkot Division cover 3 Districts 1. Faridkot, 2. Bathinda, 3. Mansa)

1. Faridkot (Real Name of faridkot city Mokalhar): Founder Raja Mang

But Faridkot City gets famous after Sufi Sant Baba Farid Ji.

Famous Places

(i) Tomb of Baba Farid Ji (ਮਜਾਹਰ)

(ii) Baba Farid Health Science University (1998)

(iii) Qila Mubarak Fort

(iv) Fair of Baba Farid Ji

(v) Raj Mahal

(vi) Gurudwara Guru Ka Dhab)

2. District Bathinda – Founder – Bhatti Rajput (Old Name of Bathinda **Vikramgarh)**

Also known as Heart of Malwa

Also known as City of Lakes

Also known as oldest City of Punjab

Famous places

(i) Bathinda/Bhayiya Fort

(ii) MRS PTU – Maharaja Ranjit Singh Punjab Technical University 2015 Founded.

(iii) Central University of Punjab – 2009
Punjab State having only one Central University in Bathinda.

(iv) Gurudwara Dam Dama Sahib – Talwandi Sabo, (Bathinda) known as Guru ki Kashi
(v) Dhobi Bazar
(vi) Akal University
(vii) Guru Nanak Dev Ji Thermal Plant
(viii) Guru Gobind Singh Ji Oil Refinary
(vix) Guru Hargobind Sahib Ji Thermal Plant

District Mansa – Founder – Bhai Gurdas Ji

Also known as area of **White Gold.**

amous Places

(i) Gurudwara Shri Singh Sabha Sahib
(ii) Valmiki Temple
(iii) Sardulgarh Fort
(iv) Krishi Vigyan Centre
(v) Smadh of Bhai Gurdas Ji

I) Divison Patiala – (It cover 6 Districts Patiala, Ludhiana, Sangrur, Fatehgarh Sahib, Barnala and Malerkotla)

Patiala — Baba Ala Singh Ji – 1763

Note: Patiala Maharaja's History

Baba Ala Singh → Maharaja Amar Singh → Maharaja Sahib Singh → Maharaja Karam Singh → Maharaja Narinder Singh → Maharaja Mohinder Singh → Maharaja Rajinder Singh → Maharaja Bhupinder Singh → Maharaja Yadwinder Singh → Capt. Amrinder Singh

Known as Royal City of Punjab or Garden City of Punjab

ਪਟਿਆਲਾ ਘਰਾਣਾ ਸੰਗੀਤ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਅਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਮਰਗੂਬ ਹੁਸੈਨ, ਅਬਦੁਲ ਰੁਸਤਮ ਫ਼ਤਿਹ ਅਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਗ਼ੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਰਜ਼ਾ ਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਅਮਾਨਤ ਅਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਦਿੱਤਯ ਖ਼ਾਨ, ਅਲੀ ਬਖ਼ਸ਼, ਅਖ਼ਤਰ ਹੁਸੈਨ ਖ਼ਾਨ।

amous Places

(i) Gurudwara Dukhniwaran Sahib related to 9th Guru.
(ii) Kali Temple – Second Largest Kali Temple of India
(iii) NIS – National Institute of Sports or Neta Ji Shubhash Chandra Bose Sports Authority of India. (India's first NIS founded in 1961)
(iv) Sher-e-Punjab Market.
(v) PLW railway factory – Patiala Loco motives Works
(vi) Sheesh Mahal – Founder – Maharaja Narinder Singh
(vii) Govt. Medical College, Dental College, Rajindra Hospital
(viii) Moti Bagh Sentury

(ix) Deer Park
(x) Baradari Gardens
(xi) Punjabi University – Founded in 1962
(Established for promoting Punjabi Culture)
(Only University of Punjab provides all religious study)
(Second University of World established after name of langua
(xii) Rajiv Gandhi National Law University – founded in 2006
(xiii) Thapar University – founded in 1956
(xiv) Bhasha Vibhag Punjab (ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ) – Founded in 195

2. District Ludhiana – Founder – Sikander Lodhi

Known as Manchester of Punjab, Financial Capital of Punjab

Famous Places

(i) PAU – Punjab Agriculture University founded in 1962
(ii) Guru Angad Dev Ji Animal Science University founded in 200
Note : College Founded in 1997.
(iii) DMC – Dayanand Medical College – 1964
(iv) CMC – Christian Medical College – 1894
(v) Hero Cycles Industry – A one cycles industry
(vi) Monte Carlo Factory
(vii) Oswal Woolen Industry
(viii) Ludhiana Press Mission Society – 1863
(ix) Maharaja Ranjit war memoral Museum.
(x) Lodhi fort by Sikander Lodhi.
(xi) Kos Minar built by Sher Shah Suri.

3. District Sangrur – Founder – Sanghu Jatt (Founded in 1948)

Sunam is famous Town in Sangrur (Real name of Sunam is **Surajp**

Famous Places

(i) Gurudwara Nankiyana Sahib
(ii) Bir Ashwan Wildlife Sentury – First Wildlife Sentury of Punjab
(iii) Banasar Garden
(iv) Marble Baradari Garden
(v) Bio Gas Plant (Asia's largest Bio Gas Plant)

4. District Fatehgarh Sahib – Found in 2006 by Punjab Govt. Fate name derived from Baba Fateh Singh Ji son of Guru Gobind Si

Famous places

(i) Guru Granth Sahib Ji World University – 2004
(ii) Mata Gujri College – First autonomous college of Punjab. (Est.
(iii) Baba Banda Singh Bahadur Engineering College

(iv) Aam Khas Bagh Garden
(v) Sanghol Heritage Site (evidence of Harapa Culture)
(vi) Sanghol Museum (Sirhind)
(vii) Gurudwara Jyoti Sawroop Sahib
(viii) Rauza Sharif Tomb
(ix) Jahaj Mahal
(x) Diwan Bhai Todder Mall Haveli

5. District Barnala (Real name of Barnala Anahadgarh (ਅਨਾਹਦਗੜ੍ਹ) – Found by Baba Ala Singh Ji in 1762

Famous Places

(i) Trident Company
(ii) Gobind Coaches Builders
(iii) Valmiki Temple

6. Malerkotla – Found by Bayzaid Khan in 1657

Note: Malerkotla 23rd number District of Punjab on 14 May, 2021

Malerkotla has 3 Tehsil Amargarh, Ahemadgarh, Malerkotla

Famous Places

(i) Sarhandi Gate
(ii) Mubarak Palace
(iii) Sahi Maqbra
(iv) Amina Park
(v) Qila Rehmatgarh
(vi) Sekha Lake
(vii) Mor Khal Industry
(viii) Namdhari Gurudwara
(ix) Namdhari Shaheedi Smarak (Height 66 mt.)
(x) Gurudwara Haaw Da Naara (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।)
(xi) Halleema Maszid

(III) Division Jalandhar – (It cover 7 Districts Jalandhar, Amritsar, Gurdaspur, Pathankot, Hoshiarpur, Kapurthala and Tarantaran.)

It is largest division of Punjab.

1. Jalandhar — Founder Jalandhar Nath Rishi

It is called Sports City of Punjab and Science City of Punjab.
Famous City in Jalandhar- Kartarpur (known as wooden City of Punjab.)

Famous places

(i) IKGPTU – Inder Kumar Gujral Punjab Technical University 1997
(ii) Jang-e-Azadi museum
(iii) Door darshan Headquarter 1998
(iv) Baba Sodhal Var Temple
(v) Tulsi Mandir
(vi) Desh Bhagat Hall
(vii) Shiv Temple
(viii) LPU
(ix) Guru Gobind Singh Ji Stadium
(x) Surjit Hockey Stadium
(xi) Imam Nassuridin Tomb
(xii) Devi Talab Mandir
(xiii) Wounderland Park

2. District Amritsar – Founder Guru Ram Das Ji

Old Name – Ramdaspura (Chak Guru Ka)
It is known as holy city of Punjab, Famous city of Punjab.
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਮੱਕਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।

Famous Places

(i) Harimander Sahib – Foundation stone by Sufi Sant by Miyan Meer Ji in 1588 (Golden Temple completed in 1601)
(ii) Durgiana Temple – Foundation stone by Madan Mohaan Malwiya
(iii) Ram Teerath Madin
(iv) Valmiki Teerath Mandir
(v) Jama Masjid
(vi) Tomb of Shravan Kumar or Samadhi
(vii) Maharaja Ranjit Singh Museum
(viii) GNDU – Guru Nanak Dev University E.S.T. – 1969
(ix) Khalsa College – 1892 Founder – Sir Brads Wood Lyall
(x) Guru Ram Das Ji International Airport. Old name – Raja Sansi International Airport.
(xi) IIM – Indian Institute of Management – 2015
(xii) Jalia Wala Bagh
(xiii) Guru Ke Mahal - 1573
(xiv) Mata Lal Devi Tample
(xv) Gobindghar Fort
(xvi) Punjab State war Heroes Memoral & Museum
(xvii) Gurdwara Mata Kaualan
(xviii) Lohgarh Fort

Note: Attari is the Last Railway Station from Indian Side in **Amritsar** Distt.

District Gurdaspur – Founder – Bhai Guriyia Ji

amous places

(i) Dera Baba Nanak Gurudwara Sahib (in Batala City)
(ii) Gurudwara Kandh Sahib – Batala City, (Gurdaspur) marriage of Guru Nank Dev Ji occured in this place.
(iii) Shri Pindori Dham
(iv) Fish Park
(v) ਜਹਾਜ ਚੌਂਕ
(vi) Gurudwara Chola Sahib
(vii) ਝੂਲਣਾ ਮਹਿਲ
(viii) Takhat-e-Akbari at Kalanaur in Gurdaspur

District Pathankot – Founder – Rajput Pathaniya

Pathankot is divided from Gurdaspur in 2011 by Punjab Govt.

amous places

(i) Mukteshwar Temple
(ii) Aashapuri Mandir
(iii) Noorpur Fort
(iv) Ranjit Sagar Dam
(v) Shahpur Kandi Fort
(vi) Nagni Tample
(vii) Kathgarh Tample

District Hoshiarpur – Founder – Hargobind Ram

amous places

(i) Sonalika company
(ii) Govt. museum
(iii) Dhola Baha Heritage Site – Evidence of Harapa Culture
(iv) Bhagat Ravi Das Ji Ayurvedic University – 2011
(v) Bajwara Fort
(vi) Tomb Shah Nur Mehal
(vii) Gurudwara Jand Sahib
(viii) Gurudwara Tahli Sahib
(ix) Hawkins Company

District Kapurthala – Founder – Rana Kapur

Kapurthala known as Paris of Punjab

'amous places

(i) Shalimar Garden

(ii) Pushpa Gujral Science City
(iii) RCF – Rail Coach Factory
(iv) Gurudwara Beri Sahib – Sultanpur Lodhi City
(v) Moorish Mosque (Architecture — Monteux)
(vi). Panch Mandir
(vii) Kanjali Wetland

7. District Tarntaran – Founder – Guru Arjan Dev Ji

Famous places

(i) Gurudwara Bouli Sahib (ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਖੂਹ) – In Gobindwal City
Note: Total Steps – 84 of Bouli
(ii) Hari-k-pattan Wetland
(iii) Hari-k-pattan Wild life Sentury
(iv) Gurudwara Darbar Sahib (Largest Holy Tank Water of World)
(v) Patti Qila.
(vi) Gurudwara Khem Karan Sahib

(IV) Division Ferozpur - (It cover 4 Districts Ferozpur, Fazilka, Moga and Muktsar Sahib)

1. Ferozpur— Founder Feroz Shah Tuglak

It is also known as Matyard Land or Shahida di Dharti (ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ)

Famous places

(i) Hussaini Wala Border (ਹੁਸੈਨੀ ਵਾਲਾ ਬਾਰਡਰ)
(ii) Banki Memral museum
(iii) Anglo-Sikh War museum
(vi) Gurudwara Jamani Sahib (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਮਣੀ ਸਾਹਿਬ)
(v) Shan-e-Hind Gate
(vi) Saragarhi Memoral & Museum
(vii) Jain Mandir

2. District Fazilka – Founder – Fazil Waitto

It is divided from Ferozpur in 2011 by Govt. of Punjab.

(i) Famous City – Abohar – Mini California of Punjab because maximum production of Kinnu.
(ii) Black Buck Sancuary
(iii) Clock Towar - 1939
(iv) Emu Farms

3. District Moga – Founder Bhai Moga Singh Ji

Famous places

(i) Nestle Company

(ii) Kamal Park
(iii) Gurudwara Dina Sahib
(iv) Gurudwara Daroli Bhai Ke
(v) Mega Food Park
(vi) Geeta Bhawan
(vii) Gurudwara Gurusar

4. **District Muktsar Sahib – Founder – Guru Gobind Singh Ji**

Old name – Khidrane di Dhab (ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ)

Famous places

(i) Muktsar Minar
(ii) Gurudawara Tuti Gand Sahib
(iii) Animal Fair
(iv) Maghi Fair
(v) Deori Temple (ਦਿਉਰੀ ਮੰਦਰ)
(vi) Gurudwara Datansar Sahib (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾਤਨਸਰ ਸਾਹਿਬ)

(V) Divison Ropar – (It cover 3 District – Ropar, Nawan Shehr and Mohali)

1. **Ropar – Roopnagar (Chamkaur Sahib famous Tehsil of Roopnagar)**

Founder – **Rokeshar**

Famous City – Anandpur Sahib (White City of Punjab)

Famous places:

(i) Gurudwara Kiratpur Sahib
(ii) Nangal Wildlife Sentury
(iii) Nangal Dam
(iv) IIT – Indian Institute of Technology – 2008
(v) Virasat-e-Khalsa museum – 2011 Anandpur City

Note : Architecture of this museum **(Moshe Saifdie)** belongs to Isreal.

(vi) Gurudwara Tibbi Sahib
(vii) Julfa Mata Temple

Note: In Anandpur Sahib border Naina Devi Temple located in **Bilaspur** Distt. (HP)

Naina Devi peak (range) Height is 1100 mt. located foot hill of Shivalik range of Himyalas.

(viii) Gurudwara Keshgarh Sahib
(ix) Gurudwara Garhi Sahib
(x) Gurudwara Katalgarh Sahib (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਤਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ)
(xi) Gurudwara Kotwali Sahib (at Morinda District Roopnagar)
(xii) Dastan-e-Shadat (at Chamkaur Sahib District Roopnagar)

2. District Nawan Sher - Founder – Nau Sher Khan

Balachaur Tehsil is famous in Nawan Sher: The Nawab of Balachaur after the Balraj at Balachaur. Balraj was Son of Raja Raj Dev. In 1539 Sher Shah Suri took Blessing of Raj Dev before attacking Humayun.

New Name – SBS – Shaheed Bhagat Singh Nagar

Famous places

(i) Khatkadan Kalan Museum
(ii) Shaheed Bhagat Singh Yaadgari Library
(iii) Shaheed Bhagat Singh Park
(iv) Baba Balraj Mandir

3. Mohali – Founder – Sardar Maha Singh

It is known as Electronic City of Punjab/ IT City of Punjab

Famous places

(i) Fateh burj minar at Chappar Chiri Village District Mohali
Height – 100 m tall – 328 foot
(ii) PSEB – Punjab School Education Board – 1969
(iii) ISB – Indian School of Business – 2012
(iv) Saheed Bhagat Singh International Airport – 2016
(v) Punjab Tractor Limited Company
(vi) Sawraj Tractor Limited Company
(vii) Godrej Plant Limited Company
(viii) Baba Banda Singh Bhadur war heroes memorial Museum
(ix) IAS Bindra Punjab Cricket Association — PCA Stadium
(x) Balbir Singh Senior International Hockey Stadium
(xi) IISER — Indian Institute of Science Education and Research - 2007
(xii) Ranbaxy Laboratories
(xiii) Maharaja Yadwindra Singh International Cricket Stadium at Mullanpur New Chandigarh (Mohali) with capactiy 38000, owner (Punjab Cricket Association)
(xiv) Software Technology Park

Punjab Thermal Power Plants

1. Nalesh Thermal Plant at Rajpura (Distt. Patiala) 1400 MW.
2. Guru Nanak Dev Ji Thermal Plant at Bathinda 460 MW. (Note: Oldest Thermal Plant of Punjab)
3. Talwandi Sabo Power Project at Mansa 1980 MW.
4. Guru Gobind Singh JI Thermal Plant at Ghanauli village, Roopnagar 1260 MW
5. Guru Hargobind Thermal Plant at Lehra Mohabbat village, Bathinda 920 MW

(Note: Vindhyanchal Thermal Plant is largest Thermal Plant of India.)

Hydro Power Project of Punjab

1. Mukerian Hydro Project at Hazipur, Hoshiarpur.
2. Anandpur Sahib Hydro Project, Roopnagar.
3. Ganguwal Kotla Hydro Project, Roopnagar.
4. Ranjit Sagar Dam Hydro Project at Shahpur Kandi, Pathankot. (Note: Ranjit Sagar (Thein) is one of the largest Hydro Project of Punjab at Madhopur Head Works.)

Transport

1. NH 15 is the longest in term of length (350 kms) among the other national highways in Punjab.
2. Punjab is also connected to Pakistan by Bus services:
   (i) 'PANJAAB' from Amritsar to Nankana Sahib.
   (ii) 'DOSTI' from Amritsar to Lahore.

Airport in Punjab

1. Guru Ram Dass Ji International Airport (Raja Sansi) in Amritsar.
2. Shaheed Bhagat Singh International Airport in Mohali.

3.12 CHANDIGARH

- Chandigarh name derives from Chandi Temple which is now located at Panchkula.
- Before 1947, Punjab Capital was Lahore.
- After 1947 (Independence) Punjab temporary capital was Shimla
- In 1948, Central Govt. decided made new capital for Punjab
- Central Govt called Albert Mayor belongs to America to design Chandigarh City (as a Architect).
- But in 1949, suddenly his friend Mathew was died in plane crash and he has to move back America and quit Chandigarh City Project.
- Now, Central Govt. decided new recruitment for this project to complete and called Le-Corbusier (belongs to France) to complete this project.
- Chandigarh fully completed in 1960. (Architect Le-Corbusier)

Basic Profile of Chandigarh

- Chandigarh located at the foothill of Shivalik Range.
- Shape of Chandigarh (Human Body)
- Official Bird of Chandigarh – Grey Hornbill
- Official Animal of Chandigarh – Mangoose (ਨਿਉਲਾ)
- Official Tree of Chandigarh – Blue Zacranda till 2018
- Official Tree of Chandigarh – MangoTree (At Present)

- Official Flower of Chandigarh – Dhak Flower
- Official Symbol/Emblem of Chandigarh – Open Hand
- Official Language of Chandigarh Administrative – English

Note: Sub Language in School Education Punjabi and Hindi.

- Total Area of Chandigarh – 114 sq.km.
- First Chief Commissioner of Chandigarh – Mohinder Singh Randhawa
- In 1984, the Chief Commissioner post was abolished & Central Govt. Said the Governor of Punjab State takes additional Charge of Chandigarh U.T.
- At present Governor of Punjab – **Gulab Chand Kataria** (37th Governer of Punjab)
- Last and 8th Chief Commissioner of Chandigarh in 1984 – Justice Krishna Benerjee
- First Punjab Governor who takes Charge head of Chandigarh Administration is **Bhairav Datt Panday.**
- Total Seats of Chandigarh in Lok Sabha – 1
- Total Distt. In Chandigarh – 1
- First MP of Chandigarh — Chand Goyal
- Current M.P. of Chandigarh – Manish Tiwari (CONGRESS)
- Chandigarh created **U.T.** by 18 amendment, 1966 and also current Captial of Punjab and Haryana state
- Chandigarh make Capital of Punjab Since 1953

Important Rank of Chandigarh according to 2011 census

1. Area wise rank 35th
2. Population wise rank 31st
3. Litracry rank 8th
4. Sex ratio 818/ 1000
5. GDP wise rank 25th

Famous Places

(i) Punjab and Haryana High Court

- Old name – Lahore H.C. established in 1919 at Lahore shifted Shimla due to partition of Pakistan in 1947 and renamed Punjab H.C.
- Hall name in Shimla where Punjab H.C. is shifted Saint Peter Hall.
- Shifted Chandigarh in 1955.

  Note : First Chief Justice of Punjab & Haryana High Court. (**Justice Ram Lal**)
- Current Chief Justice of Punjab & Haryana High Court. (**Justice Sheel Nagu**)
- Renamed Punjab and Haryana High Court in 1966

(ii) Panjab University – 1882 at Lahore

- Shifted Shimla in 1947
- Shifted Chandigarh in 1956

(iii) Rock Garden – founder (– Neck Chand)

(iv) Chandigarh Capital Complex Building (Sector 1)

Note: Capital Complex Building Added in UNESCO Heritage site list in 2016.

(vi) PGI MS – Post Graduate institute of Medical Science in 1962

Note : Important Road in Chandigarh.

(vii) Dakshan Marg Road

(viii) Purav Marg

(ix) Chandi Path Marg

(x) Sukhna Marg

(xi) Hymalan Marg

(xii) Madhya Marg

(xiii) Jain Marg, Udhyan Marg, Sarovar Path Marg

(xiv) Total Sector in Chandigarh – 56 Sector

There is new **13** number sector in Chandigarh at **Mani Mazra.**

Sector 17 also called **Heart of Chandigarh.**

Note:

(xv) 57 Sector Mohali is started.

(xvi) Chandigarh is first pre-planned city of India.

(xvii) Second pre-planned city of India is Bhuvneshwar designed by student of Le-Corbusier

(xviii) Chandigarh is a dream city of Pt. Jawaharlal Nehru.

(xix) Chandigarh is a beautiful city of Punjab.

(xx) In 2007, Chandigarh is first smoke free city of India.

(xxi) Parrot Bird Sentury.

(xxii) Lessire Vally.

(xxiii) Government Art Gallery Museum of Chandigarh.

(xxiv) **The Tribune Newspaper (founded in 1881 by Dayal Singh Majithia)**

(xxxvi) Butterfly Park

(xxxvii) Sukna Lake, Established in 1958 by PL Verma & Le Corbusier.

Supreme Court given a Status of Liveman to Sukhna Lake & it was added in Ramsar List in 1988)

(xxxviii) Dr. Zakir Hussian Rose Garden (Sector 16) , Largest Rose Garden of India & Asia spread over 1,21,406 Sq.km

(xxxix) Internation Doll Museum

(xxxx) Garden of Silence

(xxxxi) Open Hand Monoment (Sector 1)

(xxxxii) The Municpal carporation of chandigarh founded on 24 May 1994.

3.13 IMPORTANT UNIVERSITIES OF PUNJAB

Name of the University	Year of Establishment	Location
Panjab University	1882 at Lahore (In 1956 shifted in Chandigarh.)	At present Chandigarh
Punjabi University	1962	Patiala
Rajiv Gandhi National Law University	2006	Patiala
Thapar University	1956	Patiala
Baba Farid Health Science University	1998	Faridkot
MRSPTU (Maharaja Ranjit Singh Punjab Technical University)	2015	Bathinda
Central University of Punjab	2009	Bathinda
PAU (Punjab Agriculture University)	1962	Ludhiana
Guru Angad Dev Ji Animal Science University	2005	Ludhiana
Guru Granth Sahib World University	2004	Fatehgarh Sahib
IKGPTU (Inder Kumar Gujral Punjab Technical University)	1997	Kapurthala
GNDU (Guru Nanak Dev University)	1969	Amritsar
Guru Ravi Das Ayurvedic University	2011	Hoshiarpur
Maharaja Bhupinder Singh Punjab Sports University	2019	Patiala

3.14 IMPORTANT INSTITUTE & BOARD OF PUNJAB

Name	Year of Establishment	Location
Bhasa Vibhag Punjab	1956	Patiala
PSEB (Punjab School Education Board)	1969	Mohali
IIT (Indian Institute of Technology)	2008	Ropar
IIM (Indian Institute of Management)	2015	Amritsar
ISB (Indian School of Business)	2012	Mohali
NIS (National Institute of Sports)	1961	Patiala

IISER (Indian Institute of Science Education and Research - 2007 Mohali

PPSC (Punjab Public Service Commission - 1956 Patiala)

UNIT - IV

OBJECTIVE QUESTIONS ON PUNJAB G.K.

ਪ੍ਰ.1 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸ਼ੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੈ?

(ੳ) ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਅ) ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ

(ੲ) ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਸ) ਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.2 ਸਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ

(ੲ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਸ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.3 ਕਿਹੜੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਗਧੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਅ) ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਮੇਲਾ

(ੲ) ਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਸ) ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.4 ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਚੇਤ (ਅ) ਵੈਸਾਖ

(ੲ) ਹਾੜ੍ਹ (ਸ) ਮਾਘ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.5 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ "ਮਿੰਨੀ ਓਲੰਪਿਕ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਪੇਂਡੂ ਖੇਡ ਮੇਲਾ (ਅ) ਕਿਸਾਨ ਮੇਲਾ

(ੲ) ਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਸ) ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਮੇਲਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.6 ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਚੇਤ (ਅ) ਵੈਸਾਖ

(ੲ) ਹਾੜ੍ਹ (ਸ) ਮਾਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.7 ਹੈਦਰ ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਧੂਰੀ

(ੲ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (ਸ) ਸਮਾਣਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.8 **"ਪੀਰ ਸਖੀ ਸਰਵਰ" ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਫਰੀਦਕੋਟ (ਸ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.9 **ਬਾਬਾ ਸੋਦਲ ਬਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.10 **ਮਾਘੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ

(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.11 **ਸਾਰੰਗੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ (Height) ਕਿੰਨੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ?**

(ੳ) 40-45 ਸੈਂ: ਮੀ: (ਅ) 35-40 ਸੈਂ:ਮੀ:

(ੲ) 45-50 ਸੈਂ:ਮੀ: (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.12 **"ਰਬਾਬ" ਸਾਜ਼ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨੀ (National Symbol) ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ?**

(ੳ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਅ) ਭਾਰਤ

(ੲ) ਇਰਾਨ (ਸ) ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.13 **ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੋਂ ਢਾਡੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ?**

(ੳ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.14 **"ਪੰਜਾਬ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਪੰਜਾਬੀ (ਅ) ਉਰਦੂ

(ੲ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ (ਸ) ਫਾਰਸੀ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.15 **ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਦਰਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.16 **ਮਲਵਈ ਗਿੱਧੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੌਰ ਕਿਹੜਾ ਸਾਜ਼ ਵਜ਼ਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਢੰਡ (ਅ) ਅਲਗੋਜ਼ਾ

(ੲ) ਬੁਦਗੂ (ਸ) ਚਿਮਟਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.17 "ਸ਼ਟਾਪੂ" ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਗੀਤ (ਅ) ਸਾਜ਼
(ੲ) ਖੇਡ (ਸ) ਨਾਚ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.18 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹਾਕੀ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਜਰਾ ਖੇੜੀ (ਅ) ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ
(ੲ) ਨੂਰਪੁਰ (ਸ) ਸੰਸਾਰਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.19 ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਛੰਦ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਾਨਕੇ (ਅ) ਦਾਦਕੇ
(ੲ) ਭਰਜਾਈਆਂ (ਸ) ਸਾਲੀਆਂ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.20 ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਸੁਹਾਗ (ਅ) ਟੱਪੇ
(ੲ) ਘੋੜੀਆਂ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.21 ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਕੀਰਨੇ (ਅ) ਸਿਠਵੀਆ
(ੲ) ਵਾਈਆ (ਸ) ਚੰਦ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.22 ਬਰਾਤ (ਜੰਞ) ਦੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਟੱਪੇ (ਅ) ਢੋਲਾ
(ੲ) ਸਿਠਣੀਆਂ (ਸ) ਮਾਹੀਆ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.23 ਘੋੜੀਆਂ ਗੀਤ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭੈਣਾਂ (ਅ) ਭਰਜਾਈਆਂ
(ੲ) ਨਾਨਕੇ (ਸ) ਦਾਦਕੇ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.24 ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਛੰਦ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭੈਣਾਂ (ਅ) ਭਰਜਾਈਆਂ
(ੲ) ਲਾੜਾ (ਸ) ਲਾੜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.25 ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਛੰਦ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਾਨਕੇ (ਅ) ਦਾਦਕੇ
(ੲ) ਭੈਣਾਂ (ਸ) ਸਾਲੀਆਂ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.26 **ਮਾਹੀਆ ਲੋਕ ਗੀਤ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?**
(ੳ) ਮਾਝੇ ਦਾ (ਅ) ਮਾਲਵੇ ਦਾ
(ੲ) ਦੁਆਬੇ ਦਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.27 **ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ ਖੇਡ ਕਿਹੜੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ?**
(ੳ) ਹਾਕੀ (ਅ) ਕਬੱਡੀ
(ੲ) ਅੱਡੀ ਟੱਪਾ (ਸ) ਬਾਦਰ ਕਿਲ੍ਹਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.28 **ਝੂੰਮਰ ਲੋਕ ਨਾਚ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੋਕ ਨਾਚ ਹੈ?**
(ੳ) ਸਾਂਦਲਬਾਰ (ਅ) ਪੰਜਾਬ
(ੲ) ਹਰਿਆਣਾ (ਸ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.29 **ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਨਾਚ ਨੂੰ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਝੂੰਮਰ (ਅ) ਲੁੱਡੀ
(ੲ) ਸੰਮੀ (ਸ) ਮਲਵਈ ਗਿੱਧਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.30 **ਸੰਮੀ ਲੋਕ ਨਾਚ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਚ ਹੈ?**
(ੳ) ਪੰਜਾਬ (ਅ) ਹਰਿਆਣਾ
(ੲ) ਸਾਂਦਲਬਾਰ (ਸ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.31 **ਕਿੱਕਲੀ ਨੂੰ ਕੌਣ-2 ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਮੁੰਡੇ (ਅ) ਕੁੜੀਆਂ
(ੲ) ਜੋੜੇ (Couples) (ਸ) ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.32 **ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ "ਜਾਗੋ" ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਭਰਜਾਈ (ਅ) ਮਾਮੀ
(ੲ) ਭੈਣ (ਸ) ਨਾਨਕਾ ਮੇਲ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.33 **ਦਾਮਿਨੀ ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?**
(ੳ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ
(ੲ) ਮੱਥੇ ਦਾ (ਸ) ਸਿਰ ਦਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.34 **"ਆਰਸੀ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?**
(ੳ) ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ
(ੲ) ਸਿਰ ਦਾ (ਸ) ਮੱਥੇ ਦਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.35 "ਲੋਟਣ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਮੱਥੇ ਦਾ (ਅ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ

(ੲ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ (ਸ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.36 "ਬੁਘਤੀਆ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਗਲੇ ਦਾ (ਅ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ

(ੲ) ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਦਾ (ਸ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.37 "ਚੰਪਾਕਲੀ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਗਲੇ ਦਾ (ਅ) ਕੰਨਾ ਦਾ

(ੲ) ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਦਾ (ਸ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.38 "ਸੰਗੀ ਫੁੱਲ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ (ਅ) ਸਿਰ ਦਾ

(ੲ) ਮੱਥੇ ਦਾ (ਸ) ਦੋਨੋ (ਅ ਤੇ ੲ)

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.39 "ਪੱਟੜੀਆ ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ (ਅ) ਮੱਥੇ ਦਾ

(ੲ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ (ਸ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.40 "ਬਿਛੂਏ" (ਚੁਟਕੀਆਂ) ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦਾ

(ੲ) ਮੱਥੇ ਦਾ (ਸ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.41 "ਹਮੇਲ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਸਿਰ ਦਾ (ਅ) ਗਲੇ ਦਾ

(ੲ) ਹੱਥ ਦਾ (ਸ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.42 "ਮਰੋੜੀ" (ਚੁਟਕੀਆਂ) ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ (ਅ) ਗਲੇ ਦਾ

(ੲ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ (ਸ) ਸਿਰ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.43 "ਪਿੱਪਲ ਪੱਤੀਆਂ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?

(ੳ) ਗਲੇ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ

(ੲ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ (ਸ) ਸਿਰ ਦਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.44 "ਗੋਖੜੂ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?
(ੳ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ (ਅ) ਪੱਗ ਦਾ
(ੲ) ਸਿਰ ਦਾ (ਸ) ਮੋਢੇ ਦਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.45 "ਕੱਲਗੀ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ?
(ੳ) ਪੱਗ ਦਾ (ਅ) ਮੱਥੇ ਦਾ
(ੲ) ਦੋਨੋ (ੳ, ਅ) (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.46 "ਸਿੰਘਾੜੇ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ
(ੲ) ਸਿਰ ਦਾ (ਸ) ਮੱਥੇ ਦਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.47 "ਤੁੰਗਲ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ (ਅ) ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ
(ੲ) ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ (ਸ) ਸਿਰ ਵਿੱਚ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.48 "ਗੁਸਲਪੱਟੀ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ (ਅ) ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ
(ੲ) ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਵਿੱਚ (ਸ) ਸਿਰ ਵਿੱਚ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.49 "ਕੈਂਠਾ" ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗਲੇ ਵਿੱਚ (ਅ) ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ
(ੲ) ਸਿਰ ਵਿੱਚ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.50 "ਨੱਤੀਆ" ਗਹਿਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਹੱਥਾਂ ਦਾ (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦਾ
(ੲ) ਸਿਰ ਦਾ (ਸ) ਕੰਨਾਂ ਦਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.51 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ?
(ੳ) ਦਾਮੋਦਰ (ਅ) ਪੀਲੂ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.52 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.53 ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਪਾਸ਼ (ਅ) ਦਾਮੋਦਰ
(ੲ) ਮੁਕਬਲ (ਸ) ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.54 ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਧੱਪਾ ਕਿਸ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਸੂਰਜ (ਅ) ਸ਼ਨੀ
(ੲ) ਬ੍ਰਹਮਾ (ਸ) ਅਸਵੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.55 ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਸਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.56 "ਹਥੋਲਾ" ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.57 ਗੁੜਤੀ ਦੇਣਾ ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.58 "ਪਿੱਪਲ ਪੂਜਾ" ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.59 ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਘਣ ਕਿਹਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਚਰਪਟ ਨਾਥ (ਅ) ਗੋਰਖ ਨਾਥ
(ੲ) ਚੋਰੰਗੀ ਨਾਥ (ਸ) ਜਲੰਧਰ ਨਾਥ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.60 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.61 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ (ਸ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

3 ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਪਾਸ਼ (ਅ) ਦਾਮੋਦਰ
(ੲ) ਮੁਕਬਲ (ਸ) ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ੳ

4 ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਧੱਪਾ ਕਿਸ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਸੂਰਜ (ਅ) ਸ਼ਨੀ
(ੲ) ਬ੍ਰਹਮਾ (ਸ) ਅਸਵੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਸਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

"ਹਥੋਲਾ" ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਗੁੜਤੀ ਦੇਣਾ ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

"ਪਿੱਪਲ ਪੂਜਾ" ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਲੋਕ ਧਰਮ (ਅ) ਲੋਕ ਚਿਕਿਤਸਾ
(ੲ) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ (ਸ) ਸੰਸਕਾਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਘਣ ਕਿਹਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਚਰਪਟ ਨਾਥ (ਅ) ਗੋਰਖ ਨਾਥ
(ੲ) ਚੌਰੰਗੀ ਨਾਥ (ਸ) ਜਲੰਧਰ ਨਾਥ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ (ਸ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.62 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

(ੲ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.63 "ਹੀਰ" ਕਿੱਸਾ ਕਿਸਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਦਾਮੋਦਰ (ਅ) ਮੁਕਬਲ

(ੲ) ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.64 "ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ" ਕਿੱਸਾ ਕਿਸਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ?

(ੳ) ਦਾਮੋਦਰ (ਅ) ਫਜ਼ਲ ਸ਼ਾਹ

(ੲ) ਹਾਸ਼ਮ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖੁਰਦਾਰ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.65 ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ (ਅ) ਮਿਰਜਾ ਸਾਹਿਬਾ

(ੲ) ਸ਼ੀਰੀ ਫਰਹਾਦ (ਸ) ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.66 "ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾ" ਕਿੱਸਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ?

(ੳ) ਪੀਲੂ (ਅ) ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖੁਰਦਾਰ

(ੲ) ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਦਾਮੋਦਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.67 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਨਤੀ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ (ਅ) ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.68 ਕਿੱਸਾ "ਪੂਰਨ ਭਗਤ" ਦੇ ਲਿਖਾਂਰੀ ਕੌਣ ਹਨ?

(ੳ) ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਕਾਦਰਯਾਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.69 "ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼" ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ?

(ੳ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ (ਅ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਪ੍ਰਿੰ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.70 ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.71 "ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ" ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਕਿਸਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਪ੍ਰੋ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.72 "ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼" ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ
(ੲ) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.73 ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.74 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ "ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ" (Free Writing) ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
(ੲ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.75 "ਦ ਰਸੀਦੀ ਟਿਕਟ" ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਅ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ
(ੲ) ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ (ਸ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.76 "ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਸਫਰ" ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਅ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ
(ੲ) ਪ੍ਰੋ: ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਸ) ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.77 "ਮੇਰੀ ਫਿਲਮੀ ਆਤਮਕਥਾ" ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.78 "ਕੂੜਾ ਕਬਾੜਾ" ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਅਜੀਤ ਕੌਰ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
(ੲ) ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ (ਸ) ਮੋਹਨਜੀਤ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.79 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ "ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.80 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ "ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਅ) ਸੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.81 "ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ (ਸ) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.82 "Why I am an Atheist" ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ (ਅ) ਰਾਜਗੁਰੂ
(ੲ) ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ (ਸ) ਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.83 "49 Days" ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕੌਣ ਹਨ ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ (ਸ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.84 ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਿਸ ਨਾਵਲ ਤੇ ਬੋਲੀਵੁੱਡ ਫਿਲਮ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ?
(ੳ) 49 Days (ਅ) ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਗਲੀਆਂ
(ੲ) ਪਿੰਜਰ (ਸ) ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.85 ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅਵਾਰਡ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 1968 (ਅ) 1967
(ੲ) 1966 (ਸ) 1969
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.86 ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅਵਾਰਡ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 2011 (ਅ) 2012
(ੲ) 2013 (ਸ) 2014
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.87 ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 2018 (ਅ) 2019
(ੲ) 2020 (ਸ) 2017
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.88 "ਏਹੁ ਹਮਾਰਾ ਜੀਵਣਾ" ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.89 ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਨੂੰ ਸਰਸਵਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 2004 (ਅ) 2006
(ੲ) 2009 (ਸ) 2001
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.90 ਕਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ ਨੂੰ ਸਰਸਵਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ?
(ੳ) ਏਹੁ ਹਮਾਰਾ ਜੀਵਣਾ (ਅ) ਕਥਾ ਕਹੋ ਉਰਵਸ਼ੀ
(ੲ) ਨੰਗੇ ਪੈਰਾ ਦਾ ਸਫਰ (ਸ) ਲੰਬੀ ਉਡਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.91 ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ "ਪੱਗ" ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ?
(ੳ) ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ (ਅ) ਸਿੱਖ ਧਰਮ
(ੲ) ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ (ਸ) ਇਸਾਈ ਧਰਮ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.92 "ਛਟੀਆ ਦੀ ਰਸਮ" ਨੂੰ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਖੇਡਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਲਾੜਾ-ਵਹੁਟੀ (ਅ) ਦਿਉਰ-ਭਰਜਾਈ
(ੲ) ਦੋਨੋ (ੳ ਅਤੇ ਅ) (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.93 ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਿਹਰਾ ਕੌਣ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਭਰਜਾਈ (ਅ) ਮਾਮੀ
(ੲ) ਨਨਾਣ (ਸ) ਭੈਣ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.94 "ਪੱਤਲ ਛੁਡਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ" ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਕੁੜੀ ਵਾਲੇ (ਅ) ਮੁੰਡੇ ਵਾਲੇ
(ੲ) ਦੋਨੋ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.95 ਗਿਆਨਪੀਠ ਅਵਾਰਡ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
(ੳ) 1964 (ਅ) 1961
(ੲ) 1991 (ਸ) 1954
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.96 ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨਪੀਠ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਦੋਨੋਂ (ੳ, ਅ) (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.97 ਗਿਆਨਪੀਠ ਅਵਾਰਡ ਕਿੰਨੀਆ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 22 (ਅ) 23
(ੲ) 24 (ਸ) 25
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.98 ਗਿਆਨਪੀਠ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਨਾਮ ਕਿੰਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 15 ਲੱਖ (ਅ) 11 ਲੱਖ
(ੲ) 20 ਲੱਖ (ਸ) 14 ਲੱਖ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.99 ਸਰਸਵਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਐਸ.ਕੇ.ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਅ) ਕੇ.ਕੇ. ਬਿਰਲਾ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (ਸ) ਨੋਰਾ ਰਿਚਰਡਜ਼ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.100 ਡਾ: ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਸਵਤੀ ਅਵਾਰਡ ਕਦੋਂ ਮਿਲਿਆ?
(ੳ) 1995 (ਅ) 1996
(ੲ) 1997 (ਸ) 1994
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.101 "ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ" ਰਚਨਾ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
(ੳ) ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.102 ਸਰਸਵਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (Award) ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 11 ਲੱਖ (ਅ) 14 ਲੱਖ
(ੲ) 15 ਲੱਖ (ਸ) 20 ਲੱਖ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.103 ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1954 (ਅ) 1955
(ੲ) 1956 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.104 ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 23 (ਅ) 24
(ੲ) 22 (ਸ) 21
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.105 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਡਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
(ੲ) ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.106 ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਡਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਦੋਂ ਮਿਲਿਆ?
(ੳ) 1968 (ਅ) 1966
(ੲ) 1967 (ਸ) 1975
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.107 ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ?
(ੳ) ਸੁਨੇਹੜੇ (ਅ) 49 Days
(ੲ) ਅੱਜ ਆਖਾਂ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ (ਸ) ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਕੈਨਵਸ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.108 2019 ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਮੋਹਨਜੀਤ
(ੲ) ਕਿਰਪਾਲ ਕਜਾਕ (ਸ) ਸਵਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.109 "ਸਪੋਰਟਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ" ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.110 "ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਵਾਰ" ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.111 ਗੌਰਮਿੰਟ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.112 ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਅ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
(ੲ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.113 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.114 ਜੰਗ-ਏ-ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.115 ਵਿਰਾਸਤ-ਏ-ਖਾਲਸਾ" ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ?
(ੳ) 2010 (ਅ) 2012
(ੲ) 2009 (ਸ) 2011
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.116 ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?

(ੳ) 1173 (ਅ) 1174
(ੲ) 1175 (ਸ) 1176

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.117 ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

(ੳ) ਕਾਦਰੀ (ਅ) ਚਿਸ਼ਤੀ
(ੲ) ਮਲਾਮਤੀ (ਸ) ਸੁਹਰਵਜਦੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.118 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸਲੋਕ ਹਨ?

(ੳ) 116 (ਅ) 118
(ੲ) 112 (ਸ) 114

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.119 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੰਜੀ (ਚਾਬੀ) ਕਿਨ੍ਹਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

(ੳ) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਭਾਈ ਚੋਪਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.120 ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

(ੳ) ਚਿਸ਼ਤੀ (ਅ) ਕਾਦਰੀ
(ੲ) ਮਲਾਮਤੀ (ਸ) ਸੁਹਰਾਵਾਦੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.121 "ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ" ਰਸਾਲਾ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ?

(ੳ) 1933 (ਅ) 1934
(ੲ) 1935 (ਸ) 1919

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.122 "ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ" ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਈਸ਼ਵਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ (ਅ) ਲੋਗ ਚਿਰਡਜ਼
(ੲ) ਕਿਰਪਾ ਸਾਗਰ (ਸ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.123 "ਕਟੀ ਹੋਈ ਪਤੰਗ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.124 ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਨੂੰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਦੋਂ ਮਿਲਿਆ?

(ੳ) 1968 (ਅ) 1967
(ੲ) 1969 (ਸ) 1970

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.125 "ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਬਾਵਾ ਬਲਵੰਤ (ਅ) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ
(ੲ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.126 "ਸੋਨਰ ਬੰਗਲਾ" ਰਚਨਾ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ (ਅ) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.127 "ਪੱਖੀ" ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਡਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 1995 (ਅ) 1996
(ੲ) 1997 (ਸ) 1998
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.128 ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਕੰਧ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਬਟਾਲਾ (ਸ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.129 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ "ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.130 ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ "ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ
(ੲ) ਸੰਗਰੂਰ (ਸ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.131 ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਇਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਸੰਗਰੂਰ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਸੰਸਾਰਪੁਰ (ਸ) ਅੰਬਾਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.132 ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ (ਅ) ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ (ਕਪੂਰਥਲਾ)
(ੲ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਸ) ਸ਼ਾਹਬਾਦ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.133 ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਸੰਗਰੂਰ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਅੰਬਾਲਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.134 "ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ" ਕਿਲ੍ਹਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਠਾਨਕੋਟ (ਅ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.135 ਕਿਹੜੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ "ਗੁਜਰ ਸਿੰਘ ਕਿਲ੍ਹਾ" ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਕੰਡੀ ਕਿਲ੍ਹਾ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ ਕਿਲ੍ਹਾ
(ੲ) ਹੋਲਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹਾ (ਸ) ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.136 "ਤਾਰਾਗੜ੍ਹ" ਕਿਲ੍ਹਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.137 "ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ
(ੲ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.138 ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਕਿਹੜੀ ਸੂਫੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੀ?
(ੳ) ਮਲਾਮਤੀ (ਅ) ਚਿਸ਼ਤੀ
(ੲ) ਕਾਦਰੀ (ਸ) ਸੁਹਰਵਾਦੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.139 "ਕਲਚਰ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ?
(ੳ) ਜੇਮਸ ਰਿਚਰਡਜ਼ (ਅ) ਈ.ਬੀ. ਟਾਇਲਰ
(ੲ) ਨੋਮ ਚੋਮਸਕੀ (ਸ) ਵਿਲਿਅਮ ਕੈਰੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.140 "ਮਨ ਤਰੰਗ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਕਿਰਪਾ ਸਾਗਰ (ਅ) ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ
(ੲ) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.141 "ਸਾਵੇ ਪੱਤਰ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਪ੍ਰੋ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.142 ਗਾਨਾ ਖੇਡਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ (ਅ) ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਅਦ
(ੲ) ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਹਫਤਾ ਪਹਿਲਾਂ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

3 "Heart of Malwa" ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਬਠਿੰਡਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

14 ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਗੋ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਮਾਮੀ (ਅ) ਭਰਜਾਈ
(ੲ) ਭੈਣ (ਸ) ਨਨਾਣ
ਉੱਤਰ: ੳ

45 ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਚੂੜਾ ਕੌਣ ਪਹਿਨਾਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਚਾਚਾ (ਅ) ਮਾਮਾ
(ੲ) ਦਾਦਾ (ਸ) ਨਾਨੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

146 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਹੜੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਕੇਸਰੀ (ਪੀਲਾ) (ਅ) ਨੀਲੇ
(ੲ) ਹਰੇ (ਸ) ਚਿੱਟੇ
ਉੱਤਰ: ੳ

147 ਪਟਿਆਲਾ ਘਰਾਣਾ ਕਿਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ?
(ੳ) ਖਾਣ-ਪਾਣ (ਅ) ਸੰਗੀਤ
(ੲ) ਕਢਾਈ (ਸ) ਨਾਚ ਗੀਤ
ਉੱਤਰ: ਅ

148 "ਆਮ ਖਾਸ ਬਾਗ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਸਰਹਿੰਦ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.149 "ਬਨਾਸਰ ਬਾਗ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਸੰਗਰੂਰ (ਸ) ਜਲੰਧਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.150 "ਸ਼ਾਲੀਮਾਰ ਬਾਗ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਸੰਗਰੂਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.151 "ਕਾਇਮਾ" ਬਾਗ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਸਰਹਿੰਦ
(ੲ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.152 **ਸਾਇੰਸ ਸ਼ਹਿਰ (Science City) ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ

(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.153 **ਹੋਲੀ ਸ਼ਹਿਰ (Holy City) ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਸੰਗਰੂਰ (ਅ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.154 **ਮੈਨਚੇਸਟਰ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ

(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਸੰਗਰੂਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.155 **City of Lakes ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਬਠਿੰਡਾ

(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.156 **Area of White Gold ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਮਾਨਸਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.157 **Garden City of Punjab ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਕਪੂਰਥਲਾ

(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਰੋਪੜ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.158 **Royal City of Punjab ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.159 **Sports City of Punjab ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.160 **Wooden City of Punjab ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

1 "ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ" ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਉੱਤਰ: ੳ

62 "Mini California of Punjab" ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਅਬੋਹਰ (ਸ) ਜਲੰਧਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

63 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੰਡੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

(ੳ) ਖੰਨਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਲਹਿਰਾ ਗਾਗਾ (ਸ) ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ

ਉੱਤਰ: ੳ

164 Elecltronic City of Punjab ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ

(ੲ) ਰਾਜਪੁਰਾ (ਸ) ਮੋਹਾਲੀ

ਉੱਤਰ: ਸ

.165 ਰਾਜਾ ਸਾਨਸੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ (ਹਵਾਈ ਅੱਡਾ) ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.166 "Steel City" ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ੳ) ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ (ਅ) ਮੋਹਾਲੀ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.167 "ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਮੇਲਾ" ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

(ੲ) ਜਗਰਾਉਂ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.168 "ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ" ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ

(ੲ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.169 "ਬਾਲ" ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਨਾਚ (ਅ) ਗੀਤ

(ੲ) ਖੇਡ (ਸ) ਗਹਿਣਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.170 **"ਫੁਨਹੇ" ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਕਾਵਿ (ਅ) ਗੀਤ

(ੲ) ਨਾਚ (ਸ) ਖੇਡ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.171 **"ਚੋਪੜ" ਕੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਖੇਡ (ਅ) ਨਾਚ

(ੲ) ਗੀਤ (ਸ) ਗਹਿਣਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.172 **ਲੋਹੜੀ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਚੇਤ (ਅ) ਮੱਘਰ

(ੲ) ਫੱਗਣ (ਸ) ਪੋਹ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.173 **"ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ" ਰਸਾਲਾ ਕਿਹੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਛਾਪਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਅ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੇ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.174 **ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਰਸਾਲਾ ਛੱਪਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ (ਅ) ਖੋਜ ਦਰਪਣ

(ੲ) ਪਰਖ (ਸ) ਖੋਜ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.175 **ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਕਿਹੜਾ ਰਸਾਲਾ ਛਾਪਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਪਰਖ (ਅ) ਖੋਜ ਦਰਪਣ

(ੲ) ਖੋਜ (ਸ) ਪੰਖੜੀਆ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.176 **ਪੰਜਾਬ ਸੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ (ਮੋਹਾਲੀ) ਤੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰਸਾਲਾ ਛੱਪਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰ (ਅ) ਪੰਖੜੀਆ

(ੲ) ਪਰਖ (ਸ) ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.177 **ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਰਲਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.178 **ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀ ਗਈ ?**

(ੳ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

(ਅ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਪਟਿਆਲਾ)

(ੲ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੇ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ)

(ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.179 "ਰਾਸ" ਲੋਕ ਕਲਾ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਅੰਗ ਹੈ?

(ੳ) ਲੋਕ ਨ੍ਰਿਤ (ਅ) ਲੋਕ ਨਾਟ

(ੲ) ਲੋਕ ਗੀਤ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.180 "ਵਾਗ ਫੜਨ" ਦੀ ਰਸਮ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਮਾਸੀ (ਅ) ਮਾਮੀ

(ੲ) ਭੈਣ (ਸ) ਨਨਾਣ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.181 ਮਰਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਗੀਤ ਕੀ ਹਨ?

(ੳ) ਨਿਤ ਗੀਤ (ਅ) ਬਹਾਦਰੀ ਗੀਤ

(ੲ) ਜਾਤੀ ਗੀਤ (ਸ) ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਗੀਤ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.182 ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਜਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਿਨ ਮਾੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਮੰਗਲਵਾਰ (ਅ) ਸੋਮਵਾਰ

(ੲ) ਵੀਰਵਾਰ (ਸ) ਸ਼ਨੀਵਾਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.183 "ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ" ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਵੈਸਾਖ (ਅ) ਜੇਠ

(ੲ) ਹਾੜ (ਸ) ਚੇਤ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.184 ਭੈਰੋ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਿਹੜੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਗਧਾ (ਅ) ਕਾਲਾ ਕੁੱਤਾ

(ੲ) ਚੂਹਾ (ਸ) ਮੋਰ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.185 "ਪਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਫ਼ਾਰਸੀ (ਅ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ

(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ (ਸ) ਉਰਦੂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.186 "ਕੀਰਤਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

(ੳ) ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ (ਅ) ਪਾਠ ਕਰਨਾ

(ੲ) ਜੱਸ (ਕੀਰਤੀ) ਕਰਨੀ (ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.187 ਮੌਲੀ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

(ੳ) 2 (ਅ) 3

(ੲ) 4 (ਸ) 5

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.188 **ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਵੀ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**

(ੳ) ਪਾਣਿਨੀ (ਅ) ਭਰਤ ਮੁਨੀ

(ੲ) ਭਾਮਹ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.189 **"ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਵਾਜ਼" ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

(ੲ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ (ਸ) ਸਦੀਕ ਲਾਲੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.190 **ਕਸੀਦਾਕਾਰੀ ਕਿਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ?**

(ੳ) ਫੁਲਕਾਰੀ ਦਾ (ਅ) ਬਾਗ ਦਾ

(ੲ) ਲੋਕ ਕਲਾ ਦਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.191 **ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਜਨੌਰ ਕਥਾ (ਅ) ਦੰਤ ਕਥਾ

(ੲ) ਕਹਾਣੀਆਂ (ਸ) ਮਸਲੇ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.192 **ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?**

(ੳ) ਪੱਤਲ (ਅ) ਥਾਲ

(ੲ) ਸੁਹਾਗ (ਸ) ਹੇਅਰਾ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.193 **ਚੋਪ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ (ਅ) ਨਾਨਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ

(ੲ) ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਾਸੀ ਵੱਲੋਂ (ਸ) ਕੁੜੀ ਦੀ ਭੂਆ ਵੱਲੋਂ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.194 **"ਸਾਲੂ" ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ?**

(ੳ) ਲੋਕ ਖੇਡ (ਅ) ਲੋਕ ਧੰਦਾ

(ੲ) ਲੋਕ ਕਲਾ (ਸ) ਲੋਕ ਪਹਿਰਾਵਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.195 **ਵਾਗ ਫੜਨ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਦੀ ਹੈ?**

(ੳ) ਭੈਣ (ਅ) ਭਾਬੀ

(ੲ) ਮਾਂ (ਸ) ਮਾਮੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.196 **ਅਲਗੋਜ਼ਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਸਾਜ਼ ਹੈ?**

(ੳ) ਅਰਬ ਪ੍ਰਾਂਤ (ਅ) ਪੰਜਾਬ

(ੲ) ਸਿੰਧ (ਸ) ਯੂਰਪ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.197 'ਦੁੱਲੇ ਭੱਟੀ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਅ) ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ
(ੲ) ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.198 ਆਰੀਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਸਨ?
(ੳ) ਸ਼ਾਕ (ਅ) ਹੂਨ
(ੲ) ਦਰਾਵੜ (ਸ) ਯੂਨਾਨੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.199 ਕਰੇਵਾ ਵਿਆਹ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਵਿਧਵਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ (ਅ) ਵੱਟੇ ਦਾ ਵਿਆਹ
(ੲ) ਭੱਜ ਕੇ ਵਿਆਹ (ਸ) ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.200 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?
(ੳ) 2 (ਅ) 3
(ੲ) 4 (ਸ) 5
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.201 ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਅੰਬਾਲਾ
(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਕਾਂਗੜਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.202 "ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ" ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ ਖੇਡ ਪੱਛਮ ਦੀ ਕਿਸ ਖੇਡ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?
(ੳ) Old Witch (ਅ) Bad Goal
(ੲ) Table Class (ਸ) Round Single
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.203 ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਫਸਲ ਕਦੋਂ ਕੱਟਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਮੰਗਲਵਾਰ (ਅ) ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ
(ੲ) ਬੁੱਧਵਾਰ (ਸ) ਸੋਮਵਾਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.204 "ਤੁਕਮਾ" ਗਹਿਣਾ ਔਰਤਾਂ ਕਿਸ ਅੰਗ ਤੇ ਪਾਉਂਦੀਆ ਹਨ?
(ੳ) ਸਿਰ (ਅ) ਪੈਰ
(ੲ) ਕੰਨ (ਸ) ਹੱਥ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.205 "ਸੌਚੀ" ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਗੀਤ (ਅ) ਖੇਡ
(ੲ) ਰਸਮ (ਸ) ਨਾਚ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.206 **ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਪਕਵਾਨ ਜਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਸਾਗ ਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ (ਅ) ਰੋਟੀ ਤੇ ਲੱਸੀ
(ੲ) ਖੀਰ ਪੂੜੇ (ਸ) ਰੋਟ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.207 **"ਕਿੰਗ" ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਖੇਡ (ਅ) ਸਾਜ਼
(ੲ) ਗੀਤ (ਸ) ਨਾਚ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.208 **"ਫੋਕਲੋਰ" ਰਸਾਲਾ ਛੱਪਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਪੰਜਾਬ (ਅ) ਕੋਲਕਾਤਾ
(ੲ) ਦਿੱਲੀ (ਸ) ਮੁੰਬਈ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.209 **"ਫੁਲਕਾਰੀ" ਨੂੰ ਈਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਨਾਂਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਗੁਲਕਾਰੀ (ਅ) ਫੂਲਕਾ
(ੲ) ਨਿਗਾਰੀ (ਸ) ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.210 **ਚਰਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਸ ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ (ਅ) ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਵਜੀਦ (ਸ) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.211 **"ਅਜੀਤ" ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ (ਅ) ਆਰ.ਐਸ.ਜੋਲੀ
(ੲ) ਵਰਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ (ਸ) ਬੀਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.212 **"ਜਪੁ ਜੀ" ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਾਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਆਸਾ ਰਾਗ (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ
(ੲ) ਮਲਾਰ ਰਾਗ (ਸ) ਕੋਈ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.213 **ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਾਬਰ ਨਾਲ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ ?**
(ੳ) ਲਾਹੌਰ (ਸਯਦਪੁਰ) (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ
(ੲ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਸ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.214 **"ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ" ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ
(ੲ) ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ (ਸ) ਰਾਤ ਨੂੰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.215 "ਜਪੁ ਜੀ" ਸਾਹਿਬ ਰਚਨਾ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆ ਪੌੜੀਆ ਹਨ?
(ੳ) 37 (ਅ) 36
(ੲ) 38 (ਸ) 40
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.216 ਗੁਸਲਖਾਨਾ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ?
(ੳ) ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ (ਅ) ਸਿੱਖ ਧਰਮ
(ੲ) ਈਸਾਈ ਧਰਮ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.217 "ਜਪੁ ਜੀ" ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਖੰਡ ਹਨ?
(ੳ) 4 (ਅ) 5
(ੲ) 2 (ਸ) 3
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.218 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ?
(ੳ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਕਿਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.219 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ) ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?
(ੳ) 1495 (ਅ) 1475
(ੲ) 1460 (ਸ) 1469
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.220 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਹਨ?
(ੳ) 3 (ਅ) 4
(ੲ) 5 (ਸ) 7
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.221 ਬਾਰਾਮਾਹ (ਤੁਖਾਰੀ) ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.222 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ?
(ੳ) 1499-1509 ਈ: (ਅ) 1501-1504 ਈ:
(ੲ) 1517-1521 ਈ: (ਸ) 1539-1540 ਈ:
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.223 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ "ਦੱਖਣ" ਵੱਲ ਉਦਾਸੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?
(ੳ) ਪਹਿਲੀ (ਅ) ਦੂਜੀ
(ੲ) ਤੀਸਰੀ (ਸ) ਚੋਥੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.224 **ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਚੋਥੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸੋ?**
(ੳ) 1499–1509 (ਅ) 1510–1515
(ੲ) 1515–1571 (ਸ) 1517–1521
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.225 **ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?**
(ੳ) ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ
(ੲ) ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.226 **ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ?**
(ੳ) ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.227 **"ਮੱਲ ਅਖਾੜੇ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾਂ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?**
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.228 **ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ?**
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.229 **ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਹੜਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ?**
(ੳ) ਅਕਬਰ (ਅ) ਹੁਮਾਯੂ
(ੲ) ਬਾਬਰ (ਸ) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.230 **ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਧ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜੇ ਹੋਏ ਹਨ?**
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.231 **"ਪੰਗਤ ਅਤੇ ਸੰਗਤ" ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?**
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.232 **ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸਨ?**
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.233 "ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ" ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.234 ਮੰਜੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.235 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮੰਜੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) 24 (ਅ) 23
(ੲ) 22 (ਸ) 11
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.236 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ?
(ੳ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.237 ਕਿਹੜਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ "ਪੰਗਤ ਅਤੇ ਸੰਗਤ" ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਲੰਗਰ ਛੱਕ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ?
(ੳ) ਹੁਮਾਂਯੂ (ਅ) ਅਕਬਰ
(ੲ) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ (ਸ) ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.238 "ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਾਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ (ਅ) ਗਾਉੜੀ ਰਾਗ
(ੲ) ਆਸਾ ਰਾਗ (ਸ) ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.239 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ (ਅ) ਬਾਬਾ ਤੇਜ਼ ਭਾਨ ਜੀ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.240 ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?
(ੳ) ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ (ਅ) ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ
(ੲ) ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.241 "ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ" ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਸਨੇ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.242 ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?

(ੳ) ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ (ਅ) ਬੇਬੇ ਦਾਨੀ ਜੀ
(ੲ) ਬੇਬੇ ਰਾਮੋ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.243 "ਲਾਂਵਾਂ" ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਹੈ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.244 ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ?

(ੳ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.245 "ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ" ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

(ੳ) ਖਿਦਰਾਣਾ (ਅ) ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ
(ੲ) ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ (ਸ) ਚੱਕ ਗੁਰੂ ਕਾ (ਰਾਮਦਾਸਪੁਰਾ)

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.246 ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜਮੀਨ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਸੀ?

(ੳ) ਅਕਬਰ (ਅ) ਬਾਬਰ
(ੲ) ਹੁਮਾਂਯੂ (ਸ) ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.247 ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.248 ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਦੋਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ?

(ੳ) 1581 (ਅ) 1574
(ੲ) 1589 (ਸ) 1571

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.249 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੌਣ ਹਨ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.250 ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ
(ੲ) ਤਿਆਗ ਮੱਲ (ਸ) ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

Q.251 "ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

Q.252 "ਸੰਤੋਖਸਰ ਸਰੋਵਰ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

Q.253 "ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਬਾਣੀ (ਰਚਨਾ) ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.254 "ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ" ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਾਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਆਸਾ ਰਾਗ (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ
(ੲ) ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ (ਸ) ਗਾਉੜੀ ਰਾਗ
ਉੱਤਰ: ਸ

Q.255 ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.256 ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਕਿਸਨੇ ਰੱਖਿਆ?
(ੳ) ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ (ਅ) ਸਾਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

Q.257 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.258 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦੇ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਪੰਨੇ (ਅੰਗ) ਹਨ?
(ੳ) 1432 (ਅ) 1430
(ੲ) 1460 (ਸ) 1440
ਉੱਤਰ: ਅ

Q.259 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸਥਾਪਨਾ) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
(ੳ) 1606 (ਅ) 1607
(ੲ) 1604 (ਸ) 1609
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.260 ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੌਣ ਸੀ?
(ੳ) ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ (ਅ) ਸਾਈਂ ਮੀਆ ਮੀਰ ਜੀ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.261 ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਅ) ਅਕਬਰ
(ੲ) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ (ਸ) ਜਹਾਂਗੀਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.262 ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
(ੳ) 1604 (ਅ) 1606
(ੲ) 1607 (ਸ) 1608
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.263 ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ?
(ੳ) ਲਾਹੌਰ (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.264 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਬਾਰਾਮਾਹ (ਅ) ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਲਾਵਾਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.265 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਹੜੇ ਰਾਗ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?
(ੳ) ਆਸਾ ਰਾਗ (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ
(ੲ) ਮਲਾਰ ਰਾਗ (ਸ) ਮਾਝ ਰਾਗ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.266 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.267 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ?
(ੳ) 11 (ਅ) 15
(ੲ) 4 (ਸ) 6
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.268 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ?
(ੳ) 11 (ਅ) 15
(ੲ) 4 (ਸ) 6
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.269 "ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ" ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਸਾਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ (ਸ) ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.270 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ "ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ" ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.271 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ "ਬੰਦੀ ਛੋੜ" ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.272 ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.273 "ਅਕਾਲ ਤਖਤ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
(ੳ) 1606 (ਅ) 1609
(ੲ) 1610 (ਸ) 1604
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.274 "ਗੁਲਬਾਗ ਤੇ ਦਿਲਬਾਗ" ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਘੋੜੇ ਸਨ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.275 ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹੜਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ?
(ੳ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਅ) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ
(ੲ) ਜਹਾਂਗੀਰ (ਸ) ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਹਾਨ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.276 ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ?
(ੳ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਅ) ਕਿਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.277 ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਕਦੋਂ ਸਮਾਏ?
(ੳ) 1644 (ਅ) 1645
(ੲ) 1595 (ਸ) 1609
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.278 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ਰਹੇ?

(ੳ) ਬੇਬੇ ਦਾਨੀ ਜੀ (ਅ) ਬੇਬੇ ਅਮਰੋ ਜੀ

(ੲ) ਬੇਬੇ ਅਨੋਖੀ ਜੀ (ਸ) ਬੇਬੇ ਭਾਨੀ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.279 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ) ਅਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਇਕੋ ਜਗਾ ਤੇ ਹੋਇਆ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.280 ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਆਯੂਰਵੈਦਿਕ ਦਵਾਖਾਨੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(ੲ) ਗੋਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.281 "ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ" ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.282 "ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ" ਕਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ?

(ੳ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਅ) ਜਹਾਂਗੀਰ

(ੲ) ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ (ਸ) ਵਜੀਰ ਖਾਂ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.283 ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਅ) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ

(ੲ) ਬਾਬਾ ਅਵੀ ਰਾਏ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.284 ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(ੳ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.285 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਬਣੇ ਸਨ?

(ੳ) 4 ਸਾਲ (ਅ) 5 ਸਾਲ

(ੲ) 6 ਸਾਲ (ਸ) 8 ਸਾਲ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.286 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਕੌਣ ਸਨ?

(ੳ) ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ (ਅ) ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ

(ੲ) ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ (ਸ) ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.287 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ?
(ੳ) 6 (ਅ) 7
(ੲ) 5 (ਸ) 8
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.288 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਸੀ?
(ੳ) ਚੇਚਕ (ਅ) ਅਧਰੰਗ
(ੲ) ਬੁਖਾਰ (ਸ) ਹੈਜ਼ਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.289 ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਕਿੱਥੇ ਸਮਾਏ?
(ੳ) ਪੰਜਾਬ (ਅ) ਦਿੱਲੀ
(ੲ) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰਾ (ਸ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.290 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.291 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?
(ੳ) ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ
(ੲ) ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਜੀ (ਸ) ਤਿਆਗ ਮੱਲ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.292 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.293 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ?
(ੳ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਚਮਕੌਰਬ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਭੰਗਾਣੀ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.294 "ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ" ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਮਾਖੋਵਾਲ (ਅ) ਖਿਦਰਾਣਾ
(ੲ) ਚੱਕ ਗੁਰੂ ਕਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.295 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿੰਨੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ?
(ੳ) 112 ਸਲੋਕ, 2 ਸ਼ਬਦ (ਅ) 116 ਕੁੱਲ (59 ਸ਼ਬਦ, 57 ਸਲੋਕ)
(ੲ) 118 ਸਲੋਕ 4 ਸ਼ਬਦ (ਸ) 111 ਸਲੋਕ 4 ਸ਼ਬਦ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.296 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ?

(ੳ) ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ (ਅ) ਜਹਾਂਗੀਰ

(ੲ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਸ) ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.297 "ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਜੱਲਾਦ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ?

(ੳ) ਸ਼ਾਸਲ ਬੇਗ (ਅ) ਗੁਲ ਖਾਨ

(ੲ) ਜਲਾਲੂਦੀਨ (ਸ) ਦੀਨਾ ਬੇਗ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.298 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ

(ੳ) 5 (ਅ) 6

(ੲ) 8 (ਸ) 9

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.299 ਜਲਾਲੂਦੀਨ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਜੱਲਾਦ ਸੀ?

(ੳ) ਸਮਾਣਾ (ਅ) ਅੰਬਾਲਾ

(ੲ) ਮੋਰਿੰਡਾ (ਸ) ਦਿੱਲੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.300 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

(ੳ) 1678 (ਅ) 1774

(ੲ) 1673 (ਸ) 1675

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.301 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?

(ੳ) ਦਿੱਲੀ (ਅ) ਸਮਾਣਾ

(ੲ) ਔਰੰਗਾਬਾਦ (ਸ) ਪਟਨਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.302 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀਸ ਕੌਣ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ?

(ੳ) ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰਾ (ਅ) ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ

(ੲ) ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਜੀ (ਸ) ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.303 ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨ੍ਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕ ਗਿਆ ਸੀ?

(ੳ) 4 (ਅ) 6

(ੲ) 3 (ਸ) 5

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.304 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ?

(ੳ) ਨਾਂਦੇੜ (ਅ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

(ੲ) ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.305 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.306 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ (ਅ) ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
(ੲ) ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.307 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ?
(ੳ) ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.308 "ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ (ਸਾਜਨਾ) ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
(ੳ) 1666 (ਅ) 1699
(ੲ) 1610 (ਸ) 1621
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.309 "ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ" ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?
(ੳ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਨਾਂਦੇੜ
(ੲ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.310 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ "ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ" ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਵਾਈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.311 "ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ "ਵ" ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
(ੳ) ਵਾਸੋਦੇਵ (ਅ) ਵੱਲਭ
(ੲ) ਵਜੂਦ (ਸ) ਵਿਚਾਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.312 "ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.313 "ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ" ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਤਮ ਕੀਤਾ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.314 "ਸਿੰਘ" ਅਤੇ "ਕੌਰ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.315 "ਜਫਰਨਾਮਾ" ਬਾਣੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
(ੳ) ਫਾਰਸੀ (ਅ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
(ੲ) ਉਰਦੂ (ਸ) ਪੰਜਾਬੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.315 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ?
(ੳ) ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਅ) ਜਿੱਤ ਦੀ ਵਾਰ
(ੲ) ਜਫਰਨਾਮਾ (ਸ) ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.317 "ਜਫਰਨਾਮਾ" ਕਿੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ?
(ੳ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਦੀਨੇ ਕਾਂਗੜ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.318 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ (ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ) ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ
(ੲ) ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਸ) ਜਫਰਨਾਮਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.319 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ "ਬੀਰ ਰਸੀ" ਵਾਰ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
(ੳ) ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਅ) ਮੂਸੇ ਦੀ ਵਾਰ
(ੲ) ਰਾਏ ਕਲਾਮ ਦੀ ਵਾਰ (ਸ) ਹਸਨੇ ਦੀ ਵਾਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.320 ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(ੳ) ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਜਫਰਨਾਮਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.321 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਭਗਤ ਨਾਮਾ ਗ੍ਰੰਥ
(ੲ) ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਸ) ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.322 "ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ" ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ?
(ੳ) 13 (ਅ) 18
(ੲ) 15 (ਸ) 16
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.323 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ (ਅ) ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ
(ੲ) ਨਾਦੌਣ ਦੀ ਜੰਗ (ਸ) ਨਿਰਮੋਹ ਦੀ ਜੰਗ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.324 ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ (ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਜਹਾਂਗੀਰ (ਅ) ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ
(ੲ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਸ) ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.325 ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੱਲਾਦ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?
(ੳ) ਸ਼ਾਸ਼ਲ ਬੇਗ, ਬਾਸਲ ਬੇਗ (ਅ) ਦੀਨਾ ਬੇਗ, ਗੁਲ ਖਾਨ
(ੲ) ਅਹਿਮਦ ਖਾਂ, ਮਨਸੂਬ ਖਾਂ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.326 "ਸ਼ਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਤੇ ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਗ" ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਜੱਲਾਦ ਸਨ?
(ੳ) ਭੰਗਾਣੀ (ਅ) ਨਾਦੌਣ
(ੲ) ਸਮਾਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.327 ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ?
(ੳ) ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ (ਅ) ਨਿਰਮੋਹ ਦੀ ਜੰਗ
(ੲ) ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਜੰਗ (ਸ) ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.328 ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
(ੳ) 1704 (ਅ) 1699
(ੲ) 1704 (ਸ) 1708
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.329 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?
(ੳ) ਨਾਂਦੇੜ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰਾ) (ਅ) ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ)
(ੲ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ) (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.330 ਚਾਲੀ (40) ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸੀ?
(ੳ) ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ (ਅ) ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ
(ੲ) ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਜੰਗ (ਸ) ਨਿਰਮੋਹ ਦੀ ਜੰਗ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.331 ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1705 (ਅ) 1707
(ੲ) 1702 (ਸ) 1704
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.332 ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਕਦੋਂ ਸਮਾਏ ?

(ੳ) 1705 (ਅ) 1707

(ੲ) 1708 (ਸ) 1709

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.333 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?

(ੳ) 1670 (ਅ) 1708

(ੲ) 1716 (ਸ) 1704

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.334 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

(ੳ) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਅ) ਲਛਮਣ ਦਾਸ

(ੲ) ਔਗਰ ਨਾਥ (ਸ) ਰਾਮ ਦੇਵ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.335 ਹਿਰਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ?

(ੳ) ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ (ਅ) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.336 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?

(ੳ) ਆਨੰਦਗੜ੍ਹ (ਅ) ਸਾਰਾਗੜ੍ਹ

(ੲ) ਲੋਹਗੜ੍ਹ (ਸ) ਹੋਲਗੜ੍ਹ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.337 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਸੀ?

(ੳ) ਮੁਕਲਸਪੁਰ (ਅ) ਜੀਤਗੜ੍ਹ

(ੲ) ਅਹਿਮਦਪੁਰਬ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.338 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜੇ ਸਨ?

(ੳ) ਰਾਮ ਨਾਥ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਔਗਰ ਨਾਥ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.339 ਬਾਬਾ ਬੰਦ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?

(ੳ) ਕਸ਼ਮੀਰ (ਅ) ਪੰਜਾਬ

(ੲ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਸ) ਨਾਂਦੇੜ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.340 ਨਾਂਦੇੜ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਤੀਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ?

(ੳ) 4 (ਅ) 5

(ੲ) 6 (ਸ) 7

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.341 ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਕਿਹੜੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਗਏ ਸੀ ?
(ੳ) ਸੋਨੀਪਤ (ਅ) ਘੁੜਾਮ
(ੲ) ਚੱਪੜ-ਚਿੜੀ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.342 ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਫਰੁਖਸੀਅਰ (ਅ) ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ
(ੲ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਸ) ਦੀਨਾ ਬੇਗ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.343 ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) ਦਿੱਲੀ (ਅ) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਨਾਂਦੇੜ (ਸ) ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.344 ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਪਾਸੋਂ ਹਾਰਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) ਲੋਹਗੜ੍ਹ (ਅ) ਸੋਨੀਪਤ
(ੲ) ਚੱਪੜ-ਚਿੜੀ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.345 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅਜੈ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਸ) ਅਜੀਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.346 ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ?
(ੳ) 4 ਸਾਲ (ਅ) 6 ਸਾਲ
(ੲ) 5 ਸਾਲ (ਸ) 9 ਸਾਲ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.347 ਜਜ਼ੀਆ ਟੈਕਸ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ?
(ੳ) ਹੁਮਾਂਯੂ (ਅ) ਬਾਬਰ
(ੲ) ਔਰੰਗਜੇਬ (ਸ) ਅਕਬਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.348 ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਹੋਇਆ ਸੀ?
(ੳ) 15 (ਅ) 16
(ੲ) 18 (ਸ) 20
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.349 ਚੱਪੜ-ਚਿੜੀ (ਸਰਹਿੰਦ) ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1706 (ਅ) 1710
(ੲ) 1709 (ਸ) 1704
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.350 "ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ" ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1706 (ਅ) 1710
(ੲ) 1714 (ਸ) 1715
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.351 ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਸੀ?
(ੳ) ਅਬਦੁੱਸ ਸਮਦ ਖਾਂ (ਅ) ਮੀਰ ਮੰਨੂ
(ੲ) ਯਹੀਆ ਖਾਂ (ਸ) ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.352 ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਲੱਗ ਤੋਂ ਕਿਹੜਾ ਖਾਲਸਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ (ਅ) ਬੰਦਈ ਖਾਲਸਾ
(ੲ) ਸ਼੍ਰੋਮੀਣੀ ਖਾਲਸਾ (ਸ) ਫਤਿਹ ਖਾਲਸਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.353 "ਬੰਦਈ ਖਾਲਸੇ" ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ?
(ੳ) ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ (ਅ) ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ
(ੲ) ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ (ਸ) ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.354 "ਫਤਿਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ" ਇਹ ਬੋਲਾ ਕਿਹੜੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸੀ?
(ੳ) ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ (ਅ) ਅਕਾਲੀ ਖਾਲਸਾ
(ੲ) ਦੱਲ ਖਾਲਸਾ (ਸ) ਬੰਦਈ ਖਾਲਸਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.355 ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ?
(ੳ) ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ (ਅ) ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ
(ੲ) ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ (ਸ) ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.356 ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਸਨ
(ੳ) ਸੋਨੀਪਤ (ਅ) ਗੋਹਲਵਾਰ
(ੲ) ਲੋਹਗੜ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.357 "ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ?
(ੳ) 1742 (ਅ) 1762
(ੲ) 1746 (ਸ) 1748
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.358 "ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਵਿੱਚ ਕਿਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ?
(ੳ) ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼ ਖਾਂ (ਅ) ਯਹੀਆ ਖਾਂ
(ੲ) ਮੀਰ ਮੰਨੂ (ਸ) ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.359 ਵੀਰ ਹਕੀਕਤ ਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
(ੳ) 1742 (ਅ) 1746
(ੲ) 1745 (ਸ) 1740
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.360 ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ?
(ੳ) ਯਹੀਆ ਖਾਂ (ਅ) ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ
(ੲ) ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼ ਖਾਂ (ਸ) ਮੀਰ ਮੰਨੂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.361 "ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ?
(ੳ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
(ੲ) ਕਾਹਨੂਵਾਨ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) (ਸ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.362 "ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1746 (ਅ) 1748
(ੲ) 1740 (ਸ) 1762
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.363 "ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ?
(ੳ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (ਅ) ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ
(ੲ) ਕਾਹਨੂਵਾਨ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.364 "ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ" ਵਿੱਚ ਕਿਸਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਯਹੀਆ ਖਾਂ (ਅ) ਮੀਰ ਮੰਨੂ
(ੲ) ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ (ਸ) ਫਿਰੋਜ਼ ਖਾਨ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.365 ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1747-1748 (ਅ) 1749-1750
(ੲ) 1751-1752 (ਸ) 1753-1754
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.366 ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ "ਪੰਜਾਬ" ਉੱਪਰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ?
(ੳ) 6 ਵਾਰੀ (ਅ) 7 ਵਾਰੀ
(ੲ) 5 ਵਾਰੀ (ਸ) 8 ਵਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.367 1762 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ (ਗਵਰਨਰ) ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ (ਅ) ਤੈਮੂਰ ਸ਼ਾਹ
(ੲ) ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.368 "ਮਿਸਲ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ ?
(ੳ) ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ
(ੲ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ (ਸ) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.369 "ਦਲ ਖਾਲਸਾ" ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1746 (ਅ) 1748
(ੲ) 1750 (ਸ) 1762
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.370 "ਦਲ ਖਾਲਸਾ" ਕਿਸਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ (ਅ) ਕਰੋੜ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.371 "ਦਲ ਖਾਲਸਾ" ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ (ਅ) ਜੈ ਸਿੰਘ ਘਨੱਈਆ
(ੲ) ਕਰੋੜ ਸਿੰਘ (ਸ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.372 ਫੈਜ਼ਲਪੁਰੀਆ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ (ਅ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਚੋਧਰੀ ਫੂਲ ਸਿੰਘ (ਸ) ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ
(ਹ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਹ

ਪ੍ਰ.373 ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਜੈ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.374 ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਛੱਜਾ ਸਿੰਘ (ਅ) ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ (ਸ) ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.375 ਡੱਲੇਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ (ਸ) ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.376 ਮਿਸਲਦਾਰ ਭੂਮੀ ਕਰ (Tax) ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ?
(ੳ) ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਅ) ਮਿਸਲਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
(ੲ) ਪੱਤੀਦਾਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਸ) ਬਟਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.377 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?
(ੳ) 1780 (ਅ) 1783
(ੲ) 1784 (ਸ) 1739
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.378 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ?
(ੳ) ਮੁਲਤਾਨ (ਅ) ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)
(ੲ) ਲਾਹੌਰ (ਸ) ਕਸੂਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.379 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?
(ੳ) ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸਰਦਾਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਸਰਦਾਰ ਮਹਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.380. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?
(ੳ) ਰਾਮ ਕੌਰ (ਅ) ਸਦਾ ਕੌਰ
(ੲ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ (ਸ) ਰਾਜ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.381 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਚੜਤ ਸਿੰਘ (ਸ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.382 ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) ਰਸੂਲਪੁਰ ਦੀ ਜੰਗ (ਅ) ਜੰਮਰੋਦ ਦੀ ਜੰਗ
(ੲ) ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜੰਗ (ਸ) ਕਸੂਰ ਦੀ ਜੰਗ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.383 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਬੀਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅੱਖ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ?
(ੳ) ਪੈਰੀ ਰੋਗ (ਅ) ਅਧਰੰਗ ਰੋਗ
(ੲ) ਚੇਚਕ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.384 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸ਼ਣਾ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ (ਅ) ਸਦਾ ਕੌਰ
(ੲ) ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ (ਸ) ਮਾਈ ਸੁਖਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.385 ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਕਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ?
(ੳ) ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ (ਅ) ਸਦਾ ਕੌਰ
(ੲ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ (ਸ) ਮਾਈ ਸੁੱਖਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.386 **ਮਾਈ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ ?**
(ੳ) ਮਾਈ ਮਲਵੈਣ ਜੀ (ਅ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ
(ੲ) ਰਾਣੀ ਕੌਰ (ਸ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.387 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ ?**
(ੳ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ (ਅ) ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ
(ੲ) ਸਦਾ ਕੌਰ (ਸ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.388 **ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਸਿੱਕੇ (Coin) ਕਿਸਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸੀ?**
(ੳ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.389 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘੋੜਾ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ?**
(ੳ) ਲੈਲੀ (ਅ) ਚੇਤਕ
(ੲ) ਸੂਰਜ (ਸ) ਲੈਚਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.390 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ?**
(ੳ) ਘਨੱਈਆ ਮਿਸਲ (ਅ) ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ
(ੲ) ਡੱਲੇਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ (ਸ) ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.391 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਤੋਪ ਸੀ ?**
(ੳ) ਜਮਜਮਾ ਤੋਪ (ਅ) ਖਾਲਸਾ ਤੋਪ
(ੲ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਪ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.392 **ਤਖਤ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਖਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸਨੇ ਬਣਵਾਏ ਸਨ ?**
(ੳ) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ (ਅ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
(ੲ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਸ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.393 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ "ਫੌਜ" ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ ?**
(ੳ) ਫੌਜ-ਏ-ਆਮ (ਅ) ਫੌਜ-ਏ-ਖਾਲਸਾ
(ੲ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਫੌਜ (ਸ) ਫੌਜ-ਏ-ਖਾਸ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.394 **ਵੈਂਤੁਰਾ (Ventura) ਅਤੇ ਅਲਾਰਡ (Allard) ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਟਰੇਨਰ ਕਿਸਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਨ?**
(ੳ) ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ (ਅ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਾਬਾ ਧੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

395 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ ?
(ੳ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਖਾਲਸਾ (ਅ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਨਿਸ਼ਾਨ
(ੲ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਮੌਜ਼ (ਸ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਨਾਨਕ
ਉੱਤਰ: ੳ

396 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਉਮਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ?
(ੳ) 11 ਸਾਲ (ਅ) 12 ਸਾਲ
(ੲ) 13 ਸਾਲ (ਸ) 8 ਸਾਲ
ਉੱਤਰ: ਅ

397 ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲਿਖਾਰੀ ਗ੍ਰਿਫਿਨ (Griffin) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਸਨ?
(ੳ) 15 (ਅ) 16
(ੲ) 18 (ਸ) 20
ਉੱਤਰ: ੲ

398 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਕਦੋਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) 1801 (ਅ) 1806
(ੲ) 1804 (ਸ) 1805
ਉੱਤਰ: ੳ

399 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ "ਮਹਾਰਾਜਾ" ਦੀ ਪਦਵੀ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ (ਅ) ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮਹਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮਾਈ ਰਾਜ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

400 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਜਿੱਤ ਕਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ?
(ੳ) 1798 (ਅ) 1799
(ੲ) 1801 (ਸ) 1809
ਉੱਤਰ: ਅ

401 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਉੱਪਰ ਕਦੋਂ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ?
(ੳ) 1805 (ਅ) 1804
(ੲ) 1809 (ਸ) 1834
ਉੱਤਰ: ੲ

402 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?
(ੳ) ਕਸ਼ਮੀਰ (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ
(ੲ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ (ਸ) ਲਾਹੌਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

403 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?
(ੳ) ਫਾਰਸੀ (ਅ) ਪੰਜਾਬੀ
(ੲ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ (ਸ) ਉਰਦੂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.404 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?**
(ੳ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰਾ (ਅ) ਫਕਰ-ਏ-ਅਜੀਜ-ਉਦੀਨ
(ੲ) ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਸ) ਸਰ ਮੈਟਕਾਫ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.405 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਜਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸਨ ?**
(ੳ) ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਅ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ (ਸ) ਸ਼ਾਹ ਸੁਜ਼ਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.406 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (P.M.) ਕੌਣ ਸਨ ?**
(ੳ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ (ਅ) ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰਾ (ਸ) ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.407 **ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸਨੂੰ "ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ?**
(ੳ) ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ (ਅ) ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ (ਸ) ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.408 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ ?**
(ੳ) ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ (ਅ) ਲਾਹੌਰ ਨਗਾਰਾ
(ੲ) ਤੇਗ ਨਗਾਰਾ (ਸ) ਫਤਿਹ ਨਗਾਰਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.409 **ਜਮਰੌਦ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ?**
(ੳ) 1838 (ਅ) 1837
(ੲ) 1836 (ਸ) 1835
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.410 **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਕੌਣ ਸਨ?**
(ੳ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ (ਅ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.411 **ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿਹੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ?**
(ੳ) ਮੁਲਤਾਨ (ਅ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ
(ੲ) ਜਮਰੌਦ (ਸ) ਲਾਹੌਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.412 **ਜਮਰੌਦ ਦੀ ਜੰਗ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਸਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ?**
(ੳ) ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ ਖਾਂ (ਅ) ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ
(ੲ) ਐਵੀਟਬਾਈਲ (ਸ) ਸ਼ਾਹ ਅਫਗਾਨੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.413 ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਿਸਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ?
(ੳ) ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ (ਅ) ਜਨਰਲ ਐਵੀਟਬਾਈਲ
(ੲ) ਸਰ ਮੈਟਕਾਫ (ਸ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.414 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਧੀ (Treaty) ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1809 (ਅ) 1810
(ੲ) 1805 (ਸ) 1806
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.415 ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਧੀ (Tready) ਉੱਪਰ ਕਿਸਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ ਸੀ ?
(ੳ) ਸਰ ਥੋਮਸ (ਅ) ਸਰ ਮੈਟਕਾਫ
(ੲ) ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ (ਸ) ਜਨਰਲ ਐਮਹਰਸਟ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.416 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦੂਤ ਕਿਹੜਾ ਆਇਆ ਸੀ?
(ੳ) ਦੀਨਾ ਬੇਗ (ਅ) ਕੈਪਟਨ ਰਾਏ
(ੲ) ਯੂਸਫ ਅਲੀ (ਸ) ਮੈਟਕਾਫ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.417 ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸਦੇ ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਸੀ?
(ੳ) ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ (ਅ) ਜਬਰ ਖਾਂ
(ੲ) ਆਜਮ ਖਾਂ (ਸ) ਮਾਈ ਸੁੱਖਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.418 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ "ਰਾਜਸੀ" ਮੋਹਰ ਤੇ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?
(ੳ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ (ਅ) ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ
(ੲ) ਫਹਿਤ ਖਾਲਸਾ (ਸ) ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਖਾਲਸਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.419 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ "ਡਿਉੜੀਦਾਰ" ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਜਮਾਂਦਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ (ਅ) ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ (ਸ) ਦੀਨਾ ਨਾਥ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.420 ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤਨਖਾਹ ਕਿਸ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ?
(ੳ) ਦਫਤਰ-ਏ-ਸੈਰਾਤ (ਅ) ਦਫਤਰ-ਏ-ਨਜ਼ਰਾਨਾ
(ੲ) ਦਫਤਰ-ਏ-ਮਵਾਜ਼ਿਬ (ਸ) ਦਫਤਰ-ਏ-ਤੋਸ਼ਾ ਖਾਨਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.421 ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਉੱਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਦੋਂ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) 1819 (ਅ) 1820
(ੲ) 1821 (ਸ) 1817
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.422 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ ?
(ੳ) ਅਦਾਲਤ-ਏ-ਆਲਾ (ਅ) ਨਾਜਿਮ ਅਦਾਲਤ
(ੲ) ਕਾਰਦਾਰ ਅਦਾਲਤ (ਸ) ਕਾਜੀ ਅਦਾਲਤ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.423 ਮੇਜਰ ਬਰਾਡ ਫੁਟ ਦੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਜੰਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤੀ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1845 (ਅ) 1844
(ੲ) 1846 (ਸ) 1848
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.424 ਭੈਰੋਵਾਲ ਦੀ ਸੰਧੀ (Treaty) ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 24 ਦਸੰਬਰ 1846 (ਅ) 25 ਦਸੰਬਰ 1846
(ੲ) 26 ਦਸੰਬਰ 1846 (ਸ) 29 ਦਸੰਬਰ 1846
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.425 ਪਹਿਲਾ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?
(ੳ) 1844-1845 (ਅ) 1845-1846
(ੲ) 1846-1847 (ਸ) 1848-1849
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.426 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1840 (ਅ) 1837
(ੲ) 1839 (ਸ) 1842
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.427 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) ਲਾਹੌਰ (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.428 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਸੀ?
(ੳ) ਚੇਚਕ (ਅ) ਅਧਰੰਗ
(ੲ) ਬੇਰੀ-ਬੇਰੀ (ਸ) ਖਸਰਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.429 ਪਹਿਲੇ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵਾਟਰ ਲੂ (Water Loo) ਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਮੁਦਕੀ (ਅ) ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ
(ੲ) ਅਲੀਵਾਲ (ਸ) ਸੰਭਰਾਉ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.430 ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ (ਅ) ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜ਼ੀ
(ੲ) ਲਾਰਡ ਮੋਰਿਸ (ਸ) ਲਾਰਡ ਸਮਿੱਥ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.431 ਪਹਿਲੇ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ?

(ੳ) ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ (ਅ) ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ (ਸ) ਰਾਜਾ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.432 ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀਵਾਲਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ?

(ੳ) ਭੈਰੋਵਾਲ (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ

(ੲ) ਮੁਦਕੀ (ਸ) ਸੰਭਰਾਉ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.433 ਪਹਿਲੇ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ?

(ੳ) 4 (ਅ) 6

(ੲ) 5 (ਸ) 7

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.434 ਦੂਜਾ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

(ੳ) 1848-1849 (ਅ) 1849-1850

(ੲ) 1850-1851 (ਸ) 1845-1846

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.435 ਦੂਜੇ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਕੌਣ ਸੀ ?

(ੳ) ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ (ਅ) ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜੀ

(ੲ) ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ (ਸ) ਲਾਰਡ ਕੈਨਿੰਗ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.436 ਦੂਜੇ ਐਂਗਲੋ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੀ ਜੰਗ (Battle of Gun) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ?

(ੳ) ਚਿਲਿਆਂਵਾਲਾ ਦੀ ਜੰਗ (ਅ) ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜੰਗ

(ੲ) ਰਾਮਨਗਰ ਦੀ ਜੰਗ (ਸ) ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਜੰਗ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.437 ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ?

(ੳ) 1848 (ਅ) 1846

(ੲ) 1847 (ਸ) 1849

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.438 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਾ (Ruler) ਕੌਣ ਸਨ?

(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ (ਅ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.439 ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ "ਕੋਹੇਨੂਰ ਹੀਰਾ" ਕਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਆਇਆ ਸੀ ?

(ੳ) ਸਾਹ ਸੂਜ਼ਾ (ਅ) ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼ ਖਾਂ

(ੲ) ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ (ਸ) ਦੋਸਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.440 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਸਦਾ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

(ੳ) 1822 (ਅ) 1823

(ੲ) 1821 (ਸ) 1818

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.441 ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਬੈਂਟਿਕ ਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਦੋਂ ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ?

(ੳ) 1832 (ਅ) 1833

(ੲ) 1845 (ਸ) 1831

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.442 ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਸਨ ?

(ੳ) ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਅ) ਬਾਬਾ ਸ਼ਿਵ ਦਿਆਲ

(ੲ) ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.443 ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਅੰਦੋਲਨ (Movement) ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਸਨ ?

(ੳ) ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਬਾਬਾ ਸ਼ਿਵ ਦਿਆਲ

(ੲ) ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.444 ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਅੰਦੋਲਨ (Movement) ਕਿੱਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

(ੳ) ਪੰਜਾਬ (ਅ) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰਾ

(ੲ) ਆਗਰਾ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.445 "ਨਾਮਧਾਰੀ" ਕਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ?

(ੳ) ਗਾਂ (ਅ) ਬਲਦ

(ੲ) ਕਾਂ (ਸ) ਹਾਥੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.446 18 ਜਨਵਰੀ 1872 ਨੂੰ 66 ਕੂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਪ ਨਾਲ ਕਿਸਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ

(ੳ) ਮਿਸਟਰ ਕੋਵਨ (ਅ) ਲਾਰਡ ਪ੍ਰਿੰਸ

(ੲ) ਯੂਸਫ ਅਲੀ (ਸ) ਜਨਰਲ ਬੇਗ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.447 "ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ" ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਸਨ ?

(ੳ) ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ (ਅ) ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.448 "ਸਿੰਘ ਸਭਾ" ਅੰਦੋਲਨ (Movement) ਕਦੋਂ ਆਇਆ?

(ੳ) 1872 (ਅ) 1874

(ੲ) 1873 (ਸ) 1881

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.449 "ਸਿੰਘ ਸਭਾ" ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖੀ (President) ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (ਸ) ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.450 ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਅੰਦੋਲਨ (Movement) ਕਦੋਂ ਆਇਆ?
(ੳ) 1885 (ਅ) 1875
(ੲ) 1881 (ਸ) 1886
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.451 "ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਅੰਦੋਲਨ" (Movement) ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਸ਼ਿਵ ਨਰਾਇਣ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ (ਅ) ਦਇਆਨੰਦ ਸਰਸਵਤੀ
(ੲ) ਰਾਧਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.452 ਅਹਿਮਦੀਆ ਅੰਦੋਲਨ (Movement) ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਕਾਜ਼ੀ ਗੁਲਾਮ (ਅ) ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸ਼ੀ
(ੲ) ਮਿਰਜਾ ਗੁਲਾਮ ਅਹਿਮਦ (ਸ) ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.453 ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ (Founder) ਕੌਣ ਸਨ?
(ੳ) ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ (ਅ) ਭਗਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਸ) ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.454 ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ ?
(ੳ) 1913 (ਅ) 1914
(ੲ) 1915 (ਸ) 1919
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.455 ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ?
(ੳ) ਕੈਨੇਡਾ (ਅ) ਸੈਂਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ
(ੲ) ਇੰਗਲੈਂਡ (ਸ) ਫਰਾਂਸ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.456 "ਗ਼ਦਰ" ਕੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਰੇਲ ਗੱਡੀ (ਅ) ਬੱਸ
(ੲ) ਜਹਾਜ (ਸ) ਅਖ਼ਬਾਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.457 ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਪਦਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਹਿੰਦੀ (ਅ) ਪੰਜਾਬੀ
(ੲ) ਫਾਰਸੀ (ਸ) ਮਰਾਠੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.458 ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੈਸ਼ੀਅਰ (Cashier) ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ (ਅ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਕਾਸ਼ੀ ਰਾਮ (ਸ) ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.459 ਗ਼ਦਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ (Chief Editor) ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ (ਅ) ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ (ਸ) ਕਾਸ਼ੀ ਰਾਮ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.460 "ਕਾਮਾਗਾਟਾ" ਕੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਰੇਲ ਗੱਡੀ (ਅ) ਸਟੀਮਰ ਜ਼ਹਾਜ
(ੲ) ਬੱਸ (ਸ) ਅਖ਼ਬਾਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.461 "ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ" ਘਟਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1914 (ਅ) 1913
(ੲ) 1920 (ਸ) 1919
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.462 ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ (Tract) ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅ) ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.463 "ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰ" ਘਟਨਾ ਕਿੰਨੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ?
(ੳ) 377 (ਅ) 386
(ੲ) 376 (ਸ) 372
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.465 "ਜਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ" ਘਟਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
(ੳ) 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 (ਅ) 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919
(ੲ) 17 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 (ਸ) 20 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.466 ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਬਦਲਾ ਕਦੋਂ ਲਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1941 (ਅ) 1942
(ੲ) 1928 (ਸ) 1940
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.467 ਸਰ ਮਾਇਕਲ ਓ ਡਾਇਰ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ "ਹਾਲ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰ
ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਕੈਕਸਟਨ ਹਾਲ (ਅ) ਸੇਂਟ ਪੀਟਰ ਹਾਲ
(ੲ) ਵਾਟਰ ਹਾਲ (ਸ) ਪੀਕ ਹਾਲ
ਉੱਤਰ: ੳ

[1]468 ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ ?
(ੳ) 19 ਨਵੰਬਰ 1920 (ਅ) 15 ਨਵੰਬਰ 1920
(ੲ) 14 ਨਵੰਬਰ 1920 (ਸ) 20 ਨਵੰਬਰ 1020
ਉੱਤਰ: ਅ

[1]469 ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਐਕਟ ਕਦੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?
(ੳ) 1920 (ਅ) 1922
(ੲ) 1925 (ਸ) 1923
ਉੱਤਰ: ੲ

[1]470 ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ (Woman) ਮੁੱਖੀ (President) ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਬੀਬੀ ਕੌਰ (ਅ) ਬੀਬੀ ਰਾਮ ਕੌਰ
(ੲ) ਬੀਬੀ ਰਾਜ ਕੌਰ (ਸ) ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

[1]471 ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਮੁੱਖੀ (President) ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਾਰੀ ਕੌਣ ਬਣੇ ਹਨ ?
(ੳ) ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ (ਅ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
(ੲ) ਬੀਬੀ ਜਗੀਰ ਕੌਰ (ਸ) ਕੈਪਟਨ ਕਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

[1]472 ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਮੋਰਚਾ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1921 (ਅ) 1922
(ੲ) 1923 (ਸ) 1924
ਉੱਤਰ: ਅ

[1]473 "ਜੈਤੋਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ" ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸੀ ?
(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੈਲਾਸ਼ ਸਿੰਘ (ਅ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

[1]474 "ਨਾਭਾ ਦਿਵਸ" ਕਦੋਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੈਤੋਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ?
(ੳ) 9 ਅਕਤੂਬਰ (ਅ) 9 ਜਨਵਰੀ
(ੲ) 9 ਫਰਵਰੀ (ਸ) 9 ਸਤੰਬਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

[1]475 ਪੰਜਾਬ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਜਾ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1928 (ਅ) 1930
(ੲ) 1925 (ਸ) 1920
ਉੱਤਰ: ੳ

[1]476 ਪੰਜਾਬ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਜਾ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖੀ (President) ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀਵਾਲਾ
(ੲ) ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.477 ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?

(ੳ) 1906 (ਅ) 1908

(ੲ) 1907 (ਸ) 1909

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.478 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੀ.ਕੇ. ਦੱਤ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਬੰਬ ਕਦੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ?

(ੳ) 6 ਅਪ੍ਰੈਲ 1928 (ਅ) 7 ਅਪ੍ਰੈਲ 1929

(ੲ) 9 ਅਪ੍ਰੈਲ 1929 (ਸ) 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 1929

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.479 ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ?

(ੳ) ਮਿਆਨਵਾਲੀ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ (ਅ) ਭੀਮਾ ਵਾਲੀ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ

(ੲ) ਕੈਕਸਟਨ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ (ਸ) ਨਿਊਟਨ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.480 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?

(ੳ) 24 ਮਾਰਚ 1930 (ਅ) 23 ਮਾਰਚ 1931

(ੲ) 26 ਮਾਰਚ 1931 (ਸ) 25 ਮਾਰਚ 1931

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.481 ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ?

(ੳ) 1899 ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਅ) 1899 ਬਟਾਲਾ

(ੲ) 1899 ਸੁਨਾਮ (ਸ) 1899 ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.482 ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਸੀ ਦੀ ਸਜਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?

(ੳ) 1942 (ਅ) 1939

(ੲ) 1919 (ਸ) 1940

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.483 1947 ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਮੰਡਲ (Divisions) ਸੀ ?

(ੳ) 5 (ਅ) 4

(ੲ) 3 (ਸ) 6

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.484 1947 ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸੀ ?

(ੳ) 22 (ਅ) 29

(ੲ) 31 (ਸ) 25

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.485 1947 ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਜਿਲੇ (Distt.) ਸੀ ?

(ੳ) 14 (ਅ) 7

(ੲ) 13 (ਸ) 8

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.486 1947 ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਮੰਡਲ (Divisons) ਆਏ ?
(ੳ) 3 (ਅ) 4
(ੲ) 5 (ਸ) 2
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.487 ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਖੇਤਰਫਲ (Area) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ?
(ੳ) 68% (ਅ) 38%
(ੲ) 50% (ਸ) 65%
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.488 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ (Demand) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ (ਅ) ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ
(ੲ) ਚੌਧਰੀ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ (ਸ) ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.489 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ (Idea) ਕਿਸਦਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਹਾ (ਅ) ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ
(ੲ) ਚੌਧਰੀ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ (ਸ) ਸਰਫਰਾਜ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.490 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ ਖਾਂ (ਅ) ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ
(ੲ) ਇਕਬਾਲ (ਸ) ਚੌਧਰੀ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.491 ਫਰਵਰੀ 1947 ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਕਲੈਮਟ ਐਟਲੀ (ਅ) ਰੈਡ ਕਲੀਫ
(ੲ) ਵਿਨਸਟ ਚਰਚਿਲ (ਸ) ਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.492 ਮਾਊਂਟ ਬੈਟਨ ਪਲਾਨ 1947 ਦੇ ਮੁੱਖੀ (Chairman) ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਜਸਟਿਸ ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ (ਅ) ਪ੍ਰੋ: ਰੈਡ ਕਲੀਫ
(ੲ) ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਜਸਟਿਸ ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਨਿਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.493 1947 ਅਜਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ (Capital) ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਸ਼ਿਮਲਾ (ਅ) ਪੇਸ਼ਾਵਰ
(ੲ) ਮੁਲਤਾਨ (ਸ) ਲਾਹੌਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.494 "ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾਂ" ਗੀਤ ਕਿਸਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?
(ੳ) ਬਾਕੇ ਬਿਹਾਰੀ (ਅ) ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ
(ੲ) ਬਾਂਕੇ ਦਿਆਲ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.495 **"ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਯੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ" ਗੀਤ ਕਿਸਦਾ ਹੈ ?**
(ੳ) ਇਕਬਾਲ (ਅ) ਬਾਂਕੇ ਦਿਆਲ
(ੲ) ਰਾਜਗੁਰੂ (ਸ) ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਅਜ਼ਾਦ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.496 **ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?**
(ੳ) 13 ਅਗਸਤ (ਅ) 14 ਅਗਸਤ
(ੲ) 15 ਅਗਸਤ (ਸ) 16 ਅਗਸਤ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.497 **ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (P.M.) ਕੌਣ ਸਨ ?**
(ੳ) ਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ (ਅ) ਮੁਹੰਮਦ ਮਨੀਰ
(ੲ) ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਹਾ (ਸ) ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ ਖਾਂ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.498 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਸਟੇਟ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ ?**
(ੳ) 15 ਜੁਲਾਈ 1947 (ਅ) 16 ਜੁਲਾਈ 1948
(ੲ) 15 ਜੁਲਾਈ 1948 (ਸ) 20 ਜੁਲਾਈ 1948
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.499 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੂਸਰੇ ਪੀ (P) ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।**
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਪੰਜਾਬ
(ੲ) ਪ੍ਰਜਾ (ਸ) ਪਾਣੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.500 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ (Seats) ਦੀਆਂ ਕਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਸਨ ?**
(ੳ) 58 (ਅ) 60
(ੲ) 114 (ਸ) 117
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.501 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸਨ ?**
(ੳ) 8 (ਅ) 7
(ੲ) 6 (ਸ) 5
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.502 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?**
(ੳ) ਨਾਭਾ (ਅ) ਜੀਂਦ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.503 **ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜਪਰਮੁੱਖ ਕੋਣ ਸਨ ?**
(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.504 ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉਪ-ਰਾਜਪੁਰਮੁੱਖ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.505 ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ (C.M.) ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
(ਅ) ਜਗਤ ਜੀਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ
(ਸ) ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.506 ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਮਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ?
(ੳ) 2 ਨਵੰਬਰ 1956 (ਅ) 4 ਨਵੰਬਰ 1956
(ੲ) 5 ਨਵੰਤਬਰ 1956 (ਸ) 1 ਨਵੰਬਰ 1956
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.507 ਸੱਚਰ (Sacchar) ਫਾਰਮੂਲਾ ਕਦੋਂ ਆਇਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1949 (ਅ) 1950
(ੲ) 1966 (ਸ) 1956
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.508 ਫੈਜਲ ਅਲੀ (Fazal Ali) ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?
(ੳ) 1952 (ਅ) 1953
(ੲ) 1956 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.509 ਪੈਪਸੂ (PEPSU) ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਫਾਰਸੀ (ਅ) ਹਿੰਦੀ
(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ (ਸ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.510 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਦੋਂ ਆਖਿਆ (Declared) ਗਿਆ ?
(ੳ) 1967 (ਅ) 1968
(ੲ) 1948 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.511 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ (Act) ਕਦੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?
(ੳ) 1967 (ਅ) 1966
(ੲ) 1968 (ਸ) 1956
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.512 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ (Official Language) ਕਦੋਂ ਬਣੀ ?
(ੳ) 14 ਸਤੰਬਰ 1967 (ਅ) 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1968
(ੲ) 15 ਅਗਸਤ 1966 (ਸ) 1 ਨਵੰਬਰ 1966
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.513 **ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਾਜਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਦੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ?**

(ੳ) 1993 (ਅ) 1966

(ੲ) 1992 (ਸ) 1956

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.514 **ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ (Demand) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ?**

(ੳ) ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਸ. ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ (ਸ) ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.515 **ਹਰਿਆਣਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ?**

(ੳ) ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ (ਅ) ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ (ਸ) ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.516 **"ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਵੀ" ਸੂਬੇ ਦਾ ਗਠਨ ਕਿਹੜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕੀਤਾ**

(ੳ) ਮਾਊਂਟ ਬੈਟਨ ਪਲਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਅ) ਸ਼ਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ

(ੲ) ਰੈਡ ਕਲੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸ) ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.517 **ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦਾ ਗਠਨ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਸੰਸ਼ੋਧਨ (Amen ਨਾਲ ਹੋਇਆ ?**

(ੳ) 15ਵੇਂ (ਅ) 16ਵੇਂ

(ੲ) 18ਵੇਂ (ਸ) 19ਵੇਂ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.518 **ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬ (Modern Punjab) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸਨ**

(ੳ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ (ਅ) ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ

(ੲ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ (ਸ) ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫਿਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.519 **ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬ (Modern Punjab) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਸਨ ?**

(ੳ) ਚੰਦ ਲਾਲ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ (ਅ) ਧਰਮਵੀਰਾ

(ੲ) ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.520 **ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਪੀਕਰ ਕੌਣ ਸਨ?**

(ੳ) ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਅ) ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਸ) ਧਰਮਵੀਰਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.521 **ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖੇਤਰਫਲ (Area) ਕਿੰਨਾ ਹੈ?**

(ੳ) 42412 (ਅ) 50364

(ੲ) 50362 (ਸ) 40212

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.522 ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖੇਤਰਫਲ (Area) ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕਿੰਨਾ ਹੈ?
(ੳ) 6.12% (ਅ) 4%
(ੲ) 2% (ਸ) 1.54%
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.523 ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਕਾਰ (Shape) ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਤ੍ਰਿਭੁਜ (ਅ) ਗੋਲਾ ਅਕਾਰ
(ੲ) ਚੋਕਾਨੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.524 ਪੰਜਾਬ (Latitude) ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹੈ?
(ੳ) 29^0, 32'N, 31^0, 31'N (ਅ) 29^0, 30'N, 32^0, 32'N
(ੲ) 73^0, 55'E, 76^0, 50'E (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.525 ਪੰਜਾਬ (Longitude) ਦਾ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ?
(ੳ) 29^0, 32'N, 32^0, 32'N (ਅ) 76^0, 50'E, 73^0, 55'E
(ੲ) 73^0, 55'E, 76^0, 50'E (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.526 ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਰਡਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ?
(ੳ) 2 (ਅ) 3
(ੲ) 4 (ਸ) 1
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.527 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (Distt.) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ?
(ੳ) 6 (ਅ) 4
(ੲ) 5 (ਸ) 7
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.528 ਹਰਿਆਣਾ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (Distt.) ਲੱਗਦੇ ਹਨ ?
(ੳ) 4 (ਅ) 6
(ੲ) 5 (ਸ) 3
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.529 "ਜਿਹਲਮ ਅਤੇ ਚਿਨਾਬ" ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਦੁਆਬ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
(ੳ) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ (ਅ) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ
(ੲ) ਬਿਹਸਤ ਦੁਆਬ (ਸ) ਚੱਝ ਦੁਆਬ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.530 "ਚਿਨਾਬ ਅਤੇ ਰਾਵੀ" ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਦੁਆਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ (ਅ) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ
(ੲ) ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ (ਸ) ਚੱਜ ਦੁਆਬ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.531 **"ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਰਾਵੀ" ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਦੁਆਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ (ਅ) ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ
(ੲ) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ (ਸ) ਚੱਜ ਦੁਆਬ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.532 **"ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ" ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜਾ ਦੁਆਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਰਚਨਾ ਦੁਆਬ (ਅ) ਬਿਸਤ ਦੁਆਬ
(ੲ) ਬਾਰੀ ਦੁਆਬ (ਸ) ਚੱਜ ਦੁਆਬ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.533 **ਜਿਹਲਮ ਦਾ ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ ?**
(ੳ) ਅਸ਼ਕਨੀ (ਅ) ਪੁਰਸ਼ਨੀ
(ੲ) ਵਿਤਾਸਤਾ (ਸ) ਵਿਪਾਸ਼
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.534 **"ਰਾਵੀ" ਦਾ ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?**
(ੳ) ਅਸ਼ਕਨੀ (ਅ) ਵਿਤਾਸਤਾ
(ੲ) ਵਿਪਾਸ਼ (ਸ) ਪੁਰਸ਼ਨੀ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.535 **"ਬਿਆਸ" ਦਾ ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?**
(ੳ) ਵਿਪਾਸ (ਅ) ਵਿਤਾਸਤਾ
(ੲ) ਪੁਰਸ਼ਨੀ (ਸ) ਅਸ਼ਕਨੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.536 **"ਚਿਨਾਬ" ਦਾ ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ ?**
(ੳ) ਵਿਪਾਸ (ਅ) ਅਸ਼ਕਨੀ
(ੲ) ਪੁਰਸ਼ਨੀ (ਸ) ਵਿਤਾਸਤਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.537 **ਇੰਡਸ (INDUS) ਨਦੀ ਦਾ ਵੈਦਿਕ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?**
(ੳ) ਹੈਡਾਪਸ (ਅ) ਪੁਰਸ਼ਨੀ
(ੲ) ਸੰਪਤ (ਸ) ਸਿੰਧੂ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.538 **ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਵੀ ਕਿੱਥੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ?**
(ੳ) ਰਕਸ਼ਤਾਲ ਝੀਲ (ਅ) ਤਲਵਾੜਾ
(ੲ) ਚੋਦ (ਸ) ਰੋਪੜ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.539 **ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ?**
(ੳ) 2½ (ਅ) 4
(ੲ) 5 (ਸ) 2
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.540 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਨਦੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?
(ੳ) ਬਿਆਸ (ਅ) ਰਾਵੀ
(ੲ) ਸਤਲੁਜ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.541 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਨਦੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?
(ੳ) ਰਾਵੀ (ਅ) ਬਿਆਸ
(ੲ) ਸਤਲੁਜ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.542 ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਬਿਆਸ (ਅ) ਸਤਲੁਜ
(ੲ) ਰਾਵੀ (ਸ) ਚਨਾਬ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.543 ਪੌਂਗ ਡੈਮ (ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਡੈਮ) ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਬਿਆਸ (ਅ) ਸਤਲੁਜ
(ੲ) ਰਾਵੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.544 "ਨੰਗਲ ਡੈਮ" ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਹੈ?
(ੳ) ਬਿਆਸ (ਅ) ਸਤਲੁਜ
(ੲ) ਰਾਵੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.545 ਨੰਗਲ ਡੈਮ ਦੀ ਉੱਚਾਈ (Height) ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?
(ੳ) 228 ਮੀਟਰ (ਅ) 260 ਮੀਟਰ
(ੲ) 226 ਮੀਟਰ (ਸ) 240 ਮੀਟਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.546 ਨੰਗਲ ਡੈਮ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1949 (ਅ) 1964
(ੲ) 1966 (ਸ) 1963
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.547 ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾਈ ਵਾਲਾ ਡੈਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?
(ੳ) ਟਿਹਰੀ ਡੈਮ (ਅ) ਨੰਗਲ ਡੈਮ
(ੲ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਡੈਮ (ਸ) ਹੀਰਾ ਕੁੰਡ ਡੈਮ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.548 ਹੀਰਾਕੁੰਡ ਡੈਮ ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਭਾਗੀਰਥੀ ਨਦੀ (ਅ) ਮਹਾਂਨਦੀ ਨਦੀ
(ੲ) ਗੰਗਾ ਨਦੀ (ਸ) ਯਮਨਾ ਨਦੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.549 **ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰਫਲ (Forest Area) ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਿ... ਹੈ?**

(ੳ) 5% (ਅ) 4%

(ੲ) 2% (ਸ) 6.12%

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.550 **ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰਫਲ (Forest Area) ਕਿਹੜੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ...**

(ੳ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਅ) ਰੋਪੜ

(ੲ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਸ) ਸੰਗਰੂਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.551 **ਬਾਰਾਦਰੀ ਗਾਰਡਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?**

(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.552 **"ਆਮ ਖਾਸ ਬਾਗ" ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?**

(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਸਰਹਿੰਦ

(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਜਲੰਧਰ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.553 **"ਸ਼ਾਲੀਮਾਰ ਗਾਰਡਨ" ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**

(ੳ) ਬਟਾਲਾ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ

(ੲ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.554 **"ਬਨਾਸਰ ਗਾਰਡਨ" ਪੰਜਾਬ; ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**

(ੳ) ਅੰਬਾਲਾ (ਅ) ਬਠਿੰਡਾ

(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਸੰਗਰੂਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.555 **"ਹਰੀ-ਕੇ ਪੱਤਣ" ਵੈਂਟਲੈਂਡ (Wetland) ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**

(ੳ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਅ) ਰੋਪੜ

(ੲ) ਤਰਨਤਾਰਨ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.556 **ਹਰੀ-ਕੇ-ਪੱਤਣ ਵੈਟਲੈਂਡ (Wetland) ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਹੈ?**

(ੳ) ਬਿਆਸ-ਸਤਲੁਜ (ਅ) ਸਤਲੁਜ-ਰਾਵੀ

(ੲ) ਜਿਹਲਮ-ਚਨਾਬ (ਸ) ਚਨਾਬ-ਰਾਵੀ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.557 **"ਕਜ਼ਾਲੀ ਵੈਟਲੈਂਡ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**

(ੳ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ

(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.558 "ਕਜ਼ਾਲੀ ਵੈਟਲੈਂਡ" ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਉੱਪਰ ਹੈ?
(ੳ) ਸਤਲੁਜ (ਅ) ਰਾਵੀ
(ੲ) ਬਿਆਸ (ਸ) ਜਿਹਲਮ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.559 "ਰਾਮਸਰ ਸਿਟੀ" ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?
(ੳ) ਭਾਰਤ (ਅ) ਪੰਜਾਬ
(ੲ) ਈਰਾਨ (ਸ) ਅਮਰੀਕਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.560 "ਰੋਪੜ ਵੈਟਲੈਂਡ" ਕਿਹੜੀ ਨਦੀ ਤੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਬਿਆਸ (ਅ) ਰਾਵੀ
(ੲ) ਜਿਹਲਮ (ਸ) ਸਤਲੁਜ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.561 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਾਮਸਰ ਸਾਈਟ (Ramsar Site) ਹਨ ?
(ੳ) 6 (ਅ) 5
(ੲ) 4 (ਸ) 3
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.562 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਵੈਟਲੈਂਡ (Wetland) ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ ?
(ੳ) 6 (ਅ) 12
(ੲ) 14 (ਸ) 18
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.563 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਵੈਟਲੈਂਡ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ ?
(ੳ) 12 (ਅ) 14
(ੲ) 21 (ਸ) 20
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.564 "ਕੇਸ਼ੋਪੁਰ ਵੈਟਲੈਂਡ" ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?
(ੳ) ਕਪੂਰਥਲਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਰੋਪੜ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.565 "ਮੋਤੀ ਬਾਗ" ਸੈਂਚਰੀ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਰੋਪੜ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.566 ਰੈਮੇਪੁਰ ਸੈਂਚਰੀ (Remepur) ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਅ) ਰੋਪੜ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਨਾਭਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.567 "ਬੀਰ ਮਹਿਸ" ਸੈਂਚਰੀ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?

(ੳ) ਰੋਪੜ (ਅ) ਨਾਭਾ

(ੲ) ਭਾਦਸੋਂ (ਸ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.568 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚਰੀ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?

(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਰੋਪੜ

(ੲ) ਸੰਗਰੂਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.569 "ਬੀਰ ਐਸ਼ਵਿਨ ਸੈਂਚਰੀ" ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?

(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਰੋਪੜ (ਸ) ਸੰਗਰੂਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.570 "ਸੁਲਤਾਨ ਉਲ ਕੌਮ" ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ?

(ੳ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ

(ੲ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ (ਸ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.571 "ਕਤਲੋਰ" ਸੈਂਚਰੀ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?

(ੳ) ਪਠਾਨਕੋਟ (ਅ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਰੋਪੜ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.572 ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. (S.G.P.C.) ਨੇ ਕਦੋਂ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

(ੳ) 2004 (ਅ) 2003

(ੲ) 2009 (ਸ) 1920

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.573 ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸੀ ?

(ੳ) 6 (ਅ) 7

(ੲ) 8 (ਸ) 9

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.574 ਦੇਸੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਵੈਸਾਖ (ਅ) ਜੇਠ

(ੲ) ਫੱਗਣ (ਸ) ਚੇਤ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.575 ਦੇਸੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦਾ ਅਖੀਰਲਾ ਮਹੀਨਾ ਕਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਫੱਗਣ (ਅ) ਚੇਤ

(ੲ) ਹਾੜ (ਸ) ਮਾਘ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.576 ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਮਜਾਰ (Tomb) ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਫਰੀਦਕੋਟ (ਅ) ਫਰੀਦਾਬਾਦ
(ੲ) ਫਤਿਹਾਬਾਦ (ਸ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.577 ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਹੈਲਥ ਸਾਇੰਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ ?
(ੳ) 1997 (ਅ) 1998
(ੲ) 1962 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.578 ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹਨ ?
(ੳ) 116 (ਅ) 114
(ੲ) 112 (ਸ) 118
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.579 ਬਠਿੰਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ (ਅ) ਵਿਕਰਮ ਗੜ
(ੲ) ਬਾਦਸ਼ਾਹਪੁਰ (ਸ) ਨੂਰਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.580 ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਨੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (MRSPTU) ਕਦੋਂ ਬਣੀ?
(ੳ) 2014 (ਅ) 2012
(ੲ) 2013 (ਸ) 2015
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.581 ਬਠਿੰਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ?
(ੳ) ਭੱਟੀ ਰਾਜਪੂਤ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸ) ਭਾਈਆ ਰਾਜਪੂਤ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.582 "ਧੋਬੀ ਬਜ਼ਾਰ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਬਠਿੰਡਾ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.583 "ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਬਠਿੰਡਾ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.584 "ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ" ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ?
(ੳ) 2004 (ਅ) 2006
(ੲ) 2008 (ਸ) 2009
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.585 **ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ "ਸੈਂਟਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ" ਹਨ?**

(ੳ) 1 (ਅ) 2
(ੲ) 3 (ਸ) 4

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.586 **"ਪਟਿਆਲਾ ਸ਼ਹਿਰ" ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ?**

(ੳ) 1863 (ਅ) 1763
(ੲ) 1882 (ਸ) 1948

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.587 **"ਪਟਿਆਲਾ ਸ਼ਹਿਰ" ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਇਆ ?**

(ੳ) ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ (ਅ) ਪੱਟੀ ਆਲਾ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਮਹਿੰਦਰ ਗੜ ਸਿੰਘ (ਸ) ਰਾਜ ਕੌਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.588 **"ਪੀ.ਐਮ.ਡਬਲਿਯੂ." (Patiala Locomotive Works — PMW) ਰੇਲ ਫੈਕਟਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.589 **ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (PPSC) ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?**

(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.590 **ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (PPSC) ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?**

(ੳ) 1956 (ਅ) 1963
(ੲ) 1966 (ਸ) 1948

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.591 **ਕਰਿਸ਼ਚਨ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ (CMC) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?**

(ੳ) 1894 (ਅ) 1892
(ੲ) 1966 (ਸ) 1956

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.592 **"ਦਇਆਨੰਦ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ" (DMC) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?**

(ੳ) 1962 (ਅ) 1964
(ੲ) 1963 (ਸ) 1966

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.593 **"ਲੁਧਿਆਣਾ" ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ?**

(ੳ) ਲੋਧੀ ਵੰਸ਼ (ਅ) ਤੁਗਲਕ ਵੰਸ਼
(ੲ) ਖਿਲਜੀ ਵੰਸ਼ (ਸ) ਸੱਯਦ ਵੰਸ਼

ਉੱਤਰ: ੳ

Q.594 ਲੁਧਿਆਣਾ ਪ੍ਰੈਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1964 (ਅ) 1965
(ੲ) 1963 (ਸ) 1948
ਉੱਤਰ: ੲ

Q.595 ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ?
(ੳ) ਭੰਟੀ ਰਾਜਪੂਤ (ਅ) ਸੰਗੂ ਜੱਟ
(ੲ) ਸੰਗ ਸਿੰਘ (ਸ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

Q.596 "ਸੁਨਾਮ" ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?
(ੳ) ਸੂਰਜਪੁਰ (ਅ) ਸੂਰਜਕੁੰਡ
(ੲ) ਸੂਰਜਮੱਲ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.597 "ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ" ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (SLIET) ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਸੰਗਰੂਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

Q.598 ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ?
(ੳ) 1958 (ਅ) 1957
(ੲ) 1966 (ਸ) 1956
ਉੱਤਰ: ਅ

Q.599 ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਰੇਨ ਮੰਡੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ?
(ੳ) ਸਰਹਿੰਦ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਖੰਨਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

Q.600 ਦੇਵੀ ਤਲਾਬ ਮੰਦਰ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ?
(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.601 ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਹਾਈਡਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ?
(ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਰੋਪੜ
ਉੱਤਰ: ੳ

Q.602 "ਦੇਵ ਆਨੰਦ" ਐਕਟਰ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ?
(ੳ) ਜਲੰਧਰ (ਅ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ
(ੲ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.603 **"ਫਗਵਾੜਾ" ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਸਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ?**
(ੳ) ਜਹਾਂਗੀਰ (ਅ) ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ
(ੲ) ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ (ਸ) ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.604 **ਪੰਜ ਮੰਦਰ (Panj Mandir) ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ?**
(ੳ) ਸੰਗਰੂਰ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਕਪੂਰਥਲਾ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.605 **"ਲੰਗੂਰ ਮੇਲਾ" ਕਿਹੜੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਦੇਵੀ ਤਲਾਬ ਮੰਦਰ (ਅ) ਦੁਰਗਿਆਨਾ ਮੰਦਰ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਸੋਦਲ ਬਾਰ ਮੰਦਰ (ਸ) ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਮੰਦਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.606 **"ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਣਾ" ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ?**
(ੳ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ (ਅ) ਫਰੀਦਕੋਟ
(ੲ) ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ (ਸ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.607 **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ?**
(ੳ) ਸੰਗਰੂਰ (ਅ) ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ (S.B.S. Nagar)
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.608 **ਪੰਜਾਬ ਕ੍ਰਿਕੇਟ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ (PCA) ਸਟੇਡੀਅਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਮੋਹਾਲੀ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.609 **ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜਿਆ ਲਿਖਿਆ (Most Literate) ਜਿਲ੍ਹਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.610 **ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਨਸੰਖਿਆ (Urban Population) ਨਹੀਂ ਹੈ?**
(ੳ) ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ
(ੲ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (ਸ) ਬਟਾਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.611 **ਨੈਸਲੇ (Nestle) ਕੰਪਨੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?**
(ੳ) ਮੋਗਾ (ਅ) ਜਲੰਧਰ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.612 ਹਾਕਿੰਸ (Hawkins) ਕੰਪਨੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ
(ੲ) ਮੋਗਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.613 "ਉਰਦੂ ਅਕੈਡਮੀ" ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
(ੲ) ਸਰਹਿੰਦ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.614 ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਓਪਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.615 ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜੀ ਟਰੇਨ ਚੱਲਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਪੰਨਜਾਅਬ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ (ਅ) ਦੋਸਤੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ
(ੲ) ਲਾਹੌਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ (ਸ) ਸਮਝੌਤਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.616 ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜੀ ਬੱਸ ਸਰਵਿਸ ਚੱਲਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਦੋਸਤੀ (ਅ) ਮਹਿਮਾਨ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਸ) ਲਾਹੌਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.617 ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈਵੇ (NH) ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਹੈ ?
(ੳ) ਐਨ.ਐਚ. 11 (ਅ) ਐਨ.ਐਚ. 15
(ੲ) ਐਨ.ਐਚ-21 (ਸ) ਐਨ.ਐਚ. 12
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.618 ਪੰਜਾਬ ਦਾ 23ਵਾਂ ਜਿਲ੍ਹਾ (Distt.) ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪਠਾਨਕੋਟ (ਅ) ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
(ੲ) ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਸ) ਤਰਨ-ਤਾਰਨ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.619 "ਲੀ ਕਾਰਬੂਜੀਅਰ (Le Corbusier)" ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ?
(ੳ) ਅਮਰੀਕਾ (ਅ) ਜਪਾਨ
(ੲ) ਫਰਾਂਸ (ਸ) ਕੈਨੇਡਾ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.620 ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਡਿਜ਼ਾਇਨਰ ਸਿਟੀ (City) ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਉੜੀਸਾ (ਅ) ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ
(ੲ) ਬਨਾਰਸ (ਸ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.621 **1947 (ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?**

(ੳ) ਸ਼ਿਮਲਾ (ਅ) ਅੰਬਾਲਾ
(ੲ) ਲਾਹੌਰ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.622 **1947 (ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਸਥਾਈ (Temporary) ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ?**

(ੳ) ਸ਼ਿਮਲਾ (ਅ) ਲਾਹੌਰ
(ੲ) ਅੰਬਾਲਾ (ਸ) ਪਟਿਆਲਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.623 **ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (PM) ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ Dream City ਰਹੀ ਹੈ ?**

(ੳ) ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ (ਅ) ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ
(ੲ) ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.624 **"ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾਮ" ਕਿਸਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?**

(ੳ) ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ (ਅ) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ
(ੲ) ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ (ਸ) ਸ਼ਿਮਲਾ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.625 **"ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ" ਦੇ ਪਹਿਲੇ (Pre Planner) ਕੌਣ ਸਨ ?**

(ੳ) ਲੀ ਕਾਰਬੂਜੀਅਰ (ਅ) ਸਰ ਜੋਨ
(ੲ) ਮਿੰਟਨ ਹਾਲ (ਸ) ਐਲਬਰਟ ਮੇਅਰ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.626 **"ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ" ਦੇ (Architecture) ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?**

(ੳ) ਲੀ ਕਾਰਬੂਜੀਅਰ (ਅ) ਐਲਬਰਟ ਮੇਅਰ
(ੲ) ਜੋਨ ਪਾਰਕਰ (ਸ) ਚੈਡਵਿਕ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.627 **"ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ" ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ (Capital) ਕਦੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ?**

(ੳ) 1966 (ਅ) 1953
(ੲ) 1956 (ਸ) 1961

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.628 **ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪਹਿਲੇ "ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ" ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?**

(ੳ) ਭੈਰਬ ਦੱਤ ਪਾਂਡੇ (ਅ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੈਨਰਜੀ
(ੲ) ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ (ਸ) ਕਿਰਨ ਖੇਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.629 **ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ "ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ" ਦੀ ਪੋਸਟ (Post) ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?**

(ੳ) 1985 (ਅ) 1991
(ੲ) 1988 (ਸ) 1984

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.630 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ "ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ" ਰਹੇ ਹਨ ?
(ੳ) 8 (ਅ) 7
(ੲ) 9 (ਸ) 6
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.631 1984 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੈਨਰਜੀ (ਅ) ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
(ੲ) ਭੈਰਬ ਦੱਤ ਪਾਂਡੇ (ਸ) ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.632 1984 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ "ਐਡੀਮਮਿਨਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ" ਦਾ ਹੈੱਡ ਕਿਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ?
(ੳ) ਹਰਿਆਣਾ ਗਵਰਨਰ (ਅ) ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਰ
(ੲ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.633 1984 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਸਨ ?
(ੳ) ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੈਨਰਜੀ (ਅ) ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
(ੲ) ਭੈਰਬ ਦੱਤ ਪਾਂਡੇ (ਸ) ਵੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਬਦਨੋਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.634 **(Beautiful City of Punjab)** ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਮੋਹਾਲੀ
(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.635 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ **(Emblem)** ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?
(ੳ) ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ (ਅ) ਓਪਨ ਹੈਂਡ (Open Hand)
(ੲ) ਚੰਡੀ ਮੰਦਰ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.636 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ **(Official Language)** ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?
(ੳ) ਅੰਗਰੇਜੀ (ਅ) ਹਿੰਦੀ
(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ (ਸ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.637 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ **(Official Bird)** ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) Peacock (ਅ) Grey Hornbill
(ੲ) Ostrich (ਸ) Pegeon
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.638 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ **(Official Animal)** ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) Mangoose/ਨਿਓਲਾ (ਅ) Black Buck
(ੲ) Nilgai (ਸ) Bison
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.639 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ (Official Tree) ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) Banyan (ਅ) Pear
(ੲ) Mango (ਸ) Blue Zacranda
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.640 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ (Official Flower) ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) Lotus (ਅ) Aster
(ੲ) Rose (ਸ) Dhak
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.641 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ?
(ੳ) 1956 (ਅ) 1949
(ੲ) 1966 (ਸ) 1970
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.642 ਪੰਜਾਬ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?
(ੳ) 1956 (ਅ) 1955
(ੲ) 1954 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.643 ਲਾਹੌਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਈ ?
(ੳ) 1918 (ਅ) 1882
(ੲ) 1919 (ਸ) 1946
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.644 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
(ੳ) 1881 (ਅ) 1883
(ੲ) 1884 (ਸ) 1882
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.645 ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?
(ੳ) ਡਾ. ਜ਼ਾਕਿਰ ਹੁਸੈਨ ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ
(ਅ) ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ
(ੲ) ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ
(ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.646 ਰੋਕ ਗਾਰਡਨ (Rock Garden) ਕਿਸਨੇ ਬਣਵਾਇਆ?
(ੳ) ਨੇਕ ਚੰਦ (ਅ) ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਯੂਸਫ ਅਲੀ (ਸ) ਦੀਨਾ ਚੰਦ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.647 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੰਪਲੈਕਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਨੂੰ (Heritage List) ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ
(ੳ) 2015 (ਅ) 2016
(ੲ) 2018 (ਸ) 2014
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.648 "ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ" ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਪਟਿਆਲਾ (ਅ) ਬਠਿੰਡਾ
(ੲ) ਲੁਧਿਆਣਾ (ਸ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.649 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ "ਲੋਕ ਸਭਾ" ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਹਨ?
(ੳ) 2 (ਅ) 3
(ੲ) 1 (ਸ) 4
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.650 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਸੈਕਟਰ (Sector) ਹਨ ?
(ੳ) 1 ਤੋਂ 58 (ਅ) 1 ਤੋਂ 57
(ੲ) 1 ਤੋਂ 60 (ਸ) 1 ਤੋਂ 70
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.651 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸੈਕਟਰ (Sector) ਨਵਾਂ ਬਣਿਆ ਹੈ?
(ੳ) 13 (ਅ) 14
(ੲ) 55 (ਸ) 2
ਉੱਤਰ: ੳ (ਮਨੀ ਮਾਜਰਾ ਸੈਕਟਰ-13)

ਪ੍ਰ.652 "ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ" ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ (Judge) ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਜਸਟਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੈਨਰਜੀ (ਅ) ਜਸਟਿਸ ਰਾਮ ਲਾਲ
(ੲ) ਜਸਟਿਸ ਮੋਹਨ ਲਾਲ (ਸ) ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਜਾਹ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.653 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਮਿਉਂਸਿਪਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
(ੳ) 1992 (ਅ) 1993
(ੲ) 1994 (ਸ) 1995
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.654 "ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ" ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ (Founder) ਕੌਣ ਸੀ ?
(ੳ) ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ (ਅ) ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ (ਸ) ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ
ਉੱਤਰ: ਸ (He was also Founder of PNB Bank in 1894)

ਪ੍ਰ.655 "ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ" ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾਂ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ?
(ੳ) 1881 (ਅ) 1882
(ੲ) 1892 (ਸ) 1894
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.656 ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?
(ੳ) ਕਾਂਗੜਾ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਜਲੰਧਰ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਉੱਤਰ: ੳ (ਐਡਰੇਟਾ ਪਿੰਡ ਕਾਂਗੜਾ)

ਪ੍ਰ.657 "ਚਾਬੀਆਂ ਮੋਰਚਾ" ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?
(ੳ) 1920 (ਅ) 1921
(ੲ) 1922 (ਸ) 1923
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.658 ਸਾਕਾ ਗੰਗਸਰ ਸਾਹਿਬ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ?
(ੳ) 1926-1927 (ਅ) 1928-1929
(ੲ) 1924-1925 (ਸ) 1930-1931
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.659 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ?
(ੳ) 12586 (ਅ) 12587
(ੲ) 14581 (ਸ) 12581
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.660 ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਨੂੰਨ (Law) ਦੀ ਪੜਾਈ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ?
(ੳ) ਹਿਸਾਰ (ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
(ੲ) ਮੋਗਾ (ਸ) ਲੁਧਿਆਣਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.661 ਕੌਰ (Kaur) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
(ੳ) ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ (Princes) (ਅ) ਮਹਾਰਾਣੀ (Queen)
(ੲ) ਸਾਹਿਬਾ (Sahiba) (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.662 ਗੁਸਲਖਾਨਾ ਕਿਹੜੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ?
(ੳ) ਸਿੱਖ ਧਰਮ (ਅ) ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ
(ੲ) ਈਸਾਈ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.663 ਜਮਜਮਾ ਤੋਪ ਕਿਸ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ?
(ੳ) ਮਾਈ ਸੁੱਖਾਂ ਤੋਂ (ਅ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ
(ੲ) ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.664 ਸੰਗਰਾਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ (ਅ) ਬਾਰਾਮਹਾ (ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ)
(ੲ) ਬਾਰਾਮਹਾ (ਮਾਝ ਰਾਗ) (ਸ) ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.665 ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਦੋਂ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
(ੳ) 1912 (ਅ) 1913
(ੲ) 1911 (ਸ) 1905
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.666 ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਅਕੈਡਮੀ ਫਿਲੌਰ ਕਦੋਂ ਬਣੀ?
(ੳ) 1892 (ਅ) 1893
(ੲ) 1891 (ਸ) 1966
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.667 ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.668 ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਕੌਣ ਹਨ?
(ੳ) ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਅ) ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.669 ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਕੌਣ ਹਨ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਗਤ ਸਿੰਘ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.671 ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇਗੀ?
(ੳ) ਕੈਨੇਡਾ (ਅ) ਅਮਰੀਕਾ
(ੲ) ਅਸਟ੍ਰੇਲੀਆ (ਸ) ਨੇਪਾਲ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.672 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ?
(ੳ) 7 ਵਾਰੀ (ਅ) 8 ਵਾਰੀ
(ੲ) 9 ਵਾਰੀ (ਸ) 11 ਵਾਰੀ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.673 2019 ਦਾ ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿਸਨੂੰ ਮਿਲਿਆ?
(ੳ) ਪਵਨ ਹਰਚੰਦਪੁਰੀ (ਅ) ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ
(ੲ) ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.674 ਕਿਹੜੀ ਸਦੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 16ਵੀਂ ਸਦੀ (ਅ) 17ਵੀਂ ਸਦੀ
(ੲ) 18ਵੀਂ ਸਦੀ (ਸ) 19ਵੀਂ ਸਦੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.675 ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ
(ੲ) ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ (ਸ) ਆਤਮਜੀਤ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.675 ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੋਇਲ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?

(ੳ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ (ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ

(ੲ) ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਸ) ਮਨਜੋਤ ਕੌਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.676 ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

(ੳ) ਸ਼ੀਲਾ (ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀ) (ਅ) ਜਿਉਣਾ ਮੌੜ

(ੲ) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.677 ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਥ੍ਰੀ-ਡੀ ਫਿਲਮ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

(ੳ) ਸ਼ੀਲਾ (ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀ) (ਅ) ਜਿਉਣਾ ਮੌੜ

(ੲ) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਪਹਿਚਾਣ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.678 ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਿਲਮ ਅਵਾਰਡ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?

(ੳ) ਸ਼ੀਲਾ (ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀ) (ਅ) ਜਿਉਣਾ ਮੌੜ

(ੲ) ਚੰਨ ਪ੍ਰਦੇਸੀ (ਸ) ਪਹਿਚਾਣ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.679 ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਿਲਮ ਉਤਸਵ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ

(ੳ) ਅਨ੍ਹੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਦਾਨ (ਅ) ਜਿਉਣਾ ਮੌੜ

(ੲ) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ (ਸ) ਪਹਿਚਾਣ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.680 ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਕਦੋਂ ਬਣੀ ਸੀ?

(ੳ) 1927 (ਅ) 1928

(ੲ) 1929 (ਸ) 1940

ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.681 ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਐਕਟ੍ਰੈਸ ਕੌਣ ਸੀ?

(ੳ) ਨੂਰਜਹਾਂ (ਅ) ਦੇਵਿਕਾ ਰਾਣੀ

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ (ਸ) ਨੀਰੂ ਬਾਜਵਾ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.680 ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?

(ੳ) ਸਰਦੂਲ ਸਿਕੰਦਰ (ਅ) ਪੰਮੀ ਬਾਈ

(ੲ) ਸਤਵਿੰਦਰ ਬਿੱਟੀ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ

ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.681 ਸਰਦੂਲ ਸਿਕੰਦਰ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ?

(ੳ) ਅੰਬਾਲਾ (ਅ) ਲੁਧਿਆਣਾ

(ੲ) ਪਟਿਆਲਾ (ਸ) ਜਲੰਧਰ

ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.682 ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਕੌਣ ਸੀ?

(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਪੰਮੀ ਬਾਈ

(ੲ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ

ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.683 ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਕਿਸਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ?
(ੳ) ਅਕਬਰ (ਅ) ਜਹਾਂਗੀਰ
(ੲ) ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ (ਸ) ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.684 ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੋਢੀ ਕੌਣ ਸੀ?
(ੳ) ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ਼ (ਅ) ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.685 'ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਦਾ ਸੱਚ' ਪੁਸਤਕ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਆਤਮਜੀਤ (ਸ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.686 ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜੋਨ ਕੀਟਸ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ (ਸ) ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.687 ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਤੀਰ (ਅ) ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ
(ੲ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ (ਸ) ਡੀ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.688 ਛੋਟੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਵੀ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ (ਅ) ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਸ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.689 ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਜੰਗ ਨਾਮਾ (ਅ) ਦਬਇਸਤਾਨ-ਏ-ਮਜ਼ਾਹਿਬ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਕਿਤਾਬ (ਸ) ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਿਤਾਬ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.690 ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਟੂਕੇਸ਼ਵਰ ਦੱਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਹੜੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੰਬ ਕੇਸ (ਅ) ਕਾਕੋਰੀ ਟ੍ਰੇਨ ਕੇਸ
(ੲ) ਲਾਹੌਰ ਸਾਜ਼ਿਸ ਕੇਸ (ਸ) ਸਾਂਡਰਸ ਕਤਲ ਕੇਸ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.691 ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੱਸੇ ਰੰਗੜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਸਨ?
(ੳ) ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅ) ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਸ) ਇਹ ਸਾਰੇ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.692 ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਨਰਸਰੀ ਆਫ਼ ਫੁੱਟਬਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਮਾਹਿਲਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) (ਅ) ਹਰਜੀਤਪੁਰ (ਮੋਹਾਲੀ)
(ੲ) ਗੁਰਦਿੱਤਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) (ਸ) ਮਹਾਰਾਣੀ ਕਲੱਬ (ਪਟਿਆਲਾ)
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.693 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ?
(ੳ) 114 (ਅ) 118
(ੲ) 116 (ਸ) 120
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.694 ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹੜੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ?
(ੳ) ਸੁਖਦੇਵ (ਅ) ਰਾਜਗੁਰੂ
(ੲ) ਬੱਟੂਕੇਸ਼ਵਰ (ਸ) ਜਤਿਨ ਦਾਸ
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.695 ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਕੀਮ ਕਿਹੜੀ ਸਟੇਟ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ?
(ੳ) ਪੰਜਾਬ (ਅ) ਹਰਿਆਣਾ
(ੲ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (ਸ) ਰਾਜਸਥਾਨ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.696 ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਕੀਮ ਕਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ (ਅ) ਸੜਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਨਾਲ
(ੲ) ਦੋਨੋਂ (ਸ) ਰਾਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਨਾਲ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.697 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਹੈ?
(ੳ) ਸ਼ਗੁਨ ਸਕੀਮ (ਅ) ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਕੀਮ
(ੲ) ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਸਕੀਮ (ਸ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੀਮ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.698 ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ?
(ੳ) ਮਟਰੂ ਵੰਨਦਨਾ ਯੋਜਨਾ (ਅ) ਨਾਰੀ ਯੋਜਨਾ
(ੲ) ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਯੋਜਨਾ (ਸ) ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਯੋਜਨਾ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.699 ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕਿੰਨੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ?
(ੳ) 60 (ਅ) 65
(ੲ) 68 (ਸ) 58
ਉੱਤਰ: ਸ

ਪ੍ਰ.700 ਸ਼ਗੁਨ ਸਕੀਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1997 (ਅ) 1998
(ੲ) 2022 (ਸ) 2024
ਉੱਤਰ: ੳ

701 2024 ਪੈਰਿਸ ਓਲੰਪਿਕ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦਾ ਕਪਤਾਨ ਕੌਣ ਸੀ?
(ੳ) ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਅ) ਜਸ਼ਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
(ੲ) ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ (ਸ) ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ੲ

702 2024 ਪੈਰਿਸ ਓਲੰਪਿਕ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਕਿਹੜਾ ਮੈਡਲ ਆਇਆ ਹੈ?
(ੳ) ਗੋਲਡ (ਅ) ਬਰਾਊਨਜ਼
(ੲ) ਸਿਲਵਰ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ਅ

703 ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਕਿੱਥੋ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ?
(ੳ) ਟਿਮੋਵਾਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) (ਅ) ਭਾਦਸੋਂ (ਪਟਿਆਲਾ)
(ੲ) ਮਾਹਿਲਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) (ਸ) ਸੰਸਾਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ)
ਉੱਤਰ: ੳ

704 2024 ਪੈਰਿਸ ਓਲੰਪਿਕ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਮੈਚ ਕਿਹੜੀ ਟੀਮ ਤੋਂ ਹਾਰੀ ਸੀ?
(ੳ) ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ (ਅ) ਜਰਮਨੀ
(ੲ) ਰੂਸ (ਸ) ਇੰਗਲੈਂਡ
ਉੱਤਰ: ਅ

705 ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ ਹਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਛੋਟਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?
(ੳ) ਚਮਤਕਾਰੀ (ਅ) ਨਿੱਕਾ
(ੲ) ਸਰਪੰਚ ਸਾਹਿਬ (ਸ) ਜੈਲਦਾਰ
ਉੱਤਰ: ੲ

706 ਹਾਕੀ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ (ਅ) ਮੇਜਰ ਗਿਆਨ ਚੰਦ
(ੲ) ਮੇਜਰ ਆਊਬ ਖ਼ਾਨ (ਸ) ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਉੱਤਰ: ਅ

707 ਕਿਹੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰੀ ਮੁਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਅਜ਼ਾਦ (MAKA) ਟਰੋਫੀ ਜਿੱਤੀ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਅ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
(ੲ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਸ) ਲਵਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਉੱਤਰ: ੳ

708 ਮੱਕਾ (MAKA) ਟਰੋਫੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
(ੳ) 1956-57 (ਅ) 1958-59
(ੲ) 1960-61 (ਸ) 1965-66
ਉੱਤਰ: ੳ

709 ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਹਨ?
(ੳ) ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪ੍ਰੋਹਿਤ (ਅ) ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਕਟਾਰੀਆ
(ੲ) ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪਾਟਿਲ (ਸ) ਮੋਹਨ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.710 1984 ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਬਣੇ ?
(ੳ) ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ (ਅ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
(ੲ) ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ.711 ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ?
(ੳ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਅ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
(ੲ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (ਸ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਉੱਤਰ: ੲ

ਪ੍ਰ.712 1984 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹੜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੰਗੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ
(ੳ) ਸਰਕਾਰੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਅ) ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ
(ੲ) ਧਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸ) ਸ਼ਾਹ ਕਮਿਸ਼ਨ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.713 ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 1948 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਸੀ?
(ੳ) ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ (ਅ) ਅਜੀਤ
(ੲ) ਜਗ ਬਾਣੀ (ਸ) ਸਾਰੇ
ਉੱਤਰ: ਅ

ਪ੍ਰ.714 ਦਬਿਸਤਾਨ-ਏ-ਮਹਾਜਿਬ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ?
(ੳ) ਅਰਦਿਸਤਾਨੀ (ਅ) ਪਾਣਿਨੀ
(ੲ) ਕਨਿੰਘਮ (ਸ) ਰੋਮਨ ਲਾਰਡ
ਉੱਤਰ: ੳ

ਪ੍ਰ. 715 ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ?
(ੳ) ਦਿੱਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬੰਬ ਕਾਂਢ (1929)
(ਅ) ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦਾ ਬਦਲਾ (1928)
(ੲ) ਕਾਕੋਰੀ ਟਰੇਨ ਲੁੱਟ (1925)
(ਸ) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ
ਉੱਤਰ: ੲ

(ਪੰਜਾਬ ਜੀ. ਕੇ. ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

1. ਕੋਕਰੂ ਗਹਿਣਾ ਔਰਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ?
A. ਹੱਥਾਂ 'ਚ B. ਕੰਨਾਂ 'ਚ C. ਬਾਹਾਂ 'ਚ D. ਗਲ਼ 'ਚ
2. 1984 ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਬਣੇ ਸਨ?
A. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ B. ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ C. ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗਵ D. ਪ੍ਰਕਾ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ
3. ਸਿਊਕ ਨਦੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਨਿੱਕਲਦੀ ਹੈ।
A. ਨਾਗਾ ਪਰਬਤ B. ਪੀਰ ਪੰਜਾਲ C. ਸਿਆਚਿਨ ਗਲੇਸ਼ਿਅਰ D. ਰਿਮੋ ਗਲੇਸ਼ਿਅਰ
4. ਕਿਹੜੀ ਨਦੀਂ ਹਿਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੋ ਰੇਂਜ ਨੂੰ ਕੱਟਦੀ ਹੈ?
A. ਚਨਾਂਬ B. ਬਿਆਸ C. ਸਤਲੁਜ D. ਰਾਵੀ

5. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ।
A. 1966 B. 1998 C. 1962 D. 1956
6. ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਹੈ?
A. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ B. ਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ C. ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪਰੋਹਿਤ D. ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਕਟਾਰਿਆ
7. ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ ਆਕੀ ਰਹੇ ਨਾ ਕੋਏ ਇਹ ਪੰਗਤੀਆ ਕਿਸਦੀਆ ਹਨ?
A. ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ B. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ C. ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ D. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
8. ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
A. ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ B. ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ C. ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ D. ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
9. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀ ਰੱਖਦਾ?
A. ਕਾਸ਼ੀ ਰਾਮ B. ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ C. ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ D. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ E. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀ।
10. ਯੂਨਾਇਟਡ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਗਵਰਨਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ?
A. ਮਾਊਟ ਬੈਟਿੰਨ B. ਰੋਬਰਟ ਮੋਨਟੋਗੋਮੈਰੀ C. ਜੋਹਨ ਲਾਅਰਸ D. ਮੈਰੀਡਿਥ ਜੈਨਿਕਿਨਸ
11. ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦਿਵਸ ਕਦੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।
A. 12 ਸਤੰਬਰ B. 11 ਸਤੰਬਰ C. 15 ਸਤੰਬਰ D. 20 ਸਤੰਬਰ
12. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਦਿੱਲ ਕਿਹੜੇ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ।
A. ਸੈਕਟਰ 11 B. ਸੈਕਟਰ 17 C. ਸੈਕਟਰ 22 D. ਸੈਕਟਰ 1

Answer: 1. B 2. A 3. D 4. C 5. C 6. D
7. C 8. C 9. E 10. D 11. A 12. B

ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਪ੍ਰ. ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ਾਸਕਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਉੱਪਰ (ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ) ਹਮਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਚੁਣਿਆ ਸੀ।
ਉੱਤਰ: ਖਹਿਬਰ ਪਾਸ
ਪ੍ਰ. ਕਿਹੜੀ ਔਰਤ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪਰਦਾ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ-
ਉੱਤਰ ਰਜ਼ਿਆ ਸੁਲਤਾਨ।.
ਪ੍ਰ. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤ ਸ਼ਾਸਕ (Ruler) ਕੌਣ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਰਜ਼ਿਆ ਸੁਲਤਾਨ।
ਪ੍ਰ. ਰਜ਼ਿਆ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਸਮੇਂ ਬਠਿੰਡੇ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਅਲਤੂਨੀਆ।
ਪ੍ਰ. ਯਾਕੂਤ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਜ਼ਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਅਲਤੂਨੀਆ।
ਪ੍ਰ. ਬਹਿਰਮ ਖਾਂ ਨੇ 1240 ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਜ਼ਿਆ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜਗਾ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਕੈਥਲ

ਪ੍ਰ. "ਸਿੰਕਦਰ-ਏ ਸਾਹਨੀ" ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਸਨ?
ਉੱਤਰ "ਅਲਾਊਦੀਨ ਖ਼ਿਲਜੀ"
ਪ੍ਰ. ਅਲਾਊਦੀਨ ਖ਼ਿਲਜੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ (Court poet) ਕੌਣ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ
ਪ੍ਰ. ਹਜ਼ਾਰ ਦੀਨਾਰੀ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਸਨ?
ਉੱਤਰ ਮਲਿਕ ਕਾਫ਼ਰ
ਪ੍ਰ. ਰਾਣੀ ਪਦਮਾਵਤ (ਪਦਮਨੀ) ਕਿਸ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਚਿੰਤੋੜ ਦਾ ਰਾਜਾ)
ਪ੍ਰ. ਪੜਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਮੂਰਖ (Wise and fool) ਸ਼ਾਸਕ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ-ਬਿਨ-ਤੁਗਲਕ
ਪ੍ਰ. ਕਿਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਬਾਨ-ਬਤੂਤਾ "ਮਰਾਕੋ" ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਮੁਹੰਮਦ-ਬਿਨ-ਤੁਗਲਕ
ਪ੍ਰ. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹਿਰਾਂ ਕਿਸਨੇ ਬਣਵਾਈਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਫਿਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਤੁਗਲਕ
ਪ੍ਰ. "ਕਰਜਨ ਵੇਲੇ" ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।
ਉੱਤਰ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਗਰਾਂ
ਪ੍ਰ. ਭਾਰਤ ਦੇ 12th ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸਨ?
ਉੱਤਰ ਆਈ.ਕੇ ਗੁਜਰਾਲ
ਪ੍ਰ. ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੌਣ ਸਨ?
ਉੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. ਸ਼ਹੀਦਾ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ।
ਪ੍ਰ. ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।
ਪ੍ਰ. ਆਗਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਸਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਸਿੰਕਦਰ ਲੋਧੀ
ਪ੍ਰ. ਗੁ. ਰਕਾਬ ਗੰਜ (ਦਿੱਲੀ) ਅਤੇ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਹਿਬ (ਦਿੱਲੀ) ਕਿਸਨੇ ਬਣਵਾਏ ਸਨ?
ਉੱਤਰ ਬਾਬਾ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. ਆਗਰੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਕਿਸਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਅਕਬਰ।
ਪ੍ਰ. 2025 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਕਿੰਨਵੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ 350 ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ
ਪ੍ਰ. "ਹਮਊਨਾਮਾ" ਜੀਵਨੀ ਕਿਸਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ ਗੁਲਬਦਨ ਬੇਗਮ।
ਪ੍ਰ. "ਪਦਮਾਵਤ" ਰਚਨਾ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ ਮਲਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਜਾਇਸੀ।
ਪ੍ਰ. ਅਕਬਰ ਦੀ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ 13 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ 1556 ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਕਲਾਨੌਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ)

ਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕਿਹੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਅਕਬਰ

ਪ੍ਰ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਜਜ਼ੀਆ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਕਿਸਨੇ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਅਕਬਰ

ਪ੍ਰ. ਜਜ਼ੀਆ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾ ਉੱਤੇ ਟੈਕਸ

ਪ੍ਰ. ਅਕਬਰ ਦਾ ਆਰਮੀ ਕਮਾਂਡਰ ਕੌਣ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰ. ਜਹਾਗੀਰ ਦਾ ਬੇਟਾ ਕੌਣ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਸਹਿਜ਼ਾਦਾ ਖੁਸਰੋ।

ਪ੍ਰ. ਜਹਾਗੀਰ ਦੀ ਮੌਤ 1627 ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਰਾਜੌਰੀ (ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ)

ਪ੍ਰ. ਸ਼ਾਮੂਗੜ੍ਹ ਦੀ ਜੰਗ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 1658

ਪ੍ਰ. ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1707 ਵਿੱਚ ਔਰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਅਹਿਮਦ ਨਗਰ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ)

ਪ੍ਰ. ਪਲਾਸੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 1757

ਪ੍ਰ. ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ਉੱਤਰ 1526

ਪ੍ਰ. ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ਉੱਤਰ 1556

ਪ੍ਰ. ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ਉੱਤਰ 1761

ਪ੍ਰ. ਬਕਸਰ (Baxar) ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?

ਉੱਤਰ 1764

ਪ੍ਰ. 1857 ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਮੇਰਠ ਤੋਂ

ਪ੍ਰ. ਸਬਸਿਡਰੀ (Subsidiary Alliance) ਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਲੋਰਡ ਵੈਲਸਲੇ।

ਪ੍ਰ. ਡੋਕਟਰੇਨ ਲੈਪਸ (Doctrone of Lapse) ਪੋਲਸੀ ਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਲੋਰਡ ਡਲਹੋਜ਼ੀ ਨੇ

ਪ੍ਰ. ਮੰਗਲ ਪਾਂਡੇ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 1857।

ਪ੍ਰ. 1857 ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸੀ, ਇਹ ਕਿਸਨੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਵੀ. ਡੀ. ਸਾਵਰਕਰ

ਪ੍ਰ. **ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ ਪਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ।

ਪ੍ਰ. **ਵਰਧਮਾਨ ਮਹਾਵੀਰ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ।

ਪ੍ਰ. **ਸਿੰਕਦਰ (ਅਲੈਗਸੈਂਡਰ) 326 ਬੀ. ਸੀ. ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਮੈਸੋਡੋਨੀਆ (ਗ੍ਰੀਸ)।

ਪ੍ਰ. **ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਕਿਸਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਅਸ਼ੋਕਾ ਨੇ।

ਪ੍ਰ. **ਵੀ. ਏ. ਸਮਿਥ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਸਮੁੰਦਰਗੁਪਤ।

ਪ੍ਰ. **ਮੇਘਦੂਤ ਕਿਤਾਬ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਕਾਲੀਦਾਸ ਦੀ।

ਪ੍ਰ. **"ਪੰਚਤੰਤਰਿਕਾ" ਕਿਤਾਬ ਕਿਸਦੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾ।

ਪ੍ਰ. **ਨਾਲੰਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਕੁਮਾਰਗੁਪਤ।

ਪ੍ਰ. **ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲੰਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਬਖ਼ਤਿਆਰ ਖ਼ਿਲਜੀ ਨੇ।

ਪ੍ਰ. **ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵਾਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ 6

ਪ੍ਰ. **ਆਦਿ ਕਾਲ ਅਤੇ ਮੱਧਕਾਲ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ 3

ਪ੍ਰ. **ਮੱਧਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ 3

ਪ੍ਰ. **ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਚਾਬੀ (Key) ਕਿਹੜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਡਾ ਮਰੇ Murray

ਪ੍ਰ. **ਵਿਲਿਅਮ ਬੈਂਟਕ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਲਾਕਤ ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ 1831

ਪ੍ਰ. **ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸੱਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ?**
ਉੱਤਰ "ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ"

ਪ੍ਰ. **ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ- ਦੀਵਾਨ-ਏ-ਆਮ

ਪ੍ਰ. **ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸੰਧੀ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਕੌਣ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਲੋਰਡ ਮਿੰਟੋ-I

ਪ੍ਰ. **"ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਾਬਾਦ" ਦਾ ਨਾਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਿਸਨੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ।

ਪ੍ਰ. "ਇੰਨਕਲਾਬ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਮੌਲਾਨਾ ਹਸਰਤ ਮੋਹਨੀ

ਪ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ "ਨੌਜਵਾਨ ਸਭਾ" ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 1926

ਪ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ, ਕੀਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪਾਰਟੀ, ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਲ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸ਼ੋਸਲਿਸਟ ਰਿਪਬਲਿਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ,

ਪ੍ਰ. ਪੈਪਸੂ "ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ" ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੀਟਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 60

ਪ੍ਰ. ਪੈਪਸੂ ਸਟੇਟ ਦੀਆਂ "ਲੋਕ ਸਭਾ" ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੀਟਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 4

ਪ੍ਰ. ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟ (ਮੈਨ) ਟੀਮ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਚੈਂਪੀਅਨ ਟਰੋਫੀ (ICC) ਜਿੱਤ ਚੁੱਕੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ 3 ਵਾਰੀ

ਪ੍ਰ. ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਸਭਾ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸ਼ੋਸਲਿਸਟ ਰਿਪਬਲਿਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਮਿਲਾਇਆ (Merge) ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ਉੱਤਰ 1928

ਪ੍ਰ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ।

ਪ੍ਰ. ਧੰਨਰਾਜ ਭਗਤ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ

ਪ੍ਰ. 1966 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੀ?

ਉੱਤਰ 7

ਪ੍ਰ. 1966 ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋ ਪੰਜਾਬ ਕੋਲ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਏ ਸਨ?

ਉੱਤਰ 11

ਪ੍ਰ. ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਪ੍ਰ. ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ)

ਪ੍ਰ. ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਪੰਗਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਮਿੱਟੀ ਮੁਸਮਾਨ ਕੀ

ਪ੍ਰ. "ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ" ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ

ਪ੍ਰ. "ਸੁੱਥਰੇ ਸ਼ਾਹ" ਸੂਫ਼ੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਪ੍ਰ. ਕਿਹੜੀ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਮਰੂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਿੱਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਜੈਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ

ਪ੍ਰ. **ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਾ ਕੌਣ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. **"ਰਾਜਾ-ਏ-ਰਾਜਗਾਨ" ਪੱਦਵੀ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਕਿਸਨੂੰ ਦਿੱਤੀ**
ਉੱਤਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. **ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ
ਪ੍ਰ. **ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ "ਰੂ" ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ "ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਜਾਂ (ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ)
ਪ੍ਰ. **ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੇਤਾ ਕੌਣ ਸਨ?**
ਉੱਤਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. **"ਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
ਪ੍ਰ. **ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ "ਗੁ" ਦਾ ਦੀ ਅਰਥ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਹਨੇਰਾ।
ਪ੍ਰ. **ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ (ਗੁਰਪੁਰਬ) ਕਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤਮੀ
ਪ੍ਰ. **ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ ਗੁਰਪੁਰਬ
ਪ੍ਰ. **ਦੀਵਾਲੀ (ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ) ਕਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਕੱਤਕ ਦੀ ਮੱਸਿਆ।
ਪ੍ਰ. **ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਕਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ।
ਪ੍ਰ. **ਐਸ. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ ਦੀ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ "ਗਲੀਏ ਚਿਕੜ ਦੂਰ ਘਰਿ"
ਪ੍ਰ. **ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕਿਹੜੇ ਰਾਜਾ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ
ਪ੍ਰ. **ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
ਉੱਤਰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ
ਪ੍ਰ. **ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੌਣ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਚੌਧਰੀ ਬੁੱਧੂ
ਪ੍ਰ. **ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ
ਪ੍ਰ. **ਜਾਨੀ ਖਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨੀ ਖਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇ ਕੋਤਵਾਲ ਸਨ?**
ਉੱਤਰ ਮੋਰਿੰਡਾ
ਪ੍ਰ. **ਪਹਿਲੀ ਗੋਲ ਮੇਜ਼ ਮੀਟਿੰਗ (FRT) ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ (ਮੈਂਬਰ) ਕੌਣ ਲੰਡਨ ਗਿਆ ਸੀ?**
ਉੱਤਰ ਸ. ਉੱਜਵਲ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰ. "ਫਿਲਾਸਫ਼ੀ ਆਫ਼ ਬੌਬ" ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਸਨ?

ਉੱਤਰ ਭਗਵਤੀ ਚਰਨ ਵੋਹਰਾ।

ਪ੍ਰ. 1704 ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇ ਗਏ ਸਨ

ਉੱਤਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਉਦਾਸੀ

ਪ੍ਰ. ਮਾਈ ਸੁੱਖਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਮਜਮਾ ਤੋਪ ਕਿਸ ਤੋਂ ਖੋਹੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਆਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ

ਪ੍ਰ. "ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ" ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ?

ਉੱਤਰ ਸਹੇੜੀ (ਮੋਰਿੰਡਾ)

ਪ੍ਰ. "ਬੰਦੀ ਜੀਵਨ" ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕੌਣ ਸਨ?

ਉੱਤਰ ਸਚਿਨ ਸਾਨੇਅਲ

ਪ੍ਰ. ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਕੌਣ ਹਨ?

ਉੱਤਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ

ਪ੍ਰ. "ਦੰਢ" ਜਾਂ ਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਤਨਖਾਹ।

ਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ) ਸਮੇਂ ਕਿਹੜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਸਯਦ ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ

ਪ੍ਰ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ ਸੁਧਾਈ

ਪ੍ਰ. ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਿਲ ਟਰਾੱਫੀ ਕਿਸ ਖੇਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਕ੍ਰਿਕਟ

ਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਉਦਾਸੀ (ਯਾਤਰਾ) ਕੀਤੀ?

ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ

ਪ੍ਰ. 69th ਫਿਲਮ ਫੇਅਰ ਅਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਪਲੇ ਬੈਕ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਕੌਣ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਐਨੀਮਲ ਮੂਵੀ (ਭੁਪਿੰਦਰ ਬੱਬਲ)

ਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ "ਜੀਵਨੀ" ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ "ਜਨਮਸਾਖੀ"

ਪ੍ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡ ਕੱਪ ਕਿਸ ਖੇਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਹਾਕੀ ਨਾਲ।

ਪ੍ਰ. "ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ" ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ "ਸਵਦੇਸ਼ ਸੇਵਕ ਹੋਮ

ਪ੍ਰ. 1857 ਈ. ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦੋ ਪ੍ਰਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ?

ਉੱਤਰ ਹਿਸਾਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ।

ਪ੍ਰ. ਪੁਰਾਤਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸਿਲਪਕਾਰੀ (Mud painting) ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ ਚੌਕ ਪੁਰਾਣਾ

ਪ੍ਰ. ਮੁਕਤੀਨਾਮਾ ਬਾਣੀ (ਰਚਨਾ) ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ।

ਪ੍ਰ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ (Rules) ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਮਰਿਯਾਦਾ, ਰਹਿਤਨਾਮਾ।

ਪ੍ਰ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਪੋਥੀ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ।

ਪ੍ਰ. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ (LC) ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਉੱਤਰ 1970 ਵਿੱਚ।

ਪ੍ਰ. ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਕਦੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?

ਉੱਤਰ 1909 ਵਿੱਚ

ਪ੍ਰ. ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਸਵਾਇਆ

ਪ੍ਰ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ "ਸਾਖੀ" ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਕਹਾਣੀ।

ਪ੍ਰ. "ਲਾਹੌਰ" ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਲਵਪੁਰ

ਪ੍ਰ. 1206 ਈ. ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਲਾਹੌਰ

ਪ੍ਰ. 1819 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਪਰ ਕਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ

ਪ੍ਰ. ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਪੋਤਾ ਕੌਣ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਲਾਹੌਰ ਉੱਪਰ 4 ਵਾਰੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਮਾਨ

ਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਮੇਵੜਾ ਸਿੱਖ

ਪ੍ਰ. ਵੈਰਾਗ ਸਬੰਧਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਅਲਾਹੁਣੀ

ਪ੍ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੂਬੇ (ਪ੍ਰਾਂਤ) ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਨਾਜ਼ਿਮ (Nazim) ਜਿਸਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਕਾਰਦਾਰ (ਆਧੁਨਿਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

ਪ੍ਰ. ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?

ਉੱਤਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ।

ਪ੍ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਸਨ?
ਉੱਤਰ ਦੀਵਾਨ
ਪ੍ਰ. 1822 ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਕਿਸਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਜਨਰਲ ਵੈਤੂਰਾ।
ਪ੍ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਲਵੇ (ਪਟਿਆਲੇ) ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਦੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ?
ਉੱਤਰ 1806 ਈ.
ਪ੍ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰ. "ਰਾਜਾ-ਏ-ਰਾਜਗਾਨ" ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ)
ਪ੍ਰ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨਾਲ "ਸੜਕਨਾਮਾ" ਸ਼ਬਦ ਜੁੜਿਆ ਹੈ?
ਉੱਤਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ।
ਪ੍ਰ. ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ 1783 ਈ.
ਪ੍ਰ. ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
ਉੱਤਰ 1783 ਈ.
ਪ੍ਰ. ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਆਸ ਕੌਰ
ਪ੍ਰ. "ਕੁਤਉਬਦੀਨ ਐਬਕ" ਨੇ 1206 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਲਾਹੌਰ
ਪ੍ਰ. ਜਾਗੋ ਕਦੋਂ ਕੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ
ਪ੍ਰ. ਡੋਲੀ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ
ਪ੍ਰ. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣੀ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ ਚੌਕ ਪੂਰਾਨਾਂ
ਪ੍ਰ. ਤਰਾਇਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
ਉੱਤਰ 1191 ਵਿੱਚ
ਪ੍ਰ. ਤਰਾਇਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?
ਉੱਤਰ 1192 ਵਿੱਚ
ਪ੍ਰ. 1966 ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸੀ?
ਉੱਤਰ ਗੁਲਜਾਰੀ ਲਾਲ ਨੰਦਾ।

UNIT - V

PREVIOUS YEAR MCQ OF PUNJAB GK

1. **Where is Fateh Burj Minar? (PCS 2012)**
   (a) Chappar Chiri (b) Kotla Sher
   (c) Sirhind (d) Patiala
2. **Which of the writers and his work have been paired wrongly? (PCS 2012)**
   (a) Pilo-Miraz Sahiban (b) Waris Shah-Heer Ranjah
   (c) Hasham Shah-Sassi Punnu (d) Kadar Yaar-Sohni Mahinwal
3. **Bhatriya Sahitya Akadami award winner Dalip Kaur Tiwana was awarded this honour for which of her writings? (PCS 2012)**
   (a) Eho Hamara Jeewana (b) Ik Teer
   (c) Adh Chanani Raat (d) Nange Paire Da Safar
4. **The Harappan Civilization was mainly concentrated in? (PCS 2012)**
   (a) Punjab, Rajasthan & Gujrat, Haryana
   (b) Punjab, Rajasthan & UP
   (c) Punjab, Rajasthan & Madhya Pradesh
   (d) Delhi, Bengal & Haryana
5. **Match the following (PCS 2014)**

A.	Beas	Ashkani
B.	Ravi	Vipasa
C.	Chanab	Parushni
D.	Jhelum	Vitasta

	A	**B**	**C**	**D**
(a)	2	1	3	4
(b)	3	4	1	2
(c)	2	3	1	4
(d)	4	3	1	2

6. **Between which of the following Pair of the rivers does the Doaba region in the Punjab full? (PSSSB)**
   (a) Ravi-Beas (b) Beas-Sutluj
   (c) Sutluj-Ghaggar (d) Jehlum-Ravi
7. **Which Guru Sahib Birth place is Talwandi Sahib which is now in**

Pakistan? (PSSSB 2015)

(a) Guru Nanak Ji (b) Guru Angad Ji

(c) Guru Amar Das Ji (d) Guru Ram Das Ji

8. Who among the following Puts on the Blue Shawl blue toga or overcoat and traditional underwear? (PSSSB 2015)

(a) Nihangs (b) Christians

(c) Muslims (d) Parasis

9. Which was the last battle fought by Banda Singh Bahadur against the Mughals? (PSSSB)

(a) Chamkaur Battle (b) Battle of Nangal

(c) Battle of Muktsar (d) Battle of Gurdas Nangal

10. Who is Pioneer of Punjabi Suba? (PSSSB 2015)

(a) Master Tara Singh (b) Zora Singh

(c) Master Mohan (d) Master Akesh

11. Which dynasty founded the Ludhiana City? (PSSSB 2015)

(a) Mughals (b) Maurayas

(c) Lodhis (d) None of these

12. Which of the following is not the folk game of Punjab? (Jail Superintendent 2015)

(a) Jand-Khrand (b) Thaal

(c) Paunchi (d) Bill Bachian di Maan

13. Which amongst the following is the tallest building in the world? (Punjab Clerk)

(a) Empire State (b) Qutub Minar

(c) CN Tower (d) Burj Khalifa

14. The Foundation of Golden Temple Amritsar was laid by? (Punjab Clerk 2015)

(a) Sai Mian Mir Ji (b) Saint Kabir

(c) Baba Budha Ji (d) Guru Arjun Dev Ji

15. Which of the following authors narrated the poem "Ajj Aakha Warish Shah Nu"? (Distt. Manager)

(a) Dhani Ram Chatrik (b) Amrit Pritam

(c) Harpal Tiwana (d) Mulakh Raj Anand

16. "Santosh Trophy" is associated with of the following Sports Played in India? (PPSC)

(a) Kabaddi (b) Hockey

(c) Football (d) Rugby

17. Which one of the following Sikh Guru had compiled the Sri Adi Granth? (Distt. Manager)

(a) Guru Amardas Ji (b) Guru Arjan Dev Ji

(c) Guru Teg Bahadur Ji (d) Guru Gobind Singh Ji

18. **Hazur Sahib, the holy Sikh Pilgrimage is located on the banks of which one of the following rivers? (Distt. Manager)**
(a) Krishna (b) Kaveri
(c) Godavari (d) Mahanadi

19. **In which of the following cities of the Punjab, the centre of Excellence for Potato has been set up? (Distt. Manager)**
(a) Gurdaspur (b) Jalandhar
(c) Bathinda (d) Ferozpur

20. **"Le Corbusier" the architect of Chandigarh was a? (Distt. Manager)**
(a) French architect (b) Greek architect
(c) Russian architect (d) Spanish architect

21. **Who among the following is not recipient of Saraswati Samman? (Senior Assistant)**
(a) Harbhajan Singh (b) Gurdial Singh
(c) Dalip Kaur Tiwana (d) Surjit Paatar

22. **"Japji Ji" is written in which raga? (Senior Assistant)**
(a) Siri Raga (b) Tilang Raga
(c) Tukhari Raga (d) None of these

23. **Mention of Dulla Bhatti is found in song of which festival? (Senior Assistant)**
(a) Vaisakhi (b) Bhangra
(c) Lohri (d) Marriage

24. **"Mahan Kosh" the Sikh Encyclopedia was written by? (Senior Assistant)**
(a) Bhai Veer Ji (b) Bhai Kahan Singh Nabha
(c) Gurbax Singh (d) Bhai Gurdas Ji

25. **Who amongst the following was elected as President of Punjab Riyasti Praja Mandal? (Senior Assistant)**
(a) Bhagwan Singh (b) Master Tara Singh
(c) Kishan Singh (d) Seva Singh Thikriwala

26. **Which of the following wild life sanctuary of Punjab was first notified as a wild life sanctuary? (Senior Assistant)**
(a) Harike (b) Bir Aishwan
(c) Bir Moti Bagh (d) Bir Gurdial Pura

27. **What is the State animal of Punjab? (Senior Assistant)**
(a) Black Buck (b) Bara Singha
(c) Hoolock Gibbon (d) Spooted Deer

28. **What is the total height of "Naina Devi Range" which is located in the Rupnagar Distt. of Punjab? (Senior Assistant)**
(a) 500 mt (b) 1020 mt
(c) 1550 mt (d) 1800 mt

29. How many Princely States of PEPSU State?(Senior Assistant)
(a) Five (b) Seven
(c) Eight (d) Nine

30. "Rabab" which among the following countries considers it as its national musical instrument? (Senior Assistant)
(a) Afghanistan (b) India
(c) Iran (d) Iraq

31. Why is 1716 Ad important in the history of Punjab? (Senior Assistant)
(a) Death of Guru Gobind Singh Ji
(b) Death of Aurangzeb
(c) Martydom of Banda Singh Bahadur
(d) Victory of Sirhind by Baba Banda Singh

32. Which of the following revenue tax settlements did the British introduce in Punjab? (PPSC 2016)
(a) Permanent Settlement (b) Ryotwari Settlement
(c) Mahalwari Settlement (d) Taluqdari Settlement

33. When Punjabi was declared as official language of Punjab? (High Court Clerk 2016)
(a) 1766 (b) 1867
(c) 1966 (d) 1967

34. Which town of Punjab is known as "Guru ki Kashi"? (Punjab High Court 2016)
(a) Amritsar (b) Talwandi Sabo
(c) Kiratpur Sahib (d) Dera Baba Nanak

35. Which of the following Punjabi Folk Dances is not a dance form of Females? (High Court Clerk 2016)
(a) Jaago (b) Jugni
(c) Giddha (d) Kikli

36. Which of the following crops is shown in official seal of Punjab Govt.? (High Court Clerk 2016)
(a) Paddy (b) Sugarcane
(c) Maize (d) Wheat

37. International Border between India & Pakistan along Punjab is known as which line? (Punjab High Court Clerk)
(a) Line of Control (b) Macmohan Line
(c) Girand Line (d) Red Cliff Line

38. According to Punjabi Calendar (Vikram Samwat) which is the first month of the year? (High Court 2016)
(a) Vaisakh (b) Chet
(c) Sawan (d) Poh

39. **Who was the First Chief Minister of Punjab? (Punjab High Court Clerk 2016)**
(a) Gopi Chand Bhargav (b) Partap Singh Karion
(c) Lachman Singh (d) Bhim Sen Sachar

40. **How many districts are there in Punjab? (High Court Clerk 2016)**
(a) 17 (b) 19
(c) 23 (d) 26

41. **Which is the largest city of Punjab? (High Court Clerk 2016)**
(a) Ludhiana (b) Jalandhar
(c) Amritsar (d) Bathinda

42. **Which language has become the 3rd most common language in Parliament of Canada? (Punjab High Court Clerk 2016)**
(a) Punjabi (b) Chinese
(c) Russian (d) Gujarati

43. **What was the old name of Punjab? (Punjab High Court Clerk 2016)**
(a) Sapta Rishi (b) Sapta Sindhu
(c) Sapta Aba (d) Panjab

44. **How many States have common border with Punjab? (PPSC 2016)**
(a) 3 (b) 4
(c) 5 (d) 6

45. **Golden Revolution refer to the development of? (PPSC 2016)**
(a) Oil Seeds (b) Pulses
(c) Horticulture (d) Cereals

46. **Punjab produces __ percent of wheat and __ percent of rice respectively of the country? (PPSC 2016)**
(a) 40, 36 (b) 36, 28
(c) 32, 20 (d) 22, 12

47. **Of the Five Takhts of Sikhism __ is/are in Punjab? (PPSC 2016)**
(a) One (b) Two
(c) Three (d) Four

48. **Which district of Punjab has lowest Literacy Rate? (PPSC 2016)**
(a) Patiala (b) Moga
(c) Khanna (d) Mansa

49. **Gurumukhi was standardized by ___? (PPSC 2016)**
(a) Guru Nanak Dev Ji (b) Guru Angad Dev Ji
(c) Guru Amardas Ji (d) Guru Gobind Singh Ji

50. **How many Parliamentary Constituencies in Punjab? (PPSC)**
(a) 14 (b) 13
(c) 16 (d) 17

51. Which is the biggest grain market of Punjab? (PPSC)
(a) Marinda (b) Mansa
(c) Kotkapura (d) Khanna

52. Punjab was Ruled by which Ruler when English annexed her? (PSSSB)
(a) Maharaja Ranjit Singh (b) Maharaja Bhupinder Singh
(c) Maharaja Dalip Singh (d) Maharaja Jagatjeet Singh

53. What is operation flood related to? (PSSSB 2017)
(a) Flood Control (b) Kinnour Production
(c) Fish Production (d) Milk production

54. Who laid the foundation of Durgiana Mandir? (PSSSB)
(a) Pt. Jawahar Lal Nehru (b) Madan Mohan Malviya
(c) Lala Lajpat Rai (d) Gopal Krishan Gokhle

55. Where is Guru Nanak Dev Thermal Power Plant loacted? (PSSSB)
(a) Ropar (b) Bathinda
(c) Nabha (d) Joginder Nagar

56. Chitta Lahu was written by? (PSSSB)
(a) Khuswant Singh (b) Nanak Singh
(c) Gurbax Singh (d) Shiv Kumar

57. Who is known as "Koel of Punjab"? (PPSC)
(a) Surinder Kaur (b) Prakash Kaur
(c) Satinder Satti (d) Ms. Pooja

58. The largest irrigation canal in India is? (PSSSB)
(a) Yamuna Canal (b) Indira Gandhi Canal
(c) Sirhind Canal (d) Uppar Bari Doab Canal

59. On the globe, Punjab is at? (PSSSB)
(a) 19° 30' N to 22° 32' N Latitude & 55° 50' E to 56° 50' E Longitude
(b) 53° 55' E to 56° 50' E Latitude & 19° 30' N to 22° 32' N Longitude
(c) 29° 30' N to 32° 32' Latitude & 73° 55' W to 76° 50' E Longitude
(d) None of these

60. On the basis of total energy to State of Punjab arrange the following descending order? (PSSSB)
1. Bhakra Nagal Project
2. Roper Thermal Plant
3. Guru Nanak Thermal Plant (Bathinda)
4. Dehar Power Plant
(a) 2, 1, 3, 4 (b) 1, 2, 3, 4
(c) 2, 3, 1, 4 (d) 1, 3, 4, 2

61. Match the following: (PSSSB)
1. Guru Ramdas Ji (a) Sher Shah Suri, Humayun Islam Shah Suri
2. Guru Har Gobind Ji (b) Akbar

3. Guru Harkrishan Ji — (c) Jahangir and Shah Jahan
4. Guru Angad Dev Ji — (d) Aurangzeb

(a) 1-b, 2-a, 3-c, 4-d (b) 1-a, 2-c, 3-d, 4-b
(c) 1-a, 2-c, 3-b, 4-d (d) 1-b, 2-c, 3-d, 4-a

62. **Match the following: (PSSSB)**

1. Jung Nama	(a) Bhai Veer Singh
2. Japji Sahib	(b) Shah Hussian
3. Gulab da Ful	(c) Guru Nanak Dev Ji
4. Delhi Diyan Galian	(d) Amrita Pritam

(a) 1-b, 2-c, 3-a, 4-d (b) 1-a, 2-b, 3-c, 4-d
(c) 1-b, 2-c, 3-d, 4-a (d) 1-a, 2-c, 3-d, 4-b

63. **Which of the following cities are situated on the banks of the river Beas? (PPSC)**
(a) Dasuya & Mukerian
(b) Dhiluran & Kapurthala
(c) Goindwal & Sultanpur Lodhi
(d) Sri Hargobindpur & Taran-Taran

64. **Kissan call centers have been Functional in the State of Punjab and all over India since? (PSSSB)**
(a) 21 Jan 2004 (b) 21 Jan 2005
(c) 21 July 2004 (d) 21 July 2007

65. **PUNSUP came into existence on? (PSSSB)**
(a) Feb. 14, 1975 (b) Feb. 14, 1973
(c) Feb. 14, 1974 (d) April 1, 1974

66. **Punjab consumes what percentage of Fertilizer consumption of India? (PSSSB)**
(a) 3% (b) 9%
(c) 1% (d) 15%

67. **What percent (nearly) of cropped area in Punjab is covered with pulses? (PSSSB)**
(a) 19.08% (b) 22.08%
(c) 21.01% (d) 15.08%

68. **National Food Security Mission was introduced in Punjab during? (PSSSB)**
(a) 2007-08 (b) 2009-10
(c) 2006-07 (d) 2008-09

69. **Maximum Productivity of rice in which district? (PSSSB)**
(a) Fatehgarh Sahib (b) Amritsar
(c) Ferozpur (d) Sangrur

70. Which district of the following is on the top in using tube well as source of Irrigation? (PSSSB)
(a) Amritsar (b) Bathinda
(c) Sangrur (d) Ferozpur

71. How many national Highways Pass through Punjab? (PSSSB)
(a) 13 (b) 12
(c) 14 (d) 16

72. Under whose Guru done the Sikhs became a Political and military force? (PSSSB)
(a) Guru Gobind Singh (b) Amar Das Ji
(c) Guru Ram das Ji (d) Guru Hargobind Ji

73. Who was the Guru of Bhai Ram Singh? (PSSSB)
(a) Kartar Singh (b) Param Singh
(c) Shyam Singh (d) Balak Singh

74. Who was the founder of Modern Punjabi Literature? (PSSSB)
(a) Bhai Veer Singh (b) Nanak Singh
(c) Amrita Pritam (d) Prof. Mohan Singh

75. Who wrote "Awwal Allah Noor Upaya" Kudrat de Sab Bande? (PSSSB)
(a) Baba Farid Ji (b) Bhagat Ravi Das Ji
(c) Bhagat Kabir Ji (d) Guru Nanak Dev Ji

76. Hot blowing winds before monsoons arrive in Punjab are called? (PSSSB)
(a) Loo (b) Chinooks
(c) Aandhi (d) Mango winds

77. Match the following: (PSSSB)

1. Maghi Mela	(a) Kila Raipur
2. Chappar Mela	(b) Anandpur Sahib
3. Holla Mohalla	(c) Mukatsar
4. Rural Sports	(d) Ludhiana

(a) 1-c, 2-d, 3-b, 4-a (b) 1-d, 2-c, 3-b, 4-a
(c) 1-a, 2-c, 3-d, 4-b (d) 1-b, 2-a, 3-c, 4-d

78. Match the following: (PSSSB)

Sites	Location
1. Hari-K-Pattan	(a) Sangrur
2. Bansar Garden	(b) Taran-Taran
3. Aam Khas Bagh	(c) Kapurthala
4. Shalimar Bagh	(d) Sirhind

(a) 1-b, 2-a, 3-d, 4-c (b) 1-d, 2-c, 3-a, 4-b
(c) 1-a, 2-c, 3-b, 4-d (d) 1-c, 2-b, 3-a, 4-d

79. The Largest Share of Revenue Receipts of State Governments come from? (PSSSB)
(a) General Sales Tax (b) Land Revenue
(c) Registration Fee (d) Sharing of excise duty

80. **Which of the following is not nose ornament? (Inspector Grade-II)**
(a) Nath (b) Laung
(c) Phuli (d) Phumni

81. **Match the following (Inspector Grade-II)**

1.	Guru Angad Dev Ji	(a)	Mata Mansa Ji
2.	Guru Amar Das Ji	(b)	Mata Ganga Ji
3.	Guru Teg Bahadur Ji	(c)	Mata Khivi Ji
4.	Guru Arjan Dev Ji	(d)	Mata Gujri Ji

(a) 1-a, 2-b, 3-c, 4-d (b) 1-c, 2-a, 3-b, 4-d
(c) 1-c, 2-a, 3-d, 4-b (d) 1-c, 2-d, 3-b, 4-a

82. **In Punjab three civil aviation clubs are at? (Insp. Grade II)**
(a) Ludhiana, Sangrur, Patiala (b) Amritsar, Gurdaspur, Phillor
(c) Ludhiana, Patiala, Amritsar (d) Phillaur, Ludhiana, Patiala

83. **Indian First Solar Power Plat come at? (PSSSB)**
(a) Roopnagar (b) Jalandhar
(c) Bathinda (d) Amritsar

84. **Punjab was annexed by the British East India Company by (Seni Assistant)**
(a) 1850 (b) 1849
(c) 1869 (d) 1879

85. **Chandigarh became a separate union territory in? (Senior Assistan**
(a) 1947 (b) 1956
(c) 1966 (d) 1969

86. **Sikhs in Punjab are? (Senior Assistant)**
(a) About 58% of the people in the State
(b) About 70% of the people in the State
(c) About 75% of the people in the State
(d) About 50% of the people in the State

87. **Anandpur Sahib Resolution asked for? (PSSSB)**
(a) Granting Maximum autonomy of Punjab
(b) Granting Lesser autonomy to the Punjab
(c) Granting Maximum autonomy of the India
(d) Granting Maximum autonomy of North India

88. **Which of the following is not the major dialects of Punjabi** spoken **Punjab? (Senior Assistant)**
(a) Majhi (b) Paundhi
(c) Malwi (d) Sindhi

89. **Central University of Punjab has been set up in? (Senior Assistant**
(a) Bhatinda (b) Amritsar
(c) Jalandhar (d) Hoshiarpur

90. Beas and Sutluj is known as? (Senior Assistant)
(a) Majha (b) Malwa
(c) Doaba (d) Riarki
91. The Largest railway junction in Asia is? (Senior Assistant)
(a) Bhathinda (b) Amritsar
(c) Jalandhar (d) Ludhiana
92. Digital Library of Punjab Established under Nanakshahi Trust was? (Senior Assistant)
(a) 2003 (b) 2008
(c) 1999 (d) 2005
93. Sassi Panu is one of the Seven popular tragic romances from? (Senior Assistant)
(a) Sindh & Afghanistan (b) Sindh & Punjab
(c) Sindh & Baluchistan (d) Sindh and Kashmir
94. Alexander fought and won the Epic Battle of Hydaspes in 326 B.C (Senior Assistant)
(a) Against Local Punjabi ruler Ambhi
(b) Against Local Punjabi ruler Taksh
(c) Against Local Punjabi ruler Madhav
(d) Against Local Punjabi ruler Porus
95. The Sikh Guru who was born and died at same Place? (Food supply Punjab)
(a) Guru Harkrishan Ji (b) Guru Teg Bahadur
(c) Guru Har Rai Ji (d) Guru Hargobind Ji
96. On the basis of Census 2011, Find correct statement? (Food Supply Punjab)
(i) Sex ration in Punjab is 940
(ii) Literacy in Punjab is 76.68%
(iii) Urbanization ration in Punjab is 29.55%
(iv) Area under Forest in Punjab is 20.64
(a) (i), (ii) and (iii) (b) (ii) and (iii)
(c) (ii), (iii) and (iv) (d) (i), (iii) and (iv)
97. The historic "Khidrane dee Dhab" is now known as? (Food Supply Punjab)
(a) Anadpur Sahib (b) Fatehgarh Sahib
(c) Muktsar Sahib (d) Taran-Taran Sahib
98. Maharaja Ranjit Singh conquered various territories from different ruler? (Food Supply)

1.	Kasur	(a)	Raja Sansar Katoch
2.	Kangra	(b)	Zabbar Khan
3.	Kashmir	(c)	Azim Khan
4.	Peshawar	(d)	Qutub-ud-din

(a) 1-a, 2-c, 3-d, 4-b (b) 1-ab, 2-c, 3-d, 4-a
(c) 1-d, 2-a, 3-b, 4-c (d) 1-c, 2-d, 3-a, 4-b

99. **Kamagata Maru was the name of a? (Food Supply Punjab)**
   (a) Hill (b) Aeroplane
   (c) Train (d) Steam Liner Ship

100. **The Governor of Punjab with 'Shortest Tenure' was? (Food Supply Punjab)**
   (a) Hokishe Sema (b) Rahman Kidwai
   (c) Ranjit Singh Narula (d) S.S. Randhava

101. **Which of the following ornaments are not worn by women of Punjab on Forehead? (Food Supply Punjab)**
   (a) Damani (b) Barwata
   (c) Mauli (d) Kashka

102. **What is the Shape of the Punjab State? (Food Supply)**
   (a) Triangular (b) Square
   (c) Rectangular (d) Rhombus

103. **Who is known as Punjab's Bearded Mother Teresa? (Food Supply)**
   (a) Partap Singh Karion (b) Master Tara Singh
   (c) Bhagat Puran Singh (d) Baba Balbir Singh

104. **Name the First Sikh Judge in United Kingdom? (PSSSB)**
   (a) AK Pathnaik (b) Justice Dalveer Bhandari
   (c) Justice DP Wadhawa (d) Mota Singh

105. **When was Hola Mohalla started? (PPSC)**
   (a) 1600 Ad (b) 1650 Ad
   (c) 1700 Ad (d) 1750 Ad

106. **Which of the following Place "home" of Maharaja Ranjit Singh? (PSSSB)**
   (a) Aam Khas Bagh (b) Bansar Garden
   (c) Ram Bagh Garden (d) Shalimar Garden

107. **Which Act made Punjabi as a official language of Punjab (PSSSB)**
   (a) Language Act 1947 (b) Language Act 1948
   (c) Language Act 1966 (d) Language Act 1967

108. **Where is the Sobha Singh Art Gallery Situated? (Inspector Grade II)**
   (a) Amritsar (b) Andretta, Kangra
   (c) Kapurthala (d) Manali

109. **Who built the Sheesh Mahal Patiala? (PSSSB)**
   (a) Maharaja Dalip Singh (b) Maharaja Narinder Singh
   (c) Maharaja Yadwinder Singh (d) None of these

110. **When Punjabi University established? (PSSSB)**
   (a) 30 May 1966 (b) 1 May 1966
   (c) 30 April 1962 (d) 30 April 1964

111. **Who composed the famous romantic epic "Heer Ranjha"? (Cooperative Bank Punjab)**
   (a) Mirza Ghalib (b) Musim Shah
   (c) Firdausi (d) Waris Shah

2. Which nationalist leader is known as Sher-e-Punjab? (Cooperative Bank Punjab)
(a) Bhagat Singh (b) Lala Lajpat Rai
(c) Sohan Singh Bhakna (d) Kartar Singh

3. Which is the most Industrial town of Punjab? (Cooperative Bank Punjab)
(a) Ludhiana (b) Jalandhar
(c) Bhathinda (d) Mohali

4. What is the other name of G.T Road? (Cooperative Bank PB)
(a) Sher Shah Suri Marg (b) Gernaili Marg
(c) Link Road (d) State Highway

5. Which of the following mountains is located in North-west Punjab border? (Cooperative Bank Punjab)
(a) Himalayan Mountains (b) Suleman mountains
(c) Nilgiri mountains (d) Shivalik mountains

6. Nanak Singh was? (Cooperative Bank Punjab)
(a) A Novelist (b) Translator
(c) Story Writer (d) Dramatist

7. Sirhind Canal is connected which river? (Coperative Bank PB)
(a) Beas (b) Satluj
(c) Ravi (d) Ghaggar

8. Punjab does not Share it Boundaries with which of the following state? (Cooperative Bank Punjab)
(a) Himachal Pradesh (b) Uttarakhand
(c) Jammu Kashmir (d) Rajasthan

9. Which Place is known as Mecca of India Hockey? (Cooperative Bank Punjab)
(a) Sansarpur (in Jalandhar dist.) (b) Kartarpur
(c) Sultanpur (d) Sujanpur

0. What is the formal area of Punjab? (PSSSB)
(a) 50362 sq. km. (b) 51362 sq. km.
(c) 51562 sq.km. (d) 51555 sq.km.

1. The Vedas were composed on? (PSSSB)
(a) The banks of river in Punjab
(b) The banks of Ganga river
(c) The banks of Yamuna river
(d) The banks of Saraswati river

2. Under the Punjab Reorganization Act 1966, The state was constituted as a Punjab speaking state on? (PSSSB)
(a) Nov. 1, 1966 (b) Dec. 1, 1966
(c) Nov. 10, 1966 (d) Dec. 10, 1996

123. For which of the following acts Bhagat Singh and his colleagues Rajguru and Sukhdev Hanged on March 23, 1931? (PSSSB)

(a) For the murder of Saunders at Lahore
(b) Lahore conspiracy case
(c) For throwing a bomb at the central legislative assembly
(d) None of these

124. To which "Misl" did Maharaja Ranjit Singh belong" (PSSSB)

(a) Bhangi (b) Aluwalia
(c) Nihang (d) Sukerchakia

125. Name the governor of Punjab who had longest stay as governor since 15 Aug 1947 (SDO PSSSB)

(a) Sunith Franci's Rodrigues (b) B.K.N. Chhibber
(c) Chandulal Madhavlal Trivedi (d) J.F.R. Jacob

126. For how many times, Punjab has been put under President's Rule after Independence? (SDO PSSSB)

(a) 8 (b) 7
(c) 9 (d) 6

127. Match the following (SDO PSSSB)

1.	Durgiana Mandir	(a)	Patiala
2.	Sodal Mandir	(b)	Kapurthala
3.	Panch Mandir	(c)	Jalandhar
4.	Kali Devi Temple	(d)	Amritsar

(a) 1-d, 2-c, 3-b, 4-a (b) 1-a, 2-b, 3-c, 4-d
(c) 1-b, 2-d, 3-c, 4-a (d) 1-d, 2-c, 3-a, 4-b

128. PAU 201 is a variety of __ developed by Punjab Agriculture University (SDO PSSSB)

(a) Rice (b) Wheat
(c) Jawar (d) Barley

129. During Which Guru, Akbar attended Guru ka Langar?(PSSSB)

(a) Guru Har Gobind Ji (b) Guru Arjan Dev Ji
(c) Guru Amardas Ji (d) Guru Ram Das Ji

130. Who commented "Annexation of Punjab was not an annexation but treachery"? (PPSC)

(a) VA Smith (b) Malleson
(c) Evans Bell (d) Napier

131. The First Anglo-Sikh war between the British East India Company and Sikh Empire started in? (PSSSB)

(a) 1845-1846 (b) 1847-1848
(c) 1849-1850 (d) None of above

132. Maharaja Ranjit Singh was crowned in year? (Horticulture J.E)
(a) 1799 (b) 1801
(c) 1803 (d) 1805

133. The First Punjabi Talkie film was? (Horticulture J.E)
(a) Shiela (b) Heer Sia
(c) Sutluj de kandhe (d) None of above

134. D. Litt degree was conferred in 2011 by Panjab University Chandigarh to ________ (Horticulture PSSSB)
(a) Khuswant Singh (b) Dalip Kaur Tiwana
(c) Amrita Pritam (d) Dr. Vanita

135. Gobindgarh Fort is located in? (PSSSB)
(a) Amritsar (b) Gobindgarh
(c) Fatehgarh Sahib (d) Patiala

136. Which Sikh Guru is also known as Bala Pritam Guru? (PSSSB J.E.)
(a) Guru Angad Dev Ji (b) Guru Harkrishan Ji
(c) Guru Gobind Singh Ji (d) Guru Nanak Dev Ji

137. Dam which has been constructed near Madhopur head works is? (Horticulture J.E.)
(a) Bhakhra Dam (b) Nagal Dam
(c) Ranjit Sagar Dam (d) Sutluj Dam

138. City was founded by Guru Amar Das Ji? (PSSSB)
(a) Kartarpur Sahib (b) Delhi
(c) Amritsar (d) Goindwal Sahib

139. Who got the Gurudwara Fatehgarh Sahib built at the place where the infant sons of Guru Gobind Singh Ji were bricked Alive? (PSSSB)
(a) Jassa Singh Aluwalia (b) Baghal Singh
(c) Both (a) and (d) (d) Baba Banda Singh Bahadur

140. The State Bird of Punjab is the? (Senior Assistant)
(a) Sparrow (b) Peacock
(c) Pigeon (d) Baaz (Goshawk)

141. During Mahabharta times Punjab was known as? (Senior Assistant)
(a) Panch Nadha (b) Panch Sudha
(c) Panch Shreshtha (d) None of these

142. Christian Medical College Ludhiana which has existed since? (Senior Assistant)
(a) 1894 (b) 1895
(c) 1874 (d) 1884

143. Punjab legislative assembly (Vidhan Sabha) seats has? (Senior Assistant)
(a) 119 (b) 117
(c) 118 (d) 116

144. Guru Nanak Dev Ji was born in? (Senior Assistant)
(a) 1476 (b) 1469
(c) 1465 (d) 1462

145. Gurumukhi was standardized by? (PSSSB)
(a) Guru Nanak Dev Ji (b) Guru Angad Dev Ji
(c) Guru Teg Bahadur Ji (d) None of the above

146. The current administrator of Chandigarh is? (PSSSB)
(a) C.M of Punjab (b) Governor of Haryana
(c) Governor of Punjab (d) C.M of Haryana

147. Which district of Punjab has renamed as Shaheed Bhagat Singh Nagar (PSSSB)
(a) Hoshiarpur (b) Kapurthala
(c) Jalandhar (d) Nawan Sher

148. Devi Talab Mandir is located in? (PSSSB)
(a) Amritsar (b) Ludhiana
(c) Jalandhar (d) Hoshiarpur

149. Durgiana Temple is located in? (PSSSB)
(a) Jalandhar (b) Patiala
(c) Amritsar (d) Ludhiana

150. Who is known as flying Sikh? (PSSSB)
(a) Pargat Singh (b) Ajitpal Singh
(c) Chayan Chand (d) Milkha Singh

151. Rajiv Gandhi National Law University is located at? (PSSSB)
(a) Patiala (b) Chandigarh
(c) Amritsar (d) Bathinda

152. Jallianwala Bagh Massacre was took place in? (PSSSB)
(a) 1857 (b) 1920
(c) 1919 (d) 1947

153. Harike wetland is located in? (PSSSB)
(a) Kapurthala (b) Ferozpur
(c) Moga (d) Ferozpur/Taran-Taran

154. "Le Corbusier" The architect of Chandigarh belongs to? (PSSSB)
(a) Portugal (b) America
(c) UK (d) France

155. Ludhiana towns are famous for? (PSSSB)
(a) Cotton textile (b) Woolen textile
(c) Silk textile (d) Synthetic textile

156. Khyber Pass is in? (PSSSB)
(a) India (b) Nepal
(c) Pakistan (d) Bangladesh

157. Which of the following sets of Princely states are termed as Phulkian State? (PPSC)
(a) Patiala, Jind, Nabha
(b) Patiala, Nabha, Jind, Malerkotla
(c) Patiala, Jind, Malerkotla
(d) Patiala, Nabha, Jind, Kapurthala

158. What was original name of Bandha Bahadur? (PPSC)
(a) Farukh Syier (b) Bhai Mani
(c) Lachman Dev (d) Bhai Gurdas

159. Who launched "Nanhi Cha" Project? (PPSC)
(a) Mrs. Harsimrat Kaur Badal (b) Rajinder Kaur Bhattal
(c) Parneet Kaur (d) Kiran Chaudhary

160. Hola Mohalla, a Sikh Festival is held on? (PPSC)
(a) Occasion of Holi (b) One day before Holi
(c) One day after Holi (d) Occasion of Baisakhi

161. Pushpa Gujral Science city was located at? (PPSC)
(a) Faridkot (b) Ferozpur
(c) Jalandhar (d) Kapurthala

162. Aam Khas Bagh is located in? (PPSC)
(a) Patiala (b) Sirhind (Dist. Fatehgarh Sahib)
(c) Amritsar (d) Ferozpur

163. Which "Victory dances" is recognizable by the swaying movements of the head? (PPSC)
(a) Dhankara (b) Julli
(c) Luddi (d) Sammi

164. Which of the following National Highway (NH) does not pass through Punjab? (PPSC)
(a) NH 20 (b) NH 21
(c) NH 22 (d) NH 23

165. When did "Markfed" began its operations? (PPSC)
(a) 1948 (b) 1954
(c) 1966 (d) 1974

166. Who was the first ever Sikh to become the cheif of Singapore Army? (PPSC)
(a) Chanchal Singh (b) Kashmira Singh Gill
(c) Mancharan Singh (d) Ravinder Singh

167. The source of Sutluj in near? (PPSC)
(a) Lake Bhimtal (b) Lake Rakshtal
(c) Mithankot (d) Panjand

168. In whose memory "Chambilyal Mela" held at "Indo-Pak" International Border? (PPSC)
(a) Dillep Singh Manhas (b) Dyal Singh Majitha
(c) Guru Nanak Dev Uni (d) Guru Granth World Uni.

169. Which University established for promotion of Punjabi Culture? (PSSSB)
(a) Punjabi University (b) Panjab University
(c) Guru Nanak Dev Uni. (d) Guru Granth Sahib World Uni.

170. In which month the Festival of Teej is celebrated in Punjab (PSSSB)
(a) Vaisakh (b) Sawan
(c) Kartik (d) Magh

171. Kuka Movement related to? (PSSSB)
(a) Namdharis (b) Singh Sabha
(c) Communists (d) Farmers

172. What is called as the Punjabi Script? (PSSSB)
(a) Gurmukhi (b) Punjabi
(c) Devnagri (d) Persian

173. Which of the following are covered under smart city mission in Punjab? (Cooperative Inspector)
(a) Ludhiana (b) Amritsar
(c) Patiala (d) Jalandhar
(a) a, b, d (b) a, b, c
(c) a, c, d (d) a, b, c, d

174. "Jaito Morcha" was for which one of the following? (PSSSB)
(a) For Getting Sikh Gurudwara Act 1925 passed
(b) For restoration of Maharaja Ripudaman Singh of Nabha to his throne
(c) For Getting People Play in Gurudwara Gangsar
(d) None of these

175. Which of the following towns was not attached by Baba Banda Singh Bahadur (PCS)
(a) Kaithal (b) Samana
(c) Bilaspur (d) Lahore

176. Who was the founder of Nanak Shahi Calendar? (PSSSB)
(a) Gyan Singh (b) Pal Singh
(c) Santokh Singh (d) Diyal Singh

177. What was the profession of Bhai Lalo who was associated with Guru Nanak Dev Ji?
(a) Tailor (b) carpenter (c) Mason (d) Cloth Marchant

178. In which of the following years Indian poet Dhani Ram Chatrik, Became president of Punjab Sahit Sabha?
(a) 1023 (b) 1924 (c) 1925 (d) 1926

179. When did Punjab Keshari Lala Lajpat Rai die?
(a) 1926 (b) 1927 (c) 1928 (d) 1929

180. How many thakhts of Sikhism are in Punjab?
(a) 2 (b) 3 (c) 4 (d) 5

181. Which suffi saint of chisti order was known as chairag-a-behlabi?
(a) Nizzamudin Aulya (b) Sheiikh Nassrirudin Mahmud
(c) Kuttabdin Bakhityar kaki (d) Moindin chisti

182. Which of the following pair eastern and Western boundaries of Punjab during Maharaja Ranjit Singh ?
(a) Ravi River, Kyber Pass (b) Beas, Kyber Pass
(c) Ravi River, Kyber Pass (d) Beas River Bolan pass

183. When did Hari Singh Nalwa Die?
(a) 1837 (b) 1838 (c) 1839 (d) 1840

184. East India Company Annexed Punjab in which of the following year?
(a) 1847 (b) 1848 (c) 1849 (d) 1850

185. Gobind Sagar Sarowar is on which River?
(a) Beas (b) Satluj (c) Ravi (d) Chunab

186. In which of the following years Maharaja Ranjit Singh conquered Kashmir?
(a) 1816 (b) 1817 (c) 1819 (d) 1820

187. Who compiled sur sagar and sur sarawali?
(a) Kabir Dass (b) Surdass (c) Kalidass (d) Tulsidass

188. Which of the following is not ancient name of Punjab?
(a) Sapat Sindhu (b) Brhambarata (c) Takka (d) Mehran

189. Who wrote the famous song Pagri Sumball Jatta?
(a) Banken Dayal (b) Bhagat Singh (c) Kishan Singh (d) Non of these

190. How many districts of undivided Punjab was given to Indian Punjab after independence?
(a) 13 (b) 14 (c) 29 (d) 30

91. The Central University of Punjab is situated?
(a) Sangrur (b) Fazilika (c) Bathinda (d) Patiala

92. In Punjab Kabadi is Played on circular pitch of diameter of .... mts?
(a) 20 (b) 21 (c) 22 (d) 23

93. Who among the following started Magzines preet Lari in 1933?
(a) Nanak Singh (b) Amrita Pritem
(c) prof. Mohan Singh (d) Gurbaksh Singh

94. Who among the following Sikh Gurus as youngest ?
(a) Guru HarRai Sahib Ji (b) Guru Gobind Singh Ji
(c) Guru Teg bahadur Sahib (d) Guru Harkrishan Sahib Ji

195. **Asa di Vaar in Shri Guru Granth Sahib Ji is collection of .... Stanzas?**
   (a) 24 (b) 30 (c) 19 (d) 32
196. **Which of the following Region of Punjab does not come under Rivers, Ravi and Beas ?**
   (a) Majha (b) Doaba (c) Pothohar (d) Malwa
197. **Battle of Firoz shah was fought in the year ?**
   (a) 1843 (b) 1844 (c) 1845 (d) 1846
198. **Who among the following captured and executed Bandha Bahadur?**
   (a) Bahadur Shah (b) Aurangzeb (c) Jahagir (d) Farukh Syier
199. **When was the Rajiv –Longowal Accord signed?**
   (a) 1982 (b) 1983 (c) 1984 (d) 1985
200. **In which of the following fair, Donkeys are specially decorated ?**
   (a) Jarag da the mela (b) Roshani Da Mela
   (c) Kurali mela (d) Non of above
201. **Baba Gurdit Singh of Kama Gata Maru was born in .... Distt. of Punjab?**
   (a) Jalandhar (b) Ludhaiana (c) Patiala (d) Amritsar
202. **Which of the following capital of Punjab after 1947 and before Chandigarh came into existence?**
   (a) Amritsar (b) Kangra (c) Shimla (d) Patiala
203. **Gurudawara Mal Akhara Sahib is known for Family home of ....?**
   (a) Guru Angad dev ji (b) Guru Amardass
   (c) Guru Ramdas (d) Guru Gobind singh
204. **Which of the following not part of Mazha Region of Punjab?**
   (a) Gurudasspur (b) Pathankot (c) Amritsar (d) Ludhiana
205. **Jhumar Dance is Papular in which of the following Region ?**
   (a) Malwa (b) Rajshtan (c) Sandalbar (d) Maza
206. **Who among of the following is 1st Lokpal of Punjab?**
   (a) SS Sodhi (b) Ram Pal (c) Kiran Bedi (d) Kapoor Singh
207. **Guru Arjun Dev Ji was born in .... City?**
   (a) Lahor (b) Mulan (c) Goindwal Sahib (d) Amritsar
208. **Which of the following city of Punjab Guru Gobind Singh Ji Refinery satuated?**
   (a) Barnala (b) Bathinda (c) Sangrur (d) Patiala
209. **Which Guru started Anand Karaj?**
   (a) Guru Nanak Dev Ji (b) Guru Amardas Ji
   (c) Guru Ramdas Ji (d) Guru Gobind Singh Ji
210. **The Nanavati Commission was appointed to look into the?**
   (a) Ayodha case (b) Mumbai Riots
   (c) 1984 Riots (d) Kashmir Riots

ANSWER KEY

Q	A.	Q	A.	Q	A.	Q	A.	Q	A.
1.	A	2.	D	3.	A	4.	A	5.	C
6.	B	7.	A	8.	A	9.	D	10.	A
11.	C	12.	C	13.	D	14.	A	15.	B
16.	C	17.	B	18.	C	19.	B	20.	A
21.	B	22.	D	23.	C	24.	B	25.	D
26.	B	27.	A	28.	D	29.	C	30.	A
31.	C	32.	C	33.	C	34.	B	35.	B
36.	D	37.	D	38.	B	39.	A	40.	C
41.	A	42.	A	43.	B	44.	B	45.	C
46.	D	47.	C	48.	D	49.	B	50.	B
51.	D	52.	C	53.	D	54.	B	55.	B
56.	B	57.	A	58.	B	59.	C	60.	A
61.	D	62.	A	63.	C	64.	A	65.	C
66.	B	67.	A	68.	A	69.	A	70.	C
71.	B	72.	D	73.	D	74.	A	75.	C
76.	A	77.	A	78.	A	79.	A	80.	D
81.	C	82.	C	83.	D	84.	B	85.	C
86.	A	87.	A	88.	D	89.	A	90.	C
91.	A	92.	A	93.	C	94.	D	95.	C
96.	B	97.	C	98.	C	99.	D	100.	A
101.	C	102.	A	103.	C	104.	D	105.	C
106.	C	107.	D	108.	B	109.	B	110.	C
111.	D	112.	B	113.	A	114.	A	115.	D
116.	A	117.	B	118.	B	119.	A	120.	A
121.	A	122.	A	123.	B	124.	D	125.	C
126.	A	127.	A	128.	A	129.	C	130.	D
131.	A	132.	B	133.	A	134.	A	135.	A
136.	B	137.	C	138.	D	139.	A	140.	D
141.	A	142.	A	143.	B	144.	B	145.	B
146.	C	147.	D	148.	C	149.	C	150.	D
151.	A	152.	C	153.	D	154.	D	155.	B
156.	C	157.	A	158.	C	159.	A	160.	C
161.	D	162.	B	163.	C	164.	D	165.	B
166.	C	167.	B	168.	A	169.	A	170.	B
171.	A	172.	A	173.	A	174.	B	175.	D
176.	B	177.	B	178.	D	179.	C	180.	B
181.	B	182.	B	183.	A	184.	C	185.	B
186.	C	187.	B	188.	D	189.	A	190.	A
191.	C	192.	C	193.	D	194.	D	195.	A
196.	C	197.	C	198.	D	199.	D	200.	A
201.	D	202.	C	203.	A	204.	D	205.	C
206.	A	207.	C	208.	B	209.	B	210.	C

UNIT - VI

SN. ASSISTANT MOCK TEST

PUNJAB EXCISE TEST - 1

1. **After partition of India, the Eastern part of Punjab became province of the present Indian Republic.**
   A) South- East Frontier B) South- West Frontier
   C) North- East Frontier D) North- West Frontier
2. **Which of the following rivers flow through Punjab situated in Pakistan which is now known as the West Punjab?**
   A) Chenab B) Ravi
   C) Jhelum D) All of the above
3. **When Punjab was divided into states of Haryana and Punjab?**
   A) 1 October 1965 B) 2 October 1966
   C) 1 November 1966 D) 1 December 1965
4. **The famous Manikaran Gurdwara is situated on the bank of which river:**
   A) Suketri River B) Ravi
   C) Parbati D) Chakki ANS-C
5. **Nanakshahi Coins were first introduced by whom of the following:**
   A) Maharaja Ranjit Singh B) Banda Singh Bahadur
   C) Baba Deep Singh D) None of the Above
6. **Which among the following district doesn"t fall under the Doaba area in Punjab:**
   A) Hoshiarpur B) Nawanshahr
   C) Pathankot D) Jalandhar
7. **Guru Nanak Dev University (GNDU) was established in the year:**
   A) 1959 B) 1962
   C) 1966 D) 1969
8. **Which committee was formed in 1919 to look into the events that occurred in Punjab:**
   A) Mansfield Committee B) Fowler Committee
   C) Hunter Committee D) Fraser Committee
9. **The total height of the Bhakra Dam is:**
   A) 220 Mt. B) 226 Mt.
   C) 230 Mt. D) 240 Mt.

10. **Who started the tradition of Mal Akhara:**
A) Guru Angad Dev Ji B) Guru Nanak Dev Ji
C) Guru Ram Das Ji D) None of the Above

11. **Which among the following Chief Minister of Punjab was died in an aircrash:**
A) Laxman Singh Gill B) Justice Gurnam Singh
C) Pratap Singh Kairon D) None of the Above

12. **Which victory dance is recognizable by the swaying movement of the head:**
A) Dankara B) Julli
C) Luddi D) Sammi

13. **What is the meaning of the word "Misl."**
A) Area B) Confederation
C) Empire D) None of the Above

14. **How much area of Punjab is occupied by northern India"s largest wetland Harike Patan:**
A) 8,500 Hectares B) 8,600 Hectares
C) 8,700 Hectares D) 9,000 Hectares

15. **When did Babur occupy Punjab completely:**
A) 1500 B) 1520
C) 1525 D) 1526

16. **In which jail Bhagat Singh was sent after the arrestation in assembly bomb blast case:**
A) Rangoon Jail B) Ferozepur Jail
C) Mianwali Jail (Lahore) D) Tihar Jail

17. **What was the "Manjies" in the "Sikhs Religion"?**
A) To loof after religious institutions B) To collect revenues
C) To deliver sermons D) To have love for religion

18. **Aiti maar payi kurlane tain ki dard na aaya" was written by Guru Nanak Dev ji after the invasion by?**
A) Humayun B) Babur
C) Ghazni D) Ahmad Shah Abdali

19. **Namdhari Movement also called the " Kuka Movement" was started by whom and on which date?**
A) Bhai Dyal Singh on 1st April 1857
B) Bhai Ram Singh on 1st April 1857
C) Bhai Daya Singh on 13th April 1925
D) Bhai Ram Singh on 13th April 1925

20. **The Punjab Reorganisation Act, which created the States of Punjab**

and Haryana in 1966, was enacted on the basis of the recommendation of the

A) Dhar Commission
B) Dass Commission
C) Shah Commission
D) Mahajan Commission

ANSWER KEY

1. (D), 2. (B), 3. (C), 4. (C), 5. (A), 6. (C), 7. (D), 8. (C), 9. (B), 10. (A), 11. (A), 12. (C), 13. (A), 14. (B), 15. (D), 16. (C), 17. (C), 18. (B), 19. (B), 20. (C)

SN. ASSISTANT TEST - 2

1. **The word 'Punjab' is taken from which language?**
   A) Punjabi
   B) Urdu
   C) Arbi
   D) Pharsi (Parsian)
2. **What was the theme of Punjab's tableau in the Repulic Day Parade 2022 at New Delhi?**
   A) Jallianwal Bagh Massacre
   B) Martyrdom of Guru Teg Bahadur Ji
   C) Sangat and Pangat
   D) Contribution in Freedom Struggle
3. **Which river separates the Malwa and Doaba regions?**
   A) Satluj
   B) Ravi
   C) Beas
   D) Jhelum
4. **The Sikh Gurdwara Act passed on:**
   A) 1920
   B) 1921
   C) 1923
   D) 1925
5. **The Hazur Sahib, one of the five takhts in Sikhism, was built by:**
   A) Maharaja Ranjit Singh
   B) Maharaja Kharak Singh
   C) Duleep Singh
   D) None of the Above
6. **In which month sugarcane is sown in Punjab:**
   A) November to December
   B) January to February
   C) March to April
   D) October to November
7. **Approximately ________ of the total area of Punjab is under cultivation:**
   A) 50%
   B) 65%
   C) 73%
   D) 83%
8. **Name the Sikh guru who founded the Amritsar city:**
   A) Guru Nanak Dev Ji
   B) Guru Angad Dev Ji
   C) Guru Amardas Ji
   D) Guru Ramdas Ji

9. Which city is also known as the "Steel City of Punjab"
A) Ludhiana
B) Amritsar
C) Mandi Gobindgarh
D) Ropar

10. Le Corbusier who was the architect of the India's first planned city Chandigarh, was from
(A) England
(B) Canada
(C) French
(D) Holland

11. Which Sikh Guru ordered to wears the five Kakaars (Kachera, Kara, Kirpan, Kanga and Kesh).
A) Guru Nanak Dev Ji
B) Guru Hargobind Ji
C) Guru Gobind Singh Ji
D) Guru Tegh Bahadur Ji

12. Which one is recognised the official mammal of Punjab
A) Blackbuck
B) Tiger
C) Lion
D) Sambar

13. Total number of members in the Punjab Legislative Assembly is
A) 110
B) 112
C) 117
D) 122

14. What is the total forest area in Punjab?
A) 7%
B) 8.2%
C) 6.12%
D) 6%

15. President's rule in Punjab, which lasted for the longest duration was started in which year?
A) 1951
B) 1966
C) 1984
D) 1987

16. How many districts of Punjab are located along internationl border with Pakistan?
A) 4
B) 5
C) 6
D) 7

17. The maximum trains stop at which railway station of the state?
A) Amritsar
B) Jalandhar Cantt
C) Bathinda
D) Ludhiana

18. How long is the Indo-Pak border running through Punjab?
A) 553
B) 361
C) 297
D) 482

19. When was the Punjab Agricultural University established?
A) 1947
B) 1966
C) 1962
D) 1970

20. National Martyrs Memorial is situated at which place of Punjab?
A) Hussainiwala (Ferozpur)
B) Wagah
C) Amritsar
D) Attari

ANSWER KEY

1. (D), 2. (D), 3. (A), 4. (D), 5. (A), 6. (C), 7. (D), 8. (D), 9. (C), 10. (C), 11. (C), 12. (A), 13. (C), 14. (C), 15. (D), 16. (C), 17. (A), 18. (A), 19. (C), 20. (A)

SN. ASSISTANT TEST - 3

1. **What is the old name of Punjab?**
   A) Sapta Sindhu B) Sapta Rishi
   C) Sapta-Aba D) Panj-Ab
2. **Which of the following town was not attacked by baba banda singh bahadur?**
   A) Kaithal B) Samana
   C) Bilaspur D) Lahore
3. **Bachitra Natak is autobiography of which of the following guru**
   A) Guru Hargobind Singh ji B) Guru Angad Dev ji
   C) Guru Gobind Singh ji D) Guru Nanak Dev ji
4. **In which year the current state of Punjab was created**
   A) 1960 B) 1966
   C) 1970 D) 1955
5. **Which guru compiled Adi Granth**
   A) Guru Hargobind ji B) Guru Gobind Singh ji
   C) Guru Angad dev ji D) Guru Arjun dev ji
6. **Which is the famous book of Amrita Pritam?**
   A) mari da diva B) kagaz te kanvas
   C) pardes D) saave paattar
7. **In which fair are donkeys worshipped**
   A) Kurali da mela B) Jagraon di roshini
   C) Jarag da mela D) Chappar da mela
8. **Who among the following founded the Nirankari Movement?**
   A) Baba Dyal Das B) Baba Ram Singh
   C) Mahmud Hasan D) Jagat Mithra
9. **Goga naumi festival celebrated in which month**
   A) Phagun B) Bhadron
   C) Chetra D) Vishakh
10. **Which Punjabi drama dramatist is called the father of Punjabi criticism**
    A) Sant Singh Sekhon B) Balwant gargi
    C) Ajaib Kamal D) Gursharan singh
11. **Hola Mohalla fair celebrated at**
    A) Hoshiarpur B) Amritsar
    C) Anadpur Sahib D) Fatehgarh Sahib

12. Who was the founder of Lodhi Dynasty?
A) Bahlol Lodhi B) Sikandar Lodhi
C) Ibrahim Lodhi D) Dilawar Khan

13. Festival of Basant Panchami celebrated in which month
A) Poh B) Chetar
C) Magh D) Phagun

14. Who wrote Delhi diyan Galiyan
A) Amrita Pritam B) Puran Singh
C) Nanak Singh D) Dalip Kaur Tiwana

15. PEPSU was formally inaugurated by merging together of how many east Punjab princely states?
A) 6 B) 7
C) 8 D) 9 .

16. What is the birth place of Bhagat Singh?
A) Banga Jaranwala Tehsil, Punjab B) Lahore, Punjab
C) Amritsar, Punjab D) Jalandhar, Punjab

17. Yadavindra Gardens is located at
A) Patiala B) Nabha
C) Pinjore D) Sangrur

18. When Ranjit Singh was declared the Maharajah of Punjab?
A) 1806 B) 1801
C) 1805 D) 1809

19. Which is the most popular game of Punjab?
A) Hockey B) Kabaddi
C) Kho-Kho D) Badminton

20. Shiv Kumar Batalvi received Sahitya Akademi Award for which of his composition?
A) Loona B) Lajwanti
C) Aate Dian Chirian D) Alvida

ANSWER KEY

1.(A), 2. (D), 3. (C), 4. (B), 5. (D), 6. (B), 7. (C), 8. (A), 9. (B), 10. (A), 11. (C), 12. (A), 13. (C), 14. (A), 15. (C), 16. (A), 17. (C), 18. (B), 19. (B), 20. (A)

SN. ASSISTANT TEST - 4

1. After partition of India, the Eastern part of Punjab became ________ province of the present Indian Republic.
A) South- East Frontier B) South- West Frontier
C) North- East Frontier D) North- West Frontier

2. **Which of the following rivers flow through Punjab situated in Pakistan which is now known as the West Punjab?**
   A) Ravi B) Chenab
   C) Jhelum D) All of the above
3. **When Punjab was divided into states of Haryana and Punjab?**
   A) 1 October 1965 B) 2 October 1966
   C) 1 November 1966 D) 1 December 1965
4. **The famous Manikaran Gurdwara is situated on the bank of which river:**
   A) Suketri River B) Ravi
   C) Parbati D) Chakki
5. **Nanakshahi Coins were first introduced by whom of the following:**
   A) Maharaja Ranjit Singh B) Banda Singh Bahadur
   C) Baba Deep Singh D) None of the Above
6. **Which among the following district doesn"t fall under the Doaba area in Punjab:**
   A) Hoshiarpur B) Nawanshahr
   C) Pathankot D) Jalandhar
7. **Guru Nanak Dev University (GNDU) was established in the year:**
   A) 1959 B) 1962
   C) 1966 D) 1969
8. **Which committee was formed in 1919 to look into the events that occurred in Punjab:**
   A) Mansfield Committee B) Fowler Committee
   C) Hunter Committee D) Fraser Committee
9. **Which of the following known as Shakespeare of India?**
   A) Waris Shah B) Kali Dass
   C) Fanne Khan D) Tulsi Dass
10. **Who started the tradition of Mal Akhara:**
   A) Guru Angad Dev Ji B) Guru Nanak Dev Ji
   C) Guru Ram Das Ji D) None of the Above
11. **Which of the following known as Shakespeare of Punjab?**
   A) Waris Shah B) Kali Dass
   C) Fanne Khan D) Tulsi Dass
12. **Which of the following City known as Makka of Punjabi Writers?**
   A) Amritsar B) Ludhiana
   C) Patiala D) Jallandhar
13. **What is the meaning of the word "Misl."**
   A) Area B) Confederation
   C) Empire D) None of the Above

14. How much area of Punjab is occupied by northern India"s largest wetland Harike Patan:
A) 8,500 Hectares
B) 8,600 Hectares
C) 8,700 Hectares
D) 9,000 Hectares

15. When did Babur occupy Punjab completely:
A) 1500
B) 1520
C) 1525
D) 1526

16. In which jail Bhagat Singh was sent after the arrestation in assembly bomb blast case:
A) Rangoon Jail
B) Ferozepur Jail
C) Mianwali Jail
D) Tihar Jail

17. What was the "Manjies" in the "Sikhs Religion"?
A) To loof after religious institutions
B) To collect revenues
C) To deliver sermons
D) To have love for religion

18. Aiti maar payi kurlane tain ki dard na aaya" was written by Guru Nanak Dev ji after the invasion by?
A) Humayun
B) Babur
C) Ghazni
D) Ahmad Shah Abdali

19. Namdhari Movement also called the " Kuka Movement" was started by whom and on which date?
A) Bhai Dyal Singh on 1st April 1857
B) Bhai Ram Singh on 1st April 1857
C) Bhai Daya Singh on 13th April 1925
D) Bhai Ram Singh on 13th April 1925

20. The Punjab Reorganisation Act, which created the States of Punjab and Haryana in 1966, was enacted on the basis of the recommendation of the
A) Dhar Commission
B) Dass Commission
C) Shah Commission
D) Mahajan Commission

ANSWER KEY

1.(D), 2.(C), 3.(C), 4.(C), 5. (B), 6. (C), 7. (D), 8. (C), 9. (B), 10. (A), 11. (A), 12. (A), 13. (B), 14. (B), 15. (C), 16. (C), 17. (C), 18. (B), 19. (B), 20. (C)

SN. ASSISTANT TEST - 5

1. Who called the region between the Indus and Beas foothills to Panchnada as Tsekai?
A) Fahien
B) Hieun Tsang
C) Marco Polo
D) Alberuni

2. **What did Greek historians call Punjab in ancient past?**
   A) Panchnada B) Pentapotamia
   C) Tsekai D) Taki
3. **At the time of partition, out of 29 districts of undivided Punjab, only ____ districts were given to Indian Punjab.**
   A) 10 B) 11
   C) 12 D) 13
4. **Who is the author of the famous Punjabi book Mera Pind:**
   A) Gurdit Singh B) Sohan Singh Sital
   C) Narinder Singh Kapoor D) Balwant Gargi
5. **In which month Teej festival is celebrated in Punjab:**
   A) Vaisakh B) Sawan
   C) Kartik D) Magh
6. **The first railway in Punjab was commenced from ______ to ______**
   A) Amritsar to Lahore B) Lahore to Multan
   C) Amritsar to Multan D) Amritsar to Jalandhar
7. **When was the Sikh Marriage Act passed:**
   A) 1909 B) 1910
   C) 1911 D) 1912
8. **Qila Mubarak is a monument of great historical importance which situated in the city of _____:**
   A) Pathankot B) Firozpur
   C) Amritsar D) Bhatinda
9. **Sierozeme soil is mostly found in _______:**
   A) Amritsar B) Ropar
   C) Jalandhar D) Ludhiana
10. **Grand Trunk road that starts from Amritsar, ends in ______:**
    A) Ajmer B) Patna
    C) Kanyakumari D) Kolkata
11. **Who wrote the famous original Shayari/poem, "Makke Gaye Gal Mu[illegible] Nai"**
    A) Nusrat Fateh Ali Khan B) Bulleh Shah
    C) Narender Chanchal D) Gurdas Maan
12. **The hilly areas of Punjab are called:**
    A) Shivalik Hills B) Red Hills
    C) Himalayan Hills D) None of the Above
13. **Kiratpur Sahib is the birth and death place of ________:**
    A) Guru Hargobind Ji B) Guru Arjan Dev Ji
    C) Guru Har Rai Ji D) Guru Harkishan Ji
14. **How many compositions have been included in the Dasam Granth**
    A) 18 B) 16
    C) 10 D) 12

15. **The last sultan of the Lodhi dynasty?**
A) Ibrahim Lodhi B) Tatar Khan Lodhi
C) Bahlol Khan Lodhi D) Sikandar Lodhi

16. **The Blackbuck (The State Animal of Punjab) is scientifically known as?**
A) Antilope Cervicapra B) Passer Domesticus
C) Felis Catus D) Equus Ferus Caballus

17. **Which of the following crop doesn"t belong to Millet Family?**
A) Bajra B) Jowar
C) Ragi D) Bhut Muri

18. **Who amongst the following was the President of the "Ghadhar Party"?**
A) Lala Lajpat Rai B) Sardar Ajit Singh
C) Sohan Singh Bhakna D) Bhagat Singh

19. **When is the "National Panchayati Raj Day" observed in the state of Punjab?**
A) 13th April B) 24th April
C) 1st May D) 1st November

20. **Which one of the following battle was fought between the Durrani Empire and the Sukerchakia Misl of the Dal Khalsa in 1761?**
A) Battle of Lahore B) Battle of Gujranwala
C) Battle of Sialkot D) Battle of Amritsar

21. **When PSSSB Established?**
A) 11 September, 1966 B) 11 September, 1953
C) 11 September, 1965 D) 15 September, 1956

ANSWER KEY

1. (b), 2. (b), 3. (d), 4. (a), 5. (b), 6. (c), 7. (a), 8. (d), 9. (d), 10. (d), 11. (b), 12. (a), 13. (c), 14. (c), 15. (a), 16. (a), 17. (d), 18. (c), 19. (b), 20. (c), 21. (b)

SN. ASSISTANT TEST - 6

1. **Who wrote Lavan Bani**
(a) Guru Angad Dev Ji (b) Guru Angad Dev Ji.
(c) Guru Amar das Ji (d) Guru Ram Das Ji

2. **Who wrote Sukhmani sahib**
(a) Guru Teg Bahadur Ji (b) Guru Arjan Dev Ji
(c) Guru Ram das Ji (d) Guru Gobind Singh Ji

3. **Who founded Dallawalia misl**
(a) Sardar Gulab Singh (b) Sardar Nand Singh
(c) Sardar Jassa Singh Ahluwalia (d) Sardar Nawab Kapur

4. **Who founded Goindwal Sahib**
   (a) Guru Angad Dev Ji (b) Guru Amar Das Ji
   (c) Guru Ram Das Ji (d) Guru Arjan Dev Ji
5. **Which Guru built Ayurvedic herbal medicine hospital and a research centre at Kiratpur Sahib**
   (a) Guru Gobind Singh Ji (b) Guru Har Rai Ji
   (c) Guru Hargobind Singh Ji (d) Guru Ram Das Ji
6. **Which is the State Tree of Punjab?**
   (a) Shisham (b) Deodar
   (c) Banyan Tree (d) Maple
7. **The State Animal of Punjab is**
   (a) Tiger (b) Cow
   (c) Elephant (d) Blackbuck
8. **Sheesh Mahal is Established by**
   (a) Maharaja Ranjit Singh (b) Narinder Singh
   (c) Maninder Singh (d) Raghubir Singh
9. **The State Bird of Punjab is**
   (a) Baaz (Goshawk) (b) Peacock
   (c) Sparrow (d) Parrot
10. **What is the Greek name of river Ravi**
   (a) Hyphasis (b) Hydaspes
   (c) Hydroatis (d) Hesidros
11. **In 1805, Ranjit Singh won Amritsar from _______ misl**
   (a) Nihang (b) Ahluwalia
   (c) Attri (d) Bhangi
12. **Which of the following was not the contemporary of Guru Nanaks era**
   (a) Babar (b) Bahlol Lodhi
   (c) Sikandar Lodhi (d) Akbar
13. **Which city is know as Sifti da Ghar**
   (a) Amritsar (b) Jallandhar
   (c) Damdama Sahib (d) Anandpur Sahib
14. **How many times Mohammed Ghazini attacked Punjab**
   (a) 11 (b) 17
   (c) 15 (d) 10
15. **Which is the most popular game of Punjab?**
   (a) Hockey (b) Kabaddi
   (c) Kho-Kho (d) Badminton
16. **The Total number of seats of Punjab in lokSabha is**
   (a) 9 (b) 10
   (c) 14 (d) 13

17. **The Total number of seats of Punjab in vidhan Sabha is**
(a) 112 (b) 107
(c) 113 (d) 117

18. **The Total number of seats of Punjab in Rajya Sabha is**
(a) 9 (b) 10
(c) 7 (d) 13

19. **Who was the first Chief Minister of Punjab?**
(a) M. Ajit Singh (b) Gurmel Singh
(c) Tota Singh (d) Gopi Chand Bhargva

20. **Who was the first Governor of Punjab?**
(a) Mr. Chandu Lal Madhav Lal Trivedi
(b) Bansilal
(c) Gopi Chand
(d) Amrinder Singh

21. **Which City known as 'Steel City of Punjab'?**
(a) Mandi Gobindgarh (b) Ludhiana
(c) Amritsar (d) Ropar

22. **Total Population Punjab in the year 2011 is**
(a) 27,704,236 (b) 19,871,392
(c) 22,41,782 (d) 30,967,352

23. **The largest city of Punjab is area wise**
(a) Amritsar (b) Ferozepur
(c) Ludhiana (d) Jalandhar

24. **The total population density of Punjab is**
(a) 482/sq Km (b) 551/sq Km
(c) 503/sq Km (d) 450/sq Km

25. **The total area of Punjab is**
(a) 50632 Sqkm (b) 50840 Sqkm
(c) 66250 Sqkm (d) 42480 Sqkm

26. **When Akal Takht was built**
(a) 1606 (b) 1609 (Note: Started in 1606)
(c) 1607 (d) 1608

27. **What is the greek name of river Jhelum**
(a) Hydaspes (b) Hydroatis
(c) Hyphasis (d) Hesidros

28. **Whose bani is included in Shr Guru Granth Sahib**
(a) Shah Hussain (b) Pilu
(c) Bhagat Chajju (d) Bhagat Kabir

29. **Who is propounder of Miri and Piri**
   (a) Guru Hargobind Ji (b) Guru Nanak Dev Ji
   (c) Guru Teg Bahadur Ji (d) Guru Gobind Singh Ji
30. **Chitta Lahu is written by**
   (a) Gurbax Singh (b) Khuswant Singh
   (c) Shivkumar Batalavi (d) Nanak Singh
31. **What is the script in which Dasamgranth is written**
   (a) Devnagri (b) Urdu
   (c) Gurmukhi (d) Persian
32. **In Punjab Sun-Temple was situated at**
   (a) Hoshiarpur (b) Amritsar
   (c) Peshawar (d) Multan
33. **Jhoomar dance belongs to**
   (a) Lahore (b) Amritsar
   (c) Sandalbar (d) Mintgumri
34. **Punjab leads in the production of which citrus fruit**
   (a) Orange (b) Lemon
   (c) Grapes (d) Kinnow
35. **What is operation flood related to**
   (a) Fish production (b) Flood control
   (c) Milk production (d) Kinnow production
36. **Total literacy rate of Punjab is (Acc. to 2011 Census)**
   (a) 69.72% (b) 69.69%
   (c) 69.71% (d) 76.7%
37. **Sex ratio in Punjab is (Acc. to 2011 Cencuss)**
   (a) 933 (b) 877
   (c) 893 (d) 970
38. **What is Sarpesh**
   (a) An ornament worn in arms
   (b) An ornament worn on scree
   (c) An ornament worn in front of turban
   (d) An ornament worn around neck
39. **What is the old name of Chenab**
   (a) Veyasa (b) Rupasa
   (c) Sindhu (d) Akisini
40. **Who lead the sikh revolt of 1848 at Lahore**
   (a) Ranjit Singh (b) Chattar Singh Attriwal
   (c) Rani Jindan (d) Badan Singh

ANSWER KEY

Q	A.	Q	A.	Q	A.	Q	A.
1.	D	2.	B	3.	A	4.	B
5.	B	6.	A	7.	D	8.	B
9.	A	10.	C	11.	D	12.	D
13.	A	14.	B	15.	B	16.	D
17.	D	18.	C	19.	D	20.	A
21.	A	22.	A	23.	C	24.	B
25.	A	26.	B	27.	A	28.	D
29.	A	30.	D	31.	D	32.	D
33.	C	34.	D	35.	C	36.	D
37.	C	38.	C	39.	D	40.	B

SN. ASSISTANT TEST - 7

1. **When S.G.P.C. Act Passed?**
(a) 1920 (b) 1923
(c) 1924 (d) 1925

2. **G.T. Road Established by which Ruler ?**
(a) Bhader Shah (b) Akbar
(c) Sher Shah Suri (d) None of these

3. **What is Sarpesh**
(a) An ornament worn in arms
(b) An ornament worn on scree
(c) An ornament worn in front of turban
(d) An ornament worn around neck

4. **What is the old name of Chenab**
(a) Veyasa (b) Rupasa
(c) Sindhu (d) Akisini

5. **Who lead the sikh revolt of 1848 at Lahore**
(a) Ranjit Singh (b) Chattar Singh Attriwal
(c) Rani Jindan (d) Badan Singh

6. **Who was made the regent of Punjab state by treaty of Lahor**
(a) Ranjit Singh (b) Chattar Singh Attriwal
(c) Rani Jindan (d) Badan Singh

7. **Which movement know as Namdhari mission**
(a) Kuka Movement (b) Khilaft Movement
(c) Radhaswami Movement (d) Satwari Movement

8. **Who was head of Kuka Movement**
   (a) Ram Singh (b) Daya Ram
   (c) Sohan Singh (d) Lala Hardiyal
9. **Punjabi Sahit Academy Suited at**
   (a) New Delhi (b) Patiala
   (c) Jalandhar (d) Chandigarh
10. **Which among of Guru introduce the Masand System**
   (a) Guru Ramdas Ji (b) Guru Arjun Dev Ji
   (c) Guru Angad Dev Ji (d) Guru Amardas Ji
11. **When was the Punjab annexation with the British Rule?**
   (a) 1829 (b) 1849
   (c) 1839 (d) 1859
12. **Fateh-Burj (Victory Tower), constructed in the memory of Baba Banda Singh Bahadur, is situated in which city?**
   (a) Mohali (b) Amritsar
   (c) Anandpur Sahib (d) Patiala
13. **Who is the first Punjabi novelist to get Jananpith Award?**
   (a) Sr. Nanak Singh (b) Sr. Gurdial Singh
   (c) Sr. Gurdial Duggal (d) Sr. Nanak Duggal
14. **Which type of the following soil type not found in the Punjab?**
   (a) Desert soils (b) Loamy soils
   (c) Black soils (d) None of these
15. **Who was the 1st president of the SGPC?**
   (a) Master Tara Singh (b) Baba Kharak Singh
   (c) Sardar Baldev Singh (d) Baba Sohan Singh
16. **Who is considered to be a pioneer of Punjabi literary tradition?**
   (a) Bulle Shah (b) Sheikh Farid
   (c) Guru Nanak (d) Guru Angad
17. **Punjabi language is considered to be a successor of which language**
   (a) Hindawi (b) Urdu
   (c) Sauraseni prakrit (d) Pali
18. **When was the Rajiv-Longowal Accord (Punjab Accord) signed ?**
   (a) 1984 (b) 1989
   (c) 1966 (d) 1985
19. **When was SGPC established in Punjab?**
   (a) 1970 (b) 1920
   (c) 1922 (d) 1924
20. **Which is the biggest grain market of Punjab?**
   (a) Marinda (b) Mansa
   (c) Kotkpoora (d) Khanna

21. When was the treaty of Amritsar held in?
(a) 1805 (b) 1806
(c) 1809 (d) 1807

22. When was the Punjab and Pepsu merged?
(a) 1950 (b) 1952
(c) 1953 (d) 1956

23. Yadavindra Gardens is located at
(a) Patiala (b) Nabha
(c) Pinjore (d) Sangrur

24. Which city is the Manchester of Punjab?
(a) Jalandhar (b) Ludhiana
(c) Chandigarh (d) Amritsar

25. When was the use of Punjabi made compulsory in the year?
(a) 1990 (b) 1991
(c) 1992 (d) 1994

26. Which city of Punjab is famous for furniture goods?
(a) Kirtpur (b) Mansa
(c) Kartarpur (d) Khanna

27. Where are mini Olympics are held
(a) Mandi Gobindgarh (b) Ropar
(c) Patiala (d) Ludhiana (Kila Raipur)

28. Who was the Architecture of Varast-e-Khalsa Museum?
(a) Le Corbusier (b) Mohamad Moshe Saifdie
(c) Lizza (d) Mohamad Akhtar

29. Which of following the Punjabi Poetess to get Jananpith Award?
(a) Ms. Amrita Shergil (b) Ms. Amrita Pritam
(c) Dilip KaurTiwana (d) Ms. Sharmila Panday

30. What is the old name of Punjab?
(a) Sapta Sindhu (b) Sapta Rishi
(c) Sapta-Aba (d) Panj-Ab

31. Who amoung the following is related with anjuman-i-mohsiban-i-watan?
(a) Bhai Paramanand (b) Sardar Ajit Singh
(c) Khizr Hyat Khan (d) None of these

33. When was the present Punjab came into Existence?
(a) 1866 (b) 1966
(c) 1766 (d) 1867

34. The land of five rivers Punjab was named in Purans as
(a) The Brahmnad (b) The Aeropious
(c) Devbhumi (d) Panchand

35. **The capital of 'Patiala and East Punjab States Union' (PEPSU) was at**
    (a) Amritsar (b) Nabha
    (c) Faridkot (d) Patiala
36. **The greater part of Punjab is covered with**
    (a) The alluvial soil (b) The desert soil
    (c) The grassy lands (d) None of these
37. **Punjab is rich in**
    (a) Gold (b) Coal
    (c) The rock salt (d) Oil
38. **Name the District which is situated on the bank of the river**
    (a) Patiala (b) Ferozpur
    (c) Moga (d) Jalandhar (Phillaur)
39. **Among the various passes of Himalayas, which was the most frequent visited by the external invaders**
    (a) The Kurram pass (b) The Khyber pass
    (c) The Gomal pass (d) The Bolan pass
40. **The Main road of Punjab located on NH1 is...**
    (a) Baba Farid Road (b) Grand Trunk Road
    (c) Maharaja Ranjit (d) Bhattal Road
41. **Longest N.H. of Punjab?**
    (a) N.H. 15 (b) N.H. 3
    (c) N.H. 16 (d) N.H. 8

(Note: NH-15 is Amritsar to Bikaner)

ANSWER KEY

Q	A.	Q	A.	Q	A.	Q	A.	Q	A.
1.	d	9.	a	17.	c	25.	c	33.	b
2.	c	10.	a	18.	d	26.	c	34.	d
3.	c	11.	b	19.	b	27.	d	35.	d
4.	d	12.	a	20.	d	28.	b	36.	a
5.	b	13.	b	21.	c	29.	b	37.	c
6.	c	14.	c	22.	d	30.	a	38.	d
7.	a	15.	b	23.	c	31.	b	39.	b
8.	a	16.	b	24.	b	32.	c	40.	b
41.	a								

PUNJAB GK ONE LINER QUESTIONS

1. First Asian to be selected as Chairman of Commonwealth Parliament Executive Forum – Balram Jakhar
2. Who known as Punjab's "Beared Mother Teresa" – Bhagat Puran Singh
3. Who known as a "Nightingale of Punjab" – Surinder Kaur
4. The youngest recipient of Sahitya Akadami Award – Shiv Kumar Batalvi
5. The Book "Bullet for Bullet" was written by –Julio Ribiero.
6. At which place in Punjab region were the Ashokan inscription found – Taxila
7. Which Governer of Punjab died in a plane crash while in office – Surinder Nath
8. That was the occasion when Maharaja Ranjit Singh was entitled with "Maharaja" – Vaishakhi
9. Which is the least source of Tax revenue of Punjab Government – Entertainment Tax.
10. Punjab is rich in – The Rock Salt.
11. Sobha Singh and Amrita Shergil is associated with – Painting
12. Late Famous Film Star Devanand belong to – Gurdaspur
13. Biggest Mill of Punjab – Doaba Co-operative Mills limites, Shahid Bhagat Singh Nagar (Nawashahar)
14. Under whom did the Sikhs rebel after Guru Gobind Singh's death –Banda Bahadur
15. Who was the Bundela Chief who allied with Bahadur Shah against Banda Bahadur–Chattarsal
16. Where did Ranjit Singh modern factories to manufacture canon – Lahore
17. The Treaty of Amritsar gave the British control over territories–Cis Sutlej
18. Who was the Commander-in-Chief of Punjab during the first Anglo Sikh War– Misar Tej Singh
19. In 1849 who commented "Annexation of Punjab was not an annexation but a trachery" – Napier
20. Who was the Guru of Bhai Ram Singh–Balak Singh
21. Who was the Lieutenant Governor of Punjab in 1863–Outram
22. Which Kuka Leader appointed Subaidars and Naib Subaidars–Ram Singh
23. Bhai Ram Singh ws put under House Arrest at 1863– Bhaini
24. Who was Commissioner of Ambala when Ram Singh was put under House Arrest – R. J. Taylor

25. Where was Bhai Ram Singh deported by the British – Burma
26. When did Lala Lajpat Rai speak in the Congress Session for the first time –1888
27. Who said "We are not Sikhs or Punjabis our religion was patriotism" – Sohan Singh Bhakna
28. When did Lala Hardayal return to India – 1906
29. Revolutionaries associated with the papers Talwar and Indian freedom was – Sardar Singh Rana
30. Madan Lal Dhingra went to England in 1906 to study – Curzon Wylie
31. Who was the first Secretary General of Ghadar Party – Lala Hardayal
32. Wal-mart one of the biggest retail chains of America debuts its presence in Punjab by opening a deep discount formal store in – Amritsar
33. Who renounced his knighthood in protest against the jallianwala bagh Massacre- Rabinder Nath Tagore
34. The Muslim leader who was given the keys of Golden Temp-Dr. Kitcllew
35. The Indian Struggle was the Autobiography of-Subash chander bose
36. The Revolutionary who laid down his life after 66 day fast was- jatin Das
37. Hilly area of Punjab is called-shivalik Hills
38. When does Rainy season being in Punjab- In July
39. The plains of Punjab are made of - Alluvial Soil
40. The soils available in South-west region of Punjab are - Desert Soil
41. Where is the Original Guru Granth Sahib bir being kept - Kartarpur Sahib
42. Panja Sahib's other name is - Hasan Abdal
43. Which Mountains is located in Nort-west Punjab border - suleman Mountains
44. Afhan and Mughals ruled Punjab for How many years - 800 years
45. Which vedas were written by Aryans in Punjab - Rig veda
46. Which year did Bhai veer singh start Khalsa Samachar - 1899
47. What comes before Dushera - Navratras
48. Sikhan di Bhagat Mala is based on which vars of Bhai Gurdas ji - 11 vaar
49. Gian Ratnavali is based on which vars of Bhai Gurdas ji- 1st vaar
50. Sukhan Sativaan was written by- Sadhu Daya Singh
51. How many types of soil is there in Punjab-5
52. Where in punjab is found sandy Soil-Bhathinda
53. In which season is paddy sown in Punjab-Summer
54. In which season is wheat sown in Punjab-winter
55. What is the main source of irrigation in Punjab -Tube well
56. Which districts are the chos situated - Hoshiarpur
57. Asa singh Mastana belongs to - Folk music
58. which festival were gift exchanged during the period of Maharaja Ranjit singh- Dussehra

59. Who was the viceroy of India during the Kamagata maru incident- Lord Harding
60. Who was the viceroy of India during the Kuka incident - Lord Mayo
61. The book Philosophy of Bomb-Bhagwati charan vohra
62. Biggest Milk Plant of Punjab in-Moga
63. Punjab leads in the production of which citrus fruit-Kinnow
64. Punjabi is a/an - Indo Aryan language
65. When did Alexander invade Punjab - 326AD
66. In which area of Punjab the widow had right to property during English Rule - Kangra
67. The vedic research institute is situated at - Hoshiarpur
68. Buddhist Cave are situated - Gurdaspur
69. The first recipient of Arjuna Award in India is - Gurbhajan Singh Randhawa
70. How many national Highways pass through Punjab-12
71. Three Civil Aviation Clubs in Punjab at - Patiala, Amritsar, Ludhiana
72. Unionst Party formed in 1937 provincial elections as mandated by the - GOI Act 1935.
73. Which Party won in 1937 in Punjab elections -Unionist Party
74. In 1937 First CM of Punjab - Sikander Hayet Khan
75. Who lead Unionist Party in 1937 - Sir Fazal Husein
76. Who received the key of Golden Temple in 1922 - Baba Khark Singh Committe
77. Largest Tributry of Indus River - Chanab
78. Longest Tributry of Indus River - Sutluj
79. Which River that directly joins the Indus river in Pakistan - Sutluj River
80. What is the turban style of Kuka - Sidha Pag (Straight Turban)
81. Who was the Father of Bhakra Dam - Sir Chotu Ram
82. What is 23rd March in India - Shaheed Diwas
83. Bhagat Singh executed in which of the following case - Lahore conspiracy case
84. Bhagat Singh was executed at the age of - 23 years
85. 18- Foot tall bronze statue of Bhagat Singh was installed in - Parliament of Inida.
86. Which was the first film to be made on life of Bhagat Singh - Shaheed-E-Azam Bhagat Singh.
87. **Sarfroshi Ki Tamana Ab Hamare Dil Me Hai** sung by - Mohmad Rafi in 1954
88. Bhagat Singh father Kishan Singh and uncle Ajit Singh and Swarn Singh were members of which Party.- Ghadar Party
89. Which river Known as Blood river - Brahmaputra River

90. What was the Real name of Kangra - Nagarkot
91. Where is orignal copy of Adi Granth Sahib - Kartarpur (Jalndhar)
92. According to Holy Book where Pandav's spent there one year Exile- Hosairpur (Dasua)
93. What was the old name of Markanda River- Aruna
94. Where Ghagghar River meet Sarswati River- Shutrana
95. Where is Dholi Dhar range flow in Punjab- Hosairpur
96. Dholi Dhar range originates from which River- Beas
97. Naruni known as which River- Sutluj
98. Machuwaah known as which River- Sutluj
99. Ghara known as which River- Sutluj
100. Suia river join which river- Sutluj
101. Sarsa river join which river- Sutluj
102. Suia river meet Sutluj at which place- Anadpur City (Ropar)
103. What was the vedic name of Yamuna- Kalindi
104. Where is Bramh Yoni Teerath- Pahova
105. When Battle of Machiwara Fought- 1555
106. Who was the father of operation flood? — Dr. Verghese Kurien
107. Operation flood related to? — Milk
108. Who were two sikh killed Massa Ranghar? — Bhai Mehtab Singh and Sukha Singh
109. Where is Borlaug insititute — Sangrur
110. Name of form of Punjabi music that contains the Bani of saints and sikh Guru — Gurmat Sangeet.
111. UBER cup related to which Game? — Badminton
112. Who gave the title of flying sikh to Milkha Singh? — General Ayub khan
113. When Rajinder Kaur Bhattal served as 14th C.M. of Punjab — 1996-1997
114. First lady C.M. of Punjab — Rajinder Kaur Bhattal
115. Which party formed goverment in Punjab in 1937 — Unionist Party
116. Gurudwara Sees Ganj Sahib and Rakab Ganj Sahib Established by — Baba Beghal Singh
117. Who gave "Quit" word before 1947 partition? — Yusaf Mehar Ali
118. Which city shape as a coack neck — Pathankot
119. Who established Archeological department in 1904? — Lord Curzon
120. The word "consititution" written in which article? — 393
121. Who was the founder of Arya Smaj? — Swami Dayanand Sarasvati
122. Who was the founder of Brahmo Smaj? — Raja Ram Mohan Rai
123. Who was the architect of economic liberalization in India? — Dr. Manmohan Singh Ji
124. Who was the first defence minister of India after 1947 — Baldev Singh

125. When National youth day celebrate? — 12 January
126. "Rihala" book written by? — Iban Butata
127. Who was the founder of Aligarh movement? – Sayed Ahmed Khan
128. Who was the first Indian woman to win Gold Medal in Asian Games.
— Kamaljeet Sandhu
129. First Punjabi film to win a national Award? — Chann Pardesi
130. Saras Mela celebrate every year which district — Patiala
131. First Movie of Indian Cinema — Raja Harish Chand (1913)
132. First Talkie movie of indian cinema Alam Aara — 1931
133. First Indian coloured Movie — Kisan Kanya
134. First Indian to win Grammy Award — Pandit Ravi Shankar (1968)
135. First Indian woman to win Grammy Award? — Tanvi Shah (2010)
136. At "24 IIFA" Award which of the following won best male play Back Singer
— Bhupinder Babbal.
137. When Dada Sahib Phalke Award Started?— 1969
138. The Ragi tradition of Shabad kirtan was started by — Guru Arjun Dev ji
139. Which folk Singer known as nightiangle of Punjab — Surinder Kaur
140. Which poet is called words worth of Punjabi Literature? — Bhai Vir Singh Ji
141. The legislative council of Punjab abolished in Punjab — 1970
142. Which dance can be performed even in sitting posture — Julli
143. The Governor of Punjab with shortest tenure was — Horishe Sema
144. When Anand marriage Act Passed — 1909
145. Which Punjabi festival is celebrate to welcome of Monsoon season — Teeyan
146. Ist sikh judge in United Kingdom — Mota Singh
147. Who was the king Punjab when alexander invaded Punjab — King Porus
148. Flame of liberty situated at — Amritsar
149. When President rule imposed Ist time in Punjab — 1951
150. Which house run is present Punjab — Unicamral House
151. Akbar divided Punjab into two Provinces — Multan/Lahore
152. Padmavat Book written by — Malik Mohmad Jaisi

UNIT - VII
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ

ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਕਰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

1) ਧੁਨੀ ਬੋਧ 2) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ 3) ਵਾਕ ਬੋਧ 4) ਅਰਥ ਬੋਧ

ਭਾਸ਼ਾ/ਬੋਲੀ

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੌਖਿਕ ਬੋਲੀ/ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਬੋਲੀ/ਭਾਸ਼ਾ

ਸਾਹਿਤਕ ਬੋਲੀ/ਲਿਖਤੀ ਬੋਲੀ/ਭਾਸ਼ਾ

ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਬੋਲੀ/ਭਾਸ਼ਾ

ਜਿਹੜੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ (Mother Tongue)

ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

"ਪੰਜਾਬੀ" ਇੱਕ **"ਆਰੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਵਾਰ"** ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਆਰੀਆ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤੀ, ਮਰਾਠੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉੜੀਆ, ਅਸਾਮੀ, ਨੇਪਾਲੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਂਤਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਬੋਲਣ ਢੰਗ ਲਹਿਜਾ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਈਂ ਉਚਾਰਨ-ਆਵਾਜ਼ਾ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ **"ਧੁਨੀਆਂ"** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਕੋਈ **ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ** ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ **ਵੈਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ**, ਫਿਰ **ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ**, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ **ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ** ਅਤੇ ਫਿਰ **ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ** ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਦਸਵੀਂ-ਗਿਆਰ੍ਹਵੀ (ਈਸਵੀ) ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ **"ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ"** ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ **ਨਾਥ ਜੋਗੀਆ** ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਗੋਰਖ-ਨਾਥ, ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਵਰਗੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ (ਮਾਝੀ) ਬੋਲੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 11 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਦੇਖੋ:

- ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਇਕਾਈ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? — ਧੁਨੀ
- ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਇਕਾਈ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? — ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਭਾਵਅੰਸ਼
- ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ **ਭਾਵਅੰਸ਼** ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਇਕਾਈ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਆਕਰਨ ਇਕਾਈ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? — ਵਾਕ
- ਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।
- ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ 'ਜੇ. ਨਿਊਟਨ' ਦੁਆਰਾ 1854 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸੀ।

ਲਿੱਪੀ (Script)
(Way of Writing)

ਉਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜੋ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਲਿੱਪੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ **ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ** ਹੈ।
  (ਨੋਟ: ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ)
- ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ **ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ** ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ **ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ** ਲਿੱਪੀ ਹੈ।
- ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇਵ ਨਾਗਰੀ ਹੈ।
- ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਰੋਮਨ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਨਮਦਾਤੀ **ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ** ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪ ਭਾਸ਼ਾ: ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ **ਚਾਰ** ਉਪ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਜੋਕੇ (Modern) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਮਾਝੀ, ਦੁਆਬੀ, ਮਲਵਈ, ਪੁਆਧੀ।

1) **ਮਾਂਝੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ:-** ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਝੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 4 ਜਿਲ੍ਹੇ (Districts) ਆਉਂਦੇ ਹਨ। (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ) (Some Part of Lahore), ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ **ਮਾਝਾ** ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਬੋਲੀ, ਸਾਹਿਤਕ ਬੋਲੀ ਮਾਂਝੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2) **ਦੁਆਬੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ:-** ਸੱਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 4 ਜਿਲ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ- ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਸ੍ਰ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) (Urban Region of Punjab), ਸੱਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ **ਦੁਆਬਾ** ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
3) **ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ:-** ਸੱਤਲੁਜ ਅਤੇ ਘੱਗਰ ਵਿਚਕਾਰ ਮਲਵਈ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 15 ਜਿਲ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:- ਫਰੀਦਕੋਟ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਬਰਨਾਲਾ, ਮੋਗਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਰੋਪੜ, ਮੁਹਾਲੀ, ਮੁਕਤਸਰ ਅਤੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (Most Rural Region of Punjab)।
4) **ਪੁਆਧੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ:-** (ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ Touch ਹੈ) ਘੱਗਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਧੂਰੀ, ਖਰੜ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਰੋਪੜ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ।

ਮਾਂਝੀ	ਮਲਵਈ
ਥਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ	ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਜਾਣ ਡਿਆ	ਜਾ ਰਿਹਾ
ਹੇਥੇ	ਇਥੇ
ਪੈਹੇ	ਪੈਸੇ
ਨਿਆਣੇ	ਜੁਆਕ
ਬੰਦਾ ਬੁੱਢੀ	ਬੰਦਾ ਜਨਾਨੀ
ਪੁਤਨਾ	ਪੁਦੀਨਾ
ਗਾੜੀ	ਅੱਗੇ
ਪੈਲੀ	ਜਮੀਨ
ਗੋਗਲੂ	ਸ਼ਲਗਮ
ਠਾਕਾ	ਰੋਕਾ
ਛੱਪੜ	ਟੋਬਾ
ਗਲੀ	ਬੀਹ
ਬੱਲਦ	ਬਲਦ
ਪੱਠੇ	ਕੱਖ
ਗੁਡੀ	ਪਤੰਗ
ਗੇਂਦ	ਖਿੱਡ
ਬਾਰੀ	ਮੋਰੀ
ਘੋਲਤਾ	ਭੇਜਤਾ
ਖਲੋਜਾ	ਖੜੋਜਾ
ਆਂਦੀ	ਆਂਖਦੀ
ਰੰਬਾਂ	ਖੁਰਪਾ
ਸਾਨਾ	ਝੋਟਾ
ਬਹੁਤਾ	ਬਾਲਾ
ਦੱਹ (ਦਾ ਨੋਟ)	ਦੱਸ (ਦਾ ਨੋਟ)
ਕੁੱਕੜ	ਮੁਰਗਾ
ਸ਼ਦਾਈ	ਪਾਗਲ
ਅੱਤਰਾ	ਅਤਰਾ
ਲੋਡੇ ਵੇਲੇ	ਆਥਣ ਵੇਲੇ
ਗਾਨੀ	ਮਾਲਾ
ਮਛਰ ਗਿਆ	ਮਸਤ ਗਿਆ
ਰੁੱਖ	ਦਰਖਤ
ਤੀਵੀ	ਤੀਮੀ
ਕਿਨਾ ਭੂਏ ਚੜਾਇਆ	ਕਿੰਨਾ ਸਿਰ ਚੜਾਇਆ
ਬੂਆ ਬੰਦ	ਬਾਰੀ ਬੰਦ
ਨੱਠ ਗਏ	ਭੱਜ ਗਏ
ਚੀਕ (ਮਾਰੀ)	ਚਗਿਆੜ (ਮਾਰੀ)
ਝੋਨਾ	ਜੀਰੀ

ਮਾਂਝੀ	ਦੋਆਬੀ
ਵਿਚਕਾਰਲਾ	ਗੱਭਲਾ
ਦੂਜਾ-ਤੀਜਾ	ਦੁਆ-ਤੀਆ
ਗੰਡਾ	ਗੰਠਾ
ਤੋੜਕਾ	ਤੁੜਕਾ
ਵੇਲੀ	ਹਵੇਲੀ
ਦਹੀ	ਖਟਾ
ਭਣੇਵੀ	ਭਾਣਜੀ
ਮੂਲੀ	ਮੁਲੀ
ਬੜਾ ਵਧੀਆ	ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ
ਪੈਲੀ	ਖੇਤ
ਜੰਞ	ਬਰਾਤ
ਵਹੁਟੀ	ਬਹੂ
ਪਿਓ	ਪੇ
ਕਿ ਹਾਲ ਈ	ਕਿਧਾਂ ਈ
ਪੰਜੀ	ਪੱਚੀ
ਬਾਰੀ ਢੋਅ ਦੇ	ਤਾਕੀ ਬੰਦ ਕਰਦੇ
ਲੱਕ ਪੀੜ ਹੁੰਦਾ	ਢੂਈ ਦੁੱਖਦੀ
ਭਾਊ	ਭਾਜੀ
ਜੁੜਾ	ਗੁਟੀ
ਲੀੜੇ	ਕੱਪੜੇ
ਸੂਟ	ਜੰਮਪਰ
ਵਾਜ਼	ਹਾਕ
ਗਾੜੀ	ਮਹੁਰੇ
ਫੱਬ (ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ)	ਜੱਚ (ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ)

ਮਾਂਝੀ	ਮਲਵਈ
ਚੀਕ (ਮਾਰੀ)	ਚਗਿਆੜ (ਮਾਰੀ)
ਪੀੜ	ਦੁੱਖ
ਦਾਤਰੀ	ਦਾਂਤੀ
ਭੂਡ	ਭਰਿਡ
ਤੁਰਦਾ ਬਣਾ	ਤੁਰਦਾ ਲੱਗ
ਯਾਰ	ਆੜੀ
ਅਪੜ (ਗਏ)	(ਪਹੁੰਚ) ਗਏ
ਵਾਵਾ	ਬਹੁਤਾ
ਉਕ ਨੀ	ਜਮਾ ਨੀ
ਲਾਗੇ	ਨੇੜੇ
ਗੀਰਾ	ਗੁਹਾਰਾ (ਪਾਥੀਆ ਵਾਲਾ)
ਸਵਾਹ	ਰਾਖ
ਪੁੱਟ ਕੇ	ਪੱਟ ਕੇ

ਚਾਟੀ	ਤੌਲਾ
ਘੜਾ	ਤੌੜਾ
ਦੋਦੀ	ਦੋਜੀ
ਸ਼ੁਕਤਲਾ	ਝਾਂਜਰਾਂ
ਸਟਾਲਾ	ਬਰਸੀਨ
ਚੁੱਝ	ਠੁਗਾ
ਅਖਾਣ	ਅਖੌਤ
ਖਾਂਦ	ਰੇਹ
ਰੋਂਹ	ਰੋਸ
ਪਨੀਰੀ	ਪੌਦ
ਨਖਾਸੂ	ਸੂਆ
ਜਿੰਦਰਾ	ਜਿੰਦਾ
ਤੱਪੜ	ਪੱਲੀ
ਵੀਣੀ	ਗੁੱਟ
ਗੱਢ	ਗੱਠ
ਅਰਕ	ਕੂਣੀ
ਡਾਢਾ	ਕੱਬਾ
ਤਰਲੇ	ਹਾੜੇ
ਵੇਖ	ਦੇਖ
ਸੁੱਟ ਦੇ	ਸਿੱਟ ਦੇ
ਤੀਲੀ	ਸੀਖ
ਵਾਂਢੇ	ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ
ਸਲੂਣਾ	ਸਬਜ਼ੀ
ਗਾੜੀ	ਅੱਗੇ
ਵਹੁਟੀ	ਲਾੜੀ, ਨੂੰਹ
ਦੁਪਹਿਰ	ਤਿੱਖੜ
ਡੰਡਾ ਖੁੰਡਾ	ਕੁੰਡੀ ਸੋਟਾ

ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ	:	ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਸਾਂਦਲਬਾਰ (ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ)
ਡੋਗਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ	:	ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਮੁਲਤਾਨੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ	:	ਮੁਲਤਾਨ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਸਿੰਧੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ	:	ਸਿੰਧੀ ਪ੍ਰਾਂਤ, ਝੰਗ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਗੁਜਰਾਵਾਲਾਂ ਇਲਾਕ

Rank of Punjabi Language

World	:	13th
India	:	11th
Canada/U.K.	:	3rd
Most spoken Punjabi in Pakistan	:	Ist
Official language of Pakistan	:	Urdu

- ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- 2023 ਤੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਭਾਗ-I)

ਧੁਨੀ ਬੋਧ/ਵਰਣ ਬੋਧ/ਅੱਖਰ ਬੋਧ

ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵਰ, ਲਗਾ-ਮਾਤਰਾ, ਲਗਾ-ਅੱਖਰ, ਵਿਅੰਜਨ ਆਦਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਧੁਨੀ ਬੋਧ ਜਾਂ ਵਰਣ ਬੋਧ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1) **ਸੁਰ (Vowel)**: 3 ੳ, ਅ, ੲ

ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੁਰ ਅੱਖਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

2) **ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ**: 10 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਉਹ ਚਿੰਨ ਜੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. ਿ ਸਿਆਰੀ
2. ੀ ਬਿਹਾਰੀ
3. ਾ ਕੰਨਾ
4. ੁ ਹੋੜਾ
5. ੂ ਦੁਲੈਂਕੜ
6. ੇ ਲਾ
7. ੈ ਦੁਲਾਵਾਂ
8. ੋ ਔਂਕੜ
9. ੌ ਕਨੌੜਾ
10. ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ

ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ:- ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਲਗਾ ਨਾ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:- ਗਰਦਨ, ਘਰ, ਫਲ ਆਦਿ।

ਸੁਰ ਧੁਨੀ/ਸੁਰ ਵਾਹਕ :- 10 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਸੁਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ (ੳ,ਅ,ੲ) ਅਸੀਂ ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੁਰ ਧੁਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ੳ, ਉ, ਊ	ਅ, ਆ, ਐ, ਔ	ਇ, ਈ, ਏ,
3	4	3

Formula : 343

ੳ ਸੁਰ ਨੂੰ 3 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅ ਸੁਰ ਨਾਲ 4 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ੲ ਸੁਰ ਨਾਲ 3 ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਲਗਾ ਅੱਖਰ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਉਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜੋ ਲਗਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਲਗਾ ਅੱਖਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਂ ਬਿੰਦੀ	6	–	ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਲਈ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ੰ ਟਿੱਪੀ	4	–	ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਲਈ ਟਿੱਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ੱ ਅੱਧਕ	3	–	ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- ਂ ਬਿੰਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ: 6)

1) ਾ	ਕੰਨਾ	ਜਿਵੇਂ	:	ਮਾਂ, ਗਾਂ, ਬਾਂਦਰ
2) ੀ	ਬਿਹਾਰੀ	ਜਿਵੇਂ	:	ਨੀਂਦ, ਮੀਂਹ
3) ੇ	ਲਾ	ਜਿਵੇਂ	:	ਗੇਂਦ, ਆਂਵੇਂ, ਜਾਂਵੇਂ
4) ੈ	ਦੁਲਾਵਾਂ	ਜਿਵੇਂ	:	ਬੈਂਤ, ਦੈਂਤ, ਕੈਂਠਾ
5) ੋ	ਹੋੜਾ	ਜਿਵੇਂ	:	ਜਦੋਂ, ਮੈਥੋਂ
6) ੌ	ਘਨੌੜਾ	ਜਿਵੇਂ	:	ਜੌਂ, ਚੌਂਕ, ਪੌਤਰਾਂ

- ਟਿੱਪੀ ਨਾਲ ਚਾਰ ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

1)	ਮੁਕਤਾ		ਜਿਵੇਂ	:	ਅੰਬ, ਧੰਨ, ਰੰਨ, ਮੰਨ
2)	ਿ	ਸਿਆਰੀ	ਜਿਵੇਂ	:	ਪਿੰਡ, ਤਿੰਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ
3)	ੁ	ਔਂਕੜ	ਜਿਵੇਂ	:	ਘੁੰਮ, ਸੁੰਦਰੀ, ਮੁੰਦਰੀ
4)	ੂ	ਦੁਲੈਂਕੜ	ਜਿਵੇਂ	:	ਜੂੰ, ਭੂੰਡ, ਨੂੰਹ

- ਅੱਧਕ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਲਗਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁਕਤਾ (˘) : ਥੱਪੜ, ਲੱਕੜ
ਔਂਕੜ (ੁ): ਕੁੱਤਾ, ਜੁੱਤੀ
ਸਿਆਰੀ (ਿ): ਬਿੱਲੀ, ਦਿੱਤੀ

ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ : 3 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਉਹ ਅੱਖਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। (ਹ, ਰ, ਵ)

ਵਿਅੰਜਨ

ਸ੍ਵਰ	–	ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	(ਹ)	– ਸੁਰ ਯੰਤਰੀ
ਕੰਠੀ ਧੁੰਨੀ	–	ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਙ	
ਕੋਮਲ ਤਾਲਵੀ ਧੁਨੀ	–	ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਞ	
ਉਲਟ ਜੀਭ ਧੁਨੀ	–	ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ	– ਨਾਸਿਕੀ/ਅਨੁਨਾਸਿਕੀ ਅੱਖਰ-5
ਦੰਤੀ ਧੁਨੀ	–	ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ	
ਦੋ ਹੋਠੀ ਧੁਨੀ	–	ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ	
		ਯ	ਰ	ਲ	ਵ	ੜ	
		ਸ਼	ਖ਼	ਗ਼	ਜ਼	ਲ਼	ਫ਼ –ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰ/ਨਵੀਨ ਅੱਖਰ-6

- **ਅਰਧ ਸਵਰ/ਸਰਕਵੇ ਵਿਅੰਜਨ** (Semi-vowel)

ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਖੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਅਰਧ ਸਵਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਯ, ਵ

ਨੋਟ: 'ਰ' ਕੰਬਵਾਂ ਵਿਅੰਜਨ ਹੈ। (ਉਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਜੀਭ ਕੰਬਦੀ ਹੈ।)

'ੜ' ਖੜਕਵਾਂ/ਫੜਕਣਾ ਵਿਅੰਜਨ ਹੈ। (ਉਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਜੀਭ ਤਾਲੂ ਨਾਲ ਛੂਹ ਕੇ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਅਲਪ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ: 10 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਜਦੋਂ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗਿਆ ਸਾਹ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਲਪ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 1 ਅਤੇ 3 ਲਾਇਨ ਅਲਪ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ ਹੈ।

ਕ	ਗ
ਚ	ਜ
ਟ	ਡ
ਤ	ਦ
ਪ	ਬ

- **ਡੱਕਵੇ ਵਿਅੰਜਨ:-** ਇਹ 15 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਜਦੋਂ ਸਾਹ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਇਕਦਮ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਡੱਕਵੇ ਵਿਅੰਜਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:

ਕ, ਖ, ਗ, ਚ, ਛ, ਜ਼, ਟ, ਠ, ਡ, ਤ, ਥ, ਦ, ਪ , ਫ ਬ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਸੁਰ

ਅ, ਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਸੁਰ

ਐ, ਏ

ਪਾਸੇਦਾਰ ਵਿਅੰਜਨ: 2 ਪ੍ਰਕਾਰ (ਜਦੋਂ ਜੀਭ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਵਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਸੇਦਾਰ ਵਿਅੰਜਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।)

ਲ, ਲ਼

ਖਹਿਣਾ ਵਿਅੰਜਨ: 3 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਸ, ਸ਼, ਹ

ਉੱਚੇ ਸੁਰ: 2 ਪ੍ਰਕਾਰ

ਈ, ਊ

ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ: 10 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

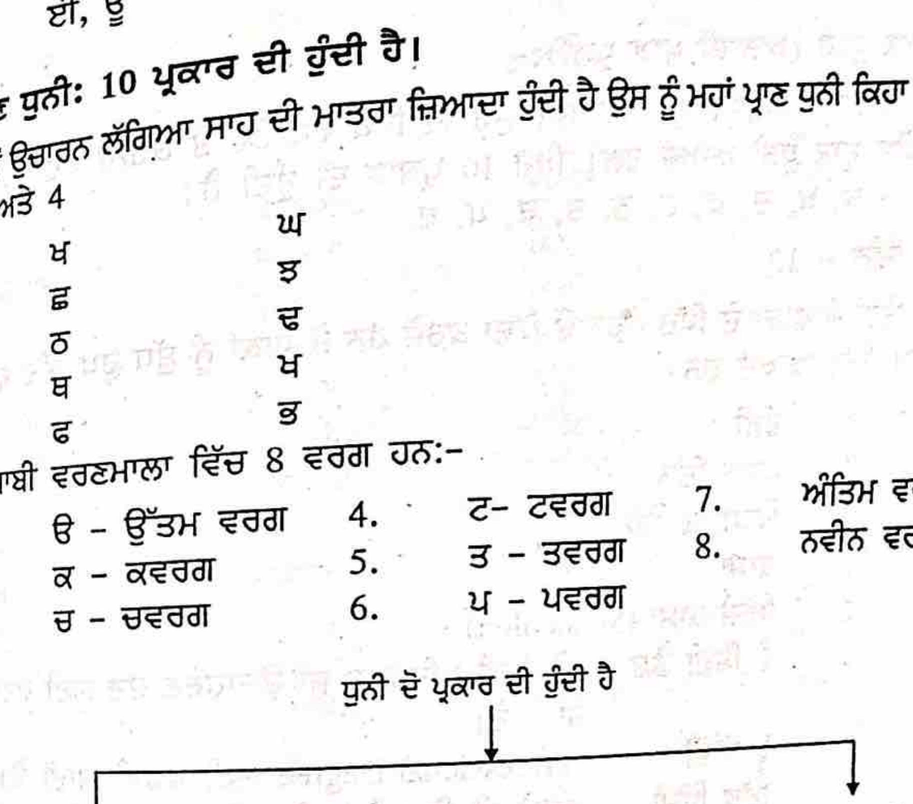
ਜਦੋਂ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗਿਆ ਸਾਹ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2 ਅਤੇ 4

	ਘ
ਖ	ਝ
ਛ	ਢ
ਠ	ਧ
ਥ	ਭ
ਫ	

ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਵਿੱਚ 8 ਵਰਗ ਹਨ:-

1. ੳ - ਉੱਤਮ ਵਰਗ
2. ਕ - ਕਵਰਗ
3. ਚ - ਚਵਰਗ
4. ਟ- ਟਵਰਗ
5. ਤ - ਤਵਰਗ
6. ਪ - ਪਵਰਗ
7. ਅੰਤਿਮ ਵਰਗ
8. ਨਵੀਨ ਵਰਗ

1. **ਬਲ ਦਬਾਅ:-** (˘) ਅੱਧਕ ਬਲ, ਦਬਾਅ, ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. **ਸੁਰ:-** ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਰ, ਤੰਦ ਕੰਬਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਕੰਬਣ ਨੂੰ ਨੂੰ Pitch ਜਾਂ ਸੁਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
   1. ਉੱਚੀ, 2. ਮਧਮ 3. ਨੀਵੀਂ
3. **ਤਾਲ:-** ਤਾਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵਾਕ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
   ਜਿਵੇਂ :- ਸੋਹਣ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਹੈ। ਸੋਹਣ ਚੰਗਾ ਮੁੰਡਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।
4. **ਨਾਸਿਕਤਾ:-** ਹਵਾ ਨੱਕ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਲਘੂ ਸਵਰ (ਹ੍ਰਸਵ ਸਵਰ):- ਲਘੂ ਸਵਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ (ਸਮਾਂ) ਜ਼ੋਰ ਘੱਟ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲਘੂ ਸਵਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. ਉ 2. ਅ 3. ਇ

ਦੀਰਘ ਸਵਰ:- ਜਦੋਂ (ਸਮਾਂ) ਜ਼ੋਰ ਜਿਆਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਦੀਰਘ ਸਵਰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

7 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਓ, ਊ, ਆ, ਔ, ਐ, ਏ, ਈ

ਸਘੋਸ਼ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ (ਨਾਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ):-

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅੰਜਨ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਸੁਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਘੱਟ ਹੋਵੇਂ ਤੇ ਕੰਬਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਘੋਸ਼ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ 5 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗ, ਜ, ਡ, ਦ, ਬ

ਅਘੋਸ਼ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ (ਅਨਾਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ):-

ਉਹ ਵਿਅੰਜਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਸੁਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੰਬਨੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਨੂੰ ਅਘੋਸ਼ ਪ੍ਰਾਣ ਧੁਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ 10 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕ, ਖ, ਚ, ਛ, ਟ, ਠ, ਤ, ਥ, ਪ, ਫ

ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ - 13

ਉਹ ਚਿੰਨ ਜੋ ਵਾਂਕਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਠੰਹਰਾਓ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1.	।	ਡੰਡੀ	
2.	?	ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ	
3.	!	ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ	
4.	,	ਕਾਮਾ	
5.	;	ਬਿੰਦੀ ਕਾਮਾ (Semicolon)	
6.	:-	ਦੋ ਬਿੰਦੀ ਡੈਸ਼	(ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)
7.	:	ਦੂ ਬਿੰਦੀ	(Professional Degree ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)
8.	.	ਇੱਕ ਬਿੰਦੀ	(ਕੋਈ ਵੀ ਡਿਗਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ: ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਏ. ਜਿਵੇਂ: ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
9.	()	ਬਰੈਕਟ	(ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ)
10.	" "	ਪੁਠੇ ਕਾਮੇ	(ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਮ ਤੋਂ ਖਾਸ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
11.	—	ਵੱਡੀ ਡੈਸ਼	(ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)
12.	-	ਜੋੜਨੀ	(ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਜੋੜਨੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)

13. , ਛੁੱਟ ਮਰੋੜੀ (apostrophe) (ਵੱਡੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਲਈ)

ਵਿੱਚ – 'ਚ

ਉੱਤੇ – 'ਤੇ

ਭਾਗ–2
ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ

ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ ਖਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ੁੱਧ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ

ਅਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ	ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ	ਅਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ	ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ
ਸੰਪਾਦਿਨ	ਸੰਪਾਦਨ	ਕਿਰਣਾਂ	ਕਿਰਨਾਂ
ਸ਼ਰਦਾਲੂ	ਸ਼ਰਧਾਲੂ	ਕਰਿਸ਼ਨ	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਸਿਰਾਨਾ	ਸਿਰ੍ਹਾਣਾ	ਕੋਲੀ	ਕੌਲੀ
ਸਿੱਦਾ	ਸਿੱਧਾ	ਕਾਰਣ	ਕਾਰਨ
ਸਵਾਸ	ਸੁਆਸ	ਕਨਕ	ਕਣਕ
ਸਮਾਦ	ਸਮਾਧ	ਕੰਦ	ਕੰਧ
ਸਿਰੀਮਾਨ	ਸ੍ਰੀਮਾਨ	ਕਵਿ	ਕਵੀ
ਸੈਹਯੋਗ	ਸਹਿਯੋਗ	ਕਵਾਰਾ	ਕੁਆਰਾ
ਸੰਤ	ਸੰਤ	ਕਾਡ	ਕਾਢ
ਸੈਹਜ	ਸਹਿਜ	ਕਹਾਨੀ	ਕਹਾਣੀ
ਸਹੈਤਾ	ਸਹਾਇਤਾ	ਕਿਯੋਂ	ਕਿਉਂ
ਸਮੁਨਦਰ	ਸਮੁੰਦਰ	ਕੈਦਾ	ਕਾਇਦਾ
ਸਿਨਗ	ਸਿੰਗ	ਕਮਾਧ	ਕਮਾਦ
ਸਾਂਜ	ਸਾਂਝ	ਕਾ	ਕਾਂ
ਸਿੰਗਣੀ	ਸਿੰਘਣੀ	ਖੁੱਲ੍ਨਾ	ਖੁੱਲ੍ਹਣਾ
ਸਖਸੀਅਤ	ਸ਼ਖਸੀਅਤ	ਖਰਗੋਛ	ਖ਼ਰਗੋਸ਼
ਹਿਮਾਲਯ	ਹਿਮਾਲਾ	ਖ਼ਾਤਿਰ	ਖਾਤਰ
ਹੌਣੀ	ਹੋਣੀ	ਖੰਬਾ	ਖੰਭਾ
ਹਜਾਰ	ਹਜ਼ਾਰ	ਖਿਜ	ਖਿਝ
ਹਾਕਿਮ	ਹਾਕਮ	ਗੁਘੀ	ਘੁੱਗੀ
ਹਲਵਾਇ	ਹਲਵਾਈ	ਗੈਰ	ਗ਼ੈਰ
ਹਰਾਨਾ	ਹਰਾਉਣਾ	ਗਿਆਣ	ਗਿਆਨ
ਹੰਜੂ	ਹੰਝੂ	ਗਅੇ	ਗਏ
ਕਉਣ	ਕੌਣ	ਗੇਦ	ਗੇਂਦ
ਕਮਬਲ	ਕੰਬਲ	ਗੰਣਾ	ਗੰਨਾ
ਕੈਹਰ	ਕਹਿਰ	ਗੈਹਣਾ	ਗਹਿਣਾ
ਕੱਨ	ਕੰਨ	ਗੋਬੀ	ਗੋਭੀ
ਕੁੰਭਾ	ਕੁੱਬਾ	ਗੰਬੀਰ	ਗੰਭੀਰ
ਕ੍ਰਿਪਾ	ਕਿਰਪਾ	ਗਂਡ	ਗੰਢ
ਕਮਿਆਰ	ਘੁਮਿਆਰ	ਗੁਰੁ	ਗੁਰੂ

ਕਮਬਣਾ	ਕੰਬਣਾ	ਘੌੜਾ	ਘੋੜਾ
ਘੋਹੜੀ	ਘੋੜੀ	ਤੂਮਤ	ਤੁਹਮਤ
ਚੋਬਾਰਾ	ਚੁਬਾਰਾ	ਤਂਗ	ਤੰਗ
ਚੋਲ	ਚੌਲ਼	ਤੰਾ	ਤਾਂ
ਚਾਲਾਕ	ਚਲਾਕ	ਤਰਿਪਤੀ	ਤ੍ਰਿਪਤੀ
ਚੁੰਜ	ਚੁੰਝ	ਥੰਮ	ਥੰਮ੍ਹ
ਚੰਡਾ	ਝੰਡਾ	ਦਹੀ	ਦਹੀਂ
ਚੋਨਾ	ਝੋਨਾ	ਦੋਨਾਲੀ	ਦੁਨਾਲੀ
ਚਵਾਨੀ	ਚੁਆਨੀ	ਦਿਯਾਲੂ	ਦਿਆਲੂ
ਛੰਦ	ਛੰਦ	ਦੋਹਰਾ	ਦੂਹਰਾ
ਛਕਤੀ	ਸ਼ਕਤੀ	ਦੁੱਦ	ਦੁੱਧ
ਜਮਾਹ	ਜਮ੍ਹਾ	ਦਰਿਸ਼	ਦ੍ਰਿਸ਼
ਜਮੀਨ	ਜ਼ਮੀਨ	ਦੁਸ਼ਮਨ	ਦੁਸ਼ਮਣ
ਜ਼ਾਲਿਮ	ਜ਼ਾਲਮ	ਦਿਣ	ਦਿਨ
ਜਹਾਜ	ਜਹਾਜ਼	ਦੁਸੈਹਰਾ	ਦੁਸਹਿਰਾ
ਜੈਦਾਤ	ਜਾਇਦਾਦ	ਦਮਭ	ਦੰਭ
ਜੇਹੜਾ	ਜਿਹੜਾ	ਧੁੰਦ	ਧੁੰਦ
ਜਦਾਈ	ਜੁਦਾਈ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ
ਜੀਬ	ਜੀਭ	ਨੈਹਰ	ਨਹਿਰ
ਜੈਯ	ਜੈ	ਨੁੰ	ਨੂੰ
ਜੰਮਨਾ	ਜੰਮਣਾ	ਨਦਿਆਂ	ਨਦੀਆਂ
ਜਿਨਦ	ਜਿੰਦ	ਨੈਹਰੂ	ਨਹਿਰੂ
ਜੂਝਨਾ	ਜੂਝਣਾ	ਨੌਂਹ	ਨਹੁੰ
ਜ਼ੈਹਰ	ਜ਼ਹਿਰ	ਨਿਰਭਯ	ਨਿਰਭੈ
ਜਾਤਿ	ਜਾਤੀ	ਨਿੰਗ	ਨਿੱਘ
ਟੇਡਾ	ਟੇਢਾ	ਪੋੜੀ	ਪੌੜੀ
ਟੁੱਬੀ	ਟੁੱਭੀ	ਪੱਨਾ	ਪੰਨਾ
ਟੈਮ	ਟਾਇਮ	ਪਾਨੀ	ਪਾਣੀ
ਟੈਹਣੀ	ਟਹਿਣੀ	ਪਰਨਤੂ	ਪਰੰਤੂ
ਟੈਹਲਣਾ	ਟਹਿਲਣਾ	ਪਿਂਡ	ਪਿੰਡ
ਢੈਹ	ਢਹਿ	ਪਰੀਖਿਆ	ਪਰੀਖਿਆ
ਤੀਤਰ	ਤਿੱਤਰ	ਪਰਿੰਸੀਪਲ	ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਔਣਾ	ਆਉਣਾ	ਏਹਨਾਂ	ਓਹਨਾਂ
ਅੂਣਾ	ਊਣਾ	ਆਉਖਾ	ਔਖਾ
ਸਾਉਣਾ	ਸੌਣਾ	ਸਉਦਾ	ਸੌਦਾ
ਹੌਦ	ਹੋਂਦ	ਨੀਦ	ਨੀਂਦ
ਸੁਨ	ਸੁੰਨ	ਗਂਡ	ਗੰਡ
ਜੰਨਗ	ਜੰਗ	ਔਤਰਾ	ਔਂਤਰਾ
ਹਭਲਾ	ਹੰਭਲਾ	ਯੌਗਅ	ਯੋਗ
ਵਿਯੋਗ	ਵਿਜੋਗ	ਧੁਨਿ	ਧੁਨੀ
ਅਧਯਾਸ	ਅਧਿਆਇ	ਯਤਨ	ਜਤਨ

ਸੇਹਤ	ਸਿਹਤ	ਵੇਹੜਾ	ਵਿਹੜਾ
ਬੁਢਾ	ਬੁੱਢਾ	ਖੂੰਡਾ	ਖੂੰਡਾ
ਬੈਹੰਦਾ	ਬਹਿੰਦਾ	ਔਹਦਾ	ਅਹੁਦਾ
ਵੌਹਟੀ	ਵਹੁਟੀ	ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼	ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼
ਕਾਤਿਲ	ਕਾਤਲ	ਖ਼ਾਤਿਰ	ਖ਼ਾਤਰ
ਮੁਨਾਸਿਬ	ਮੁਨਾਸਬ	ਪਰੇਮ	ਪ੍ਰੇਮ
ਹੰਡਣਸਾਰ	ਹੰਢਣਸਾਰ	ਕੜਾਈ	ਕਢਾਈ
ਡੱਡੂ	ਡੱਡੂ	ਸਾਂਜ	ਸਾਂਝ
ਭਾਂਭੜ	ਭਾਂਬੜ	ਕੁੱਭਾ	ਕੁੱਬਾ
ਜੇਬ	ਜੇਬ੍ਹ	ਗੋਬੀ	ਗੋਭੀ
ਅਦਿਕਾਰ	ਅਧਿਕਾਰ	ਵੱਢਾ	ਵੱਡਾ
ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ	ਗੁਰਦੁਆਰਾ	ਗੁਵਾਂਢਣ	ਗੁਆਂਢਣ
ਬਾਜ਼ਾਰ	ਬਜ਼ਾਰ	ਜੰਮਨਾ	ਜੰਮਣਾ
ਮਲਮ	ਮਲ੍ਹਮ	ਪੜ੍ਹਣਾ	ਪੜ੍ਹਨਾ
ਆਜ਼ਾਦ	ਅਜ਼ਾਦ	ਮੰਘਿਆਈ	ਮੰਹਿਗਾਈ
ਕੰਗਾ	ਕੰਘਾ	ਉਗ-ਸੁਗ	ਉਘ-ਸੁਘ
ਤਾਂਗ	ਤਾਂਘ	ਜੀਬ	ਜੀਭ
ਧੁੰਧ	ਧੁੰਦ	ਲੱਬ	ਲੱਭ
ਮੱਧਰੀ	ਮਧਰੀ	ਸੱਚਾ ਸੋਦਾ	ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ
ਦੋਰ	ਦੌਰ	ਨੋਕਰੀ	ਨੌਕਰੀ
ਖਾਲਸਾ	ਖ਼ਾਲਸਾ	ਰੁਪੈ	ਰੁਪਿਆਂ
ਖਾਂ	ਖ਼ਾਂ (ਖ਼ਾਨ)	ਜ਼ਾਬਰ	ਜਾਬਰ
ਅਨਾਜ਼	ਅਨਾਜ	ਕਿਲਾਂ	ਕਿਲ੍ਹਾ
ਮੋਹਾਰਤ	ਮੁਹਾਰਤ	ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ	ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ
ਸਰਬਸ	ਸਰਬੰਸ	ਸ਼ਸ਼ਤਰ	ਸ਼ਸਤਰ
ਜੁਲਮ	ਜ਼ੁਲਮ	ਖਾਤਮਾ	ਖ਼ਾਤਮਾ
ਕਾਤਲ	ਕਾਤਲ	ਲਾਹੋਰ	ਲਾਹੌਰ
ਖੰਡਣ	ਖੰਡਨ	ਕੰਗਾ	ਕੰਘਾ
ਚਮਕੋਰ	ਚਮਕੌਰ	ਸਰਹੰਦ	ਸਰਹਿੰਦ
ਖੇਰੂ	ਖੇਰੂੰ	ਫੋਜ	ਫ਼ੌਜ
ਖਤ	ਖ਼ਤ	ਜਫਰਨਾਮਾ	ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ
ਫ਼ਾਸੀ	ਫਾਂਸੀ	ਗੁਲਾਮ	ਗੁਲਾਮ
ਹਰੀਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ	ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ	ਵਾਤਾਵਰਨ	ਵਾਤਾਵਰਣ
ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾਂ ਬਾਗ	ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ਼	ਮੋਸਮ	ਮੌਸਮ
ਰੋਣਕ	ਰੌਣਕ	ਤਰਾਂ	ਤਰ੍ਹਾਂ
ਲੜਨਾਂ	ਲੜਨਾ	ਸਾਈਕਲ	ਸਾਇਕਲ
ਪੱਗੜੀ	ਪਗੜੀ	ਪਰੋਂਠਾ	ਪਰੌਂਠਾ
ਪਗ	ਪੱਗ	ਕਚਿਹਰੀ	ਕਚਹਿਰੀ
ਦੁਪੈਹਰ	ਦੁਪਹਿਰ	ਨੈਹਰ	ਨਹਿਰ
ਸੁਨੈਹਰੀ	ਸੁਨਹਿਰੀ	ਪੈਹਰਾ	ਪਹਿਰਾ
ਗੈਹਣਾ	ਗਹਿਣਾ	ਚੋਰਸਤਾ	ਚੁਰਸਤਾ

ਸੂਹਣਾ	ਸੋਹਣਾ	ਸੌਹਰਾ	ਸਹੁਰਾ
ਚੋਧਰੀ	ਚੌਧਰੀ	ਮੌਰ	ਮੋਰ
ਦੋੜ	ਦੌੜ	ਫਤਿਹ	ਫ਼ਤਿਹ
ਗਰੀਬੀ	ਗ਼ਰੀਬੀ	ਸਸਕਾਰ	ਸੰਸਕਾਰ
ਔਰਤ	ਔਰਤ	ਭੰਭੀਰੀ	ਭੰਬੀਰੀ
ਪੁਲੀਸ	ਪੁਲਿਸ	ਕੰਕਾਰ	ਕਕਾਰ
ਸੱਖਨਾ	ਸੱਖਣਾ	ਕੁਫਰ	ਕੁਫ਼ਰ

ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦੇਖੋ:

ਅਮੀਰ, ਫ਼ਕੀਰ, ਜ਼ਮੀਰ, ਜ਼ੀਰ, ਦਸਤਗੀਰ, ਮੰਢੀਰ, ਸਫ਼ੀਰ, ਸਿਆਣੀ, ਟਾਹਣੀ, ਨੌਕਰ
ਢਲਾਣੀ, ਢਾਣੀ, ਮਧਾਣੀ, ਹਾਣੀ, ਜੱਟ, ਵੱਟ, ਰੱਟ, ਲਟ, ਸਮਝ, ਗਰਜ, ਅਰਜ਼, ਮਰਜ,
ਰਮਜ਼, ਫਰਜ਼, ਗ਼ਰਜ਼, ਆਇਤ, ਰਿਵਾਇਤ, ਮੁਹੱਬਤ, ਬਗ਼ਾਵਤ, ਬਦੌਲਤ, ਖ਼ਾਤਰ, ਘਰੜ,
ਸ਼ਾਸਤਰ, ਜਨਤਾ, ਪਵਿੱਤਰ, ਚਰਿੱਤਰ, ਸ਼ੰਕਾ, ਡੰਕਾ, ਲੰਕਾ, ਘੰਟਾ, ਬੰਟਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ,
ਦੁਪਹਿਰੀ, ਇਕਿਹਰੀ, ਫੁਲਹਿਰੀ, ਜ਼ਖਮ, ਮੱਲ੍ਹਮ, ਸੰਦੇਸ਼, ਉਦੇਸ਼, ਦਰਵੇਸ਼, ਨਿਵੇਸ਼, ਭੰਵਰ,
ਹਸ਼ਰ, ਦਲਦਲ, ਸਿੱਠਣੀ, ਬੌਂਦਲ, ਗੰਦਲ, ਦਖ਼ਲ, ਹੌਂਕਣ, ਸੌਂਕਣ, ਬਟਨ, ਸ਼ਹਾਦਤ,
ਅਹਿਮੀਅਤ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਰੂਹਾਨੀ, ਤੂਫ਼ਾਨੀ, ਕਾਇਨਾਤ, ਜਜ਼ਬਾਤ, ਜ਼ਾਤਪਾਤ, ਝਾੜ,
ਬੰਦੋਬਸਤ, ਬਹਿਸ਼ਤ, ਜ਼ਿੱਲਤ, ਗਾਇਕ, ਨਾਇਕ, ਸਹਾਇਕ, ਮਾਇਕ, ਆਰਾਮਦਾਇਕ,
ਟਹਿਕਣਾ, ਬਹਿਕਣਾ, ਚਹਿਕਣਾ, ਮਹਿਕਣਾ, ਤਹਿਜ਼ੀਬ, ਦਹਿਲੀਜ਼, ਪਖੰਡੀ, ਲੜਾਕਾ, ਝਾਕਾ,
ਮੋਟਾਪਾ, ਬੁਢਾਪਾ, ਮੁਫ਼ੀਦ, ਬਦਨਸੀਬ, ਗ਼ਰੀਬ, ਢਾਕਾ, ਖੜਾਕਾ, ਲੜਾਕਾ, ਫ਼ੌਜਦਾਰ,
ਸਮੱਸਿਆ, ਹਰਖ਼, ਫ਼ਰਕ, ਫੁਲਵਾੜੀ, ਕੁਹਾੜੀ, ਆੜੀ, ਮਾੜੀ, ਮਾਰਫ਼ਤ, ਗੁਸਿਆ,
ਸ਼ਿੱਦਤ, ਲਾਹਨਤ, ਜ਼ਿੱਲਤ, ਮਲ੍ਹਕ, ਪਰਖ, ਅਰਕ, ਹਰਖ਼, ਮਿੱਠਤ, ਮੱਸਿਆ, ਹੱਸਿਆ,
ਦੱਸਿਆ, ਨਾੜੀ, ਝਾੜੀ, ਪਹਾੜੀ, ਦਸਤਕ, ਤਲਵਾਰ, ਸੰਦਲੀ, ਜੰਗਲੀ, ਰੰਗਲੀ, ਯੱਕੜ,
ਲੱਕੜ, ਕੱਕਰ, ਲੱਕ, ਨੱਕ, ਛੱਕ, ਧੱਕ, ਅੱਕ, ਸ਼ੱਕ, ਮਹੀਵਾਲ, ਰਿਵਾਜ਼, ਬਾਜ਼, ਕੋਤਵਾਲ,
ਪਲਾਲ, ਮਾਸੂਮੀਅਤ, ਕਾਬੀਲੀਅਤ, ਮਲਕੀਅਤ, ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਅਸਲੀਅਤ, ਆਵਾਜ਼, ਕਾਲ਼,
ਹਰਜਾਨਾ, ਨਜ਼ਰਾਨਾ, ਜਨਾਨਾ, ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ, ਜ਼ੁਰਮਾਨਾ, ਖ਼ੌਫ਼ਨਾਕ, ਇਖ਼ਲਾਕ,
ਕਿੱਕਰ, ਸਿਖਰ, ਫ਼ਿਕਰ, ਵਣਜਾਰਾ, ਚੁਬਾਰਾ, ਸੁਨਿਆਰਾ, ਫੁਆਰਾ, ਉਤਾਰਾ, ਤਿੱਤਰ,
ਛਿੱਤਰ, ਮੂਲ, ਅਸੂਲ, ਸੂਲ਼, ਅਸਬੂਲ, ਦਸਤਾਰ, ਦੁਰਕਾਰ, ਧਤਕਾਰ, ਝਾਂਕ, ਪਾਕ, ਖ਼ਾਕ,
ਇਖ਼ਲਾਕ, ਨਜ਼ਰਾ, ਤੂੰ-ਤੜਾਕ, ਕੱਟੜ, ਖੱਖਰ, ਧੱਕੜ, ਥੱਪੜ, ਝੱਖੜ, ਰਗੜ, ਪਸ਼ਮੀਨਾ,
ਪੁਦੀਨਾ, ਮਹੀਨਾ, ਨਗੀਨਾ, ਫ਼ਨਕਾਰ, ਜ਼ੈਲਦਾਰ, ਫ਼ਲਦਾਰ, ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ, ਥਾਣੇਦਾਰ, ਜ਼ੋਰਦਾਰ,
ਗੰਢਾ, ਕੰਘਾ, ਲੰਙਾ, ਮੰਜਾ, ਲੰਬਾ, ਫੰਬਾ, ਮੰਦਾ, ਫੰਦਾ, ਚੰਦਾ, ਠੰਡਾ, ਦਸਵੀਂ, ਗਿਣਵੀਂ,
ਚੁਭਵੀਂ, ਰਲਵੀਂ, ਮਿਲਣੀਂ, ਫੱਬਵੀਂ, ਫਸਵੀਂ, ਰਿੜ੍ਹਨਾ, ਰੁੜ੍ਹਨਾ, ਰੇੜ੍ਹਨਾ, ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ,
ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ, ਛਿਮਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਅਣਡਿੱਠਾ, ਪਦਵੰਡ, ਚਿੰਨ੍ਹ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਵਟਾਂਦਰਾ, ਕਿਸਮਾਂ,
ਵਰਨਮਾਲਾ, ਅੰਗ, ਧਰਤੀ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਮਨਭਾਉਂਦਾ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ, ਕੌਮ,
ਵਾਦੜੀਆਂ, ਸਜਾਦੜੀਆਂ, ਵਪਾਰ, ਵਪਾਰਕ, ਮਨ, ਸੰਸਾਰ, ਅਰਜ਼ੀ, ਢੰਗ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ,
ਰਾਜਨੀਤੀ, ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਅਖ਼ਬਾਰ, ਦੁਸਿਹਰਾ, ਤਾਰੀਫ਼, ਢੁਕਵਾਂ, ਅਨੁਕੂਲ, ਅੱਖੜ (ਗੰਵਾਰ
ਬੀਆਬਾਨ, ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ, ਅਫ਼ਰਾ-ਤਫ਼ਰੀ, ਫ਼ਾਇਦਾ, ਫ਼ਤੂਰ, ਫ਼ਸਾਦ, ਤਾਂਘ, ਖ਼ਾਹਸ਼, ਗ਼ੈਰ,
ਨਾਮੁਮਕਿਨ, ਸਾਫ਼, ਖ਼ਿਆਲ, ਜੜ੍ਹ, ਅਲੌਕਿਕ, ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ, ਦੌਲਤਮੰਦ, ਜ਼ਨਾਨੀ, ਤੀਵੀਂ,
ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ, ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ, ਅਟਕਲ਼, ਮੰਦਭਾਗਾ, ਖ਼ਾਲੀ, ਪਾਲ਼ਾ, ਯੱਖ, ਤਹਿਜ਼ੀਬ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ,
ਗ਼ੁੱਸਾ, ਮੇਲ਼, (ਸੰਗਮ), ਫ਼ਰਮਾਨ, ਖ਼ਾਲਿਸ, ਖ਼ਰਾ, ਅਨੰਦ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਖ਼ੂਬੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ, ਗ਼ਰੀਬੀ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ, ਅਫ਼ਸੋਸ, ਗ਼ਮ, ਭੌਂ (ਧਰਤੀ), ਠਰ੍ਹੰਮਾ, ਦੰਦ, ਧਨਾਢ, ਮੀਂਹ,
ਮੁਨਾਫ਼ਾ, ਕੂਲ਼ਾ (ਨਰਮ), ਖ਼ਫ਼ਾ (ਰੁਸਿਆ), ਨੌਕਰ, ਟਹਿਲੀਆਂ, ਗ਼ਲਤੀ, ਖ਼ੁਮਾਰੀ, ਦਿਹਾਂਤ,

ਅੱਕੜ, ਸ਼ੀਰੀਂ (ਮਿੱਠਾ), ਤਮ੍ਹਾ (ਲਾਲਸਾ), ਮਿਲ਼ਾਪ, ਰਾਖਵਾਂ, ਪੀਲ਼ਾ, ਪੀਂਘ, ਬਾਗੀਂ, ਨੌਕਰਾਣੀ, ਦਿਓਰਾਣੀ, ਸ਼ੇਰਨੀ, ਬਾਜ਼ੀਗਰਨੀ, ਜਮਾਂਦਾਰਨੀ, ਮੋਰਨੀ, ਲਾਹੌਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਨ, ਪੋਠੋਹਾਰਨ, ਭਠਿਆਰਨ, ਲੁਟੇਰਨ, ਸਪੇਰਨ, ਮਹੰਤਣੀ, ਰਾਗਣੀ, ਵਕੀਲਣੀ, ਭਗਤਣੀ, ਨਾਗਣੀ, ਕੁੜਮਣੀ, ਊਠਣੀ, ਸੰਤਣੀ, ਸੱਪਣੀ, ਸ਼ਾਹਣੀ, ਕਾਲ਼ਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ, ਈਸਾਇਣ, ਹਲਵਾਇਣ, ਸ਼ਹਿਰਨ, ਮਾਂ, ਗਾਂ, ਨਾਇਣ, ਸ਼ੁਦਾਇਣ, ਥਾਲ਼, ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ, ਫ਼ਲ, ਫ਼ੌਜ, ਮੂਲ਼ੀ, ਰੌਲ਼ਾ, ਕੌਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ, ਸੰਝ, ਦਰੁਸਤ, ਪਾਲ਼ਾ, ਫ਼ਰਕ, ਸਫ਼ਲ, ਬਾਜ਼, ਸਰੋਂ, ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਖ਼ੌਫ਼, ਖ਼ਾਨ, ਖ਼ਾਨਦਾਨ, ਦੁਸ਼ਾਲਾ

ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ	ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ	ਸ਼ਬਦ	ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ
ਅਕਲਮੰਦ	ਬੇਅਕਲ	ਆਮ	ਖ਼ਾਸ
ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ	ਧੰਨਵਾਦੀ/ਕ੍ਰਿਤੱਗ	ਆਮਦਨ	ਖ਼ਰਚ
ਅਕਾਲ	ਕਾਲ	ਇਕਰਾਰ	ਇਨਕਾਰ
ਅਖੰਡ	ਖੰਡ	ਸਖ਼ਤ	ਨਰਮ
ਔਖਾ	ਸੌਖਾ	ਸੰਖੇਪ	ਵਿਸਥਾਰ
ਅੱਗਾ	ਪਿੱਛਾ	ਸੰਘਣਾ	ਵਿਰਲਾ
ਅਗੇਤੀ	ਪਿਛੇਤੀ	ਸਜ਼ਾ	ਇਨਾਮ
ਅਗਿਆਨੀ	ਗਿਆਨੀ	ਸੱਜਰਾ	ਬੇਹਾ
ਅਰੋਗੀ	ਰੋਗੀ	ਸੰਜੋਗ	ਵਿਜੋਗ
ਅਚੇਤ	ਸੁਚੇਤ	ਸਦੀਵੀ	ਵਕਤੀ
ਅਛੂਤ	ਛੂਤ	ਸਫਲ	ਅਸਫਲ
ਅਣਖੀਲਾ	ਬੇਅਣਖਾ	ਸਮਾਨਤਾ	ਅੰਤਰ
ਅਣਗਹਿਲੀ	ਧਿਆਨ	ਸ਼ਰਮੀਲਾ	ਬੇਸ਼ਰਮ
ਅੰਤ	ਆਦਿ	ਸਵਰਗ	ਨਰਕ
ਅੰਦਰ	ਬਾਹਰ	ਸਵੀਕਾਰ	ਇਨਕਾਰ
ਅਧੀਨ	ਸੁਤੰਤਰ	ਸਰਗੁਣ	ਨਿਰਗੁਣ
ਅਧੋਗਤੀ	ਪ੍ਰਗਤੀ	ਸੜੀਅਲ	ਹਸਮੁਖ
ਅਧੂਰਾ	ਪੂਰਾ	ਸੱਚਾ	ਝੂਠਾ
ਅਨੋਖਾ	ਸਧਾਰਨ	ਸਾਧ	ਠੱਗ
ਅਮਨ	ਜੰਗ	ਸਿਆਣਾ	ਮੂਰਖ
ਅਮੀਰ	ਗ਼ਰੀਬ	ਸਿਖਰ	ਨਿਵਾਣ
ਅਨੁਕੂਲ	ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ	ਸਿੱਧਾ	ਪੁੱਠਾ
ਅਨਿਆਂ	ਨਿਆਂ	ਸੁਲੱਖਣਾ	ਕੁਲੱਖਣਾ
ਅਯੋਗ	ਯੋਗ	ਸੋਹਣਾ	ਕੋਝਾ
ਅਲੋਪ	ਪ੍ਰਗਟ	ਸੋਕਾ	ਡੋਬਾ
ਅਲੌਕਿਕ	ਲੌਕਿਕ	ਸੋਗ	ਖ਼ੁਸ਼ੀ
ਔੜ	ਹੜ੍ਹ	ਸੌਣਾ	ਜਾਗਣਾ
ਆਸਤਕ	ਨਾਸਤਕ	ਸੁਚੱਜ	ਕੁਚੱਜ
ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ	ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ	ਸੋਫ਼ੀ	ਸ਼ਰਾਬੀ
ਆਕੜ	ਨਿਮਰਤਾ	ਸੌਂਤਰਾ	ਔਂਤਰਾ
ਆਕੜਨਾ	ਨਿਊਣਾ	ਸੁਖੀ	ਦੁਖੀ

ਹਿੰਸਾ	ਅਹਿੰਸਾ	ਗੁਰਮੁਖ	ਮਨਮੁਖ
ਹੋਸ਼	ਬੇਹੋਸ਼	ਗੁਲਾਮ	ਅਜ਼ਾਦ
ਹੰਕਾਰ	ਨਿਮਰਤਾ	ਗੰਦਾ	ਸਾਫ਼
ਹੇਠਾਂ	ਉੱਪਰ/ਉੱਤੇ	ਗੂੜ੍ਹਾ	ਫਿੱਕਾ
ਹਨੇਰਾ	ਚਾਨਣ	ਚੋਪੜੀ	ਸੁੱਕੀ
ਹਾਨੀ	ਲਾਭ	ਚੇਲਾ	ਗੁਰੂ
ਹਮਾਇਤ	ਵਿਰੋਧਤਾ	ਛੁਹਲਾ	ਢਿੱਲੜ
ਹਰਾਮ	ਹਲਾਲ	ਜੰਗਲੀ	ਪਾਲਤੂ
ਹੌਲਾ	ਭਾਰਾ	ਜਿੱਤ	ਹਾਰ
ਹਾਂ	ਨਾਂਹ	ਜੰਨਤ	ਦੋਜ਼ਖ਼
ਕੁਆਰਾ	ਵਿਆਹਿਆ	ਜਨਮ	ਮੌਤ
ਕਾਹਲ	ਸਹਿਜ	ਜ਼ਬਾਨੀ	ਲਿਖਤੀ
ਕੱਚਾ	ਪੱਕਾ	ਜਲਦੀ	ਦੇਰੀ
ਕੰਜੂਸ	ਖ਼ਰਚੀਲਾ	ਜੂਠਾ	ਸੁੱਚਾ
ਕੁਦਰਤੀ	ਬਣਾਉਟੀ	ਝੱਲਾ	ਸਿਆਣਾ
ਕਪੁੱਤਰ	ਸਪੁੱਤਰ	ਝਿੜਕ	ਦਿਲਾਸਾ
ਕਮਾਊ	ਖ਼ਰਚੀਲਾ	ਟੇਢਾ	ਸਿੱਧਾ
ਕਰੜਾ	ਨਰਮ	ਟੋਟਾ	ਸਾਬਤ
ਕੋਲ	ਦੂਰ	ਟੋਆ	ਟਿੱਬਾ
ਕਾਲ਼ਾ	ਗੋਰ	ਡਿੱਠਾ	ਅਣਡਿੱਠਾ
ਕੌੜਾ	ਮਿੱਠਾ	ਡੋਲ	ਅਡੋਲ
ਲਾਭ	ਹਾਨੀ	ਡਰਪੋਕ	ਨਿਡਰ
ਖ਼ਰਚ	ਆਮਦਨ	ਢਿੱਲਾ	ਕੱਸਿਆ
ਖਰਾ	ਖੋਟਾ	ਤਕੜਾ	ਮਾੜਾ
ਖ਼ਾਲੀ	ਭਰਿਆ	ਤੱਤਾ	ਠੰਢਾ
ਖੁੱਲ੍ਹਾ	ਤੰਗ	ਤਰ	ਖੁਸ਼ਕ
ਖੁਸ਼ਬੋ	ਬਦਬੋ	ਤਰਨਾ	ਡੁੱਬਣਾ
ਖੁੰਢਾ	ਤਿੱਖਾ	ਥੋਕ	ਪਰਚੂਨ
ਗੰਦਾ	ਸਾਫ਼	ਦਲੇਰ	ਡਰਾਕਲ
ਗਿਆਨੀ	ਅਗਿਆਨੀ	ਦਾਤਾ	ਮੰਗਤਾ
ਗੁਪਤ	ਪ੍ਰਗਟ	ਦਾਦਕੇ	ਨਾਨਕੇ
ਸਰਬੱਗ	ਅਲਪੱਗ	ਆਥਣ	ਸਵੇਰੇ
ਆਗਿਆ	ਬੇਨਤੀ	ਉੱਜਲ	ਮੈਲਾ
ਕ੍ਰਿਤੱਗ	ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ	ਹਸਮੁਖ	ਸੜੀਅਲ
ਸੋਫ਼ੀ	ਸ਼ਰਾਬੀ	ਸਰਬੱਗ	ਅਲਪੱਗ
ਸ਼ੁਰੂ/ ਆਦਿ	ਅੰਤ	ਮੀਟਿਆ	ਅੱਡਿਆ
ਕਮਲ਼ਾ/ਪਾਗਲ/ਨਿਆਣਾ	ਸਿਆਣਾ/ਸੂਝਵਾਨ	ਹਰਿਆ	ਸੁੱਕਾ
ਬੱਗਾ/ ਗੋਰਾ	ਕਾਲਾ	ਗੰਭੀਰ	ਹੋਛਾ
ਅਹਿੰਸਾ	ਹਿੰਸਾ	ਨਿਹੱਕ	ਹੱਕ
ਹਰਾਮ	ਹਲਾਲ	ਹਾੜ੍ਹੀ	ਸਾਉਣੀ
ਧਰਤੀ	ਅਕਾਸ਼/ਅੰਬਰ	ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ	ਅਨੁਕੂਲ

ਉਰਾਰ	ਪਾਰ	ਉਣਨਾ	ਉਧੇੜਨਾ
ਉੱਤਮ	ਨਖਿੱਧ, ਘਟੀਆ	ਅਕਲਮੰਦ	ਊਤ,ਬੇਅਕਲ
ਅਸੀਂ	ਤੁਸੀਂ	ਨਿਸ਼ਚਾ	ਅਨੁਮਾਨ
ਅਲੌਕਿਕ	ਲੌਕਿਕ	ਸੁਜਾਖਾ	ਅੰਨ੍ਹਾ
ਔਂਤਰਾ	ਸੌਂਤਰਾ	ਤੁਹਾਡਾ	ਸਾਡਾ
ਵਿਰੋਧੀ	ਸਾਥੀ	ਸੁਤੰਤਰ	ਪਰਤੰਤਰ
ਸੁੰਗੜਨਾ	ਖਿੱਲਰਨਾ	ਸੁਲੱਖਣਾ	ਕੁਲੱਛਣਾ
ਸੁਲਾਹ	ਝਗੜਾ	ਸੂਤ	ਕਸੂਤ
ਹਰਖ	ਸੋਗ	ਸੰਗਤ	ਕੁਸੰਗਤ
ਸੰਘਣਾ	ਪਤਲਾ, ਵਿਰਲਾ	ਸੰਝ	ਸਵੇਰ
ਸੱਜਰਾ	ਬੇਹਾ	ਸਕਾਰ	ਨਿਰਾਕਾਰ
ਹਮਾਇਤ	ਵਿਰੋਧ	ਕਹਿ	ਅਕਹਿ
ਕਮਾਊ	ਨਿਖੱਟੂ	ਸਪੁੱਤਰ	ਕਪੁੱਤਰ
ਅਨਾੜੀ	ਕਾਰੀਗਰ	ਕਬੁੱਧ	ਸਬੁੱਧ
ਰੱਦ	ਕਬੂਲ	ਧੋਤਾ	ਕੋਰਾ
ਭੋਲਾ	ਖਚਰਾ	ਖੋਟਾ	ਖਰਾ
ਖਰਾਂਟ	ਸਿੱਧ-ਪੱਧਰਾ	ਮਿਲਣਾ	ਖੁੱਸਣਾ
ਸੱਜਰ	ਖਾਂਘੜ	ਪੁੱਟਣਾ	ਗੱਡਣਾ
ਮੁਰਸ਼ਦ	ਮੁਰੀਦ/ਚੇਲਾ	ਚਾਤਰ/ਚਲਾਕ	ਸਿੱਧਾ
ਗ੍ਰਿਸਤੀ	ਜਤੀ/ ਸੰਨਿਆਸੀ	ਸੰਨਿਆਸੀ	ਜਗਿਆਸੂ
ਵਿੱਭਚਾਰੀ	ਜਤੀ-ਸਤੀ	ਜਬਰ	ਹਲੀਮੀ
ਕੁਮਲਾਉਣਾ	ਟਹਿਕਣਾ	ਸਾਧੂ	ਠੱਗ
ਠਾਕੁਰ	ਸੇਵਕ	ਬਹਾਦਰ	ਕਾਇਰ
ਹਥਿਆਰਬੰਦ	ਨਿਹੱਥਾ	ਸਰਗੁਣ	ਨਿਰਗੁਣ
ਬਦੀ	ਨੇਕੀ	ਪੁੰਨ	ਪਾਪ
ਵਿਸਥਾਰ	ਸੰਖੇਪ	ਭੌਂ	ਨਿਰਭਉ
ਚੁੱਪੂ	ਬਾਤੂਨੀ	ਮਾਤਲੋਕ	ਪਰਲੋਕ
ਲੋਕ	ਪਰਲੋਕ	ਮਹੀਨ	ਮੋਟਾ
ਨਿੱਗਰ	ਪੋਲਾ	ਵਸਲ/ਮਿਲਣਾ	ਵਿਛੋੜਾ
ਮੋਕਲਾ	ਤੰਗ	ਵਹਿਸ਼ੀ	ਸੱਭਿਆ
ਔੜ	ਵਰਖਾ	ਉੱਚਾ	ਨੀਵਾਂ
ਉੱਤੇ	ਥੱਲੇ	ਮਿੱਠਾ	ਕੌੜਾ/ਫਿੱਕਾ
ਲੋਭੀ	ਤਿਆਗੀ	ਬਾਪੂ	ਬੇਬੇ
ਆਮਦਨ	ਖ਼ਰਚ	ਪੁਰਾਣਾ	ਨਵਾਂ
ਸੁਹਾਗਣ	ਦੁਹਾਗਣ	ਸਾਕਤ	ਸੰਤ
ਸੁੰਦਰ	ਕਰੂਪ	ਵਧੀਆ	ਘਟੀਆ

ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ	ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
ਉਦਾਸ	ਉਪਰਾਮ, ਵੈਰਾਗ, ਸੰਨਿਆਸ

ਓੜਕ	ਅੰਤ, ਆਖੀਰ
ਉਪਰਾਲਾ	ਯਤਨ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਹੀਲਾ-ਵਸੀਲਾ
ਉਪਕਾਰ	ਮਿਹਰਬਾਨੀ
ਹਿੰਮਤ	ਹੌਂਸਲਾ, ਜੁਰਅੱਤ, ਜਾਹ, ਜਿਗਰਾ, ਜੇਰਾ
ਉਸਤਤ	ਵਡਿਆਈ, ਮਹਿਮਾ, ਤਾਰੀਫ, ਪ੍ਰਸੰਸਾ, ਉਪਮਾ, ਸ਼ਲਾਘਾ, ਜੱਸ, ਕੀ
ਉਜਾਲਾ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਨਣ, ਲੋਅ, ਰੋਸ਼ਨੀ
ਉਦਾਸ	ਉਪਰਾਮ, ਮਾਯੂਸ, ਉਚਾਟ, ਨਿਰਾਸ਼, ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ
ਅਸਲ	ਮੂਲ, ਯਥਾਰਥ, ਵਾਸਤਵ, ਹਕੀਕਤ, ਸੱਚ
ਅਸਮਰਥ	ਕਮਜ਼ੋਰ, ਲਾਚਾਰ, ਬੇਵੱਸ
ਅੰਦਾਜ਼ਾ	ਅਨੁਮਾਨ, ਕਿਆਸ, ਅਟਕਲ
ਅਰੰਭਕ	ਪਹਿਲਾ, ਮੁਢਲਾ, ਪ੍ਰਥਮ, ਅਵੱਲ
ਆਸਥਾ	ਸ਼ਰਧਾ, ਨਿਸਚਾ, ਯਕੀਨ, ਭਰੋਸਾ, ਵਿਸਵਾਸ਼
ਆਰਜ਼ੀ	ਅਸਥਾਈ, ਕੱਚਾ, ਅਸਥਿਰ
ਸ਼ਕਲ	ਮੁਹਾਂਦਰਾ, ਨੁਹਾਰ, ਨਕਸ਼, ਚਿਹਰਾ
ਸਮਰੱਥ	ਕਾਬਲ, ਯੋਗ, ਲਾਇਕ
ਹਤਿਆਰਾ	ਕਾਤਲ, ਜ਼ਾਲਮ, ਖ਼ੂਨੀ
ਕੂਲਾ	ਨਰਮ, ਮੁਲਾਇਮ, ਮਲੂਕ, ਨਾਜ਼ੁਕ, ਕੋਮਲ, ਸੋਹਲ
ਖ਼ੁਮਾਰੀ	ਮਸਤੀ, ਸਰੂਰ, ਨਸ਼ਾ
ਖੁੱਲ੍ਹਾ	ਮੋਕਲਾ, ਵਿਰਲਾ
ਖੋਖਲਾ	ਖ਼ਾਲੀ, ਸੱਖਣਾ
ਗਿਰਾਵਟ	ਪਤਨ, ਅਧੋਗਤੀ
ਜ਼ਮੀਨ	ਧਰਤੀ, ਭੋਇ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ
ਊਣਾ	ਘੱਟ, ਅੱਧਾ, ਥੋੜ੍ਹਾ
ਤਬਾਹੀ	ਬਰਬਾਦੀ, ਵਿਨਾਸ਼, ਨਾਸ਼
ਪਰਦਾ	ਓਟ, ਓਹਲਾ, ਪਨਾਹ, ਸਹਾਰਾ, ਸ਼ਰਨ
ਪਾਲਣਹਾਰ	ਰੱਖਿਅਕ, ਰੱਖਣਹਾਰ
ਭੇਦ	ਅੰਤਰ, ਫ਼ਰਕ, ਫ਼ਾਸਲਾ, ਅਸਮਾਨਤਾ
ਰੋਸ	ਨਰਾਜ਼ਗੀ, ਗੁੱਸਾ
ਵੱਖ	ਅੱਡਰਾ, ਵੱਖਰਾ, ਭਿੰਨ, ਅਲੱਗ
ਵਸਲ	ਸੰਗਮ, ਸੰਜੋਗ, ਜੋੜ, ਮੇਲ, ਮਿਲਾਪ
ਤੁਰੰਗ	ਘੋੜਾ, ਤਾਜੀ
ਖਰ	ਖੋਤਾ
ਅਸੰਭਵ	ਕਠਿਨ, ਮੁਸ਼ਕਿਲ
ਅਕਲ	ਬੁੱਧੀ, ਸਮਝ, ਮੱਤ
ਅੰਬਰ	ਗਗਨ, ਆਸਮਾਨ, ਅਰਸ਼
ਆਲੌਕਿਕ	ਅਜੀਬ, ਅਨੋਖਾ, ਅਸਚਰਜ
ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ	ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ, ਨਿਰਾਦਰ
ਯਤੀਮ	ਅਨਾਥ, ਬੇਸਹਾਰਾ
ਸੁਸਤ	ਆਲਸੀ
ਖਾਲਸ	ਸ਼ੁੱਧ, ਖਰਾ
ਮੰਦਭਾਗਾ	ਅਭਾਗਾ, ਭਾਗਹੀਣ

ਅਮੀਰ	ਧਨਵਾਨ, ਧਨਾਢ, ਦੌਲਤਮੰਦ
ਆਦਿ	ਅਰੰਭ, ਸ਼ੁਰੂ, ਮੂਲ
ਸਥਿਰ	ਅਡੋਲ, ਪੱਕਾ, ਅਟੱਲ
ਆਥਣ	ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ, ਸ਼ਾਮ, ਸੰਝ, ਸੰਧਿਆ
ਸੁਤੰਤਰਤਾ	ਅਜ਼ਾਦੀ, ਮੁਕਤੀ
ਔਰਤ	ਤੀਵੀਂ (ਮਾਝੀ), ਤੀਮੀ (ਮਲਵਈ), ਜਨਾਨੀ, ਨਾਰੀ, ਮਹਿਲਾ, ਇਸਤਰੀ
ਭੇਦ	ਫਰਕ, ਵਿਥ
ਕਿਆਸ	ਅਨੁਮਾਨ, ਖ਼ਿਆਲ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ
ਜੀਵ	ਇਨਸਾਨ, ਮਨੁੱਖ, ਮਾਨਵ
ਨਿੱਗਰ	ਸਖ਼ਤ, ਮਜਬੂਤ, ਕਠੋਰ
ਰੱਜ	ਸਬਰ, ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ, ਜੇਰਾ
ਪਾਲਾ	ਸ਼ੀਤ, ਠੰਢ, ਸਰਦ
ਸੁਘੜ	ਸੁਜਾਨ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ, ਸਮਝਦਾਰ, ਸਿਆਣਾ
ਮਤਲਬ	ਗਰਜ਼, ਗੌਂ, ਸੁਆਰਥ
ਹੁਸ਼ਿਆਰ	ਚੌਕਸ, ਚੇਤੰਨ, ਸਾਵਧਾਨ, ਸੁਚੇਤ
ਸੋਗ	ਗ਼ਮ, ਰੰਜ, ਅਫਸੋਸ, ਸ਼ੋਕ, ਦੁੱਖ, ਵੈਰਾਗ, ਬਿਰਹਾ
ਸ਼ਰਮ	ਸੰਗ, ਸੰਕੋਚ, ਝਿਜਕ, ਲੱਜਿਆ
ਸੰਜੋਗ	ਸੰਗਮ, ਮੇਲ, ਮਿਲਾਪ
ਸੁਵੱਲਾ	ਮਾਮੂਲੀ, ਸਸਤਾ, ਹਲਕਾ
ਧੀਰਜ	ਰੱਜ, ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਤ੍ਰਿਪਤੀ
ਸਰੂਰ	ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਅਨੰਦ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਮਸਤੀ, ਖੇੜਾ
ਸੁੰਦਰ	ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ, ਮਨੋਹਰ, ਸੋਹਣ, ਚਾਰੂ
ਘਾਟਾ	ਨੁਕਸਾਨ, ਹਾਨੀ
ਫ਼ੁਰਮਾਨ	ਆਦੇਸ਼, ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮ
ਕੋਝਾ	ਬਦਸ਼ਕਲ, ਕਰੂਪ
ਕੋਸਾ	ਗਰਮ, ਤੱਤਾ, ਨਿੱਘਾ
ਬਾਗ਼ੀ	ਵਿਦਰੋਹੀ, ਬੇਵਫ਼ਾ, ਗੱਦਾਰ
ਨਿਰਧਨਤਾ	ਥੁੜ, ਕੰਗਾਲੀ, ਗ਼ਰੀਬੀ
ਨਰਾਜ਼ਗੀ	ਕਰੋਧ, ਕਹਿਰ, ਗੁੱਸਾ
ਪ੍ਰਾਧੀਨਤਾ	ਗ਼ੁਲਾਮੀ, ਅਧੀਨਤਾ, ਪਰਤੰਤਰਤਾ
ਚੁਲਬੁਲਾ	ਚਲਾਕ, ਚੰਚਲ, ਚਤੁਰ, ਸ਼ੁਕਾ
ਲਘੂ	ਨਿੱਕਾ, ਅਲਪ, ਛੋਟਾ
ਸੰਗਰਾਮ	ਜੰਗ, ਯੁੱਧ, ਲੜਾਈ, ਸੰਘਰਸ਼
ਸ਼ਰਧਾ	ਆਸਥਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਨਿਸ਼ਚਾ, ਯਕੀਨ
ਆਧੁਨਿਕ	ਅਜੋਕਾ, ਮੌਜੂਦਾ, ਵਰਤਮਾਨ
ਚੋਖਾ	ਵਧੇਰਾ, ਅਧਿਕ, ਜ਼ਿਆਦਾ, ਵਧੀਕ
ਮੇਲ	ਸੰਜੋਗ, ਜੋੜ, ਮਿਲਾਪ, ਸੰਗਮ
ਭ੍ਰਾਂਤੀ	ਭੁਲੇਖਾ, ਭਰਮ, ਚਿੰਤਾ, ਟਪਲਾ
ਸੱਖਣਾ	ਨਕਾਰਾ, ਨਿਕੰਮਾ, ਅਵਾਰਾ, ਖਾਲੀ
ਵਿਛੋੜਾ	ਹਿਜਰ, ਜੁਦਾਈ, ਦੂਰੀ, ਬਿਰਹਾ, ਵਿਜੋਗ
ਦੋਜ਼ਕ	ਨਰਕ

ਹਰਖ	ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ, ਖੇੜਾ
ਰਿਸ	ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ
ਅਨੁਜ	ਛੋਟਾ, ਮਮੂਲੀ
ਪਿਆਰ	ਪ੍ਰੀਤ, ਮਹੁੱਬਤ, ਪ੍ਰੇਮ, ਇਸ਼ਕ (ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ), ਮੋਹ, ਭਾ, ਹੇਤ, ਲੋ ਚਾਹ, ਰਾਗ, ਅਨੁਰਾਗ, ਸਨੇਹ, ਲਟਕ, ਭਾਉ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ),
ਮਹਿਰਮ	ਦਵਾਈ, ਔਸ਼ਧੀ,
ਨੌਕਰ	ਦਾਸ, ਗੁਲਾਮ, ਚਾਕਰ, ਗੋਲਾ
ਵਾਟ	ਪੈਂਡਾ, ਰਸਤਾ, ਪੰਧ
ਅੜਬ	ਗੁਸੈਲਾ
ਅਜ਼ਾਇਬ	ਕੀਮਤੀ
ਮਾਧੁਰੀ	ਮਿੱਠੀ
ਮਧੁਰ	ਮਿੱਠਾ
ਮੁਟਿਆਰ	ਕੁੜੀ, ਰਕਾਨ, ਅੱਲੜ੍ਹ
ਮਸ਼ੂਕ	ਸਹੇਲੀ
ਕਲਾਈ	ਬਾਂਹ
ਸ਼ਬਨਮ	ਧੁੰਦ, ਬਰਫ਼, ਤ੍ਰੇਲ
ਅਗੋਸ਼	ਜੱਫੀ
ਮਸੀਹਾ	ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ, ਸਹਾਰਾ, ਰੱਬ
ਹਿਜਰ	ਵਿਛੋੜਾ
ਆਕੀ	ਬਾਗ਼ੀ, ਵਿਦਰੋਹੀ
ਹਿੱਕ	ਛਾਤੀ
ਵੀਣੀ	ਗੁੱਟ
ਕੁਟੰਬ	ਪਰਿਵਾਰ, ਟੱਬਰ
ਆਲਮ	ਜੱਗ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਭਉਜਲ, ਕਾਇਨਾਤ, ਦੁਨੀਆ, ਸੰਸਾਰ
ਬੈਕੁੰਠ	ਸਚਖੰਡ
ਮੋਢੀ	ਮੁਖਤਿਆਰ
ਆਚਰਣ	ਕਿਰਦਾਰ, ਚਰਿੱਤਰ
ਪੈਜ	ਇੱਜ਼ਤ, ਆਬਰੂਹ
ਬਿਖਮ	ਔਖਾ, ਕਠਿਨ
ਚਿਰਾਗ	ਦੀਵਾ, ਦੀਪਕ
ਭਉ	ਡਰ
ਪਤੀਜਣਾ	ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ, ਖੇੜਾ
ਵੇਦਨ	ਦਰਦ, ਤਕਲੀਫ਼, ਬਿਰਹਾ
ਸਾਰੰਗ	ਹਾਥੀ
ਫਰਜੰਦ	ਬੇਟਾ, ਪੁੱਤਰ, ਨੰਦਨ
ਧੇਨ	ਗਾਂ, ਗਊ
ਅਵਨੀ	ਭੌਂ, ਜ਼ਮੀਨ, ਧਰਤੀ
ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ	ਮਿਹਨਤ, ਉਧਮ
ਵਿਸਮਾਦ	ਹੈਰਾਨ
ਬੇਵਫ਼ਾਈ	ਧੋਖਾ
ਤਰਖੱਲੀ	ਤਬਾਹੀ

ਅਰਪਣ	ਭੇਟਾ, ਸਮਰਪਣ
ਇਲਮ	ਮਹਿਸੂਸ, ਅਹਿਸਾਸ
ਆਵਾਜ਼ਾਰ	ਤਰਲੋ ਮੱਛੀ, ਬੇਚੈਨ, ਘਬਰਾਹਟ
ਅਵੇਸਲਾ	ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ, ਬੇਖ਼ਬਰ
ਅਭਿਲਾਖਾ	ਇੱਛਾ, ਸੰਕਲਪ
ਅਚਵੀ	ਕਾਹਲੀ, ਬੇਅਰਾਮੀ
ਮੱਲਾਨਾ	ਸਾਡੇ
ਰਿਣ	ਕਰਜਾ
ਕਾਖ਼ਾ	ਇੱਛਾ
ਸੰਦੇਹ	ਸ਼ੱਕ
ਅਕਸਮਾਤ	ਅਚਾਨਕ, ਅਚਨਚੇਤ
ਕੰਤ	ਪਤੀ, ਖਸਮ, ਘਰਵਾਲਾ
ਸੇਰ	ਵੱਟੇ ਦਾ ਨਾਂ
ਸਰਮਾਇਆ	ਪੂੰਜੀ, ਦੌਲਤ
ਖਾਨਾ	ਦਰਾਜ
ਢੱਗਾ	ਪਸ਼ੂ
ਡੱਗਾ	ਢੋਲ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ
ਸਿੱਲ	ਪੱਥਰ
ਬੱਗੀ	ਚਿੱਟੀ
ਬੱਘੀ	ਟਾਂਗਾ
ਉੱਘ	ਖ਼ਬਰ
ਜਰਨਾ	ਸਹਿਣਾ
ਮਦਰਾ	ਸ਼ਰਾਬ
ਮਧਰਾ	ਛੋਟਾ ਕੱਦ
ਬਲਵਾਨ	ਤਾਕਤਵਰ
ਭਲਵਾਨ	ਪਹਿਲਵਾਨ
ਦੱਭ	ਘਾਟ
ਭੇਟਾ	ਦਾਨ
ਮਰਤਬਾ	ਮੰਜ਼ਿਲ, ਮੁਕਾਮ
ਇਜਲਾਸ	ਇਕੱਠ, ਸਭਾ, ਸਮਾਗਮ, ਰੈਲੀ
ਕੁਟੰਬ	ਟੱਬਰ, ਪਰਿਵਾਰ
ਇਆਣਾ	ਅਣਜਾਣ
ਤਲਬ	ਭੁੱਖ
ਪੱਤਣ	ਕਿਨਾਰਾ
ਮਾਰਫ਼ਤ	ਗਿਆਨ
ਬੰਦ	ਅੰਗ
ਸ਼ੇਰੂ	ਸਰਾਣਾ
ਖੱਲੜੀ	ਮਾਸ
ਬੁੱਕਲ	ਜੱਫੀ, ਅਗੋਸ਼
ਮੰਦਾ	ਮਾੜਾ, ਭੈੜਾ, ਕੋਝਾ, ਭੱਦਾ, ਕਰੂਰ
ਜ਼ਿੰਦਰਾ	ਤਾਲਾ

ਜਿੰਦ	ਜਾਨ
ਢੋਲਾ	ਸੱਜਣ
ਸੌਕਣ	ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ
ਰਖੇਲ	ਨਜਾਇਜ਼ ਰਿਸ਼ਤਾ
ਟਿੱਚਰ	ਮਖੌਲ, ਮਜਾਕ
ਪਾਕ	ਪਵਿੱਤਰ
ਹੂਕ	ਚੀਸ, ਦਰਦ
ਘੂਕ	ਅਵਾਜ਼
ਖੈਰ	ਸਲਾਮਤੀ
ਸੰਗਰਾਦ	ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ
ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ	ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ
ਪੋਸਤੀ	ਭੁਕੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ
ਸਰਮਾਇਆ	ਪੂੰਜੀ, ਪੈਸੇ, ਦੌਲਤ, ਧੰਨ
ਅਰਸ਼	ਆਸਮਾਨ, ਅੰਬਰ, ਅਕਾਸ਼, ਗਗਨ
ਸੰਨ੍ਹ	ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਮਘੋਰਾ
ਆਹੂ	ਹਿਰਨ, ਮ੍ਰਿਗ
ਆਹੂ ਲਾਉਣੇ	ਖ਼ੂਨ ਖ਼ਰਾਬਾ
ਸਾਕ	ਸੰਬੰਧ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ, ਵਿਆਹ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤਾ
ਸੁਵੱਲਾ (ਸੁਵੱਲੀ)	ਸਸਤਾ, ਠੀਕ, ਚੰਗਾ, ਵਧੀਆ
ਸਫ਼ਾ	ਪੰਨਾ, ਵਰਕਾ, ਪੱਤਰ
ਸਾਫ਼ਾ	ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ
ਸਬਜ਼ਬਾਗ਼	ਝੂਠੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸਣਾ
ਸੁਰਮਾ	ਕਜਲਾ
ਸੰਜੋਗ	ਮਿਲਾਪ, ਮੇਲ, ਕਿਸਮਤ, ਧੁਰੋ
ਸਫ਼ਾਚੱਟ	ਦਾੜ੍ਹੀ ਮੁੱਛਾ ਮਨਾਉਣਾ
ਕਰਾਰ	ਵਾਦਾ, ਕੌਲ
ਮਸ਼ੂਕ	ਸਹੇਲੀ
ਮੀਢੀਆਂ	ਗੁੱਤਾਂ
ਮੇਣਾ	ਉਲਾਮਾ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ
ਸ਼ੁਦਾਈ	ਪਾਗਲ
ਕਾਸ਼ਣੀ	ਕਾਲ਼ਾ
ਚੰਦਰੀ	ਭੈੜੀ
ਬਾਲਮ	ਮਿਤਰ,ਦੋਸਤ
ਅੱਡੀ	ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗ
ਅਲਫ਼ਾਜ	ਸ਼ਬਦ, ਬੋਲ
ਨੰਡੀਆ	ਕੁੜੀਆਂ
ਨੰਡੀ	ਕੁੜੀ
ਦੰਦਾਸਾ	ਦਾਤਨ
ਸਿਦਕ	ਭਰੋਸਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਕਲਿਆਣ	ਭਲਾ
ਮੁਜਸਮਾ	ਪੁਤਲਾ

ਮੁਕਾਮ	ਸਥਾਨ, ਮੰਜ਼ਿਲ, ਜਗ੍ਹਾ
ਮੁਕੱਰਰ	ਨਿਸ਼ਚਤ
ਮੁੱਦਤ	ਮੋਹਲਤ, ਮਿਆਦ, ਹੋਦ, ਅੰਤ, ਅਰਸਾ, ਚਿਰ, ਸਮਾਂ
ਮਦ	ਖ਼ੁਮਾਰ, ਗਰੂਰ, ਨਦੀ, ਨਸ਼ਾ, ਜਨੂਨ
ਮੁਖ਼ਤਸਰ	ਸੰਖੇਪ, ਚੋਣਵਾਂ, ਸਾਰ, ਛੋਟਾ, ਥੋੜਾ
ਮਹਫੂਜ਼	ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ, ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ
ਮਤਬੰਅ	ਸਰਦਾਰ
ਮੁਤਬੰਨਾ	ਗੋਦ ਲਿਆ ਪੁੱਤਰ
ਮਸ਼ਵਰਾ	ਸਲਾਹ
ਮਾਜਰਾ	ਝਗੜਾ, ਵਾਰਦਾਤ, ਘਟਨਾ
ਬੇਸ਼ਾ	ਜੰਗਲ, ਬੇਲਾ, ਉਜਾੜ
ਬਿਨਤ	ਧੀ, ਪੁੱਤਰੀ, ਬੇਟੀ, ਲੜਕੀ
ਬਾਨੋ	ਵਹੁਟੀ, ਪਤਨੀ, ਬੇਗਮ, ਸੁਆਣੀ
ਅਗਮ	ਵੱਡਾ, ਮੁਖਤਿਆਰ
ਛੂਛਾ	ਖਾਲ਼ੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਰਬੀ ਫਾਂਰਸੀ ਸ਼ਬਦ

ਉਸਤਾਦ	ਮਾਹਰ, ਅਧਿਆਪਕ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ
ਉੱਸ਼ਕ	ਪ੍ਰੇਮੀ, ਆਸ਼ਿਕ ਲੋਕ, ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ
ਉਸੂਲ	ਨਿਯਮ, ਬੁਨਿਆਦ, ਨਸਲ
ਉਕੂਬਤ	ਸਜ਼ਾ, ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ
ਉਜਰਤ	ਮਜਦੂਰੀ, ਪਾਹੜਾ, ਲੇਬਰ, ਦਿਹਾੜੀ
ਉਜਰਤ ਰਜਿਸਟਰ	ਇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿੱਚ ਪਟਵਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਫੀਸ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਉਜ਼ਰ	ਬੇਵੱਸੀ
ਉਦੂਲ	(ਨਾ ਫੁਰਮਾਨੀ), (ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨਣੀ)
ਉਨਵਾਨ	ਸਿਰਲੇਖ
ਉਪਜ	ਪੈਦਾਵਾਰ
ਉਸੱਤ	ਸੰਪਰਦਾਏ, ਟੋਲਾ, ਜਾਤ, ਕੌਮ
ਉਮਦਾ	ਵਧੀਆ, ਚੰਗਾ, ਭਲਾ
ਉਮਰ	(ਜਿੰਦਗੀ, ਸਮਾਂ, ਯੁੱਗ, ਆਯੂ, ਹਯਾਤ)
ਉਰਫ਼	ਪਹਿਚਾਣ, ਆਮ ਨਾਂਵ
ਉਮਰ	ਰਸੀਦ ਤਜਰਬੇ ਕਾਰ, ਬੁੱਢਾ ਆਦਮੀ
ਉਲਾਹ	ਲਾਂਬਾ ਦੇਣਾ
ਉਲਫ਼ਤ	ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਇਸ਼ਕ, ਨੇਹ
ਆਬ	ਪਾਣੀ, ਅਰਕ
ਆਬਪਾਸ਼	ਸਿੰਚਾਈ, ਸਿੰਚਤ
ਆਬਾਦ	ਹੱਸਦਾ-ਵੱਸਦਾ
ਆਬਕਾਰ	ਅਧਿਕਾਰੀ, ਨਸ਼ਿਆ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਲਾਲ
ਆਬਸਾਲ	ਬਗੀਚਾ, ਬਾਗ
ਆਈਨ	ਕਾਨੂੰਨ, ਨਿਯਮ, ਕਾਇਦਾ, ਰੀਤੀਰਿਵਾਜ,ਵਿਧਾਨ
ਆਸਰਾਨਾ	ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਰੋਟੀ

ਅਤਾ	ਇਨਾਮ
ਅਖ਼ਰਾਜ	ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ, ਸਮਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ
ਆਗਾਜ	ਪਹਿਲਾ, ਆਰੰਭ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ
ਅਜ਼ਲ	ਮੌਤ
ਅੰਜ਼ਾਮ	ਨਤੀਜਾ, ਸਿੱਟਾ, ਅੰਤ
ਅਜਾਬ	ਸੰਕਟ, ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ਼, ਕਸ਼ਟ
ਅਵਾਨ	ਘਰ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਘਰ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ
ਅਜ਼ਮਾਈਸ਼	ਦਿਖਾਵਾ
ਅਦਬ	ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ
ਅਦੀਬ	ਲੇਖਕ, ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ, ਅਧਿਆਪਕ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ
ਆਰਜ਼ੀ	ਥੋੜੇ ਸਮੇ ਲਈ
ਆਰਸੀ	ਗਹਿਣਾ, ਹੱਥ ਦੇ ਗੁੱਟ ਦਾ
ਆਦਾਬ	ਤਮੀਜ਼
ਅਦਾਲਤ	ਕਚਹਿਰੀ
ਅਦਾਵਤ	ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪਾਲਣੀ
ਪਨਾਹ	ਆਸਰਾ, ਸਹਾਰਾ
ਅਰਦਲੀ	ਅਫਸਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ
ਅਰਕਾਨ	ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਅਸਾਫ਼ਿਲ	ਨੀਚ ਅਤੇ ਕਮੀਨੇ ਲੋਕ
ਆਰਿਫ਼	ਸਬਰ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ, ਸਬਰ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ
ਆਸ਼ੀ	ਪਾਪੀ
ਆਮੀਰ	ਆਬਾਦ ਹੋਣਾ
ਅਨਾਇਤ	ਰਹਿਮਤ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ, ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਅਫਸਾਨਾ	ਕਿੱਸਾ, ਕਹਾਣੀ, ਦਾਸਤਾਨ
ਆਬਾਈ	ਜੱਦੀ, ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ
ਆਬਰੂ	ਇੱਜ਼ਤ, ਚਰਿੱਤਰ, ਅਸਮਤ, ਲਾਜ
ਔਬਾਸ਼	ਭੈੜੇ ਲੋਕ, ਗੁੰਡੇ
ਅਬਦਨ	ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ
ਅਮਦ	ਇਰਾਦਾ
ਅਮਲਦਾਰ	ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ
ਅਮਾਨ	ਪਨਾਹ ਦੇਣੀ, ਆਸਰਾ ਦੇਣਾ
ਅਮਾਮਾ	ਦਸਤਾਰ, ਪੱਗੜੀ
ਐਂਠ	ਆਕੜ
ਅਵੈੜਾ, ਢੀਠ	ਜ਼ਿੰਦੀ
ਇੱਲਤ	ਸ਼ਰਾਰਤ
ਅਲਹਿਦਾ	ਵੱਖਰਾ
ਸਹਿਆ	ਖ਼ਰਗੋਸ਼
ਅਗੇਤਾ	ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ
ਸੱਤਿਆ	ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀ
ਅਲੌਕਿਕ	ਅਦਭੁੱਤ
ਅਲਕਤ	ਘਿਰਣਾ, ਨਫ਼ਰਤ

ਸੱਜਰ	ਨਵੀਂ ਸੂਈ ਮੱਝ ਜਾ ਗਾਂ
ਸਬੱਬ	ਜਰੀਆਂ, ਕਾਰਨ, ਹਿੱਲਬਸ਼ੀਲਾ, ਮੌਕਾ
ਸੁਹੱਪਣ	ਖੂਬਸੂਰਤੀ, ਸੁੰਦਰਤਾ
ਸਗਲੀ	ਛੋਟੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਭਾਂਡਾ, ਛੋਟੀ ਚੈਨ
ਸੰਧਾਰਾ	ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਮਾਪਿਆ ਵੱਲੋਂ ਧੀ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦਹੇਜ਼ ਵਾਲੀ ਪੇਟੀ।
ਆਠਰਨਾ	ਠੰਡੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਸਰਗਲਾ	ਘਿਉ ਨਾਲ ਚੋਪੜੀ ਰੋਟੀ
ਔਸੀਆਂ ਪਾਉਣਾ	ਲਕੀਰਾ ਕੱਢਣੀਆਂ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ
ਅੜੀ	ਜਿੱਦ, ਢੀਠ
ਅੜੰਗਾ	ਵਿੱਘਨ ਪਾਉਂਣਾ, ਅੜਚਣ
ਸੰਘਣਾ	ਗਾੜ੍ਹਾ, ਭਰਿਆਂ ਹੋਇਆ
ਅਮਲ	ਵਧੀਆ ਕਰਮ, ਨਸ਼ਾ
ਆਗ	ਗੰਨੇ ਦਾ ਛਿੱਲਕਾ, ਕਮਾਦ
ਸੱਜਣ	ਭਲਾ ਪੁਰਖ, ਸਨੇਹੀ, ਪਿਆਰਾ, ਅਜ਼ੀਜ
ਔਹਰਿਆ	ਬਿਮਾਰ, ਰੋਗੀ, ਢਿੱਲਾ
ਅੜਬ	ਖੈਰ ਪੈਣ ਵਾਲਾ, ਜਿੱਦੀ
ਅੱਟੀ	ਉੱਨ ਦੇ ਧਾਗੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਗੋਲਾ
ਅੱਟੀ-ਸੱਟੀ	ਅੰਦਾਜ਼ਾ
ਔੜ	ਸੌਕਾ, ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪਵੇ
ਅਵੱਲਾ	ਕਸੁੱਤਾ, ਅਜੀਬ, ਵੱਖਰਾ
ਅੜੀਏ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ
ਅੜਿਆ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ
ਅੜ੍ਹਕਾਂ	ਗੁੱਲਜਾ
ਆਕੀ	ਵਿਦਰੋਹੀ
ਅੱਲਣ	ਸਾਗ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਆਟਾ
ਅਖੁੱਟ	ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼
ਅਰਦਾਸ	ਪ੍ਰਾਥਨਾ, ਅਰਜ਼ੋਈ, ਬੇਨਤੀ, ਫਰਿਆਦ
ਅਰਕ	ਨਿਚੋੜ, ਕੂਹਣੀ
ਅਬਚਲ	ਸਥਿਰ
ਆਹਰੇ	ਕੰਮ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ
ਆਥਣ	ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ
ਅਫ਼ਾਰਾ	ਗੈਸ, ਹੰਕਾਰਿਆਂ ਹੋਇਆ
ਅਫ਼ਰੇਵਾ	ਗੈਸ, ਹੰਕਾਰਿਆਂ ਹੋਇਆ
ਅਉਖਦ	(ਔਖਦ) ਦਵਾਈ, ਮਹਿਰਮ, ਔਸ਼ਧੀ
ਅੱਲੜ	ਨਿੱਕੀ ਉਮਰ ਵਾਲੀ
ਅਡੰਬਰ	ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ, ਪਖੰਡੀ
ਓਹਲਾ	ਲੁਕਾ ਰੱਖਣਾ, ਪਰਦਾ ਰੱਖਣਾ
ਅੱਥਰ	ਅੱਖੜ, ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ
ਅਚਕਨ	ਲੰਬਾ, ਕੋਟ
ਆਪੋ-ਧਾਪੀ	ਸੁਆਰਥੀ

ਐਬ	ਔਗੁਣ
ਅਖੌਤੀ	ਫ਼ਰਜੀ, ਜ਼ਾਲੀ, ਸੰਭਾਵਿਕ
ਆਢਾ	ਬਹਿਸ, ਝਗੜਾ
ਅਡੋਲ	ਸਥਿਰ
ਅਪਣੱਤ	ਆਪਣਾਪਣ
ਅੱਕ	ਅੱਕ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਤੰਗ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਹੰਬ ਜਾਣਾ
ਅਸਬਾਬ	ਸਮਾਨ
ਅਹੁੱਦਾ	ਪਦਵੀ
ਅਣਢਿੱਠਾ	ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ
ਅੱਡੀ-ਛੜੱਪਾ	ਪਿੱਛੋਂ
ਅਣਗੌਲਿਆ	ਅਣਦੇਖਾ ਕਰ ਦੇਣਾ
ਆਨਾਕਾਨੀ	ਟਾਲ ਮਟੋਲ
ਉਧੇੜਨਾ	ਖੋਲਣਾ
ਉੱਘਾ	ਮਸ਼ਹੂਰ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ
ਉਸਲਵੱਟੇ	ਮਾਰਨਾ ਪਾਸੇ ਮਾਰਨਾ
ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ	ਸੰਗਰਾਂਦ
ਪੋਸਤੀ (ਪੋਸਤੀਆ),	ਅਮਲੀ, ਨਸ਼ੇੜੀ, ਭੁੱਕੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ
ਮਾਵਾ	ਕਿਸੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਵੱਟ ਨੂੰ ਮਾਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਵਾ ਅਫ਼ੀਮ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਫ਼ਾਨੀ	ਨਾਸ਼ਵਾਨ
ਆਹੂ ਲਾਉਂਣੇ	ਲੁੱਟ ਕਰਨੀ
ਮਹਿਰਮ	ਦਵਾਈ
ਫ਼ੀਸਦੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
ਸਫ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਸਫ਼ਾ ਚੱਟ	ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣਾ (ਦਾੜੀ ਮੁੱਛਾ ਮੁਨਾ ਲੈਣਾ), ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣਾ
ਆਹੂ	ਹੀਰਨ
ਸਾਕ	ਸੰਬੰਧ, ਰਿਸ਼ਤਾ, ਨਾਤਾ
ਸਵੱਲਾ	ਚੰਗੀ, ਚੰਗਾ
ਕਜਲਾ	ਸੁਰਮਾ
ਸਾਫ਼ਾ	ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਛੋਟਾ ਕੱਪੜਾ
ਕਰਾਰ (ਕੋਲ ਕਰਾਰ)	ਵਾਦਾ
ਮਿਢੀਆਂ	ਲੰਮੀਆਂ ਗੁੱਤਾਂ
ਕਾਸ਼ਣੀ	ਕਾਲੀ ਅੱਖ
ਬਾਲਮ	ਘਰ ਵਾਲਾ, ਮਿੱਤਰ, ਪਤੀ
ਅਲਫਾਜ	ਸ਼ਬਦ
ਅੱਡੀ	ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗ
ਸਿੱਦਤ	ਸਬਰ, ਭਰੋਸਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਦੰਦਾਸਾ	ਦਾਤਣ
ਮਸ਼ੂਕ	ਸਹੇਲੀ
ਹਰਖ	ਖੁਸ਼ੀ
ਸੋਗ	ਦੁੱਖ
ਇਖ਼ਲਾਕ	ਵਾਦਾ, ਕੌਲ, ਕਰਾਰ

ਗੰਡਾ	ਪਿਆਜ
ਵਾਟ	ਰਸਤਾ, ਪੈਂਡਾ
ਗੋਲਾ ਗੋਲੀ	ਗੁਲਾਮ, ਨੌਕਰ, ਨੌਕਰਾਣੀ
ਕੂਕਰ	ਕੁੱਤਾ
ਖਰ	ਖੋਤਾ
ਸ਼ਬਨਮ	ਤ੍ਰੇਲ, ਧੁੰਦ, ਔਸ, ਬਰਫ਼
ਅਗੋਸ਼	ਜੱਫੀ ਪਾਉਣਾ
ਹਿਜਰ	ਵਿਛੋੜਾ
ਸਾਰੰਗ	ਹਾਥੀ
ਕੁਫ਼ਰ	ਝੂਠ
ਛਿੰਝ	ਜਿੱਥੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਖੇਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਅਖਾੜਾ)
ਸੰਮਨ	ਬੁਲਾਉਣਾ
ਮਸਕੀਨ	ਗ਼ਰੀਬ
ਕਬੀਰ	ਮਹਾਨ
ਤਲਬ	ਭੁੱਖ ਲੱਗਣੀ, ਪਿਆਸ
ਸ਼ੇਰੂ	ਸਰਾਹਣਾ
ਆਲਮ	ਜੱਗ, ਦੁਨੀਆਂ, ਸੰਸਾਰ, ਕਾਇਨਾਤ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਆਲਮ ਫਾਜ਼ਿਲ	ਵਿਦਵਾਨ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ
ਇਆਣਾ	ਚੰਚਲ, ਨਿਆਣਾ, ਅਣਜਾਣ
ਪੱਤਣ	ਕਿਨਾਰਾ
ਦੱਮੜੀ (ਖੱਲੜੀ)	ਮਾਸ
ਢੋਲਾ	ਸੱਜਣ
ਪਾਕ	ਪਵਿੱਤਰ, ਸ਼ੁੱਧ, ਨਿਰਮਲ
ਟਿੱਚਰ	ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ, ਮਜਾਕ ਕਰਨਾ
ਹੂਕ	ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਚਿੱਸ
ਖੈਰ	ਸਲਾਮਤੀ
ਜ਼ਿੰਦਰਾ	ਤਾਲਾ
ਕੁੰਜੀ	ਚਾਬੀ
ਕੁਟੰਬ	ਟੱਬਰ, ਪਰਿਵਾਰ
ਮਾਰਫ਼ਤ	ਗਿਆਨ
ਮੰਦਾ	ਮਾੜਾ
ਉਰਸ	ਸਲਾਨਾ ਬਰਸੀ
ਬੰਦ	ਅੰਗ
ਸਿਆਹ	ਕਾਲਾ
ਜ਼ਰਦ	ਪੀਲਾ
ਵੇਦ	ਗਿਆਨ
ਰਿਣ	ਕਰਜਾ
ਬੇਵਫ਼ਾਈ	ਧੋਖਾ
ਮੌਲਾਨਾ	ਸਾਡਾ, ਆਪਣਾ
ਅਰਪਣ	ਭੇਟਾ ਕਰਨਾ
ਇਲਮ	ਅਹਿਸਾਸ, ਮਹਿਸੂਸ

ਵਿਸਮਾਦ	ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ
ਕਾਖ਼ਾ	ਇੱਛਾ, ਮੁਰਾਦ
ਅਕਸਮਾਤ	ਅਚਾਨਕ, ਅਚਨਚੇਤ
ਮੇਰ	ਇੱਕ ਬੂਟੇ ਦਾ ਨਾਂ
ਢੱਗਾ	ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਨਾਂ
ਡੱਗਾ	ਡੋਲ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ
ਉੱਘ	ਮਸ਼ਹੂਰ, ਖ਼ਬਰ
ਮੱਦਰਾ	ਸ਼ਰਾਬ
ਮੱਧਰਾ	ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਵਾਲਾ
ਜਰਨਾ	ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ
ਬਲਵਾਨ	ਤਾਕਤਵਰ
ਭਲਵਾਨ	ਪਹਿਲਵਾਨ
ਦੁੱਭ	ਘਾਹ
ਭੇਟਾ	ਦਾਨ ਕਰਨਾ
ਮਰਤਬਾ	ਮੰਜ਼ਿਲ
ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਫਰਿਸ਼ਤਾ	ਧਰਮਰਾਜ
ਸੰਦੇਹ	ਸ਼ੱਕ
ਸਿਆਹ	ਕਾਲ਼ਾ
ਸੱਖਣਾ	ਖਾਲੀ, ਬੇਅਬਾਦ, ਸੁੰਞਾ
ਸੱਘਣਾ	ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ
ਅਚਵੀ	ਬੇਅਰਾਮੀ, ਕਾਹਲੀ ਕਰਨਾ, ਤਰਖੱਲੀ, ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਉਣੀ
ਦੀਨ	ਧਰਮ, ਮਜ਼ਬ ਜਾਂ (ਨੀਚ) ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਦੁਨੀ	ਲੋਕ
ਤਹਜ਼ੀਬ	ਸਲੀਕਾ, ਢੰਗ
ਸੂਫੀ	ਉੱਨ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ
ਫਜ਼ਲ	ਕਿਰਪਾ
ਸ਼ਬ	ਰਾਤ
ਦੋਜਕ	ਨਰਕ
ਬਹਿਸ਼ਟ	ਸਵਰਗ
ਵਿਗਾਸ	ਖੁਸ਼ੀ, ਅਨੰਦ, ਖੇੜਾ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ
ਮੁਗਦ	ਇੱਛਾ, ਖੁਆਇਸ਼
ਗਫ਼ਲਤ	ਵਿਅਸਤ
ਖ਼ਿਦਮਤ	ਸੇਵਾ
ਚਿਰਾਗ	ਦੀਵਾ
ਹਜ਼ਰਤ	ਸੰਤ, ਭਲਾ ਪੁਰਖ, ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ
ਮੁਨਕਰ	ਨਾ ਕਰ ਦੇਣੀ
ਕਿਆਮਤ	ਪ੍ਰਲੋਕ
ਮੁਕਤੀ	ਅਜ਼ਾਦੀ
ਜ਼ੁਲਫੀ	ਖੂਬਸੂਰਤ, ਵਧੀਆ, ਸੁੰਦਰ
ਤੌਹੀਦ	ਵਿਸਵਾਸ਼, ਭਰੋਸਾ
ਕੁਫ਼ਰ	ਝੂਠ

ਧਰਮਸ਼ਾਲ	ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਧਾੜਵੀ	ਠੱਗ
ਪਾਹਨ	ਪੱਥਰ
ਵਾਹਬ	ਦਾਨੀ (ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ)
ਵਲੀ	ਪ੍ਰਤੱਖ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ
ਵਕਫ਼	ਅਕਲ, ਸਮਝ, ਸਿਆਣਪ
ਵਫ਼ਾਤ	ਮੌਤ, ਅੰਤ
ਵਸਲ	ਮੁਲਾਕਾਤ, ਸੰਜੋਗ
ਵਜ਼ੀਰ	ਮੰਤਰੀ
ਵਜ਼ੀਰ-ਏ-ਆਜ਼ਮ	ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ
ਵਜ਼ੀਰ-ਏ-ਆਲਾ	ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ
ਵਹਸ਼	ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ
ਵਸੀਕਾ	ਕਾਨੂੰਨ-ਪੱਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ-ਲਿਖਤ
ਵਾਲੀ	ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਰਖਵਾਲਾ, ਗਵਰਨਰ, ਸਹਾਇਕ
ਵਾਲਿਦੈਨ	ਮਾਪੇ, ਮਾਂ ਬਾਪ
ਵਾਕਿਆ	ਹਾਦਸਾ, ਆਪ ਬੀਤੀ, ਘਟਨਾ, ਹੱਡੀਬੀਤੀ
ਲਬ	ਹੋਠ, ਬੁੱਲ
ਲੈਲਾ	ਰਾਤ
ਨਰੇਸ਼	ਰਾਜਾ, ਮਹੇਸ਼, ਮਹੀਪਾਲ, ਭੂਪਤਿ
ਰਫ਼ੀਕ	ਯਾਰ, ਮਿੱਤਰ, ਦੋਸਤ, ਨਦੀਮ (ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ), ਸੱਜਣ
ਭਗੌਤੀ	ਸ਼ਕਤੀ
ਲਕਬ	ਸਿਫਤ, ਪ੍ਰਸੰਸਾ, ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ
ਲੁਗਾਤ	ਜ਼ੁਬਾਨ, ਭਾਸ਼ਾ, ਕੋਸ਼
ਲੇਕਿਨ	ਪਰ, ਮਗਰ
ਰਮਾਂ	ਜਮਾਤ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਕਲਾਸ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਇੱਜੜ, ਸਮੂਹ, ਝੁੰਡ, ਵੱਗ
ਲਸ਼ਕਰ	ਸੇਨਾ, ਦਲ, ਛਾਉਣੀ, ਕੈਂਪ
ਹੁਰਮਤ	ਰੁਤਬਾ, ਅਹੁੱਦਾ, ਪਦਵੀ
ਲੁਤਫ਼	ਸਿਫ਼ਤ, ਖ਼ੂਬੀ, ਅਨਾਇਤ
ਰਾਵੀ	ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਲੇਖਕ
ਰਾਫ਼ਤ	ਕਿਰਪਾ, ਮਿਹਰਬਾਨੀ
ਰੂਬਰੂ	ਆਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ
ਰੁਖ਼ਸਾਰ	ਚਿਹਰਾ
ਰਜੂਲ	ਮਰਦ, ਆਦਮੀ
ਰਜ਼ੀਲ	ਕਮੀਨਾ
ਮੈ	ਸ਼ਰਾਬ, ਦਾਰੂ, ਮੈ ਖਾਨਾ, ਖੁਮਾਰ, ਪਿਆਲਾ
ਮੀਰ	ਆਗੂ, ਸਰਦਾਰ, ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ, ਮਤਬੋਅ
ਮੌਲੂਦ	ਪੁੱਤਰ, ਬੇਟਾ
ਮੂਸ਼ (ਮੂਸ਼ਕ)	ਚੂਹਾ, ਚੂਹੀ
ਮੁਫਲਮੀ	ਕੰਗਾਲੀ, ਗ਼ਰੀਬੀ
ਮਿਲਖ	ਪੂੰਜੀ, ਸੰਪਦਾ, ਸ਼ੋਹਰਤ
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ	ਰੱਬ ਸੱਚ ਹੈ

ਕਿੱਲਤ	ਘਾਟਾ, ਥੁੜ,ਕਮੀ
ਕੰਚਨ	ਸੋਨਾ
ਮਾਜੀ	ਕਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ
ਯਾਫ਼ਤ	ਰਿਸ਼ਵਤ, ਵੱਢੀ
ਮੌਜਾ	ਪਿੰਡ
ਮੀਜ਼ਾਨ	ਜਮ੍ਹਾਂ, ਜੋੜ
ਮਜਰੂਹ	ਜਖਮੀ, ਘਾਇਲ, ਫੱਟੜ
ਗੋਰ	ਕਬਰ, ਮਰਕਦ
ਗੌਰ	ਧਿਆਨ
ਮੁਰੱਫ਼ਾ	ਖੁਸ਼ਹਾਲ
ਮਕਨੀਨਾ	ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ
ਮੁਹਰਰ	ਕਲੱਰਕ, ਮੁਣਸ਼ੀ
ਮੁਹਾਰਤ	ਨਿਪੁੰਨਤਾ
ਮਛੀਰ	ਸਲਾਹਕਾਰ
ਮਗਜ਼	ਦਿਮਾਗ, ਅਕਲ, ਸਮਝ, ਭੇਜਾ
ਮਸਬੂਕ	ਸਾਬਕਾ, ਭੂਤਕਾਲ
ਮੁਫ਼ਾਦ	ਪ੍ਰਸਤ ਮਤਲਬੀ, ਖੁਦਗਰਜ਼
ਮਕਰੂਜ਼	ਕਰਜਦਾਰ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਕਰਜਾਈ
ਪਾਕ	ਪਵਿੱਤਰ, ਸ਼ੁੱਧ, ਸਾਫ਼, ਖਾਲਸ
ਉਜਰਤ	ਤਨਖਾਹ, ਮਜਦੂਰੀ, ਮੁਜ਼ਦ
ਸੁਤ	ਬੇਟਾ, ਪੁੱਤਰ
ਉਪਬਨ	ਜੰਗਲ
ਗਗਨ	ਅਕਾਸ਼, ਅੰਬਰ, ਆਸਮਾਨ
ਮਹਿਫ਼ੂਜ	ਹਿਫਾਜਤ, ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਸਹੀ-ਸਲਾਮਤ
ਮੁਜਸਮਾ	ਤਸਵੀਰ, ਪੁਤਲਾ, ਕਠਪੁਤਲੀ
ਮੁੱਕਰਰ	ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਸਹੀ
ਮੁਕਾਮ	ਮੰਜ਼ਿਲ, ਜਗ੍ਹਾ, ਸਥਾਨ
ਮੁੱਦਤ	ਮੋਹਲਤ, ਮਿਆਦ, ਹੱਦ, ਅਰਸਾ, ਸਮਾਂ, ਚਿਰ
ਮਦ	ਜਨੂੰਨ, ਗਰੂਰ, ਖੁਮਾਰ, ਨਦੀ
ਮੁਖ਼ਤਸਰ	ਸੰਖੇਪ, ਸਾਰ, ਛੋਟਾ, ਥੋੜਾ, ਚੌਣਵਾ
ਮਤਬੋਅ	ਸਰਦਾਰ
ਮਸ਼ਵਰਾ	ਸਲਾਹ
ਮਾਜਰਾ	ਵਾਰਦਾਤ, ਘਟਨਾ, ਝਗੜਾ, ਮੁੱਦਾ
ਬੇਛਾ	ਜੰਗਲ, ਉਜਾੜਾ, ਬੇਲਾ
ਬਿਨਤ	ਬੇਟੀ, ਧੀ, ਪੁੱਤਰੀ, ਲੜਕੀ
ਫ਼ੁਰਸਤ	ਵਿਹਲ
ਸੁਘੜ	ਸਿਆਣੀ
ਖੱਠ	ਅੱਠ
ਜੋਗ	ਜੁੜਨਾ
ਉਪਵਾਦ (ਉਪਦ੍ਰਵ)	ਲੜਾਈ, ਝਗੜਾ
ਸ਼ਾਨੂ	ਜਾਦੂਗਰ

ਅਖਲੇਖ	ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
ਅਭਿਆਸਾ (ਅਭਿਲਾਖਾ)	ਇੱਛਾ
ਵੇਦਨ	ਦਰਦ, ਪੀੜਾ, ਬਿਰਹਾ, ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ
ਅੰਜਨ	ਨਿਰਲੇਪ
ਵਾਕਈ	ਹਕੀਕਤ, ਦਰੁਸਤ, ਅਸਲ
ਰਸੂਮ	ਫ਼ੀਸ
ਮੋਮਿਨ	ਇਮਾਨਦਾਰ, ਜੁਲਾਹਾ , ਮੁਸਲਮਾਨ
ਮੀਲ	1760 ਗਜ ਲੰਬਾਈ
ਉਤਭੁਜ	ਦਸਤਗੀਰ, ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ
ਉਮੰਗ	ਖੁਸ਼ੀ, ਉਛਾਲਾ ਵਿਗਾਸ, ਉਮਲ, ਉਮਾਹਾ, ਉਮਾਹੜਾ
ਉਦੰਡ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਉਜਾਰੀ	ਚਮਕੀਲੀ
ਉਸਤਵਾਰ	ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ
ਅਵਧੂਤ	ਪਵਿੱਤਰ
ਅਸਪਾਤ	ਧਾਤ ਦਾ ਟੁਕੜਾ
ਅਲਮ	ਝੰਡਾ
ਅਸ਼ੀਰ	ਕੈਦ
ਆਬਦਾਰ	ਚਮਕੀਲੇ
ਅਮਿਤ	ਬੇਅੰਤ, ਅਣ-ਗਣਿਤ
ਅਨੁਜ	ਛੋਟਾ
ਅੰਜਨੁ	ਸੁਰਮਾ, ਕਜਲਾ,
ਅਲੂਣਾ	ਬੇਅਸਰ
ਆਵਲ-ਬਾਵਲ	ਹੈਰਾਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ
ਆਹਾੜ	ਮੁਰਦੇ
ਇਕਬਾਲ	ਪ੍ਰਤਾਪ
ਸਊਰ	ਅਕਲ, ਬੁੱਧੀ, ਸਮਝ
ਸੰਘਾਰਣਾ	ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ
ਸਵਾਬ	ਭਲਿਆਈ
ਸਿਤਮ	ਜ਼ੁਲਮ
ਸ਼ਰਾਰਾ	ਚੰਗਿਆੜ
ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ	ਕਿਰਪਾਨ
ਸ੍ਰੋਣਿਤ	ਲਹੂ, ਖ਼ੂਨ, ਰੁੱਧਰ
ਕਰੀਮ	ਕਿਰਪਾਲੂ
ਕਰੰਗ	ਪਿੰਜਰ
ਖਲ ਖੰਡ	ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
ਖਫ਼ੀ	ਗੁਪਤ
ਗਾਫਲ	ਹੰਕਾਰੀ
ਤਕਸੀਰ	ਦੋਸ਼, ਗਲਤੀ, ਭੁੱਲ
ਤਨਹਾ	ਇਕੱਲਾ
ਥਾਟ	ਸਾਧਨ, ਵਿਉਂਤ
ਤਮਸ	ਹਨੇਰਾ, ਰਾਤ

ਦੁਤੰ	ਚਮਕ, ਦਾਮਨੀ, ਬਿਜਲੀ
ਦਲ	ਫ਼ੌਜ, ਚੰਮੂ
ਦੁਹੇਲਾ	ਬਿਰਹਾ, ਦੁਖੀ
ਦਾਨਸ਼	ਬੁੱਧੀ, ਅਕਲ
ਧਰਮ	ਨਿਯਮ, ਹਲਾਲ, ਕਾਨੂੰਨ
ਪ੍ਰਚੰਡ	ਤਿੱਖਾ, ਤੇਜ਼
ਪੇਚ	ਦਾਅ
ਬੰਦਸ਼	ਕੈਦ
ਬਰੁਨੀ	ਨਜ਼ਰ
ਬਿਦਤ	ਪ੍ਰਤੱਖ
ਬਜਿੰਦਾ	ਕੈਦ ਖ਼ਾਨਾ
ਭ੍ਰਿਤ	ਸੇਵਕ
ਮਵਾਸ	ਪਨਾਹ
ਯਜਦਾ	ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਵਾਤ	ਖ਼ਬਰ, ਸੁਰਿਤ
ਐਰਾਵਤ	ਝੋਟਾ
ਆਕੀ	ਬਾਗ਼ੀ
ਉਗਰਾਹੀ	ਗਜਾ
ਉਜਾਗਰ	ਦੀਵਾ, ਚਿਰਾਗ਼, ਦੀਪਕ
ਆਕਾਰੀ	ਘੋੜੀ
ਅੰਜਨੀ	ਰਾਤ
ਆਕਾਸਪਰੀ	ਬੋਕਰੀ
ਅੰਗੀਤਾ	ਚਿਥਾ, ਚਿਤਾ, ਕਾਠਗੜ੍ਹ
ਪ੍ਰਭਾਤ	ਸਰਘੀ ਵੇਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ, ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ
ਸੁੰਦਰੀ	ਝਾੜੂ, ਬਹੁਕਰ, ਬੁਹਾਰੀ
ਹਰਨ ਹੋਣਾ	ਨੱਠ ਜਾਣਾ, ਭੱਜਣਾ
ਸਵਾ ਲੱਖ	ਇੱਕ
ਸਲੋਤਰ	ਮੋਟਾ ਡੰਡਾ
ਕੋਤਲ	ਮੰਜਾ, ਚਾਰਪਾਈ
ਕਰਾੜੀ	ਮੂਲੀ
ਕਠੌਤਾ	ਲਕੜ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਬਰਤਨ
ਧੂੜਕੋਟ	ਘੱਗਰਾ, ਲਹਿੰਗਾ
ਦੁਸਾਂਗਾ	ਪਜ਼ਾਮਾ
ਪੰਮਾ	ਬ੍ਰਾਹਮਣ
ਪਰਸਾ	ਜਲ, ਪਾਣੀ, ਨੀਰ
ਮਲਿਕਾ	ਬਿੱਲੀ
ਭਾਗਮੁਖੀ	ਕਣਕ
ਜੱਖਣਾ	ਬੁਨਿਆਦ, ਹੋਂਦ, ਹਸਤੀ
ਧੁੜਕੂ	ਖ਼ੌਫ਼, ਸਹਿਮ, ਡਰ, ਚਿੰਤਾ
ਨਸਲ	ਔਲਾਦ, ਕੁੱਲ, ਵੰਸ਼
ਹੋਂਦ	ਮੌਜੂਦਗੀ, ਅਸਿਤਤਵ, ਵਜੂਦ

ਪੱਧਰਾ	ਸਮਤਲ, ਬਰਾਬਰ
ਸਵੱਲਾ	ਸਸਤਾ, ਮਾਮੂਲੀ
ਹੇਮ (ਹਿਮ)	ਬਰਫ਼, ਤ੍ਰੇਲ, ਸ਼ਬਨਮ
ਜ਼ਰ	ਜਾਇਦਾਦ, ਸੰਪਦਾ, ਬਭੂਤੀ
ਮੁਗ਼ਰੂਰ	ਮਜਾਜਣ, ਸ਼ੁਕੀਨ, ਨਖ਼ਰੇ ਵਾਲੀ ਤੀਵੀਂ
ਹਰਫ	ਅੱਖਰ/ਵਰਨ
ਦੋਸ਼	ਅਪਰਾਧ, ਇਲਜ਼ਾਮ
ਸਹੰਸਰ	ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ
ਸਬਜ਼	ਹਰਾ
ਸੂਹਾ	ਲਾਲ
ਕਾਲਾ	ਸਿਆਹ
ਪੀਲਾ	ਜਰਦ
ਵੇਲਾ	ਸਮਾਂ, ਵਕਤ, ਮੌਕਾ, ਘੜੀ, ਮੁੱਦਦ
ਗਾਜੀ	ਬਹਾਦਰ, ਯੋਧਾ, ਸੂਰਬੀਰ, ਬਾਹੂਬਲੀ
ਪ੍ਰਭਾਤ	ਤੜਕਾ, ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ
ਕਲਾਵਾ	ਗਲਵੱਕੜੀ, ਜੱਫ਼ੀ
ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ	ਸੁਰੱਖਿਆ, ਰੱਖਿਅਕ, ਪਾਲਣਾ
ਸੁਰਖਰੂ	ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ
ਬਿਖਮ	ਔਖਾ, ਕਠਿਨ, ਬਿਖੜਾ
ਮਿਥਿਆ	ਨਾਸ਼ਵਾਨ, ਝੂਠ
ਬਾਵਰਾ	ਪਾਗਲ, ਸ਼ੁਦਾਈ, ਬਓਰਾ
ਜਾਚਕ	ਮੰਗਤਾ, ਭਿਖਾਰੀ, ਰੰਕ
ਉਪਵਾਦ	ਕਲੇਸ਼, ਉਪਦ੍ਰਵ, ਹਿੰਸਾ
ਅਲੰਭ	ਆਸਰਾ, ਟਿਕਾਣਾ
ਮਜਨ	ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨਹਾਉਣਾ
ਅਦਬ	ਸਤਿਕਾਰ, ਸੋਭਾ
ਬੁਲੰਦ	ਪੱਕਾ, ਅਟੱਲ, ਸਥਿਰ
ਅਦਨਾ	ਮਾਮੂਲੀ, ਤੁੱਛ, ਨਿਮਾਣਾ
ਅਨਿਆਲਾ	ਤਿੱਖਾ, ਨੋਕਦਾਰ, ਨੋਕੀਲਾ
ਵਹਿਮ	ਭੁਲੇਖਾ, ਭਰਮ, ਭ੍ਰਾਂਤੀ, ਮੜੰਗਾ
ਰਾਸ	ਮੁਹਾਰ, ਲਗਾਮ, ਠੀਕ, ਪੂੰਜੀ
ਹੁਲਾਰਾ	ਮਸਤੀ, ਝੂਟਾ, ਹੂਟਾ, ਹਿਲੋਰਾ, ਵਜਦ
ਆੜੀ	ਯਾਰ, ਬੇਲੀ, ਸੱਜਣ, ਮਿੱਤਰ
ਜਾਚਨਾ	ਮੰਗ
ਹਲੀਮੀ	ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ
ਆਬਸ਼ਾਰ	ਝਰਨਾ
ਗੱਭਰੂ	ਨੌਜਵਾਨ, ਛੈਲ-ਛਬੀਲਾ, ਗਭਰੀਟ, ਜਵਾਨ
ਸੱਥ	ਚੌਪਾਲ
ਵਰਿਆਮ	ਸੂਰਮਾ, ਦਲੇਰ, ਬਹਾਦਰ, ਯੋਧਾ
ਸਲੀਕਾ	ਤਮੀਜ਼, ਢੰਗ, ਵੱਲ
ਧਣਿਉਂ	ਗਾਂ

ਮਹਿ	ਮੱਝ
ਅਗੰਮੜਾ	ਅਪਹੁੰਚ
ਪੀੜਾ	ਦਰਦ, ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ਼, ਬਿਰਹਾ, ਵੇਦਨ
ਪੀੜ੍ਹਾ	ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਸਾਧਨ
ਆਗਾਜ਼	ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਮੁੱਢ, ਆਦਿ
ਅੰਜ਼ਾਮ	ਅੰਤ, ਖ਼ਤਮ, ਸਮਾਪਤੀ
ਕਾਰਸਤਾਨੀ	ਸ਼ਰਾਰਤੀ, ਚਲਾਕ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ
ਕਿਰਾੜ	ਸੁਦਾਗਰ, ਹਟਵਾਣੀਆ
ਅੰਨੂਠੀ	ਕੀਮਤੀ, ਅਜਾਇਬ
ਚੱਟੀ	ਨੁਕਸਾਨ, ਹਰਜਾਨਾ
ਘਿਆਲੀ	ਮਿੱਠੀ ਖੀਰ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਸੇਵੀਆਂ
ਘੁੱਥਾ	ਭਟਕਿਆ, ਭੁੱਲਿਆ
ਭੀਖ	ਖ਼ੈਰ, ਭਿਖਿਆ, ਦਾਨ
ਆਮਦਨ	ਕਮਾਈ, ਪੈਸਾ, ਧੰਨ
ਚੋਖਾ	ਕਾਫ਼ੀ, ਜ਼ਿਅਦਾ, ਵੱਧ
ਚੇਟਕ	ਲਗਨ, ਦਿਲਚਸਪੀ, ਲਗਾਵ, ਪਿਆਰ
ਇਖਤਿਆਰ	ਅਧਿਕਾਰ
ਉੜਦ	ਮਾਂਹਾਂ ਦੀ ਦਾਲ
ਉੱਲੂ ਬਾਟਾ	ਬੇਵਕੂਫ, ਮੂਰਖ, ਪਾਗਲ, ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ
ਗਿਝਾ	ਆਦਤ, ਸੁਭਾਅ
ਪਰਬੀਨ	ਸਿਆਣਾ, ਸੂਝਵਾਨ
ਵੈਰਾਗ	ਬਿਰਹਾ, ਦੁੱਖ, ਉਪਰਾਮ
ਹੱਕ	ਹਲਾਲ (ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ)
ਹਰਾਮ	ਨਜਾਇਜ਼ (ਧਰਮ ਦੇ ਉਲਟ)
ਪਰਬੋਧ	ਉਤਸ਼ਾਹ, ਜੋਸ਼
ਵਰਜਣ	ਰੋਕਣਾ, ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ
ਵਣਜਾਰਾ	ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਦਰਪਣ
ਕੁਲੀ	ਝੌਂਪੜੀ, ਸੰਨ, ਛੱਪਰੀ, ਝੁੱਗੀ, ਛੰਨ
ਖਾਲੀ	ਥੋਥਾ, ਸੱਖਣਾ
ਘਣਾ	ਭਰਿਆ
ਉੱਚਾ	ਮੋਚਨਾ, ਵੱਡਾ
ਅੰਜੁਨ	ਸੁਰਮਾ, ਕਜਲਾ
ਖੀਸਾ	ਪਥੂਈ, ਜੇਬ, ਗੁਥਲਾ, ਬੋਝਾ, ਝੱਗਾ, ਫਤੂਹੀ, ਝੋਲਾ, ਗੀਝਾ
ਅੰਗੂਠੀ	ਛਾਪ, ਮੁੰਦਰੀ
ਕੂਲਾ	ਮਾਲੂਕ, ਨਾਜ਼ੁਕ
ਸੌਗਾਤ	ਤੋਹਫ਼ਾ, ਨਜ਼ਰਾਨਾ, ਗਿਫ਼ਟ, ਭੇਟਾ
ਤਾਮੀਰ	ਉਸਾਰੀ, ਬਣਾਉਣਾ
ਵਿਰਾਟ	ਵੱਡਾ, ਵਿਸ਼ਾਲ
ਵਿਕਰਾਲ	ਭੈੜਾ, ਕੋਝਾ, ਭੱਦਾ, ਬਦਸੂਰਤ, ਕਰੂਪ
ਅੱਖ	ਨੇਤਰ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਨਿਗਾਹ, ਨੈਣ, ਨੱਕੇ, ਡੇਲੇ
ਲੋਰ	ਮਸਤੀ, ਖੁਮਾਰੀ, ਮਦਹੋਸ਼ੀ

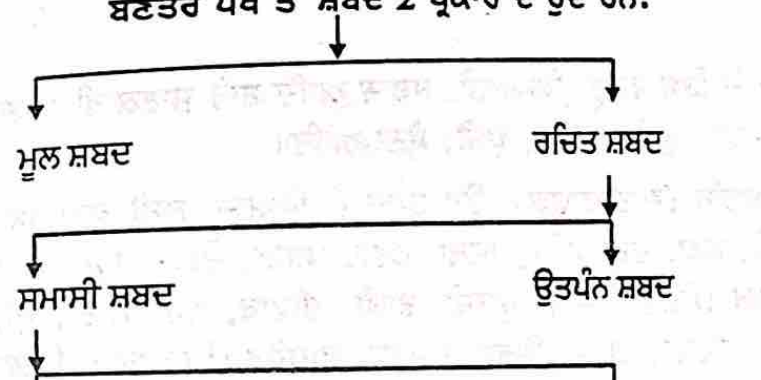
ਸਲੋਤਰ	ਡੰਡਾ, ਸੋਟਾ
ਨਿਰਾਲਾ	ਵੱਖਰਾ, ਅਲੱਗ, ਅਲਿਹਦਾ
ਆਫ਼ਰੀਨ	ਸੁੰਦਰ, ਚੰਗਾ, ਵਧੀਆ, ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ
ਫਿਰਕਾ	ਸੰਪਰਦਾਇ
ਅਨਮੋਲ	ਬਹੁ-ਮੁੱਲਾ
ਯਤਨ	ਉਪਰਾਲਾ, ਹੀਲਾ-ਵਸੀਲਾ, ਹੰਭਲਾ
ਕਲਾਲ	ਸਾਕੀ
ਸਦੀਵੀ	ਸਥਾਈ, ਪੱਕਾ, ਅਚੱਲ, ਅਟੱਲ
ਰੀਤਾ	ਪਲੰਗ
ਮਸਕਤਿ	ਘਾਲ-ਕਮਾਈ, ਮਿਹਨਤ
ਸਾਇਰ	ਸਮੁੰਦਰ
ਸ਼ਾਇਰ	ਗਜ਼ਲਕਾਰ
ਵਰੇਸ	ਉਮਰ
ਮੁਰਦਾਰ	ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ
ਬਿਖੋਟ	ਖਰਾਪਨ, ਖੋਟ ਹੀਣਤਾ, ਇਤਬਾਰ
ਸੀਹਣਾਂ	ਸ਼ੇਰਨੀ, ਤਲਵਾਰ
ਸੀਹਾ	ਸ਼ੇਰ
ਤਮਾ	ਸਮਾਂ, ਵਕਤ, ਵੇਲਾ

ਅਰਥ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ (ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇ: ਰੋਟੀ, ਪਾਣੀ, ਚਾਹ

ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ (ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ: ਰਾਟੀ, ਪੁਣੀ, ਚੂ

ਬਣਤਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ: ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਉਸਨੂੰ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਕਾਰ, ਪਾਠ, ਫੁੱਲ।

ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ: ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਕਾਰਖਾਨਾ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਫੁੱਲਕਾਰੀ।

ਸ਼ਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ: ਜੋੜਨੀ (-) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਹਾਲ-ਚਾਲ, ਕੰਮ-ਕਾਰ।

ਸਮਾਨ ਸਮਾਸੀ: ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ।

ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਾਸੀ: ਦਿਨ-ਰਾਤ, ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ

ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਬਦ: ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਗੇਤਰ ਪਿਛੇਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋੜਨੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਵੇਂ: ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ

ਨੋਟ: ਅਗੇਤਰ ਸ਼ਬਦ : ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗੇ ਉਸਨੂੰ ਅਗੇਤਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿ **ਅਗਿਆਨੀ** (ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅ' ਲਗਾ ਕੇ ਅਗੇਤਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਇ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਪਿਛੇਤਰ ਸ਼ਬਦ : ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛੇਤਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿ **ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ** (ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪਤੀ' ਲਗਾ ਕੇ ਪਿਛੇਤਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਇ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਅਗੇਤਰ/ਪਿਛੇਤਰ ਸ਼ਬਦ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 366 ਤੇ ਦੇਖੋ)

ਉਤਪਤੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

1. ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ
2. ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ

1. ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ: ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਤੋਂ ਤਿਉਂ ਲਿਖ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਤਤਸਮ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਖਾਲਸਾ	ਖਾਲਸਾ	ਸਕੂਲ	ਸਕੂਲ	ਅਰਦਾਸ	ਅਰਦਾ
(ਫਾਰਸੀ)	(ਪੰਜਾਬੀ)	(ਇੰਗਲਿਸ਼)	(ਪੰਜਾਬੀ)	(ਫਾਰਸੀ)	(ਪੰਜਾਬ

2. ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ: ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਦਲਾਅ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਦਭ ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:

ਅਲਮੀਰਾ	ਅਲਮਾਰੀ	ਬੋਟਲ	ਬੋਤਲ
(ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ)	(ਪੰਜਾਬੀ)	(ਇੰਗਲਿਸ਼)	(ਪੰਜਾਬੀ)

ਨਾਂਵ – 5

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ, ਵਿਅਕਤੀ, ਸਥਾਨ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਕੁੜੀ, ਕਲਾਸ, ਖੁਸੀ, ਸੋਨਾ ਆਦਿ।

1. **ਆਮਨਾਂਵ (ਜਾਤੀਵਾਚਕ)**: ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਜਿਆਦਾ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕੁੜੀ, ਮੁੰਡਾ, ਦੇਸ਼, ਸਟੇਟ, ਜਿਲਾ, ਨਦੀਂ, ਪਹਾੜ, ਚੋਲਾ, ਜਾਮਾ, ਸੈਨਾਪਤੀ, ਜੱਥੇਦਾ ਜਾਚਕ (ਮੰਗਤਾ), ਭਾਂਡੇ, ਕੁਰਸੀ, ਰਾਗੀ, ਦੀਵਾਰ, ਨਰ, ਮਾਦਾ, ਮੁਟਿਆਰ, ਡੋਲਚ ਡੋਲੂ, ਸੁਰਾਹੀ, ਕਮੀਜ਼, ਨਿੱਕਰ, ਦੁਸ਼ਾਲਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ (ਕਿਰਪਾਨ), ਗਿਲਾਸ, ਮੇਲੇ ਆਦਿ
   ਨੋਟ: ਸਾਰੇ ਸਾਜ਼ ਆਮ ਨਾਂਵ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਤਬਲਾ, ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਆਦਿ
2. **ਖਾਸਨਾਂਵ (ਨਿੱਜਵਾਚਕ)**: ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਇੱਕ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ:- ਰਣਜੀ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ, ਗੰਗਾ ਨਦੀ, ਤਾਜ ਮਹਿਲ, ਭਾਰਤ, ਪੰਜਾਬ, ਸਤਲੁਜ, ਸੂਰਜ ਆਦਿ
3. **ਵਸਤੂਵਾਚਕ (ਪਦਾਰਥਵਾਚਕ):** ਜਿਵੇਂ: ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਪਿੱਤਲ, ਲੋਹਾ, ਪਾਣੀ, ਕੱਪੜ ਦੁੱਧ, ਲੱਕੜ, ਤਾਂਬਾ, ਮਿੱਟੀ, ਰੇਤ, ਬਜਰੀ, ਸੀਮਿੰਟ, ਇੱਟਾਂ ਆਦਿ।

ਨੋਟ: ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਣੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਅੱਗੇ ਆਮ ਨਾਂਵ ਵਿ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ: **ਪਜ਼ਾਮਾ** ਆਮ ਨਾਂਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਜ਼ਾਮਾ ਕੱਪੜੇ ਤੋਂ ਬਣਿ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ **ਮੁੰਦਰੀ** ਵੀ ਆਮ ਨਾਂਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੰਦਰੀ ਸੋਨੇ-ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

4\. **ਇੱਕਠਵਾਚਕ (ਸਮੂਹਵਾਚਕ):** ਉਹ ਨਾਂਵ ਜੋ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਲਾਸ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ, ਆਰਮੀ, ਇੱਜੜ, ਝੁੰਡ, ਬਰਾਤ, ਜਲੂਸ (ਜੱਲਸਾ) ਮੋਰਚਾ, ਵਹੀਰ, ਹੇੜ (ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ), ਕਤੀੜ (ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ), ਡਾਰ (ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ), ਲਸ਼ਕਰ, ਜੱਥਾ, ਮੰਡੀਰ (ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕਠ), ਢਾਣੀ, ਮੇਲਾ, ਕਾਫ਼ਲਾ, ਤ੍ਰਿੰਞਣ, ਰੈਲੀ, ਇਜਲਾਸ (ਸਭਾ, ਸਮਾਗਮ), ਗਰੁੱਪ, ਸਮੁਦਾਇ, ਮਕਾਣ (ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਰਸਮ), ਪੰਗਤ (ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਤਾਰ (ਲਾਈਨ) ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇਲੰਗਰ ਛਕਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ), ਪੰਥ, ਸੰਗਤ, ਸਰਬੱਤ, ਪਿੜ (ਗਰੁੱਪ), ਮਹਿਫਲ, ਵੱਗ (ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ), ਇੱਜੜ (ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ)।

5\. **ਭਾਵਵਾਚਕ ਨਾਂਵ:** ਜਿਵੇਂ:- ਖ਼ੁਸੀ, ਗਮੀ, ਸੁੱਖ, ਦੁੱਖ, ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ, ਖੁਸ਼ਬੂ, ਪਾਪ, ਪੁੰਨ।

ਕੁੱਝ ਨਾਂਵ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇਖ

ਨਾਂਵ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਟੀਰ	ਟੀਰਾ
ਟੁੰਡ	ਟੁੰਡਾ
ਤਾਰੀ	ਤਾਰ
ਤਿਆਰੀ	ਤਿਆਰ
ਕੇਂਦਰ	ਕੇਂਦਰੀ
ਕੌਮ	ਕੌਮੀ
ਖਟਿਆਈ	ਖੱਟਾ
ਖ਼ਰਚ	ਖ਼ਰਚੀਲਾ
ਗੱਪ	ਗੱਪੀ
ਛੱਲ	ਛਲੀਆ
ਗੱਲ	ਗਾਲੜੀ
ਗੁਣ	ਗੁਣੀ
ਘਰ	ਘਰੋਗੀ
ਹੱਕ	ਹੱਕਦਾਰ
ਹਿੰਮਤ	ਹਿੰਮਤੀ
ਹੁੱਜਤ	ਹੁੱਜਤੀ
ਠੰਢ	ਠੰਢਾ
ਢੋਲ	ਢੋਲੀ
ਜੋਸ਼	ਜੋਸ਼ੀਲਾ
ਜ਼ੁਲਮ	ਜ਼ਾਲਮ
ਜਮਾਤ	ਜਮਾਤੀ
ਜਹਾਲਤ	ਜਾਹਲ
ਹਲ਼	ਹਾਲ਼ੀ
ਕਰਾਮਾਤ	ਕਰਾਮਾਤੀ
ਕਾਰ	ਕਰਿੰਦਾ
ਕੀਮਤ	ਕੀਮਤੀ
ਕਾਬਲ	ਕਾਬਲੀ

ਕਚਿਆਈ	ਕੱਚਾ
ਸਾਂਝ	ਸਾਂਝਾ
ਲੋਕ	ਲੋਕਾਈ
ਹੰਕਾਰ	ਹੰਕਾਰੀ
ਕੋਲਰ	ਕੋਲਰੀ
ਸੰਸਾਰ	ਸੰਸਾਰਕ
ਸੁਰਮਾ	ਸੁਰਮਈ
ਸੋਚ	ਸੋਚਵਾਨ
ਸ਼ਹਿਰ	ਸ਼ਹਿਰੀ
ਇਲਤ	ਇਲਤੀ
ਔਖ	ਔਖਾ
ਇੱਕਠ	ਇੱਕਠਾ
ਸਮੁੰਦਰ	ਸਮੁੰਦਰੀ
ਜ਼ੋਰ	ਜ਼ੋਰਦਾਰ
ਮਟਕ	ਮਟਕੀਲਾ
ਮਿਠਾਸ	ਮਿੱਠਾ
ਧੁੰਦ	ਧੁੰਦਲਾ
ਨਹਿਰ	ਨਹਿਰੀ
ਨਕਲ	ਨਕਲੀ
ਨੇਮ	ਨੇਮੀ
ਪ੍ਰਤਾਪ	ਪ੍ਰਤਾਪੀ
ਬੁਰਾਈ	ਬੁਰਾ
ਭਜਨ	ਭਜਨੀ
ਮਾਲ	ਮਾਲਦਾਰ
ਧਰਮ	ਧਰਮਾਤਮਾ
ਦੇਸ	ਦੇਸੀ
ਪੱਥਰ	ਪਥਰੀਲਾ
ਪੜ੍ਹਾਈ	ਪੜ੍ਹਾਕੂ
ਬਦੀ	ਬਦ
ਭੌ	ਭੌਂਦੂ

ਲਿੰਗ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਦ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਲਿੰਗ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. **ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ:** (Female) ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ **ਈ** ਦੀ ਧੁਨੀ (Sound) ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ:- ਚਾਂਦੀ।
2. **ਪੁਲਿੰਗ:** (Male) ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆ ਧੁਨੀ (Sound) ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਨਾ।

ਕੁਝ ਪੁਲਿੰਗ ਇੱਕਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ: ਜਿਵੇਂ: ਅਕਾਸ਼, ਸੂਰਜ, ਹੰਕਾਰ, ਕ੍ਰੋਧ, ਭੰਨ, ਤੇਲ, ਘਿਓ, ਪਿਆਰ, ਦੁੱਧ, ਮੀਂਹ, ਦਿਨ, ਪਿੱਤਲ, ਨਰਕ, ਸਵਰਗ, ਅਖ਼ਬਾਰ, ਖ਼ਾਲਸਾ, ਲੋਹਾ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਕਲੇਸ਼, ਮੇਜ਼, ਯਤਨ, ਡੇਲੇ, ਲੋਕ, ਬਾਜ਼, ਮਗਰਮੱਛ

ਕੁਝ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਇੱਕਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ: ਜਿਵੇਂ: ਅੱਗ, ...ਣ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਹਵਾ, ਕੰਧ, ਧਰਤੀ, ਮਿਠਾਸ, ਰੇਤ, ਰਾਤ, ਕੋਇਲ, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਔਲਾਦ, ਕਿਰਨ, ਲੋੜ, ...ਗ਼ੀ, ਚਾਂਦੀ, ਇੱਲ, ਜੂੰ, ਸਿਆਹੀ, ਅੱਖਾਂ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼।

ਪੁਲਿੰਗ	ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
ਸੂਰ	ਸੂਰਨੀ
ਮਹੰਤ	ਮਹੰਤਣੀ
ਸੰਤ	ਸੰਤਣੀ
ਭਗਤ	ਭਗਤਣੀ
ਗਾਇਕ	ਗਾਇਕਾ
ਉਪਦੇਸ਼ਕ	ਉਪਦੇਸ਼ਕਾ
ਦਿਓਰ	ਦਿਓਰਾਣੀ
ਨੌਕਰ	ਨੌਕਰਾਣੀ
ਮਾਸਟਰ	ਮਾਸਟਰਾਣੀ
ਘੋੜਾ	ਘੋੜੀ
ਤੋਤਾ	ਤੋਤੀ
ਸੋਟਾ	ਸੋਟੀ
ਸੁਨਿਆਰ	ਸੁਨਿਆਰੀ
ਗਿਆਨੀ	ਗਿਆਨਣ
ਖਿਡਾਰੀ	ਖਿਡਾਰਨ
ਮਾਲੀ	ਮਾਲਣ
ਅਰਾਈ	ਅਰਾਇਣ
ਹਲਵਾਈ	ਹਲਵਾਇਣ
ਈਸਾਈ	ਈਸਾਇਣ
ਲਿਖਾਰੀ	ਲਿਖਾਰਨ
ਪਟਵਾਰੀ	ਪਟਵਾਰਨ
ਫੁੱਫੜ	ਭੂਆ
ਸਾਹਿਬ	ਮੇਮ
ਗੱਭਰੂ	ਮੁਟਿਆਰ
ਤਾਇਆ	ਤਾਈ
ਵਰ	ਕੰਨਿਆ
ਡੱਬਾ	ਡੱਬੀ
ਹਥੌੜਾ	ਹਥੌੜੀ
ਉਲੂ	ਬਤੌਰੀ
ਕਾਂ	ਕਾਉਣੀ
ਖਸਮ	ਰੰਨ
ਲਾੜਾ	ਵਹੁਟੀ
ਮਰਦ	ਤੀਵੀ (ਮਾਂਝੀ) ਤੀਮੀ (ਮਲਵਈ)
ਊਠ	ਡਾਚੀ/ਊਠਣੀ
ਗੱਭਰੂ	ਮੁਟਿਆਰ
ਰਾਜਾ	ਰਾਣੀ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਨਵਾਬ)	ਬੇਗਮ (ਮਲਿਕਾ)
ਪੁਰਖ਼	ਇਸਤਰੀ
ਰਾਜਕੁਮਾਰ	ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ
ਸ਼ਹਿਜਾਦਾ	ਸ਼ਹਿਜਾਦੀ/ਮਲਿਕਾ
ਧੋਬੀ	ਧੋਬਣ
ਸੁਨਿਆਰਾ	ਸੁਨਿਆਰਣ
ਘੁਮਿਆਰ	ਘੁਮਿਆਰੀ
ਝੋਟਾ	ਮੱਝ
ਬੱਲਦ	ਗਾਂ
ਕੱਟਾ	ਕੱਟੀ
ਵੱਛਾ	ਵੱਛੀ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ	ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ
ਬਾਂਦਰ	ਬਾਂਦਰੀ
ਦੇਵ	ਦੇਵੀ
ਬਘਿਆੜ	ਬਘਿਆੜੀ
ਸਪੇਰਾ	ਸਪੇਰਨ
ਵਣਜਾਰਾ	ਵਣਜਾਰਨ
ਲਟੇਰਾ	ਲੁਟੇਰਨ
ਪਹਾੜੀਆ	ਪਹਾੜਨ
ਜੋਗੀ	ਜੋਗਣ
ਗੁਆਂਢੀ	ਗੁਆਂਢਣ
ਸਿੱਖ	ਸਿੱਖਣੀ
ਰਾਗ	ਰਾਗਣੀ
ਭੋਗੀ	ਭੋਗਣ
ਤੇਲੀ	ਤੇਲਣ
ਪੋਠੋਹਾਰੀਆ	ਪੋਠੋਹਾਰਨ
ਮਛੇਰਾ	ਮਛੇਰਨ
ਭਠਿਆਰਾ	ਭਠਿਆਰਨ
ਪੰਜਾਬੀ	ਪੰਜਾਬਣ
ਸ਼ੁਦਾਈ	ਸ਼ੁਦਇਣ
ਰੋਗੀ	ਰੋਗਣ
ਭਿਖਾਰੀ	ਭਿਖਾਰਨ
ਭਠਿਆਰਾ	ਭਠਿਆਰਨ
ਲਾਹੌਰੀਆ	ਲਾਹੌਰਨ
ਨਾਈ	ਨਾਇਣ
ਪੇਂਡੂ	ਪੇਂਡੂਆਣੀ
ਸ਼ਹਿਰੀਆ	ਸ਼ਹਿਰਨ
ਲਿਖਾਰੀ	ਲਿਖਾਰਨ
ਹਟਵਾਣੀਆ	ਹਟਵਾਣਨ
ਪੂਰਬੀਆ	ਪੂਰਬਣ
ਚੌਧਰੀ	ਚੌਧਰਾਣੀ

ਪੁਜਾਰੀ	ਪੁਜਾਰਨ
ਸੇਵਾਦਾਰ	ਸੇਵਾਦਾਰਨੀ
ਬਾਟਾ	ਬਾਟੀ
ਹਿੰਦੂ	ਹਿੰਦੂਆਣੀ
ਬਾਲ	ਬਾਲੜੀ
ਠਠੇਰਾ	ਠਠੇਰਨ
ਸਾਥੀ	ਸਾਥਣ
ਕਸਾਈ	ਕਸਾਇਣ
ਮਦਾਰੀ	ਮਦਾਰਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ
ਅਧਿਆਪਕ	ਅਧਿਆਪਕਾ
ਚੰਮ	ਚੰਮੜੀ
ਮਾਸਟਰ	ਮਾਸਟਰਣੀ
ਗੁਜਰਾਤੀ	ਗੁਜਰਾਤਣ
ਮਰਾਠੀ	ਮਰਾਠਣ
ਜੁਆਰੀ	ਜੁਆਰਨ
ਹਾਣੀ	ਹਾਣਨ
ਪਟਵਾਰੀ	ਪਟਵਾਰਨ
ਪੰਚ	ਪੰਚਣੀ
ਸਰਪੰਚ	ਸਰਪੰਚਣੀ
ਮੁਗਲ	ਮੁਗਲਾਣੀ
ਨਰ	ਮਾਦਾ
ਬਾਪੂ	ਬੇਬੇ
ਸਾਲਾ	ਸਾਲੀ, ਸਾਲੇਹਾਰ
ਭਣਵੱਈਆ	ਭੈਣ
ਰੋਟ	ਰੋਟੀ
ਘੜਾ	ਸੁਰਾਹੀ
ਕੜਾਹਾ	ਕੜਾਹੀ
ਕਸੇਰਾ	ਕਸੇਰਨ
ਸਾਂਸੀ	ਸਾਂਸਿਆਣੀ
ਪਿਓ	ਮਾਂ
ਕਾਜ਼ੀ	ਕਾਜ਼ਣ
ਪਿਤਾ	ਮਾਂ
ਬੰਨਾ	ਬੰਨੋ
ਡਾਕਟਰ	ਡਾਰਟਰਾਣੀ
ਸੂਤ	ਸੂਤੜੀ
ਗੋਲਾ	ਗੋਲੀ
ਬੋਤੀ	ਬੋਤੀ
ਚਰਖਾ	ਚਰਖੀ
ਕਿਰਲਾ	ਕਿਰਲੀ
ਆਰਾ	ਆਰੀ

ਸ਼ਾਹ	ਸ਼ਾਹਣੀ
ਭੀਲ	ਭੀਲਣੀ
ਵਕੀਲ	ਵਕੀਲਣੀ
ਜੇਠ	ਜੇਠਾਣੀ
ਦਿਓਰ	ਦਿਓਰਾਣੀ, ਦਰਾਣੀ
ਪ੍ਰੋਹਤ	ਪ੍ਰੋਹਤਾਣੀ
ਫ਼ਕੀਰ	ਫ਼ਕੀਰਨੀ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ	ਬੇਗ਼ਮ
ਚੋਰ	ਚੋਰਨੀ
ਚਚੇਰਾ	ਚਚੇਰਨ
ਕਸ਼ਮੀਰੀਆ	ਕਸ਼ਮੀਰਨ
ਦਰਜ਼ੀ	ਦਰਜ਼ਣ
ਭੋਗੀ	ਭੌਂਗਣ
ਪਰਦੇਸੀ	ਪਰਦੇਸਣ
ਲਲਾਰੀ	ਲਲਾਰਨ
ਖੱਤਰੀ	ਖਤਰਾਣੀ
ਸਾਊ	ਸੁਆਣੀ
ਖੰਭ	ਖੰਭੜੀ
ਪੱਗ	ਪਗੜੀ
ਟੋਲਾ	ਟੋਲੀ
ਸਹੁਰਾ	ਸੱਸ
ਕਵੀ	ਕਵਿੱਤਰੀ
ਜਵਾਈ	ਧੀ
ਮਿੱਤਰ	ਸਹੇਲੀ
ਵਰ	ਕੰਨਿਆ
ਮਰਦ	ਤੀਵੀਂ/ਔਰਤ
ਭੇਡੂ	ਭੇਡ
ਦਿਓ	ਪਰੀ
ਖ਼ਸਮ	ਰੰਨ
ਨਣਦੋਈਆ/ਨਨਾਣ ਵੱਈਆ	ਨਨਾਣ
ਫੁੱਫੜ	ਭੂਆ
ਭਣਵੱਈਆ	ਭੈਣ
ਪੁੱਤਰ	ਨੂੰਹ, ਧੀ
ਭਰਾ	ਭੈਣ
ਵੀਰ	ਭੈਣ
ਰੰਬਾ	ਰੰਬੀ
ਕੌਲਾ	ਕੌਲੀ
ਬਲੂੰਗੜਾ	ਬਲੂੰਗੜੀ
ਦਾਸ	ਦਾਸੀ
ਕੜਛਾ	ਕੜਛੀ
ਮਰਾਸੀ	ਮਰਾਸਣ

ਵੈਰਾਗੀ	ਵੈਰਾਗਣ
ਮਹਿਲ	ਮਾੜੀ, ਹਵੇਲੀ
ਕੋਠਾ	ਕੋਠੀ
ਕਾਲਾ	ਕਾਲੀ
ਵਲੈਤੀਆ	ਵਲੈਤਣ
ਕਾਮੀ	ਕਾਮਣ
ਕੁੜਮ	ਕੁੜਮਣੀ
ਹਾਣੀ	ਹਾਣਨ
ਬਾਬਾ	ਬੇਬੇ, ਅੰਮਾ
ਸੰਦੂਕ	ਸੰਦੂਕੜੀ
ਸੇਵਕ	ਸੇਵਕਾ
ਚਮਿਆਰ	ਚਮਿਆਰੀ
ਖੰਭ	ਖੰਭੜੀ
ਭੱਟ	ਭੱਟਣੀ
ਲਾਲ	ਲਾਲੜੀ
ਖੱਤਰੀ	ਖਤਰਾਣੀ
ਢੋਲੀ	ਢੋਲਣ
ਢੋਲ	ਢੋਲਕੀ
ਇੰਦਰ	ਇੰਦਰਾਣੀ
ਲਾਗੀ	ਲਾਗਣ
ਆਦਮੀ	ਜ਼ਨਾਨੀ
ਸੂਤ	ਸੂਤੜੀ
ਫ਼ੌਜੀ	ਫ਼ੌਜਣ
ਜਲੇਬ	ਜਲੇਬੀ
ਪਾਪੀ	ਪਾਪਣ

ਵਚਨ-2

1. ਇੱਕ ਵਚਨ (Singular) (ਕੁੜੀ)
2. ਬਹੁ ਵਚਨ (Plural) ਕੁੜੀਆਂ, ਫਲ, ਫਰਨੀਚਰ

ਇਕ ਵਚਨ	ਬਹੁਵਚਨ
ਮੈਂ	ਅਸੀਂ
ਤੂੰ	ਤੁਸੀਂ
ਉਹ	ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਿਸ	ਕਿਨ੍ਹਾਂ
ਮੇਰਾ	ਸਾਡਾ
ਮੈਨੂੰ	ਸਾਨੂੰ
ਤੇਰਾ	ਤੁਹਾਡਾ
ਸੀ	ਸਨ
ਤੈਨੂੰ	ਤੁਹਾਨੂੰ
ਹੈ	ਹਨ

ਕਿਹੜਾ	ਕਿਹੜੇ
ਬਿੱਲਾ	ਬਿੱਲੇ, ਬਿੱਲਿਆਂ
ਘੋੜਾ	ਘੋੜੇ, ਘੋੜਿਆਂ
ਰਾਜਾ	ਰਾਜੇ, ਰਾਜਿਆਂ
ਸੰਤਰਾ	ਸੰਤਰੇ, ਸੰਤਰਿਆਂ
ਮੇਲਾ	ਮੇਲੇ, ਮੇਲਿਆਂ
ਚਾਚਾ	ਚਾਚੇ, ਚਾਚਿਆਂ
ਰੱਸਾ	ਰੱਸੇ, ਰੱਸਿਆਂ
ਘੋੜੀ	ਘੋੜੀਆਂ
ਪੈਨਸਿਲ	ਪੈਨਸਿਲਾਂ
ਗੱਲ	ਗੱਲਾਂ
ਕਲਮ	ਕਲਮਾਂ
ਸ਼ੇਰ	ਸ਼ੇਰਾਂ
ਘਰ	ਘਰਾਂ
ਦਵਾਤ	ਦਵਾਤਾਂ
ਵੇਲ	ਵੇਲਾਂ
ਕੌਲੀ	ਕੌਲੀਆਂ
ਅਧਿਆਪਕ	ਅਧਿਆਪਕਾਂ
ਕੱਛੂ	ਕੱਛੂਆਂ
ਰੂਹ	ਰੂਹਾਂ
ਇੱਛਾ	ਇੱਛਾਵਾਂ
ਗੁਰੂ	ਗੁਰੂਆਂ
ਮਾਂ	ਮਾਵਾਂ
ਗਾਂ	ਗਾਵਾਂ
ਭਰਾ	ਭਰਾਵਾਂ
ਜਟਾ	ਜਟਾਵਾਂ
ਸੇਵਾ	ਸੇਵਾਵਾਂ
ਲਾਂ	ਲਾਵਾਂ
ਸਹੁੰ	ਸਹੁੰਆਂ
ਜੁਗਨੂੰ	ਜੁਗਨੂੰਆਂ
ਕਚਾਲੂ	ਕਚਾਲੂਆਂ
ਖੱਬੂ	ਖੱਬੂਆਂ
ਲੁਟੇਰਾ	ਲੁਟੇਰੇ
ਲੂ	ਲੂਆਂ
ਗੇਂਦ	ਗੇਂਦਾਂ
ਕੁੜੀ	ਕੁੜੀਆਂ
ਸਹੇਲੀ	ਸਹੇਲੀਆਂ
ਤਾਈ	ਤਾਈਆਂ
ਸਾਲੀ	ਸਾਲੀਆਂ
ਗੋਲੀ	ਗੋਲੀਆਂ
ਤੱਕੜੀ	ਤੱਕੜੀਆਂ

ਬੋਲੀ	ਬੋਲੀਆਂ
ਰੋਟੀ	ਰੋਟੀਆਂ
ਸਰਾਂ	ਸਰਾਵਾਂ
ਜੰਦਰਾ	ਜੰਦਰੇ
ਤਾਲਾ	ਤਾਲੇ
ਚਾਬੀ	ਚਾਬੀਆਂ
ਸਾਇਕਲ	ਸਾਇਕਲਾਂ
ਕੱਪੜਾ	ਕੱਪੜੇ
ਹਵਾ	ਹਵਾਵਾਂ
ਸ਼ੀਸ਼ਾ	ਸ਼ੀਸ਼ੇ
ਪਾਤਾਲ	ਪਾਤਾਲਾਂ
ਗਾਲ	ਗਾਲਾਂ
ਸਰਾਂ	ਸਰਾਵਾਂ
ਇੱਟ	ਇੱਟਾਂ
ਮਾਂ	ਮਾਵਾਂ
ਘੋੜਾ	ਘੋੜੇ
ਹਵਾ	ਹਵਾਵਾਂ
ਕਨਸੋ (ਖ਼ਬਰ)	ਕਨਸੋਆਂ
ਸੀ	ਸਨ, ਸਾਂ

ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ- ਸਾਂ ਇੱਕ ਵਚਨ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁ ਵਚਨ ਵੀ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ- ਅਸੀਂ ਗਏ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਗਿਆ ਸਾਂ।

ਬਲਾ	ਬਲਾਵਾਂ
ਡੰਡਾ	ਡੰਡੇ
ਲੱਤ	ਲੱਤਾਂ

ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ: (ਸਿਰ, ਹੱਥ, ਭਰਾ ਸ਼ਬਦਾ ਦਾ ਵਚਨ ਨਹੀ ਬਦਲਦਾ ਸਿਰਫ ਵਾਕ ਬਹੁ ਵਚਨ ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।)
ਜਿਵੇਂ: ਹੱਥ ਧੋਤਾ, ਹੱਥ ਧੋਤੇ। ਸਿਰ ਵੱਡਿਆ, ਸਿਰ ਵੱਡੇ। ਭਰਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਭਰਾ ਆਏ ਹਨ।

ਰਾਜਾ	ਰਾਜੇ
ਹਾਥੀ	ਹਾਥੀ

ਹਾਥੀ ਇਕ ਵਚਨ ਵੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁ ਵਚਨ ਵੀ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ: ਹਾਥੀ ਆਇਆ, ਹਾਥੀ ਆਏ।

ਇੱਲ	ਇੱਲਾਂ
ਪੰਜਾਬਣ	ਪੰਜਾਬਣਾਂ
ਚਿੱਟਾ	ਚਿੱਟੇ
ਉੱਚੀ	ਉੱਚੀਆਂ
ਹੈ	ਹਨ

ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ—ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਵਚਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ: ਲੋਕ, ਪਰਲੋਕ, ਮਾਪੇ, ਨਾਨਕੇ, ਸਹੁਰੇ, ਦਾਦਕੇ, ਪੇਕੇ, ਸਰਬੱਤ, ਭਲਾ ਆਦਿ।
ਦੇਖੋ: ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਲ ਅਤੇ ਫ਼ਰਨੀਚਰ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹਨ ।

ਹੋਰ ਗੱਲ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਭੂਆ ਸ਼ਬਦ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ-ਵਚਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਨਹੀ ਬਣਦਾ। ਜੇਕਰ ਭੂਆ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ... ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਵੇਂ: ਮੇਰੀ ਇਕ ਭੂਆ ਹੈ। (ਭੂਆ ਇਕ ਵਚਨ)

ਮੇਰੇ ਰਾਜਪੁਰੇ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਭੂਆ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। (ਭੂਆ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ... ਅਤੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।)

ਕਾਰਕ 8 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਨਾਂਵ ਅਤੇ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ (Subject) ਨੇ
2. ਕਰਮ ਕਾਰਕ (Object) ਨੂੰ
3. ਕਾਰਨ ਕਾਰਕ/ਕਰਨ ਕਾਰਨ (Reason) ਨਾਲ

ਨੋਟ: ਵਾਂਕ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ **ਕਰਤਾ** ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ **ਕਰਮ** ਆਖਦੇ ਹਨ

ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ **ਕਾਰਨ** ਆਖਦੇ ਹਨ।

-ਦਰਜੀ ਨੇ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ? ਕਾਰਨ ਕਾਰਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਕੈਂਚੀ)

ਮੋਹਨ ਨੇ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।

ਕਰਤਾ (ਮੋਹਨ) ਕਾਰਨ (ਸੋਟੀ) ਕਰਮ (ਸੱਪ)

4. **ਸੰਪਰਾਦਾਨ ਕਾਰਕ:** ਨੂੰ, ਲਈ

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਪਰਾਦਾਨ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ:- ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

5 **ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ:** ਉਤੋਂ, ਵਿਚੋਂ, ਤੋਂ

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ:- ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ।

6. **ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ :** ਉੱਤੇ, ਤੇ

(ਅਧਿਕਾਰ, ਪ੍ਰਭਾਵ)

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ: - ਪਿਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

7. **ਸਬੰਧ ਕਾਰਕ:-** ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।

8. **ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ:-** ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜਾਂ ਜਿਆਦਾ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਏ, ਨੀ, ਵੇ.

ਜਿਵੇਂ ਉਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਓ।

ਵੇ ਸੁਰਜੀਤ ਬੈਠ ਜਾ।

ਪੜਨਾਂਵ 6 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਨਾਂਵ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜਨਾਂਵ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਪੜਨਾਂਵ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

1. **ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ**
ਉਹ ਪੜਨਾਂਵ ਜੋ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ:- ਮੈਂ, ਮੈਨੂੰ, ਮੈਥੋਂ, ਮੇਰਾ, ਮੇਰੀ, ਅਸੀਂ, ਸਾਡਾ (ਜਿਹੜਾ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਆਖਦੇ ਹਨ।)

ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ:- ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਤੂੰ, ਤੁਸੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ, ਤੁਹਾਡਾ, ਤੇਰਾ।

ਅਨਯ ਪੁਰਖ:- ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਅਨਯ ਪੁਰਖ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਉਹ, ਉਸਨੂੰ, ਉਸਦਾ, ਉਹਦਾ,

ਜਿਵੇਂ: ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕੱਲ ਉਹ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ

2. **ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ:-** ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।
ਕੀ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ, ਕਿਸਨੂੰ, ਕਿਸਦਾ
ਜਿਵੇਂ:- ਉਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

3. **ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ:-**
ਉਹ ਪੜਨਾਂਵ ਜੋ ਕਰਤਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਹਨ (ਆਪ, ਖੁਦ, ਆਪਸ)।
ਜਿਵੇਂ ਉਹ **ਆਪ** ਪੜਦਾ ਹੈ।
ਮੈਂ **ਖੁਦ** ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਾਵਾਂਗਾ।

4. **ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ:-**
ਉਹ ਪੜਨਾਂਵ ਜੋ ਯੋਜਕਾ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਵਾਂਕਾ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ ਜਿਹੜੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

5. **ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-**

ਨਿਕਟਵਰਤੀ	ਦੂਰਵਤਰੀ
ਇਹ	ਉਹ
ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹੈ	ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਹੈ

6. **ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ:-**
ਜਦੋਂ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਆਖਦੇ ਹਨ।
(ਬਹੁਤ, ਕੁੱਝ, ਥੋੜੇ, ਜਿਆਦਾ, ਘੱਟ, ਸਾਰੇ) ਇਹ ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ:- ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜਦਾ ਹੈ।
ਉਸ ਨੇ ਘੱਟ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ-5

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 5 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਨਾਂਵ ਅਤੇ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ।

ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ੳ) **ਸਧਾਰਨ ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-** ਜਦੋਂ ਦੋ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਸਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਸੁਸਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ।

ਅ) **ਅਧਿਕਤਰ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-** 'ਨਾਲੋਂ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਨਾਂਵ ਅਤੇ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਮੋਹਣ ਨਾਲੋਂ ਸੁਸਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ।

ੲ) **ਅਧਿਕਤਮ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-** ਇਸ ਵਿੱਚ **"ਸਭ ਨਾਲੋਂ"** ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਅਧਿਕਤਮ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ।

2. **ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 6 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-**

ੳ) ਸਧਾਰਨ ਸੰਖਿਅਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ: 1, 2, ਇੱਕ, ਦੋ।

ਅ) ਕਰਮਵਾਚਕ ਸੰਖਿਅਕ:- 1-100, ਪਹਿਲਾ, ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ।

ੲ) ਨਿਖੇੜਵਾਚੀ ਸੰਖਿਅਕ:- ਦੋ-ਦੋ, ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ

ਸ) ਗੁਣਵਾਚਕ ਸੰਖਿਅਕ:- ਦੋਗੁਣਾ, ਚਾਰਗੁਣਾ

ਹ) ਕਸਰੀ ਸੰਖਿਅਕ:- ਪਾਇਆ, ਪੋਣਾ, ਸਵਾ, ਢਾਈ, ਡੇਢ, ਅੱਧਾ ਆਦਿ।

ਕ) ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ:- ਜਦੋਂ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਬਹੁਤ, ਕੁਝ, ਥੋੜੇ, ਜਿਆਦਾ, ਘੱਟ, ਕਈ, ਸਾਰੇ ਆਦਿ।

3. **ਪਰਿਮਾਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:**

ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਜੋ ਨਾਪੀਆਂ, ਤੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਵੇ।

ਨਿਸ਼ਚਤ ਪਰਿਮਾਣਵਾਚਕ	**ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਪਰਿਮਾਣਵਾਚਕ**
ਦੋ ਕਿਲੋ ਖੰਡ	ਜਿਆਦਾ ਖੰਡ
ਪੰਜ ਲੀਟਰ ਦੁੱਧ	ਥੋੜਾ ਦੁੱਧ
ਚਾਰ ਮੀਟਰ ਕੱਪੜਾ	ਘੱਟ ਕੱਪੜਾ

4. **ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:**

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕੰਮ ਤਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਸਾਡੀ ਕੁਰਸੀ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

ਜਿਵੇਂ: **ਕਿਹੜੀ** ਕੁਰਸੀ ਟੁੱਟੀ ਹੈ।

ਕਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜੇ ਫਸਟ ਆ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਸਾਡੀ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਗੂੜੇ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

5. **ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:-**

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਖੇਡਦਾ-ਖੇਡਦੀ, ਦੌੜਦਾ-ਦੌੜਦੀ, ਬਣਾਉਂਦਾ-ਬਣਾਉਂਦੇ।

1. **ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ**

ਅਰਥ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ

ਕਿਸਮਾਂ ਤਿੰਨ

1. **ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਖੇਡਦਾ ਹੈ।
2. **ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ:** ਜਦੋਂ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਮ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦਾ ਹੈ।
3. **ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ:-** ਜਦੋਂ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਦੋ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

2. **ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵੰਡ/ਕਰਮ ਪੱਖ ਤੇ ਕਿਰਿਆ:**
   1. **ਸਧਾਰਨ ਕਿਰਿਆ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਸੀਤਾ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।
   2. **ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਆਰਥਕ ਕਿਰਿਆ :** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਸੀਤਾ ਨੇ ਗੀਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਲੈ।
   3. **ਦੋਹਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ:** ਆਰਥਕ ਕਿਰਿਆ : ਦੋ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ। ਜਿਵੇਂ ਸੀਤਾ ਨੇ ਹੀਨਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੀਨਾ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਬਣਵਾ ਹੈ।

3. **ਤੀਜੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ/ਬਣਤਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ: 2**
   1. **ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ (Main Verb)** ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
   2. **ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (Helping Verb)** ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ:-ਹੈ, ਹਨ, ਸੀ, ਸਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਸੋਹਣ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ **ਬਣਾਉਂਦਾ** (ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ) ਅਤੇ **ਹੁੰਦਾ ਸੀ** (ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ) ਹੈ।
   - ਸੋਹਣ-ਕਰਤਾ
   - ਰੋਟੀ-ਕਰਮ
   - ਬਣਾਉਂਦਾ-ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ
   - ਹੁੰਦਾ ਸੀ-ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ

4. **ਚੌਥੀ ਪਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ/ਕਾਰਜ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ: 2**
   1. **ਇੱਕਹਰੀ ਕਿਰਿਆ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਇਕਹਰੀ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।
   2. **ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ:** ਜਦੋਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੋਹਣ ਪਟਿਆਲੇ **ਰਹਿਆ ਕਰਦਾ** ਸੀ।

ਧਾਤੂ:- ਉਹ ਛੋਟੇ ਛੋਟ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਧਾਤੂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਕਰ, ਫੜ, ਛੱਡ, ਪੜ੍ਹ, ਲਿਖ, ਸੁਣ ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਾਤੂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: **ਪੜ੍ਹ** ਧਾਤੂ ਹੈ, **ਪੜ੍ਹਨਾ** ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।

ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ

ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ ਦੇ **ਕਾਲ ਬੋਧਕ ਅੰਸ਼** ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ।
ਨੋਟ: ਕਾਲ ਬੋਧਕ ਅੰਸ਼ ਧਾਤੂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। (ਧਾਤੂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਪਰ ਦੇਖੋ)
ਜਿਵੇਂ: ਮੁੰਡਾ ਪੜ੍ਹ **ਰਿਹਾ** ਹੈ। 'ਰਿਹਾ' ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, 'ਪੜ੍ਹ' ਕਾਲ ਬੋਧਕ ਧਾਤੂ ਹੈ।
ਨੋਟ: 'ਕਾਲ' ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਵਾਕ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਕ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੈ, ਹਨ, ਸੀ, ਸਨ ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਮੁੰਡਾ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦਾ **ਹੈ**। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ 'ਹੈ' ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਕ ਅਧੂਰਾ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ 8 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੋਹਣ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਖੇੜਦਾ ਹੈ।

1. **ਕਾਲ ਵਾਚਕ ਸਮਾਂ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ, ਅੱਜ, ਕੱਲ, ਸਵੇਰੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ, ਸ਼ਾਮ, ਰਾਤ, 8 ਵਜੇ, 10 ਵਜੇ ਆਦਿ।
   ਜਿਵੇਂ: ਉਹ ਹੁਣੇ ਆਇਆ ਸੀ।
   ਉਹ ਹੁਣੇ ਆਵੇਗਾ।
   ਉਹ ਹੁਣੇ ਆਇਆ ਹੈ।
2. **ਸਥਾਨਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਅੰਦਰ, ਬਾਹਰ, ਉੱਪਰ, ਨੀਚੇ, ਇੱਥੇ, ਉਥੇ ਆਦਿ।
   ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਘਰ ਦ ਅੰਦਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
3. **ਦਿਸ਼ਾਸੂਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਖੱਬੇ, ਸੱਜੇ, ਮੁਹਰੇ, ਸਾਹਮਣੇ, ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ, ਪਿੱਛੇ, ਆਦਿ।
   ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਕਲਾਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੋਂ ਆਇਆ।
4. **ਕਾਰਨਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸ ਲਈ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ।
   ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।
5. **ਗਿਣਤੀਸੂਚਕ ਕਿਰਿਕਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** 1,2, ...100
   ਪਹਿਲਾ, ਦੂਜਾ, ਤੀਜਾ, ਚੌਥਾ ....
   ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਇਆ।
6. **ਮਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਨਾਪ-ਤੋਲ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਰਤਾ ਕੁ, ਬਹੁਤ, ਥੋੜ੍ਹਾ, ਜ਼ਿਆਦਾ, ਘੱਟ ... ਜਿਵੇਂ: ਰਾਮ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੁੱਧ ਲਿਆਂਦਾ।
7. **ਪ੍ਰਕਾਰਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ/ਵਿਧੀਵਾਚਕ:-**
   ਹੌਲੀ, ਤੇਜ਼, ਛੇਤੀ, ਜਲਦੀ, ਫਟਾਫਟ।
   ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਹੌਲੀ ਲਿੱਖਦਾ ਹੈ।
8. **ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ:** ਜਰੂਰ, ਪੱਕਾ, ਅਵੱਸ਼, ਬੇਸ਼ੱਕ
   ਜਿਵੇਂ ਕੱਲ੍ਹ ਛੁੱਟੀ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਾਰਦੰਤਕ

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕਾਰਦੰਤਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦੱਸਣ ਕਰਕੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਵੇਂ: 1. ਸੋਹਣ **ਸੌਂ** ਰਿਹਾ ਹੈ। 2. ਸੁਰਜੀਤ **ਬੋਲਦਾ-ਬੋਲਦਾ** ਸੌਂ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਹਿਲੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ **ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ** ਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸੋਹਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ **ਬੋਲਦਾ-ਬੋਲਦਾ** ਕਾਰਦੰਤਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਸੌਣ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਕਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ।

ਕਾਰਦੰਤਕ 4 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

1. ਭਾਵਅਰਥ ਕਾਰਦੰਤਕ
2. ਭੂਤ ਕਾਲ ਕਾਰਦੰਤਕ
3. ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਰਦੰਤਕ
4. ਪੂਰਵ-ਪੂਰਕ ਕਾਰਦੰਤਕ

ਯੋਜਕ 2 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਦੋ ਉਪਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਯੋਜਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਮਾਨ ਯੋਜਕ 4 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਧੀਨ ਯੋਜਕ 7 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਨ ਯੋਜਕ: ਉਹ ਯੋਜਕ ਜੋ ਸਮਾਨ ਨਾਂਵ ਪੜਨਾਂਵ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਾਨ ਯੋਜਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਉਹ **ਅਤੇ** ਮੈਂ ਪੜਦੇ ਹਾਂ।

ਅਧੀਨ ਯੋਜਕ: ਅਧੀਨ ਯੋਜਕ ਮਿਸ਼ਰੀਤ ਵਾਂਕ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅਧੀਨ ਉਪਵਾਕ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਯੋਜਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਗਰੀਬ ਹੈ ਪਰ ਸੰਤੋਖੀ ਵੀ ਹੈ।

(ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ) (ਅਧੀਨ ਉਪਵਾਕ)

ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਕ

ਚਾਹੇ, ਭਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ, ਤਾਂ ਵੀ, ਜੇ, ਜੋ, ਅਤੇ, ਤੇ

ਇਕਹਰੇ ਯੋਜਕ: ਉਹ ਯੋਜਕ ਜੋ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਇਕਹਰੇ ਯੋਜਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਚਾਹੇ, ਭਾਵੇਂ, ਤਾਂ, ਫਿਰ, ਜੇ, ਅਤੇ ਆਦਿ

ਸੰਯੁਕਤ ਯੋਜਕ: ਉਹ ਯੋਜਕ ਜੋ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਯੋਜਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਭਾਵੇਂ ਵੀ, ਫਿਰ ਵੀ, ਕਿਉਂਕਿ, ਤਾਂ ਵੀ, ਇਸ ਲਈ।

ਸੰਬੰਧਕ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਸੰਬੰਧਕ ਨਾਂਵ ਅਤੇ ਪੜਨਾਂਵ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਕੇ ਸਬੰਧ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਯੋਜਕ ਨਾਂਵ ਪੜਨਾਂਵ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਰਾਮ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ।

1. **ਪੂਰਨ ਸੰਬੰਧਕ:** ਉਹ ਸਬੰਧਕ ਜੋ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕਲੇ ਆ ਕੇ ਸਬੰਧ ਪੈਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਨੇ, ਨੂੰ, ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ, ਦੀਆ, ਤੋਂ ਵਿੱਚ......। ਜਿਵੇਂ: ਸ਼ਾਮ **ਦੀ** ਕਿਤਾਬ ਹੈ।
2. **ਅਪੂਰਨ ਸੰਬੰਧਕ:** ਉਹ ਸਬੰਧਕ ਜੋ ਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਸਬੰਧ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਪੂਰਨ ਸੰਬੰਧਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਚਕਾਰ, ਬਾਹਰ, ਨਾਲ, ਕੋਲ, ਦੂਰ, ਪਰੇ, ਸਾਹਮਣੇ, ਵਿਰੁੱਧ ਆਦਿ। ਜਿਵੇਂ: ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੋਰ ਡਰ ਗਿਆ।
3. **ਦੁਬਾਜਰਾ/ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਸਬੰਧਕ:** ਉਹ ਸਬੰਧਕ ਜੋ ਕਦੇ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਅਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਦੁਬਾਜਰਾ ਜਾਂ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਸਬੰਧਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉੱਤੇ, ਹੇਠਾ, ਅੱਗੇ, ਪਿੱਛੇ, ਦੁਆਰਾ, ਜਿਹਾ, ਵਰਗਾ। ਜਿਵੇਂ: ਕਿਤਾਬ: ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਰੱਖੋ।

ਨੋਟ: ਸੰਬੰਧਕ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੰਧੀ ਪਿਛੇਤਰ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਤੂੰ ਘਰ **ਤੋਂ** ਰੋਟੀ ਲੈ ਆ, ਤੂੰ **ਘਰੋਂ** ਰੋਟੀ ਲੈ ਆ। ਪਹਿਲੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ **ਤੋਂ** ਸੰਬੰਧਕ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ **ਘਰੋਂ** ਸੰਧੀ ਪਿਛੇਤਰ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੇਖੋ: ਨੇੜੇ ਤੋਂ (ਨੇੜਿਓਂ), ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ (ਹੇਠੋਂ), ਸਕੂਲ ਤੋਂ (ਸਕੂਲੋਂ), ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ (ਪੈਰੀਂ), ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ (ਹੱਥੀ)

ਰੂਪ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਕ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਅਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ

ਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ : ਜਿਹੜੇ ਸੰਬੰਧਕ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਵਿੱਚ- ਵਿਚਕਾਰ, ਕਿਉਂ- ਕਿਉਂਕਿ,

ਅਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ: ਜਿਹੜੇ ਸੰਬੰਧਕ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ ਉਸਨੂੰ ਅਵਿਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਨੇ, ਨੂੰ, ਦਾ, ਦੇ ਆਦਿ।

ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ (Interjection) (!) 9 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ, ਗਮੀ, ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਖਦੇ ਹਨ।

1. **ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ**
   ਹੈਂ, ਅੱਛਾ, ਕੀ ਗੱਲ, ਸੱਚੀ ....
   ਜਿਵੇਂ: ਹੈ ! ਸੋਹਣ ਮਰ ਗਿਆ।
2. **ਗਮਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਹਾਏ ਰੱਬਾ, ਹਾਏ ਮਾਂ, ਉਫ਼, ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ।
   ਜਿਵੇਂ ਹਾਏ ਰੱਬਾ ! ਸਾਡੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ।
3. **ਸੰਬੋਧਨੀ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਉਏ, ਨੀ, ਵੇਂ। ਜਿਵੇਂ: ਉਏ ! ਰੌਲਾ ਨਾ ਪਾਓ।
4. **ਪ੍ਰਸੰਸਾਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਬਹੁਤੇ ਅੱਛੇ, ਸਾਬਾਸ਼, ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ, ਧੰਨ, ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ, ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ,
   ਜਿਵੇਂ: ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
5. **ਲਾਹਨਤਵਾਚਕ: ਫਿਟਕਾਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਬੇਸ਼ਰਮ, ਦੁਰ ਫਿਟੇ ਮੂੰਹ, ਦਫਾ ਹੋ ਜਾ, ਦੁਰ ਲਾਹਨਤ
   ਜਿਵੇਂ: ਬੇਸ਼ਰਮ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
6. **ਅਸੀਸਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ**
   ਜਿਊਂਦਾ ਰਹਿ ਜਵਾਨੀਆਂ ਮਾਣੇ, ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣ, ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਹੋਵੇ, ਬੁਡ ਸੁਹਾਗਣ, ਗੁਰੂ ਭਲਾ ਕਰੇ।
   ਜਿਊਂਦਾ ਰਹਿ ! ਤੂੰ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਵਾਈ।
7. **ਇੱਛਾਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:** ਕਾਸ਼, ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਹੇ ਰਾਮ, ਹੇ ਦਾਤਾ, ਹੇ ਹਰੀ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
   ਜਿਵੇਂ: ਕਾਸ਼ ! ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਾ।
8. **ਸੂਚਨਾਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਸਾਵਧਾਨ, ਖਬਰਦਾਰ, ਬੱਚ ਕੇ, ਹੱਟ ਕੇ, ਠਹਿਰੀ ਜਰਾ, ਜਰਾ ਸੁਣਿਓ, ਦੇਖੀ ਜਰਾ।
   ਜਿਵੇ: ਖਬਰਦਾਰ! ਸਾਹਮਣੇ ਟੋਆ ਹੈ।
9. **ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ:**
   ਆਊ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆ ਨੂੰ, ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਾਡੇ।
   ਜਿਵੇਂ: ਆਊ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ।

ਭਾਗ – 3

ਵਾਕ ਬੋਧ

ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਾਕ ਬੋਧ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਰਥ ਪੱਖ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

1. **ਸਾਧਾਰਨ ਵਾਕ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵਾ ਸੁਤੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਵਾਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਮੋਹਣ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।
2. **ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ:** ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕਿਰਿਆਵਾ ਹੁੰਦੀਆ ਹਨ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਉਪਵਾਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਪਵਾਕ ਵੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਵਾਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਪਵਾਕ ਨੂੰ ਯੋਜਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:- (1) ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਬੱਚੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। (2) ਸੋਹਣ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੋਹਣ ਨੇ ਗੱਡੀ ਫੜ ਲਈ। (3) ਭੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੇ।
3. **ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਵਾਕ:** ਇੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਪਵਾਕ ਉਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।ਉਪਵਾਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਯੋਜਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: (1) ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। (2) ਕੁੱਤਾ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਗਿਆ। (3) ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਹੀ ਉਹ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਦੇਸ਼	**ਵਿਧੇਅ**
ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।	ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਕ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਧੇਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਸੋਹਣ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਉਦੇਸ਼	ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਵਿਧੇਅ

ਕਾਰਜ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਾਕ 5 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

1. **ਆਗਿਆ ਸੂਚਕ ਵਾਕ**

(ੳ) ਹੁਕਮੀ ਵਾਕ (ਅ) ਬੇਨਤੀ ਵਾਕ

ਜਿਵੇਂ:- 1. ਰਾਮ ਨੇ ਸੋਹਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾ। (ਹੁਕਮੀ ਵਾਕ)

2. ਸੋਹਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਓ। (ਬੇਨਤੀ ਵਾਕ)

2. **ਪ੍ਰਸ਼ਨਿਕ ਵਾਕ: ?**

ਜਿਵੇਂ: ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?

ਤੁਸੀ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ?

3. **ਵਿਸਮਿਕ ਵਾਕ: !**

ਹੈ ! ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ।

4. **ਸਰਲ ਬਿਆਨਿਆ ਵਾਕ:**

ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ।

(ੳ) ਹਾਂ ਵਾਚਕ, ਜਿਵੇਂ: ਮੋਹਣ ਘਰ ਹੈ।

(ਅ) ਨਾਂਹ ਵਾਚਕ, ਜਿਵੇਂ: ਮੋਹਣ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

5. **ਇੱਛਾ ਸੂਚਕ ਵਾਕ:** ਕਾਸ਼ ! ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਾਚ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

1. **ਕਰਤਰੀ ਵਾਚ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਪਹਿਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕਰਤਰੀ ਵਾਚ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: **ਸ਼ਾਮ** ਹਾਕੀ ਖੇਡਦਾ ਹੈ।
2. **ਕਰਮਣੀ ਵਾਚ:** ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਪਹਿਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕਰਮਣੀ ਵਾਚ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: **ਹਾਕੀ** ਸ਼ਾਮ ਦੁਆਰਾ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ ਬੋਧ

ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨਆਰਥਕ, ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ, ਬਹੁ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ, ਅਖਾਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਅਰਥ ਬੋਧ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ (One Word)

1. ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਜਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ — ਉਤਪਾਦਨ
2. ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਨਾ ਹੋਵੇ — ਓਭੜ/ਓਪਰਾ
3. ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ — ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ
4. ਜਿਹੜੀ ਘਟਨਾ ਕਦੇ ਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੋਵੇ — ਅਣਹੋਣੀ
5. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ — ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ
6. ਨੀਂਦ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣੀ — ਅਨੀਂਦਰਾ
7. ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ (ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੇ) — ਆਸਤਕ
8. ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ — ਆਤਮ-ਕਥਾ/ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ
9. ਮੀਂਹ/ਵਰਖਾ ਨਾ ਪੈਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ — ਔੜ/ਸੋਕਾ
10. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਸਹਿ
11. ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਕਹਿ
12. ਜਿਹੜਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਣ ਦੇ ਹੋਵੇ — ਅਖੰਡ-ਪਾਠ
13. ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ — ਅਗਿਆਨੀ
14. ਜੋ ਜਿੱਤਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਜਿੱਤ
15. ਅਨੋਖੀ, ਅਜੀਬ ਅਥਵਾ ਅਲੌਕਿਕ ਚੀਜ਼-ਵਸਤ ਆਦਿ — ਅਜੂਬਾ
16. ਜਿਸ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਟੱਲ
17. ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਥਵਾ ਅਣਖ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੋਵੇ — ਅਣਖੀ/ਅਣਖੀਲਾ
18. ਮਨ/ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ — ਅੰਤਰਜਾਮੀ
19. ਜਿੱਥੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ — ਅਦਾਲਤ
20. ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਜਿਹੜਾ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ) — ਅਦਿੱਖ
21. ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਭੁੱਲ
22. ਜੋ ਮਿਟਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ — ਅਮਿਟ
23. ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬੇਨਤੀ — ਅਰਜੋਈ
24. ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਨਾ ਹੋਵੇ — ਅੱਲ੍ਹੜ/ਅਨਾੜੀ
25. ਭੇਡਾਂ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ — ਇੱਜੜ
26. ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਛਪਣ ਵਾਲਾ ਅਖ਼ਬਾਰ — ਸਪਤਾਹਿਕ
27. ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ — ਸਮਕਾਲੀ
28. ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ/ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ — ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ
29. ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ — ਸਹਿਪਾਠੀ
30. ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਧ ਪਾੜਨੀ — ਸੰਨ੍ਹ
31. ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ — ਸਰਗਮ
32. ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕਮਤ ਹੋਣਾ — ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ
33. ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ — ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ
34. ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਵਾਰਥ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ — ਸਵਾਰਥੀ
35. ਜਿਸ ਦਾ ਪਤੀ ਜਿਊਂਦਾ ਹੋਵੇ — ਸੁਹਾਗਣ

36.	ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਧਰਮ ਲਈ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ (ਵਾਰਨ) ਵਾਲਾ	ਸ਼ਹੀਦ
37.	ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ	ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ/ਸਿਵੇ
38.	ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਮੀਨ/ਪਿੰਡ ਦੀ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂ	ਸ਼ਾਮਲਾਟ/ਰਕੜਾਂ
39.	ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕ੍ਰਿਤੀ/ਰਚਨਾ	ਸ਼ਾਹਕਾਰ
40.	ਇੱਕੋ/ਬਰਾਬਰ ਉਮਰ ਦੇ	ਹਮਉਮਰ/ਹਾਣੀ
41.	ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗੇ (ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ)	ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰਾ
42.	ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ	ਹਾਜ਼ਰ-ਜਵਾਬ
43.	ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ	ਕਹਾਣੀਕਾਰ
44.	ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ	ਕਬਰਿਸਤਾਨ
45.	ਕੰਮ ਤੋਂ ਜੀਅ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਕੰਮਚੋਰ
46.	ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ/ਵਾਲੀ	ਕਠਪੁਤਲੀ
47.	ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਕਵੀ
48.	ਲੋਕਾਂ/ਪਰਜਾ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ	ਗਣਤੰਤਰ/ਲੋਕ-ਰਾਜ
49.	ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਗਾਲੜੀ
50.	ਗੜਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ	ਗੜੇਮਾਰ
51.	ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ/ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਣ ਵਾਲਾ/ਨਮਕ ਹਰਾਮ	ਗੱਦਾਰ
52.	ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰ/ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਚਿੱਤਰਕਾਰ
53.	ਚੁਗ਼ਲੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਚੁਗ਼ਲਖ਼ੋਰ
54.	ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਹੋਣ (ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵ)	ਚੁਪਾਇਆ
55.	ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਿਕਲਦੇ ਹੋਣ	ਚੁਰਸਤਾ
56.	ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਛਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ	ਛਾਪਾਖਾਨਾ
57.	ਜੱਗ ਨਾਲ ਜਾਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬੀਤੀ	ਜੱਗਬੀਤੀ
58.	ਕਿਸੇ ਗੁਣ-ਔਗੁਣ ਜਾਂ ਕਮੀ ਦਾ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਣਾ	ਜਮਾਂਦਰੂ
59.	ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ 'ਚੋਂ ਵੱਡਾ	ਜੇਠਾ
60.	ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਰਹਿਣੇ	ਝੜ
61.	ਲਗਾਤਾਰ ਬਰਖਾ ਹੋਣੀ	ਝੜੀ
62.	ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਏ/ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ	ਟਕਸਾਲ
63.	ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ	ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ
64.	ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਅਦਾ ਧਨ ਹੋਵੇ	ਧਨਾਢ
65.	ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਦਾ ਪੱਖ ਨਾ ਪੂਰੇ	ਨਿਰਪੱਖ
66.	ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ	ਨਿਰਬਲ
67.	ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਲ ਦੇ	ਨਿਰਮਲ
68.	ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਨਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਭਾ	ਨਗਰ-ਪਾਲਕਾ
69.	ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਲੇਖਕ	ਨਾਵਲਕਾਰ
70.	ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਪਰਉਪਕਾਰੀ
71.	ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਜਾਂ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਚੁਣਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ	ਪੰਚਾਇਤ
72.	ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ	ਭੁਲੱਕੜ
73.	ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ	ਭੇਡ-ਚਾਲ
74.	ਜਿਸ ਭੂਮੀ ਤੇ ਦੂਰ ਤੱਕ ਰੇਤ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ	ਮਾਰੂਥਲ
75.	ਮਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਬੋਲੀ/ਭਾਸ਼ਾ	ਮਾਂ-ਬੋਲੀ/ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ

76.	ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਮਰ ਗਏ ਹੋਣ	ਯਤੀਮ/ਅਨਾਥ
77.	ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਵਿਚੋਲਾ
78.	ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਠਠੇਰਾ
79.	ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਸੁਨਿਆਰਾ
80.	ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਣ ਵਾਲਾ	ਦਰਜੀ
81.	ਪਤੀ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਨਨਾਣ
82.	ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ	ਆਸਤਕ
83.	ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਾ-ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ	ਨਾਸਤਕ
84.	ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਥਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	ਸ਼ਾਮਲਾਟ
85.	ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਕੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ	ਟਕਸਾਲ
86.	ਜੋ ਜਖਮ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋਏ	ਅੱਲੜ
87.	ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ
88.	ਹੀਰੇ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਜੋਹਰੀ
89.	ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਸਰਾਫ਼
90.	ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ	ਛਿੰਦਾ
91.	ਜਿਸ ਸੜਕ ਦੇ ਚਾਰ ਰਸਤੇ ਹੋਣ	ਚੁਰਸਤਾ
92.	ਪਹਿਲਾ ਜੰਮਿਆ ਬੱਚਾ	ਪਲੇਠਾ ਜਾਂ ਜੇਠਾ
93.	ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਘੁਮਿਆਰ
94.	ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ	ਭਗੌੜਾ
95.	ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਦੀ ਸੜਕ	ਫਿਰਨੀ
96.	ਬੱਕਰੀਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ	ਆਜੜੀ
97.	ਚੂੜੀਆਂ/ਵੰਗਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ	ਵਣਜਾਰਾ
98.	ਚੁੰਨੀਆਂ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ	ਲਲਾਰੀ
99.	ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਸੁਦਾਗਰ
100.	ਆਟਾ ਪੀਸਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ	ਘਰਾਟ
101.	ਪਾਲਕੀ (ਡੋਲੀ) ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ	ਕਹਾਰ
102.	ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਅਸਤਬਲ
103.	ਮੁੰਡਿਆ ਦਾ ਇਕੱਠ	ਮੰਡੀਰ
104.	ਜਿੱਥੇ ਇੱਟਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ	ਭੱਠਾ
105.	ਇੱਕ ਦਮ ਤੇਜ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬਰਸਾਤ	ਬਾਛੜ
106.	ਮੁਰਗਾ/ਮੁਰਗੀ/ਕਬੂਤਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਖੁੱਡਾ
107.	ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਹਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਰੋਟੀ	ਮਕਾਣ
108.	ਕਮੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਪੈਸੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ	ਫਬੂਈ, ਝੱਗਾ, ਖੀਸਾ, ਜੇਬ, ਬੋਝਾ, ਗੁਥਲਾ
109.	ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ	ਹੇੜ
110.	ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੱਸਣਾ ਜਾਂ ਰੋਣਾ	ਕਿਲਕਾਰੀ
111.	ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਗਿਆ ਘਾਹ	ਕੱਖ
112.	ਪੈਂਟ ਦੀ ਜੇਬ	ਗੀਜ਼ਾ
113.	ਆਤਮਾ/ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਅਧਿਆਤਮਕ
114.	ਪਦਾਰਥਾਂ/ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਦੁਨਿਆਵੀ
115.	ਵੇਦ ਦਾ ਅਰਥ	ਗਿਆਨ
116.	ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਗੁਰਮੁੱਖ

117. ਮੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਮਨਮੁੱਖ
118. ਪਤੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਜੇਠ
119. ਪਤੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਦਿਓਰ
120. ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਨ	ਅਖਾੜਾ
121. ਜੇਠ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਜੇਠਾਣੀ
122. ਜਿਸ ਧਰਤੀ/ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਉੱਗੇ	ਬੰਜਰ
123. ਬਿਨਾ ਪੈਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ	ਵਗਾਰ
124. ਨਵੀਨ/ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੋਵੇ	ਅਜੋਕਾ
125. ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜੀ ਗਈ ਫਸਲ	ਅਗੇਤੀ
126. ਉਹ ਗਊ ਜਾਂ ਮੱਝ ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰ ਔਖੀ ਨਿਕਲੇ	ਘਰੂੜ
127. ਉਹ ਗਊ ਜਾਂ ਮੱਝ ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰ ਸੌਖੀ ਨਿਕਲੇ	ਖਿੱਲ
128. ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਟਿਕ ਕੇ ਨਾ ਰਹਿਣ	ਟੱਪਰੀਵਾਸ
129. ਚਰਖਾ ਕੱਤਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕਠ	ਤ੍ਰਿੰਞਣ
130. ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਆਪਣਾ ਕਰਜਾ ਨਾ ਉਤਾਰ ਸਕੇ	ਦੀਵਾਲੀਆ
131. ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ	ਵਕਤਾ
132. ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ	ਸਰੋਤਾ
133. ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸੂਏ ਵਾਲੀ ਮੱਝ/ਗਾਂ	ਹਰਵਰਿਆਈ
134. ਤਾਜ਼ੀ ਗਾਂ ਮੱਝ	ਲਵੇਰੀ/ ਸੱਜਰ
135. ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਆਖਰੀ ਜਾਂ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ	ਬੁਰਜੀ
136. ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਫ਼ੀਲਖ਼ਾਨਾ
137. ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ	ਅਨੂਪ
138. ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਥਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚਾਵੇ	ਜਾਸੂਸ
139. ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਆਈ ਜਨਮ ਦੀ ਓਹੀ ਤਾਰੀਕ	ਵਰ੍ਹੇ-ਗੰਢ
140. ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਥਾਂ	ਪੌਣਾ
141. ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦੀ ਆਦਤ ਹੋਵੇ	ਵੱਢੀ ਖੋਰ
142. ਜਿਹੜਾ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਗੱਲ ਕਰੇ	ਉਦਾਰਚਿਤ
143. ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ	ਵਿਦਵਾਨ
144. ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ	ਵਿਸਾਹ-ਘਾਤੀ
145. ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ	ਵਾਰ
146. ਜਿਹੜਾ ਮੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ	ਅਮੋੜ
147. ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਮਹਾਵਤ
148. ਰੋਟੀ (ਫੁਲਕਾ) ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ	ਗੁਰਾਹੀ, ਬੁਰਕੀ
149. ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਪੰਗਤ
150. ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਸਰਘੀ-ਵੇਲਾ, ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲਾ
151. ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਪਾਠੀ
152. ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ	ਗ੍ਰੰਥੀ
153. ਕੱਪੜਾ ਬੁਨਣ ਵਾਲਾ	ਜੁਲਾਹਾ
154. ਕੱਪੜੇ ਬੁਨਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਦਰਜੀ
155. ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਸਤ ਮਲੰਗ ਹੋਵੇ	ਅਲਬੇਲਾ
156. ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣ	ਰਾਮਰਾਜ
157. ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ	ਪਾਂਧੀ

158. ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ	ਅਲੱਖ
159. ਜਿਸਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਜਾਵੇ	ਹੁੰਗਾਰਾ
160. ਕਰਿਆਨੇ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ	ਸੁਦਾਗਰ
161. ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੇ	ਆਕੀ
162. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜ ਪੈਣ	ਖਾਨਾਜੰਗੀ
163. ਪਤੀ/ਪਤਨੀ ਦੀ ਨਾਨੀ	ਨਨੇਹਸ
164. ਸੱਸ ਦੀ ਦਰਾਣੀ ਜਾਂ ਜਠਾਣੀ	ਪਤੀਹਸ
165. ਬੁਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਾਲਾ	ਐਬੀ
166. ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ	ਔਂਤਰਾ
167. ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੋਵੇ	ਸੌਂਤਰਾ
168. ਜਿੱਥੇ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ	ਔਲੂ
169. ਇੱਕੋ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਠੱਗੇ ਗਏ ਦੋ ਗਾਹਕ	ਸਾਂਢੂ
170. ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਸਰਾਂ
171. ਜਿਹੜਾ ਖੂਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਵੇ	ਬੋੜਾ ਖੂਹ
172. ਮੱਝ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਕੱਟਰੂ
173. ਪੈਦਲ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਪਾਂਧੀ
174. ਪਤੀ/ਪਤਨੀ ਦੀ ਭੂਆ	ਫੁਫੇਹਸ
175. ਜਵਾਰ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਚਰ੍ਹੀ
176. ਸੱਸ ਦੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਦਦੇਹਸ
177. ਗ੍ਰਹਿ (ਘਰ) ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਰਸਮ	ਚੌਂਠ
178. ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੋ ਜਾਏ	ਘੱਲੂਘਾਰਾ
179. ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਸਤ ਹੋਵੇ	ਅਲਬੇਲਾ
180. ਨਖਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੀਵੀਂ	ਮਜਾਜਣ
181. ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੇ	ਨਘੋਚੀ
182. ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੂਮਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	ਮਸਤੀ-ਹੁਲਾਰਾ
183. ਕਪਾਹ ਚੁੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ	ਚੋਣੀਆਂ
184. ਮੌਤ ਦੀ ਦੇਵੀ	ਚੰਡੀ ਮਾਤਾ
185. ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਦਹੀ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ	ਜਾਗ
186. ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ	ਅੜਬੰਗ
187. ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਅੱਥਰਾ
188. ਉਸਤਤ/ਜੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ	ਭੱਟ
189. ਡੋਲੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ	ਭੰਡ
190. ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ	ਬਿਬਾਣ
191. ਕਿਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ	ਜਾਮਨ/ਜਾਮਨੀ
192. ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ	ਸੁਹਿਰਦ
193. ਉੱਕਾ-ਪੁੱਕਾ ਭਾਅ (ਰੇਟ) ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਸਾਲਮ
194. ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਜੁੰਮੇਰਾਤ
195. ਡੰਡਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ	ਸਲੋਤਰੀ
196. ਸੌਦਾ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਅਦੇ ਵਾਲੀ ਰਕਮ	ਸਾਈ
197. ਸ਼ਰਾਬ ਦੇਣ/ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਸਾਕੀ
198. ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ	ਕਲਾਲ
199. ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ	ਸਾਖੀ

200. ਜਨਮ, ਵਿਆਹ, ਮੌਤ ਦੇ ਰਿਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਹਨ	ਸੰਸਕਾਰ
201. ਜਿਹੜਾ ਫ਼ਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਰੱਖੇ	ਨਿਸ਼ਕਾਮੀ
202. ਜੋ ਕਦੇ ਨਾ ਥੱਕੇ	ਅਣਥੱਕ
203. ਜੋ ਖਾਸ ਹੋਵੇ	ਵਿਲੱਖਣ
204. ਸਿੱਕਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ	ਭਾਨ
205. ਅਫ਼ਸੋਸ ਲਈ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵਿਛਾਇਆ ਕੱਪੜਾ	ਸੱਥਰ
206. ਸੜਕ ਜਾਂ ਨਹਿਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਬੇਲਦਾਰ
207. ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ	ਕ੍ਰਿਤੱਗ
208. ਜਿਸ ਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ	ਅਗੰਮੜਾ
209. ਉਹ ਔਰਤ ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲਾ	ਮਰਦਾਵੀਂ
210. ਭੇਡਾਂ/ਬੱਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ	ਵਾੜਾ
211. ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਬੁਨਣ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ	ਖੱਡੀ
212. ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਸ਼ਗਨ ਦੀ ਰਮਸ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ	ਲਾਗੀ
213. ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਗਲੀ ਵਿਚ ਹੋਕਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ	ਐਦੀ
214. ਜਿਹੜਾ ਆਮ ਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਖਾਸ ਹੋਵੇ	ਵਿਲੱਖਣ
215. ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਇੱਕ ਸੱਥ ਸਮੁਦਾਇ 'ਚ ਨਾ ਰਹੇ	ਚੁਫੇਰਗੜ੍ਹੀਆ
216. ਕਿਸੇ ਸੁਆਰਥ ਅਧੀਨ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ	ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ
217. ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਲਵੇ	ਮੁਸ਼ਟੰਡਾ
218. ਜਿੱਥੇ ਪੈਸਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ	ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ

ਮੁਹਾਵਰਾ

ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਨਿਯਮ: ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਅਤੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'ਣ' ਅੱਖਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ।

	ਮੁਹਾਵਰਾ	ਅਰਥ
1.	ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਲਹੂ ਉੱਤਰਨਾ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਾ
2.	ਅੰਨੇ ਅੱਗੇ ਦੀਦੇ ਗਾਲ੍ਹਣੇ	ਬੇਕਦਰੇ ਕੋਲ ਦੁੱਖ ਫੋਲਣੇ
3.	ਆਂਦਰਾਂ ਠਾਰਨਾ	ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਣੀ
4.	ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਣਾ	ਛੱਡ ਦੇਣਾ
5.	ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਚੱਟਣਾ	ਬੇਸੁਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
6.	ਆਵਾ ਊਤ ਜਾਣਾ	ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ/ਟੱਬਰ ਭੈੜਾ ਨਿਕਲਣਾ
7.	ਆਟੇ ਵਿੱਚ ਲੂਣ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਹੋਣੀ
8.	ਇੱਕੋ ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਵੱਟੇ ਹੋਣੇ	ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣਾ
9.	ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਵਜਾਉਣੀ	ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣਾ
10.	ਇੱਜਤ ਨੂੰ ਵੱਟਾ ਲੱਗਣਾ	ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਣੀ
11.	ਸਰ ਕਰਨੀ	ਜਿੱਤ ਜਾਣਾ
12.	ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ	ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ
13.	ਸੱਜੀ ਬਾਹ ਹੋਣਾ	ਪੱਕਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਣਾ
14.	ਸਾਖੀ ਭਰਨੀ	ਗਵਾਹੀ ਭਰਨੀ

15.	ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੁੰਡਾ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਾ ਹੋਣਾ
16.	ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਹੋਣਾ	ਵਿਧਵਾ ਹੋਣਾ
17.	ਸੁੱਤੀ ਕਲਾ ਜਗਾਉਣੀ	ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਛੇੜ ਲੈਣੀ
18.	ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁੱਛ ਫੜਨੀ	ਤਾਕਤਵਰ ਨਾਲ ਪੱਗਾ ਲੈਣਾ
19.	ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੰਕਾ ਬਣਾਉਣਾ	ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ
20.	ਖੰਡ-ਖੀਰ ਹੋਣਾ	ਇਕੱਠਿਆਂ ਰਹਿਣਾ
21.	ਸਿਰ ਪੈਰ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਕੋਈ ਗੱਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਾ ਹੋਣਾ
22.	ਸਿਰ ਫਿਰ ਜਾਣਾ	ਅਕਲ ਮਰ ਜਾਣੀ
23.	ਸੱਤੀ ਕੱਪੜੀ ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਾ
24.	ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨੱਗ ਜਾਣਾ	ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ
25.	ਸੁਰ ਮਿਲਣਾ	ਇਕੋ ਸਲਾਹ ਹੋਣੀ
26.	ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਤੋਤੇ ਉਡਣੇ	ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ
27.	ਹੱਥੀਂ ਛਾਂ ਕਰਨੀ	ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ
28.	ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰਨੇ	ਧੀ/ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ
29.	ਹੌਲਾ ਪੈਣਾ	ਹੌਂਸਲਾ ਘੱਟ ਜਾਣਾ
30.	ਹੱਥ ਤੰਗ ਹੋਣਾ	ਪੈਸਾ ਦਾ ਘੱਟ ਹੋਣਾ
31.	ਹੱਥ ਅੱਡਣੇ	ਭੀਖ ਮੰਗਣੀ
32.	ਹੱਥ ਗਰਮ ਕਰਨੇ	ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ
33.	ਗਿੱਲਾ ਪੀਹਣ ਪਾਉਣਾ	ਕੰਮ ਲੰਮਾ ਕਰਨਾ
34.	ਹੱਥ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣਾ	ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ
35.	ਹਿੱਕ ਉੱਤੇ ਮੁੰਗ ਦਲਣਾ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਾਉਣਾ
36.	ਹਿੰਗ ਫਟਕੜੀ ਨਾ ਲੱਗਣਾ	ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਾ ਹੋਣਾ
37.	ਖ਼ੂਨ ਚਿੱਟਾ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਅਪਣੱਤ ਨਾ ਰਹਿਣੀ/ ਆਪਣਾ ਪਨ ਨਾ ਰਹਿਣਾ
38.	ਕੱਛਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣਾ
39.	ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ	ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ
40.	ਕੰਨ ਖੜੇ ਹੋਣਾ	ਚੇਤੰਨ ਹੋਣਾ
41.	ਖਾਕ ਛਾਣਨੀ	ਵਿਅਰਥ ਕੰਮ ਕਰਨੇ
42.	ਖੁੰਬ ਠੱਪਣੀ	ਆਕੜ ਭੰਨਣੀ
43.	ਖ਼ੂਨ ਸਫੈਦ ਹੋਣਾ	ਆਪਣਾ ਪੰਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
44.	ਖੰਡ ਖੀਰ ਹੋਣਾ	ਘੁਲ-ਮਿਲ ਜਾਣਾ
45.	ਗਲਾ ਭਰ ਆਉਣਾ	ਹੰਝੂ ਗੇਰਨੇ
46.	ਗੰਗਾ ਨਹਾਉਣਾ	ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਣਾ
47.	ਗੋਗਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਝਾੜਨਾ	ਕੇਵਲ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
48.	ਗਿੱਲੇ ਗੋਹੇ ਵਾਂਗ ਧੁਖਣਾਂ	ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਦੁੱਖੀ ਹੋਣਾ
49.	ਗੁੱਡੀ ਚੜਨੀ	ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੋਣੀ
50.	ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲਣੇ	ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣੀ
51.	ਘੋਗਲ ਕੰਨਾ ਬਨਾ	ਮਚਲਾ ਹੋਣਾ
52.	ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਮਾਰਨੀ	ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣਾ
53.	ਡੰਡੇ ਵਜਾਉਣਾ	ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ
54.	ਤੇਲ ਚੋਣਾ	ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ
55.	ਤੀਰ ਤਿੱਤਰ ਹੋਣਾ	ਦੌੜ ਜਾਣਾ

56.	ਤਰਲੋ ਮੱਛੀ ਹੋਣਾ	ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਣਾ
57.	ਦੁੱਧ ਦਾ ਉਬਾਲਾ	ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜੋਸ਼
58.	ਦੰਦ ਪੀਹਣੇ	ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਜਾਣਾ
59.	ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਨੇ	ਹਰਾ ਦੇਣਾ
60.	ਨੱਕ ਰਗੜਨੇ	ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ
61.	ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਦੇਣਾ	ਕਠੋਰ ਮੰਨ ਨੂੰ ਨਰਮ ਕਰ ਦੇਣਾ
62.	ਪਾਣੀਓ ਪਤਲਾ ਕਰਨਾ	ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ
63.	ਫੂਲੇ ਨਾ ਸਮਾਉਣਾ	ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ
64.	ਬਿੱਲੀ ਲਈ ਛਿੱਕਾ ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ	ਬਿਨਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲਣੀ
65.	ਬਿਸਤਰਾ ਗੋਲ ਕਰਨਾ	ਤੁਰ ਪੈਣਾ
66.	ਮੁੱਛ ਦਾ ਵਾਲ ਬਣਨਾ	ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਣਾ
67.	ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲ ਪਾਉਣਾ	ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ
68.	ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋਣਾ	ਗੁਸੇ ਹੋਣਾ
69.	ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਕੁਝ ਨਾ ਵਿਗੜਨਾ
70.	ਲੋਈ ਲਾਹੁਣੀ	ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰਨੀ
71.	ਲੋਹਾ ਮੰਨਣਾ	ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੰਨਣਾ
72.	ਝਾਟੇ ਵਿੱਚ ਸੁਆਹ ਪਾਉਣੀ	ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਵਾਉਣੀ
73.	ਝੱਗ ਛੱਡਣਾ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ
74.	ਝੁੱਗਾ ਝੋੜ ਕਰਨਾ	ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ
75.	ਝਈਆਂ ਲੈਣੀਆਂ	ਲੜਨਾ
76.	ਝੱਗ ਵਾਂਗ ਬੈਠ ਜਾਣਾ	ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣੀ
77.	ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨਾ	ਸਿਰਫ ਗੱਲੀ ਬਾਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
78.	ਜਿੰਦੜੀ ਘੋਲ ਘੁਮਾਉਣਾ	ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣਾ
79.	ਜੜ੍ਹੀ ਤੇਲ ਦੇਣਾ	ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣਾ
80.	ਜੀਭ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਦੇਣਾ	ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਣਾ
81.	ਜੀਅ ਖੱਟਾ ਹੋਣਾ	ਪਿਆਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
82.	ਜੱਖਣਾ ਪੁਟਣੀ	ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ
83.	ਛਿਤਰ ਖੋਸੜਾ ਹੋਣਾ	ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਨਾ
84.	ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ
85.	ਛਾਉਣੀ ਪਾਉਣੀ	ਪੱਕਾ ਡੇਰਾ ਕਰਨਾ
86.	ਛਿੱਕੇ ਉਤੇ ਟੰਗਣਾ	ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ
87.	ਛਾਈ ਮਾਈ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਾ
88.	ਛਹਿਬਰ ਲਾਉਣੀ	ਰੌਣਕ ਲਾਉਣੀ
89.	ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰ ਧਰਨੇ	ਆਪਣੀ ਰੀਝ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ
90.	ਛੱਤ ਪਾੜ ਕੇ ਰੱਬ ਬਹੁੜਨਾ	ਇੱਕ ਦੱਮ ਮਦਦ ਮਿਲਣੀ
91.	ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦੇਣੀ	ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ
92.	ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣਾ	ਮਰ ਜਾਣਾ
93.	ਚੁਆਤੀ ਲਾਉਣੀ	ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ
94.	ਚੰਮ ਉਧੇੜਨਾ	ਬਹੁਤ ਮਾਰਨਾ
95.	ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਹੋਣਾ	ਗਰੀਬ ਦੇ ਘਰ ਸੁਝਵਾਨ ਹੋਣਾ
96.	ਘੇਸਲ ਮਾਰਨੀ	ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣਨੀ

97.	ਚਾਦਰ ਪਾਉਣੀ	ਵਿਧਵਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ
98.	ਚੱਕੀ 'ਚੋ ਬਹਿਣਾ	ਗੱਲ ਲੰਮੀ ਕਰ ਦੇਣਾ
99.	ਘੁੰਡੀ ਖੋਲ੍ਹਣੀ	ਭੇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣਾ
100.	ਘੋਗਲ ਕੰਨਾ ਬਣਨਾ	ਮਚਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ
101.	ਗੋਂਦਾਂ ਗੁੰਦਣਾ	ਸਾਜ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ
102.	ਗੰਢ-ਤੁੱਪ ਕਰਨੀ	ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੌਦੇਬਾਜੀ ਕਰਨੀ
103.	ਖੂਹ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਖੂਹ ਲੱਗਣੀ	ਆਮਦਨ ਖ਼ਰਚ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣਾ
104.	ਖੀਸੇ ਭਰਨੇ	ਪੁਠੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣੇ
105.	ਕਣਕ ਨਾਲ ਘੁਣ ਪਿਸਣਾ	ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇਣੀ
106.	ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਜਾਣੀ	ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ
107.	ਕਦਮਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਨਾ	ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ
108.	ਕੌਲ ਪਾਲਣੇ	ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ
109.	ਹਵਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ	ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ
110.	ਕੁੱਛੜ ਬੈਹ ਕੇ ਦਾਹੜੀ ਖੋਹਣੀ	ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ
111.	ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਲਣਾ/ਬੋਲਣਾ	ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨੀ, ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ
112.	ਕੌੜੀ ਵੇਲ਼ ਵਾਂਗ ਵਧਣਾ	ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨਾ
113.	ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਜਮਾਉਣੀ	ਪਰਤੱਖ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਉਣਾ
114.	ਹੱਥੀਂ ਛਾਂ ਕਰਨੀ	ਆਦਰ ਕਰਨਾ
115.	ਹਰਨ ਹੋਣਾ	ਭੱਜ ਜਾਣਾ
116.	ਸੁੱਕੇ ਬਾਗ ਹਰੇ ਹੋਣਾ	ਕਿਸਮਤ ਬਦਲ ਜਾਣੀ
117.	ਸਾੜ੍ਹਸਤੀ ਆਉਣਾ	ਮਾੜੇ ਦਿਨ ਆਉਣੇ
118.	ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਣੇ	ਸਿਫਤ ਕਰਨੀ
119.	ਸੋਹਿਲੇ ਸੁਣਾਉਣੇ	ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣਾ
120.	ਸੱਤਰਿਆ ਬੱਤ੍ਹਰਿਆ ਜਾਣਾ	ਅਕਲ ਮਾਰੀ ਜਾਣੀ
121.	ਸਿਰ ਮੰਨਣਾ	ਠੱਗ ਲੈਣਾ
122.	ਸਾਖੀ ਭਰਨੀ	ਗਵਾਹੀ ਦੇਣੀ
123.	ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਣਾ	ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ
124.	ਸੱਕ ਲਾਹਣੇ	ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕਢਣਾ
125.	ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਖੋਪੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਣੇ	ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਦੇਣਾ
126.	ਅੰਗ ਪਾਲਣਾ	ਸਾਥ ਦੇਣਾ
127.	ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੱਥ ਬਟੇਰ ਆਉਣਾ	ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਣੀ
128.	ਅਲਖ ਜਗਾਉਣੀ	ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਣੀ
129.	ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਣਾ	ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਦੇਣਾ
130.	ਆਹੂ ਲਾਣਾ	ਬੁਰੀ ਗਤ ਕਰਨਾ
131.	ਅੱਖ ਮੈਲੀ ਕਰਨੀ	ਸੋਚ ਗ਼ਲਤ ਹੋਣੀ
132.	ਅੱਖ ਲੜਨੀ	ਪਿਆਰ ਪੈ ਜਾਣਾ
133.	ਉੱਨ ਲਾਹਣਾ	ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਲੁਟਣਾ
134.	ਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ	ਉਸਤਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ
135.	ਫੁਰੇਬਣ ਹੋਣਾ	ਫੱਫੇ ਕੁੱਟਣੀ
136.	ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਭਿੱਜੇ	ਕੋਕੜ ਮੋਠ
137.	ਖੂਹ ਦਾ ਡੱਡੂ	ਥੋੜੀ ਲਿਆਕਤ ਵਾਲਾ

138. ਫੋਕੀਆਂ ਟਾਹਰਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ
139. ਖੋਤਾ ਘੋੜਾ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ	ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਸਮਝਣਾ
140. ਨੱਕ ਵਾਲਾ	ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲਾ
141. ਸਿਆਪੇ ਦਾ ਨੈਣ	ਫਸਾਦ ਦੀ ਜੜ੍ਹ
142. ਉਹੜ-ਪੁਹੜ	ਘਰ ਦਾ ਦੁਆ ਦਾਰੂ
143. ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ	ਥੋੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ
144. ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ	ਘੜੇ ਦੀ ਮੱਛੀ
145. ਦਸਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ	ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ
146. ਬਗਲਾ ਭਗਤ	ਪਖੰਡੀ
147. ਭਾੜੇ ਦਾ ਟੱਟੂ	ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
148. ਪਾਸੇ ਮਾਰਨੇ	ਉੱਸਲ ਵੱਟੇ ਭਰਨੇ
149. ਉਖਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਦੇਣਾ	ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਲੈਣੀ
150. ਉੱਚੀ ਪੱਦਵੀਂ ਦੇਣੀ	ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ
151. ਉਸਤਾਦੀ ਕਰਨੀ	ਚਲਾਕੀ ਕਰਨੀ
152. ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਨਾ	ਬੁਰੀ ਮੌਤ ਮਰਨਾ
153. ਉਂਗਲ ਧਰਨੀ	ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹਨਾ
154. ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂ ਬੋਲਣਾ	ਵੱਧ-ਘੱਟ ਜਾਂ ਚੰਗਾ-ਮੰਦਾ ਬੋਲਣਾ
155. ਉਤਾਰੂ ਹੋਣਾ	ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ
156. ਉੱਨ ਲਾਹੁਣੀ	ਲੁੱਟਣਾ
157. ਉੱਫ ਨਾ ਕਰਨਾ	ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰਨਾ
158. ਉਪਮਾ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਣੇ	ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਨਾ
159. ਉੱਲੂ ਬੋਲਣੇ	ਉਜਾੜ/ਸੁੰਨਸਾਨ ਹੋਣੀ
160. ਉੱਲੂ ਬਣਾਉਣਾ	ਮੂਰਖ ਬਣਾਉਣਾ
161. ਓਤ-ਪੋਤ ਹੋਣਾ	ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋਣਾ
162. ਆਸਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ	ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ
163. ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਉਣਾ	ਚਤਰਾਈ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ
164. ਅਕਲ ਮਾਰੀ ਜਾਣਾ	ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਣਾ
165. ਅੱਖ ਲੱਗਣੀ	ਸੌਂ ਜਾਣਾ
166. ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਜਾਣਾ	ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣੀ
167. ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣਾ	ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ
168. ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਣਾ	ਬਦਲ ਜਾਣਾ
169. ਅੱਗ ਲਾਉਣਾ	ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਨਾ/ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਦੇਣੀ
170. ਹਵਾਈ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਸਾਰਨੇ	ਕਾਲਪਨਿਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ
171. ਆਢਾ ਲਾਉਣਾ	ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ
172. ਆਖ਼ਰ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਅੱਤ ਹੋ ਜਾਣੀ
173. ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਆਪ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨਾ	ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਆਪ ਕਰਨਾ
174. ਹਨੇਰ ਪੈ ਜਾਣਾ	ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
175. ਇੱਕ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੁਣਾਉਣਾ	ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਬੋਲਣਾ
176. ਇੱਕ ਜਾਨ ਹੋਣਾ	ਏਕਤਾ ਹੋਣੀ, ਪੱਕੀ ਦੋਸਤੀ ਹੋਣੀ
177. ਈਨ ਮੰਨਣੀ	ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣੀ/ਅਧੀਨਗੀ ਮੰਨਣਾ
178. ਹੱਥ-ਪੱਲਾ ਜੋੜਨਾ	ਤਰਲੇ ਕਰਨਾ, ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨਾ

179. ਸਿਰੇ ਲੱਗਣਾ	ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ
180. ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਉਣਾ	ਸੁਖ ਦੇ ਦਿਨ, ਅਰਾਮ ਦੇ ਦਿਨ
181. ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰਨਾ	ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣਾ
182. ਸੁੱਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾਉਣੀਆਂ	ਖ਼ਤਮ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹਵਾ ਦੇਣੀ
183. ਹੱਥ ਅੱਡਣਾ	ਮੰਗਣਾ
184. ਛਿੰਝ ਪਾਉਣੀ	ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਨੀ
185. ਧੁੜਕੂ ਲੱਗਣਾ	ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਣੀ/ਡਰ ਰਹਿਣਾ
186. ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ	ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨੀ
187. ਥੱਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ	ਹਿੱਲਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲੈਣਾ
188. ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘਸੁੰਨ ਦੇ ਕੇ ਰੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਉਣਾ
189. ਗੁੰਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੰਘੀ ਫੇਰਨਾ	ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਜੱਸ ਆਪ ਖੱਟਣਾ
190. ਹੱਥ ਵੱਢ ਲੈਣੇ	ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਾ
191. ਹੱਥ ਵਿਖਾਉਣੇ	ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣੀ
192. ਹੱਡਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੋਣਾ	ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣਾ
193. ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਜਾਣੀ	ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਜਾਣੀ
194. ਹੱਥੀ ਛਾਂਵਾਂ ਕਰਨੀਆਂ	ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ
195. ਹਨੇਰ ਆਉਣਾ	ਆਫ਼ਤ ਆਉਣੀ
196. ਹਨੇਰ ਪੈ ਜਾਣਾ	ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਜਾਣੀ
197. ਹੇਠਲੀ ਉੱਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ	ਡਰ ਜਾਣਾ
198. ਹੌਲਾ ਫੁੱਲ ਹੋਣਾ	ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋਣਾ
199. ਹੌਲਾ ਪੈਣਾ	ਕਦਰ ਘੱਟ ਜਾਣੀ
200. ਹੌਲ ਪੈਣੇ	ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਣੀ
201. ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪੈਣਾ	(ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ) ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਹਲਾ ਹੋਣਾ
202. ਹੱਥ ਮਾਰਨੇ (ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਣਾ)	ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ
203. ਹੱਥ ਗਰਮ ਕਰਨੇ	ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ
204. ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਦਿਸਣਾ	ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾ ਦਿਸਣਾ
205. ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰਨੇ	ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ
206. ਹੱਥ ਮਲਣਾ	ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ
207. ਹੱਥ ਰੰਗਣੇ	ਪਾਪ ਕਮਾਉਣਾ
208. ਕਈ ਪੱਤਣਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਹੋਣਾ	ਜਿਆਦਾ ਤੁਜ਼ਰਬਾ ਹੋਣਾ
209. ਕੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੌਲਾਂ ਹੋਣਾ	ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ
210. ਕੱਚਾ ਕਰਨਾ	ਰਾਜ ਖੋਲ ਦੇਣਾ
211. ਕੱਚੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖੇਡਣਾ	ਤੁਜ਼ਰਬਾ ਨਾ ਹੋਣਾ
212. ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ	ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ
213. ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਕਰਨਾ	ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ
214. ਕਲਰ ਦਾ ਕੰਵਲ ਹੋਣਾ	ਖ਼ੁਦਕਿਸਮਤ ਹੋਣਾ
215. ਕਲੇਜ਼ਾ ਕੰਬ ਜਾਣਾ	ਡਰ ਜਾਣਾ
216. ਕਲੇਜ਼ਾ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਣਾ	ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ
217. ਕਲੇਜ਼ਾ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ	ਗੱਲ ਮੰਨ ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਣੀ
218. ਕੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣੇ	ਚੇਤੰਨ ਹੋਣਾ

219. ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨਾ ਸਰਕਣੀ	ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਣਾ
220. ਕੰਨ ਕੁਤਰਨੇ	ਠੱਗ ਲੈਣਾ
221. ਕੰਨ ਫੜਨੇ	ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ
222. ਕੰਨ ਕਰਨੇ	ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ/ਸਬਕ ਦੇਣਾ
223. ਕੰਨ ਕਤਰਾਉਣਾ/ਕੰਨ ਮਾਰਨੇ	ਨਾਹ ਕਰਨੀ
224. ਕੰਨ ਭਰਨਾ (ਕੰਨ ਜੋੜਨੇ)	ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ
225. ਕਾਂਜੀ ਘੋਲਣਾ	ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਪਾਉਣੀ/ਕੰਮ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰ ਦੇਣਾ
226. ਕਾਲਜੇ ਛੁਰੀਆਂ ਮਾਰਨਾ	ਖਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਉਣਾ
227. ਕੰਘਾ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਾ
228. ਕੰਡ ਲਾਉਣਾ	ਹਰਾ ਦੇਣਾ
229. ਕੰਨ ਵਲੇਟ ਕੇ ਤੁਰਨਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣਨਾ
230. ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਕਰਨੀ
231. ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਵਾਉਣੇ	ਤੰਗ ਕਰਨਾ
232. ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਣਾ
233. ਖੱਟੇ ਪਿਆ ਹੋਣਾ	ਕੋਈ ਕੰਮ ਲਮਕਾ ਦੇਣਾ
234. ਗਿੱਲੇ ਗੋਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਧੁਖਣਾ	ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰੀ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ
235. ਗੋਦੜੀ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਹੋਣਾ	ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣੀ
236. ਗੰਢ ਲੈਣਾ	ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਕਰ ਲੈਣਾ
237. ਘੋਗਾ ਚਿੱਤ ਕਰਨਾ	ਮਾਰ ਦੇਣਾ
238. ਚੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਨੱਕ ਡੋਬ ਕੇ ਮਰਨਾ	ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਮਰਨਾ
239. ਚਾਰੇ ਕੰਨੀਆਂ ਚੂਪਣਾ	ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਮੁੜ ਆਉਣਾ
240. ਚਾਰ ਚੰਨ ਲੱਗਣਾ	ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ
241. ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਣਾ	ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ
242. ਛੱਜ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਛੱਟਣਾ	ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਨਾ
243. ਛਿੰਝ ਪਾਉਣੀ	ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਨੀ
244. ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਲੂਣ ਛਿੜਕਣਾ	ਦੁੱਖੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦੁੱਖੀ ਕਰਨਾ
245. ਜਫ਼ਰ ਜਾਲਣੇ	ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ
246. ਜਾਗ ਲੱਗਣਾ	ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣਾ
247. ਜਾਨ ਮਾਰਨਾ	ਜਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ
248. ਜਿੰਦ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ	ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਆਉਣੇ
249. ਜੀਅ ਭਰ ਜਾਣਾ	ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਮੰਨ ਭਰ ਜਾਣਾ
250. ਜਿਊਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰਨਾ	ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਣਾ
251. ਜੀਭ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਦੇਣਾ	ਦੁੱਖ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਣਾ
252. ਝੱਗ ਛੱਡਣਾ	ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ
256. ਝੁੱਗਾ ਚੌੜ ਹੋਣਾ	ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਾ
257. ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਣਾ	ਝੂਠੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ
258. ਟੱਕੇ ਵਰਗਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ	ਇਕ ਦੰਮ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ
259. ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ	(ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ) ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ
260. ਸਿਰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਧਰਨਾ	ਜਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋਣਾ
261. ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ	ਸਹਾਰਾ ਦੇਣਾ
262. ਸਾਖੀ ਭਰਨੀ	ਹਾਮੀ ਭਰਨੀ

263.	ਸਿਰ ਫੇਰਨਾ	ਨਾਹ ਕਰ ਦੇਣਾ
264.	ਸਿਰ ਭੌਂ ਜਾਣਾ	ਚਕਰਾ ਜਾਣਾ
265.	ਸਿਰ ’ਤੇ ਚੜਨਾ	ਬਹੁਤ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ
266.	ਸਿਰ ਮੁੰਨਣਾ	ਠੱਗ ਲੈਣਾ
267.	ਹਵਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ	ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨਾ
268.	ਹੱਡਾਂ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਹੋਣਾ	ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣਾ
269.	ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ	ਔਖਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
270.	"ਹੋਏ-ਹੋਏ ਹੋਣੀ	ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਣੀ
271.	ਹੱਟੀ ਵਧਾਉਣੀ	ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਕਰਨੀ
272.	ਊੱਧੜ-ਧੁੰਮੀ ਮਚਾਉਣੀ/ ਊੱਧੜ ਧੁੰਮੀ ਚੁੱਕਣੀ	ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਪਾਉਣਾ
273.	ਊਠ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਜੀਰਾ	ਬਹੁਤ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਣੀ
274.	ਅੰਗ ਪਾਲਣਾ	ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ
275.	ਅੱਖ ਨਾ ਚੁੱਕਣੀ	ਸ਼ਰਮਾਉਣਾ
276.	ਅੱਖ ਆ ਜਾਣੀ	ਅੱਖ ਦੁਖਣੀ ਆ ਜਾਣੀ
277.	ਚੰਨ੍ਹ-ਚੜ੍ਹਿਆ	ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ
278.	ਚੰਨ ਚਾੜਨਾ	ਅਪਰਾਧ ਕਰਨਾ, ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ,
279.	ਅੱਖ ਮਾਰਨਾ	ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ
280.	ਅੱਖ ਮੈਲ਼ੀ ਕਰਨੀ	ਬਦਨੀਅਤ ਹੋਣਾ
281.	ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੋਣੀਆ	(ਅੱਖ ਲੜਨੀ) ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ
282.	ਅੱਖ ਲਾਉਣੀ	ਸੌਂ ਜਾਣਾ
283.	ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਫੁੱਲਣੀ	ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ
284.	ਅੱਖਾਂ ਪੱਕ ਜਾਣੀਆਂ	ਉਡੀਕ-ਉਡੀਕ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਣਾ
285.	ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਣੀਆਂ	ਮਿੱਤਰਤਾ ਛੱਡ ਦੇਣੀ
286.	ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣਾ	ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ
287.	ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਜਾਣਾ	ਮਰ ਜਾਣਾ
288.	ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਬੀ ਆਉਣੀ	ਹੰਕਾਰ ਆ ਜਾਣਾ
289.	ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੜਕਣਾ	ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗਣਾ
290.	ਅੱਗਾ ਸੁਆਰਨਾ	ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰਨਾ
291.	ਅੱਡੀਆਂ-ਗੋਡੇ ਰਗੜਨੇ	ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ
292.	ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਨਾ	ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ
293.	ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ	ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਜਾਣੀ
294.	ਅੱਗ ਲਾਉਣੀ	ਭੜਕਾਉਣਾ
295.	ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਸੋਚਣਾ	ਲਾਭ-ਹਾਨੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ
296.	ਅੱਗਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ	ਭਵਿੱਖ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ
297.	ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣਾ	ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ
298.	ਅੱਖ ਉੱਚੀ ਨਾ ਕਰਨੀ	ਸ਼ਰਮਾਉਣਾ
299.	ਅਲਖ ਮੁਕਾਉਣੀ	ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ
300.	ਆਪਣੀ ਖਿਚੜੀ ਵੱਖਰੀ ਰਿੰਨ੍ਹਣੀ	ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਭਿੱਜਣਾ
301.	ਇੱਟ ਖੜੱਕਾ ਕਰਨਾ	ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ
302.	ਇੱਟ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਚੁੱਕਣਾ	ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ

303. ਇੱਲ ਦਾ ਨਾਂ ਕੁੱਕੜ ਨਾ ਆਉਣਾ	ਕੁੱਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਣਾ
304. ਸਰ ਕਰਨਾ	ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ
305. ਸਰ ਜਾਣਾ	ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ
306. ਸਾਹ ਲੈਣਾ	ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ
307. ਸਾਹ ਸੁੱਕਣਾ	ਡਰਨਾ
308. ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਆਉਣਾ	ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਾ
309. ਸਿਹਰਾ ਆਉਣਾ	ਵਡਿਆਈ ਹੋ ਜਾਣੀ
310. ਸਿਰ 'ਤੇ ਵਾਲ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣਾ	ਲੜਨਾ
311. ਸਿਰ ਦੇਣਾ	ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨੀ
312. ਸਿਰ ਪੈਰ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਦਿ ਅੰਤ ਨਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਣਾ
313. ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਣਾ	ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਚਿੰਤਾ 'ਚ ਰਹਿਣਾ
314. ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ ਭੱਦਰਾਂ ਪੁੱਛਣੀਆਂ	ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ 'ਚ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ
315. ਸਿਰੋਂ ਫੜਨਾ	ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਚੋਰ ਫੜਨਾ
316. ਸਿਰੋਂ ਪਾਣੀ ਲੰਘ ਜਾਣਾ	ਕੋਈ ਗੱਲ ਜੋ ਜਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਵੇ
317. ਸੌੜ੍ਹ ਚਾੜ੍ਹਨੀ	ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਨਾ ਜਾਂ ਕੁੱਟਣਾ
318. ਹੁੱਕਾ ਪਾਣੀ ਛੇਕਣਾ	ਬਰਾਦਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣਾ
319. ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਣਾ	ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ
320. ਹਰਨ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਦੌੜ ਜਾਣਾ
321. ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਸੱਪ ਲੇਟਣਾ	ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਸੜਨਾ
322. ਹੱਥ ਹੇਠਾਂ ਕਰਨਾ	ਵੱਸ ਕਰਨਾ
323. ਹੱਥ ਫੇਰਨਾ	ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ
324. ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਜਾਣੀ	ਘਬਰਾਹਟ ਹੋ ਜਾਣੀ
325. ਹੱਥ ਫੇਰ ਜਾਣਾ	ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ
326. ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠਣੇ	ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ
327. ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਪੈਣਾ	ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਣਾ
328. ਹੱਥ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ	ਵਿਹਲਾ ਰਹਿਣਾ
329. ਹੱਥ ਮਲਣਾ	ਪਛਤਾਉਣਾ
330. ਹਿੱਕ ਠੋਕਣੀ	ਵੰਗਾਰਨਾ
331. ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਮੁੰਗ ਦੱਲਣੀ	ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ
332. ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ	ਔਖਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
333. ਕੌਲ ਪਾਲਣਾ	ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾਉਣਾ
334. ਕੌਲ ਹਾਰਨਾ	ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਜਾਣਾ
335. ਕਲਮ ਫਿਰਨੀ	ਪਹਿਲੀ ਲਿਖਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣੀ
336. ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਲਣਾ	ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ
337. ਖ਼ਾਨਾ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣਾ	ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਾ
338. ਖਾਨਿਓ ਜਾਣਾ	ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ
339. ਖੁੰਭਾਂ ਵਾਂਗ ਵਧਣਾ	ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਣਾ
340. ਗੱਲ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ	ਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
341. ਗੰਗਾ ਨ੍ਹਾਉਣਾ	ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣਾ, ਕੰਮ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ
342. ਗਦ-ਗਦ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ
343. ਗੁੱਗਲ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ

344.	ਗੱਲ ਪੈ ਜਾਣਾ	ਲੜਨਾ
345.	ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਨੀ	ਤਰੱਕੀ ਹੋਣੀ
346.	ਗੁਲਛਰੇ ਉਡਾਉਣੇ	ਐਸ਼ਾ ਕਰਨੀਆਂ
347.	ਘਰ ਕਰਨਾ	ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਣਾ
348.	ਘੱਟਾ ਛਾਣਨਾ	ਅਵਾਰਾ ਫਿਰਨਾ
349.	ਘੋੜੇ ਦੁੜਾਉਣੇ	ਵਾਹ ਲਾਉਣੀ
350.	ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਘੜਿਆਲ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਛੇਤੀ ਕੁੱਝ ਦਾ ਕੁੱਝ ਹੋ ਜਾਣਾ
351.	ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਣਾ	ਫਾਲਤੂ-ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਘਰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ
352.	ਘੜੀਆਂ ਪੱਲਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ	ਮਰਨ ਦੇ ਕੰਡੇ ਤੇ ਹੋਣਾ
353.	ਚਰ-ਚਰ ਕਰਨਾ	ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੋਲਣਾ
354.	ਚਰਨ ਚੱਟਣੇ	ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ
355.	ਚਿਹਰਾ ਉਤਰਨਾ	ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ
356.	ਚੀਂ ਪੀਂ ਕਰਨੀ	ਬਹਾਨੇ ਲੱਭਣੇ
357.	ਚਾਰੇ ਚੱਕ ਜਗੀਰ ਹੋਣਾ	ਹਰ ਥਾਂ ਸਿੱਕਾ ਚੱਲਣਾ
358.	ਚਿਹਰਾ ਉੱਡ ਜਾਣਾ	ਡਰ ਜਾਣਾ
359.	ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਣਾ	ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨੀ
360.	ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਜਾਣਾ	ਮਰ ਜਾਣਾ
361.	ਚੰਨ 'ਤੇ ਥੁੱਕਣਾ	ਭਲੇ ਬੰਦੇ 'ਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣੇ
362.	ਚੋਲੀ-ਦਾਮਨ ਦਾ ਸਾਥ ਹੋਣਾ	ਪੱਕਾ ਸਬੰਧ ਹੋਣਾ
363.	ਚੰਡੀ-ਆਉਣੀ	ਗੁੱਸਾ ਆਉਣਾ
364.	ਛਾਪਾ ਮਾਰਨਾ	ਇੱਕ ਦਮ ਪੜਤਾਲ (ਜਾਂਚ) ਕਰਨੀ
365.	ਛੱਜ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਛਾਂਟਣਾ	ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ/ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ
366.	ਛਾਉਣੀ ਪਾਉਣੀ	ਡੇਰਾ ਕਰਨਾ
367.	ਛਿੱਕੇ 'ਤੇ ਟੰਗਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ
368.	ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਵਾਲ ਪੁੱਟਣਾ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾੜਨਾ
369.	ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਧਰਨਾ	ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਕਰਨੇ
370.	ਜੁੱਤੀਆਂ ਚੱਟਣੀਆਂ	ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ
371.	ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਮ ਨਾ ਹੋਣੀ	ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਐਵੇਂ ਬੋਲੀ ਜਾਣਾ
372.	ਜੜ੍ਹ ਲੱਗਣੀ	ਔਲਾਦ ਦਾ ਹੋਣਾ
373.	ਜੜ੍ਹ ਵੱਢਣੀ	ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ
374.	ਜੜ੍ਹੀ ਤੇਲ (ਮਿੱਠਾ) ਦੇਣਾ	ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ
375.	ਜ਼ਬਾਨ ਫੜਨੀ	ਬੋਲਣ ਨਾ ਦੇਣਾ
376.	ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ	ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਯਾਦ ਕਰਨਾ
377.	ਜਾਨ ਮਾਰਨੀ	ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ
378.	ਜੁੱਤੀਆਂ ਭਿਉਂ-ਭਿਉਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਜਿਆਦਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨਾ
379.	ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਮ ਰੌਣਕ ਹੋ ਜਾਣੀ
380.	ਜੁੱਤੀ ਫੇਰਨੀ	ਕੁੱਟਣਾ
381.	ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਣੇ	ਤਾਕਤ ਦਿਖਾਉਣੀ
382.	ਝੰਡਾ ਗੱਡਣਾ	ਡੇਰਾ ਕਰਨਾ/ ਡੇਰਾ ਜਮਾਉਣਾ
383.	ਝੁਰਲੂ ਫਿਰਨਾ	ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ
384.	ਝੰਡੇ ਹੇਠਾ ਆਉਣਾ	ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ

385.	ਝੱਖ ਮਾਰਨਾ	ਵਕ਼ਤ ਅੰਵਾਈ ਗੁਆਉਣਾ
386.	ਝੰਡ ਬੈਠ ਜਾਣੀ	ਘਮੰਡ ਟੁੱਟਣਾ
387.	ਝੂਟਾ ਆਉਣਾ	ਅਨੰਦ ਆਉਣਾ, ਮਸਤੀ ਆਉਣੀ, ਨੀਂਦ ਆਉਣੀ
388.	ਟਕੇ ਭਰਨਾ	ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣਾ
389.	ਟਕੇ ਕੋਹ ਤੁਰਨਾ	ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
390.	ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ	ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ
391.	ਟੁੱਟੇ ਛਿੱਤਰ ਵਾਂਗ ਵਧਣਾ	ਅੱਗੋਂ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨੀ
392.	ਠੰਡੀ ਫੜਨਾ	ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨੀ
393.	ਠੰਡੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾਂ ਕਹਿਣਾ
394.	ਠੂਠਾ ਫੜਨਾ	ਮੰਗਣਾ
395.	ਠੂਠਾ ਵਿਖਾਉਣਾ	ਨਾਂਹ ਕਰਨੀ
396.	ਠੰਢੇ ਸਾਹ ਭਰਨੇ	ਹਉਕੇ ਲੈਣੇ
397.	ਡੇਢ ਪਾ ਖਿਚੜੀ ਵੱਖ ਰਿੰਨ੍ਹਣੀ	ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿਣਾ
398.	ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ ਕਿੱਣਕੇ (ਤੀਲੇ) ਦਾ ਸਹਾਰਾ	ਨਿਆਸਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਜਾਣੀ
399.	ਡੰਡੇ ਵਜਾਉਣੇ	ਵਿਹਲੇ ਫਿਰਨਾ
400.	ਡੋਲਾ ਦੇਣਾ	ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੇਣਾ
401.	ਡੰਕਾ ਵਜਣਾ	ਨਾਂ ਹੋਣਾ, ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣਾ
402.	ਡੰਗ ਮਾਰਨਾ	ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਉਣਾ
403.	ਡਕਾਰ ਜਾਣਾ	ਹਜ਼ਮ ਕਰਨਾ
404.	ਢੋਲ ਦੀ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਖੋਲ ਦੇਣੀ
405.	ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ	ਨਿੱਘਰਦੇ ਜਾਣਾ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਾਂ ਹੋਣੀ
406.	ਢੇਰੀ ਢਾਉਣੀ	ਹਿੰਮਤ ਹਾਰ ਜਾਣੀ
407.	ਢੋ ਢੁੱਕਣਾ	ਮੌਕਾ ਹੱਥ ਆਉਣਾ
408.	ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ	ਗੱਲ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਦੇਣਾ, ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਣਾ
409.	ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਖਿਸਕ ਜਾਣਾ, ਭੱਜ ਜਾਣਾ
410.	ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਾਉਣਾ	ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣਾ
411.	ਤੂਤੀ ਬੋਲਣੀ	ਨਾਮ ਹੋਣਾ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੋਣੀ
412.	ਤਾੜੀ ਲਾਉਣੀ	ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ
413.	ਤ੍ਰੂ ਜਾਣਾ	ਗਰਭ ਡਿਗ ਜਾਣਾ
414.	ਤੀਲੀ ਲਾਉਣੀ	ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦੇਣਾ
415.	ਤੋਤੇ ਉਡਣੇ	ਘਬਰਾਉਣਾ
416.	ਤਰੇੜ ਪੈਣੀ	ਬੇਵਫ਼ਾਈ ਹੋਣੀ
417.	ਤਾਰੇ ਤੋੜਨੇ	ਚਮਤਕਾਰ (ਅਸਚਰਜ) ਕੰਮ ਕਰਨਾ
418.	ਥੁੱਕ ਨਾਲ ਵੜੇ ਬਣਾਉਣੇ	ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ
419.	ਥੁੱਕ ਲਾਉਣਾ	ਠੱਗ ਲੈਣਾ
420.	ਥਾਪੀ ਦੇਣਾ	ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣੀ
421.	ਥੁੱਕ ਦੇਣਾ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ
422.	ਦਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਡਰਨਾ
423.	ਦਮ ਟੁੱਟਣਾ	ਥੱਕ ਜਾਣਾ
424.	ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਟਾਕੀ ਲਾਉਣੀ	ਬਹੁਤ ਚਲਾਕੀ ਦਿਖਾਉਣੀ
425.	ਅੱਕ-ਪਲਾਹੀਂ ਹੱਥ ਮਾਰਨਾ	ਬੇਵਸੀ ਹਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਲੱਭਣਾ, ਤਰਲੇ ਲੈਣੇ

426.	ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਖੋਪੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਣੇ	ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਦੇਣਾ
427.	ਆਪਣੇ ਤਰਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਹੋਣਾ	ਹਿੰਮਤ ਹੋਣੀ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹਿੰਮਤ ਹੋਣੀ
428.	ਸੋਠੀ ਦੇ ਚੋਲ ਖੁਆਉਣੇ	ਝਾੜ-ਫ਼ੂੰਬ ਕਰਨੀ
429.	ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਨਾ	ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਣਾ
430.	ਹੱਥ ਵਟਾਉਣਾ	ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ
431.	ਹਵਾ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ	ਹੈਂਕੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ
432.	ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਉਣੀ	ਪਰਖ ਕਰਨੀ, ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣਾ
433.	ਆਟੇ ਨਾਲ ਪਲੇਥਣ ਲੱਗਣਾ	ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਮਾਨਦਾਰ ਵੀ ਰੱਗੜਿਆ ਜਾਣਾ
434.	ਕਣਕ ਨਾਲ਼ ਘੁਣ ਵੀ ਪਿਸਣਾ	ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬੇਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਰਗੜਿਆ ਜਾਣਾ
435.	ਕੱਖ ਭੰਨ ਕੇ ਦੂਹਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ	ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ
436.	ਗਲ ਪੰਜਾਲ਼ੀ ਪਾ ਦੇਣਾ	ਜੰਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਦੇਣਾ
437.	ਕੱਚ ਤੋਂ ਕੰਚਨ ਬਣਾਉਣਾ	ਗੁਣਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਣਵਾਨ ਬਣਾਉਣਾ
438.	ਕਲਮ ਦਾ ਧਨੀ	ਵੱਡਾ (ਮਹਾਨ) ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਣਾ
439.	ਕਿਤਾਬੀ ਕੀੜਾ ਬਣਨਾ	ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣਾ
440.	ਖੂਹ ਨਿਖੁੱਟ ਜਾਣਾ	ਧਨ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ
441.	ਖੇਹ ਉਡਾਉਣੀ	ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਵਾਉਣੀ
442.	ਗੱਚ ਹੋਣਾ	ਗਿੱਲਾ ਹੋਣਾ
443.	ਚੱਟਮ ਕਰ ਜਾਣਾ	ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਖਾ ਜਾਣਾ
444.	ਚਿੜੀ ਨਾ ਫਟਕਣਾ	ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਣੀ
445.	ਜਸ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੈਣਾ	ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਣੀ
446.	ਜ਼ਮੀਨ-ਆਸਮਾਨ ਦੇ ਲ਼ਾਬੇ ਮੇਲ਼ ਦੇਣੇ	ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਆਖਣੀ
447.	ਝਾਂਸੇ 'ਚ ਆਉਣਾ	ਲਾਲਚ 'ਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਫੱਸ ਜਾਣਾ
448.	ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਣੀ	ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨੀ
449.	ਡਾਡਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣੀਆਂ	ਆਪਣੇ ਆਪ ਰੋਣਾ ਆ ਜਾਣਾ
450.	ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਨਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਣਾ
451.	ਤਿਲ ਧਰਨ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਹੋਣੀ
452.	ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆ ਦੀ ਕਿਰਤ	ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ
453.	ਧੁੜਕੂ ਲੱਗਣਾ	ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਣੀ
454.	ਧੌਲਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣੀ	ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨੀ
455.	ਨੱਕ ਥੱਲੇ ਨਾ ਆਉਣਾ	ਕੁੱਝ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ
456.	ਪੁੱਠੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ
457.	ਫ਼ਸਲੀ ਬਟੇਰਾ ਬਣਨਾ	ਮਤਲਬ ਵੇਲੇ ਨੇੜੇ ਲੱਗਣਾ
458.	ਫੁੱਲੇ ਨਾ ਸਮਾਉਣਾ	ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ
459.	ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਰੱਖਣਾ	ਪਿਆਰ/ਲਾਡ ਨਾਲ਼ ਰੱਖਣਾ
460.	ਡਾਂਡਾ ਚੁਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਭੱਜਣਾ	ਪਾੜ/ਝੂਠ ਉੱਘੜ ਜਾਣਾ
461.	ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਹਵਾਈਆਂ ਉੱਡਣੀਆਂ	ਡਰ ਜਾਣਾ
462.	ਰੱਤ ਖੌਲਣ ਲੱਗਣਾ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਉਣਾ
463.	ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਪਾਉਣਾ	ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾ ਦੇਣਾ
464.	ਵਾਛਾਂ ਖਿੜ ਜਾਣੀਆਂ	ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ
465.	ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ	ਵਧੀਆਂ ਦਿਨ ਆਉਣੇ
466.	ਦਾੜ ਵੱਟਣੀ	ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ

467. ਦਾੜ੍ਹ ਹੇਠ ਆਉਣਾ	ਕਾਬੂ ਆਉਣਾ
468. ਦਿਲ ਭਿੱਜਣਾ	ਪਿਆਰ ਪੈ ਜਾਣਾ
469. ਦਿਲ ਰੱਖਣਾ	ਮਾਣ ਰੱਖਣਾ, ਤਸੱਲੀ ਦੇਣੀ
470. ਦੀਵਾ ਗੁੱਲ ਕਰਨਾ	ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ
471. ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਨੇ	ਹਰਾ ਦੇਣਾ
472. ਦੋਵੇਂ ਹੱਥੀਂ ਲੱਡੂ ਹੋਣੇ	ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਆਮਦਨੀ ਹੋਣੀ
473. ਧੱਕੇ ਪੈਣੇ	ਖ਼ੁਆਰ ਹੋਣਾ
474. ਧਾਰ ਮਾਰਨੀ	ਠੁਕਰਾ ਦੇਣਾ
475. ਧਾੜ ਪੈਣਾ	ਡਾਕਾ ਪੈ ਜਾਣਾ
476. ਧੁੱਪ 'ਚ ਵਾਲ ਚਿੱਟੇ ਹੋਣੇ	ਉਮਰ ਗਿਆਨ ਲੰਮਾ ਹੋਣਾ
477. ਧੌਂ ਜਾਣਾ	ਨਿਵ ਜਾਣਾ
478. ਨ੍ਹਾਉਣ ਹੋਣਾ	ਤਬਾਹ ਹੋਣਾ
479. ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨਕੇਲ ਪਾਉਣੀ	ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ
480. ਨਮਕ ਹਲਾਲ ਕਰਨਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣਨਾ
481. ਨਾਨੀ ਚੇਤੇ ਆਉਣੀ	ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਣਾ
482. ਪੱਤਾ ਮਾਰਨਾ	ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ
483. ਪਿਓ ਦੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਫੜਨਾ	ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੋਜ ਕਰਨੀ
484. ਪੱਤਰਾ ਵਾਚਣਾ	ਖ਼ਿਸਕ ਜਾਣਾ
485. ਪਾਣੀ-ਪਾਣੀ ਹੋਣਾ	ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਜਾਣਾ
486. ਪੱਗ ਵਟਾਉਣੀ	ਪੱਕੇ ਦੋਸਤ ਬਣਨਾ
487. ਪਿੱਠ ਲੱਗਣੀ	ਹਾਰ ਜਾਣਾ
488. ਪਿੱਠ ਲਗਾਉਣੀ	ਹਰਾ ਦੇਣਾ
489. ਪੋਚਾ ਪਾਉਣਾ	ਐਬਾਂ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣਾ
490. ਪਿੱਸੂ ਪੈਣੇ	ਚਿੰਤਾ ਹੋਣੀ
491. ਪਿੱਠ ਪੂਰਨੀ	ਮਦਦ ਕਰਨੀ
492. ਫੂਕ ਨਿਕਲਣੀ	ਅਹੰਕਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣਾ, ਮਰ ਜਾਣਾ
493. ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਕਰਨੀ	ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ
494. ਫੂਕ ਭਰਨੀ	ਭੜਕਾਉਣਾ
495. ਫੂਕ ਦੇਣੀ	ਝੂਠੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਨੀ
496. ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ	ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ
497. ਫਟਕੜੀ ਫੁੱਲ ਹੋਣਾ	ਥੱਕ ਹਾਰ ਜਾਣਾ, ਤੰਗ ਹੋਣਾ
498. ਬਰ ਮਿਚਣਾ	ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਣਨੀ
499. ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਰੋੜ ਭੰਨਣੇ	ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ
500. ਬੁਹਾਰੀ ਫੇਰਨਾ	ਉਜਾੜ ਦੇਣਾ
501. ਬੁੱਲੇ ਲੁੱਟਣੇ	ਮੌਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ
502. ਬਾਨ੍ਹਣੂਵ ਕਰਨਾ	ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ
503. ਬਾਹਾਂ ਟੁੱਟਣੀਆਂ/ਭੁੱਜਣੀਆਂ	ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣੀ
504. ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾ	ਲਾਜ ਰੱਖਣੀ
505. ਬੋਲੀ ਮਾਰਨਾ	ਤਾਹਨਾ ਮਾਰਨਾ
506. ਭਾਰਾਂ ਤੇ ਪੈ ਜਾਣਾ	ਨਖ਼ਰੇ ਕਰਨੇ

507. ਭੁਗਤ ਸੁਆਰਨੀ	ਮਾਰਨਾ-ਕੁੱਟਣਾ
508. ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਨਣਾ	ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਬਣਨਾ
509. ਹਰਫ ਆਉਣਾ	ਦੋਸ਼ ਲੱਗਣਾ
510. ਹਰਫ ਦੇਣਾ	ਸਬਕ ਦੇਣਾ
511. ਪਿੱਠ ਠੋਕਣੀ	ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣਾ
512. ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਣਾ	ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਈਨ ਮੰ
513. ਚਾਰ ਕੰਨੀਆ ਚੂਪਣਾ	ਪੱਲੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਰਹਿਣਾ
514. ਸਿਰ ਗੋਡਿਆਂ 'ਚ ਦੇਣਾ	ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਣੀਆਂ
515. ਗੋਤੀ ਜਾਣਾ	ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣਾ
516. ਕੌਡੀਉਂ ਖੋਟਾ ਹੋਣਾ	ਉੱਕਾ ਬੇਕਾਰ ਹੋਣਾ
517. ਖਟਪਟ ਹੋਣਾ	ਝਗੜਾ ਹੋਣਾ
518. ਖੀਸਾ ਕੱਟਣਾ	ਜੇਬ ਕੱਟਣਾ/ਪੈਸੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ
519. ਖੀਸਾ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣਾ	ਪੱਲੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਰਹਿਣਾ
520. ਖੀਸੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ	ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਾ/ਮਿਲ ਜਾਣਾ
521. ਕੁਫ਼ਰ ਦਾ ਕਲਮਾ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੱਢਣਾ	ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰਨ
522. ਕੁਫ਼ਰ ਛਾਂਟਣਾ	ਰੱਜ ਕੇ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ
523. ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਅਠੂਹੇਂ ਡੇਗਣੇ	ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਮਝਣਾ
524. ਕੰਨ ਪੱਕਣੇ	ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ
525. ਹਨੇਰ ਗਰਦੀ ਮੱਚ ਜਾਣੀ	ਅੰਨ੍ਹੀ ਪੈਣੀ
526. ਕੰਨ ਖਿੱਚਣੇ	ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ
527. ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣੇ	ਤੌਬਾ ਕਰਨੀ
528. ਲੂਣ ਤੋਲਣਾ	ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ
529. ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਛੱਡਣਾ	ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ/ਦੇਖ ਕੇ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕ
530. ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਜਾਣਾ	ਮਰ ਜਾਣਾ
531. ਔਸੀਆਂ ਪਾਉਣਾ	ਬਹੁਤ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ
532. ਚਰਖਾ ਸਹੇੜਨਾਂ	ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ
533. ਕੁੜ-ਕੁੜ ਕਰਨਾ	ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ
534. ਕੱਚਿਆਂ ਖਾ ਜਾਣਾ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਜਾਣਾ
535. ਕੰਡੇ ਬੀਜਣੇ	ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀਆਂ
536. ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ ਪਾਉਣੀ	ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ
537. ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ	ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣਾ
538. ਗਿਲ ਗਾਲਣੀ	ਬੇਸੁਆਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
539. ਗਿਝ ਜਾਣਾ	ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਣੀ
540. ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਸੁੱਚਾ	ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋਣਾ
541. ਅੰਗੂਰ ਆਉਣਾ	ਜ਼ਖ਼ਮ ਦਾ ਭਰ ਜਾਣਾ
542. ਉਧੇੜ ਪੁਧੇੜ ਕਰਨਾ	ਕੋਈ ਚੀਜ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਬਨਾਉਣ
543. ਉਧੇੜ ਬੁਣ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ	ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ।
544. ਉਪੱਦਰ ਤੋਲਣਾ	ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ।
545. ਉਫ ਨਾ ਕਰਨੀ	ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਦੁੱਖ ਸਹਿ ਜਾਣਾ।
546. ਉਬਾਲ ਉੱਠਣਾ	ਜੋਸ਼ ਆਉਣਾ।

547. ਉਬਾਲ ਆਉਣਾ	ਦੁੱਖ ਯਾਦ ਆਉਣਾ ਜਾਂ ਮੰਨ ਭਰ ਜਾਣਾ।
548. ਉਮਰਾਂ ਬੱਧੀ	ਸਾਰੀ ਉਮਰ।
549. ਉਮਰ ਪੱਕ ਜਾਣੀ	ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਹੋ ਜਾਣੀ।
550. ਉਲਾਂਘਾਂ ਭਰਨੀਆਂ	ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ।
551. ਊਠ ਤੋਂ ਛਾਨਣੀ ਲਾਹੁਣੀ	ਕਰਜੇ ਥੱਲੇ ਦਬੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ।
552. ਓਤ ਪੋਤ ਹੋਣਾ	ਇਕਮਿਕ ਹੋਣਾ।
553. ਓਪਰੇ ਪੈਰੀ ਖਲੋਣਾ	ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ।
554. ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਕਰਨੀ	ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੀ।
555. ਅਸਤਾਉਣਾ	ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ।
556. ਅਈਂ ਅਈਂ ਕਰਨਾ	ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ।
557. ਆਸਮਾਨੋਂ ਗੋਲਾ ਪੈਣਾ	ਅਚਾਨਕ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਜਾਣੀ।
558. ਅਕਲ ਖਰਚ ਕਰਨੀ	ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਸੋਚਣੀ।
559. ਅਕਲ ਖੁੰਢੀ ਹੋਣੀ	ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਜਾਣੀ।
560. ਅਕਲ ਗੁਮ ਹੋਣਾ	ਹੋਸ਼ ਗੁਆ ਬੈਠਣਾ।
561. ਅਕਲ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਣਾ	ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣਾ
562. ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ ਹੋਣਾ	ਸਿਆਣਾ ਹੋਣਾ।
563. ਅਕਲ ਫਿਰਨੀ	ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਜਾਣੀ।
564. ਅੱਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾੜ ਕਰਨੀ	ਬੇਲੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ।
565. ਅੱਖ ਭਰ ਕੇ ਦੇਖਣਾ	ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ।
566. ਅੱਖ ਫਰਕਣਾ	ਵਿਗੜੇ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਣੇ।
567. ਅੱਖ ਪੁਟਣੀ	ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਆਉਣੀ।
568. ਅੱਖ ਪਰਤ ਕੇ ਵੇਖਣਾ	ਬੁਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ।
569. ਅੱਖ ਨੂੰ ਜੱਚਣਾ	ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਣਾ।
570. ਅੱਖ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਰਨਾ	ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੋ ਜਾਣਾ।
571. ਅੱਖ ਦਾ ਤਿਣਕਾ ਬਣਨਾ	ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨਾ।
572. ਅਨਘੜਿਆ ਡੰਡਾ ਹੋਣਾ	ਬੇਵਕੂਫ ਹੋਣਾ।
573. ਅਬਾ ਤਬਾ ਬੋਲਣਾ	ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ।
574. ਅਫਰੇਵਾ ਨਾ ਲੱਥਣਾ	ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾ ਆਉਣੀ।
575. ਅਲ਼ਫ ਨੰਗਾ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੋਣਾ।
576. ਅਲਖ ਮਕਾਉਣਾ	ਮਾਰ ਦੇਣਾ।
577. ਅੱਲਮ ਗੱਲਮ ਖਾਈ ਜਾਣਾ	ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ।
578. ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਚੱਟਣੀ	ਬੇਸੁਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।
579. ਆਖ਼ਰ ਆਉਣੀ	ਅਤਿ ਹੋ ਜਾਣੀ।
580. ਆਂਚ ਨਾ ਲੱਗਣੀ	ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣਾ।
581. ਆਟੇ ਵਿੱਚ ਲੂਣ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਹੋਣੀ।
582. ਆਂਦਰਾਂ ਠੰਡੀਆਂ ਹੋਣਾ	ਮੰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਣੀ।
583. ਆਂਦਰਾਂ ਲੂਹਣੀਆਂ	ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ।
584. ਆਪਣਾ ਕਰ ਲੈਣਾ	ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲੈਣਾ।
585. ਆਫ਼ਰ ਜਾਣਾ	ਅਹੰਕਾਰ ਆ ਜਾਣਾ।

586. ਆਲ਼ਿਆਂ ਟੋਲ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ	ਗੱਲ ਗੋਲ ਮੋਲ ਕਰ ਦੇਣੀ।
587. ਆਲ਼ੇ ਕੌਡੀ ਛਿੱਕੇ ਕੌਡੀ ਕਰਨਾ	ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਈ ਜਾਣੇ।
588. ਔਸੀਆਂ ਪਾਉਣਾ	ਬਹੁਤ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ।
589. ਔੜ ਲੱਗਣੀ	ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾ ਹੋਣੀ।
590. ਅੰਗ ਹਿਲਾਣਾ	ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ।
591. ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਭੰਨਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਕੜ ਭੰਨਣੀ।
592. ਅੰਨ ਜਲ ਚੁਗਣਾ	ਰੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਣਾ।
593. ਸਖ਼ਤੀ ਦੇ ਵਰ ਆਉਣਾ	ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਫਸਣਾ।
594. ਸੱਚੇ ਵਿੱਚ ਢਾਲਣਾ	ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ।
595. ਸੱਟ ਲੱਗਣੀ	ਕੋਈ ਸਦਮਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ।
596. ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਹੋਣਾ	ਪੱਕਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਣਾ।
597. ਸਤ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਪੈਣਾ	ਦੂਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਾ ਹੋਣਾ।
598. ਸੱਤ ਭੰਗ ਕਰਨਾ	ਕਿਸੇ ਤੀਵੀਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨੀ।
599. ਸਤਾਰਾ ਉਘੜਨਾ	ਕਿਸਮਤ ਜਾਗ ਜਾਣੀ।
600. ਸੱਤੀ ਕੱਪੜੀ ਅੱਗ ਲੱਗਣੀ	ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ।
601. ਸੱਧਰ ਲਾਹੁਣਾ	ਸਾਰੇ ਮੰਨ ਦੇ ਚਾਅ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ।
602. ਸੱਪ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਕੌਡੀ ਕੱਢਣਾ	ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ।
603. ਸਮਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣਾ	ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਾ ਕਿ ਲੋਕ ਮਨ ਜਾਣ
604. ਸਰਬੰਸ ਲਾਉਣਾ	ਸਭ ਕੁੱਝ ਵਾਰ ਦੇਣਾ।
605. ਸਵਾਇਆ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਨਾ	ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੂਮ ਉਠਣਾ।
606. ਸੜਕਾਂ ਕੱਛਣਾ	ਵਿਹਲੇ ਫਿਰਨਾ।
607. ਸ਼ਹਿਦ ਲਾ ਕੇ ਚੱਟਣਾ	ਨਕੰਮੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ।
608. ਸ਼ਹੁ ਪਤੀਜਣਾ	ਸਬਰ ਹੋਣਾ।
609. ਸਾਹ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ	ਡਰ ਜਾਣਾ।
610. ਸਾਹ ਲੈਣਾ	ਉਡੀਕ ਕਰਨਾ।
611. ਸਾਹਾ ਬੱਝਣਾ	ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਾ।
612. ਸਾਖੀ ਭਰਨੀ	ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਣੀ।
613. ਸਾਂਗ ਕੱਢਣਾ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਉਤਾਰਨੀ।
614. ਸਾਂਗ ਭਰਨਾ	ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ।
615. ਸਿੱਕ ਪੈ ਜਾਣੀ	ਤਾਂਘ ਲੱਗ ਜਾਣੀ।
616. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣਾ	ਆਸਰਾ ਦੇਣਾ।
617. ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਨਾ	ਅਜਾਈਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।
618. ਸਿਰ ਜੋੜ ਕੇ ਬੈਠਣਾ	ਏਕਤਾ ਹੋਣੀ।
619. ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੱਤ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਪੈਣਾ	ਸਾਰੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਮੁੱਕ ਜਾਣੀਆ।
620. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ	ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ।
621. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ	ਹੌਸਲਾ ਦੇਣਾ।
622. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੁੰਡਾ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।
623. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਝੁਰਲੂ ਫਿਰਨਾ	ਜਾਦੂ ਹੇਠ ਆ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਦਾਬੇ ਹੇਠ ਆ ਜਾਣਾ।
624. ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬਣਨੀ	ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ।
625. ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦੇਣਾ	ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ।

626. ਸਿਰ ਪਿੱਟਣਾ	ਸਮਝਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਣਾ।
627. ਸਿਰ ਫੇਰ ਦੇਣਾ	ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣੀ।
628. ਸਿਰ ਫਿਰਨਾ	ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਮੰਨ ਤੇ ਪੱਰਦਾ ਪੈ ਜਾਣਾ।
629. ਸਿਰ ਭੁੱਬਲ ਪੈਣਾ	ਬਦਨਾਮੀ ਹੋ ਜਾਣੀ।
630. ਸਿਰ ਮੁਨਾਣਾ	ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਾ।
631. ਸਿਰ ਮੂੰਹ ਸਾੜਨਾ	ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ।
632. ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਹੋਣਾ	ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਣਾ।
633. ਸੀਖ ਪਾ ਹੋਣਾ	ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ।
634. ਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਹੋਣਾ	ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ।
635. ਸੀਰਮੇ ਪੀ ਜਾਣਾ	ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ।
636. ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰਨਾ	ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ।
637. ਸੁਣਾਉਤਾਂ ਸੁੱਟਣਾ	ਤਾਹਨੇ ਮਾਰਨੇ ਜਾਂ ਖਾਸ ਮੰਤਵ ਉੱਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ।
638. ਸੁੱਜ ਭੜੋਲਾ ਬਣਨਾ	ਰੁਸ ਕੇ ਮੂੰਹ ਸੁਜਾ ਲੈਣਾ।
639. ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਆਸ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀ।
640. ਸੁਪਨੇ ਲੈਣੇ	ਆਸਾਂ ਸੋਚਣੀਆਂ।
641. ਸੁਪਨੇ ਆਉਣੇ	ਕਿਸੇ ਦਾ ਚੇਤੇ ਆਉਣਾ।
642. ਸ਼ੂਟ ਲਾਉਣਾ	ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੌੜਨਾ।
643. ਸੰਘੀ ਘੁੱਟੀ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹੋਣਾ।
644. ਹੱਟੀ ਵਧਾਉਣਾ	ਦੁਕਾਨ ਬੰਦ ਕਰਨੀ।
645. ਹੱਡ ਗੋਡੇ ਰਗੜਨਾ	ਦੁਖ ਸਹਿਣ ਕਰਨੇ।
646. ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਣਾ	ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ।
647. ਹੱਥ ਕਰ ਜਾਣਾ	ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ।
648. ਹੱਥ ਗਰਮ ਹੋਣਾ	ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣੀ।
649. ਹੱਥ ਗਰਮ ਕਰਨੇ	ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ।
650. ਹੱਥ ਮੱਲਣਾ	ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨਾ।
651. ਹੱਥ ਮਾਰਨੇ	ਯਤਨ ਕਰਨੇ।
652. ਹੱਥ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਰੱਖਣਾ	ਧੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਦੇਣਾ।
653. ਹੱਥ ਲਾਉਣਾ	ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ।
654. ਹੱਥ ਵਿਖਾਉਣੇ	ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਉਣੀ।
655. ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉੱਡ ਜਾਣੇ	ਘਬਰਾ ਜਾਣਾ।
656. ਹੱਥੀ ਛਾਂ ਕਰਨੀ	ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ।
657. ਹਨ੍ਹੇਰ ਆਉਣਾ	ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਜਾਣੀ।
658. ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ ਹੋਣਾ	ਮਾਹਰ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਉਸਤਾਦ ਹੋਣਾ।
659. ਹਰਨ ਹੋਣਾ	ਭੱਜ ਜਾਣਾ।
660. ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ	ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ।
661. ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨਾ	ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ।
662. ਹਰਫ਼ ਆਉਣਾ	ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਣੀ ਜਾਂ ਦੂਸ਼ਣ ਲੱਗਣਾ।
663. ਹਵਾ ਹੋ ਜਾਣਾ	ਭੱਜ ਜਾਣਾ।
664. ਹਵਾ ਨਾਲ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ	ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨਾ।
665. ਹਵਾਈ ਕਿਲੇ ਉਸਾਰ ਦੇਣੇ	ਝੂਠੀਆਂ ਆਸਾਂ ਬੱਝ ਲੈਣੀਆਂ।

666. ਹਾਕਲ਼ ਬਾਕਲ਼ ਹੋਣਾ	ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਜਾਣਾ।
667. ਹਿੱਕ ਡਾਹੁਣੀ	ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ।
668. ਹਿੱਕ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ	ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ।
669. ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ	ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।
670. ਹੁੱਤ ਨਾ ਕੱਢਣਾ	ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਣੀ।
671. ਹੀਰਾ ਚੱਟ ਕੇ ਮੁੜਨਾ	ਮੌਤ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਣਾ।
672. ਹੌਲਾ ਹੋਣਾ	ਕਦਰ ਘੱਟ ਜਾਣੀ।
673. ਹੌਲ਼ਿਆਂ ਪੈਣਾ	ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ।
674. ਕਈ ਪੱਤਣਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਹੋਣਾ	ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਹੋਣਾ।
675. ਕੱਚਾ ਕਰਨਾ	ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨਾ।
676. ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ	ਔਖਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।
677. ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹਣਾ	ਮੰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣੇ ਤੇ ਗਿਆ ਹੋ ਜਾਣਾ।
678. ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਕਰਨੇ	ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ।
679. ਕਲੀ ਖੋਲ੍ਹਣਾ	ਭੇਦ ਖੋਲ ਦੇਣਾ।
680. ਕਲੇਜਾ ਕੰਬ ਜਾਣਾ	ਡਰ ਜਾਣਾ।
681. ਕਾਂਜੀ ਘੋਲਣਾ	ਬੇਸੁਆਦੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ।
682. ਕਾਫ਼ੀਆ ਤੰਗ ਕਰਨਾ	ਜਿਆਦਾ ਔਖਾ ਕਰਨਾ।
683. ਕੁੱਕੜ ਖੋਹੀ ਕਰਨਾ	ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਨਾ।
684. ਕੁੱਛੜ ਬਹਿ ਕੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੋਹਣੀ	ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ।
685. ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ	ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਕਰਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ
686. ਕੈਰੀ ਅੱਖ ਰੱਖਣਾ	ਬੁਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ।
687. ਕੋਠੇ ਜਿੱਡੀ ਹੋਣਾ	ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ।
688. ਕੌਲ ਪਾਲਣਾ	ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ।
689. ਕੰਠ ਕਰਨਾ	ਜੁਬਾਨੀ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਯਾਦ ਕਰਨਾ।
690. ਕੰਧ ਉਸਾਰਨਾ	ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਲੈਣੀਆਂ।
691. ਕੰਨ ਦੇਣਾ	ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ।
692. ਕੰਨਾ ਦਾ ਕੱਚਾ ਹੋਣਾ	ਲਾਈ ਲੱਗ ਹੋਣਾ।
693. ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਪਾਈ ਰੱਖਣਾ	ਬੇਪਰਵਾਹ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ।
694. ਖੱਪਾ ਪੂਰਨਾ	ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਣੀ।
695. ਖੱਟੇ ਪੈਣਾ	ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜਨਾ ਜਾਂ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।
696. ਚੜੀ ਲੱਥੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ	ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੋਣਾ/ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋਣਾ
697. ਰੰਗ ਮਚਾਉਣਾ	ਰੌਣਕ ਲਾਉਣੀ

ਕਾਲ 3 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

1. **ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:** ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸਮਾਂ। ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

   (ੳ) **ਸਾਧਾਰਨ/ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ/ਅਪੂਰਨ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:-** ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

   (ਅ) **ਚਾਲੂ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ :** ਕੰਮ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿ ਸੋਹਣ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ੲ) **ਪੂਰਨ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

(ਸ) **ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਹ) **ਸ਼ਰਤੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸਿਖਾਓ ਤਾਂ ਉਹ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਕ) **ਹੁਕਮੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਦਫਤਰ ਜਾ।

2. **ਭੂਤਕਾਲ:** ਭੂਤਕਾਲ 5 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੀਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ।

(ੳ) **ਸਾਧਾਰਨ/ਅਪੂਰਨ/ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ/ਭੂਤਕਾਲ:** ਕੰਮ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਲਿੱਖੀ ਸੀ।

(ਅ) **ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ:** ਕੰਮ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(ੲ) **ਪੂਰਨ ਭੂਤਕਾਲ:** ਕੰਮ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਚਿੱਠੀ ਲਿੱਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

(ਸ) **ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ:** ਜਿਵੇਂ: ਸੋਹਣ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

(ਹ) **ਸ਼ਰਤੀ ਭੂਤਕਾਲ:** ਕੰਮ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ: ਜੇ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ।

3. **ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ 5 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ।

(ੳ) **ਸਾਧਾਰਨ/ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ/ਅਪੂਰਨ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ: ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।

(ਅ) **ਚਾਲੂ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ: ਅਸੀਂ ਕੱਲ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

(ੲ) **ਪੂਰਨ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ: ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

(ਸ) **ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਜਿਵੇਂ: ਅਸੀਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ।

(ਹ) **ਸ਼ਰਤੀ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ:** ਜਿਵੇਂ: ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗ ਜਾਓਗੇ।

ਅਖਾਣ

ਅਖਾਣਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ: ਅਖਾਣ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਕੋਮੇਂ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਅਖਾਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈਂ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ।

(ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਖਾਣ ਦੇਖੋ)

1. ਕਾਲੇ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵਣ ਬੱਗੇ, ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਮਣ ਸਾਬਣ ਲੱਗੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਦਲੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ)
2. ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਬਾਂਦਰ ਮਲਾਹ (ਕੋਈ ਜਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਦੋ ਮੂਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਜਾਵੇ)
3. ਕੋਲਿਆਂ ਦੀ ਦਲਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ (ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਵਾਲਾ ਵੀ ਬਦਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
4. ਕੋਹ ਨਾ ਤੁਰੀ ਬਾਬਾ ਤਿਹਾਈ (ਥੋੜਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਜਾਣਾ)
5. ਕੋਈ ਮਰੇ ਚਾਹੇ ਜੀਵੇ ਸੁਥਰਾ ਘੋਲ ਪਤਾਸੇ ਪੀਵੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣਾ)
6. ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਘਿਓ ਨਹੀ ਪਚਦਾ (ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਰਾਸ ਨਹੀ ਆਉਂਦੀ)

7. ਕੁੱਤਾ ਰਾਜ ਬਹਾਲੀਏ, ਮੁੜ ਚੱਕੀ ਚੱਟੇ (ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਠ ਮਿਲ ਪਵੇ)
8. ਕਾਠ ਦੀ ਹਾਡੀ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਚੜਦੀ ਹੈ (ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ
9. ਕਾਵਾਂ ਦੇ ਆਖਿਆਂ ਢੱਗੇ ਨਹੀ ਮਰਦੇ (ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਦਅਸੀਸ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨ
ਵਿਗੜਦਾ)
10. ਕੌਣ ਕਹੇ ਰਾਣੀਏ ਅੱਗਾ ਢੱਕ (ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਕੋਈ ਚਿਤਾਰ ਨਹੀ ਸਕਦਾ)
11. ਘਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਜੋਗੜਾ,ਬਾਹਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਸਿੱਧ (ਘਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਸਲਾਹ ਲੈਣ
12. ਘਰ ਦੀ ਖੰਡ ਕਿਰਕਰੀ, ਬਾਹਰ ਦਾ ਗੁੜ ਮਿੱਠਾ (ਘਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਵਧੀਆ ਨਾ ਲੱਗਣੀ
ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗਣੀ)
13. ਘਰ ਫੂਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣਾ (ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ)
14. ਘਰ ਲੜਾਕੀ ਬਾਹਰ ਸੰਘਣੀ, ਮੇਲੋ ਮੇਰਾ ਨਾਂ (ਘਰ ਵਾਲਿਆ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਕਰਨਾ ਤੇ ਬਾਹ
ਮਿੱਠੀ ਬਣਕੇ ਰਹਿਣਾ)
15. ਘੋੜੇ ਦੀ ਪੂਛ ਲੰਬੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਕੱਜੇ ਗੀ (ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਵੇਗ
ਤਾਂ ਲਾਭ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ)
16. ਘੜੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ, ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਤਿਹਾਇਆ (ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੇ ਤਾ ਸਾ
ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਜਾਦੇ ਹਨ)
17. ਘਰ ਦੀ ਅੱਧੀ , ਬਾਹਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ (ਘਰ ਦੀ ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਹਰ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੀ
ਨਾਲੋ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
18. ਘਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਪੂਰਬ ਭਾਵੇ ਪੱਛਮ (ਘਰ ਵਰਗਾ ਸੁੱਖ ਬਾਹਰ ਨਹੀ ਮਿਲਦਾ)
19. ਜੋ ਸੁੱਖ ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ, ਨਾ ਬਲਖ ਨਾ ਬੁਖਾਰੇ (ਘਰ ਵਰਗਾ ਸੁੱਖ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ
20. ਚਮੜੀ ਜਾਏ , ਦਮੜੀ ਨਾ ਜਾਏ (ਕਜੂਸ ਬੰਦਾ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਅਨੇਕ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ
21. ਖਾਈਏ ਦਾਲ ਜਿਹੜੀ ਨਿਭੇ ਨਾਲ (ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਹੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
22. ਖਾਣ -ਪੀਣ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਭਲੀ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਨੂੰ ਗੂੰਗੀ (ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ, ਕੰਮ ਕਰ
ਵੇਲੇ ਬਹਾਨੇ ਮਾਰਨੇ)
23. ਖੂਹ ਦਾ ਗਵਾਹ ਡੱਡੂ (ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਾਥ ਹਰ ਕੋਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)
24. ਖਰਬੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਖਰਬੂਜਾ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ (ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਉਹੀ ਰੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
25. ਖੰਡ-ਖੰਡ ਬੋਲਦਿਆ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਨਿਰੀਆ ਗੱਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ
26. ਕਾਫਰ ਨੂੰ ਨਾਅਰਾ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਹੋਲੀ ਗੱਲ ਸਮ
ਆਉਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ)
27. ਖੂਹ ਪੁਟਦੇ ਹੀ ਖਾਤਾ ਤਿਆਰ (ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ
28. ਖਾਲੀ ਸੰਖ ਵਜਾਵੇ ਦੀਪਾ (ਫੋਕੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾ ਮਾਰਨੀਆ)
29. ਗਾਂ ਨਾ ਵੱਛੀ ਨੀਂਦਰ ਆਵੇ ਅੱਛੀ (ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ)
30. ਗੰਗਾ ਗਏ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਯਮਨਾ ਗਏ ਤਾਂ ਯਮਨਾ ਦਾਸ (ਜੋ ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਦਾ ਉੱਥੇ ਤਾ ਬਣ
ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
31. ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ (ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨੀ, ਜਾਂ ਕਿ
ਦੇ ਘਰ ਬਿਨ੍ਹਾ ਬੁਲਾਏ ਚਲੇ ਜਾਣਾ)
32. ਛੱਜ ਤਾਂ ਬੋਲੇ ਛਾਣਨੀ ਕਿਉਂ ਬੋਲੇ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਗੁਣਹੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਗੁਣਵਾਨ ਵਿਅਕਤ
ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੇ)
33. ਜਸ ਜੀਉਣਾ,ਅਪਜਸ ਮਰਨਾ (ਬਦਨਾਮੀ ਨਾਲੋ ਮੌਤ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
34. ਜੋੜੀਆਂ ਜੱਗ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ, ਨਰੜ ਬਥੇਰੇ (ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਜੋੜ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
35. ਜਿਵੇ ਦੀ ਕਰਨੀ ਉਵੇ ਦੀ ਭਰਨੀ (ਜਿਵੇ ਦਾ ਇੰਨਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫ਼ਲ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ
36. ਜੈਸਾ ਦੇਸ਼ ਵੈਸਾ ਭੇਸ (ਮਾਹੌਲ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ)

37. ਜਿਸ ਕੋਠੀ ਦਾਣੇ ਉਸਦੇ ਕਮਲੇ ਵੀ ਸਿਆਣੇ (ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਕਾਰ ਗੱਲਾ ਵੀ ਸਿਆਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ)
38. ਜਾਤ ਦੀ ਕੋੜ ਕਿਰਲੀ, ਸ਼ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫ਼ੇ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰੇ)
39. ਜਾਂਦੇ ਚੋਰ ਦੀ ਲਗੋਟੀ ਸਹੀ (ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚੋ ਕੁਝ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ)
40. ਜਿਹੜੇ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਰਸਦੇ ਨਹੀ (ਜਿਆਦਾ ਗੱਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਨਹੀ ਕਰਦਾ)
41. ਜਿੱਥੇ ਦੇਖਾਂ ਧਰਾ ਪਰਾਤ, ਉੱਥੇ ਗਾਵਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰੇ)
42. ਜਿਹਾ ਦੁੱਧ,ਤਿਹੀ ਬੁੱਧ (ਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਾ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
43. ਝੱਟ ਮੰਗਣੀ, ਪੱਟ ਵਿਆਹ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਇਕਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ)
44. ਝੂਠ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ (ਝੂਠਾ ਬੰਦਾ ਕਦੀ ਕੁਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕੁੱਝ)
45. ਟੱਬਰ ਭੁੱਖਾ ਮਰੇ, ਤੇ ਆਪ ਐਸ਼ਾ ਕਰੇ (ਜਦੋ ਪਰਿਵਾਰ ਚ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਐਸ਼ਾ ਕਰੇ)
46. ਟੁੱਟੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਗਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ (ਆਖਰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਦਾ ਹੈ)
47. ਟਕੇ ਦੀ ਹਾਂਡੀ ਗਈ, ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜਾਤ ਪਛਾਣੀ ਗਈ (ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਣਾ)
48. ਡੁੱਲੇ ਬੇਰਾ, ਦਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀ ਵਿਗੜਦਾ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ)
49. ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ ਤਿਨਕੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ (ਜਦੋ ਔਖੇ ਸਮੇ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਦਦ ਮਿਲ ਜਾਵੇ)
50. ਡਰਦਾ ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ (ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਬੰਦਾ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ)
51. ਡਾਢੇ ਦਾ ਸੱਤੀਂ ਵੀਹੀਂ ਸੌ (ਤਕੜਾ ਆਪਣੀ ਮੰਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ)
52. ਉਹ ਫਿਰੇ ਨੱਥ ਘੜਾਉਣ ਨੂੰ, ਉਹ ਫਿਰੇ ਨੱਕ ਵਢਾਉਣ ਨੂੰ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਸ ਕਰੇ ਪਰ ਅੱਗੋ ਉਹ ਬੰਦਾ ਉਲਟਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇ)
53. ਊਠ ਦੇ ਗੱਲ ਟੱਲੀ (ਪਤਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਪਰ ਪਤੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦਾ)
54. ਊਠ ਨਾ ਕੁੱਦੇ, ਬੋਰਾ ਕੁੱਦੇ (ਮਜ਼ਲੂਮ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਪਰ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੋਲੀ ਜਾਏ)
55. ਉੱਤੋ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ, ਵਿੱਚੋ ਕਾਲੇ ਕਾਂ (ਉਹ ਬੰਦਾ ਜੋ ਉਪਰੋ ਸਰੀਫ ਬਣੇ, ਪਰ ਉਦਰੋ ਝੂਠਾ ਹੋਵੇ)
56. ਆਪਣੀਆ ਜੁੱਤੀਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਿਰ (ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਾ)
57. ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਂ ਦੱਸਾ, ਤੇ ਪਰਾਈਆ ਕਰ ਕਰ ਹੱਸਾ (ਆਪਣਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਛੁਪਾਉਣਾ, ਤੇ ਦੂਜਿਆ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ)
58. ਇੱਕ ਅਨਾਰ ਤੇ ਸੌ ਬਿਮਾਰ (ਜਦੋ ਚੀਜ਼ ਥੋੜੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜਿਆਦਾ)
59. ਈਸਬਗੋਲ ਤੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਫੋਲ (ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਗੱਲਤ ਲੱਭੇਗਾ)
60. ਇੱਕ ਕਰੇਲਾ ਦੂਜਾ ਨਿੰਮ ਚੜਿਆ (ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਕੋੜਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ)
61. ਸਾਈਂ ਅੱਖਾ ਫੇਰੀਆਂ, ਵੈਰੀ ਕੁੱਲ ਜਹਾਨ (ਜੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੇਹਰਬਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)
62. ਸਾਈਆਂ ਕਿਤੇ, ਵਧਾਈਆਂ ਕਿਤੇ (ਲਾਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਰਨਾ)
63. ਸੌ ਸੁਨਿਆਰ ਦੀ ਇੱਕ ਲੁਹਾਰ ਦੀ (ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕਈ ਵਾਰਾ ਨਾਲੋ ਤਾਕਤਵਰ ਦਾ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਕੰਮ ਆਉਦਾ ਹੈ)
64. ਸੌ ਸਿਆਣਿਆਂ ਇੱਕੋ ਮੱਤ, ਮੂਰਖ ਆਪੋ ਆਪਣੀ (ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿਆਣਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਮੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਖਾ ਦੀ ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ)
65. ਸੌ ਦਿਨ ਚੋਰ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਾਧ ਦਾ (ਚੋਰ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਬੰਦੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਫੜੇ ਹੀ ਜਾਦੇ ਹਨ)

66. ਸਿਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਕੁੰਡਾ, ਹਾਥੀ ਫਿਰੇ ਲੁੰਡਾ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਏ)
67. ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭੰਨੀ, ਤੇ ਕੁੜੀ ਜੰਮ ਪਈ ਅੰਨ੍ਹੀ (ਜਦੋ ਮਿਹਨਤ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲੇ)
68. ਹਿੰਗ ਲੱਗੇ ਨਾ ਫੜਕੜੀ, ਰੰਗ ਚੋਖਾ ਹੀ ਚੋਖਾ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਮੁਫਤ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ)
69. ਸਰਫਾ ਕਰਕੇ ਸੁੱਤੀ, ਆਟਾ ਖਾ ਗਈ ਕੁੱਤੀ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਰਫਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਲਟਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ)
70. ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਖਾਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਨੂੰ ਹੋਰ (ਪਾਖੰਡੀ ਆਦਮੀ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਹਰੋ ਸੱਚਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਝੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
71. ਕੁੱਕੜ ਖੇਹ ਉਡਾਈ, ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਬਦਨਾਮੀ ਰੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਕਰਵਾ ਲਏ)
72. ਕੁੱਛੜ ਕੁੜੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਢੰਡੋਰਾ (ਚੀਜ਼ ਕੋਲ ਪਈ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਬੰਦਾ ਲੱਭੀ ਜਾਵੇ)
73. ਕਾਠ ਦੀ ਹਾਂਡੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਨਹੀ ਚੜਦੀ (ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਬਾਰ ਬਾਰ ਧੋਖਾ ਨਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਖੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
74. ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰੀ ਡੰਡੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰਿੱਛ (ਜਦੋ ਮਿਹਨਤ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰੇ ਪਰ ਫਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ)
75. ਕਲਾ ਕਲੰਦਰ ਵੱਸੇ, ਘੜਿਓ ਪਾਣੀ ਨੱਸੇ (ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬਰਕਤ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦੀ)
76. ਚਿੜੀਆ ਦੀ ਮੌਤ, ਗਾਵਾਰਾ ਦਾ ਹਾਸਾ (ਮਾੜੇ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੱਸਦੇ ਹਨ)
77. ਜਿਹੜਾ ਬੋਲੇ ਉਹੀ ਕੁੰਡਾ, ਖੋਲੇ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿੰਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ)
78. ਜੱਟ ਕੀ ਜਾਣੇ ਲੌਗਾਂ ਦਾ ਭਾਅ (ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕਦਾ)
79. ਡਿੱਗੀ ਖੋਤੇ ਤੋਂ ਗੁੱਸਾ ਘੁਮਿਆਰ ਤੇ (ਕਸੂਰ ਕਿਸੇ ਦਾ, ਗੁੱਸਾ ਕਿਸੇ ਉਪਰ ਕੱਡ ਦੇਣਾ)
80. ਦੂਰ ਦੇ ਢੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਦੂਰ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀ)
81. ਧੇਲੇ ਦੀ ਬੁੱਢੀ, ਟਕਾ ਸਿਰ ਮੁਨਾਈ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਨਕੰਮੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿਗਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਏ)
82. ਪੇਟ ਨਾ ਪਾਈਆ ਰੋਟੀਆ, ਤਾਂ ਸੱਭੇ ਗੱਲਾਂ ਖੋਟੀਆਂ (ਜੱਦ ਬੰਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀ ਲਗਦੀ)
83. ਬੂਹੇ ਬੈਠੀ ਜੰਞ ਤਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹੋ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕੰਨ (ਮੌਕੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ)
84. ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਣੀ, ਤੂੰ ਵੀ ਰਾਣੀ, ਕੌਣ ਭਰੇਗਾ ਘਰ ਦਾ ਪਾਣੀ (ਜਦੋ ਇੱਕ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਆਕੜ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੁਜਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ)
85. ਰੱਬ ਮਿਲਾਈ ਜੋੜੀ, ਇੱਕ ਅੰਨਾ ਇੱਕ ਕੋੜੀ (ਜਦੋ ਇੱਕੋ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ)
86. ਵਾਹ ਪਿਆ ਜਾਣੀਏ, ਜਾਂ ਰਾਹ ਪਿਆ ਜਾਣੀਏ (ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਿਲ ਵਰਤ ਕੀ ਹੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ)
87. ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਿਮਾਜ਼, ਕੁਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਟੱਕਰਾਂ (ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)
88. ਘਰੋਂ ਘਰ ਗਵਾਇਆ, ਬਾਹਰੋਂ ਭੜੂਆ ਅਖਵਾਇਆ (ਆਪਣੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਵਾਉਣੀ)
89. ਇੱਕ ਕਮਲੀ, ਦੂਜੀ ਪੈ ਗਈ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ)
90. ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਫਿਰ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ (ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਮੌਜ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)

ਕੋਠਾ ਉਸਾਰਿਆ ਤਰਖਾਣ ਵਿਸਾਰਿਆ (ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲੈਣੀਆਂ)
91. ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰਨਾ (ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ)
92. ਟੱਗੀਂ ਤੂਮੀ ਡੱਗ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀ (ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅਨਾੜੀ ਬੰਦੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣ)
93. ਬੱਤੀ ਦਿਨ ਤੇ ਤੇਤੀ ਮੇਲੇ, ਤੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ (ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਜਾਵੇ)
94. ਪਾਪ ਦੀ ਬੇੜੀ ਭਰ ਕੇ ਡੁੱਬਦੀ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋਣੀ)
95. ਭੱਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
96. ਮਨ ਹਰਾਮੀ, ਹੁੱਜਤਾ ਢੇਰ (ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਉਣੇ)
97. ਤੇਰੇ ਪੀਠੇ ਦਾ ਕੀ ਛਾਣਨਾ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਨਾ ਨਿਕਲਣਾ)
98. ਘਰੋਂ ਗੁਆਉਣਾ ਮੁਲਖੇ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ (ਘਰੋਂ ਘਰ ਗੁਆਇਆ ਬਾਹਰੋਂ ਭੜੂਆ ਅਖਵਾਇਆ)
99. ਖੋਹਣ ਨਾ ਖੁੱਸੇ, ਦੰਦੀ ਕੀੜਾ ਵੱਟੇ (ਖ਼ੂਨ ਖੋਲਣਾ)
100. ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੁੱਤਾ ਹਵਾ ਨੂੰ ਭੌਂਕੇ (ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਵੇ)
101. ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਸੁਹਾ (ਜਦੋ ਦੋ ਠੱਗ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਾਲ ਵੰਡਦੇ ਹਨ)
102. ਅੱਧ ਪਾ ਆਟਾ ਚੁਬਾਰੇ ਸੋਈ (ਹੋਲੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਜੋ ਇੱਕਲੇ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇ)
103. ਅੰਨ੍ਹਾ ਹਾਥੀ ਲਸ਼ਕਰ ਦਾ ਉਜਾੜਾ (ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
104. ਅੰਨ੍ਹਾ ਮਾਰੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਨੂੰ, ਘਸੁੰਨ ਵਜੇ ਥੰਮੀ ਨੂੰ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਤੋ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰੇ)
105. ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੰਡੇ ਸ਼ੀਰਨੀਆਂ, ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ (ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇ)
106. ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਣਾ ਰਾਜਾ (ਜਦੋ ਬਹੁਤ ਮੂਰਖਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਘੱਟ ਮੂਰਖ ਮੁਖੀਆ ਬਣ ਜਾਵੇ)
107. ਅੰਨ੍ਹੀ ਕੁਕੜੀ ਖਸ ਖਸ ਦਾ ਚੋਗਾ/ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੁੱਤਾ ਹਰਨਾਂ ਮਗਰ (ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇ)
108. ਅੰਨ੍ਹੀਂ ਨੈਣ ਵੰਝ ਦਾ ਠਹੇਰਨਾ (ਅਣਜਾਣ ਕਾਰੀਗਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਐਵੇਂ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
109. ਅੰਨ੍ਹੀ ਪੀਹੇ ਤੇ ਕੁੱਤੀ ਚੱਟੇ (ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜਦੋ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਭੋਗਣਾ ਪੈਦਾ
110. ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਾਂ ਪੁੱਤਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਧੋਦੀ (ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲਤੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਲੈਦੀ ਹੈ)
111. ਅੰਨ੍ਹੇ ਅੱਗੇ ਰੋਣਾ ਅੱਖੀਆਂ ਦਾ ਖੋਹ (ਕਿਸੇ ਬੇਕਦਰੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਖੋਲਣੇ ਫਜ਼ੂਲ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)
112. ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ ਜੱਫਾ, ਰੋਹੀ ਖੜੱਪਾ (ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਤੋ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ)
113. ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਜੋਰੂ, ਰੱਬ ਰਖਵਾਲਾ (ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਹੋਵੇ)
114. ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਟਕਰਿਆਂ (ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ)
115. ਊਠ ਖਾਲੀ ਵੀ ਅੜਾਏ, ਤੇ ਲੱਦਿਆ ਵੀ (ਵਿਹਲੇ ਬੰਦੇ ਜੋ ਕੰਮ ਨਹੀ ਕਰਦੇ ਜੇ ਕੋਈ ਔਖਾ ਸੋਖਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾਦੇ ਹਨ)
116. ਸਿੱਖ ਨਾ ਸਿੱਖ ਗੁਆਂਢਣ ਦੀ ਮੱਤ (ਜਿਹੜਾ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ)
117. ਓੜਕ ਬੱਚਾ ਮੂਲਿਆ, ਮੁੜ ਹੱਟੀ ਬਹਿਣਾ (ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਫਿਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਕੰਮ ਵੱਲ ਆ ਜਾਣਾ)
118. ਅਓਸਰ ਚੁੱਕਾ ਹੱਥ ਨਾ ਆਵੇ (ਬੀਤਿਆ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀ ਆਉਦਾ)
119. ਆਸਮਾਨ ਤੋ ਡਿੱਗੀ, ਖਜੂਰ ਵਿੱਚ ਅਟਕੀ (ਇਕ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬੱਚ ਕੇ ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਣਾ)
120. ਅੱਸੂ ਜਿੱਤੇ, ਤੇ ਅੱਸੂ ਹਾਰੇ (ਹਾੜੀ-ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲਾ ਦਾ ਝਾੜ ਅੱਸੂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)

122. ਅੱਸੂ ਵੱਸੇ, ਤੇ ਹਾੜ੍ਹੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਲਾਵੇ (ਜੇਕਰ ਅੱਸੂ ਵੀ ਵਧੀਆਂ ਮੀਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾ ਹਾੜ੍ਹੀ-ਸਾਉਣਾ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
123. ਅਹਰਨ ਕੱਛੇ ਮਾਰਨੀ ਸੂਈ ਦਾ ਕਰੇ ਦਾਨ (ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਛੋਟੇ ਕੰਮਾ ਵਿੱਚ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਵਿਖਾਵੇ ਪਰ ਵੱਡੇ ਕੰਮਾ ਵਿੱਚ ਘਪਲੇ ਕਰੇ)
124. ਅਕਲ ਵੱਡੀ ਕੇ ਮੱਝ (ਬੰਦਾ ਅਕਲ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ)
125. ਅਕਲਾਂ ਬਾਝੋ ਖੂਹ ਖਾਲੀ (ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਕਲ ਤੋਂ ਧੰਨਵਾਨ ਬਣ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ)
126. ਅੱਖ ਓਹਲੇ ਪਹਾੜ ਉਹਲੇ (ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਖ ਨਹੀ ਰਹੀ ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਦੂਰ ਹੈ)
127. ਅੱਖ ਟੱਡੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਕੱਜਲ ਲੈ ਗਿਆਂ ਕਾਂ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝੇ ਪਰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਾਵੇ)
128. ਅੱਖ ਲੱਗੀ ਤੇ ਮਾਲ ਬਿਗਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਸਫ਼ਰ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਨੀਂਦ ਕਾਰਨ ਚੋਰ ਮਾਲ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲੈਦੇ ਹਨ)
129. ਅਖਰ ਇੱਕ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ ਨਾ ਆਲਮ/ਫਾਜ਼ਲ (ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਆਦਾਂ ਜਾਦਾਂ ਕਖ ਨਾ ਹੋਵੇ)
130. ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ, ਘੱਤ ਭੜੋਲੇ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ)
131. ਅੱਗ ਖਾਏ, ਅਗਿਆਰ ਹੱਗੇ (ਜਿਵੇ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫ਼ਲ ਵੀ ਉਵੇਂ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ)
132. ਅਗਲੇ ਨਹੀਂ ਭਾਉਦੇ, ਹੋਰ ਢਿੱਡ ਕੱਡੀਂ ਆਉਦੇ (ਜਦੋ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਤੋਂ ਹੋਰ ਘਰ ਆ ਜਾਣ)
133. ਅਗਾਈ ਸੌ ਸਵਾਈ (ਅਗੇਤੀ ਫ਼ਸਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ)
134. ਅੱਗੇ ਸੱਪ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ੀਂਹ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੋ ਸੋਚੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ)
135. ਸਾਵਣ ਦੀ ਝੜੀ, ਕੋਠੇ ਛੱਡੇ ਨਾ ਕੜੀ (ਤੇਜ਼ ਵਰਖਾਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
136. ਅੱਗੇ ਹੀ ਬੋਬੋ, ਮਗਰੋਂ ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਗੜਗੱਜ (ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ)
137. ਅੱਗੇ ਕਮਲੀ, ਉੱਤੋਂ ਪੈ ਗਈ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੂਰਖਾ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈ ਜਾਵੇ)
138. ਅੱਗਾ ਦੌੜ ਪਿੱਛਾ ਚੌੜ (ਕਈ ਵਾਰੀ ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ)
139. ਅਜੇ ਗੋਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹੀ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਜੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ।)
140. ਅਟਕਲ ਪੱਚੂ ਚੌੜ ਚੁਪੱਟ (ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ)
141. ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਬਾਹਰ ਆਉਦੀਆਂ ਹੀ ਨੇ (ਜੋ ਵੀ ਮੰਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਾਹਰ ਸ਼ਬਦਾ ਰਾਹੀ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ)
142. ਅੰਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉਪਰ ਦੁਖ ਆਵੇ ਪਰ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵੇ)
143. ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਭਾਲ਼ੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ (ਜਦੋਂ ਮਨਚਾਹੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਵੇ)
144. ਆਪ ਕੁਚੱਜੀ ਵਿਹੜੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ (ਜਦੋਂ ਨੁਕਸ ਆਪ 'ਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਦੋਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ)
145. ਸਾਡੀ ਬਿੱਲੀ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਮਿਆਊਂ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗੱਲ ਪੈ ਜਾਵੇ)
146. ਸਸਤਾ ਰੋਵੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਹਿੰਗਾ ਰੋਵੇ ਇੱਕੋ ਵਾਰ (ਸਸਤੀ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)
147. ਸੌ ਚਾਚਾ ਤੇ ਇੱਕ ਪਿਓ ਸੌ ਦਾਰੂ ਤੇ ਇੱਕ ਘਿਓ (ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਤੇ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ)
148. ਸਾਉਣ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਹਰਾ ਹੀ ਹਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਸੁਖੀ ਨੂੰ ਸਭ ਸੁਖੀ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ)
149. ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ (ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਤੀਆਂ ਦਾ ਫ਼ਲ ਆਪ ਹੀ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)

150. ਕੁੱਛੜ ਕੁੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਢਿੰਡੋਰਾ (ਕੋਲ ਪਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਲੱਭਣਾ)
151. ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਰੱਖੇ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਆਏ (ਜਦੋਂ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸ਼ਕਲਾ ਆ ਜਾਣ)
152. ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭੰਨੀ, ਕੁੜੀ ਜੰਮ ਪਈ ਅੰਨ੍ਹੀ (ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਨਾ ਹੋਵੇ)
153. ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਡਾਂਗਾਂ ਦੇ ਗਜ਼ (ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਮੁਫਤ ਦਾ ਸਮਾਨ ਸਸਤਾ ਹੀ ਵੇਚੀਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)
154. ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਕੇ ਸਵਾਰ ਹੋਈ (ਦੁੱਖ ਸਹਿ ਕੇ ਹੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ)
155. ਡਾਢਾ ਮਾਰੇ ਵੀ ਤੇ ਰੋਣ ਵੀ ਨਾ ਦੇਵੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਵੀ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵੇ)
156. ਤੁਰੰਤ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਦਾਨ (ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ)
157. ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵੱਡੀਆਂ (ਖਰਚ ਕਮਾਈ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ)
158. ਨਵਾਂ ਨੌਂ ਦਿਨ ਪੁਰਾਣਾ ਸੌ ਦਿਨ (ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਚਾਅ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)
159. ਨਾ ਨੌਂ ਮਣ ਤੇਲ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਗਧਾ ਨੱਚੇ (ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨਾ-ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ)
160. ਨ੍ਹਾਤੀ ਧੋਤੀ ਰਹਿ ਗਈ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਬਹਿ ਗਈ (ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਵੇ)
161. ਪਿੰਡ ਬੱਝਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੰਗਤੇ ਪਹਿਲਾ ਤਿਆਰ (ਚੀਜ਼ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੰਗ ਕਰ ਦੇਵੇ)
162. ਪੜ੍ਹੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵੇਚੇ ਤੇਲ, ਵੇਖੋ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਖੇਡ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਮਨੁੱਖ ਮਾਮੂਲੀ ਕੰਮ ਕਰੇ)
163. ਬੱਕਰਾ ਜਾਨ ਤੋਂ ਗਿਆ ਪਰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)
164. ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਰੋਇਆ ਮਾਂ ਵੀ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ (ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ)
165. ਬੁੱਢੀ ਘੋੜੀ ਲਾਲ ਲਗਾਮ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ੁਕੀਨੀ ਕਰੇ)
166. ਬੇੜੀ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੀ ਤਰਦਾ ਹੈ (ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਨਿਕੰਮੇ ਦਾ ਵੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
167. ਭੁੱਲਾ ਉਹ ਨਾ ਜਾਣੀਏ ਜੋ ਸ਼ਾਮੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਵੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਛੇਤੀ ਗਲਤੀ ਸੁਧਾਰ ਲਵੇ)
168. ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਲ਼ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥੁੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।)
169. ਲੱਜ ਮਰੇਂਦਾ ਅੰਦਰ ਵੜਿਆ, ਮੂਰਖ ਆਖੇ ਮੈਥੋਂ ਡਰਿਆ (ਚੰਗਾ ਬੰਦਾ ਸ਼ਰਮ ਕਰਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
170. ਲੱਕੜ ਭਾਵੇਂ ਵਿੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਤਰਖਾਣ ਸਿੱਧਾ ਚਾਹੀਦਾ (ਚੰਗਾ ਕਾਰੀਗਰ ਖ਼ਰਾਬ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)
171. ਵੱਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪੀੜਾਂ (ਅਮੀਰ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ)
172. ਇੱਕ ਪੰਥ ਦੋ ਕਾਜ (ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਦੂਜਾ ਕੰਮ ਵੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ)
173. ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਸੌ ਸੁੱਖ (ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
174. ਇਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਸਰਾਂ ਦੀ ਦਾਲ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ)
175. ਸਾਈਆਂ ਕਿਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਕਿਤੇ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਲਾਰੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲਾਵੇ,ਤੇ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਕਰੇ)
176. ਸਖੀ ਨਾਲੋਂ ਸੂਮ ਭਲਾ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਰੰਤ ਦੇਵੇ ਜਵਾਬ (ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
177. ਕਦੇ ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਕਦੇ ਪੋਤੇ ਦੀਆਂ (ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਬਦਲਾ ਲਵੇ)

178. ਕਾਹਲੀ ਅੱਗੇ ਟੋਏ (ਜਲਦੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
179. ਕੋਈ ਮਰੇ ਕੋਈ ਜੀਵੇ ਸੁਥਰਾ ਘੋਲ ਪਤਾਸੇ ਪੀਵੇ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮਤਲਬੀ ਬੰਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ)
180. ਘੁਮਿਆਰੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਭਾਂਡਾ ਸਲਾਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ)
181. ਜਿਹੜਾ ਬੋਲੇ ਓਹੀ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
182. ਜੋੜੀਆਂ ਜੱਗ ਥੋੜੀਆਂ, ਨਰੜ ਬਥੇਰੇ (ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਜਾਂ ਪਤਨੀ-ਪਤਨੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)
183. ਡੰਡਾ ਪੀਰ ਹੈ ਵਿਗੜਿਆਂ ਤਿਗੜਿਆਂ ਦਾ ਭੈੜਾ (ਬੰਦਾ ਸਖ਼ਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)
184. ਡਿੱਗੀ ਖੋਤੇ ਤੋਂ ਗੁੱਸਾ ਘੁਮਿਆਰ 'ਤੇ (ਤਕਲੀਫ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੇ, ਪਰ ਗੁੱਸਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੇ ਕੱਢਣਾ)
185. ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਬੇਰਾਂ ਦਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆਂ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਥੋੜੇ ਯਤਨਾ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)
186. ਤਾਏ ਦੀ ਧੀ ਚੱਲੀ, ਮੈਂ ਕਿਉ ਰਵਾਂ ਕੱਲੀ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੀਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)
187. ਧੇਲੇ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਟਕਾ ਸਿਰ ਮੁਨਾਈ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨਕੰਮੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ)
188. ਨੌ ਸੌ ਚੂਹੇ ਖਾਂ ਕੇ ਬਿੱਲੀ ਹੱਜ ਨੂੰ ਚੱਲੀ (ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਫਿਰ ਸੰਤ ਬਣਨ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰੇ)
189. ਨਾਲੇ ਚੋਪੜੀਆਂ ਨਾਲੇ ਦੋ ਦੋ (ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਹੀ ਲਾਭ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣੀ)
190. ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਆਖਿਆ ਸਿਰ ਮੱਥੇ, ਪਰਨਾਲਾ ਉੱਥੇ ਦਾ ਉੱਥੇ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਉਪਰੋ-ਉਪਰੋ ਤਾਂ ਹਾਂ ਕਰਨੀ, ਪਰ ਦੁਬਾਰਾ ਗਲਤੀ ਕਰੀ ਜਾਣੀ)
191. ਬੱਕਰੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੀਂਗਣਾਂ ਪਾ ਕੇ (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਨਾਂ- ਨੁੱਕਰ ਕਰਕੇ ਕਰੇ)
192. ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਸੁਫ਼ਨੇ (ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਤਲਬ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਈ ਜਾਵੇ)
193. ਭੱਠ ਪਿਆ ਸੋਨਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਨਾ ਨੂੰ ਖਾਵੇ (ਜਦੋਂ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ)
195. ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਧੋਂਦੀ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਦੀ (ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀ ਛੋਟੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਦੇ)
196. ਵਾਦੜੀਆਂ ਸਜਾਦੜੀਆਂ ਨਿਭਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ (ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ)
197. ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਰੀਝ ਗੁਲੇਲ ਤੇ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ ਜਿਸ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ)
198. ਆਥਣ ਦਾ ਚਿਲਕੋਰਿਆ, ਅਣਹੋਂਦਾ ਬੱਦਲ ਘੋਰਿਆ (ਜਦੋ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਲਸ਼ਕਾਰਾ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੀਂਹ ਪਵੇਗਾ)
199. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਖਸਮਾ ਨੂੰ ਖਾਵੇ ਜੀਤਾ (ਉਹ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਬੰਦਾ ਜੋ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ)
200. ਆਪਣਾ ਠੋਸਾ, ਆਪ ਭਰੋਸਾ (ਆਪਣੀ ਵਸਤੂ ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
201. ਆਪਣਾ ਰੱਖ ਪਰਾਇਆ ਚੱਖ (ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਦੂਜਿਆ ਦੇ ਪੈਸੇ ਤੇ ਹੀ ਐਸ਼ ਕਰੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਨਾ ਕਰੇ)
202. ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਪਰਾਇਆ ਡੇਲਾ (ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ)
203. ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੱਗੇ ਤਾ ਅੱਗ, ਦੂਜੇ ਘਰ ਲੱਗੇ ਤਾ ਬਸੰਤਰ ਦੇਵਤਾ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਏ ਪਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਮਨਾਏ)

04. ਆਪਣੇ ਨੈਣ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੀ, ਤੂੰ ਮਟਕਾਉਂਦੀ ਫਿਰ (ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਅੱਖ ਰੱਖੇ)
05. ਅੰਬ ਖਾਣੇ ਨੇ ਕਿ ਪੇੜ ਗਿਣਨੇ ਨੇ (ਕੰਮ ਨਾਲ ਮਤਲਬ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੰਮ ਜਿਵੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ)
06. ਅੰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਧੀ ਸਿਆਣੀ, ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਏ ਪਾਣੀ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆ ਦੇ ਕੀਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ)
07. ਅੰਮਾਂ ਨੀ ਅੰਮਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਨਕੰਮਾ (ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ)
08. ਅਮੀਰ ਦੀ ਮਰ ਗਈ ਕੁੱਤੀ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛੀ (ਅਮੀਰ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਹਰ ਕੋਈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਪੁੱਛਦਾ)
09. ਅਰਾਕੀ ਨੂੰ ਸੈਨਤ, ਗਧੇ ਨੂੰ ਡੰਡਾ (ਸਿਆਣਾ ਵਿਅਕਤੀ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਜਾਦਾ ਹੈ ਪੁੱਤੂ ਮੂਰਖ ਡੰਡੇ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ)
10. ਨਾਨੀ ਖਸਮ ਕਰੇ, ਦੋਹਤਾ ਚੱਟੀ ਪਰੇ (ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣੀ)
11. ਆਈ ਮੌਜ ਫ਼ਕੀਰ ਦੀ, ਲਾਈ ਝੁੱਗੀ ਨੂੰ ਅੱਗ (ਮਸਤ ਮੌਲਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰਦਾ)
12. ਆਂਦਰਾਂ ਭੁੱਖੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਚਉਲ (ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਹਰੋ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰੇ)
13. ਧੇਲੇ ਦੀ ਬੁੜ੍ਹੀ ਟਕਾ ਸਿਰ ਮੁਨਾਈ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚਾ ਕਰ ਦੇਵੇ)
14. ਆਪ ਨਾ ਮਰੀਏ, ਸਵਰਗ ਨਾ ਜਾਈਏ (ਆਪ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ)
15. ਆਪ ਬੀਬੀ ਕੋਕਾਂ, ਤੇ ਮੱਤੀਂ ਦੇਵੇ ਲੋਕਾਂ (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣ ਨਾ ਦੇਖੇ ਪਰ ਦੂਜਿਆ ਦੇ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ)
16. ਔਲਿਆਂ ਬੋਲਿਆਂ ਦਾ ਰੱਬ ਰਾਖਾ (ਭੋਲੇ ਬੰਦਿਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰੱਬ ਕਰਦਾ ਹੈ)
17. ਓਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਸਰਾ ਦੀ ਦਾਲ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇ)
18. ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਾਮ ਪਰਸੂ, ਪਰਸਾ, ਪਰਸਰਾਮ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਉਸਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
19. ਈਸਬ ਗੋਲ, ਕੁਝ ਨਾ ਫੋਲ (ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)
20. ਇਸ ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਫੱਕੇ (ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਨੌਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇ)
21. ਇਹ ਜਾਣੇ ਤੇ ਉਹ ਜਾਣੇ, ਤੂੰ ਭਠਿਆਰੀਏ ਭੁੰਨ ਦਾਣੇ (ਇਹ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਆਖੀ ਜਾਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰੇ)
22. ਇਕ ਸੱਪ ਦੂਜਾ ਉਡਣਾ (ਉਸ ਬਾਰੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਦਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋਵੇ)
23. ਇਕ ਕਰੇਲਾ, ਦੂਜਾ ਨਿੰਮ ਚੜ੍ਹਿਆ (ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਔਗੁਣ ਹੋਣ)
24. ਇਕ ਚੋਰੀ ਦੂਜਾ ਸੀਨਾ ਜ਼ੋਰੀ (ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਗੋ ਆਕੜ ਕਰੇ)
25. ਇਕ ਜੰਮੇ, ਇਕ ਨਿੰਜ ਜੰਮੇ (ਨਾਲਾਇਕ ਔਲਾਦ ਨਾਲੋ ਤਾਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਔਲਾਦ ਤੋਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
26. ਇਕ ਤਵੇਂ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਵੱਡੀ ਕੀ ਛੋਟੀ (ਨੁਕਸਾਨ ਛੋਟਾ ਜਾਂ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
27. ਇਕ ਨਿੰਬੂ ਪਿੰਡ ਭੁਸਿਆਂ ਦਾ (ਚੀਜ਼ ਇੱਕ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹੋਣ)
28. ਇਕ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਇਕ ਨੂੰ ਪਿੱਛ (ਜਦੋ ਕੋਈਂ ਚੀਜ਼ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰੇ)
29. ਇਕ ਪੰਥ ਦੋ ਕਾਜ (ਜਦੋ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆ ਦੂਜਾ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ)
30. ਇਕ ਵੇ ਜੱਟਾ, ਦੋ ਵੇ ਜੱਟਾ, ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਪੈ ਗਿਆ ਘੱਟਾ (ਵਧੀਕੀ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਸਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਬਗਾਵਤ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਦੀ ਹੈ)

231. ਇੱਲ੍ਹ ਦਾ ਨਾਂ ਨਣਦੋਈਆਂ ਕਾਂ (ਮਾੜੇ ਬੰਦਿਆ ਦਾ ਸੰਗ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)
232. ਸਹੁਰਾ ਨਾ ਸਾਲਾ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਘਰ ਵਾਲਾ (ਜਦੋ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਵੇ)
233. ਸਹੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਹੇ ਦੀ ਪਈ ਏ (ਜਦੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ)
234. ਸੱਚ ਕਹੇ, ਪਰੇਡੇ ਰਹੇ (ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣਦਾ)
235. ਸੰਢਿਆਂ ਦਾ ਭੇੜ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਖੌ (ਜਦੋਂ ਦੋ ਤਕੜਿਆ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ)
236. ਸੱਦਿਆ ਪੈਂਚ, ਅਣਸੱਦਿਆ ਭੜੂਆ (ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬੋਲੇ ਤਾ ਉਸਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ)
237. ਸੱਪ ਨੂੰ ਸੱਪ ਲੜੇ, ਵਿਹੁ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ (ਜਦੋ ਦੋ ਤਕੜੇ ਬੰਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜ੍ਹਨ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ)
238. ਸੱਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵੇ ਨਹੀਂ ਬਲਦੇ (ਤਕੜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀ ਚਲਦਾ)
239. ਸ਼ਰੀਕ ਲਾਏ ਲੀਕ ਪੁੱਜੇ ਜਿੱਥੋਂ ਤੀਕ (ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਕ ਦੂਜੇ ਸ਼ਰੀਕ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਖਾਣ

1. ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਣੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ—ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਵਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ।
2. ਉਸਦੀ ਹੀ ਜੁੱਤੀ ਉਸਦਾ ਹੀ ਸਿਰ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਉਸਦੇ ਦਾਅ ਪੇਚ ਨਾਲ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ।
3. ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗਲੀ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਗੋ ਨਹੀਂ ਖਲੀ—ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਮਰਦ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।
4. ਉਠ ਨੀ ਨੂਹੇਂ, ਨਿੱਸਲ ਹੋ, ਚਰਖਾ ਛੱਡਕੇ ਚੱਕੀ ਝੋ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਔਖਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
5. ਉਠੋ ਮੁਰਦਿਓ ਖੀਰ ਖਾਓ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚੋਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮੰਨਭਾਉਦਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।
6. ਉੱਡ ਭਬੀਰੀ (ਭਵੀਰੀ) ਸਾਵਣ ਆਇਆ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਯੋਗ ਸਮਾਂ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ।
7. ਉਤਮ ਖੇਤੀ, ਮਧ ਵਿਉਪਾਰ, ਨਖਿਧ ਚਾਕਰੀ ਭੀਖ ਨਰਾਦਰ—ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਧੀਆ ਕਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਪਾਰ ਵੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੌਕਰੀ ਭੀਖ ਮੰਗਣ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
8. ਉਦਮ ਅੱਗੇ ਲੱਛਮੀ, ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ—ਜਿਵੇ ਪੱਖਾ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹਵਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧੰਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
9. ਉਲਟੀ ਬਾੜ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਏ—ਜਦੋਂ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਲੁੱਟਣ ਲੱਗ ਜਾਣ।
10. ਉਲਟੇ ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਨੂੰ – ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੇ ਉਸ ਲਈ ਬੋਲਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।
11. ਉਲਟੇ ਬਾਂਹ ਸੁੱਲਖਣੀ, ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਸੱਖਣੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰੇ , ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਕੰਮਚੋਰ ਹੋਵੇ।
12. ਊਠ ਤੋਂ ਛਾਨਣੀ ਲਾਹਿਆਂ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ—ਜਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਥੋੜਾ ਕੰਮ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ।
13. ਊਠ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜ਼ੀਰਾ—ਜਿਆਦਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਦੋ ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।
14. ਊਠ ਨਾ ਕੁੱਦੇ, ਬੋਰਾ ਕੁੱਦੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰੌਲਾ ਨਾਂ ਪਾਵੇ, ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਰੌਲਾ ਪਾਈ ਜਾਵੇ।

ਉਹੀ ਰਾਣੀ ਜੋ ਖਸਮੇ ਖਾਣੀ—ਉਹ ਵਸਤੂ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੰਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਉੜਕ ਬੱਚਾ ਮੂਲਿਆ ਮੁੜ ਹੱਟੀ ਬਹਿਣਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰੇਲੂ ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ।

ਉਠ ਚਾਲੀ ਤੇ ਬੋਤਾ ਪੰਤਾਲੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਹਿੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁੱਛ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮੁੱਲ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਉਤਾਵਲਾ ਸੋ ਬਾਵਲਾ—ਕਾਹਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਉੱਧਲ ਗਈਆਂ ਨੂੰ ਦਾਜ ਕੌਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਉੱਠੋ ਤਾਂ ਉੱਠ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੇਤ ਦੀ ਮੁੱਠ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਚੰਗਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,ਵਿਹਲਾ ਤਾਂ ਰੇਤ ਦੀ ਢੇਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਅੰਨ੍ਹਾ ਦੂਜਾ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਚੜੇ—ਜਦੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਕਰੇ।

ਇਕ ਅਨਾਰ ਸੌ ਬੀਮਾਰ—ਜਦੋਂ ਚੀਜ਼ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹੋਣ।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦੇਣਾ ਚੰਗਾ,ਘਿਰ ਘਿਰ ਦਾ ਦੇਣਾ ਮਾੜਾ—ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਣ ਨਾਲੋ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ਼ਕ ਪਰਹੇਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਬਖਸ਼ਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਲ ਬਹਿੰਦੇ—ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਕ ਲਈ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀ।

ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਾਮ, ਪਰਸੂ, ਪਰਸਾ ਪਰਸਰਾਮ—ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹੱਥ ਲੈ ਉਸ ਹੱਥ ਦੇ—ਜਿਵੇ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਰੋਗੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਨਹੀਂ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਲੀਚੜ ਬੰਦਾ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਕਜੂਸੀ ਕਰੇ।

ਬੰਨ੍ਹੀਂਦੇ ਸਾਧ, ਛੁਟੀਂਦੇ ਚੋਰ—ਜਦੋਂ ਮਾੜੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਨਾਲ ਮਾੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ।

ਇਹ ਜਹਾਨ ਮਿੱਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿੰਨੇ ਡਿੱਠਾ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਅਗਲਾ ਸੰਸਾਰ ਕਿੰਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

ਇਕੋ ਵਾਹ, ਇਕੋ ਪਾਹ—ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਧੀਆਂ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਚੰਗੀ ਖ਼ਾਦ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ, ਦੋ ਦਿਨ ਪਾਹੁਣਾ, ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਦਾਦੇ ਮੁਘੌਣਾ—ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਪਰਹੇਜ਼ ਨੋ ਸੌ ਹਕੀਮ—ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਇਕ ਚੁੱਪ ਸੌ ਸੁੱਖ—ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਚੁੱਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾ ਅੱਗੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਵੱਧਦਾ।

ਸੱਸ ਨਾ ਨਨਾਣ, ਵਹੁਟੀ ਆਪੇ ਪਰਧਾਨ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਸਣ ਦੇਵਤੇ ਪਿੰਡੀਂ ਵਲਣ ਭੂਤ—ਜਦੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਸਹੇ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਹੇ ਦੀ ਪਈ ਏ—ਜਦੋ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੋਵੇ।

ਸ਼ਕਲ ਮੋਮਨਾਂ, ਕਰਤੂਤ ਕਾਫ਼ਰਾਂ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਕੰਮ ਭੈੜੇ ਕਰੇ।

ਸੰਗ ਤਾਰੇ, ਕਸੰਗ ਡੋਬੇ—ਵਧੀਆ ਸੰਗਤ ਤਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਡੋਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਚ ਕਹੇ, ਪਰੇਡੇ ਰਹੇ—ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਝੂਠੇ ਬੰਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਲਾਰੇ ਰਹੇ ਕਵਾਰੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਲਾਰੇ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਅੰਤ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦੇ ਦੇਵੇ।

ਸੱਪ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸਪੋਲੀਆ—ਆਮ ਕਰਕੇ ਭੈੜੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

42. ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ, ਖਾਵੇ ਤੇ ਕੋੜ੍ਹਾ ਛੱਡੇ ਤਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ—ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੋਨੋ ਪਾਸੇ ਨੁਕਸ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ।
43. ਸ਼ਰੀਕ ਉਜੜਿਆ ਵਿਹਲਾ ਮੋਕਲਾ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।
44. ਸਰਾਂਦੀ ਸੌ, ਪੁਆਂਦੀ ਸੌ, ਲੱਕ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਆਵੇਗਾ—ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਮਰਜ਼ੀ ਸਰ ਕਰ ਲਵੋ ਪਰ ਖਰਚਾ ਤਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੈ।
45. ਸਾਮੀ ਕੰਜਰ ਤੇ ਭੋਇੰ ਬੰਜਰ—ਭੈੜਾ (ਕੰਜਰ) ਬੰਦਾ ਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀ ਆਉਂਦੀ
46. ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਟਾਰੀ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਗੀ ਉਥੇ ਕਾਰੀ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਉਪਰੋ ਚੰਗਾ ਬਣੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਭੈੜਾ ਹੋਵੇ
47. ਸੌ ਹੱਥ ਰੱਸਾ ਸਿਰੇ ਤੇ ਗੰਢ—ਜਿਨ੍ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਤੋ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਵੋ, ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਇੱਕ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।
48. ਸੌ ਚਾਚਾ ਇਕ ਪਿਉ, ਸੌ ਦਾਰੂ ਇਕ ਘਿਉ—ਪਿਉ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਦੇਸੀ ਘਿਊ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
49. ਹਸਾਏ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਵਾਏ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਦਾ—ਭਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਦਾ ਤੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਦੇ ਲਈ ਹੋ ਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਭਲਾ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।
50. ਹੰਕਾਰਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ—ਹੰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।
51. ਹੱਟ ਕਰਾਏ, ਦੰਮ ਵਿਆਜੀ, ਉਸ ਭੈੜੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਬਾਜ਼ੀ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਵਿਆਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਧੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਖੇਦੀ(ਨਿੰਦਾ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
52. ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ ਚਿੱਤ ਯਾਰ ਵੱਲ—ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਕਰਦਿਆ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
53. ਹੱਥ ਨਾ ਪੱਲੇ, ਬਜ਼ਾਰ ਖੜੀ ਹੱਲੇ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਅੰਦਰੋ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਾਹਰੋ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰੇ।
54. ਹੱਥ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਨੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵਗਾੜ ਲਵੇ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।
55. ਹੱਥੀ ਕੜੇ, ਢਿਡ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਸੜੇ—ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਬਾਹਰੋ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਪਰ ਹੋਣ ਅੰਦਰੋ ਕੰਗਾਲ।
56. ਹਮ ਨਾ ਵਿਆਹੇ, ਕਾਹਦੇ ਸਾਹੇ—ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਦੋਂ ਇਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
57. ਹਰ ਹਰ ਗੰਗਾ ਧੰਢਾਣੇ ਲਿਆ ਪੰਗਾ—ਜਦੋ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਜਾਵੇ।
58. ਹਰ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪਿੱਪਲਾ ਮੂਲ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਹਰ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਜਾਵੇ।
59. ਹਵੇਲੀ ਮੀਏਂ ਬਕਰ ਦੀ , ਵਿਚ ਸਲੇਮੋ ਆਕੜ ਦੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਅਮੀਰ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਉਹ ਵੈਸੇ ਹੀ ਮਾਣ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।
60. ਹਾਸੇ ਦਾ ਮੜ੍ਹਾਸਾ— ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਿਆਂ ਲੜਾਈ ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ।
61. ਹਾਜ਼ਰ ਨੂੰ ਹੁਜਤ ਨਹੀਂ—ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਹੀ ਕਰਦਾ।
62. ਹਾਣ ਨੂੰ ਹਾਣ ਪਿਆਰਾ—ਆਪਣੇ ਹਮ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਬੈਠਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ
63. ਜਿਊਂਦਾ ਲੱਖ ਦਾ, ਮੋਇਆ ਸਵਾ ਲੱਖ ਦਾ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੈਦੀ ਹੈ
64. ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦਾ ਪੈਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਬੰਦਾ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
65. ਹਿੰਗ ਲੱਗੇ ਨਾ ਫਟਕੜੀ ਰੰਗ ਚੋਖਾ ਹੀ ਚੋਖਾ—ਜਦੋ ਬਿਨਾਂ ਪੱਲਿਓ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤੇ ਹੀ ਕੰਮ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇ।
66. ਹੁੱਜਾਂ ਬਾਂਦਰਾਂ, ਟੁੱਕਰ ਕਲੰਦਰਾਂ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ
67. ਹੌਲੇ ਭਾਰ ਤੇ ਸਾਥ ਦੇ ਮੋਹਰੀ—ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

68. ਹੁਦਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਗਾਹਕ ਪਸਿੱਤਾ—ਜਦੋ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਹੁਦਾਰ ਦੇ ਦੇਵੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਦਾ।
69. ਹੁਣ ਤਾਂ ਭੇਡਾ ਵੀ ਮੱਕੇ ਨੂੰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਾੜ੍ਹਾ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।
70. ਹੁਸਨ ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਰੰਗ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨਾਹੀਂ—ਜਦੋ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਜਵਾਨੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੱਖਾ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਦੀ।
71. ਕੱਖ ਨਾਲ਼ ਵੀ ਰੱਖ—ਕਿਸੇ ਸਮੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।
72. ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ, ਬਾਂਦਰ ਮਲਾਹ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
73. ਕੱਚੇ ਦਾ ਕੱਚ—ਝੂਠੇ ਤੇ ਲਾਰੇ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਝੂਠਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
74. ਕੱਜਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੋਟੀ—ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਨਤੀਜਾ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।
75. ਕਣਕ ਨਾਲ਼ ਘੁਣ ਪੀਠਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਫੱਸ ਜਾਦਾ ਹੈ।
76. ਕਦੇ ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਕਦੇ ਪੋਤੇ ਦੀਆਂ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਵਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
77. ਕੰਧ ਉਹਲੇ ਕੰਧਾਰ ਉਹਲੇ—ਘਰੋ ਗਿਆ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਹੀ ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ।
78. ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭੇਦ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਕੋਈ ਸੁਣ ਲੈਦਾ ਹੈ।
79. ਕੰਧੀ ਉੱਤੇ ਰੁਖੜਾ ਕਿਚਰ ਕੁ ਬੰਧੇ ਧੀਰ—ਜਵਾਨੀ ਸਦਾ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੌਤ ਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਹੈ।
80. ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸੱਚਾ—ਉਹ ਬੰਦਾ ਜੋ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਛੇਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰ ਲਵੇ।
81. ਕਬਰ ਚੂਨੇ ਗੱਚ, ਮੁਰਦਾ ਬੇਈਮਾਨ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
82. ਕੰਮ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨਹੀ ਤਾਂ ਪਾਜੀ—ਕੰਮ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕੰਮ ਮੁਕ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ।
83. ਕਰ ਸੇਵਾ ਖਾ ਮੇਵਾ—ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
84. ਕਰ ਮਜ਼ੂਰੀ ਖਾ ਚੂਰੀ—ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
85. ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰਹ, ਕੰਧ ਵੱਲ ਮੂੰਹ—ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
86. ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਭੂਤਨੀ, ਸਿਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੱਧ—ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਬੰਦਾ ਵੱਡੇ ਹੱਕ ਜਤਾਉਣ ਲੱਗੇ।
87. ਕੱਲ੍ਹ ਜੰਮੀ ਗਿੱਦੜੀ ਹੁਣੇ ਹੋਇਆ ਵਿਆਹ—ਜਦੋਂ ਕੋਬੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।
88. ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਦ ਤੱਕ ਦੌੜੇ—ਬਾਹਰੀ ਵਿਖਾਵਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ।
89. ਕਾਠ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਰ ਨਹੀਂ—ਫੋਕੇ ਡਰਾਵੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
90. ਕਾਣੇ ਦੀ ਇਕ ਰਗ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਾਣੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
91. ਕਾਲ ਦੇ ਹੱਥ ਕਮਾਨ, ਬੁੱਢਾ ਬੱਚਾ, ਚਾਹੇ ਜਵਾਨ—ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਵਾਨ।
92. ਕਾਲਾ ਅੱਖਰ ਭੈਂਸ ਬਰੋਬਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ।
93. ਕਾਲਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਨੀਲੇ ਪੈਰ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ।
94. ਕਿਆ ਪਿੱਦੀ ਕਿਆ ਪਿੱਦੀ ਦਾ ਸ਼ੋਰਬਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਤਾਕਤਵਰ ਨਾਲ ਪੰਗਾ ਲੈਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

95. ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਬ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੰਬੀਆਂ—ਜਦੋ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਲਾਭ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

96. ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਵਲੱਲੀ ਝਗੜੇ—ਹਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਾੜੇ ਚੰਗਾ।

97. ਕਿਤੋਂ ਦੀ ਲੀਰ ਕਿਤੋਂ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇੱਥੋ ਉੱਥੋ ਚੀਜ਼ਾ ਮੰਗ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ

98. ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਠੂਠਾ ਈ ਦਰਿਆ ਹੈ—ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਝੱਲਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ

99. ਕੁੱਬੇ ਨੂੰ ਖਾਧੀ ਲੱਤ ਰਾਸ ਆ ਗਈ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਉਲਟਾ ਉਸਨੂੰ ਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

100. ਕੁੜਮ ਕੁੜਮ ਰਲੇ ਤੇ ਵਚੋਲੇ ਰਹੇ ਖਲੇ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।

101. ਕੋਠੇ ਦੀ ਦੌੜ ਬਨੇਰਾ ਤੋੜ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਅੰਤਿਮ ਵਸੀ ਵਰਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

102. ਕਬਰ ਚੂਨੇ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਬੇਈਮਾਨ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਭੈੜੇ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਹਰੋ ਸਰੀ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰੇ।

103. ਕੌਡੀ ਨਹੀ ਪਾਸ ਤਾਂ ਮੇਲਾ ਲਗੇ ਉਦਾਸ—ਜਦੋ ਪੈਸਾ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

104. ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਭੋਕਦੀ,ਰੰਨ ਲੋਕ ਦੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਤੀਵੀਂ ਆਪਣੇ ਮਰਦ ਦੇ ਮਾੜੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲਣ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

105. ਕੌਣ ਦੇ ਕੌਣ ਹੀ ਸਹੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭੇ।

106. ਕਾਉਣੀ ਨੂੰ ਕਾਂ ਪਿਆਰਾ, ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਓ ਪਿਆਰਾ—ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦ ਹੈ।

107. ਕਾਹਲੀ ਦੀ ਘਾਣੀ, ਅੱਦਾ ਤੇਲ ਤੇ ਅੱਧਾ ਪਾਣੀ—ਕਾਹਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਦੇ ਹਨ

108. ਕੁੱਤਾ ਰਾਜ ਬਹਾਲੀਏ ਮੁੜ ਚੱਕੀ ਚੱਟੀ—ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਪੱਦਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਾੜਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

109. ਖਸਮ ਕਰ ਵਿਗੁੱਤੀ ਨਾ ਸਿਰ ਪਰਾਂਦਾ ਨਾ ਜੁੱਤੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਫਿ ਵੀ ਉਹ ਰੋਂਦਾ ਰਹੇ।

110. ਖੋਤੇ ਦੀ ਮੌਜ ਟੀਟਣੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ।

111. ਖੋਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਲੱਤਾਂ ਲਮਕਦੀਆਂ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

112. ਖੇਤੀ ਖਸਮਾਂ ਸੇਤ—ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

113. ਖੁਡੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਢਕ-ਮਕੌੜੇ—ਜਦੋ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਸਾ ਲੈਦੇ ਹਨ।

114. ਖੁਸੇ ਨਾ ਖੁਸਾਵੇ, ਝੁਡੂ ਉਘਰ ਉਘਰ ਜਾਵੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਫੋਕੇ ਡਰਾਵੇ ਦੇਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅੱਗੋ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕਰੇ।

115. ਖਜੂਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦੋ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ—ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ।

116. ਖਜੂਰਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸ਼ੀਰਨੀ, ਬਣ ਗਏ ਗਰਾਹ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਫ਼ੇ ਵਾਲਾ ਸੌਦਾ ਕਰੇ ਪਰ ਉਲਟਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਵੇ।

117. ਖਸਮ ਨਾਨੀ ਕਰੇ, ਦੋਹਤਾ ਚੱਟੀ ਭਰੇ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਵੇ।

118. ਖਸਮ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਜਾ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਸੁੱਤਾ—ਅਮੀਰ ਦੀ ਘਟੀਆ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਕਦਰ ਪੈਦੀ ਹੈ।

119. ਖਤਰੀ ਦਾ ਫੋੜਾ ਤੇ ਸੁਦਾਗਰ ਦਾ ਘੋੜਾ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ ਹੀ ਮੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਪਲੋਸਣ ਨਾਲ ਹੀ ਘੋੜਾ ਤਰੋ ਤਾਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

120. ਖਤਰੀ ਖੰਡ ਵੇਲ੍ਹਟਿਆ ਮਹੁਰਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਹੱਟੀ ਵਾਲਾ ਮਿੱਠੀਆ-ਮਿੱਠੀਆ ਗੱਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਠੱਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

121. ਖੱਦਰ ਦੀ ਜੁੱਲੀ ਬਖੀਆ ਰੇਸ਼ਮ ਨਾਲ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਘਟੀਆ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।

122. ਖੱਟੂ ਆਵੇ ਡਰਦਾ ਨਖੁੱਟੂ ਆਵੇ ਲੜਦਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਹਲਾ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

123. ਲੈਣ ਗਏ ਨਖੱਟੂ, ਘੋੜੇ ਵੇਚ ਲਿਆਏ ਟੱਟੂ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਲਟਾ ਹਾਨੀ ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਵੇ।

124. ਖੁੱਟਣ ਨੂੰ ਨਾ ਖਾਣ, ਭੈੜਾ ਜਜਮਾਨ—ਵਿਹਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।

125. ਖਰੀ ਮਜੂਰੀ ਚੋਖਾ ਕੰਮ—ਜੇਕਰ ਕਾਰੀਗਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਧੀਆ ਦੇਵਾਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

126. ਖੂਹ ਦਾ ਗਵਾਹ ਡੱਡੂ/ਖਵਾਜੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਡੱਡੂ—ਝੂਠੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵੀ ਝੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

127. ਖਾਈਏ ਦਾਲ ਜਿਹੜੀ ਨਿਭੇ ਨਾਲ—ਸਾਦਾ ਫੁਲਕਾ ਸਿਹਤ ਲਈ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

128. ਖਾ ਔਤਰਿਆ ਦਾ ਮਾਲ ਨਾਲ ਕੱਡ ਗਾਲ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

129. ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਗਈਆ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਭੰਨੀਆਂ—ਜਦੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਹਾਨੇ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ।

130. ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰੀ ਡੰਡੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰਿਛ/ ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਲਾਭ ਆਪ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੁਸਿਬਤ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

131. ਖਾਣਾ ਹਲਵਾਈਆਂ ਕੋਲ, ਤੇ ਭੌਕਣਾ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕੋਲ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਖਾਵੇ ਪੀਵੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲੋ ਪਰ ਸੇਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਰੇ।

132. ਖਾਣੇ ਛੋਲੇ ਤੇ ਡਕਾਰ ਬਦਾਮਾ ਦੇ—ਬੰਦਾ ਅੰਦਰੋ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦਿਖਾਵਾ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਕਰੇ।

133. ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਪੱਤਰ ਪਾਟੀ—ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਮਤਲਬ ਹੱਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭੁੱਲ ਹੀ ਜਾਦਾ ਹੈ।

134. ਖਾਨਾਂ ਦੇ ਖਾਨ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ—ਅਮੀਰ ਲੋਕਾ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਅਮੀਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

135. ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਬੱਕਰੇ, ਚਨਿਓਟ ਰਿਨ੍ਹਾਵਣ ਮੋਠ—ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

136. ਖੂਹ ਪੁਟਦੇ ਹੀ ਖਾਤਾ ਤਿਆਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਉਲਟਾ ਉਸਦਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

137. ਗਏ ਉਠ ਇਜੜ ਰਲੇ—ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਭੈੜਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ।

138. ਗਏ ਸਰਾਧ ਆਏ ਨਰਾਤੇ—ਬਾਹਮਣ ਬਾਰੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਾਧਾ ਤੋ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਨਹੀ ਪੁੱਛਦਾ।

139. ਗੰਜੀ ਗਈ ਪੇਕੇ ਲੈ ਕੀ ਆਈ ਜੂੰਆਂ—ਜਦੋ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੰਦਾ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਮੁੜ ਆਉਦਾ ਹੈ।

140. ਗਧੇ ਨੂੰ ਸੋਟਾ, ਤੇ ਅਰਾਕੀ ਨੂੰ ਜੋਟਾ—ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।

141. ਗਰਜ਼ ਪਿੱਛੇ ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਓ—ਭਾਵ ਕਿ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪਿੱਛੇ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।

142. ਗਲ ਲਾਈ ਗਿੱਟੇ, ਕੋਈ ਰੋਵੇ ਜਾ ਪਿੱਟੇ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਨ, ਮਨ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

143. ਗੱਲੀ ਜੋਗ ਨਾ ਹੋਈ—ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫੋਕੀਆਂ ਗੱਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨਹੀ ਮਿਲਦਾ।

144. ਗੱਲੋਂ ਗਲੈਣ, ਅੱਗੇ ਹੋਇਆ ਅਗੈਣ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

145. ਗਾਂ ਦੇਵੇ ਕੁਜਰੇ ਨਾ ਵਸੇ ਨਾ ਉਜੜੇ—ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

146. ਗਾਂ ਨਾ ਵੱਛੀ, ਨੀਂਦ ਆਵੇ ਅੱਛੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

147. ਗਿੱਦੜ ਦਾਖ਼ ਨਾ ਅੱਪੜੇ, ਆਖੇ ਕੋੜੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਅੰਗੂਰ ਖੱਟੇ ਹਨ।

148. ਗੋਰੀ ਦਾ ਮਾਸ ਚੂੰਡੀਆਂ ਜੋਗਾ—ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਜੋ ਬਾਹਰੋ ਵਧੀਆਂ ਦਿੱਸੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਖੋਖਲੀ ਹੋਵੇ।

149. ਗੋਲ਼ੀ ਨਾਲੋ ਬੋਲੀ ਬੁਰੀ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਸ਼ਤਰ ਦਾ ਕੀਤੇ ਵਾਰ ਨਾਲੋ ਸ਼ਬਦਾ(ਬੋਲੀ) ਦਾ ਵਾਰ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੀਨ੍ਹਾ ਚੀਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

150. ਗਿਣਵੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ, ਮਿਣਵਾਂ ਸ਼ੋਰਵਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗੀ।

151. ਗੁਰ ਗੁਰ ਵਿਦਿਆ, ਸਿਰ ਸਿਰ ਮੱਤ—ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

152. ਗੁਰੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਪਣੇ, ਚੇਲੇ ਜਾਣ ਛੜੱਪ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਚੇਲੇ ਗੁਰੂ ਤੋ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

153. ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਤ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਹ ਬਿਨਾਂ ਪੱਤ ਨਹੀਂ—ਗੁਰੂ ਤੋ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਬਿਨਾ ਧੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ।

154. ਗੁੜ ਦਿੱਤਿਆਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰੇ ਮਹੁਰਾ ਕਿਉਂ ਦੇਵੇ—ਜੇਕਰ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਖਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ।

155. ਗੋਰਾ ਕਿ ਬੱਗਾ, ਹਰ ਦੂ ਲਾਹਨਤ—ਜਦੋ ਐਵੇਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਪੈਣ ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾੜੇ ਹੋਣ।

156. ਘਰ ਖ਼ਫਣ ਨਹੀਂ ਰੀਝਾਂ ਮਰਨ ਦੀਆਂ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੇ।

157. ਘਰ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਈਆਂ ਵੜੀਆਂ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋ ਛੇਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

158. ਘਰ ਤੀਵੀਆਂ ਦੇ ਤੇ ਨਾਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਘਰ ਤਾ ਔਰਤਾਂ ਸੰਭਾਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਘਰਵਾਲਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

159. ਘਰ ਦੀ ਖੰਡ ਕਿਰਕਰੀ, ਬਾਹਰ ਦਾ ਗੁੜ ਮਿੱਠਾ— ਕਈ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਵਧੀਆਂ ਵਸਤੂ ਵੀ ਘਟੀਆ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮਾੜੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

160. ਘਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਠਹਿਕਦੇ ਹੀ ਨੇਂ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜ ਪੈਂਦੇ ਨੇ।

161. ਘਰ ਦੇ ਮਾਹਣੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ, ਬਾਹਰ ਸ਼ੀਰਨੀ ਵੰਡੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਾਣੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

162. ਘੋੜੇ ਨਹੀ ਚੜੇ ਪਰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾ ਨੇਂ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰੇ ਪਰ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ।

163. ਘਰੋ ਭੁੱਖਾ ਤੇ ਬੂਹੇ ਡਿਉਡੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਪਰ ਖਰਚਾ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰੇ।

164. ਘੜੇ ਘੁਮਿਆਰ ਦੇ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ—ਜਦੋ ਮਿਹਨਤ ਇਕ ਬੰਦਾ ਕਰੇ ਪਰ ਉਸਦਾ ਲਾਭ ਬਹੁਤ ਉਠਾ ਲੈਣ।

165. ਘਾਹੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਘਾਹੀ ਆਏ—ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਨੇ।

166. ਤੇਲ ਹੱਟੀ ਦਾ, ਘਿਓ ਜੱਟੀ ਦਾ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜੱਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਘਿਓ ਤੇ ਤੇਲ ਹੱਟੀ ਦਾ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

167. ਘੋੜੇ ਕੰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਏ—ਜਦੋ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਮਿਹਨਤਾਨਾਂ ਘੱਟ ਮਿਲੇ।

168. ਘੋੜੇ ਥਾਨੀ ਤੇ ਮਰਦ ਮੁਕਾਮੀ ਦੇ—ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

169. ਘੁੰਡ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰ, ਤੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ—ਕਈ ਲੋਕ ਬਾਹਰੋ ਵਧੀਆ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੁੱਕ ਕੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

170. ਚੱਜ ਨਾ ਆਚਾਰ ਘੁਲਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ—ਉਹ ਗੁਣਹੀਨ ਬੰਦਾ ਜੋ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ।

171. ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਭਲੀ, ਗਾਡੀ ਭਲੀ ਨਾਲੋ—ਭਾਵ ਕਿ ਵਧੀਆ ਵਸਤੂ ਥੋੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

172. ਚੰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਚੜ੍ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਹੋਵੇ।

173. ਚਲ ਤੂੰ ਕੌਣ ਤੇ ਮੈਂ ਕੌਣ—ਉਹ ਮਤਲਬੀ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।

174. ਚਲੋ ਚਲੀ ਦਾ ਮੇਲ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਆਉਣੀ ਹੈ।

175. ਚਵਲ ਕੁੱਤੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਾਖੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੇਇਮਾਨ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

176. ਚਿੱਟਾ ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਕੁੱਕੜ ਖਾਣਾ—ਮਤਬਲ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਆਪ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਹੀ ਕਰਦਾ ਸਿਰਫ ਐਸ਼ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘਾਟਾ ਖਾਦਾਂ ਹੈ।

177. ਚਿੱਟੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਖਾਨਾ ਖ਼ਰਾਬ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ।

178. ਚਿੱਤ ਵੀ ਮੇਰੀ ਤੇ ਪੁੱਠ ਵੀ ਮੇਰੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੋਨੋ ਪਾਸਿਆ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ।

179. ਚੁੱਲਓਂ ਦੂਰ ਸੋ ਦਿਲੋਂ ਦੂਰ—ਜਦੋ ਅਸੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

180. ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨਾ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਅਤਿ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

181. ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਡਰੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀਏ—ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਤਕਲੀਫ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ।

182. ਚੋਰ ਮਾਂਜੀ, ਚੋਰ ਜਾਵੀਂ ਚੋਰ ਵਿਆਹੁਣ ਆਏ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਾੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਮਾੜੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

183. ਚੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ—ਭਾਵ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚੋ ਬੁਰਾਈ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

184. ਚੋਰੀ ਕੱਖ ਦੀ ਵੀ ਮਾੜੀ, ਤੇ ਚੋਰੀ ਲੱਖ ਦੀ ਵੀ ਮਾੜੀ—ਚੋਰੀ ਤਾਂ ਚੋਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇ ਛੋਟੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ।

185. ਚੋਰੀ ਦਾ ਗੁੜ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ—ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਉਹ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀ ਕਰਦਾ।

186. ਯਾਰੀਓਂ ਮਿਹਣਾ, ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਮਿਹਣਾ ਨਾਹੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਨਹੀ ਬੋਲਦਾ।

187. ਛੋਟਾ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਟੋਟਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਗਲਤੀ ਕਰੇ, ਉਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

188. ਛੋਟੀ ਨਾ ਵੇਖ,ਪਾਤਾਲ ਕਰੇ ਛੇਕ—ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕੱਦ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਅੱਗ ਦਾ ਗੋਲਾ ਹੋਵੇ।

189. ਛੱਡਿਆ ਗਿਰਾਂ, ਕੀ ਲੈਣਾ ਨਾਂ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੈ।

190. ਛੱਜ ਨਾ ਬੋਲੇ ਛਾਨਣੀ ਬੋਲੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਚੋਰ ਛੋਟੇ ਚੋਰ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕੱਢ ਦੇਵੇ।

191. ਛੱਜ ਨਾ ਬੁਹਾਰੀ, ਕਾਹਦੀ ਭਠਿਆਰੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਪੱਕੇ ਕਾਰੀਗਰ ਕੋਲ ਕੰਮ ਲਈ ਸੰਦ ਨਾ ਹੋਣ।

192. ਜਹੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਬਾਹਮਣੀ ਤਹੀ ਸੋਕੜ ਗੰਨਾ ਚੂਪ—ਭਾਵ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦਾਵੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

193. ਜੱਟ ਕੀ ਜਾਣੇ ਲੌਂਗਾਂ ਦਾ ਭਾਅ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜੱਟ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਭੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

194. ਜੱਟ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਭੇਲੀ(ਗੁੜ) ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜੱਟ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਲਬੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮਹਿੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਮੌਜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਛ(ਮਾਮੂਲੀ) ਚੀਜ਼ ਵੀ ਨਹੀ ਦਿੰਦਾ।

195. ਜੱਟ ਸੋਨੇ ਦਾ, ਥੱਲਾ ਪਿੱਤਲ ਦਾ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਗੁਣਵਾਨ ਬੰਦੇ ਵਿੱਚ ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਔਗੁਣ ਹੋਵੇ।

196. ਜੱਟ ਪਿਆਈ ਲੱਸੀ ਗਲ ਪੈ ਗਈ ਰੱਸੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੱਟ ਵੱਲੋ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਹਿਸਾਨ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੁਣਾਉਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

197. ਜਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪ੍ਰਜਾ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜਿਵੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੋਕ ਵੀ ਉਵੇਂ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

198. ਜਦੋ ਤੱਕ ਸੁਆਸ, ਤਦੋ ਤੱਕ ਆਸ—ਭਾਵ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਆਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

199. ਜਮਾਤ ਕਰਾਮਾਤ—ਭਾਵ ਕਿ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਔਖਾ ਕੰਮ ਵੀ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

200. ਜੰਮੇ ਲਾਲ ਤੇ ਵੰਡੇ ਕੋਲੇ—ਇਹ ਨਾਲਾਇਕ ਔਲਾਦ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਖਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ।

201. ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਭਿੱਜੇ ਕੰਬਲੀ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਭਾਰੀ ਹੋਵੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਤਜ਼ਰਬੇਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

202. ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਡੋਈ ਉਸਦਾ ਸਭ ਕੋਈ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾ ਕੋਲ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਦੇ ਹਨ।

203. ਜਿਹੜਾ ਗੁੜ ਦਿੱਤਿਆਂ ਮਰੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ—ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ ਸਖ਼ਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ।

204. ਜਿਹੜਾ ਬੋਲੇ ਉਹੀ ਕੁੰਡਾ ਖੋਹਲੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਦਾ ਹੈ।

205. ਜਿਹਾ ਦੁੱਧ, ਤੇਹੀ ਬੁੱਧ—ਭਾਵ ਕਿ ਲੱਗਭਗ ਬੱਚੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਹੀ ਜਾਦੇ ਹਨ।

206. ਜਿਤਨਾ ਬਾਹਰ ਉਤਨਾ ਅੰਦਰ—ਉਸ ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਝਗੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

207. ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਮਸੀਤ, ਉਥੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਜੋੜੀ ਅਣਜੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

208. ਹਾਥੀ ਜਿਉਂਦਾ ਲਖ ਦਾ, ਮੋਇਆ ਸਵਾ ਲਖ ਦਾ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੈ।

209. ਜੇਹੀ ਨੀਤ ਤੇਹੀ ਮੁਰਾਦ—ਮਾੜੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜਦੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

210. ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੇ ਪਠਾਨ ਵਗਾਰੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਤਕੜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵੇ।

211. ਜ਼ਹਿਮਤ ਜਾਂਦੀ ਦਾਰੂਆਂ, ਤੇ ਆਦਤ ਸਿਰ ਦੇ ਨਾਲ—ਭਾਵ ਕਿ ਦਵਾਂ ਨਾਲ ਰੋਗ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਬੁਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਕਦੇ ਠੀਕ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ।

212. ਜੱਟ ਹੋਇਆ ਕਮਲਾ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਚੋਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਚਲਾ ਬੰਦਾ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਭੋਲਾ ਬਣ ਜਾਵੇ।

213. ਜੱਟ ਤੋਲਾ ਭਾਰਾ, ਸੂਰ ਪੁੱਟੇ ਮਰਲਾ ਜੱਟ ਵਿੱਘਾ ਸਾਰਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੱਟ ਜਦੋ ਅੜੀ ਕਰ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

214. ਜੱਟ ਯਾਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿੰਗ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ—ਮਤਲਬ ਕਿ ਜੱਟ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀ ਕਦੋ ਵਿਗੜ ਜਾਣ।

215. ਜੱਟ ਫਕੀਰ ਗਲ ਗੰਢਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੱਟ ਸਾਦਗੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

216. ਜੱਟ ਪੰਜ ਨਹੀਂ ਸਹਿੰਦਾ ਪੰਜਾਹ ਸਹਿ ਲੈਂਦਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੱਟ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

217. ਜੱਟ ਤੇ ਜੌਂ ਪੱਕੇ, ਸੱਕੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਧੱਕੇ—ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੱਟ ਦੇ ਸੁਆਰਥੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

218. ਜੱਟ ਮੋਇਆ ਜਾਣੀਏ, ਜਦ ਤੇਰਵਾਂ ਹੋਵੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੱਟ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਛੇਤੀ ਕਾਬੂ ਨਹੀ ਆਉਦਾ।

219. ਕਾਂ ਕਿਰਾੜ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਰਰੀਏ ਸੁੱਤੇ ਦਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੋਲਾ ਜਿਹਾ ਦੱਸੇ।

220. ਹੀਣੀ ਧਾੜ ਕਿਰਾੜਾਂ ਵੱਗੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ।

221. ਜਨਮ ਨਾ ਕੰਘੀ ਵਾਹੀ, ਸਿਰ ਬੁਕ ਬੁਕ ਲੀਖਾਂ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲਣੀਆਂ ਪੈਣ।

222. ਜਮਾਤ ਕਰਾਮਾਤ—ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਔਖਾ ਕੰਮ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

223. ਜ਼ਨਾਨੀ ਹੋਵੇ ਭੁੱਖੀ, ਸਵੇਲੇ ਧੂਣੀ ਧੁਖੀ—ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਭੁੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਮੇਂ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਭੋਜਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

224. ਜੰਮਣ ਵਾਲੇ ਛੁੱਟ ਗਏ,ਸਹੇੜੜੇ ਫਸ ਗਏ—ਇਹ ਮੇਹਣਾ ਸੱਸਾ ਨੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀਆ ਹਨ।

225. ਜੰਮ ਮੁੱਕੀ ਨਹੀਂ, ਨੱਕ ਨਾਨਕਿਆਂ ਤੇ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹੋਛਾ ਤੇ ਆਕੜ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

226. ਜੰਮੀ ਨਾ ਜਾਈ ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਤਾਈ—ਉਹ ਬੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਥਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

227. ਜਾਗਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ, ਸੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟੇ—ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬੰਦਾ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

228. ਜਾਹ ਨੀ ਧੀਏ ਰਾਵੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਆਵੀ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਵੀ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

229. ਜਾਂ ਨੂੰਹ ਕਵਾਰੀ ਸੱਸ ਸਦਕੇ ਤੇ ਵਾਰੀ, ਜਾਂ ਨੂੰਹ ਵਿਆਹੀ ਨਿੱਤ ਝਗੜਾ ਤੇ ਲੜਾਈ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਸ ਛੇਤੀ ਕੋਈ ਨੂੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਤਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

230. ਜ਼ਨਾਨੀ ਮੰਗੇ ਪੇੜੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਥੇਰੇ, ਮਰਦ ਮੰਗੇ ਆਟਾ ਉਸਨੂੰ ਆਟੇ ਦਾ ਘਾਟਾ—ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰਦਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਨਾਨੀ ਦੀ ਬੁਕਤ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪੈ ਜਾਦੀ ਹੈ।

231. ਜਵਾਰ ਦੇ ਭੋਖੜੇ ਕੋਈ ਅੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

232. ਜਾਂ ਦਿਨ ਹੋਣ ਸਵੱਲੇ, ਉਗਣ ਭੁੰਜੇ ਮੋਠ—ਭਾਵ ਕਿ ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵਿਗੜੇ ਕੰਮ ਵੀ ਰਾਸ ਆ ਜਾਦੇ ਹਨ।

233. ਜਾਦੂ ਉਹ ਜੋ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਜਾਂ ਗੱਲ ਦਾ ਅਸਰ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

234. ਜਿਸ ਦੇ ਨਾ ਫਟੀ ਬਿਆਈ, ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪੀੜ ਪਰਾਈ—ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।

235. ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਂਦਰੀ ਓਹੀ ਨਚਾਵੇ—ਆਪਣੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

236. ਜਿਸ ਦਾ ਵਗੇ ਖਾਲ ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਆਖੇ ਕਾਲ—ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਪਾਣੀ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਲ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

237. ਜਾਨ ਏ, ਜਹਾਨ ਏ—ਰੋਗੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਤੇ ਘੱਟ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਹੈ।

238. ਜਿਸ ਤਨ ਲੱਗੇ ਸੋ ਤਨ ਜਾਣੇ—ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

239. ਜਿਸਦਾ ਆਂਡਲ ਵਿਕੇ, ਉਹ ਖੱਸੀ ਕਿਉਂ ਕਰੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਥੋੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ।

240. ਜਿਸਦਾ ਖਾਈਏ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ—ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

241. ਜਿਹੜਾ ਖਾਏ ਉਹ ਵੀ ਪਛਤਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਖਾਏ ਉਹ ਵੀ ਪਛਤਾਵੇ—ਗਹ੍ਰਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾ ਦੁੱਖ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

242. ਜਿਹੜਾ ਕਰੇ ਘਿਉ,ਨਾ ਕਰੇ ਮਾਂ ਨਾ ਕਰੇ ਪਿਉ—ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਰੀਸ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।

243. ਜਿਹੜਾ ਜਾਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਉਹਦੇ ਜਾਣੀਏਂ ਮਾਈ ਬਾਪ ਨੂੰ—ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਭੁਲੋ।

244. ਜਿਹੜੇ ਏਥੇ ਭੈੜੇ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਵੀ ਭੈੜੇ—ਭੈੜਾ ਬੰਦਾ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਭੈੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
245. ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਤੇਹੀ ਚਪੇੜ—ਜਿਵੇ ਦਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਫਲ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
246. ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਜਵਾਰੀ ਪੀਰ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਫੜਾ ਮਾਰੇ।
247. ਜਿੱਥੇ ਗਾਂ ਉੱਥੇ ਵੱਛਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਦੋ ਬੰਦਿਆ ਦਾ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
248. ਜਿੱਥੇ ਮਣਾਂ ਦੇ ਘਾਟੇ ਹੋਣ, ਉੱਥੇ ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ—ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਘਾਟਾ ਪੈਣ ਤੋ ਬਾਅਦ ਕੰਜੂਸੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
249. ਜਿੱਥੇ ਬਲਦੀ ਭਾਹ, ਬਲਦੀ ਉਹਾ ਜਾ—ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
250. ਜਿੱਥੇ ਪਈ ਫੁੱਟ ਉੱਤੇ ਪਈ ਲੁੱਟ—ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਈ ਫੁੱਟ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਦਾ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
251. ਜਿੱਥੇ ਲਾੜੀਏ ਆਪਣੇ, ਭੱਜ ਜਾਣ ਪਰਾਏ—ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
252. ਜਿਧਰ ਗਈ ਸੋਹਣੀ, ਉੱਧਰ ਗਏ ਮਹੀਂਵਾਲ—ਜਦੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।
253. ਜੀ ਓ ਢਿੱਡਾ ਜੀ, ਤੂੰਹੇਂ ਪੁੱਤਰ ਤੂੰਹੇਂ ਧੀ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰਦਾ।
254. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕੁਨਾਲੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਕੀ ਆਖਣ ਥਾਲੀਆਂ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਜਿਆਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋ ਉਸਨੂੰ ਥੋੜਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
255. ਜਿਧਰ ਗਈਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਉਧਰ ਗਏ ਮਲਾਹ—ਜਦੋਂ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।
256. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਧੀ ਲੱਪ ਗੜੱਪੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਆਖੇ ਉਂਗਲ ਚੱਟੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਖਾ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
257. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਣੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਣੀਆਂ—ਧੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮਾਵਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਸੱਸਾ ਨਹੀਂ।
258. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮ ਚਟੋਕੇ ਘਰ ਦੇ ਕਮੋਂ ਗਈਆਂ—ਭਾਵ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਪਏ ਲੋਕ ਨਾ ਆਪਣੇ ਜੋਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਘਰਦਿਆਂ ਜੋਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
259. ਜੀਹਨੇ ਲਾਈ ਗੱਲੀਂ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਉਠ ਚੱਲੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਕਈ ਬੰਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗ ਜਾਦੇ ਹਨ।
260. ਜੀਹਨੂੰ ਪੁਛੋਂ ਫੜ ਉਠਾਇਆ, ਉਹਨੇ ਜੋਤਰਾ ਕਦੋਂ ਲਾਇਆ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਕੰਮ ਨਾ ਮੁਕਾਵੇ।
261. ਜੂਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਲੇਫ ਨਹੀਂ ਸੁਟੀ ਦੀ—ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਨੁਕਸ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁੱਟੀ ਦਾ ਨਹੀ।
262. ਜੇ ਕੋਈ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੰਧ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਦਿੰਦੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
263. ਜੇ ਖਤਰੀ ਸਿਰ ਘੱਟਾ ਪਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਖਤਰੀ ਖਟ ਘਰ ਆਵੇ—ਖਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਭ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲੈਦਾ ਹੈ।
264. ਜੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਹੋਣ ਖੁਲਾਸੇ, ਤਾਂ ਕਾਹਦੇ ਹਾਸੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਜੇ ਮਨ ਚਾਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।
265. ਜੇਹੀ ਜ਼ਾਤ ਤੇਹੀ ਬਾਤ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
266. ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਚੱਲੇ ਤਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪੱਲੇ—ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

267. ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਦੀਆਂ ਛੜਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ—ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਸਹਿਣ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

268. ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਮਾਂ ਭੈਣ ਨਾਲ—ਭਾਵ ਕਿ ਜਦੋ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਮਖੌਲ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਥਾਂ ਕੁ ਥਾਂ ਨਾ ਦੇਖੇ।

269. ਜੂਠ ਝੂਠ ਦੇ ਪਲੇ ਕਪੂਤ—ਇਹ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਭੈੜੀ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

270. ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ਨਾਲ ਭਿਆਲੀ, ਉਹ ਮੰਗੇ ਹਿੱਸਾ ਉਹ ਕਢੇ ਗਾਲੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗਾਲਾ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

271. ਜੋ ਵੱਟਿਆ ਸੋ ਖੱਟਿਆ—ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਜਦੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਭ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਸਿਰਫ ਖਰਚਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ।

272. ਜੋੜ ਗਏ ਸੋ ਰੋੜ੍ਹ ਗਏ, ਖਾ ਗਏ ਰੰਗ ਲਾ ਗਏ—ਕੰਜੂਸੀ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

273. ਜੋ ਜੰਮੇ ਕਣਕਾਂ ਨਿਸਰੀਆਂ, ਧੀਆਂ ਜੰਮੀਆਂ ਤੇ ਭੈਣਾ ਵਿਸਰੀਆਂ—ਜਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਧੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਦੇ ਹਨ।

274. ਝੂਠ ਚਾਹੇ ਭੇਸ,ਸੱਚ ਕਹੇ ਮੈਂ ਨੰਗਾ ਭਲਾ—ਸੱਚ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਦੀ, ਝੂਠ ਨੂੰ ਪਰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਦੀ ਹੈ।

275. ਝਗੜਾ ਸੋਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਭਾਵ ਕਿ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਭਾਵੇ ਝੂਠਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲੈ ਹੀ ਲੈਦਾ ਹੈ।

276. ਝੱਟ ਰੋਟੀ, ਪਟ ਦਾਲ,ਚੁੱਕ ਖੂੰਡਾ ਚਲ ਨਾਲ—ਇਹ ਅਖਾਣ ਉਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਛੇਤੀ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ।

277. ਝੂਠੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਅਈਂ ਅਈਂ—ਜਦੋਂ ਝੂਠਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਭੇਦ ਖੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੁੱਝ ਨਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ।

278. ਝੂਠ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਇਕ ਝੂਠ ਬਦਲੇ ਕਈ ਝੂਠ ਬੋਲੇ।

279. ਝੱਲੇ ਕਿੱਦਾਂ ਜਾਪਣ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ ਸੰਝਾਪਣ—ਮੂਰਖ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਉਸਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋ ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

280. ਝੜਿਆ ਝੰਬਿਆ ਭੂਰਾ ਜਿਉਂ ਤਾ ਤਿਉਂ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਅੱਗੋ ਨਾ-ਨੁੱਕਰ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

281. ਟਾਟ ਦੀ ਜੁੱਲੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਬਖੀਆ—ਘਟੀਆ ਤੇ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਅਢੁੱਕਵੇਂ ਜੋੜ(ਮੇਲ) ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

282. ਟਟੂਆ ਖਾ ਗਿਆ ਬਟੂਆ, ਫਿਰ ਟਟੂਏ ਦਾ ਟਟੂਆਂ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੱਦ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

283. ਟਣੂਆ ਗਿਆ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਨਾ ਪੱਤਰ ਆਏ ਨਾ ਟਣੂਆਂ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਿਕੰਮਾ ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੈਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ,ਪਰ ਨਾ ਆਪ ਵਾਪਸ ਆਵੇ ਤੇ ਨਾ ਉਸਦੀ ਚੀਜ਼।

284. ਟੁੱਟੇ ਰਾਸ ਨਾ ਆਉਂਦੇ, ਗੰਢ ਗੰਢੀਲੇ ਹੋਏ—ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਨ੍ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੁਲਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦਾ।

285. ਟੁੱਟੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਗਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਝਗੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਆਖਰ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਦਾ ਹੈ।

286. ਟਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇ, ਘਰਾਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਈਆਂ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੇ ਚੀਜ਼ ਤਾ ਥੋੜੀ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਭਾਅ (ਰੇਟ) ਥੋਕ ਦਾ ਪੁੱਛੀ ਜਾਵੇ।

287. ਟੱਪਾ ਜ਼ਮੀਂ ਤੇ ਨਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ—ਉਸ ਹੋਛੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੇ।

288. ਟੱਬਰ ਭੁੱਖਾ ਮਰੇ ਤੇ ਬੰਨਰਾ ਸੈਲਾਂ ਕਰੇ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬੰਦਾ ਸੈਲ ਸ
ਕਰੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਤੰਗੀ ਹੋਵੇ।

289. ਟੁੱਕਰ ਖਾਧੇ ਦਿਲ ਵਲਾਏ, ਕੱਪੜੇ ਪਾਟੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਏ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਬਾਹਰ ਮਿਹਨਤ
ਲਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬਿਨਾ ਕਮਾਈ ਕੀਤਿਆਂ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇ।

290. ਠੁੱਠਾ ਵਿਖਾਉਣਾ—ਕੋਰੀ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣੀ।

291. ਠਠਿਆਰ ਦੀ ਗਾਗਰ ਚੋਂਦੀ ਹੈ—ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮਾਹਰ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ
ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਲਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

292. ਠੂਹੇਂ ਦਾ ਡੰਗਿਆ ਭਵੇਂ, ਸੱਪ ਦਾ ਡੰਗਿਆ ਸਵੇਂ—ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨੀਂਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਠੂਹੇ ਦੇ ਡੰਗੇ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਇਧਰ ਓਧਰ ਭੱਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

293. ਠੇਲ੍ਹ ਦਾਲ ਮੇਂ ਪਾਣੀ, ਰਾਮ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ—ਜਦੋ ਦਾਲ ਘੱਟ ਜਾਵੇ ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋ
ਬੰਦਾ ਦਾਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

294. ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣਾ—ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕਰਨੀ।

295. ਠੰਢੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ—ਵਧੀਆਂ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣਾ।

296. ਡੈਣ ਦੇ ਕੁੱਛੜ ਮੁੰਡਾ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਭੁੱਖੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਐਵੇਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਜਿਸਦਾ
ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਭੁੱਖਾ ਹੋਵੇ।

297. ਢਕੀ ਰਿੱਝੇ, ਕੋਈ ਨਾ ਬੁਝੇ—ਆਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰੀਕਾ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਬੋਲਿਆ ਜ
ਹੈ ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀ ਆਉਦੀ।

298. ਢੱਗੀ ਨਾ ਵੱਛੀ ਨੀਂਦ ਆਵੇ ਅੱਛੀ—ਆਮ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਮਲੰਗ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿ
ਘਰ ਦੀ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

299. ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ ਤੇ ਕੰਮ ਸਰਿਆ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ
ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

300. ਢੱਗਿਆ ਤੈਨੂੰ ਚੋਰ ਲੈ ਜਾਣ, ਅਖੇ ਯਾਰਾਂ ਪੱਠੇ ਹੀ ਖਾਣੇ ਨੇ—ਢੱਗੇ (ਪਸ਼ੂ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਠੇ
ਮਤਲਬ ਹੈ ਭਾਵੇ ਉਸਦਾ ਮਾਲਕ ਚੋਰ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਹੈ।

301. ਢਾਈ ਘਰ ਤਾਂ ਡੈਣ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ—ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵੈਰ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉ
ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੈ।

302. ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਨੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ—ਜਦੋ ਉਲਾਦ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗਣੀ ਹੋਵੇ।

303. ਢਾਈ ਬੂਟੀਆਂ ਤੇ ਫੱਤੂ ਬਾਗ਼ਬਾਨ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਅਹੰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਨ ਬਣਾ
ਆਕੜ ਕਰੇ।

304. ਢੋਲ ਵੱਜੇ ਢਮੱਕਾ ਵੱਜੇ, ਮੁੜ ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਪੈਰ ਨਾ ਕੱਜੇ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਮਝਾਉਣ
ਵੀ ਕੋਈ ਬਾਝ ਨਾ ਆਵੇ।

305. ਢੋਲ ਵੱਜੇ ਢਮੱਕਾ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਭਾ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ।

306. ਢਿੱਡੋਂ ਭੁੱਖੀ ਭੰਗੜੇ ਦਾ ਚਾਅ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਬਾਰੇ ਨਾ ਸੋਚੇ, ਤੇ ਹਵਾ
ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਸਰਾਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ।

307. ਤਬੇਲੇ ਦਾ ਘੋੜਾ, ਮਦਰਸੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਛੂਛਕੋਂ ਸਿੱਧੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ—ਇਕ ਘੋੜਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਕੂ
ਪੜ੍ਹਦਾ ਬੱਚਾ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਡੰਡੇ ਖਾਦੇ ਰਾਸ ਨਹੀ ਆਉਂਦੇ। ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗੜ ਜਾਦੇ ਹਨ।

308. ਤਖ਼ਤ ਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾ—ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਿ
ਦੀ ਬਾਜੀ ਤੱਕ ਲਗਾ ਦੇਵੇ।

309. ਤਕਦੀਰ ਅੱਗੇ ਤਦਬੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ—ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰ
ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰ ਲੋ ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਆ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ

310. ਤੰਦ ਨਾ ਤਾਣੀ, ਜੁਲਾਹੇ ਨਾਲ ਡਾਂਗੋ ਡਾਂਗੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਿ
ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

311. ਤੱਤਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਵੀ ਤਾਕਤਵਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

312. ਤਕੜੇ ਤੇ ਨਾ ਡਿਗਾਂ ਮਾੜੇ ਤੇ ਘੜੰਮ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮਾਰੇ ਤੇ ਰੋਬ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤਕੜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ।

313. ਤੰਦ ਤੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ—ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

314. ਤਾਏ ਦੀ ਧੀ ਚੱਲੀ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਰਹਾਂ ਕੱਲੀ—ਇਹ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

315. ਤਨ ਸੁਖੀ ਮਨ ਸੁਖੀ—ਜਦੋ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਾਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

316. ਤਬੇਲੇ ਦੀ ਬਲਾ ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਸਿਰ—ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।

317. ਤ੍ਰੀਹ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਚਾਲੀ ਪੋਤਰੇ, ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਘਾਹ ਖੋਤਰੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਸਾਭੇ ਤੇ ਉਹ ਪੋਤਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰੇ।

318. ਤਰਸਦੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਵਿਲਕਦੀ ਨੇ ਖਾਧਾ, ਨਾ ਜੀਭ ਜਲੀ ਨਾ ਸੁਆਦ ਆਇਆ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾ ਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਉਦਾ।

319. ਤਰ ਗਏ ਜਣੇਂਦੇ,ਅੱਖਾਂ ਨੂਟ ਕੇ ਲਾਵਾਂ ਦੇਂਦੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਕਿਸੇ ਅਣਜੋੜ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇਵੇ,ਤੇ ਉਸਦੀ ਧੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

320. ਤ੍ਰੇਲ ਚੱਟਿਆਂ ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ—ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜੇਕਰ ਕੰਜੂਸੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ।

321. ਤਵੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਉਹ ਮੱਥੇ ਤੇ ਵੱਟ ਪਾ ਲੈਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

322. ਤਵੇ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਤੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਠੱਗਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

323. ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਫੱਟ ਮਿਲ ਜਾਦਾ, ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਨਹੀਂ—ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਭੁੱਲ ਵੀ ਜਾਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੂੰਹ ਤੋ ਨਿਕਲਿਆ ਮੰਦਾ ਵਾਕ ਬੰਦਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ।

324. ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗਣ ਤੇ ਖੂਹ ਨਹੀ ਪੁੱਟਣ ਹੁੰਦੇ—ਮੌਕੇ ਤੇ ਭੱਜਣ ਨੱਠਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜਦਾ।

325. ਤਰ ਓਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਆਪਣੀ ਬਾਹੀਂ—ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ।

326. ਤੂੰ ਪਾਈ ਮੈਂ ਬੁੱਝੀ, ਕਾਣੀ ਅੱਖ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਗੁੱਝੀ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਫੜੀ ਜਾਵੇ।

327. ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਖਿਡਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਖੀਰ ਖਾਨੀ ਆਂ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ।

328. ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਤੁੱਕਾ ਸਹੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।

329. ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਲ ਵਧੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਬੁੱਕਾਂ ਵੱਧਣ—ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਫਇਦੇ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

330. ਤੂੰ ਨਾ ਪਾਈ ਛੱਪਰੀ, ਮੈਂ ਨਾ ਪਾਣੀ ਚੁਲ੍ਹ, ਜਿੱਧਰ ਮਰਜ਼ੀ ਆ ਉੱਧਰ ਜੁੱਲ—ਜਦੋ ਦੋ ਬੰਦੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋਣ।

331. ਤੂੰ ਕੌਣ ਮੈਂ ਖਾਹ ਮਖਾਹ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ।

332. ਤੂੰ ਕੌਣ ਤੇ ਮੈਂ ਕੌਣ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਹਲ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।

333. ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦੀ ਏਂ ਰੰਘੜ ਦੀ ਮਾਈ, ਆਪ ਰੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੜ ਲਾਈ—ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੇ।

334. ਤੁਰਤ ਦਾਨ ਮਹਾ ਦਾਨ—ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

335. ਤੁਰੀ ਹੋਈ ਜੂੰ ਵੀ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਵੀ ਤੁਰਦਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਦਾ ਹੈ।

336. ਤੁਖ਼ਮ ਤਾਸੀਰ, ਤੇ ਸਹੁਬਤ ਦਾ ਅਸਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਬੰਦਾ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ
ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ।

337. ਤੂੰ ਦਰਾਣੀ,ਮੈਂ ਜਠਾਣੀ ਤੇਰੀ ਅੱਗ ਨਾ ਮੇਰਾ ਪਾਣੀ—ਜਦੋ ਦੋ ਭੁੱਖੇ ਨੰਗੇ ਬੰਦੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜ

338. ਤਾਰ ਹਿੱਲੀ ਤੇ ਰਾਗ ਬੁੱਝਿਆ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਲ ਸਮਝ ਆ ਜਾ

339. ਤਿੱਤਰ ਖੰਭੀ ਬੱਦਲੀ, ਰੰਡੀ ਸੁਰਮਾ ਪਾਏ, ਉਹ ਵਸੇ ਉਹ ਉਜੜੇ ਕਦੇ ਨਾ ਬਿਰਥੀ ਜਾਏ—ਵਿ
ਹਾਰ ਸ਼ਿਗਾਰ ਲਾ ਕੇ ਉਧਲ ਜਾਦੀ ਹੈ।

340. ਤਿੱਤਰ ਖੰਭੀ ਬਦਲੀ, ਮਿਹਰੀ ਤੀਵੀਂ ਸੁਰਮਾ ਪਾ, ਉਹ ਵਸਾਵੇ ਮੇਘਲਾ, ਉਹ ਨੂੰ ਖਸਮ ਦੀ ਚਾ
ਬਦਲੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਹਾਗਣ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਚਾਅ ਹੁੰਦੀ

341. ਤਾਰੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਰਿਆ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ—\ਤਰਨਾਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ
ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ।

342. ਤਾੜੀ ਦੋ ਹੱਥੀ ਵੱਜਦੀ ਹੈ—ਭਾਵ ਕਿ ਲੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਦੋਨੋਂ ਧਿਰਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਲੜ੍ਹ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

343. ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤੇਰਾਂ ਵਿੱਚ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਵੇ।

344. ਤੀਜਾ ਰਲਿਆ ਤਾਂ ਕੰਮ ਗਲਿਆ—ਤੀਜਾ ਨੰਬਰ ਨਹਿਸ਼ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਜਦੋ ਕੋਈ
ਵਿੱਚ ਤੀਜਾ ਬੰਦਾ ਆ ਕੇ ਰਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਹੀ ਚੜਦਾ।

345. ਤਿੰਨ ਟੁੱਟ ਨਾ ਮਿਲਦੀਆਂ ਪੱਥਰ,ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਚਿੱਤ—ਭਾਵ ਕਿ ਤਿੰਨੋ ਚੀਜ਼ਾ ਜਦੋ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਦੁਬ
ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੀਆਂ।

346. ਤਿੰਨ ਬੁਲਾਏ ਤੇਰਾਂ ਆਏ, ਸੁਣ ਸੰਤਨ ਕੀ ਬਾਣੀ,ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਬੰਦਾ, ਠੇਲ੍ਹ ਦਾਲ ਮੇਂ ਪਾਣੀ
ਜਦੋ ਅਚਾਨਕ ਘਰੇ ਪ੍ਰਹੁਣੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਦਾਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਾਲ ਵਧਾ ਦਿ
ਜਾਦੀ ਹੈ।

347. ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾ ਮਿੱਠੀਆ ਨਾਰੀ,ਕੁੜਮ,ਕਮੀਨ, ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੌੜੀਆਂ ਮਿਰਚ,ਤਮਾਕੂ, ਅਫ਼ੀਮ—ਤਿ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮਿੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

348. ਤਾਲੋਂ ਘੁੱਥੀ ਡੂਮਣੀ ਬੋਲੇ ਤਾਲ ਬੇਤਾਲ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜ
ਤੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਹੱਥ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ।

349. ਤੇਰੀ ਰੀਸ ਉਹ ਕਰੇ ਜਿਹੜਾ ਟੰਗ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂਤੇ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਜਿਆਦਾ ਸ਼ੇਖੀਆਂ ਮਾਰਦਾ
ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

350. ਤੇਲ ਦੇਖੋ ਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇਖੋ—ਸਮੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੀ ਅਖਾਣ ਹੈ।

351. ਤੇਲੀ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਰੁੱਖਾ ਵੀ ਖਾਧਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮੰਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿ
ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਮਿਲੇ।

352. ਤੇਰੀ ਮਿਲੇ ਨਾ ਮਿਲੇ,ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਧਣ ਚੋ ਦੇ—ਇਹ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਰ
ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

353. ਤੇਰੀ ਅੱਖੋ ਨੂਰ ਝਬੱਕੇ,ਮੇਰਾ ਫ਼ੀਹਨਾ ਨੱਕ , ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕੋ ਜਹੀਆਂ,\ਾਤਰ ਜਮਾਂ ਰੱਖ—ਜ
ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋਵੇ।

354. ਤੇਲ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾ ਬਲਣ ਮਸ਼ਾਲਾਂ, ਤੇ ਦਰਦਾਂ ਬਾਝ ਨਾ ਆਹੀਂ—ਭਾਵ ਕਿ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇਲ ਤੋਂ ਮਸ਼ਾ
ਨਹੀ ਬੱਲਦੀ ਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦਰਦ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਹਾਏ ਨਹੀ ਕਰਦਾ।

355. ਤੇਲੀ ਦੇ ਬਲਦ ਨੂੰ ਘਰੇ ਪੰਜਾਹ ਕੋਹ—ਭਾਵ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਬੈਲ ਘਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਚੱਕ
ਕੱਢਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੰਮਾ ਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਫੁਰਸਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

356. ਤੇਲੀ ਜੋੜੇ ਪਲੀ ਪਲੀ ਤੇ ਰੱਬ ਰੁਲੋਏ ਕੁੱਪਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰ
ਜੋ ਰੱਬ ਨੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਕੁੱਝ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਫਾ
ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਜੋੜ ਲਵਾ ਐਵੇਂ ਕਰ ਦਵਾ ਐਵੇ ਕਰ ਦਵਾ ਪਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

357. ਤੌੜੀ ਦੇ ਇੱਕੋ ਦਾਣੇ ਨਾਲ ਟੋਹੀਦਾ ਹੈ—ਬੰਦੇ ਦੀ ਇਕ ਅੱਧ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕਿਰਦਾਰ(ਸਖਸ਼ੀਅਤ) ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ।

358. ਥੌੜੀ ਖਾਵੇ ਆਪ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਖਵਾਏ ਗਾਹਕ ਨੂੰ—ਭਾਵ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਪੂੰਜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਲੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

359. ਥਲ ਦੇ ਪਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਗਾਲ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਹੀ ਮਿਲਦਾ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਮਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

360. ਥੁੱਕ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੜੇਵੇਂ ਨਹੀਂ ਪੱਕਦੇ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ ਕੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ।

361. ਥੋੜ੍ਹਾ ਲੱਦ ਸਵੇਰੇ ਆ—ਭਾਵ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਾਲ ਛੇਤੀ ਵੇਚ ਕੇ ਨਫ਼ਾ ਕਮਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

362. ਥੋੜ੍ਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਨਾਲੋ ਛੁਰੀ—ਗਰੀਬੀ ਛੁਰੀ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲੋ ਵੀ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

363. ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਹੀ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਆਦਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਦੇ ਹਨ।

364. ਥੱਬੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੇਪਾਂ ,ਪੰਜ ਲਵਾਂ ਪੰਜਾਹ ਵੇਚਾਂ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਖਿਆਲੀ ਪਲਾਓ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਲੇ ਪੱਲੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ਹੋਵੇ।

365. ਦੇਸੀ ਟੱਟੂ ਖੁਰਸਾਨੀ ਦੁਲੱਤੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੂਜੇ ਦਾ ਘਰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲਵੇ।

366. ਦੋ ਘਰ ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਸਦਾ ਭੁੱਖਾ—ਦੋ ਪਾਸੇ ਆਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਖੀ ਦੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

367. ਦੋਹਾਂ ਭੈਣਾਂ ਇੱਕੀ ਪਾਏ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਨਿਰਬਲ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਦਾ ਹੈ।

368. ਦੰਦ ਸੀ ਚਣੇ ਨਹੀਂ, ਚਣੇ ਨੇ ਦੰਦ ਨਹੀਂ—ਜਦੋ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਸੀ ਤਾਂ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁਣ ਪੈਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਭੋਗਣ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

369. ਦਸ ਫ਼ਕੀਰ ਇਕ ਗੋਦੜੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਦੋ ਬਦਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ—ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਤਾਂ ਰੱਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ।

370. ਦੱਦਾ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ,ਲੱਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਏ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਿਰਫ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖੇ ਦੇਣ ਦੀ ਨਹੀਂ।

371. ਦੰਮ ਹੀ ਦੰਮ ਨਾ ਧੋਖਾ ਨਾ ਗ਼ੰਮ—ਛੜੇ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਫ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

372. ਦਾਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਮੂਰਖ਼ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਸਿਆਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੂਰਖ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

373. ਦਹੀਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ—ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕੀ ਫਰਕ ਹੈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

374. ਦਾਣੇ ਦਾਣੇ ਸਿਰ ਮੋਹਰ—ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

375. ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਕਰੇ, ਭੰਡਾਰੀ ਦਾ ਪੇਟ ਫਟੇ—ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਲੋਕੀ ਈਰਖ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

376. ਦਾਦ ਪਰਾਏ,ਹਾਲੀ ਹੋਰ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਟੋਰ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਪਿੱਛੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

377. ਸੱਜਣ ਕਾਲ ਪਰਖੀਏ, ਧਣਿਉਂ ਫੱਗਮ ਮਾਂਹ—ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

378. ਦਾਲ ਅਲੂਣੀ ਤੇ ਕਪੜੇ ਸਬੂਣੀ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘਰੋ ਭੁੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹਰੋ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬਣ ਥਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

379. ਦਿਲ ਦਾ ਮਹਿਰਮ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਸੋ ਗਰਜ਼ੀ—ਜਦੋ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮਤਲ
ਹੋਣ ਜਾਣ ਤੱਦ ਇਹ ਗੱਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ
380. ਦਿਲ ਹੋਵੇ ਚੰਗਾ, ਕਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ—ਜੇਕਰ ਮਨ-ਸਾਫ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ
ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਮਨ ਹੀ ਤੀਰਥ ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ।
381. ਦਲ ਆਵੇ ਗਧੀ ਤੇ ਤਾਂ ਪਰੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਬੰਦਾ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾ
ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲਵੇ।
382. ਦਿਨ ਗਵਾਇਆ ਭੌਂ ਕੇ, ਰਾਤ ਗਵਾਈ ਸੌਂ ਕੇ—ਇਹ ਗਲ ਵਿਹਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹ
ਦਿਨੇ ਵਿਹਲਾ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਸੌਂ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
383. ਦਿੱਤੀ ਖ਼ਲ ਨਾ ਖਾਏ ਭੜੂਆ ਕੋਹਲੂ ਚੱਟਣ ਜਾਏ—ਪਹਿਲਾ ਬੰਦਾ ਦਿੱਤੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਕ
ਮਗਰੋ ਉਸੇ ਚੀਜ਼ ਪਿੱਛੇ ਮਿਨਤਾ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।
384. ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁੱਛਾ ਵੱਧ ਗਈਆਂ—ਜਦੋ ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਨਾਲੋ ਖਰਚਾ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇ।
385. ਦਾਲ ਟਿੱਕੀ ਖਾਹ, ਨੱਕ ਦੀ ਸੇਧੇ ਜਾਹ—ਇਹ ਗਲ ਸਾਦਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੀ
ਜੋ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।
386. ਦਿਲ ਦਿਲਾ ਦੇ ਜ਼ਾਮਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ—ਸੱਚੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
387. ਦੀਵੇ ਥੱਲੇ ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਬਾਹਰੋ ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਪ ਉਹ ਅੰਦਰੋ
ਅਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
388. ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਾਤ ਕਰੇ ਅਣਹੋਣੀ—ਪੱਕਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਐਵੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
389. ਦੁਖ ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਰਾਮ ਵਿਸਾਰਿਆ—ਦੁੱਖ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਯਾਦ ਆਉਦਾ ਹੈ ਦੁੱਖ ਜਾਣ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਬੰਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।
390. ਦੁਖੀਏ ਕੂੜ ਪਿਆਰਾ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦਲਾਸਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
391. ਦੁੱਧ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ—ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਦਲੇ ਨਕਲੀ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ
ਲੱਗਦੀ।
392. ਦੁੱਧ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ—ਜਦੋ, ਕਿਸੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।
393. ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਾੜਿਆ ਲੱਸੀ ਵੀ ਫੂਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੈ—ਜਦੋ ਬੰਦਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਲੈਂਦਾ
ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੋਚਦਾ ਹੈ।
394. ਬੁੱਧ ਦੇ ਦੁੱਧ ਫਿਟਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ—ਭਾਵੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਕਦੋ ਬਦਨੀਅਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਤਾ
ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਜਿਵੇ ਦੁੱਧ ਇਕਦਮ ਫੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਇਕਦਮ ਫੱਟ ਸਕਦੀ ਹੈ।
395. ਦੁੱਧ ਸਾਂਭੇ ਗੁਜਰੇਟੀ, ਧੰਨ ਸਾਂਭੇ ਖਤਰੇਟੀ—ਇਹ ਦੋਨੋ ਕਾਮੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ,ਗੁਜਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਰਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧੰਨ।
396. ਦੁਖੇ ਸਿਰ ਬੰਨ੍ਹੋ ਗੋਡਾ—ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਜਾਵੇ
ਤਾਂ ਇੰਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
397. ਦੋ ਘਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਹੋਣਾ ਭੁੱਖਾ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
398. ਦੂਜੇ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਤਿਣਕਾ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਦਾ ਸ਼ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ—ਜਦੋ
ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਐਬਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਐਬਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਕੇ ਦੱਸੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
399. ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇ ਗਏ, ਨਾ ਮਾਇਆ ਮਿਲੀ ਨਾ ਰਾਮ—ਦੁਚਿੱਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ,
ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਮੰਨ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
400. ਦੋ ਵਲ਼ ਪੱਗ ਦੇ, ਤ੍ਰੈ ਹੱਥ ਤੁਰਾ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਫ਼ੋਕੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਦਿਖਾਉਂਦਾ
ਹੈ।

401. ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ ਟੁੱਕ/ ਦੋ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਰੋਟੀਆਂ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

402. ਦੋ ਪਈਆਂ ਵਿਸਰ ਗਈਆਂ, ਯਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੱਬ ਬਲਾਈਂ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਢੀਠ ਬੰਦਾ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਨਾ ਸੁਧਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕਰੇ।

403. ਦੇਣ ਭਲਾ ਨਾ ਬਾਪ ਕਾ, ਬੇਟੀ ਭਲੀ ਨਾ ਏਕ—ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਤੇ ਧੀਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

404. ਦੋ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਵੀ ਬੁਰੇ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਤਕੜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦੇ ਖੜ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਤਾਕਤਵਰ ਨੂੰ ਹਰਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

405. ਦੇਸੀ ਟੱਟੂ ਖੁਰਸਾਨੀ ਦੁਲੱਤੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੂਜੇ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲਵੇ।

406. ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਸਾਧਿਆ ਜੋਗ ਛਿੱਜੀ ਕਾਇਆ ਵਧਿਆ ਰੋਗ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਸੁਰੂ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਛਤਾਵੇ।

407. ਦੂਰ ਦੇ ਢੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖੀ ਸਮਝੇ ਪਰ ਜਦੋ ਉਸ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਤਾਂ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖੀ ਹੈ।

408. ਧਨ ਦਈਏ ਜੀ ਰੱਖ—ਭਾਵ ਕਿ ਧਨ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

409. ਧੀ ਨਹੀਓਂ ਤਾਂ ਖਾ ਲੈ, ਨੂੰਹ ਨਹੀਓਂ ਤਾਂ ਲਾ ਲੈ—ਇਸ ਅਖਾਣ ਵਿੱਚ ਸੱਸ ਨੂੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੱਸ ਬੱਲ ਬੱਣ ਕੇ ਰਹੇ ਤੇ ਨੂੰਹ ਬਣ ਥਣ ਕੇ ਨਾਂ ਰਹੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਗੱਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

410. ਧੀ ਧਾੜਾ, ਪੁੱਤਰ ਪੇੜਾ, ਰੰਨ ਦੁੱਖਾ ਦਾ ਘਰ—ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤਰਾ ਤੇ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਧੀਆਂ ਲਈ ਦਾਜ ਦਾ ਫਿਕਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਤੋ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਡਰ।

411. ਧਨ ਓਹ ਰੱਬਾ ਜਿਹੜਾ ਦੇ ਕੇ ਨਾ ਚਿਤਾਰਦਾ—ਰੱਬ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੁੱਝ ਦੇ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਦਾ ਨਹੀ।

412. ਧੀ ਮਰੀ ਜਵਾਈ ਚੋਰ—ਇਹ ਗੱਲ ਮਤਲਬੀ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਦੇ ਹਨ।

413. ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਧੜਾ ਪਿਆਰਾ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਔਖ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਭਾਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਵੇ।

414. ਧੀ ਉਸਰੀ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਸਰਿਆ—ਜਦੋ ਧੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਰਚੇ ਘੱਟ ਕਰ ਲੈਦੇ ਹਨ।

415. ਧਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਪਰਲਿਓ ਹੀ ਦਿਸਦਾ—ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੋਚ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਜਾਦਾ ਹੈ।

416. ਧੀ ਆਈ ਪੇਕੇ, ਜਮਾਈ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ, ਧੀ ਗਈ ਸਹੁਰੇ, ਜਮਾਈ ਮੂਲ ਨਾ ਬਹੁੜੇ—ਅੱਜਕਲ ਹਰ ਬੰਦਾ ਮਤਲਬ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਮਗਰੋ ਭੁੱਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।

417. ਧੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਡਰੀਏ ਧੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰੀਏਂ—ਧੀ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਂਰ ਚੰਗਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾ ਮਾਪਿਆ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

418. ਧੀਆਂ ਧਨ ਪਰਾਇਆ—ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਏ ਪੁੱਤਰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੋਲਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧੀ ਪਰਾਇਆਂ ਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

419. ਧੌਲਾ ਝਾਟਾ, ਆਟਾ ਖ਼ਰਾਬ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾੜੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

420. ਧੋਬੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਢੁੱਕੇ ਚੋਰ, ਉਹ ਨਾ ਲੁੱਟੇ ਲੁੱਟੇ ਕੋਈ ਹੋਰ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਸਮਾਨ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

421. ਧੋਬੀ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ—ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਦੋ ਪਾਸੇ ਟੰਗ ਅੜਾਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵੀ ਕਦਰ ਨਹੀ ਪੈਦੀ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

422. ਧੀਰਾ ਸੋ ਗੰਭੀਰਾ—ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਗੰਭੀਰ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ ਸੰਤੋਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

423. ਧੀਏ ਗਲ ਸੁਣ, ਨੂੰਹੇ ਕੰਨ ਕਰ—ਜਦੋ ਗਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਵੇ।

424. ਨਾੜ੍ਹਾ ਕਰਾੜ ਤੇ ਭੁੱਖਾ ਬਘਿਆੜ—ਜਦੋ ਨਹਾਉਣ ਮਗਰੋ ਭੁੱਖ ਲਗ ਜਾਦੀ ਹੈ।

425. ਨਹੁਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਾਸ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਰੁੱਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

426. ਨਕਦ ਅੱਜ ਹੁਦਾਰ ਕੱਲ੍ਹ—ਜਦੋ ਬੰਦੇ ਉਦਾਰ ਨਹੀ ਮੋੜਦੇ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਇਹ ਗਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

427. ਨਾੜ੍ਹੀ ਧੋਤੀ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮੱਖੀ ਬਹਿ ਗਈ—ਜਦੋ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੰਮ ਚ ਵਿਘਨ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

428. ਨਾ ਅਗਲੀ ਤੋਂ ਨਾ ਪਿਛਲੀ ਤੋ, ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਵਿਚਲੀ ਤੋਂ—ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸਭ ਤੋ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

429. ਨਵਾਂ ਨੌ ਦਿਨ ਪੁਰਾਣਾ ਸੌ ਦਿਨ—ਪੁਰਾਣੇ ਮਿੱਤਰ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਦੇ ਹਨ ਨਵੇਂ ਮਿੱਤਰ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਦੇ ਹਨ।

430. ਨਾ ਉਰਾਰ ਨਾ ਪਾਰ, ਅਧਕੜੇ ਵਿਚਕਾਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਦੁਬਿੰਦਾ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

431. ਨੰਗ ਪੁੱਤ ਚੋਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਖੇਡੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਗਰੀਬ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

432. ਨੱਥ ਖਸਮ ਹੱਥ—ਜੋ ਰੱਬ ਕਰਵਾਉਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਨੱਥ(ਡੋਰੀ) ਰੱਬ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ।

433. ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਰੁਖੜਾ, ਕਿਚਰਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਧੀਰ—ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਦੋਂ ਮੌਤ ਆ ਜਾਵੇ।

434. ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਘੁੰਗਟ ਕੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕੰਮ ਛੋਟ ਹੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਕਾਦੀ।

435. ਨਮਾਜ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਾਉਣ ਗਏ ਰੋਜ਼ੇ ਗਲ਼ ਪਏ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਤੋ ਮਦਦ ਮੰਗੇ ਪਰ ਅੱਗੋ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

436. ਨਦੀ ਨਾਵ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੇ—ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਵਿਛੜਨਾ ਕਰਮਾ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਵਿਛੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਝ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

437. ਨਾ ਹਾੜ੍ਹ ਸੁੱਕੇ ਨਾ ਸਾਉਣ ਹਰੇ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਐਵੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

438. ਨਾ ਸੁੱਤੀ ਨਾ ਕੱਤਿਆ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ।

439. ਨਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੱਥਾ ਜਿੰਨ ਪਹਾੜੋਂ ਲੱਥਾ—ਜਦੋ ਕਿਸੇ ਬਦਸ਼ਕਲ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਵੇ।

440. ਨਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕੰਮੋਂ ਵਿਹਲੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਫਾਲਤੂ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

441. ਨਾ ਨੌ ਮਣ ਤੇਲ ਹੋਵੇ ਨਾ ਰਾਧਾ ਨੱਚੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖ ਦੇਵੇ ਜੋ ਪੂਰੀਆ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

442. ਨਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਾਰ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ—ਕੌੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

443. ਨਾ ਭੂਰੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਈਏ, ਨਾ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਪੜਵਾਈਏ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਥੋੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਜਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

444. ਨਾ ਕੁੱਕੜ ਨਾ ਤਿੱਤਰੂ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਕਿਸ ਧੜੇ ਵੱਲ ਖਲੋਤਾ ਹੈ।

445. ਨਾ ਦੇਸ ਢੋਈ ਨਾ ਪ੍ਰਦੇਸ ਢੋਈ—ਕਈ ਬੰਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸ ਚਲੇ ਜਾਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀ ਮਿਲਦਾ।

446. ਨਾ ਚੋਰ ਲੱਗੇ ਨਾ ਕੁੱਤਾ ਭੌਂਕੇ—ਐਵੇਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

447. ਨਾ ਤਿਲ ਚੱਬੇ ਨਾ ਦੰਦੀਂ ਲੱਗੇ—ਜਿਸ ਬੰਦਾ ਨੇ ਕਦੀ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ।

448. ਨਾ ਰੂਹ ਨਾ ਰਹਿਮਤ—ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਐਵੇਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਮੰਨ ਆਤਮਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

449. ਨਿਵਾਣਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਵਾਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਕਈ ਬੰਦੇ ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਝੱਗੜਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸਾਕ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

450. ਨਾਈਆਂ ਦੀ ਜੰਞ, ਸੱਭੇ ਰਾਜੇ—ਜਦੋ ਇੱਕੋ ਧੜੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

451. ਨਾਲੇ ਚੋਰ ਨਾਲੇ ਚੱਤਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬਣੇ ਤੇ ਪੈਰਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਵੇ।

452. ਨਹੁੰ ਨਾ ਪੁੱਛੇ ਜਾਤ—ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਦੀ।

453. ਨਾਲੇ ਚੋਪੜੀਆਂ ਨਾਲੇ ਦੋ ਦੋ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋ ਲਾਭ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

454. ਨਾਲੇ ਖਾਉ ਖੁਰਮਾਨੀਆਂ ਨਾਲੇ ਭੰਨੋ ਬਦਾਮ—ਜਦੋਂ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੋ ਲਾਭ ਹੋ ਜਾਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

455. ਨਾਨਕੂ ਆਇਆ ਨਾਨਕੇ, ਸਿਰ ਘੱਟਾ ਪਾਊ ਛਾਣਕੇ—ਇਹ ਗਲ ਦੋਹਤੇ ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

456. ਨਾਨੀ ਕੁਆਰੀ ਮਰ ਗਈ, ਦੋਹਤਰੇ ਦੇ ਨੌ ਨੌ ਵਿਆਹ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਾਹਰੋ ਸ਼ੇਕੀ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਹੈ।

457. ਨਾਮੀ ਸ਼ਾਹ ਖੱਟ ਖਾਏ, ਨਾਮੀ ਚੋਰ ਬੱਧਾ ਜਾਏ—ਵਧੀਆ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘਟੀਆ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

458. ਨੌਕਰੀ ਜੀ ਜੜ੍ਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਮਾਲਕ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

459. ਨੌਵੀਂ ਰੂੰ ਤੇ ਕੇਰੂੰ ਕਪਾਹ—ਜਦੋਂ ਵਧੀਆ ਵਸਤੂ ਸੱਸਤੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਘਟੀਆ ਵਸਤੂ ਮਹਿੰਗੀ ਮਿਲੇ।

460. ਨੌਕਰੀ ਕੀ ਤੇ ਨਖ਼ਰਾ ਕੀ—ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

461. ਨੈਣ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਣਾ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ—ਕਮੀਨੇ ਲੋਕ ਦੂਜਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੋਲ ਹੋ ਜਾਦੇ ਹਨ।

462. ਨੀਮ ਹਕੀਮ ਖ਼ਤਰਾ ਜਹਾਨ ਦਾ—ਅਨਾੜੀ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਨਾਲ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

463. ਨੀਵੀਂ ਖੇਤੀ ਉੱਚਾ ਸਾਕ ਜਦ ਲੱਗੇ ਤਦ ਤਾਰੇ—ਨੀਵੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲੋ ਪਾਣੀ ਵਧੇਰੇ ਖੜ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

464. ਨੂੰਹ ਦਾ ਖਾਧਾ ਕੱਟੀ ਦਾ ਲੇਹਾ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ—ਜਦੋ ਕੱਟੀ ਦੁੱਧ ਪੀਵੇ ਗੀ ਤਾਂ ਮੱਝ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ,ਤੇ ਨੂੰਹ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਮਾਂ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦੇਵੇਗੀ।

465. ਨੌ ਕੋਹ ਦਰਿਆ ਘੱਗਰਾ ਮੋਢੇ ਤੇ—ਕਈ ਬੰਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਖਤਰੇ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਡਰ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਦੇ ਹਨ।

466. ਨੂੰਹ ਮੰਜੇ ਸੱਸ ਧੰਦੇ ਜੇ ਕੋਈ ਦਿਹਾੜਾ ਸੁਖ ਦਾ ਲੰਘੇ—ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਘਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

467. ਨੌ ਨਕਦ ਨਾ ਤੇਰਾਂ ਹੁਦਾਰ—ਬਹੁਤ ਨਫੇ ਵਾਲੇ ਉਧਾਰ ਨਾਲੋ ਥੋੜ੍ਹੇ ਨਫੇ ਵਾਲਾ ਨਕਦ ਸੌਦਾ ਵੇਚਣਾ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

468. ਨੌਕਰਾਂ ਅੱਗੇ ਚਾਕਰ ਚਾਕਰਾਂ ਅੱਗੇ ਚੂਕਰ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਆਖੇ ਪਰ ਉਹ ਬੰਦਾ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੰਮ ਆਖ ਦੇਵੇ।

469. ਨੌ ਸੌ ਚੂਹਾ ਖਾ ਕੇ ਬਿੱਲੀ ਹੱਜ ਨੂੰ ਚੱਲੀ—ਜਦੋ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਦਗੀ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਆਖੀਰ ਸਮੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਬਣ ਜਾਵੇ।

470. ਪਈ ਪਈ ਸੱਸ ਮੂਲੋਂ ਗਈ—ਪਈ ਪਈ ਚੀਜ਼ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

471. ਪਹਾੜੀਏ ਮਿਤ ਕਿਸੇ ਕੇ ਭਾਤ ਖਾਧਾ ਖਿਸਕੇ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਤਲਬੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

472. ਪੱਗ ਰੱਖ ਤੇ ਘਿਉ ਖਾ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

473. ਪੰਜਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ—ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

474. ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾ ਘਿਉ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸਿਰ ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ—ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

475. ਪੰਜੀ ਮੀਤ ਪੰਜਾਹੀਂ ਚਾਦਰ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੱਚੀ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

476. ਪੱਗ ਵੇਚ ਕੇ ਘਿਉ ਨਹੀਂ ਖਾਈਦਾ—ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਫਾਲਤੂ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

477. ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਜੋਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ—ਉਸ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਅੱਗੇ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀ।

478. ਪਠਾਣ ਕਾ ਪੂਤ, ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਔਲੀਆ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਭੂਤ—ਅੱਖੜ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਛੇਤੀ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛੇਤੀ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

479. ਪੱਤਣ ਮੇਉ ਨਾ ਛੇੜੀਏ, ਹੱਟੀ ਤੇ ਕਿਰਾੜ, ਬੰਨੇ ਜੱਟ ਨਾ ਛੇੜੀਏ ਭੰਨ ਸੁੱਟੇ ਬੁਥਾੜ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਝੱਗੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਕੁੱਟ ਹੀ ਖਾ ਕੇ ਆਉਦਾ ਹੈ।

480. ਪੱਥਰ ਨਾਲੋਂ ਚੱਕੀ ਭਲੀ ਜੋ ਪੀਸੇ ਸੰਸਾਰ—ਨਿਕੰਮੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲੋ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

481. ਪਰ ਘਰ ਗਈ ਨਾ ਬਹੁੜਦੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖਣੀ ਨਾਰ—ਜਦੋ ਕਲਮ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਤੀਵੀਂ ਪਰਾਏ ਹੱਥਾ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੀ।

482. ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਕਿਧਰੇ ਧੁੱਪ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਛਾਇਆ—ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਧਰੇ ਗਰੀਬੀ ਹੈ ਕਿਧਰੇ ਅਮੀਰੀ ਕਿਧਰੇ ਕੀ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਬਦਸੂਰਤ।

483. ਪਰਾਇਆ ਸੇਰ, ਪੰਜ ਸੇਰੀ ਬਰਾਬਰ—ਬੇਗਾਨੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਾਭ ਸੰਭਾਲ ਬਹੁਤ ਕਰਨੀ ਪੈਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗੁੰਮ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਗਣਾ ਮੁਲ ਉਤਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।

484. ਪਰਾਏ ਪੀਰ ਨੂੰ ਮਲੀਦਾ, ਘਰ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਧਤੂਰਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਘਰ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮੂਰਖ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

485. ਪਰਾਇਆ ਗਹਿਣਾ ਪਾਇਆ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਗਵਾਇਆ—ਪਰਾਈ ਪੋਸ਼ਾਕ ਜਾਂ ਗਹਿਣਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਗੋ ਹੀਨ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

486. ਪਰਾਏ ਘਰ ਬਸੰਤਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੱਗ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪਏ ਕਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

487. ਪਰੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਹਾ ਤੇ ਭੂਤਨੇ ਪੈਂਚ—ਜਦੋਂ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਕਮੀਨੇ ਬੰਦੇ ਬਣ ਜਾਣ।

488. ਪਰਾਏ ਹੱਥ ਕਹੀ ਹੌਲੀ ਲਗਦੀ ਹੈ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਝੂਠੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨੀ ਪੈਦੀ ਹੈ।

489. ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਧੇਲਾ ਕਰਦੀ ਮੇਲਾ ਮੇਲਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਰਥਿਕ ਤੋਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਬੰਦਾ ਵੱਡੀਆ ਵੱਡੀਆ ਸਕੀਮਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

490. ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੇਰ ਆਟਾ ਹੀਂਗਦੀ ਦਾ ਸੰਘ ਪਾਟਾ—ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਕੁੱਝ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਿਰਫ ਫੋਕੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਿਰੀ ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

491. ਪਰੇ ਪਰੇਰੇ ਜਾਹ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੱਟਿਆ ਖਾਹ—ਤੁਸੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਹੇ ਜਿਨ੍ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਵੋ ਪਰ ਮਿਲਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

492. ਪੱਲੇ ਹੋਵੇ ਸੱਚ, ਤਾਂ ਨੰਗਾ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚ—ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈਅ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

493. ਪਾਣੀ ਪੀਵੀਏ ਪੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰੀਏ ਚੁਣ ਕੇ—ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਪਰਖ਼ ਕਰਕੇ ਧਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਕੇ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

494. ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਂ ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਉਲਟ ਪੈ ਜਾਵੇ।

495. ਪੜ ਪਿਆ ਤੇ ਸਾਕ ਗਿਆ—ਦੂਰ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ।

496. ਪਾਣੀ ਵਾਲ਼ਾ ਸੰਗੇ ਤੇ ਪੜੋਪੀ ਵਾਲ਼ਾ ਮੰਗੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਅਹਿਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲੇ ਪਰ ਮਾਮੂਲੀ ਅਹਿਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟੀ ਜਾਵੇ।

497. ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਜਾਤ ਕੀ ਪੁੱਛਣੀ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਹੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦੀ ਹੁੰਦੀ।

498. ਪਾਪੀ ਕੋ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਪਾਪ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ—ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਪ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

499. ਪਾਲ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗੋਡੇ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ—ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇਂ ਆਪਣੇ ਸਾਕ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

500. ਪਿਉ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਰਾਮੀ ਕੌਣ ਅਖਵਾਉਂਦੇ—ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅਣਖ ਪਿਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

501. ਪਿਉ ਨਾ ਮਾਰੀ ਪਿੱਦੀ, ਬੇਟਾ ਤੀਰ ਅੰਦਾਜ਼—ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿਛੋਕੜ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ੇਕੀਆਂ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ।

502. ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਕੁੱਤਾ ਨਿਆਈਏਂ—ਉਸ ਆਦਮੀ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰੇ ਪਰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇ।

503. ਪਿੱਦੀ ਨੇ ਵੀ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਈਆਂ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਵੱਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੀਸਾ ਕਰੇ।

504. ਪੀਰ ਪੈਸਾ ਰੰਨ ਗੁਰ, ਜਿਧਰ ਆਖੇ ਉਧਰ ਤੁਰ—ਜੋਰੂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰ ਗੱਲ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

505. ਪੀਹਣੇ ਦਾ ਪੀਹਣਾ ਤੇ ਰੰਘੜਊ ਦਾ ਰੰਘੜਊ—ਉਸ ਨਿਕੰਮੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਕੜ ਨਾ ਛੱਡੇ।

506. ਪੀਹਠੇ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੁਬਾਰਾ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

507. ਪੀਹ ਮੋਈ ਪਕਾ ਮੋਈ, ਆਏ ਛੱਟੇ ਖਾ ਗਏ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਿਹਨਤ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰੇ ਤੇ ਲਾਭ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

508. ਪੁੱਤੀਂ ਗੰਢ ਪਵੇ ਸੰਸਾਰ—ਭਾਵ ਕਿ ਪੁੱਤਾਂ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

509. ਪੁੱਤਰ ਮਿਠੇ ਮੇਵੇ ਰੱਬ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਵੇ—ਇਹ ਗੱਲ ਸ਼ੁੱਭ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣ ਵਜੋਂ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਦੇਵੇ।

510. ਪੁੱਤਰੀ ਭਾਗ ਕੋਈ ਲਿਆਵੇ ਲੱਕੜੀਆਂ ਕੋਈ ਲਿਆਵੇ ਸਾਗ—ਭਾਵ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

511. ਪੈਸਾ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਖੱਟਦਾ ਹੈ—ਪੈਸੇ ਤੋ ਹੀ ਪੈਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸਾ ਖਰਚਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਹੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

512. ਪੈਰ ਵੱਡੇ ਗਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ—ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਗਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਗਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

513. ਪੋਹ ਮਾਹ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਚੌਕਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਤੇ ਬੁਹਾਰੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਪੋਹ ਦੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਛੋਟੇ ਹ
ਹਨ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਦਿਨ ਨਿਕਲ ਜਾਦਾ ਹੈ।

514. ਪੋਹ ਪਾਲ਼ੇ ਦਾ ਰੋਹ—ਪੋਹ ਦੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਲ਼ਾ ਠੰਡ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

515. ਪੋਤੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਕਦੇ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ—ਭਾਵ ਕਿ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵੱਡੇ ਹੋ
ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰਦੀਆਂ ਹਨ।

516. ਪੋਹ ਮਾਹ ਦੀ ਝੜੀ ਕੋਠਾ ਛੱਡੇ ਨਾ ਕੜੀ—ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ

517. ਫੂਹੀ ਫੂਹੀ ਤਲਾਅ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ—ਥੋੜ੍ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਚਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਰਕਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

518. ਫਸੀ ਨੂੰ ਫਟਕਣ ਕੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਔਖ
ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੀ ਦਾ ਹੈ।

519. ਫਾਥੀ ਨੂੰ ਫਟਕਣ ਕੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਔਖੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਵੇ ਤ
ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

520. ਫੁੱਲਾਂ ਨਾ ਬਾਝ ਨਾ ਸੋਂਹਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਾਝ ਨਾ ਮਾਵਾਂ—ਮਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀਆਂ
ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵੇਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

521. ਫ਼ਕੀਰਾ ਫ਼ਕੀਰੀ ਦੂਰ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਉੱਚੀ ਲੰਮੀ ਖਜੂਰ ਹੈ—ਭਾਵ ਕਿ ਫ਼ਕੀਰੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਸੌਖੀ
ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ।

522. ਬਹੁਤਾ ਭਲਾ ਨਾ ਮੇਘਲਾ, ਬਹੁਤੀ ਭਲੀ ਨਾ ਧੁੱਪ, ਬਹੁਤਾ ਭਲਾ ਨਾ ਬੋਲਣਾ, ਬਹੁਤੀ ਭਲੀ ਨਾ
ਚੁੱਪ—ਭਾਵ ਕਿ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਵਰ੍ਹਿਆ ਮੀਂਹ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਬੋਲਣਾ ਵੀ
ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ
ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

523. ਬਹੁਤਾ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਭਰਮ ਗਵਾਈਏ—ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਜਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਜਾਣ
ਨਾਲ ਕਦਰ ਘੱਟ ਜਾਦੀ ਹੈ।

524. ਬਹੁਤੇ ਡੂਮੀ ਢੱਡ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ—ਜਦੋਂ ਇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣ ਪਰ ਕੰਮ ਕਿਸੇ
ਤੋਂ ਨਾ ਸਰੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

525. ਬੱਕਰਾ ਰੋਵੇ ਜਿੰਦ ਨੂੰ, ਕਸਾਈ ਰੋਵੇ ਮਿੰਝ ਨੂੰ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੁਸੀਬਤ ਆਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਈ
ਬੰਦੇ ਉਸ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

526. ਬਗਲਾ ਭਗਤ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਰਾਖਾ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬਦਨਾਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ
ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

527. ਬਦ ਨਾਲੋ ਬਦਨਾਮ ਬੁਰਾ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾ ਤੇ ਪਰਦਾ
ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਜਾਦੇ ਹਨ।

528. ਬੱਦਲ ਵੀ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਅੰਹਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼
ਦੇਣ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

529. ਬੱਦਲੀ ਦੀ ਧੁੱਪ ਬੁਰੀ ਤੇ ਮਤਰੇਈ ਦੀ ਝਿੜਕ ਬੁਰੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ
ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

530. ਬੱਧਾ ਚੱਟੀ ਜੋ ਭਰੇ ਨਾ ਗੁਣ ਨਾ ਉਪਕਾਰ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਮੰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਪਰ ਉਹ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

531. ਬੱਧੀ ਮੁੱਠ ਲਖ ਬਰਾਬਰ—ਜੇਕਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਸਾਝ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਬੰਦਾ ਲਖਪਤੀ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਰਨਾ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

532. ਬਲਦ ਦੇ ਹੱਡ ਵਗਣ, ਸੰਢੇ ਦਾ ਮਾਸ—ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇ ਬਲਦ ਨਾਲੋਂ ਸੰਢਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

533. ਬਾਹਮਣ ਦੇ ਹੱਥ ਛੁਰਾ, ਉਹ ਵੀ ਬੁਰਾ—ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ
ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ।

534. ਬਾਹਰ ਮੀਆਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਘਰ ਬੀਬੀ ਝੋਲੇ ਦੀ ਮਾਰੀ(ਬਾਹਰ ਮੀਆਂ ਛੱਤੂ ਘਰ ਨਾ ਸਾਗ ਨਾ ਸੱਤੂ) —ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਟੌਹਰ ਨਾਲ ਰਹੇ ਪਰ ਘਰ ਕੰਘਾਲੀ ਹੋਵੇ।

535. ਬਾਹਰੀਂ ਵਰ੍ਹੀਂ ਸੰਢ ਵਿਆਈ ਉਸ ਵੀ ਕਾਣੀ ਕੁੜੀ ਜਾਈ—ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

536. ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਕੱਤਣਾ ਤੇ ਘਰੋਂ ਪਿਆ ਘੱਤਣਾ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਫ਼ੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ।

537. ਬਾਜਰਾ ਜੇਠੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪਲੇਠੀ ਦਾ—ਪਹਿਲਾ ਜੰਮਿਆ ਪੁੱਤ ਵਧੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਛੇਤੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਿਉ ਦਾ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣੇਗਾ।

538. ਬਾਂਝ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪਰਸੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ—ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪ ਦੁਖ ਸਹਿਣ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

539. ਬਾਂਦਰ ਕੀ ਜਾਣੇ ਲੌਂਗਾਂ ਦਾ ਭਾਅ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

540. ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਗਲ਼ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ(ਬਾਂਦਰ ਨੂੰ ਬਨਾਤ ਦੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ)ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੇਕਦਰੇ ਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

541. ਬਾਂਦੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕਾਮੇ, ਬੀਬੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਮਾ—ਮਾਲਕਣ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਨੌਕਰਾਣੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨੌਕਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾ ਨਾਲ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

542. ਬਾਬਲ ਨੂੰਹਾਂ ਸਹੇੜੀਆਂ , ਕੁੱਝ ਟਿੰਡਾਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਰੇੜ੍ਹੀਆਂ—ਜਦੋਂ ਨਨਾਣਾਂ ਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬਣੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

543. ਬਾਬਲ ਮੇਰੇ ਚੀਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਹ ਲਵਾਂ ਤੇ ਪਾਟੇ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

544. ਬਾਬਾ ਆਵੇ ਨਾ ਤੇ ਘੰਟਾ ਵੱਜੇ ਨਾ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਰੁਕ ਜਾਵੇ।

545. ਬਾਬਾ ਵੀ ਗਰਮ ਤੇ ਗੋਲ਼ੀਆਂ ਵੀ ਗਰਮ—ਜਦੋਂ ਇੱਕੋ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਗਰਮ ਬੰਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਪੈਣ।

546. ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦਿੱਲੀ ਰਹੇ, ਭੱਠ ਹੀ ਝੋਕਦੇ ਰਹੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਰ ਜਾਵੇ ਪਰ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੀ ਮੁੜ ਆਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

547. ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ ਮੋਤੇ ਮਿਲੇ ਮੰਗੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਭੀਖ—ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਦਰ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

548. ਬਿੱਲੀ ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ—ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

549. ਬੀਜੇ ਅੰਬ ਤੇ ਲੱਗੇ ਅੱਕ—ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

550. ਬੀਬੋ ਦੇ ਸਿਰ ਮੱਕੀਆਂ, ਬੰਦੀ ਦਿਲ ਦਰਿਆ—ਜਦੋਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਹੱਥ ਘੁੱਟ ਕੇ ਰੱਖੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਖੁੱਲਾ ਖਰਚਾ ਕਰੀ ਜਾਣ।

551. ਬੀਬੀ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਕੱਪੜੇ, ਸੁੱਥਣ,ਨਾਲ਼ਾ ਹੱਥ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀਣਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

552. ਬੀਵੀ ਮੋਈ ਤਾਂ ਸਭ ਜਗ ਆਇਆ, ਮੀਆਂ ਮੋਇਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ—ਭਾਵ ਕਿ ਜੀਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ।

553. ਬੁਹਾਰੀ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੀਲਾ ਤੀਲਾ—ਭਾਵ ਖਿੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ ਏਕਤਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

554. ਬੁੱਢਾ ਚੋਰ ਮਸੀਤੀਂ ਡੇਰੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

555. ਬੁੱਢੀ ਰੰਨ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਡ, ਮੁੜ ਘਿੜ ਖਾਏ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੱਡ—ਭਾਵ ਕਿ ਬੁੱਢੀ ਤੀਵੀਂ ਬੀਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਵਾਂ ਖਰਚਾ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।

556. ਬੁੱਢਾ ਵਰਿਆਮ ਨਹੀਂ ਭੁੱਖਾ ਸਖੀ ਨਹੀਂ—ਭਾਵ ਕਿ ਭੁੱਖਾ ਬੰਦਾ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦਾ।

557. ਬੁੱਢੀ ਕੰਜਰੀ, ਤੇਲ ਦਾ ਉਜਾੜਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੁੱਢਾ ਹਾਰ ਸ਼ਿਗਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

558. ਬੁੱਢੀ ਮਹਿੰ ਦਾ ਦੁੱਧ ਸ਼ੱਕਰ ਦਾ ਘੋਲਣਾ, ਬੁੱਢੇ ਮਰਦ ਦੀ ਰੰਨ ਤਾਲੇ ਦਾ ਢੋਲਣਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਤੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ੌਕੀਨ ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਨਖ਼ਰੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

559. ਬੁੱਢੀ ਰੰਨ ਖਦੀਜ਼ਾਂ ਨਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਅਣਜੋੜ ਵਸਤੂਆ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

560. ਬੁੱਢੇ ਤੋਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਕੁਰਾਨ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ।

561. ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਬਾਂਕੇ ਦਿਹਾੜੇ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

562. ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਬੁਰੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ—ਭਾਵ ਕਿ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

563. ਬੁਰਾ ਗਰੀਬ ਦਾ ਮਾਰਨਾ, ਬੁਰੀ ਗਰੀਬ ਦੀ ਆਹ, ਗਲ਼ੇ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਖਲ ਨਾ, ਲੋਹਾ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾ—ਭਾਵ ਕਿ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਉਸਦੀ ਆਹ(ਸ਼ਰਾਪ) ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

564. ਬੇਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬੇਗਾਰ ਭਲੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

565. ਬੈਠੇ ਦੀ ਢੇਰੀ, ਤੇ ਫਿਰਦੇ ਦੀ ਫੇਰੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਆਲਸੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

566. ਭੇਡਾਂ ਤਾਂ ਵਿਗੜਨੀਆਂ ਸਨ ਲੇਲੇ ਵੀ ਵਿਗੜ ਗਏ—ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਛੋਟੇ ਵੀ ਵਿਗੜ ਜਾਣ।

567. ਭਗਤ ਕੁੱਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਭੌਂਕਣ ਸਾਰੀ ਰਾਤ—ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਗਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਕੂਕਰ(ਕੁੱਤਾ)ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੋਲ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾ ਮਾਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

568. ਭੱਠ ਪਿਆ ਸੋਨਾ, ਜਿਹੜਾ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜੇ—ਉਸ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਵੇ।

569. ਭੰਡਾ ਭੰਡਾਰੀਆ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਭਾਰ ਇਕ ਮੁੱਠ ਚੁੱਕ ਲੈ ਦੂਜੀ ਤਿਆਰ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਕ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਦੂਜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

570. ਭਰਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਢੋਡਰ ਕਾਵਾਂ ਦੇ—ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੁੰ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਤ੍ਰੇੜ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

571. ਭਰੇ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਘੋਗਾ ਲੱਭਾ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਲਾਭ ਦੀ ਆਸ ਹੋਵੇ ਪਰ ਲਾਭ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

572. ਭੜਭੂੰਜਿਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਤੋ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

573. ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਹੋਵੇ, ਕਾਲ਼ ਪਿਛੋਕੜ ਬਹਿਕੇ ਰੋਵੇ—ਜੇਕਰ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਝਾੜ ਵਧੀਆ ਆਉਦਾ ਹੈ।

574. ਭਾਦੋਂ ਬਦਰੰਗ, ਗੋਰਾ ਕਾਲ਼ਾ ਇੱਕੋ ਰੰਗ—ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਦੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

575. ਭਾਬੀ ਦੀਆਂ ਪੂਣੀਆਂ ਦੇਵਰ ਦਲਾਲ—ਕਈ ਬੰਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਦੇ ਹਨ।

576. ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰ ਤੇ ਤਿਹਾਇਆਂ ਨੂੰ ਗੰਨੇ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਧੀਆਂ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟੀਆਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਾਰਿਆਂ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

577. ਭੂਰਾ ਸ਼ਾਲ,ਭੂਰਾ ਦੋਸ਼ਾਲਾ ਇੱਕੋ ਗਲ ਭੂਰੇ ਦੀ ਮਾੜੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਸਾਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾਂ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

578. ਮੱਕ ਇਕ ਖਾ ਦੂਜੀ ਤੱਕ ਤੀਜੀ ਬੰਨ੍ਹੀਂ ਲੱਕ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹੀਂ ਢੱਕ—ਇਸ ਅਖਾਣ ਵਿੱਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹਾਜ਼ਮ ਹੋ ਜਾਦੀ ਹੈ।

579. ਮੱਖਣ ਖਾਂਦਿਆਂ ਜੇ ਦੰਦ ਘਿਸਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਘਿਸਣ ਦਿਓ—ਦੂਜਿਆ ਪਾਸੋ ਮੰਗਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਘਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆ ਚਾਹੀਦੀਆ ਹਨ।

580. ਮੱਛੀ ਪੱਥਰ ਚੱਟ ਕੇ ਮੁੜਦੀ ਹੈ—ਕਈ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੱਦ ਤੇ ਅੱੜ ਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

581. ਮੱਝ ਲੋਹੀ ਭੂੰ ਰੋਹੀ ਰੰਨ ਜੱਟੀ ਹੋਰ ਸਭ ਚੱਟੀ—ਵਧੀਆ ਮੱਝ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੱਟੀ ਤੀਵੀਂ ਵਧੀਆ ਸਮਝੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।

582. ਮੱਥਰਾ ਤੀਨ·ਲੋਕ ਸੇ ਨਿਆਰੀ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

583. ਮਣ ਭਾਵੇਂ ਮਾਣੀ, ਕਣਕ ਜਵਾਈਆਂ ਖਾਣੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਐਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਕੀਮਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

584. ਮੰਨ ਮੰਨੇ ਦਾ ਮੇਲਾ, ਕੌਣ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਚੇਲਾ—ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੰਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

585. ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਕੰਮ ਪੈਣ ਅਵੱਲੇ—ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਨੂੰ ਔਖ ਝੇਲਣੀ ਪੈਦੀ ਹੈ।

586. ਮਾਂ ਟਟੀਹਰੀ ਪਿਉ ਕੁਲੰਗ, ਬੱਚੇ ਨਿਕਲੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗ—ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਅੱਗੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸੁਭਾਅ ਨਾ ਮਿਲੇ।

587. ਮਾਂ ਨਾ ਭੈਣ ਕੌਣ ਕਹੇ ਵੈਣ—ਉਸ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਸਖੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

588. ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਧੀ ਸਿਆਣੀ,ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਏ ਪਾਣੀ—ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਧੀ ਜਿਆਦਾ ਕਜੂਸ ਜਾਂ ਮੂਰਖ ਨਿਕਲ ਆਵੇ।

589. ਮਾਂ ਫਿਰੇ ਫੋਸੀ ਫੋਸੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਗਹੀਰੇ ਮਣਸੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਐਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਜਾੜ ਦੇਵੇ।

590. ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਰ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰੰਗੀ ਟੁਟਗੀ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਅਜੇ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

591. ਮੂਰਖ ਦਾ ਹਾਸਾ, ਭੰਨ ਸੁੱਟੇ ਪਾਸਾ—ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਖ਼ੌਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਲਟਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।

592. ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਵਿਆਜ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੀ ਪੁੱਤਰ ਜਿਆਦਾ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

593. ਯਮਲਾ ਜੱਟ, ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਚੋਰ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਚਲਾ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹੇ।

594. ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਬਹਾਰਾਂ—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਜ਼ਾ ਯਾਰਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਦਾ ਹੈ।

595. ਯਾਰੀ ਇੱਕੋ ਜੇਡਿਆਂ ਦੀ, ਦੂਆ ਹੱਥ ਜੰਜਾਲ—ਭਾਵ ਕਿ ਹਾਣ ਨੂੰ ਹਾਣ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਮ ਉਮਰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਹੀ ਨਿੱਭਦੀ ਹੈ।

596. ਯਾਰੀ ਨਾ ਹੋਈ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਵਢ ਹੋਇਆ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਾ ਨਿਭਾਏ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

597. ਰਹੀ ਖਹੀ ਦਾ ਪੱਤਣ ਮੇਲਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਮਿੱਤਰ ਅਚਾਨਕ ਕਿੱਥੇ ਮਿੱਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

598. ਰਖ ਦੇਹ ਖਾਹ ਖੇਹ, ਡੋਲ੍ਹ ਰੱਤ ਖਾ ਭੱਤ—ਭਾਵ ਕਿ ਮਿਹਨਤੀ ਬੰਦਾ ਕਦੀ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਤੇ ਆਲਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

599. ਰੱਜ ਨੂੰ ਚੱਜ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਦਾਣੇ ਭਾਵ ਪੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੀਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।

600. ਰੰਡੀ ਪਾਵੇ ਡੰਡੀ—ਭਾਵ ਕਿ ਵਿਧਵਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

601. ਰੰਨ ਗਿਆਨਣ ਨੀ ਭੇਡ ਅਸ਼ਨਾਨਣ ਨੀ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਵੀਆਂ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾ... ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

602. ਰੱਬ ਨੇੜੇ ਕਿ ਘਸੁੰਨ—ਭਾਵ ਕਿ ਤਕੜੇ ਬੰਦੇ ਕੋਲੋ ਹਰ ਕੋਈ ਡਰਦਾ ਹੈ।

603. ਰਾਕੀ ਨੂੰ ਸੈਨਤ ਗਦੇ ਨੂੰ ਸੋਟਾ—ਸਿਆਣੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌ... ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਦੀ ਹੈ।

604. ਰਿਛ ਪਾਇਆ ਬੁਰਕਾ ਨਾਲੇ ਖੰਘੇ ਨਾਲੇ ਘੁਰਕਾ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਚੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਐਵੇਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

605. ਰੁੱਠਾ ਮੰਨੇ, ਪਾਸੇ ਭੰਨੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰੁੱਸਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੰਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ...

606. ਰੋਟੀ ਚੋਪੜੀ, ਤੇ ਵਣਜ ਰੁੱਖਾ—ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ ਆਮ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲਿਹ... ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੀ।

607. ਲੱਸੀ ਤੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਕੀ ਵਧਾਣ ਏ—ਜਿਵੇ ਲੱਸੀ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਵਧਾ ਲਵੇ ਉ... ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਵਧਾ ਚੜਾ ਲਵੋ।

608. ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੌਕੀ, ਬੋਝੇ ਵਿੱਚ ਗਾਜਰਾਂ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਫੋਕੀਆਂ ਗੱਲਾ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।

609. ਲੱਕ ਬੱਧਾ ਰੋੜਿਆਂ, ਮੁੰਨਾ ਕੋਹ ਲਾਹੌਰ—ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪ... ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਦਾ ਹੈ।

610. ਲੰਡਾ ਟੱਟੂ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਦਾਈਆ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਘੱਟ ਹੈਸੀਅਤ ਵਾਲਾ ਵੱਡੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ...

611. ਲੱਛੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅੱਛੇ—ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ(ਖੁਸ਼ਾਮਦ)ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

612. ਲੱਲੂ ਕਰੇ ਵਲੱਲੀਆਂ ਰੱਬ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪਾਵੇ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਧੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਲਾ... ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

613. ਲੂਣ ਨਾ ਹਲਦ ਤੇ ਖਾਣਗੇ ਬਲਦ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਬਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲੂਣ ਘੱਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ... ਸੁਆਦ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇੰਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

614. ਲੋਕ ਚਲੇ ਵਿਸਾਖੀ ਨੰਦਾ ਰਹੇ ਘਰ ਦੀ ਰਾਖੀ—ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਇਕ ... ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

615. ਲੋੜੀਂਦਾ ਗੁੜ ਢਿੱਲਾ—ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਔਲਾਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋ... ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

616. ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਬੀਹ ਦਾ ਲੇਖਾ—ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਅਣਢੁੱਕਵੀਂ ਗੱਲ ਛੇੜ ਦੇਵੇ...

617. ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਕੁਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਟੱਕਰਾਂ—ਭਾਵ ਕਿ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦ... ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਸਮੇ ਤੇ ਸਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

618. ਊਠ ਤੇ ਚੜੇ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਦਿਸਦੇ ਹਨ— ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਖੀ ਜਾਪਣ।

619. ਆਦਰ ਤੇਰੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਤੇ ਬਹਿਣਾ ਤੇਰੇ ਗਹਿਣੇ ਨੂੰ— ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

620. ਗਊ ਪੁੰਨ ਦੀ ਦੰਦ ਕੌਣ ਗਿਣੇ— ਮੁਫ਼ਤ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

621. ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਕੁੱਤਾ ਰੂੜੀ 'ਤੇ— ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।

622. ਈਦ ਪਿਛੋਂ ਤੰਬਾ ਫੂਕਣਾ ਏ— ਲੋੜ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ।

623. ਅੰਨ੍ਹੀ ਕੁੱਤੀ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ— ਕਿਸੇ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇ ਦੇਣਾ।

624. ਜਿਹੜਾ ਇੱਥੇ ਭੁੱਖਾ, ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਭੁੱਖਾ— ਹੋਛਾ ਬੰਦਾ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭੁੱਖਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

625. ਘਿਓ ਡੁੱਲਾ ਥਾਲ, ਨਾ ਮਿਹਣਾ ਨਾ ਗਾਲ੍ਹ— ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਬਚਾਅ ਹੋ ਜਾਵੇ।

UNIT - VIII

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ MOCK TESTS

MOCK TEST - 1

1) ਖੰਡੀ ਧੁਨੀ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) 2 ਅ) 3
ੲ) 4 ਸ) 5

2) ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡੀ ਧੁਨੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਵਿਅੰਜਨ ਅ) ਬਲ
ੲ) ਦਬਾਅ ਸ) ਸੁਰ

3) ਅਖੰਡੀ ਧੁਨੀ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) 4 ਅ) 3
ੲ) 2 ਸ) 2

4) ਇੱਕ ਸੁਹਾਗ (ਸੁਹਾਗਾ) ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਸੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਕੁੜੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਅ) ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ
ੲ) ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਸ) ਸਾਰੇ

5) ਵਿਆਕਰਣ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਵਰ, ਵਿਅੰਜਨ, ਲਗਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਭਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਵਰਣ ਬੋਧ ਅ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ
ੲ) ਵਾਕ ਬੋਧ ਸ) ਅਰਥ ਬੋਧ

6) ਜਦੋਂ ਹਵਾ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਸ੍ਵਰ ਅ) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ
ੲ) ਲਗਾਖਰ ਸ) ਦੁੱਤ ਅਖਰ

7) ਰਸ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 8 ਅ) 9
ੲ) 7 ਸ) 6

8) ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ (ਮੋਢੀ) ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਅ) ਭਾਮਹ
ੲ) ਪਾਣਿਨੀ ਸ) ਸੂਰਜ ਦੇਵ

9) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਂਵ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
ੳ) ਕੁਰਸੀ ਅ) ਪਾਪ
ੲ) ਦੁੱਧ ਸ) ਸਾਰੇ ਹੀ

10) ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ? ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਹੈ।
ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ ਅ) ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ
ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

11) ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਸਾਡੀ ਹੈ। ਲਕੀਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋ।
ੳ) ਪੜਨਾਂਵ ਅ) ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ੲ) ਨਾਂਵ ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

12) ਉਹ, ਉਸਨੂੰ, ਉਸਦਾ, ਕਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਹਨ?
ੳ) ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਅ) ਮੱਧਮ
ੲ) ਅਨਯ ਪੁਰਖ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

13) ਉਹ ਗਿਆ। (ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?)
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

14) ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 5 ਅ) 8
ੲ) 9 ਸ) 6

15) ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਬੋਲੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਦੁਆਬੀ ਅ) ਮਾਝੀ
ੲ) ਮਲਵਈ ਸ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ

16) ਕਾਰਦੰਤਕ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 1 ਅ) 2
ੲ) 3 ਸ) 4

17) ਪੰਛੀ ਉੱਡਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਮੂਲ ਕਿਰਿਆ

18) ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ

19) ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ

20) ਬਾਲਕ ਹੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ

21) ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ

ਉੱਤਰ

1-ੳ, 2-ੳ, 3-ੳ, 4-ਣ, 5-ੳ, 6-ੳ, 7-ਅ, 8-ਅ, 9-ਸ, 10-ਅ, 11-ਅ, 12-ਣ, 13-ੳ, 14-ਅ, 15-ਅ, 16-ਸ, 17-ੳ, 18-ੳ, 19-ਅ, 20-ੳ, 21-ਅ

****

MOCK TEST - 2

1) ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ?
   ੳ) 8   ਅ) 9
   ੲ) 7   ਸ) 6
2) ਬੋਲੀ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
   ੳ) 3   ਅ) 2
   ੲ) 4   ਸ) 5
3) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
   ੳ) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ   ਅ) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ
   ੲ) ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ   ਸ) ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਬਦ
4) ਇਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਕਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
   ੳ) ਦੁੱਧ   ਅ) ਭਾਵੇਂ
   ੲ) ਅਤੇ   ਸ) ਪਰ
5) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੇ ਤਿਉਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
   ੳ) ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ   ਅ) ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ
   ੲ) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ   ਸ) ਵਿਕਾਰੀ ਸ਼ਬਦ
6) ਕਾਰਕ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) 7   ਅ) 8
   ੲ) 9   ਸ) 6
7) ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) 2   ਅ) 4
   ੲ) 3   ਸ) 8
8) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ? ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
   ੳ) ਕਿਰਿਆ   ਅ) ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
   ੲ) ਸਬੰਧਕ   ਸ) ਯੋਜਕ
9) ਊਠ ਤੋਂ ਛਾਣਨੀ ਲਾਇਆ, ਛਾਹ ਹੋਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕੀ ਹੈ?
   ੳ) ਮੁਹਾਵਰਾ   ਅ) ਟੱਪਾ
   ੲ) ਬੁਝਾਰਤ   ਸ) ਅਖਾਣ
10) ਮਾਂ ਜੰਮੀ ਨਹੀ, ਪੁੱਤ ਬਨੇਰੇ ਤੇ। ਬੁਝਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋ।
   ੳ) ਧੂਆਂ   ਅ) ਪੁੱਤਰ
   ੲ) ਧੀ   ਸ) ਅੱਗ
11) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ?
   ੳ) 13   ਅ) 11
   ੲ) 14   ਸ) 15

12) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਸਤੂਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਲੱਕੜ
ਅ) ਕੁਰਸੀ
ੲ) ਮੇਜ਼
ਸ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ

13) ਆਂਮ ਨਾਂਵ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਨਿਜਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ਅ) ਜਾਤੀਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ੲ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

14) ਫਰਨੀਚਰ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਇੱਕ ਵਚਨ
ਅ) ਬਹੁ ਵਚਨ
ੲ) ਦੋਨੋ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

15) ਪਟਿਆਲਾ, ਖਰੜ, ਰਾਜਪੁਰਾ, ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ
ਅ) ਮਾਝੀ
ੲ) ਦੁਆਬੀ
ਸ) ਪੁਆਧੀ

16) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ:
ੳ) ਮੇਲ
ਅ) ਮੇਲਾ
ੲ) ਦੋਨੋਂ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

17) ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੌਣ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਕਿਰਿਆ
ਅ) ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਸ) ਸੰਬੰਧਕ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੲ, 4-ੳ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ੲ, 8-ੳ, 9-ਸ, 10-ੳ 11-ੳ, 12-ੳ, 13-ਅ, 14-ਅ,15-ਸ, 16-ੳ, 17-ੳ

****

MOCK TEST - 3

1) ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਲਿੱਪੀ
ਅ) ਵਿਆਕਰਨ
ੲ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ
ਸ) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ

2) ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਲਿੱਪੀ
ਅ) ਵਿਆਕਰਨ
ੲ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ
ਸ) ਵਾਕ ਬੋਧ

3) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ
ਅ) ਸ਼ਾਹਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ
ੲ) ਰੋਮਨ ਲਿੱਪੀ
ਸ) ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ

4) ਪੜਨਾਂਵ ਕਿੰਨੇਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) 5
ਅ) 8
ੲ) 6
ਸ) 7

5) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਨਾਂਵ ਪੜਨਾਂਵ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੇ? ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਕਿਰਿਆ ਅ) ਨਾਂਵ

ੲ) ਸਬੰਧਕ ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

6) ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਾਰਥਕ ਇਕਾਈ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?

ੳ) ਭਾਂਵਅੰਸ਼/ਸ਼ਬਦ ਅ) ਨਾਂਵ

ੲ) ਵਾਕ ਸ) ਮੁਹਾਵਰਾ

7) ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਭਾਸ਼ਾ ਅ) ਦੇਸੀ ਭਾਸ਼ਾ

ੲ) ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਸ) ਉੱਪ ਭਾਸ਼ਾ

8) ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਮਾਂਝੀ ਅ) ਦੁਆਬੀ

ੲ) ਮਲਵਈ ਸ) ਪੁਆਧੀ

9) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ੳ) ਹਿੰਦੀ ਅ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ

ੲ) ਈਰਾਨੀ ਸ) ਦਰਾਵਿੜ

10) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ?

ੳ) 1968 ਅ) 1967

ੲ) 1966 ਸ) 1992

11) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਨਾਂਵ ਦੀ ਜਗਾ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਨਾਂਵ ਅ) ਕਿਰਿਆ

ੲ) ਪੜਨਾਂਵ ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

12) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕੰਮ ਤਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਕੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅ) ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

ੲ) ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਸ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

13) ਸੀਤਾ ਗਾਣਾ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ? (ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ)

ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ

ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਸ) ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ

14) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਜਗਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਪੰਜਾਬ ਅ) ਹਰਿਆਣਾ

ੲ) ਹਿਮਾਂਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ

15) ਰਾਮ ਖੇਡਦਾ ਹੈ? (ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਹੈ)

ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ ਅ) ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ

ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਸ) ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਾਕ

ਉੱਤਰ

1- ਅ, 2-ੳ, 3-ਅ, 4-ੲ, 5-ਸ, 6-ੳ, 7-ਸ, 8-ਅ, 9-ਅ, 10-ੳ 11-ੲ, 12-ਅ, 13-ਅ, 14-ਸ, 15-ੳ

****

MOCK TEST- 4

1) "ਅਰਦਾਸ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
   ੳ) ਫਾਰਸੀ ਅ) ਪੰਜਾਬੀ
   ੲ) ਹਿੰਦੀ ਸ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
2) ਸਬੰਧਕ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) 2 ਅ) 3
   ੲ) 4 ਸ) 5
3) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ, ਉਪਵਾਕਾਂ ਨੂੰ, ਵਾਕੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਦਾ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
   ੳ) ਸਬੰਧਕ ਅ) ਪ੍ਰਭੂ
   ੲ) ਯੋਜਕ ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
4) ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
   ੳ) ਪਾਣਿਨੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅ) ਭਰਤ ਮੁਨੀ
   ੲ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
5) "ਨਿਜਾਤ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
   ੳ) ਮੁਕਤੀ ਅ) ਪ੍ਰਭੂ
   ੲ) ਅਰਦਾਸ ਸ) ਸਿੱਖਿਆ
6) ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਆਕਰਨ ਇਕਾਈ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
   ੳ) ਸ਼ਬਦ ਅ) ਵਾਕ
   ੲ) ਧੁਨੀ ਸ) ਅਰਥ
7) ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) ਕਰਮ ਅ) ਕਰਤਾ
   ੲ) ਵਾਕ ਸ) ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ
8) ਸਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
   ੳ) ਪਰ, ਭਾਵੇਂ, ਚਾਹੇ ਅ) ਉਹ, ਉਸਨੂੰ, ਉਸਦਾ
   ੲ) ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ ਸ) ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸ ਲਈ, ਫਿਰ, ਵੀ
9) ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
   ੳ) 13 ਅ) 14
   ੲ) 9 ਸ) 10
10) ਊਠ ਦੇ ਗੱਲ........ ਅਖਾਣ ਪੂਰੀ ਕਰੋ?
   ੳ) ਘੁੰਗਰੂ ਅ) ਹਾਰ
   ੲ) ਟੱਲੀ ਸ) ਜੀਰਾ
11) ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) 5 ਅ) 6
   ੲ) 4 ਸ) 7
12) ਹਾਏ ਰੱਬਾ! ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਕਿਹੜਾ ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ?
   ੳ) ਹੈਰਾਨੀਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ ਅ) ਗਮਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ
   ੲ) ਸੰਬੋਧਨੀ ਵਿਸਮਿਕ ਸ) ਸ਼ੋਕਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ

13) ਕੁੜੀਆਂ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਹੜਾ ਕਾਲ ਹੈ?
ੳ) ਪੂਰਨ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ
ਅ) ਚਾਲੂ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ
ੲ) ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ
ਸ) ਸ਼ਰਤੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ

14) ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਚੁਣੋ।
ੳ) ਔਗੁਣ
ਅ) ਔਗਨ
ੲ) ਔਗੁਣ
ਸ) ਅਉਗਣ

15) ਕਰ, ਖਾ, ਸੁਣ, ਪੜ੍ਹ ਕੀ ਹਨ?
ੳ) ਕਿਰਿਆ
ਅ) ਨਾਂਵ
ੲ) ਧਾਤੂ
ਸ) ਪੜਨਾਂਵ

16) ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ?
ੳ) ਕਿਰਿਆ
ਅ) ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਨਾਂਵ
ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

17) ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਕਾਮਾ
ਅ) ਬਿੰਦੀ
ੲ) ਛੁੱਟ-ਮਰੋੜੀ
ਸ) ਦੁਬਿੰਦੀ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੲ, 4-ੲ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ਅ, 8-ੲ, 9-ੳ, 10-ੲ, 11-ਅ, 12-ਅ, 13-ਅ, 14-ੲ, 15-ੲ, 16-ੳ, 17-ੲ

****

MOCK TEST- 5

1) ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕਿੰਨਵਾਂ ਰੈਂਕ ਹੈ?
ੳ) 3rd
ਅ) 2nd
ੲ) 4th
ਸ) 6th

2) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਪੰਜਾਬੀ
ਅ) ਉਰਦੂ
ੲ) ਫਾਰਸੀ
ਸ) ਸਿੰਧੀ

3) "ਖਾਲਸਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪੰਜਾਬੀ
ਅ) ਉਰਦੂ
ੲ) ਫਾਰਸੀ
ਸ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ

4) ਸੋਹਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਖੇਡਦਾ
ਅ) ਹੈ
ੲ) ਖੇਡਦਾ ਹੈ
ਸ) ਸੋਹਣ

5) ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਅਗੇਤਰ ਪਿਛੇਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ
ਅ) ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ
ੲ) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ
ਸ) ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਬਦ

6) "ਮੱਤ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ੳ) ਧਰਮ ਅ) ਅਕਲ
ੲ) ਭੈੜਾ ਸ) ਗੁਰੂ

7) ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 9 ਅ) 13
ੲ) 10 ਸ) 6

8) ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰਾ ਹੋਵੇ?
ੳ) ਉਪਜਾਊ ਅ) ਮੱਲਾ
ੲ) ਖੇਤਲੀ ਸ) ਕੱਲਰ

9) ਨਾਂਵ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) 4 ਅ) 6
ੲ) 5 ਸ) 9

10) ਸੋਹਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਖੇੜਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ ਅ) ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ
ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਸ) ਆਗਿਆ ਸੂਚਕ ਵਾਕ

11) ਰੱਬ ਮਿਲਾਈ ਜੋੜੀ, ਇੱਕ ਅੰਨਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ। ਇਹ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਬੁਝਾਰਤ ਅ) ਮੁਹਾਵਰਾ
ੲ) ਅਖਾਣ ਸ) ਗੀਤ

12) ਕੀ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ, ਕਿਹੜੇ ਪੜਨਾਂਵ ਹਨ?
ੳ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਅ) ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਸ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

13) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਦਾ ਆਪਣਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਅ) ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
ੲ) ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ ਸ) ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ

14) ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੈ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਪੀਲਾ ਅ) ਰੰਗ
ੲ) ਰੰਗ ਸ) ਹੈ।

15) ਜਾਤੀਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਖੁਸ਼ੀ ਅ) ਸੋਨਾ
ੲ) ਚਾਂਦੀ ਸ) ਵਿਦਿਆਰਥੀ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੲ, 4-ਅ, 5-ਸ, 6-ਅ, 7-ੳ, 8-ਸ, 9-ੲ, 10-ਅ, 11-ੲ, 12-ਅ, 13-ੳ, 14-ੳ, 15-ਸ

****

MOCK TEST - 6

1) "ਪੁਦੀਨਾ" ਨੂੰ ਮਾਝੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਪੁਤਨਾਂ ਅ) ਪੁਦੀਨਾ
ੲ) ਪੁਦਨਾ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

1) ਕਾਰਕ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) 6 ਅ) 8
ੲ) 6 ਸ) 5

2) ਧੁਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸੰਸਥਾਪਕ ਕੌਣ ਹੈ?
ੳ) ਅਨੰਦ ਵਰਧਨ ਅ) ਸੋਸਿਊਰ
ੲ) ਨੋਮ ਚੋਮਸਕੀ ਸ) ਕ੍ਰਮਮੰਦ

3) "ਸਿੱਖ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਅ) ਹਿੰਦੀ
ੲ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ) ਫਾਰਸੀ

4) ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰਤੀਬ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਕਰਮ,ਕਰਤਾ, ਕਾਰਨ ਅ) ਕਰਤਾ, ਕਰਮ, ਕਾਰਨ
ੲ) ਕਰਤਾ, ਕਰਮ,ਕਿਰਿਆ ਸ) ਕਰਨ, ਕਿਰਿਆ, ਕਰਤਾ

5) ਸੋਹਣ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ? (ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਹੈ)
ੳ) ਇਕਹਰੀ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਪ੍ਰੇਰਨਾਆਰਥਕ ਕਿਰਿਆ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

6) ਰਸ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਕੌਣ ਹਨ?
ੳ) ਅਨੰਦ ਵਰਧਨ ਅ) ਭਾਮਹ
ੲ) ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਸ) ਸਪਤ ਰਿਸ਼ੀ

7) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਕਿਹੜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖੋਂ ਅ) ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
ੲ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ

8) ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਨੋਰਾ ਰਿਚਡਰਜ਼ ਅ) ਆਈ.ਸੀ. ਨੰਦਾ
ੲ) ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸ) ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ

10) "ਪਟਿਆਲਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
ੲ) ਇੱਕਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਸ) ਭਾਵਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

11) "ਪੱਗ" ਕਿਹੜਾ ਲਿੰਗ ਹੈ?
ੳ) ਪੁਲਿੰਗ ਅ) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
ੲ) ਦੱਸੋ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

12) "ਫਲ" ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਇੱਕ ਵਚਨ ਅ) ਬਹੁ ਵਚਨ
ੲ) ਦੋਨੋਂ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

13) ਹੈਲੀਕੋਪਟਰ ਤੋਂ ਸਮਾਨ ਨਿੱਚੇ ਗਿਰਿਆ। ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਕ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਪਰਾਦਾਨ ਕਾਰਕ ਅ) ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ
ੲ) ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ ਸ) ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ

14) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਪੁਰਖ ਹਨ?
ੳ) 3 ਅ) 4
ੲ) 5 ਸ) 2

15) ਕਿਹੜੀ ਕੁਰਸੀ ਟੁੱਟੀ ਹੈ?
ਲਕੀਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋ?
ੳ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਅ) ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਸ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੳ, 4-ੲ, 5-ੲ, 6-ਅ, 7-ੲ, 8-ੳ, 9-ਅ, 10-ਅ, 11-ਅ, 12-ਅ
13-ੲ, 14-ੳ, 15-ੲ

****

MOCK TEST – 7

1) ਖਾਸ ਨਾਂਵ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ਅ) ਜਾਤੀਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ੲ) ਸਮੂਹਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

2) ਅੱਜ ਕੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਅੱਖਰ ਹਨ?
ੳ) 35
ਅ) 41
ੲ) 40
ਸ) 38

3) ਦੋ ਹੋਠੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
ੳ) ਤ ਥ ਦ
ਅ) ਨ ਲ ਰ
ੲ) ਪ ਫ ਬ
ਸ) ਯ ਰ ਲ

4) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੰਬਵਾ ਵਿਅੰਜਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਰ
ਅ) ਵ
ੲ) ਸ
ਸ) ਯ

5) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਰਕਵੇਂ ਵਿਅੰਜਨ ਕਿੰਨੇ ਹਨ?
ੳ) 2
ਅ) 3
ੲ) 4
ਸ) 5

6) ਉਹ ਚਿੰਨ ਜੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਲਗਾਖਰ
ਅ) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ
ੲ) ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ
ਸ) ਸ੍ਵਰ ਅੱਖਰ

7) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?
ੳ) 11
ਅ) 9
ੲ) 10
ਸ) 12

8) ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਚਿੰਨ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ
ਅ) ਲਗਾਖਾਰ
ੲ) ਸ੍ਵਰ ਅੱਖਰ
ਸ) ਵਿਅੰਜਨ

9) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਕਤਾ ਅੱਖਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਸ੍ਵਰ
ਅ) ਮਿੱਤਰ
ੲ) ਗਰਦਨ
ਸ) ਸਲੇਟੀ

10) ਸੁਰ ਅੱਖਰ ਕਿੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?

ੳ) 2　　ਅ) 3

ੲ) 4　　ਸ) 5

11) ਲਘੂ ਸੁਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 4　　ਅ) 5

ੲ) 7　　ਸ) 3

12) ਦੀਰਘ ਸੁਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 7　　ਅ) 3

ੲ) 4　　ਸ) 5

13) ਸੁਰ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ?

ੳ) 7　　ਅ) 10

ੲ) 6　　ਸ) 5

14) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਘੂ ਸੁਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?

ੳ) ਅ ਇ ਉ　　ਅ) ਆ, ਈ, ਅ

ੲ) ਊ ਆ ਇ　　ਸ) ਅ ਇ ਏ

15) ਲਗਾਖਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 4　　ਅ) 3

ੲ) 5　　ਸ) 6

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੲ, 4-ੳ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ੲ, 8-ੳ, 9-ੲ, 10-ਅ, 11-ਸ, 12-ੳ, 13-ਅ, 14-ੳ, 15-ਅ

****

MOCK TEST - 8

1) ਉਹ ਚਿੰਨ ਜੋ ਲਗਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਲਗਾਖਰ　　ਅ) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ

ੲ) ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ　　ਸ) ਸੁਰ ਧੁਨੀ

2) ਦੁੱਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?

ੳ) 3　　ਅ) 4

ੲ) 5　　ਸ) 6

3) ਉਹ ਅੱਖਰ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਵਿਅੰਜਨ　　ਅ) ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ

ੲ) ਅਰਧ ਸੁਰ　　ਸ) ਸੁਰ ਧੁਨੀ

4) ਇਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?

ੳ) ੳ, ਅ, ੲ　　ਅ) ਪ,ਰ,ਵ

ੲ) ਹ, ਰ, ਵ　　ਸ) ਹ,ਰ,ਠ

5) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਲਟ ਜੀਭ ਧੁਨੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਟ ਠ ਡ
ਅ) ਕ ਖ ਗ
ੲ) ਚ ਛ ਜ
ਸ) ਪ ਫ ਬ

6) ਇਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਲਵੀ ਧੁਨੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
ੳ) ਕ ਖ ਗ
ਅ) ਚ ਛ ਜ
ੲ) ਪ,ਫ,ਬ
ਸ) ਟ ਠ ਡ

7) ਡੱਕਵੇਂ ਵਿਅੰਜਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?
ੳ) 15
ਅ) 16
ੲ) 14
ਸ) 9

8) ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?
ੳ) 15
ਅ) 5
ੲ) 6
ਸ) 7

9) ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਕੀ ਸੀ?
ੳ) ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰੀ
ਅ) 41 ਅੱਖਰੀ
ੲ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਲਿੱਪੀ
ਸ) ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿੱਪੀ

10) ' ਇਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਬਿੰਦੀ ਕਾਮਾ
ਅ) ਛੁੱਟ ਮਰੋੜੀ
ੲ) ਦੂ ਬਿੰਦੀ ਡੈਸ਼
ਸ) ਕਾਮਾ

11) ਬਣਤਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨ੍ਹੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 2
ਅ) 4
ੲ) 3
ਸ) 5

12) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
ੳ) ਫੁੱਲ
ਅ) ਫੁੱਲਕਾਰੀ
ੲ) ਫੁੱਲਵਾੜੀ
ਸ) ਕਾਰਖਾਨਾ

13) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਦਿਨ ਰਾਤ
ਅ) ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ
ੲ) ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ
ਸ) ਪਾਣੀ

14) ਕਿਹੜੇ ਰਸ ਨੂੰ ਰਸਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਬੀਰ ਰਸ
ਅ) ਹਾਸ ਰਸ
ੲ) ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ
ਸ) ਰੌਦਰ ਰਸ

15) ਉਹ ਘਰ ਸਾਡਾ ਹੈ? (ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ)
ੳ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਅ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਸ) ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ੳ, 3-ਅ, 4-ੲ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ੳ, 8-ੲ, 9-ੳ, 10-ਅ, 11-ੳ, 12-ੳ, 13-ਅ, 14-ੲ, 15-ੳ

****

MOCK TEST – 9

1) ਸਮਾਨ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ
ਅ) ਦਿਨ-ਰਾਤ
ੲ) ਖੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ
ਸ) ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ

2) ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਅਗੇਤਰ ਪਿਛੇਤਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਬਦ
ਅ) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ
ੲ) ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ
ਸ) ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ

3) "ਕਾਰਖਾਨਾ ਸ਼ਬਦ" ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
ੳ) ਖਾਨਾ
ਅ) ਭੰਗੜਾ
ੲ) ਨੱਚ
ਸ) ਕਾਰ

4) ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਸੋਚ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ..... ਅਖਾਣ ਪੂਰੀ ਕਰੋ?
ੳ) ਭੱਜ
ਅ) ਭੰਗੜਾ
ੲ) ਨੱਚ
ਸ) ਖੇਡ

5) ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਅਖਾਣ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਅਰਥ ਬੋਧ
ਅ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ
ੲ) ਵਾਕ ਬੋਧ
ਸ) ਧੁਨੀ ਬੋਧ

6) "ਦਹੀ" ਕੀ ਹੈ? (ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਜਾਂ ਪੁਲਿੰਗ)
ੳ) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
ਅ) ਪੁਲਿੰਗ
ੲ) ਦੋਨੋਂ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

7) ਸੀਤਾ ਨੇ ਮੀਨਾ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਬਣਵਾਈ? ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਪ੍ਰੇਰਨਾਆਰਥਕ ਕਿਰਿਆ
ਅ) ਦੂਹਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਆਰਥਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਸਧਾਰਨ ਕਿਰਿਆ
ਸ) ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ

8) ਪਟਿਆਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਮਲਵਈ
ਅ) ਦੁਆਬੀ
ੲ) ਪੁਆਧੀ
ਸ) ਮਾਝੀ

9) ਭਾਸ਼ਾ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ੳ) 3
ਅ) 2
ੲ) 4
ਸ) 5

10) ਸੋਹਣ ਚਿੱਠੀ ਲਿੱਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ? ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਪੂਰਨ ਭੂਤਕਾਲ
ਅ) ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ
ੲ) ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਭੂਤਕਾਲ
ਸ) ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ

11) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਉਪਭਾਸ਼ਾ
ਅ) ਬੋਲੀ
ੲ) ਭਾਖਾ
ਸ) ਲਿੱਪੀ

12) ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ ਕਿਹੜੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ?
ੳ) ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ
ਅ) ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ
ੲ) ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿੱਪੀ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

13) ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਲਿੱਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਸ਼ਾਹਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ
ਅ) ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ
ੲ) ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿੱਪੀ
ਸ) ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿੱਪੀ

14) ਡੋਗਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿੱਥੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ
ਅ) ਪੰਜਾਬ
ੲ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
ਸ) ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ

15) ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਅਖਾਣ
ਅ) ਬੁਝਾਰਤ
ੲ) ਮੁਹਾਵਰਾ
ਸ) ਅਖੌਤ

ਉੱਤਰ

1- ਸ, 2-ੳ, 3-ਸ, 4-ੲ, 5-ੳ, 6-ੲ, 7-ੳ, 8-ੳ, 9-ਅ, 10-ੳ, 11-ਅ, 12-
13-ੳ, 14-ਸ, 15-ਅ

****

MOCK TEST – 10

1) ਕੁੜੀ ਖੇਡਦੀ ਹੈ? ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

2) ਸੋਹਣ ਪਟਿਆਲੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ? ਆਮ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਸੋਹਣ
ਅ) ਪਟਿਆਲਾ
ੲ) ਪੜ੍ਹਦਾ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

3) "ਆਰਮੀ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ
ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
ੲ) ਸਮੂਹਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

4) ਸੁਰਯੰਤਰੀ ਵਿਅੰਜਨ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
ੳ) ਹ
ਅ) ਟ
ੲ) ਵ
ਸ) ਰ

5) ਉਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ? ਕਿਹੜਾ ਪੜਨਾਂਵ ਹੈ?
ੳ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਅ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਸ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

6) ਉਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਅ) ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ੲ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਸ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

7) ਕਾਲਾ, ਮੱਧਰਾ, ਛੋਟਾ, ਲੰਬਾ ਕੀ ਹਨ?
ੳ) ਪੜਨਾਂਵ
ਅ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ੲ) ਧਾਤੂ
ਸ) ਕਿਰਿਆ

8) ਬਹੁਤ, ਜ਼ਿਆਦਾ, ਘੱਟ, ਸਾਰੇ, ਕੁੱਝ ਕਿਹੜੇ ਪੜਨਾਵ ਹਨ?
ੳ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
ਅ) ਅਨਿਸ਼ੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ
ੲ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ
ਸ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ

9) ਹੈਲੀਕੋਪਟਰ ਤੋਂ ਸਮਾਨ ਨੀਚੇ ਗਿਰਿਆ। (ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਕ ਹੈ)
ੳ) ਸੰਪਰਦਾਨ ਕਾਰਕ
ਅ) ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ
ੲ) ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ
ਸ) ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ

10) ਉਏ ਕਲਾਸ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਉ? ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਕ ਹੈ?

ੳ) ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ ਅ) ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ

ੲ) ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ ਸ) ਸੰਪਰਾਦਨ ਕਾਰਕ

11) ਰਾਮ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਪੜਦੇ ਹਨ ('ਅਤੇ' ਕੀ ਹੈ?)

ੳ) ਸਬੰਧਕ ਅ) ਯੋਜਕ

ੲ) ਪੜਨਾਵ ਸ) ਧਾਤੂ

12) ਉਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਣਾ (ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ)

ੳ) ਮਤਲਬ ਕੱਢਣਾ ਅ) ਹੱਲ ਕਰਨਾ

ੲ) ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ) ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ

13) ਬਹੁ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਆਕਰਨ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ?

ੳ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ ਅ) ਵਾਕ ਬੋਧ

ੲ) ਧੁਨੀ ਬੋਧ ਸ) ਅਰਥ ਬੋਧ

14) ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?

ੳ) ਧੁਨੀ ਬੋਧ ਅ) ਵਾਕ ਬੋਧ

ੲ) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ ਸ) ਅਰਥ ਬੋਧ

15) ਸੀਤਾ ਮੀਨਾ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਬੋਲਦੀ ਹੈ? ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ?

ੳ) ਅਧਿਕਤਰ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅ) ਸਧਾਰਨ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

ੲ) ਅਧਿਕਤਮ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਸ, 3-ੲ, 4-ੳ, 5-ਅ, 6-ੲ, 7-ਅ, 8-ਅ, 9-ੲ, 10-ੳ, 11-ਅ, 12-ੳ, 13-ਸ, 14-ਅ, 15-ੳ

****

MOCK TEST - 11

1) ਸੋਹਣ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ ਬੋਲਦਾ ਹੈ? ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ?

ੳ) ਅਧਿਕਤਰ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਅ) ਸਧਾਰਨ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

ੲ) ਅਧਿਕਤਮ ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

2) ਸਿੰਧੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਕਿੱਥੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਝੰਗ, ਸਿਆਲਕੋਟ ਅ) ਲਾਹੌਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

ੲ) ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਸ) ਕਸ਼ਮੀਰ

3) ਮੁਲਤਾਨੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਕਿੱਥੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਹਰਿਆਣਾ ਅ) ਪੰਜਾਬ

ੲ) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸ) ਕਸ਼ਮੀਰ

4) ਡੋਗਰੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਕਿੱਥੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ੳ) ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅ) ਪੰਜਾਬ

ੲ) ਹਰਿਆਣਾ ਸ) ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

5) "ਖੁਸ਼ੀ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ੳ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ ਅ) ਆਮ ਨਾਂਵ
ੲ) ਵਸਤੂਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਨੋਟ: ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

6) "ਕੋਝਾ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਪੂਰਾ ਅ) ਅਖੀਰ
ੲ) ਘੱਟ ਸ) ਕਰੂਪ

7) ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ "ਔਖੇ" ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਨਹੀ ਹੈ?
ੳ) ਸੌਖ ਅ) ਕਠਿਨਾਈ
ੲ) ਬਿਪਤਾ ਸ) ਔਖ

8) 'ਮਰਾਸੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਮਰਾਮੀਣ ਅ) ਮਰਾਸਣ
ੲ) ਮਾਰਸੀਆਂ ਸ) ਮਰਸਾਇਣ

9) ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮੇ?
ੳ) ਪਾਂਧੀ ਅ) ਜੇਠਾ
ੲ) ਅੰਤਲਾ ਸ) ਛੇਕੜਲਾ

10) ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਪੜ੍ਹ ਅ) ਹਨ
ੲ) ਰਹੇ ਸ) ਬੱਚੇ

11) ਕੋੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਨਮਕੀਨ ਅ) ਕੋੜਾ
ੲ) ਫਿੱਕਾ ਸ) ਮਿਠਾਸ

12) ਉਸਤਤ, ਤਾਰੀਫ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸ?
ੳ) ਨਫਰਤ ਅ) ਪ੍ਰਸੰਸਾ
ੲ) ਈਰਖਾ ਸ) ਚੁਗਲੀ

13) ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਵਚਨ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਫਲ ਅ) ਫਰਨੀਚਰ
ੲ) ਘੋੜੀ ਸ) ਕੁੜੀਆਂ

14) ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਸੁੰਦਰ ਅ) ਕੁੜੀ
ੲ) ਪੰਜ ਸ) ਦੁੱਧ

15) ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਅ) ਲਿੱਪੀ
ੲ) ਭਾਸ਼ਾ ਸ) ਜਾਤੀ

ਉੱਤਰ

1- ੲ, 2-ੳ, 3-ੲ, 4-ੳ, 5-ੳ, 6-ਸ, 7-ੳ, 8-ਅ, 9-ਅ, 10-ਸ, 11-ਸ, 12-ਅ, 13-ੲ, 14-ੳ, 15-ਅ

****

MOCK TEST – 12

1) ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਧਾਤੂ ਅ) ਸ਼ਬਦ
ੲ) ਵਾਕੰਸ਼ ਸ) ਕਿਰਿਆ

2) "ਕਿਤਾਬ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅ) ਫਾਰਸੀ
ੲ) ਪੰਜਾਬੀ ਸ) ਹਿੰਦੀ

3) ਉਹ ਦੌੜਦਾ ਹੈ? (ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ)
ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ ਸ) ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ

4) ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਥੋਂ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ੳ) ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅ) ਸਮਾਜ ਤੋਂ
ੲ) ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਸ) ਘਰ ਵਿਚੋਂ

5) "ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ" ਦਾਮੋਦਰ ਕਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?
ੳ) ਝਾਂਗੀ ਅ) ਮੁਲਤਾਨੀ
ੲ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਸ) ਸਿੰਧੀ

6) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਦਲਾਵ ਕਿਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅ) ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ
ੲ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਸ) ਬੋਲੀ ਤੋਂ

7) "ਪਿਆਰ" ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
ੳ) ਪਿਆਰੀ ਅ) ਪਿਆਰੋ
ੲ) ਪੀਆਰੀ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

) ਗੱਭਰੂ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
ੳ) ਕੁੜੀ ਅ) ਮੁਟਿਆਰ
ੲ) ਜਨਾਨੀ ਸ) ਤੀਮੀ

) "ਖਸਮ" ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
ੳ) ਰੰਨ ਅ) ਆਦਮੀ
ੲ) ਬੁੱਢਾ ਸ) ਮਰਦ

)) ਅਗੇਤਰ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਅ) ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ
ੲ) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਸ) ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਬਦ

) "ਪਾਪ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ ਅ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
ੲ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ ਸ) ਵਸਤੂਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

) ਜਦੋਂ ਰੋਕ ਪਾ ਕੇ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ੳ) ਸੁਰ ਅ) ਵਿਅੰਜਨ
ੲ) ਲਗਾ ਸ) ਲਗਾਖਰ

) ਸ਼ੀਹਰਫੀ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
ੳ) 30 ਅ) 25
ੲ) 35 ਸ) 26

14) ਸ਼ਹੀਦ ਉੱਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀ? ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਕ ਹੈ?
ੳ) ਅਪਾਦਾਨ ਕਾਰਕ
ਅ) ਸੰਪਰਦਾਨ ਕਾਰਕ
ੲ) ਅਧਿਕਰਨ ਕਾਰਕ
ਸ) ਸੰਬੋਧਨੀ ਕਾਰਕ

15) ਬੈਂਤ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਅਲੰਕਾਰ
ਅ) ਰਸ
ੲ) ਛੰਦ
ਸ) ਬੁਝਾਰਤ

ਉੱਤਰ

1- ੳ, 2-ਅ, 3-ੳ, 4-ਅ, 5-ੳ, 6-ੲ, 7-ਸ, 8-ਅ, 9-ੳ, 10-ਸ, 11-ਅ, 12-ਅ
13-ੳ, 14-ਅ, 15-ੲ

****

MOCK TEST – 13

1. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਬੁਧਿ
ਅ) ਬੁਧੀ
ੲ) ਬੁੱਧੀ
ਸ) ਬੁੱਧ੍ਰੀ

2. ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਕੀ ਹੈ?
ੳ) ਬੋਲੀ
ਅ) ਲਿੱਪੀ
ੲ) ਉਪਭਾਸ਼ਾ
ਸ) ਖੇਤਰ

3. ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਤੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵਾਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ
ਅ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ
ੲ) ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ
ਸ) ਨਾਂਹ ਵਾਚਕ ਵਾਕ

4. ਪਟਿਆਲਾ, ਚਾਂਦੀ, ਮੋਹਣ, ਹਵਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹਨ?
ੳ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
ਅ) ਕਿਰਿਆ
ੲ) ਨਾਂਵ
ਸ) ਪੜਨਾਵ

5. "ਖਰਵਾ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
ੳ) ਪਤਲਾ
ਅ) ਮੁਲਾਇਮ
ੲ) ਵੱਡਾ
ਸ) ਮੋਟਾ

6. ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰਾ ਹੋਵੇ?
ੳ) ਉਪਜਾਊ
ਅ) ਰੇਤਲੀ
ੲ) ਮੱਲੀ
ਸ) ਕੱਲਰ

7. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
ੳ) ਗੁਰਮੁਖੀ
ਅ) ਬ੍ਰਹਮੀ
ੲ) ਦੇਵਨਾਗਰੀ
ਸ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ

8. "ਆਲੋਕਿਕ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਦੱਸੋ?
ੳ) ਪੂਰਾ
ਅ) ਅਦਭੁਤ
ੲ) ਯਕੀਨ
ਸ) ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼

9. ਨਾਂਵ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ੳ) ਚਾਰ
ਅ) ਛੇ
ੲ) ਪੰਜ
ਸ) ਸੱਤ

10. "ਮੁਰਸ਼ਦ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
    ੳ) ਚੇਲਾ ਅ) ਗੁਰੂ
    ੲ) ਉਸਤਾਦ ਸ) ਰੱਬ
11. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਕਿੰਨੇ ਅੱਖਰ ਹਨ?
    ੳ) 41 ਅ) 35
    ੲ) 40 ਸ) 32
12. "ਉਲੂ ਬੋਲਣੇ" ਕੀ ਹੈ?
    ੳ) ਅਖੌਤ ਅ) ਮੁਹਾਵਰਾ
    ੲ) ਅਖਾਣ ਸ) ਬੁਝਾਰਤ
13. ਵਾਕ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?
    ੳ) ਕਰਮ ਅ) ਕਰਤਾ
    ੲ) ਕਾਰਨ ਸ) ਕਾਮਾ
14. ਕੋਈ ਵੀ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸ ਚਿੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
    ੳ) ਦੋ ਬਿੰਦੀ ਅ) ਇੱਕ ਬਿੰਦੀ
    ੲ) ਕਾਮਾ ਸ) ਬਿੰਦੀ ਕਾਮਾ
15. ਉਹ ਦੋ ਘੰਟਿਆ ਤੋਂ ਪੜ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
    ੳ) ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ ਅ) ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ
    ੲ) ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਭੂਤਕਾਲ ਸ) ਪੂਰਨ ਭੂਤਕਾਲ

ਉੱਤਰ

1-ੲ, 2-ੲ, 3-ੲ, 4-ੲ, 5-ਅ, 6-ਸ, 7-ੳ, 8-ਅ, 9-ੲ, 10-ਅ, 11-ੳ, 12-ਅ, 13-ਅ, 14-ਅ, 15-ਅ

****

MOCK TEST - 14

1. "ਪਹਾੜ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
    ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
    ੲ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
2. ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
    ੳ) 7 ਅ) 8
    ੲ) 6 ਸ) 5
3. ਸੁਰਜੀਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ? ਕਾਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
    ੳ) ਭੂਤਕਾਲ ਅ) ਅੰਤ ਕਾਲ
    ੲ) ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ ਸ) ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ
4. ਉਠਣਾ, ਜਾਗਣਾ, ਦੇਖਣਾ ਕੀ ਹੈ?
    ੳ) ਕਿਰਿਆ ਅ) ਨਾਂਵ
    ੲ) ਪੜਨਾਂਵ ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
5. ਸ਼ੁੱਧ ਮੁਹਾਵਰਾ ਚੁੱਣੋ?
    ੳ) ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਛੱਡਣੀਆ ਅ) ਅੱਖਾਂ ਘੁਮਾ ਛੱਡਣੀਆਂ
    ੲ) ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣੀਆਂ ਸ) ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਛੱਡਣੀਆਂ

6. "ਜੱਥਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   ੳ) ਇੱਕਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ   ਅ) ਆਮ ਨਾਂਵ
   ੲ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ   ਸ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
7. ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਵਾਲਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   ੳ) ਲਲ੍ਹਾਰੀ   ਅ) ਕੱਪੜਾ ਰਗਾਈ
   ੲ) ਧੋਬੀ   ਸ) ਰੰਗਰੂਟ
8. ਉਹ ਆਪ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਪੜਨਾਂਵ ਦੱਸੋ?
   ੳ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ   ਅ) ਨਿਜਵਾਚਕ
   ੲ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ   ਸ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ
9. ਪਤੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ?
   ੳ) ਸੌਕਣ   ਅ) ਮੌਤ
   ੲ) ਰਖੇਲ   ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
10. ਕੀ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ ਪੜਨਾਂਵ ਦੱਸੋ?
   ੳ) ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ   ਅ) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
   ੲ) ਨਿਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ   ਸ) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
11. "ਗਰਦਨ" ਸ਼ਬਦ ਲਗਾ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ?
   ੳ) ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ   ਅ) ਮੁਕਤਾ ਲਗਾ
   ੲ) ਲਗਾਖਰ,   ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
12. ਦੁਆਰਾ, ਰਾਹੀਂ ਤੋਂ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਕ ਹਨ?
   ੳ) ਸੰਪਰਦਾਨ   ਅ) ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ
   ੲ) ਕਰਨ ਕਾਰਕ   ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
13. "ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ" ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
   ੳ) ਮਾਂਝੀ   ਅ) ਦੁਆਬੀ
   ੲ) ਮਲਵਈ   ਸ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ
14. "ਪਿੱਠ ਠੋਕਣੀ" ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
   ੳ) ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨਾ   ਅ) ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣਾ
   ੲ) ਕੁੱਟਣਾ   ਸ) ਭੜਕਾਉਣਾ
15. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
   ੳ) ਦੋੜਦਾ   ਅ) ਲਾਲ
   ੲ) ਸੋਹਣ   ਸ) ਉਹ

ਉੱਤਰ

1-ੳ, 2-ਅ, 3-ਸ, 4-ੳ, 5-ੲ, 6-ੳ, 7-ੲ, 8-ਅ, 9-ੳ, 10-ੳ, 11-ਅ, 12-ੲ, 13-ਅ, 14-ਅ, 15-ਅ

MOCK TEST – 15

1. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) 5   (ਅ) 6
   (ੲ) 7   (ਸ) 8

2. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
   (ੳ) ਕਰਤਾ (ਅ) ਕਰਮ
   (ੲ) ਕਰਨ (ਸ) ਸੰਪਰਦਾਨ
3. "ਮੁਲਤਾਨੀ" ਕੀ ਹੈ?
   (ੳ) ਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਉਪਭਾਸ਼ਾ
   (ੲ) ਵਿਆਕਰਣ (ਸ) ਲਿੰਪੀ
4. "ਪੁਰਾਤਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
   (ੳ) ਚਮਕਦਾਰ (ਅ) ਵਧੀਆ
   (ੲ) ਨਵਾਂ (ਸ) ਪੁਰਾਣਾ
5. ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ? (ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ)
   (ੳ) ਸ਼ਾਮ (ਅ) ਬਹੁਤ
   (ੲ) ਕਿਤਾਬ (ਸ) ਦੀ
6. ਸੋਹਣ ਦਾ ਘਰ ਹੈ? (ਵਾਕ ਵਿੰਚ ਸਬੰਧਮਾਨ ਚੁਣੋ?)
   (ੳ) ਘਰ (ਅ) ਸੋਹਣ
   (ੲ) ਦਾ (ਸ) ਹੈ
7. ਸੋਹਣ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ? (ਕਿਹੜੇ ਯੋਜਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ)
   (ੳ) ਇਕਹਰਾ ਯੋਜਕ (ਅ) ਸਯੁਕਤ ਯੋਜਕ
   (ੲ) ਸਮਾਨ ਯੋਜਕ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
8. ਅੰਨਿਆ ਵਿਚੋਂ .... ਅਖਾਣ ਪੂਰੀ ਕਰੋ?
   (ੳ) ਕਾਲਾ ਰਾਜਾ (ਅ) ਲੰਗੜਾ ਰਾਜਾ
   (ੲ) ਕਾਣਾ ਰਾਜਾ (ਸ) ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਾਜਾ
9. ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਫੜਿਆਂ ਤੇ ਹਥਕੜੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ, ਵਾਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
   (ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (ਅ) ਸਯੁਕਤ ਵਾਕ
   (ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (ਸ) ਹਾਂ ਵਾਚਕ ਵਾਕ
10. ਭੂਤਕਾਲ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) 5 (ਅ) 6
   (ੲ) 7 (ਸ) 4
11. ਉਹ ਪੜਦਾ ਸੀ? (ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ)
   (ੳ) ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ (ਅ) ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਭੂਤਕਾਲ
   (ੲ) ਪੂਰਨ ਭੂਤਕਾਲ (ਸ) ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭੂਤਕਾਲ
12. ਕਾਰਦੰਤਕ ਕਿੰਨੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) 5 (ਅ) 6
   (ੲ) 7 (ਸ) 4
13. "ਹਵਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   (ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ (ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
   (ੲ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਵ (ਸ) ਵਸਤੂਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
14. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਟਕਸਾਲੀ ਬੋਲੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
   (ੳ) ਦੁਆਬੀ (ਅ) ਮਾਂਝੀ
   (ੲ) ਮਲਵਈ (ਸ) ਪੁਆਧੀ

15. ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਉਪਭਾਸ਼ਵਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ?
(ੳ) 4 (ਅ) 5
(ੲ) 8 (ਸ) 6

ਉੱਤਰ

1-ੳ, 2-ੳ, 3-ਅ, 4-ੲ, 5-ਸ, 6-ੳ, 7-ਅ, 8-ੲ, 9-ਅ, 10-ੳ, 11-ਅ, 12-ਸ, 13-ੲ, 14-ਅ, 15-ੳ

****

MOCK TEST – 16

1. ਹਿਮਾਂਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਮੁਲਤਾਨੀ (ਅ) ਡੋਗਰੀ
(ੲ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ (ਸ) ਮਾਂਝੀ

2. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ ਕਦੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
(ੳ) 1967 (ਅ) 1966
(ੲ) 1968 (ਸ) 1992

3. ਸੋਹਣ ਤੇਜ਼ ਦੋੜਦਾ ਹੈ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
(ੳ) ਹੈ (ਅ) ਦੋੜਦਾ
(ੲ) ਸੋਹਣ (ਸ) ਤੇਜ਼

4. "ਸਿਆਣਾ" ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਆਣਾ (ਅ) ਸਿਆ
(ੲ) ਵਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

5. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਉਦੇਸ਼ (ਅ) ਵਿਧੇਅ
(ੲ) ਕਰਤਾ (ਸ) ਕਰਮ

6. ਜੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

7. ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿਚੋਂ ਕਰਮ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੋ?
(ੳ) 1 (ਅ) 2
(ੲ) 3 (ਸ) 4

8. ਪਰਿਮਾਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 2 (ਅ) 3
(ੲ) 4 (ਸ) 5

9. ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 1 (ਅ) 2
(ੲ) 3 (ਸ) 4

10. ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਮਾਂਤ ਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਉਪਭਾਸ਼ਾ
(ੲ) ਭਾਸ਼ਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

11. ਮੰਨ ਤੇ ਭਾਵ ਕਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਲਿਖਤੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ
(ੲ) ਮਾਂਤ ਭਾਸ਼ਾ (ਸ) ਟਕਸਾਲੀ ਬੋਲੀ।

12. ਬੋਲੀ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(ੳ) 1 (ਅ) 3
(ੲ) 4 (ਸ) 2

13. "ਕਾਂ" ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
(ੳ) ਕਾਂਉਣੀ (ਅ) ਕਾਉਣੀਆਂ
(ੲ) ਕਾਣੀ (ਸ) ਕਾਣੋ

14. ਆਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੈ? (ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ, ਜਾਂ ਪੁਲਿੰਗ)
(ੳ) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ (ਅ) ਪੁਲਿੰਗ,
(ੲ) ਦੋਨੋਂ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

15. ਉਹ ਖੇਡਦਾ ਹੈ? ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਦੁਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਸੰਸਰਗੀ ਕਿਰਿਆ

ਉੱਤਰ

1-ੲ, 2-ੳ, 3-ਸ, 4-ਸ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ਅ, 8-ੳ, 9-ਅ, 10-ਅ, 11-ੳ, 12-ਸ, 13-ੳ, 14-ਅ, 15-ੳ

****

MOCK TEST – 17

1. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਮਾਂਝੀ (ਅ) ਦੁਆਬੀ
(ੲ) ਮਲਵਾਈ (ਸ) ਪੁਆਧੀ

2. ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਮੂਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚ (ਅ) ਮਿਥਿਹਾਸ
(ੲ) ਲੋਕ ਗਾਥਾ (ਸ) ਸਾਰੇ

3. "ਪਾਣੀ-ਪੁਣੀ" ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
(ੳ) ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ (ਅ) ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
(ੲ) ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ (ਸ) ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ

4. ਅਲਮੀਰਾ ਤੋਂ ਅਲਮਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਰਚਨਾ ਕਿਹੜੀ ਵੰਨਗੀ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਤਤਸਮ ਸ਼ਬਦ (ਅ) ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ
(ੲ) ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

5. ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) 5 (ਅ) 6
(ੲ) 4 (ਸ) 7

6. "ਤੀਲੀ" ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
(ੳ) ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਮਾਂਝੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ
(ੲ) ਪੁਆਧੀ (ਸ) ਮੁਲਤਾਨੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ

7. ਸੋਹਣ ਨੇ ਕੈਚੀ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ਦੱਸੋ?
   (ੳ) ਕੈਚੀ (ਅ) ਸੋਹਣ
   (ੲ) ਕੱਪੜਾ (ਸ) ਕੱਟਿਆ
8. ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਵਾਂਗੇ? ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
   (ੳ) ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ (ਅ) ਪੂਰਨ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ
   (ੲ) ਚਾਲੂ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ (ਸ) ਪੂਰਨ ਚਾਲੂ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ
9. ਸੋਹਣ ਬੀਮਾਰ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸਕੂਲ ਚਲਾ ਗਿਆ? ਵਾਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ।
   (ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (ਅ) ਸਯੁਕਤ ਵਾਕ
   (ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (ਸ) ਹੁਕਮੀ ਵਾਕ
10. ਕਿਹੜਾ ਜੁੱਟ ਸਹੀ ਹੈ। ਸੌਂ/ਸਨ
   (ੳ) ਬਹੁ ਵਾਚਨ/ਪਹਿਲਾ ਪੁਰਖ (ਅ) ਬਹੁ ਵਚਨ/ਤੀਜਾ ਪੁਰਖ
   (ੲ) ਬਹੁ ਵਚਨ/ਦੂਜਾ ਪੁਰਖ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
11. ਅਰਧ ਸਵਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੋ?
   (ੳ) ਯ, ਵ (ਅ) ਯ. ਰ.
   (ੲ) ਯ. ਫ (ਸ) ੳ, ਅ
12. ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਕਲਾ ਦਾ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ?
   (ੳ) ਵਾਕ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ
   (ੲ) ਧੁਨੀ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
13. ਦਾਮੋਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ?
   (ੳ) ਝਾਗੀ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨੀ (ਅ) ਝਾਗੀ ਤੇ ਸਿੰਧੀ
   (ੲ) ਮੁਲਤਾਨੀ ਪੋਠੋਹਾਰੀ (ਸ) ਮਾਂਝੀ, ਦੁਆਬੀ
14. ਕਿਸ ਨਾਲ ਟਿੱਪੀ ਤੇ ਬਿੰਦੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ?
   (ੳ) ਉ, ਈ (ਅ) ਉ, ਇ
   (ੲ) ਉ, ਏ (ਸ) ਉ, ਊ
15. ਕਿਰਿਆ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
   (ੳ) 3 (ਅ) 2
   (ੲ) 4 (ਸ) 5

ਉੱਤਰ

1–ੳ, 2–ੳ, 3–ਅ, 4–ੲ, 5–ੳ, 6–ਅ, 7–ੲ, 8–ੳ, 9–ਅ, 10–ੲ, 11-ੳ, 12-ਅ
13–ੳ, 14–ਅ, 15–ੳ

****

MOCK TEST – 18

1. "ੳ" ਸ੍ਵਰ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 3 (ਅ) 4
   (ੲ) 5 (ਸ) 6
2. "ਅ" ਸ੍ਵਰ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 3 (ਅ) 4
   (ੲ) 5 (ਸ) 6

3. "ਏ" ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 3 (ਅ) 4
   (ੲ) 5 (ਸ) 6
4. ਬਿੰਦੀ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 3 (ਅ) 6
   (ੲ) 5 (ਸ) 4
5. "ਟਿੱਪੀ" ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 4 (ਅ) 3
   (ੲ) 5 (ਸ) 5
6. "ਅੱਧਕ" ਨਾਲ ਕਿੰਨੀਆ ਲਗਾ ਲੱਗਦੀਆ ਹਨ?
   (ੳ) 4 (ਅ) 2
   (ੲ) 6 (ਸ) 6
7. ਵਚਨ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) 1 (ਅ) 2
   (ੲ) 3 (ਸ) 4
8. ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) ਫਾਰਸੀ (ਅ) ਅਰਬੀ
   (ੲ) ਪੰਜਾਬੀ (ਸ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
9. "ਪਜਾਮਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   (ੳ) ਖਾਸ ਨਾਵ (ਅ) ਆਮ ਨਾਵ
   (ੲ) ਵਸਤੂਵਾਚਕ ਨਾਵ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀ
10. "ਖੁਸ਼ੀ", ਪਾਪ, ਹਵਾ, ਕਿਹੜੇ ਨਾਂਵ ਹਨ?
   (ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ (ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
   (ੲ) ਭਾਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਸ) ਕੋਣ ਨਹੀਂ
11. ਉਲੂ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
   (ੳ) ਬਤੌਰੀ (ਅ) ਉਲੂਈ
   (ੲ) ਉਲੋ (ਸ) ਆਲਈ
12. "ਉਪਵਾਕ" ਤੇ ਵਾਕੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਕਿਸਦਾ ਹੈ?
   (ੳ) ਉਪਵਾਕ (ਅ) ਵਾਕੰਸ਼
   (ੲ) ਦੋਨੋ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
13. ਵਾਜ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
   (ੳ) ਪੰਜਾਬੀ (ਅ) ਫਾਰਸੀ
   (ੲ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ (ਸ) ਅਰਬੀ
14. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ?
   (ੳ) ਪੁਆਧੀ (ਅ) ਮਾਂਝੀ
   (ੲ) ਦੁਆਬੀ (ਸ) ਮਲਵਈ
15. ਪਿਉ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ?
   (ੳ) ਿਅ (ਅ) ਇ
   (ੲ) ਈ (ਸ) ਆ

ਉੱਤਰ

1-ੳ, 2-ਅ, 3-ੳ, 4-ਅ, 5-ੳ, 6-ੲ, 7-ਅ, 8-ੳ, 9-ਅ, 10-ੲ, 11-ੳ, 12-
13-ੲ, 14-ੳ, 15-ਅ

****

MOCK TEST – 19

1. **ਹੈਂ! ਸੋਹਣ ਮਰ ਗਿਆ। ਕਿਹੜਾ ਵਿਸਮਿਕ ਹੈ?**
   (ੳ) ਹੈਰਾਨੀਵਾਚਕ (ਅ) ਗਮ ਵਾਚਕ
   (ੲ) ਸ਼ੋਕਵਾਚਕ (ਸ) ਅਸੀਸਵਾਚਕ
2. **ਬਣਤਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵਾਕ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
   (ੳ) 2 (ਅ) 3
   (ੲ) 4 (ਸ) 5
3. **ਉਹ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਦੱਸੋ?**
   (ੳ) ਉਹ (ਅ) ਖਾਂਦਾ
   (ੲ) ਰੋਟੀ (ਸ) ਹੈ
4. **ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਹੈਰਾਨੀ ਆਦਿ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
   (ੳ) ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ (ਅ) ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ
   (ੲ) ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਨਾਂਵ
5. **ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?**
   (ੳ) ਪੰਜ ਮੀਟਰ (ਅ) ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ
   (ੲ) ਇਹ, ਉਹ (ਸ) ਮੋਹਣ, ਸੋਹਣ
6. **ਸੀਤਾ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ? ਵਾਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?**
   (ੳ) ਸਯੁਕਤ ਵਾਕ (ਅ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ
   (ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀ
7. **ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਤੁੰਤਰ ਉਪਵਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?**
   (ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (ਅ) ਸਯੁਕਤ ਵਾਕ
   (ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀ
8. **ਜਦੋਂ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋਂ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
   (ੳ) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (ਅ) ਸਯੁਕਤ ਵਾਕ
   (ੲ) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (ਸ) ਗੁਝਲਦਾਰ ਵਾਕ
9. **ਪੜ, ਫੜ ਸੁਣ ਕੀ ਹਨ?**
   (ੳ) ਕਿਰਿਆਵਾ (ਅ) ਧਾਤੂ
   (ੲ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
10. **ਸੁਰਜੀਤ ਪੜਦਾ ਹੈ? ਕਾਲ ਦੱਸੋ?**
    (ੳ) ਭੂਤਕਾਲ (ਅ) ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ
    (ੲ) ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀ।
11. **ਬਾਲ, ਨਿਆਣਾ, ਬੱਚਾ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁੱਣੋ?**
    (ੳ) ਨਿੱਕਾ (ਅ) ਛੋਟਾ
    (ੲ) ਬੁੱਢਾ (ਸ) ਬਾਲਕ

12. "ਮਾ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੋਗੇ?
(ੳ) ਬਿੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ (ਅ) ਟਿੱਪੀ ਨਾਲ
(ੲ) ਅੱਧਕ ਨਾਲ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

13. ਨਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਚੁਣੋ?
(ੳ) ਚਿਮਕਦਾਰ (ਅ) ਵਧੀਆ
(ੲ) ਪੁਰਾਤਨ (ਸ) ਘਟੀਆ

14. ਸੁਨਿਆਰ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ?
(ੳ) ਸੁਨਿਆਰੀ (ਅ) ਸੁਨਿਆਰਣ
(ੲ) ਸੁਨਿਆਰਨ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

15. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋਂ?
(ੳ) ਦੋਪੇਹਰ (ਅ) ਦੂਪੈਰ
(ੲ) ਦੁਪਿਹਰ (ਸ) ਦੁਪਹਿਰ

16. ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ।
(ੳ) ਕੱਪੜਾ (ਅ) ਮੇਲ
(ੲ) ਉਦਾਸੀ (ਸ) ਸਭਾ

17. ਅਗੇਤਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਹੀ ਜੁੱਟ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(ੳ) ਅਸ਼ੁੱਭ, ਅਖ਼ਬਾਰ (ਅ) ਦੁਰਵਰਤੋਂ, ਅਸ਼ੁੱਭ
(ੲ) ਦੁਰਵਰਤੋਂ, ਸੁੰਦਰਤਾ (ਸ) ਨਿਮਰਤਾ, ਤੰਦਰੁਸਤ

18. "ਉਹ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਬਦਲੋ।
(ੳ) ਅਸੀਂ (ਅ) ਤੁਸੀਂ
(ੲ) ਤੁਹਾਡਾ (ਸ) ਉਹਨਾਂ

19. ਨਕਲੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ।
(ੳ) ਖੋਟਾ (ਅ) ਪੁਰਾਣਾ
(ੲ) ਅਸਲੀ (ਸ) ਸਾਰੇ

20. "ਹਮਾਇਤ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਮਦਦ (ਅ) ਵਿਰੋਧ
(ੲ) ਭਲਾਈ (ਸ) ਕਲਿਆਣ

21. ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਯੋਜਕਾਂ ਵਾਂਗ ਦੋ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਸੰਬੰਧ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
(ੲ) ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਯੋਜਕ

ਉੱਤਰ

1-ੳ, 2-ਅ, 3-ੲ, 4-ੳ, 5-ੳ, 6-ਅ, 7-ਅ, 8-ੳ, 9-ਅ, 10-ੲ, 11-ਸ, 12-ੳ, 13-ੲ, 14-ੳ, 15-ੲ, 16-ੲ, 17-ਅ, 18-ਸ, 19-ੲ, 20-ੳ, 21-ਅ

MOCK TEST – 20 (High Level)

. ਦਰਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਤਰ: ਪੈਸਾ

. ਸੰਚਿਤ ਕਰਨਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਤਰ: ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ

3. **ਰਿਣ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਕਰਜ਼ਾ
4. **ਝਰੋਖਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬਾਰੀ ਦਾ ਔਲਾ
5. **ਜਿਗਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਪੱਗ ਦਾ
6. **ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਦੱਸੋ?**
ਉੱਤਰ: ਕਾਜ਼ਣ
7. **ਦਾਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਘਰਵਾਲੀ
8. **ਚੋਹਲਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਭੋਜਨ
9. **ਸੀਧਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਪਕਵਾਨ (ਭੋਜਨ)
10. **ਗੰਢਾ ਦਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਪਿਆਜ਼
11. **ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿਹੜਾ ਪਕਵਾਨ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਖੀਰ ਪੂੜੇ/ਮਾਲ ਪੂੜੇ
12. **ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ. ਝੱਗਾ ਪੋਤੜ
13. **ਚਾਦਰਾ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਲੋਕ-ਪਹਿਰਾਵਾ
14. **ਦੋਹਸੜੀਆ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਚੁੰਨੀ
15. **ਝੱਗਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਕੱਪੜਾ
16. **ਪੜਛੱਤੀ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਛੱਤ।
17. **ਲੋਟ ਆਉਣਾ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਠੀਕ/ਸੂਤ ਆਉਣਾ
18. **ਹੇਰਵਾ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।**
ਉੱਤਰ: ਮੋਹ-ਪਿਆਰ
19. **ਟਿੱਬਾ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਰੇਤ ਦਾ ਢੇਰ
20. **ਬਨੇਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਛੱਤ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ
21. **ਭੈੜੇ ਦਿਹਾੜੇ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਬੁਰੇ ਦਿਨ
22. **ਟਿੰਡਾਂ ਕੀ ਹੈ?**
ਉੱਤਰ: ਖੂਹ ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਭਾਂਡਾ

23. ਚੱਕੀਰਾਹਾ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਪੰਛੀ
24. ਕਿਹੜੇ ਦਿਨ ਲੋਹਾ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਿਆ ਜਾਂਦਾ?
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ
25. ਨੇਤਰਾ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਮਧਾਣੀ ਵਾਲੀ ਰੱਸੀ
26. ਚਰਮਖ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਚਰਖੇ ਦਾ ਤੱਕਲਾ
27. ਘੜਵੰਜੀ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਲੱਸੀ ਦੇ ਘੜੇ ਵਾਲਾ ਸਟੈਂਡ
28. ਨਿਉਂਦਰਾ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਸ਼ਗਨ
29. ਗਲੋਟਾ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਚਰਖੇ ਦਾ ਗੋਲਾ
30. ਚੰਗੇਰ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਰੋਟੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਛਾਬਾ
31. ਝਿਲਾਨੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ?
ਉੱਤਰ: ਰਸੋਈ ਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਛੱਤ
32. ਕੰਧੋਲੀ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰਸੋਈ ਦਾ ਪਰਦਾ
33.. ਖੇਖਣ ਕਰਨਾ?
ਉੱਤਰ: ਨਖਰੇ ਕਰਨੇ।
34. ਨਿੱਕੜ-ਸੁੱਕੜ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਮਾੜਾ-ਮੋਟਾ/ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ
35. ਗੁਸਲਖਾਨਾ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਅਰਬੀ/ਫਾਰਸੀ
36. ਹਰਲ-ਹਰਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਅਵਾਰਾ-ਗਰਦੀ/ਤਰਲੋ-ਮੱਛੀ
37. ਖਿਲਤ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।
ਉੱਤਰ: ਤੋਹਫਾ
38. ਖਿਲਤ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਫਾਰਸੀ
39. ਖਾਲਸਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
ਉੱਤਰ: 1886
40. "ਬਿਲਮ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਦੇਰੀ
41. "ਤਿਮਰ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਗਿਆਨ
42. "ਜਾਚਕ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਭਿਖਾਰੀ (ਮੰਗਤਾ)

43. "ਤ੍ਰਾਸ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਡਰ
44. "ਗਰਬ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਅਹੰਕਾਰ
45. "ਯੋਗ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਜੁੜਨਾ
46. "ਵੇਦ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਗਿਆਨ
47. "ਕਰੁਣਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਦਇਆ
48. "ਧੌਲੀ" ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਚਿੱਟੀ
49. ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਬਾਂਹ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਸੱਟ
50. "ਖੜਗ" ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਆਮ ਨਾਂਵ
51. ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ
52. ਕਾਫ਼ਲਾ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਇਕੱਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
53. ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸੋਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਨਾਮ
54. ਸੁਰਿੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਕਿਰਿਆ
55. ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਸੈਰ ਕੀਤੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਆਮ ਨਾਂਵ
56. ਮਕਾਣ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਇਕੱਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
57. ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ?
ਉੱਤਰ: ਕਿਰਿਆ
58. ਪਹਾੜ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਨਾਂਵ
59. ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਆਇਆ?
ਉੱਤਰ: ਪੜਨਾਂਵ
60. ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਕਿਲੋ ਅੰਗੂਰ ਦਿਓ?
ਉੱਤਰ: ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
61. ਗੱਡੀ ਚੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ?
ਉੱਤਰ: ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ

62. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੁੱਲ ਵਿਅੰਜਨ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: 38
63. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਅੰਜਨ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: 32
64. ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੇ ਹਾਂ?
ਉੱਤਰ: 3
65. ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: ਤੋੜਾ
66. ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਨਾਂਵ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
67. ਪੈਜ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਇੱਜ਼ਤ
68. ਸੂਰਜ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਖਾਸ ਨਾਂਵ
69. ਤਲਵਾਰ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਆਮ ਨਾਂਵ
70. ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਵਿਅੰਜਨ ਕਿੰਨੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: 38
71. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਨਾਮ ਸੀ?
ਉੱਤਰ: ਗ੍ਰੰਥ
72. 'ਤਬਲਾ' ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: ਜੋੜੀ
73. ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਕੀਰਤੀ (ਉਪਮਾ/ਪ੍ਰਸੰਸਾ)
74. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਖਲਾਸੀ' ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਮੁਕਤੀ।
75. ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਬੰਨ੍ਹਣਾ।
76. "ਬੀਕ" ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਰੁੱਖ
77. ਕੁੰਦਨ/ਕੰਚਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਸੋਨਾ
78. "ਤਨੁਜਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਲੜਕੀ/ਧੀ/ਬੇਟੀ/ਪੁੱਤਰੀ
79. ਪੈਂਡਾ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਰਸਤਾ
80. "ਦੰਭ" ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਪਖੰਡ

81. ਅੰਜੁਮਨ-ਏ-ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਸਾਧ-ਸੰਗਤ
82. "ਸੈਕਿੰਡ" ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਨਿਮਖ/ਝੱਟ/ਸਮਾਂ
83. ਵਿਧਵਾ ਜਾਂ ਤਲਾਕ ਹੋਈ ਔਰਤ ਨਾਲ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: ਚਾਦਰ ਪਾਉਣੀ
84. ਇੱਕ "ਸ਼ਾਦੀ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਗਵਾਹੀ
85. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਵੀ ਕਿਸਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ
86. ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਿਖੁਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਢੇਰ ਮਾਜਰਾ
87. ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੇ ਬੈਰਮ ਖਾਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ?
ਉੱਤਰ: ਸਰਹਿੰਦ
88. ਸਾਖਰਤਾ ਕਲੱਬ ਅੰਜੁਮਨ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਨੇ ਲੱਭਿਆ?
ਉੱਤਰ: ਡਾ. ਗੋਟਲੀਬ ਵਿਲਹੈਲਮ ਲੀਟਨਰ
89. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ?
ਉੱਤਰ: 1915
90. ਕਿਸ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਤੋਂ ਅੱਧੇ ਠਹਿਰਾਅ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਕਾਮਾ
91. ਦੁਆਬ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਫ਼ਾਰਸੀ
92. ਕਿਹੜਾ ਗਹਿਣਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀਣੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ?
ਉੱਤਰ: ਗੋਖੜੂ
93. "ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ" ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਵਿਚ 'ਤਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਵਾਸਤੇ
94. 'ਗੁਆਚਣਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ?
ਉੱਤਰ: ਲੱਭਣਾ
95. ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਰੂਪ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਉੱਤਰ: ਕਿਰਦੰਤ
96. 'ਔਕਾਤ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੈ, 'ਹੈਸੀਅਤ' ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਉੱਤਰ: ਤੌਫ਼ੀਕ
97. ਸ਼ਬਦ 'subordinate staff' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ?
ਉੱਤਰ: ਅਧੀਨ ਅਮਲਾ
98. "ਬੂਹਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ" ਵਾਕ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਉੱਤਰ: ਅਰਲ

UNIT - IX

PREVIOUS YEAR PAPER MCQ OF PUNJABI GRAMMAR

'ਵ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਬ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਪਛਾਣ ਹੈ?
(ੳ) ਮਾਝੀ (ਅ) ਮਲਵਈ
(ੲ) ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ (ਸ) ਦੁਆਬੀ

'ਦਾ, ਦੇ, ਦੀ, ਦੀਆਂ' ਆਦਿ ਸਬੰਧਕ ਕਿਹੜੀ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਹਨ?
(ੳ) ਮਲਵਈ (ਅ) ਦੁਆਬੀ
(ੲ) ਪੁਆਧੀ (ਸ) ਪੋਠੋਹਾਰੀ

'ਔਰਤ' ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਮਲਵਈ ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ?
(ੳ) ਮੁਟਿਆਰ (ਅ) ਤੀਵੀਂ
(ੲ) ਜ਼ਨਾਨੀ (ਸ) ਇਸਤਰੀ

'ਬੱਚਾ' ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਮੁਲਤਾਨੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ?
(ੳ) ਜਾਤਕ (ਅ) ਛੋਹਰ
(ੲ) ਬੱਚੜਾ (ਸ) ਛੋਕਰਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਲਿਪੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
(ੳ) ਦੇਵਨਾਗਰੀ (ਅ) ਗੁਰਮੁਖੀ
(ੲ) ਰੋਮਨ (ਸ) ਉਰਦੂ

ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?
(ੳ) ਸਵਰ ਤੇ ਵਿਅੰਜਨ (ਅ) ਲਿਪੀ ਤੇ ਅੱਖਰ
(ੲ) ਬਿੰਦੀ ਤੇ ਟਿੱਪੀ (ਸ) ਸਵਰ ਤੇ ਅਨੁਨਾਸਕ

ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਵਰਨ ਹਨ?
(ੳ) 3 (ਅ) 38
(ੲ) 40 (ਸ) 41

ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਦੇ ਮੂਲ ਸਵਰ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ੳ, ਅ, ਹ (ਅ) ਹ,ਕ, ਚ
(ੲ) ੳ, ਅ, ੲ (ਸ) ਙ, ਞ, ਨ

'ਙ, ਞ, ਙ, ਨ, ਮ' ਕਿਹੜੇ ਵਿਅੰਜਨ ਹਨ?
(ੳ) ਕੰਠੀ (ਅ) ਨਾਸਕੀ
(ੲ) ਦੋ-ਹੋਠੀ (ਸ) ਤਾਲਵੀ

). ਲਗਾਖਰ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ, ਸਵਰ (ਅ) ਅੱਧਕ, ਟਿੱਪੀ, ਵਿਅੰਜਨ
(ੲ) ਸਵਰ, ਵਿਅੰਜਨ, ਟਿੱਪੀ (ਸ) ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ ਤੇ ਅੱਧਕ

1. ਓਪਰਾ ਦਾ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਆਪਣਾ, ਮੇਰਾ (ਅ) ਜਾਣਕਾਰ, ਦੋਸਤ, ਮਿੱਤਰ
(ੲ) ਵਾਕਫਕਾਰ, ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ (ਸ) ਬੇਗਾਨਾ, ਅਣਜਾਣ, ਪਰਾਇਆ, ਅਜਨਬੀ

12. ਨਰ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਤੀਵੀਂ, ਜ਼ਨਾਨੀ, ਇਸਤਰੀ (ਅ) ਆਦਮੀ, ਮਰਦ
(ੲ) ਮਾਂ, ਚਾਚੀ, ਭੈਣ (ਸ) ਦਾਸੀ, ਨੌਕਰਾਣੀ

13. ਜੇਰਾ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਲੋਭ, ਲਾਲਸਾ, ਹਿਰਸ (ਅ) ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ
(ੲ) ਪੈਸਾ, ਜਾਇਦਾਦ (ਸ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

14. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਧਰਤੀ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(ੳ) ਜ਼ਮੀਨ (ਅ) ਭੂਮੀ
(ੲ) ਅੰਬਰ (ਸ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ

15. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਅਸਲੀ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(ੳ) ਸ਼ੁੱਧ (ਅ) ਖਰਾ
(ੲ) ਖਾਲਸ (ਸ) ਮਹਿੰਗਾ

16. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਗਮ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(ੳ) ਸ਼ੋਕ (ਅ) ਰੌਣਕ
(ੲ) ਅਫਸੋਸ (ਸ) ਸੋਗ

17. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਸਬਰ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(ੳ) ਸੰਤੋਖ (ਅ) ਰੱਜ
(ੲ) ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ (ਸ) ਹਿੰਮਤ

18. 'ਬਾਲ, ਨਿਆਣਾ, ਬੱਚਾ, ਸ਼ਿਸ਼ੂ' ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਿੱਕਾ (ਅ) ਬੁੱਢਾ
(ੲ) ਬਾਲਕ (ਸ) ਛੋਟਾ ਜੀਵ

19. 'ਵਿਹਲਾ, ਅਵਾਰਾ, ਨਿਕੰਮਾ' ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਨਖੱਟੂ (ਅ) ਚਲਾਕ
(ੲ) ਸੁਸਤ (ਸ) ਕਮੀਨਾ

20. 'ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰੀ, ਸ਼ਤਰੂ' ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾਂ ਹੈ?
(ੳ) ਵਿਰੋਧੀ (ਅ) ਤਾਕਤਵਰ
(ੲ) ਹੰਕਾਰੀ (ਸ) ਕਾਤਲ

21. 'ਬਦਸੂਰਤ, ਬਦਸ਼ਕਲ, ਕੋਝਾ, ਭੈੜਾ' ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਕਿਹੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਬੇਅਕਲ (ਅ) ਕਰੂਪ
(ੲ) ਸੁੰਦਰ (ਸ) ਹਸੀਨ

22. ਤਸੱਲੀ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਅੱਤਿਆਚਾਰ (ਅ) ਪਾਪ
(ੲ) ਪੁੰਨ (ਸ) ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ

23. ਮਿੱਤਰ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਰੁੱਖ (ਅ) ਫਲ
(ੲ) ਫੁੱਲ (ਸ) ਬੇਲੀ

24. ਧਨ ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਦੱਸੋ।
(ੳ) ਗਰੀਬ (ਅ) ਹੰਕਾਰੀ
(ੲ) ਧਨਾਢ (ਸ) ਦੌਲਤ

25. 'ਡੰਡੀ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਛੋਟਾ ਰਸਤਾ', ਦੂਜਾ, ਅਰਥ ਵੀ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ਸੋਟਾ (ਅ) ਟਹਿਣੀ
(ੲ) ਹਾਰ (ਸ) ਭਾਰਾ

26. 'ਅਰਕ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕੂਹਣੀ', ਦੂਜਾ, ਅਰਥ ਵੀ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ਪੁਰਾਣਾ (ਅ) ਪੈਸਾ
(ੲ) ਦਵਾਈ (ਸ) ਗਲਤ

27. 'ਸਰ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਫਤਿਹ ਕਰਨਾ', ਦੂਜਾ, ਅਰਥ ਵੀ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ਕੰਮ ਕਰਨਾ (ਅ) ਕੰਮ ਹੋਣਾ
(ੲ) ਕੰਮ ਲੈਣਾ (ਸ) ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

28. 'ਕੰਡਾ' ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸੂਲ' ਦੂਜਾ, ਅਰਥ ਵੀ ਦੱਸੋ:
(ੳ) ਭਾਰ (ਅ) ਤੱਕੜ
(ੲ) ਪਾਣੀ (ਸ) ਆਤਮਾ

29. ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਚੀਜਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਨਾਂਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਇਕੱਠ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਅ) ਖਾਸ-ਨਾਂਵ
(ੲ) ਵਸਤੂ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਸ) ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

30. ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਚੀਜਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇਕੱਠਾ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਨਾਂਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਵਸਤ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਅ) ਇਕੱਠ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
(ੲ) ਆਮ ਨਾਂਵ (ਸ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ

31. ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨਾ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ, ਨਾ ਫੜੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ, ਕੇਵਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ, ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ (ਅ) ਖਾਸ-ਨਾਂਵ
(ੲ) ਵਸਤ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਸ) ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

32. ਖਾਸ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਮਿਠਾਸ, ਕੁੜੱਤਣ (ਅ) ਦਿੱਲੀ, ਸਚਿਨ ਤੇਂਦੁਲਕਰ
(ੲ) ਹੌਲਾ, ਨਵਾਂ (ਸ) ਮੁੰਡੇ, ਘੋੜੇ

33. ਵਸਤੂ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਦੁੱਧ, ਤੇਲ, ਘਿਓ (ਅ) ਸੈਨਾ, ਜਮਾਤ, ਇੱਜੜ
(ੲ) ਸੱਚ,ਝੂਠ, ਅਮੀਰੀ (ਸ) ਰਾਮ, ਸ਼ਾਮ, ਰਮਨ

34. ਇਕੱਠ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਕੁਰਸੀ,ਮੇਜ, ਕਿਤਾਬਾਂ (ਅ) ਘੜੀ, ਪੈਨ, ਨਾਵਲ
(ੲ) ਟੀਮ, ਜਥਾ, ਡਾਰ (ਸ) ਪੈਂਟ, ਕਮੀਜ਼, ਚੁੰਨੀ

35. ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਗਰਮੀ, ਖੁਸ਼ੀ, ਅਮੀਰੀ (ਅ) ਸਕੂਲ, ਘਰ
(ੲ) ਅਸੀਂ, ਤੁਹਾਡਾ (ਸ) ਸੈਨਾ, ਸਭਾ

36. ਮੁੰਡਾ ਸਕੂਟਰ ਤੇ ਮੰਦਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡਾ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
(ੳ) ਆਮ ਨਾਂਵ (ਅ) ਖਾਸ ਨਾਂਵ
(ੲ) ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ (ਸ) ਇਕੱਠ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

37. ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਮਰਦਾਵੇਂ ਜਾਂ ਨਰ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਲਿੰਗ (ਅ) ਪੁਲਿੰਗ
(ੲ) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ (ਸ) ਕਿਰਿਆ

38. **ਪੁਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਘੋੜਾ, ਤੋਤਾ,ਮੋਰ ,ਕੌਲਾ (ਅ) ਚਾਦਰ, ਫਲ, ਕੁਰਸੀ
(ੲ) ਲੜਕੀ,ਦਾਦੀ, ਭੈਣ (ਸ) ਮੋਰਨੀ, ਫੌਜਣ, ਧਰਤੀ

39. **ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਦੇਵਤਾ, ਫੌਜੀ, ਜੇਠ (ਅ) ਧੀ, ਜੱਟੀ, ਹਿਰਨੀ, ਗਾਂ
(ੲ) ਹਾਥੀ, ਘੋੜਾ, ਮਾਮਾ (ਸ) ਧੋਬੀ, ਪਿਤਾ, ਛਤਰੀ

40. **ਮਰਾਸੀ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ।**
(ੳ) ਮਰਾਸੀਣ (ਅ) ਮਰਾਸਣ
(ੲ) ਮਰਾਸੀਆ (ਸ) ਮਰਾਸਾਇਣ

41. **ਚਾਚੀ ਦਾ ਪੁਲਿੰਗ ਚੁਣੋ।**
(ੳ) ਚਾਚੀਆਂ (ਅ) ਚਾਚਾ
(ੲ) ਚਾਚੇ (ਸ) ਚਾਚਿਆਂ ਨੇ

42. **ਸਹੇਲੀ ਦਾ ਪੁਲਿੰਗ ਚੁਣੋ।**
(ੳ) ਸਹੇਲਣ (ਅ) ਸਹੇਲਾ
(ੲ) ਮਿੱਤਰ (ਸ) ਸਹੇਲਣੀ

43. **ਸੰਦੂਕ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ।**
(ੳ) ਸੰਦੂਕੜੀ (ਅ) ਸੰਦੂਕਣੀ
(ੲ) ਸੰਦੂਕੀ (ਸ) ਸਦੂੰਕੀ

44. **ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਸਤੂ, ਸਥਾਨਾਂ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱ ਵੱਧ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਲਿੰਗ
(ੲ) ਵਚਨ (ਸ) ਕਿਰਿਆ

45. **ਵਚਨ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਦੋ (ਅ) ਤਿੰਨ
(ੲ) ਛੇ (ਸ) ਪੰਜ

46. **ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਵਚਨ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਫਲ, ਕੇਲੇ, ਬੱਸਾਂ (ਅ) ਫਰਨੀਚਰ, ਘੋੜੇ,ਮੁੰਡੇ
(ੲ) ਘੋੜਾ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ, ਕਾਰ (ਸ) ਮੁੰਡੇ, ਘਰ, ਪਲੇਟਾਂ

47. **ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸਤੂਆਂ, ਸਥਾਨਾਂ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅ ਬਾਰੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਦੋ ਵਚਨ (ਅ) ਬਹੁ ਵਚਨ
(ੲ) ਇੱਕ ਵਚਨ (ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

48. **ਕੱਪੜਾ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਬਣਾਉ।**
(ੳ) ਕਮੀਜ਼ਾਂ (ਅ) ਕੱਪੜਿਆਂ
(ੲ) ਕੱਪੜੀਆਂ (ਸ) ਕੱਪੜੇ

49. **ਹਵਾ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਬਣਾਉ।**
(ੳ) ਹਵਾਂ (ਅ) ਹਵਾਂਵਾਂ
(ੲ) ਹਵਾਏ (ਸ) ਹਵਾਂਈਆਂ

50. **ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਬਣਾਉ।**
(ੳ) ਅਧਿਆਪਕਾ (ਅ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ
(ੲ) ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ (ਸ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ

51. ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਬਹੁ-ਵਚਨ ਵਾਕ ਬਣਾਉ।
(ੳ) ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਹੈ।
(ਅ) ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣੇ ਹਨ।
(ੲ) ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤੇ ਸੁਹਣੇ ਹੈ।
(ਸ) ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਹਨ।

52. ਕੁੜੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁ-ਵਚਨ ਵਾਕ ਬਣਾਉ।
(ੳ) ਕੁੜੀ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਰਹੀ ਹਾਂ।
(ਅ) ਕੁੜੀ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
(ੲ) ਕੁੜੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
(ਸ) ਕੁੜੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

53. ਮਾਮਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਘੜੀ ਲਿਆਏ। ਬਹੁ-ਵਚਨ ਵਾਕ ਬਣਾਉ।
(ੳ) ਮਾਮਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਘੜੀਆਂ ਲਿਆਏ।
(ਅ) ਮਾਮਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਘੜੀਆਂ ਲਿਆਏ।
(ੲ) ਮਾਮਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਘੜੀਆਂ ਲਿਆਏ।
(ਸ) ਮਾਮਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਘੜੀ ਲਿਆਏ।

ਉੱਤਰ

1-ਸ, 2-ੳ, 3-ੲ, 4-ੲ, 5-ਅ, 6-ੳ, 7-ਸ, 8-ੲ, 9-ਅ, 10-ਸ, 11-ਸ, 12-ੳ, 13-ਅ, 14-ੲ, 15-ਸ, 16-ਅ, 17-ਸ, 18-ੲ, 19-ੳ, 20-ੳ, 21-ਅ, 22-ਸ, 23-ਸ, 24-ਸ, 25-ਅ, 26-ੳ, 27-ਅ, 28-ੳ, 29-ਅ, 30-ਅ, 31-ਸ, 32-ਅ, 33-ੳ, 34-ੲ, 35-ੳ, 36-ੳ, 37-ਅ, 38-ੳ, 39-ਅ, 40-ਅ, 41-ਅ, 42-ੲ, 43-ੳ, 44-ੲ, 45-ੳ, 46-ੲ, 47-ਅ, 48-ਸ, 49-ਅ, 50-ੳ, 51-ਅ, 52-ੲ, 53-ੲ

1. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਹੋਰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਕਿਰਿਆ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਕਾਰਕ
(ੲ) ਯੋਜਕ (ਸ) ਸਬੰਧਕ

2. 'ਅਮਨ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦਿਓ' ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਾਰਕ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਕੁਲਜੀਤ (ਅ) ਚਾਹ
(ੲ) ਅਮਨ (ਸ) ਦਿਓ

3. 'ਮੈਂ ਪੈਨਸਿਲ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ' ਵਾਕ ਵਿਚ ਕਰਨ ਕਾਰਕ ਦੱਸੋ?
(ੳ) ਪੈਨਸਿਲ ਨਾਲ (ਅ) ਚਿੱਠੀ
(ੲ) ਲਿਖੀ (ਸ) ਮੈਂ

4. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦਾ ਦੂਜੇ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਉੱਤੇ ਮਾਲਕੀ ਸਬੰਧ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ (ਅ) ਕਰਮ ਕਾਰਕ
(ੲ) ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ (ਸ) ਸੰਪਰਦਾਨ ਕਾਰਕ

5. ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਚੁਣੋ-
(ੳ) ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੀ, ਕੌਣ (ਅ) ਉਹ, ਅਸੀਂ, ਮੈਂ, ਸਾਡਾ
(ੲ) ਕਿਹੜਾ, ਅਸੀਂ, ਤੁਸੀਂ (ਸ) ਕਿਸ ਨੂੰ, ਜੋ

6. ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਦੋ (ਅ) ਤਿੰਨ
(ੲ) ਛੇ (ਸ) ਸੱਤ

7. ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਉਹ, ਉਨ੍ਹਾਂ (ਅ) ਤੂੰ, ਤੇਰਾ
(ੲ) ਮੈਂ, ਮੇਰਾ, ਸਾਡਾ (ਸ) ਕੌਣ, ਕਦੋਂ

8. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਤੁਸੀਂ, ਉਹ (ਅ) ਅਨਯ ਪੁਰਖ
(ੲ) ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ (ਸ) ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ

9. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ (ਅ) ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ
(ੲ) ਅਨਯ ਪੁਰਖ (ਸ) ਪੜਨਾਂਵ ਪੁਰਖ

10. ਨਿੱਜ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਆਪ, ਆਪਸ (ਅ) ਉਹ, ਉਹਨਾਂ
(ੲ) ਤੁਸੀਂ (ਸ) ਕੌਣ, ਕਿਸ ਨੂੰ

11. ਸਬੰਧ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਚੁਣੋ:
(ੳ) ਆਪ, ਕੌਣ, ਕਿਹੜਾ (ਅ) ਉਸ ਨੂੰ
(ੲ) ਜੋ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਸ (ਸ) ਤੂੰ, ਤੁਸੀਂ

12. ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਚੁਣੋ ?
(ੳ) ਉਹ, ਅਸੀਂ (ਅ) ਤੁਸੀਂ, ਮੈਂ
(ੲ) ਕੀ, ਕਿਹੜਾ, ਕੌਣ (ਸ) ਮੈਂ, ਕੀ

13. ਜਿਹੜੇ ਪੜਨਾਂਵ ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਦਿਸਦੀ ਚੀਜ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
(ੲ) ਅਨਯ ਪੁਰਖ (ਸ) ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

14. ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਚੁਣੋ।
(ੳ) ਤੁਸੀਂ, ਉਹ (ਅ) ਅਸੀਂ, ਇਹ
(ੲ) ਉਹ, ਔਹ, ਆਹ, ਇਹ (ਸ) ਮੈਂ, ਅਸੀਂ

15. ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦੇ ਗੁਣ-ਔਗੁਣ ਜਾਂ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਦੱਸਣ, ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
(ੳ) ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਨਾਂਵ (ਸ) ਕਿਰਿਆ

16. ਜਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਗੁਣ-ਔਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੋਂ ਖਾਸ ਬਣਾਵੇ, ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
(ੳ) ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਗਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਪੜਨਾਵੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

17. ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?
(ੳ) ਦੋ (ਅ) ਤਿੰਨ
(ੲ) ਪੰਜ (ਸ) ਛੇ

18. **ਨਾਂਵ ਜਾਂ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਜਾਂ ਤੋਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਪਰਿਮਾਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਅਧਿਕਤਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

19. **ਪਰਿਮਾਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਛੇ ਮੀਟਰ (ਅ) ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ
(ੲ) ਇਹ ਘਰ (ਸ) ਕਾਲ਼ਾ, ਗੋਰਾ

20. **ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਪੜਨਾਵੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਗਿਣਤੀ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

21. **'ਇਹ ਘਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ' ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ?**
(ੳ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ (ਅ) ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਪਰਿਮਾਣ ਵਾਚਕ (ਸ) ਨਿਸਚੇ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

22. **ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਾਪਰਨ ਸਬੰਧੀ, ਕਾਲ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ, ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਸਬੰਧਕ (ਅ) ਪੜਨਾਂਵ
(ੲ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਕਿਰਿਆ

23. **ਕਿਰਿਆ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਹੱਸਦੇ, ਖੇਡਦੇ, ਨੱਚਦੇ (ਅ) ਲੜਕੀ, ਲੜਕੀਆਂ, ਮੁੰਡੇ
(ੲ) ਕੌਣ, ਕੀ, ਕਿਹੜਾ (ਸ) ਮੋਰ, ਸ਼ੇਰ, ਘੋੜਾ

24. **ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਕਿੰਨੀ ਤਰ੍ਹਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?**
(ੳ) ਦੋ (ਅ) ਚਾਰ (ੲ) ਤਿੰਨ (ਸ) ਪੰਜ

25. **ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਪੜਨਾਂਵ (ਅ) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ/ਧਾਤੂ
(ੲ) ਸੰਬੰਧਕ (ਸ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

26. **ਪੜ, ਸੁਣ, ਲਿਖ ਕੀ ਹਨ?**
(ੳ) ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਪੜਨਾਂਵ (ਸ) ਧਾਤੂ

27. **ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਦਾ 'ਕਰਮ' ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ

28. **ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਦਾ 'ਕਰਮ' ਹੋਵੇ, ਉਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ

29. **ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ 'ਹੈ' 'ਸੀ' 'ਸਨ' ਆਦਿ ਇਕੱਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

30. **'ਕੁੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ' ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?**
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਸਸਰੰਗੀ ਕਿਰਿਆ

31. **'ਹਰਮੀਕ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ', ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ?**
(ੳ) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (ਅ) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(ੲ) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (ਸ) ਸੰਸਰਗੀ

32. **'ਕਮਲਜੀਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੈ', ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸੰਸਰਗੀ ਕਿਰਿਆ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?**
(ੳ) ਕਮਲਜੀਤ (ਅ) ਇਮਾਨਦਾਰ
(ੲ) ਹੈ (ਸ) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

33. **ਰਾਵੀ ਤੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?**
(ੳ) ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ (ਅ) ਮਾਝੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ
(ੲ) ਦੁਆਬੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ (ਸ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

34. **ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ, ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸਣ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਕਾਲ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਸਥਾਨ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਨਾਂਹ ਵਾਚੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

35. **ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?**
(ੳ) ਦੋ (ਅ) ਤਿੰਨ
(ੲ) ਛੇ (ਸ) ਅੱਠ

36. **ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਕਾਲ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਸਥਾਨ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

37. **ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਤੋਂ ਕਿਰਆ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
(ੳ) ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਅ) ਕਾਰਨ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(ੲ) ਸੰਖਿਆ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (ਸ) ਨਾਂਹ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

38. **ਕਾਰਨ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸ ਕਰਕੇ, ਤਾਂ ਹੀ (ਅ) ਸੱਚਮੁੱਚ,ਠੀਕ, ਦੁਬਾਰਾ
(ੲ) ਨਹੀਂ ਜੀ, ਹਾਂ ਜੀ, ਠੀਕ ਹੈ (ਸ) ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ, ਕੋਲ

39. **ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ:**
(ੳ) ਤਾਂ ਕਿ, ਬੇਸ਼ਕ, ਹੁਣੇ (ਅ) ਸ਼ਾਇਦ, ਜਰੂਰ, ਬਾਰ ਬਾਰ
(ੲ) ਪੂਰਾ, ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕੋ ਵਾਰ (ਸ) ਹੌਲੀ, ਛੇਤੀ, ਜਿਵੇਂ, ਸਹਿਜ

ਉੱਤਰ

1-ਅ, 2-ਅ, 3-ੳ, 4-ੲ, 5-ਅ, 6-ਅ, 7-ੲ, 8-ਸ, 9-ੲ, 10-ੳ, 11-ੲ, 12-ੲ, 13-ਸ, 14-ੲ, 15-ਅ, 16-ੳ, 17-ਅ, 18-ੲ, 19-ੳ, 20-ਅ, 21-ਅ, 22-ਸ, 23-ੳ, 24-ੲ, 25-ਅ, 26-ਸ, 27-ੳ, 28-ਅ, 29-ੲ, 30-ੳ, 31-ਅ, 32-ੲ, 33-ਅ, 34-ੳ, 35-ਸ, 36-ਅ, 37-ਅ, 38-ੳ, 39-ਸ

ASSISTANT SUPERINTENDENT OF JAIL

1. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਧੁਨੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?
   (a) 2 (b) 3 (c) 4 (d) 5
2. ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ?
   (a) ਕਿਰਿਆ (b) ਗੁਣਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
   (c) ਪੜਨਾਵ (d) ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
3. ਭਾਵਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ?
   (a) ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ (b) ਗ਼ਮੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ
   (c) ਸੈਨਾ ਸ਼ੇਣੀ (d) ਰੰਗਾ ਰੰਗ
4. ਕੋਈ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੜਨਾਵ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ?
   (a) ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ (b) ਸਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ
   (c) ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ (d) ਨਿਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ
5. ਪੜਨਾਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
   (a) ਕੌਣ (b) ਕੁੜੀ (c) ਉਹ (d) ਪੰਜ ਮੀਲ
6. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ?
   (a) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (b) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   (c) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ (d) ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
7. ਸੁਚੇਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਕੀ ਹੈ?
   (a) ਸਜੱਗ (b) ਉਜੱਡ (c) ਸੱਖਣਾ (d) ਸਰਲ
8. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
   (a) ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ (b) ਯੋਗਿਕ ਸ਼ਬਦ (c) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ (d) ਲਿਆ ਸ਼ਬਦ
9. ਤੀਵੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੀਮੀ ਕਿਸ ਉਪ-ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
   (a) ਮਾਝੀ (b) ਮਲਵਈ (c) ਦੁਆਬੀ (d) ਪੁਆਧੀ
10. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਦਰਖਤ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਹੈ?
   (a) ਫੁੱਲ (b) ਫਲ (c) ਬਿਰਖ (d) ਟਹਿਣੀ

ਉੱਤਰ

1-(a), 2-(b), 3-(b), 4-(a), 5-(a), 6-(a), 7-(a), 8-(c), 9-(b), 10-(c)

JAIL WARDEN 27 AUGUST SHIFT

1. ਰੂਪ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਬੰਧਕ ਚੁਣੋ?
   (a) ਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ (b) ਮੂਲ ਸਬੰਧ-ਵਾਚਕ
   (c) ਵਿਕਾਰੀ-ਅਵਿਕਾਰੀ (d) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ
2. ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਉਦੇਸ਼ ਦੱਸੋ?
   (a) ਕਿੱਥੇ (b) ਕੰਮ (c) ਤੁਸੀਂ (d) ਕਰਦੇ
3. ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ?
   (a) ਸੰਪਾਦਕਾ (b) ਸੰਪਾਦਿਕਾ (c) ਸੰਪਾਦਕ (d) ਸੰਪਾਦਕੀ
4. ਨਵੀਨ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
   (a) ਨਵਾਂ (b) ਪੁਰਾਤਨ (c) ਵਧੀਆ (d) ਚਮਕਦਾਰ

5. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਉਸਤਾਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀ ਹੈ?
(a) ਅਧਿਆਪਕ (b) ਸਿੱਖਿਅਕ (c) ਗੁਰੂ (d) ਸ਼ਾਗਿਰਦ
6. ਕਾਰਨ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
(a) ਕਿਉਂਕਿ, ਇਸ ਕਰਕੇ (b) ਸੱਚਮੁੱਚ, ਠੀਕ
(c) ਨਹੀਂ ਜੀ, ਹੈ ਜੀ (d) ਇਧਰ-ਉਧਰ
7. ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਅਗੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ ਜਾ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(a) ਸਮਾਸੀ (b) ਉਤਪੰਨ (c) ਬਹੁ-ਵਚਨ (d) ਇਕ-ਵਚਨ
8. ਕੋਝਾ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
(a) ਵਧੀਆ (b) ਸੋਣਾ (c) ਕਰੂਪ (d) ਵਿਸ਼ੇਸ਼
9. ਖਾਸ ਨਾਵ ਚੁਣੋ?
(a) ਗੁਰਦੁਆਰਾ (b) ਮੰਦਿਰ (c) ਮਸਜਿਦ (d) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ
10. ਮੈਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦੁੱਧ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ?
(a) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (b) ਪਰਿਮਾਣ ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
(c) ਪੜਨਾਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (d) ਗਿਣਤੀ-ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
11. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਰੁਚੀਆਂ ਹੋਣ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(a) ਅਗਰਗਾਮੀ (b) ਸਮਕਾਲੀ (c) ਸਾਮੀ (d) ਸਤੀ
12. ਸ਼ੁੱਧ-ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਚੁਣੋ?
(a) ਨੇਰੁ (b) ਨਹਿਰੂ (c) ਨਇਰੁ (a) ਨੇਹਰੂ
13. .... ਦਾ ਪੇਟ ਸਦਾ ਖਾਲੀ?
(a) ਮੱਝ (b) ਲੋਭੀ (c) ਪਾਪੀ (d) ਫਰੇਬੀ
14. ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
(a) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ (b) ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
(c) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (d) ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ
15. ਲਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?
(a) ਇੱਕ (b) ਦੋ (c) ਤਿੰਨ (d) ਦੱਸ

ਉੱਤਰ

1-(c), 2-(c), 3-(b), 4-(b), 5-(d), 6-(a), 7-(b), 8-(c), 9-(d), 10-(b), 11-(a), 12-(b), 13-(b), 14-(b), 15-(d)

PSSSB CLERK MORNING SHIFT

1. ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਯੋਜਕ ਹਨ?
(a) ਦੋਵੇਂ (b) ਭਰਾ (c) ਅਤੇ (d) ਹਨ
2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ ਵਾਕ ਚੁਣੋ?
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੱਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਨ
(a) ਕੋਲ (b) ਕਿਤਾਬਾਂ (c) ਮੇਰੇ (d) ਸੱਤ
3. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ?
(a) ਅ (b) ਣ (c) ਨ (d) ਇ
4. ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਮਰਦਾਵੇ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
(a) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ (b) ਪੁਲਿੰਗ (c) ਕਾਰਕ (d) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਇਕੱਲੇ ਸੰਬੰਧਕ ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਸਕਣ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸੰਬੰਧਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਕ ਬਣਨ? ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

5\. (a) ਪੂਰਨ ਸੰਬਧਕ (b) ਅਪੂਰਨ ਸੰਬਧਕ (c) ਮੱਧ ਸ਼ਬਦ (d) ਵਾਕ ਸ਼ਬਦ

6\. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਅੱਧਕ ਕੀ ਹੈ?

(a) ਲਗਾ (b) ਧੁਨੀ (c) ਸ਼ਬਦ-ਬੋਧ (d) ਲਗਾਖਰ

7\. ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਹੈ?

(a) ਅਕਰਮਕ (b) ਸਕਰਮਕ (c) ਮੁੱਖ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

8\. ਵਿਸਮਿਕ ਦੀਆਂ .... ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?

(a) 6 (b) 7 (c) 8 (d) 9

9\. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਸਬਰ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਨਹੀਂ?

(a) ਸੰਤੋਖ (b) ਰੱਜ (c) ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ (d) ਭੁੱਖ

10\. ਜਿਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਵਾਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਅਧੀਨ ਉਪਵਾਕ ਹੋਣ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

(a) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (b) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ (c) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

11\. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?

ਕਲੇਜਾ ਵਿਨ੍ਹਿਆਂ ਜਾਣਾ

(a) ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਣਾ (b) ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਲੱਗਨੀ

(c) ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਾ ਆਉਣਾ (d) ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਆਉਣੀ।

12\. ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਅੱਖਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

(a) 1 (b) 2 (c) 3 (d) 4

13\. ਤੁਸੀਂ, ਤੂੰ, ਤੇਰਾ ਕਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਹਨ?

(a) ਉਤਮ ਪੁਰਖ (b) ਮੱਧਮ ਪੁਰਖ (c) ਅਨਯ ਪੁਰਖ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

14\. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਕ ਹੈ?

ਸੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਦੋਸਤ ਰਾਹੀਂ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ?

(a) ਕਰਨ (b) ਅਪਾਦਾਨ (c) ਕਰਮ (d) ਸੰਪਰਾਦਾਨ

15\. ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੈ? ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੱਸੋ?

(a) ਪੱਗ (b) ਹੈ (c) ਰੰਗ (d) ਲਾਲ

ਉੱਤਰ

1-(c), 2-(d), 3-(b), 4-(b), 5-(b), 6-(d), 7-(b), 8-(d), 9-(d), 10-(b), 11-(a), 12-(c), 13-(b), 14-(a), 15-(d)

PSCB CLERK

1\. ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ।

ਉਤੋਂ ਬੀਬੀਆਂ .... ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੇ ਕਾਂ

(a) ਸ਼ਕਲਾਂ (b) ਅੱਖਾਂ (c) ਦਾੜੀਆਂ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

2\. ਕਿਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ 'ਈਰਖਾ ਹੋਣਾ' ਹੈ।

(a) ਅੱਖਾਂ ਚਰਾਉਣਾ (b) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੜਕਣਾ

(c) ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨਣੀ (d) ਅੱਖ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖਣਾ।

3\. ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੋ।

(a) ਫੇਹਣਾ (b) ਫਹਿਣਾ

(c) ਫਿਹਣਾ (d) ਫੈਹਣਾ

4. **ਠੀਕ ਦੱਸੋ।**
(a) ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵਾਂ। (b) ਹਾਇ ਮੈਂ! ਕਿਧਰ ਜਾਵਾ।
(c) ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵਾ। (d) ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵਾ।
5. **ਉਹ ਮੱਝ ਜਾਂ ਗਾਂ ਜੋ ਹਰ ਸਾਲ ਸੂਏ।**
(a) ਖਿੱਲ (b) ਤੋਕੜ (c) ਹਰਵਰਿਆਈ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
6. **ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਚੁਣੋ।**
(a) ਹਸਮੁਖ (b) ਨਿਮਰਤਾ (c) ਧੰਨਵਾਦੀ (d) ਹਲਾਲ
7. **ਮਛੇਰਾ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ।**
(a) ਮਛੇਰੀ (b) ਮਛੇਰਣ (c) ਮਛੇਰਨ (d) ਮਛੇਰ
8. **ਥਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ?**
(a) ਟਿੱਬੇ (b) ਖਲਰ (c) ਜ਼ਰਖੇਜ (d) ਬੰਜਰ
9. **ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਵਾਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੱਸੋ।**
(a) ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ (b) ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਾਕ (c) ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ (d) ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ
10. **ਆਕੜ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।**
(a) ਹੰਕਾਰ (b) ਅਕੜੇਵਾ (c) ਸਖਤ ਹੋਣਾ (d) ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ
11. **ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ।**
ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰੀ ਡੰਡੇ ਖਾਣ ਨੂੰ.............
(a) ਸ਼ੇਰ (b) ਰਿੱਛ (c) ਮੈਂ (d) ਗਾਂ
12. **ਕਿਸਮਤ ਬਦਲ ਦੇਣੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।**
(a) ਵਰ ਪੈਣਾ (b) ਮਣ ਲਹੂ ਵਧਣਾ
(c) ਰੇਖ ਵਿੱਚ ਮੇਖ ਮਾਰਣਾ (d) ਮੁੱਠੀ ਗਰਮ ਕਰਨਾ
13. **ਕਿਹੜੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ।**
(a) ਹੈ! ਤੂੰ ਫੇਲ ਹੋ ਗਿਆ (b) ਹੈ ਤੂੰ! ਫੇਲ ਹੋ ਗਿਆ
(c) ਹੈ ਤੂੰ ਫੇਲ! ਹੋ ਗਿਆ (d) ਹੈ ਤੂੰ ਫੇਲ ਹੋ ਗਿਆ
14. **ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ।**
(a) ਗਹਿਣਾ (b) ਗੈਹਣਾ (c) ਗਿਹਣਾ (d) ਗੈਣ੍ਹਾ
15. **ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ।**
(a) ਦਸਤੂਰ (b) ਖਹਿਦਾ (c) ਢੰਗ (d) ਧੁਰਾਚਾਰ

ਉੱਤਰ

1-(c), 2-(b), 3-(d), 4-(a), 5-(c), 6-(b), 7-(c), 8-(c), 9-(c), 10-(a), 11-(b), 12-(c), 13-(a), 14-(a), 15-(b)

PSCB IT MANAGER

1. **ਹਰਪਾਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ ਬਣਾਉ।**
(a) ਹਰਪਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।
(b) ਹਰਪਾਲ ਜਾਣ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਸ ਹੈ।
(c) ਉਹ ਪਾਸ ਹੈ ਹਰਪਾਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ।
(d) ਹਰਪਾਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪਾਸ ਹੈ।
2. **ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ।**
ਸੱਪ ਨੂੰ ....ਲੜੇ ਤਾਂ ਵਿਹੁ ਕੀਹਨੂੰ ਚੜੇ।
(a) ਕਿਰਲਾਂ (b) ਨਿਉਲਾ (c) ਸੱਪ (d) ਠੂਹਾ

3. ਪਛਤਾਉਣਾ ਕਿਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ।
   (a) ਹੱਥ ਹੇਠ ਆਉਣਾ (b) ਹੱਥ ਮਲਣਾ
   (c) ਹੱਥ ਹਿਲਾਉਣਾ (d) ਹੱਥ ਵਿਖਾਉਣਾ
4. ਸ਼ੁੱਧ ਦੱਸੋ।
   (a) ਸ਼ੈਹਰ (b) ਸ਼ਿਹਰ
   (c) ਸ਼ਹਿਰ (d) ਸ਼ੈਰ
5. ਠੀਕ ਦੱਸੋ।
   (a) ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ ਮਜਾ ਆ ਗਿਆ।
   (b) ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ ! ਮਜਾ ਆ ਗਿਆ।
   (c) ਵਾਹ! ਭਾਈ ਵਾਹ ਮਜਾ ਆ ਗਿਆ।
   (d) ਵਾਹ ਭਾਈ ! ਵਾਹ ਮਜਾ ਆ ਗਿਆ।
6. ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਰੁਚੀਆਂ ਹੋਣ।
   (a) ਗੁਣਕਾਰੀ (b) ਅਗਰਗਾਮੀ
   (c) ਸਾਮਵਾਦੀ (d) ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ
7. ਉਥਾਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ।
   (a) ਡਿਗਾਵ (b) ਨੀਚ
   (c) ਫਤਨ (d) ਨਿਵਾਨ
8. ਨਵਾਬ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਦੱਸੋ।
   (a) ਨਵਾਬੀ (b) ਨਵਾਬਣ
   (c) ਨਵਾਬਨ (d) ਬੇਗਮ
9. ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।
   (a) ਉਪਮਾ (b) ਸ਼ਲਾਗਾ
   (c) ਨਿੰਦਿਆ (d) ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ
10. ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਹੀਣਤਾ ਵਿੱਚ ਪਿਛੇਤਰ ਹੈ।
   (a) ਅਨੁ (b) ਤਾ
   (c) ਹੀਣਤਾ (d) ਇਤਾ

ਉੱਤਰ

1-(d), 2-(c), 3-(b), 4-(c), 5-(b), 6-(b), 7-(d), 8-(d), 9-(c), 10-(c)

PSCB MANAGERS

1. ਸਰੋਤਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਦੱਸੋ।
   (a) ਸਾਓ (b) ਵਕਤਾ
   (c) ਜਵਾਬ (d) ਜਗਿਆਸੂ
2. ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਦੱਸੋ।
   (a) ਗਿਆਨਣ (b) ਗਿਆਨੋ
   (c) ਗਿਆਨੜ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
3. 'ਜੜ੍ਹ ਪੁਟਣਾ' ਦਾ ਭਾਵ ਦੱਸੋ।
   (a) ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ (b) ਮੂਲੋ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ/ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ
   (c) ਗਇਬ ਹੋ ਜਾਣਾ (d) ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ

4. ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਚਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਕੰਨਾ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਵਚਨ ਸਮੇਂ ਕੰਨੇ ਦੀ ਥ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
   (a) ਦੁਲਾਵਾਂ ਦੀ (b) ਲਾਂ ਦੀ
   (c) ਬਿਹਾਰੀ ਦੀ (d) ਦੁਲੈਂਕੜ ਦੀ
5. ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਮਿਸ਼ਰਤ ਹੈ?
   (a) ਦਰਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦੋ ਤਾਂ ਜੋ ਕੱਪੜੇ ਸਵਾਏ ਜਾਣ
   (b) ਦਰਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਸਵਾਏ ਜਾਣ
   (c) ਦਵਾਈ ਖਾਉ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ
   (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ
6. ਕਾਮੇ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਠਹਰਾਓ ਲਈ ਕਿਸ ਚਿਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ।
   (a) ਦੂ ਬਿੰਦੀ ਡੈਸ਼ (b) ਦੁਬਿੰਦੀ
   (c) ਜੋੜਨੀ (d) ਬਿੰਦੀ ਕਾਮਾ
7. ਪਰਮਾਤਮਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤਰ ਹੈ।
   (a) ਪ (b) ਫਰ
   (c) ਪਰਮ (d) ਫਰਮਾ
8. ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ?
   (a) ਜੀਵਨੀ (b) ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ
   (c) ਸੰਸਮਰਨ (d) ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰ
9. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਦੱਸੋ
   (a) ਬੜਾ ਤੇਜ ਦੋੜਿਆ ਸਤੀਸ਼ (b) ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਦੋੜਿਆ ਸਤੀਸ਼
   (c) ਸਤੀਸ਼ ਬੜ੍ਹਾ ਤੇਜ਼ ਦੋੜਿਆ (d) ਸਤੀਸ਼ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਭੱਜਿਆ
10. ਜਿਹੜ੍ਹਾ ਅਸੂਲ ਤੇ ਨਾ ਠਹਿਰੇ
   (a) ਨੀਤੀਵਾਸ (b) ਘੇਸਲਾ
   (c) ਬੋਹਰ ਰੁਪੀਆ (d) ਫੇਰਵਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ

ਉੱਤਰ

1-(b), 2-(a), 3-(b), 4-(c), 5-(a), 6-(d), 7-(c), 8-(b), 9-(d), 10-(d)

JAIL WARDEN 27 AUG SHIFT -2

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਨਹੀਂ?
   (a) ਵਿਕਾਸ (b) ਚੜ੍ਹਤ (c) ਵਾਧਾ (d) ਘਾਟਾ
2. ਭੱਦੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
   (a) ਘੱਟੀਆ (b) ਸੋਹਣਾ (c) ਕਰੂਪ (d) ਨਿਕਮਾ
3. ਕਰਤਰੀ -ਵਾਚਕ ਵਾਕ ਚੁਣੋ?
   (a) ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (b) ਰੋਟੀ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਖਾਧੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ
   (c) ਰੋਟੀ ਮੈਂ ਖਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ (d) ਖਾਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਮੈ ਰੋਟੀ।
4. ਪੜਨਾਵ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?
   (a) 3 (b) 5 (c) 6 (d) 4
5. ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿੱਖੋ?
   (a) ਆਰੁਕ (b) ਅਮਿੱਟ (c) ਅਲੱਖ (d) ਅਦਿਸ

6. ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
   (a) ਬੁਰਾਈ ਕਰਨਾ (b) ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨੀ
   (c) ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨੀ (d) ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਕਰਨੀ
7. ਤੇਜ਼, ਤਕੜਾ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹਨ?
   (a) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (b) ਨਾਂਵ (c) ਕਿਰਿਆ (d) ਪੜਨਾਂਵ
8. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਚੁਣੋ?
   (a) ਚੋਰ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ (b) ਸਿਪਾਹੀ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ
   (c) ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ (d) ਚੋਰ ਫੜ ਲਿਆ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ
9. ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਵਾਕ ਕਿਹੜੇ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ?
   (a) ਨਪੁਸੰਕ (b) ਲਿੰਗ (c) ਪੁਲਿੰਗ (d) ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
10. ਗਾਂ ਚਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   (a) ਗਾਂ (b) ਹੈ (c) ਚਰ (d) ਰਹੀ ਹੈ
11. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਹੀ ਹੈ?
   (a) ਹੋਲੀ (b) ਤੇਜ਼ (c) ਅੱਗੇ (d) ਮੋਟਾ
12. ਕਈ ਵਾਰ ਅੰਨੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ .... ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
   (a) ਚਿੜੀ (b) ਬਟੇਰ (c) ਮੱਝ (d) ਕੌੜੀ
13. ਧੁਨੀ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ....ਆਖਦੇ ਹਨ?
   (a) ਅੱਖਰ (b) ਆਵਾਜ (c) ਵਾਕ (d) ਲਿੰਗ
14. ਊਠ, ਸਾਧ, ਅਤੇ ਵਕੀਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
   (a) ਨੀ (b) ਨਿ (c) ਨੰ (d) ਣੀ
15. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
   (a) ਲਿਆਇਆ (b) ਲੁਆਇਆ (c) ਲਿਆਈਯਾ (d) ਲੋਹਾਇਆ

ਉੱਤਰ

1-(d), 2-(c), 3-(a), 4-(c), 5-(a), 6-(a), 7-(a), 8-(c), 9-(c), 10-(a), 11-(d), 12-(b), 13-(a), 14-(d), 15-(a)

JAIL WARDEN 28 AUG SHIFT-1

1. ਉਸਤਤ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
   (a) ਵਡਿਆਈ (b) ਨੇਕੀ (c) ਉਪਰਾਲਾ (d) ਮਿਹਰਬਾਨੀ
2. ਮਹਾਵਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰੋ?
   ਅੱਖਾ ਵਿੱਚ ....ਉਤਰਨਾ।
   (a) ਪਾਣੀ (b) ਲਹੂ (c) ਅੱਗ (d) ਹਨੇਰਾ
3. ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕਿਰਿਆ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
   (a) ਨਾਂਵ (b) ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ/ਧਾਤੂ (c) ਕਿਰਿਆ (d) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
4. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਤਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
   (a) 3 (b) 2 (c) 4 (d) 5
5. ਕਾਲ ਵਾਚਕ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
   (a) ਇਧਰ (b) ਉਧਰ (c) ਇਥੇ (d) ਪਰਸੋਂ

6. ਕਸਾਈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਚੁਣੋ?
(a) ਕਸੀਆਂ (b) ਕਸੈਨ (c) ਕਸਾਇਣਿ (d) ਕਸਾਇਣ
7. ਕਿਹੜਾ ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਵ ਹੈ?
(a) ਬਹੁਤ (b) ਕੋਈ (c) ਇਹ (d) ਵਿਰਲਾ
8. ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ? ਜੋ ਕਦੇ ਨਾ ਥਕੇ।
(a) ਅਥੱਕ (b) ਅਣਥੱਕ (c) ਅਤਖਣੀ (d) ਅੱਤਕ
9. ਦੀ, ਨੇ, ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਕ ਹਨ?
(a) ਸੰਧੀ ਸਬੰਧਕ (b) ਮੂਲ ਸਬੰਧਕ (c) ਸੰਯੁਕਤ ਸਬੰਧਕ (d) ਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ
10. ਇੱਕਠ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ?
(a) ਮੇਜ (b) ਕਾਪੀ (c) ਟੀਮ (d) ਪੇਂਟ
11. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਅਗੇਤਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੀਵਨੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਮਾਣ
(a) ਨਿਰ (b) ਸਵੈ (c) ਨਿਸ਼ (d) ਅਪ
12. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਅਉਗਣ (b) ਔਗੁਣ (c) ਅਉਗਨ (d) ਆਯੌਗਣ
13. ਸੰਦੂਕ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਕੀ ਹੈ?
(a) ਸੰਦੂਕ (b) ਸੰਦੂਕੜ (c) ਸੰਦੂਕਾ (d) ਸੰਦੂਕੜੀ
14. ਸੱਜਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਹਰਖ (b) ਨਾਸਤਿਕ (c) ਦੁਰਜਨ (d) ਕ੍ਰਿਤਗ
15. ਉਸਦੇ ਦੁਪੱਟੇ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਚੁਣੋ?
(a) ਦੁਪੱਟੇ (b) ਰੰਗ (c) ਪੀਲਾ (d) ਉਸਦੇ

ਉੱਤਰ

1-(a), 2-(b), 3-(b), 4-(b), 5-(d), 6-(d), 7-(c), 8-(b), 9-(d), 10-(c), 11-(b), 12-(b), 13-(d), 14-(c), 15-(c)

PSSSB CLERK EVENING

1. ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
(a) ਹ,ਰ,ਵ (b) ਹ,ਰ,ਫ (c) ਹ,ਰ,ਲ (d) ਫ,ਲ,ਪ
2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਠੀਕ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਵੈਰੀ-ਮਿੱਤਰ (b) ਵੈਰੀ-ਦੁਸ਼ਮਣ (c) ਸੱਚ-ਝੂਠ (d) ਖੁਸ਼-ਖ਼ਬਰੀ
3. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਪੜਨਾਵ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(a) ਪੁਰਖਵਾਚਕ (b) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ (c) ਪ੍ਰਸ਼ਨਵਾਚਕ (d) ਭਾਵ ਵਾਚਕ
4. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਠੀਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
(a) ਝਾੜੂ (b) ਝਾੜੂੰ (c) ਝਾੰੜੂ (d) ਚਾੜੂ
5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਅਨੁਨਾਸਿਕੀ ਵਿਅੰਜਨ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(a) ਅ (b) ਙ (c) ਣ (d) ਮ
6. ਬੱਚੇ ਹਾਕੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(a) ਹਾਕੀ (b) ਬੱਚੇ (c) ਰਹੇ (d) ਖੇਡ

7. ਬਿਆਸ ਨਦੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   (a) ਵਸਤੂਵਾਚਕ (b) ਖਾਸ (c) ਆਮ (d) ਇੱਕਠਵਾਚਕ
8. ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
   (a) ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਾ (b) ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ (c) ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੋਣਾ (d) ਕੰਨ ਨਾ ਹੋਣਾ
9. ਹੇਠਾ ਲਿਖੇ ਲਗਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਂਖਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਂ ਦੱਸੋ?
   ਕੰਨਾ, ਸਿਹਾਰੀ, ਬਿਹਾਰੀ, ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ, ਲਾਂ
   (a) ਕੰਨਾ, ਸਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਲਾਂ (b) ਕੰਨਾ, ਸਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਬਿੰਦੀ
   (c) ਬਿੰਦੀ ਅਤੇ ਟਿੱਪੀ (d) ਬਿੰਦੀ, ਲਾਂ ਅਤੇ ਟਿੱਪੀ
10. ਸੁਨਿਆਰ, ਚਮਤਕਾਰ ਅਤੇ ਦਾਤਾਰ ਸ਼ਬਦਾ ਵਿੱਚ ਪਿਛੇਤਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
    (a) ਰ (b) ਆਰ (c) ਕਾਰ (d) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ।
11. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵਿੰਅਜਨ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
    (a) 36 (b) 37 (c) 38 (d) 39
12. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਆਮੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
    (a) ਪਤੀ (b) ਮਾਲਕ (c) ਨਾਥ (d) ਚੇਲਾ
13. ਕਾਲ ਕਿੰਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ?
    (a) 1 (b) 2 (c) 3 (d) 4
14. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਨ ਦਾ ਭਾਗ ਨਹੀਂ?
    (a) ਸ਼ਬਦ ਬੋਧ (b) ਅਰਥ ਬੋਧ (c) ਵਾਕ ਬੋਧ (d) ਲਿਪੀ ਬੋਧ
15. ਮੀਰਾ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਕੀ ਹੈ?
    (a) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ (b) ਨਾਂਵ (c) ਪੜਨਾਵ (d) ਕਿਰਿਆ

ਉੱਤਰ

1-(a), 2-(d), 3-(d), 4-(a), 5-(a), 6-(b), 7-(b), 8-(a), 9-(a), 10-(b), 11-(c), 12-(d), 13-(c), 14-(d), 15-(a)

*****

CCDEO (25 JUNE,2023)

1. ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
   (a) ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ (b) ਸਹਿਚਾਰ (c) ਤਹਿਜ਼ੀਬ (d) ਅਸਿਭਿਅਤਾ
2. ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ?
   (a) ਕ੍ਰਿਤ (b) ਸਵੀਕ੍ਰਿਤ (c) ਸੁਕ੍ਰਿਤ (d) ਕ੍ਰਿਤੱਗ
3. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਜਾਤੀਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਹੈ?
   (a) ਮੁੰਡਾ (b) ਫੌਜ (c) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (d) ਬਚਪਨ
4. ਨਾਂਵ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?
   (a) ਚਾਰ (b) ਪੰਜ (c) ਛੇ (d) ਸੱਤ
5. ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਜਮਾਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ 'ਜਿਹੜਾ' ਪੜਨਾਵ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ?
   (a) ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ (b) ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
   (c) ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ (d) ਪੁਰਖਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

6. ਹੇਠ ਲਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਹੈ?
(a) ਇਹ (b) ਅਨੇਕ (c) ਜੋ (d) ਖ਼ੁਦ
7. ਮੁੰਡਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਂਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ 'ਰਿਹਾ' ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ?
(a) ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ (b) ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ (c) ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ (d) ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
8. ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਰਿਆ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
(a) ਜੋ ਦੋ ਕਿਰਿਆ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਬਣੇ
(b) ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਬਣੇ
(c) ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਬਣੇ
(d) ਜੋ ਨਾਂਵ ਤੇ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਬਣੇ
9. ਮੁਹਾਵਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰੋ........................ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣਾ।
(a) ਤਿੰਨੀ (b) ਚੌਹੀਂ (c) ਪੰਜੀਂ (d) ਸੱਤੀਂ
10. ਅਖਾਣ ਪੂਰੀ ਕਰੋ– ਕੋਹ ਨਾ ਤੁਰੀ ਬਾਬਾ........................
(a) ਭੁੱਖੀ (b) ਤਿਹਾਈ (c) ਥੱਕ ਗਈਂ (d) ਅੱਕ ਗਈ
11. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ 'FILE' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ?
(a) ਸੂਚਨਾ (b) ਹਦਾਇਤ (c) ਲੇਖੇ ਦੀ ਮੱਦ (d) ਮਿਸਲ
12. ਬਹੁਤ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾਂ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?
(a) ਵੱਧ ਕਥਨੀ (b) ਅੱਤਕਥਨੀ (c) ਬਹੁਕਥਨੀ (d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਉੱਤਰ

1.b 2. d 3. a 4. b 5. c 6. b 7. b 8. a 9. d 10. b 11. d 12. b

*****

EXCISE INSPECTOR (2023)

1. ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਂਕ ਵਿੱਚ ਨਾਂਵ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(a) ਮੁੰਡਿਆਂ (b) ਨੂੰ (c) ਖੇਡਣਾ (d) ਚਾਹੀਦਾ
2. 'ਹਵਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
(a) ਹਵਾਹਾਰਾ (b) ਹਵਾਬਾਜ਼ਾ (c) ਹਵਾਈ (d) ਹਵਾਵਾਂ
3. 'ਲੜਕਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਗਿਆ'। ਵਾਕ ਦਾ ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ।
(a) ਲੜਕੇ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਗਏ (b) ਲੜਕੀ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਗਈ
(c) ਲੜਕਿਆ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਿਆ (d) ਲੜਕੀਆਂ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਗਈਆ
4. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਡੰਡੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ?
(a) ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ (b) ਟਹਿਣੀ (c) ਪੂਰਨ ਵਿਰਾਮ (d) ਡੱਗ
5. ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਚੁਣੋ?
(a) ਢੁਕਵਾਂ (b) ਢੁੰਕਮਾਂ (c) ਢੁਕਮਾਂ (d) ਢੁਕਬਾਂ
6. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਕਿਰਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
ਦੀਪਕ ਸਵੇਰੇ ਦਿੱਲੀ ਜਾਵੇਗਾ।
(a) ਦੀਪਕ (b) ਸਵੇਰੇ (c) ਦਿੱਲੀ (d) ਜਾਵੇਗਾ

7. 'FOLKLORE' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੋ?
(a) ਲੋਕ ਜਨਤਾ (b) ਲੋਕ-ਧਾਰਾ (c) ਲੋਕ-ਖੇਡਾ (d) ਲੋਕ-ਗੀਤ
8. ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬੰਦਾ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਧਮਲੀਆਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਅਖਾਣ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
(a) ਹੁੰਜਾ ਬਾਂਦਰਾਂ ਟੁੱਕਰ ਕਲੰਦਰਾਂ
(b) ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹੇਗੀ ਪਰ ਕੁੜਮਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਨਹੀਂ ਗਈ
(c) ਘੋੜੇ ਦੀ ਮੌਜ ਟੀਟਣੇ
(c) ਕਦੇਂ ਤੈੜੀਆ ਕਦੇਂ ਮੈਡੀਆਂ
9. 'ਬਾ' ਅਗੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਬਾਈ (b) ਬਾਹਰ (c) ਬਾਹੀ (d) ਬਾਇਜ਼ਤ
10. 'ੜ' ਪਿਛੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਵਿਹਲੜ (b) ਚਿੜ (c) ਧਾੜ (d) ਝੜ

ਉੱਤਰ

1.a 2.d 3.b 4.d 5.a 6.d 7.b 8.c 9.d 10.a

*****

FIREMAN 1ST OCT 2023

1. 'ਨਣਾਨ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਚੁਣੋ?
(a) ਨਨਾਣਾਂ (b) ਨਣਾਦਾ (c) ਨਣਾਨੇ (d) ਨਣਾਨਾ
2. ਛੁਪਣਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
(a) ਓਹਲੇ ਹੋਣਾ (b) ਲੁਕਣਾ (c) ਅਸਤ ਹੋਣਾ (d) ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ
3. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਧੇਅਕੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਚੁਣੋ?
ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।
(a) ਕਸਤੂਰੀ ਲਾਲ (b) ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ (c) ਬਣ (d) ਬਣ ਗਿਆ
4. ਛੱਤਾ ਉੱਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ। ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਛੱਤਾ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਹੈ?
(a) ਨਾਂਵ, ਬਹੁ ਵਚਨ (b) ਨਾਂਵ, ਇੱਕ ਵਚਨ
(c) ਪੜਨਾਂਵ, ਇੱਕ ਵਚਨ (d) ਪੜਨਾਂਵ, ਬਹੁ ,ਵਚਨ
5. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਕਿਹੜਾ ਅਗੇਤਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ਬਦਾ ਦੇ ਅਰਥ ਉਲਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
(a) ਉਪ (b) ਸੁ (c) ਹਮ (d) ਅਪ
6. ਹਰਫ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅੱਖਰ/ਵਰਨ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
(a) ਦੋਸ਼ (b) ਹਮਪੇਸ਼ਾ (c) ਪਾਖੰਡੀ (d) ਮਿੱਤਰਤਾ
7. ਮੁਹਵਰਾ (ਗਦੋਂ ਖੁਰਕਣੀ ਕਰਨਾ) ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ?
(a) ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨਾ (b) ਖੁਆਰ ਹੋਣਾ (c) ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਾ ਕਰਨਾ (d) ਬਹੁਤ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨਾ

8. 'ਕ' ਪਿਛੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?
   (a) ਕਲੰਕ (b) ਪਾਠਕ (c) ਸਾਕ (d) ਖਾਕ
9. ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਚੁਣੋ?
   (a) ਖਰਗੋਸ਼ (b) ਖ਼ਰਗੋਸ (c) ਖ਼ਰਗੋਸ਼ (d) ਖਰਗੋਸ਼
10. ਕੋਈ ਸਿਰਫ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀਆ-ਮਿੱਠੀਆ ਗੱਲਾ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹੱਥੋ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਵੇ?
   (a) ਸਜਰੀ ਨਾ ਬੇਹੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ
   (b) ਸਦਕੇ ਮਾਸੀ, ਘੁਮਾਈ ਮਾਮੀ, ਭਣੇਵਾ ਰੋਟੀ ਘਰ ਜਾ ਖਾਸੀ
   (c) ਬਾਬਾ ਮੋਇਆ, ਨਿਹਾਲਾ ਜੰਮਿਆ, ਫੇਰ ਤਰੇਹਾਂ ਦੇ ਤਰੈ
   (d) ਚੰਨ ਚੰਨਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ, ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੜ੍ਹਨ

ਉੱਤਰ

1.d 2. d 3. d 4. a 5. d 6. a 7. a 8. b 9. c 10. b

*****

UNIT - X

PUNJABI QUALIFYING EXAM SYLLABUS

(PART-A)

1. ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ
   ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।
2. ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ, ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
3. ਮੁਹਾਵਰੇ
4. ਅਖਾਣ
5. ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੇਦ
6. ਅਗੇਤਰ ਤੇ ਪਿਛੇਤਰ
7. ਲਿੰਗ ਬਦਲੋ
8. ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ
9. ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਿਖੋ।
10. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ।
11. ਅੰਕਾਂ, ਦਿਨਾਂ, ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ।
12. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
13. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
14. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ...ਤੀ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ, ਤੇ ਵੱਡ ਕੇ ਛਕੋ ਦੇ ਤਿੰਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਸੋਖਾ ਰਸਤਾ ...ਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਦੱਸਿਆ। ਉਹ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ...ਪਣਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣਾ ਪੀਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

- **ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ):** 1469 ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤੱਲਵੰਡੀ ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।
- **ਪਿਤਾ :** ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ (ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ)
- **ਮਾਤਾ :** ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੇਵੀ ਜੀ।
- **ਪਤਨੀ :** ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਦੇਵੀ ਜੀ।
- **ਭੈਣ :** ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ।
- **ਸੋਹਰਾ ਸਾਹਿਬ :** ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ (ਬਟਾਲਾ ਨਗਰ ਤੋਂ)
- **ਸੰਤਾਨ :** ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ।
- **ਸਮਕਾਲੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ :** ਬਾਬਰ (ਜੋ ਕਿ ਫਰਗਨਾ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ।)
- **ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ :** ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।)
- **ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ :** ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ,

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

1. ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ
2. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ।
3. ਸਿੱਧ ਗੋਸਿਟ।
4. ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ।
5. ਬਾਰਾਮਾਹ (ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ)
6. ਪੱਟੀ।
7. ਬਾਬਰ ਬਾਣੀ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ :

1. ਕਿਰਤ ਕਰੋ
2. ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਕੇ ਛੱਕੋ।

- **ਕੁੱਲ ਬਾਣੀ** – 974 ਸਲੋਕ ਸ਼ਬਦ।
- **ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ** – 1539 ਕਰਤਾਰਪੁਰ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ :

1. ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ : (1499 ਤੋਂ 1509)
2. ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ : (1510 ਤੋਂ 1515)
3. ਤੀਜੀ ਉਦਾਸੀ : (1515 ਤੋਂ 1517)
4. ਚੋਥੀ ਉਦਾਸੀ : (1517 ਤੋਂ 1521)

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ

ਇਹ ਸਿੱਖਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇਖੋ।

- **ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਜਨਮ)**– 1504 ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ।
- **ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ** – ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

- **ਪਿਤਾ :** ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ।
- **ਮਾਤਾ :** ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਜੀ।
- **ਪਤਨੀ :** ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ।
- **ਸੰਤਾਨ :** ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦਾਸੂ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਅਨੋਖੀ ਜੀ।
- **ਸਮਕਾਲੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ :** ਹਮਾਯੂ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ
- **ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ :** ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।)

ਨੋਟ – ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਸਰਤ ਲਈ ਮੱਲ ਅਖਾੜਾ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੁਸ਼ਤੀਆ ਘੋਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਨੋਟ – ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਹੈ।

- **ਕੁੱਲ ਬਾਣੀ :** 62 ਸਲੋਕ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਵਾਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਹੈ।

- **ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ :** 1552 ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਹ ਸਿੱਖਾ ਦੇ ਦਸਵੇ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਗਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਜੋ ਕਿਰਪਾ ਵੰਡਦੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬਾਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਖੋ।

- **ਪ੍ਰਕਾਸ਼ :** (ਜਨਮ)22 ਦਸੰਬਰ 1666 ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ।
- **ਪਿਤਾ :** ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।
- **ਮਾਤਾ :** ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ।
- **ਪਤਨੀ :** ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ 3 ਪਤਨੀਆਂ ਸਨ।

1. **ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ**

ਨੋਟ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੇਟਾ ਸੀ।(ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ)

2. **ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ-ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ।**

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੇਟੇ ਸੀ।(ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ)

3. **ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ**

(ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।)

ਬਾਦਸ਼ਾਹ : ਔਰਗਜੇਬ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ-1

ਨੋਟ - 1707 ਵਿੱਚ ਔਰਗਜੇਬ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਗੱਦੀ ਦੇ ਬੈਠਾ ਸੀ।

ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ :

1. **ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ** (ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਟਾਬ)
2. **ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ** (ਇਹ ਦੂਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਯੁਮਨਾ ਨਦੀਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ।

ਨੋਟ - ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਰਚਨਾਵਾਂ

1. ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ
2. ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ
3. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ
4. ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ
5. ਜ਼ਫਰਨਾਮਾਂ

ਨੋਟ - ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਔਰਗਜੇਬ ਨੂੰ ਖੱਤ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ **ਜਿੱਤ ਦੀ ਚਿੱਠੀ।** ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦੀਨੇ ਕਾਗੜ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨੋਟ - ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਫਾਰਸੀ ਸੀ।

6. ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ (ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਹੈ।)
7. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬੀਰ ਰੱਸੀ ਵਾਰ ਹੈ।)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ

ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ-ਖਾਲਸੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾ।

1. ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ (1688) ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਈ ਸੀ।

2. ਨਾਦੌਣ ਦੀ ਲੜਾਈ(1690) ਇਹ ਵੀ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।

ਨੋਟ– ਇਹ ਦੋ ਜੰਗਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1699 ਵਿੱਚ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸੀ।

ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜਾ ਪਿਆਰਿਆ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਿਆ ਸੀ।

1. ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ।
2. ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ।
3. ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।
4. ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ।
5. ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਜੰਗਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ---

(ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ)

1. **ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੜਾਈ (1701) :** ਇਹ ਵੀ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
2. **ਨਿਰਮੋਹ ਦੀ ਲੜਾਈ (1702):** ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
3. **ਬਸੋਲੀ ਦੀ ਲੜਾਈ(1702) :** ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
4. **ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਲੜਾਈ (1704):** ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਨੋਟ – ਇਸ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦਿਆਂ (ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿੰਦਾ ਨੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਜੱਲਾਦ ਸ਼ਾਸ਼ਲ ਬੇਘ ਅਤੇ ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਘ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੀ।

5. **ਸ਼ਾਹੀ ਟਿੱਬੀ ਦੀ ਲੜਾਈ (1704) :** ਵਿੱਚ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
6. **ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਲੜਾਈ (1704) :** ਵਿੱਚ ਔਰਗਜੇਬ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ।
7. **ਖਿਦਰਾਣਾ ਦੀ ਲੜਾਈ (1705) :** ਵਿੱਚ ਔਰਗਜੇਬ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ 40 ਸਿੰਘਾ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ 40 ਮੁਕਤਿਆ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ – ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ : ਅਕਤੂਬਰ 1708 ਨਾਦੇੜ ਵਿਖੇ।

ਨੋਟ – ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਲਾਕਾਤ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨਗੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ 5 ਤਖ਼ਤ

1. **ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ** – ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਨੋਟ – ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਤਖ਼ਤ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1609 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ।

2. **ਤਖ਼ਤ ਸ਼੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ** – ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ)

ਨੋਟ – ਇਸ ਤਖਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

3. **ਤਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ** – ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
4. **ਤਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ** – ਪਟਨਾ (ਬਿਹਾਰ)
5. **ਤਖਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ** – ਨਾਦੇੜ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰਾਂ)

ਟ- ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀਂ ਉਪਰ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਰੂਰੀ ਨੋਟ- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 3 ਤਖਤ ਹਨ।

ਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ, ਸਮਾਨ-ਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 215, 213 ਤੇ ਦੇਖੋ)

ਹਾਵਰੇ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 232 ਤੇ ਦੇਖੋ)

ਅਖਾਣ

ਅਖਾਣਾ ਦੇ ਨਿਯਮ: ਅਖਾਣ ਅਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਕੌਮੇਂ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਅਖਾਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: ਸੱਦੀ ਨਾ ਬੁਲਾਈ, ਮੈਂ ਲਾੜੇ ਦੀ ਤਾਈ।

1. **ਟਿੰਡ ਦਾਣੇ, ਘਰਾਟੀ ਸਾਈਆਂ,**

   a. ਝੂਠਾ ਬੰਦਾ　　b. ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਣਾ

   c. ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

2. **ਦਿੱਲ ਦੇ ਬਾਂਕੇ ਤੇ ਖੀਸੇ ਵਿੱਚ ਗਾਜਰਾਂ,**

   a. ਘੱਟ ਕੰਮ ਕਰਨਾ　　b. ਗੱਲਾ ਬਹੁਤ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਘੱਟ ਕਰਨਾ

   c. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

3. **ਜਿੱਥੇ ਵੇਖਾ ਤਵਾਂ ਪਰਾਤ, ਉੱਥੇ ਗਾਵਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ.....**

   a. ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਭੁੱਖਾ　　b. ਭੁੱਖਾ ਕੁੱਤਾ

   c. ਭੁੱਖਾ ਮਗਰਮੱਛ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

4. **ਦਾਲ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਕਾਲਾ,**

   a. ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ　　b. ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਣਾ

   c. ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਨੀ　　d. ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ

5. **ਛੱਜ ਤਾਂ ਬੋਲੇ ਛਾਨਨੀ ਕਿਓਂ ਬੋਲੇ,**

   a. ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢੇ　　b. ਕਿਸੇ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ

   c. ਕਿਸੇ ਚ ਕਮੀ ਕੱਢਣੀ　　d. ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਕੱਢਣਾ

6. **ਆਪਣੇ ਫਾਥੜੀਏ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਛੁਡਾਏ...**

   a. ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਪਵੇ　　b. ਪੰਗਾ ਲੈਣਾ

   c. ਕਿਸੇ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

7. **ਆਦਰ ਤੇਰੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਬਹਿਣਾ ਤੇਰੇ ਗਹਿਣੇ ਨੂੰ...**

   a. ਆਦਰ ਕਰਨਾ　　b. ਦੂਜਿਆ ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਕਰਕੇ ਆਦਰ ਕਰਨਾ

   c. ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

8. **ਔਲੇ ਦਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਕਹਿਆ ਬਾਅਦ 'ਚ ਪਤਾ ਚਲਦਾ...**

   a. ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਬਾਦ ਚ ਪਤਾ ਹੋਣਾ

   b. ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ

   c. ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

   d. ਕੋਈ ਨਹੀ.

9. **ਆਪ ਕਾਜ ਮਹਾ ਕਾਜ...**

   a. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਤੋ ਕਰਵਾਉਣਾ　　b. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

   c. ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਨਾ　　d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

10. **ਅੱਗੇ ਸੱਪ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਸੀਂਹ...**
a. ਦੋਵੇ ਪਾਸੇ ਖਤਰਾਂ ਹੋਣਾ b. ਖਤਰੇ
d. ਖਬਰ c. ਖਤਰਾ ਆਉਣਾ d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
11. **ਉਦਮ ਅੱਗੇ ਲੱਛਮੀ, ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ...**
a. ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ b. ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
c. ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੌਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
12. **ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਗਲੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਗੋ ਨਹੀ ਖਲੀ...**
a. ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹੇ
b. ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਹੋਵੇ
c. ਮੂਰਖ ਵਿਅਕਤੀ
d. ਕੋਈ ਨਹੀ.
13. **ਉਹ ਦਿਨ ਡੁੱਬਾ ਜੱਦ ਘੋੜੀ ਚੱੜਿਆ ਕੁੱਬਾ....**
a. ਵੇਲਾ ਇੰਨਸਾਨ
b. ਨਿੰਕਮਾ ਆਦਮੀ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੇ ਪਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ
c. ਮੂਰਖ ਤੇ ਵਿਹਲਾ ਇੰਨਸਾਨ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
14. **ਨਾਚ ਨਾ ਜਾਣੇ ਆਂਗਨ ਟੇਡਾ...**
a. ਕੰਮ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਆਵੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਜਿਆ 'ਚ ਕੱਢੇ
b. ਜਿਸਨੂੰ ਨੱਚਣਾ ਨਾ ਆਵੇ
c. ਨੱਚਣਾ ਸਿੱਖਣਾ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
15. **ਉੱਚੀ ਦੁਕਾਨ ਫਿੱਕਾ ਪਕਵਾਨ...**
a. ਭੈੜੀ ਦੁਕਾਨ
b. ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਾ ਨਾ ਉੱਤਰੇ
c. ਪੁਰਾਣੀ ਦੁਕਾਨ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
16. **ਅੰਨਾ ਵੰਡੇ ਰੇਵੜੀਆਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ...**
a. ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ
b. ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ
c. ਹਾਨੀ ਕਰਨੀ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
17. **ਅਕਲ੍ਹ ਦਾ ਅੰਨਾ ਗੰਢ ਦਾ ਪੂਰਾ...**
a. ਕੰਗਾਲ ਹੋਵੇ
b. ਬੇਸਮਝ ਹੋਵੇ
c. ਉਹ ਜੋ ਅਮੀਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬੇਸਮਝ ਹੋਵੇ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

18. **ਕਦੀ ਤੋਲਾ ਕਦੀ ਮਾਸਾ, ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੀ ਭਰਵਾਸਾ...**
    a. ਜਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਜਾਏ
    b. ਜੋ ਛੇਤੀ ਮਰ ਜਾਏ
    c. ਜਿਸ ਉਪਰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ
    d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
19. **ਕੁੱਕੜ ਖੇਹ ਉਡਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਝਾਟੇ ਪਾਏ...**
    a. ਘਟੀਆ ਬੰਦਾ
    b. ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਨਸਾਨ
    c. ਜਦੋ ਕੋਈ ਘੱਟੀਆ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਾਏ
    d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
20. **ਕੁੜਮ ਵਿਗੁੱਤਾ ਚੰਗਾ, ਗੁਆਂਢ ਵਿਗੁੱਤਾ ਮੰਦਾ...**
    a. ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲੈਣੀ
    b. ਗੁਆਂਢ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਲੈਣਾ
    c. ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਗੜੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਗੁਆਂਢ ਨਾਲ ਵਿਗੜੇ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ
    d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

(ਉੱਤਰ)

1. b 2. b 3. a 4. b 5. a 6. a 7. b 8. b 9. b
10. a 11. b 12. a 13. b 14. a 15. b 16. b 17. c 18. a 19. c 20. c

ਅਗੇਤਰ/ਪਿਛੇਤਰ

ਅਗੇਤਰ ਸ਼ਬਦ

1. ਉ (ਉੱਪਰ ਨੂੰ)	–	ਉਲੱਦਣਾ, ਉਲੰਘਣਾ,
2. ਉਪ (ਛੋਟਾ)	–	ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ, ਉਪ-ਨਾਮ, ਉਪ-ਮੰਤਰੀ, ਉਪ-ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ
3. ਉਨ (ਗਿਣਤੀ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਘੱਟ)	–	ਉਨਤਾਲੀ (ਉਨ-ਚਾਲੀ), ਉਨਾਹਠ), ਉਨਾਸੀ (ਉਨ+ਅੱਸੀ), ਉਨੰਜਾ , ਉਨੱਤੀ (ਉਨ ਲ ਤੀਹ)
4. ਉੱਚ (ਉੱਚਾ, ਵੱਡਾ)	–	ਉੱਚ-ਕੋਟੀ, ਉੱਚ-ਵਿੱਦਿਆ, ਉੱਚ-ਨਿਆਂਲਾ, ਉੱਚ-ਯੋਗਤਾ, ਉੱਚ-ਅਧਿਕਾਰੀ
5. ਅ (ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ)	–	ਅਕਹਿ, ਅਸਹਿ, ਅਜਿੱਤ, ਅਸਮਰਥ, ਅਸਫਲ, ਅਕਾਲ, ਅਿਸ਼ਵਾਸ, ਅਨਾਦ, ਅਜੂਨੀ, ਅਮੂਰਤ, ਅਹਿੱਲ, ਅਗਿਆਨੀ, ਅਖੰਡ, ਅਸੰਭਵ, ਅਚੱਲ
6. ਅਣ (ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ)	–	ਅਣਗਿਣਤ, ਅਣਥੱਕ, ਅਣਪਛਾਤਾ, ਅਣਡਿੱਠ, ਅਣਗਹਿਲੀ, ਅਣਹੋਂਦ, ਅਣਵਿਆਹਿਆ, ਅਣਚਾਹੀ, ਅਣਜਾਣ, ਅਨਪੜ੍ਹ, ਅਨੇਕ, ਅਨਹੋਣੀ
7. ਅਨ (ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ)	–	ਅਨਪੜ੍ਹ, ਅਨੇਕ, ਅਨਹੋਣੀ
8. ਅਤਿ (ਬਹੁਤ)	–	ਅਤਿਕਥਨੀ, ਅਤਿਅੰਤ, ਅਤਿਵਾਦ
9. ਅਪ (ਬੁਰਾ)	–	ਅਪਸ਼ਗਨ, ਅਪਮਾਨ, ਅਪੰਗ
10. ਸ (ਸਾਥ)	–	ਸਚਿੱਤਰ, ਸਫਲ, ਸਟੀਕ, ਸਕਾਰ

11. ਸੁ (ਚੰਗਾ) – ਸੁਸ਼ੀਲ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸੁਚੇਤ
12. ਸਹਿ (ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ) – ਸਹਿਪਾਠੀ, ਸਹਿਯੋਗ, ਸਹਿਕਾਰੀ
13. ਸਤਿ ਸਤ (ਸੱਚ) – ਸਤਿਨਾਮ, ਸਤਿਬਚਨ, ਸਤਿਯੁੱਗ
14. ਸਵੈ (ਆਪਣਾ) – ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ
15. ਸਮ (ਬਰਾਬਰ) – ਸਮਦਰਸ਼ੀ, ਸਮਕਾਲੀ, ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
16. ਸੰ (ਬਰਾਬਰ) – ਸੰਗਠਨ, ਸੰਜੋਗ, ਸੰਵਿਧਾਨ
17. ਸਰ (ਸਹਿਤ) – ਸਰਪੰਚ, ਸਰਗੁਣ, ਸਰਗਰਮ
18. ਹਮ (ਬਰਾਬਰ) – ਹਮਉਮਰ, ਹਮਦਰਦ
19. ਕ (ਬੁਰਾ) – ਕਪੁੱਤਰ, ਕਰੂਪ
20. ਕਮ (ਘੱਟ) – ਕਮਜਾਤ, ਕਮਜ਼ੋਰ, ਕਮਦਿਲ
21. ਕਲ (ਭੈੜਾ) – ਕਲਜੁਗ, ਕਲਜੋਗਣ, ਕਲਮੂੰਹਾਂ, ਕਲਰਾਜ
22. ਖੁਸ਼ (ਚੰਗਾ) – ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ, ਖੁਸ਼ਦਿਲ
23. ਗੈਰ (ਬਿਗਾਨਾ) – ਗੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ
24. ਗੁਰ (ਗੁਰੂ) – ਗੁਰਮੁਖ, ਗੁਮਤਿ, ਗੁਰਮੰਤਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ
25. ਚੁ (ਚਾਰ) – ਚੁਆਨੀ, ਚੁਰਸਤਾ, ਚੌਗਿਰਦਾ, ਚੁਫੇਰਾ, ਚੁਬਾਰਾ, ਚੁਪਹਿਰਾ
26. ਚੋ (ਚਾਰ) – ਚੋਕੜੀ, ਚੋਗੁਣਾ, ਚੋਪਾਇਆ
27. ਛਿ (ਛੇ) – ਛਿਮਾਹੀ
28. ਜਨ (ਲੋਕ) – ਜਨਸੰਖਿਆ
29. ਤ੍ਰੈ/ਤਿ (ਤਿੰਨ) – ਤਿਰੰਗਾ, ਤ੍ਰਿਕਾਲ, ਤ੍ਰਿਕੋਣ
30. ਦੁ (ਦੋ) – ਦੁਆਨੀ, ਦੁਪਹਿਰ, ਦੁਆਬਾ, ਦੁਨਾਲੀ
31. ਦੁਰ (ਬੁਰਾ) – ਦੁਰਘਟਨਾ, ਦੁਰਵਿਹਾਰ
32. ਦੂਰ (ਦੂਰੀ) – ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ,
33. ਨਿਰ (ਬਿਨਾਂ) – ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਲੇਪ, ਨਿਰਗੁਣ, ਨਿਰਦੋਸ਼, ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰੰਜਨ
34. ਪਰ (ਪਰਾਹਿਅਠਾ, ਦੂਜਾ) – ਪਰਦੇਸ਼, ਪਰਲੋਕ
35. ਪਰਮ (ਵੱਡਾ) – ਪਰਮਾਤਮਾ (ਪਰਮ-ਆਤਮਾ), ਪਰਮਾਨੰਦ
36. ਪਾਰ (ਪਰੇ) – ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਪਾਰਜਾਤ
37. ਬਹੁ (ਬਹੁਤ) – ਬਹੁਅਰਥਕ, ਬਹੁਗਿਣਤੀ, ਬਹੁਪਰਤੀ, ਬਹੁਮੰਤਵੀ
38. ਬਦ (ਬੁਰਾ) – ਬਦਕਿਸਮਤ, ਬਦਸੂਰਤ,
39. ਬੇ (ਬਿਨਾਂ) – ਬੇਕਸੂਰ, ਬੇਪਰਵਾਹ, ਬੇਜਾਨ, ਬੇਹਿਸਾਬ, ਬੇਸ਼ਰਮ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਬੇਔਲਾਦ
40. ਭੂ (ਜਮੀਨ) – ਭੂਚਾਲ, ਭੂਗੋਲ
41. ਮਹਾ (ਵੱਡਾ) – ਮਹਾਰਾਜਾ, ਮਹਾਤਮਾ, ਮਹਾਰਾਣੀ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ
42. ਲਾ (ਬਿਨਾਂ) – ਲਾਪਰਵਾਹ, ਲਾਸਾਨੀ, ਲਾਪਤਾ, ਲਾਜਵਾਬ, ਲਾਵਾਰਸ, ਲਾਇਲਾਜ
43. ਵਿ (ਬਿਨਾਂ) – ਵਿਕਾਰ, ਵਿਯੋਗ, ਵਿਚਾਰਾ, ਵਿਦੇਸ਼
44. ਵਿ (ਖਾਸ, ਬਹੁਤ) – ਵਿਗਿਆਨ, ਵਿਨਾਸ਼, ਵਿਰਾਟ, ਵਿਦਰੋਹ
45. ਸਹਿ – ਸਹਿਪਾਠੀ, ਸਹਿਜ

ਪਿਛੇਤਰ

1. ਓ (ੋ)	ਖਾਓ, ਰੁਕੋ, ਵਰਤੋ
2. ਓ (ਤੋਂ)	ਘਰੋਂ, ਜਲੰਧਰੋਂ, ਸਕੂਲੋਂ, ਬਾਹਰੋਂ
3. ਊ	ਰੋਂਦੂ, ਭੇਡੂ, ਲੋਟੂ, ਪੇਟੂ
4. ਅਈ	ਝਟਕਈ, ਸੁਰਮਈ
5. ਆਓ	ਵਿਖਾਓ, ਸੁਣਾਓ, ਲਿਆਓ, ਵਰਤਾਓ
6. ਆਈ	ਕੁੜਮਾਈ, ਇਕਾਈ, ਕਮਾਈ, ਲਿਖਾਈ
7. ਅੱਤਣ	ਕੁੜੱਤਣ (ਕੌੜਾ ਅੱਤਣ), ਪਿੱਲਤਣ
8. ਅਹਿਰਾ	ਇਕਹਿਰਾ (ਇੱਕਲਅਹਿਰਾ), ਕਛਹਿਰਾ, ਸੁਨਹਿਰਾ
9. ਆਕ	ਦੌੜਾਕ (ਦੌੜ ਲ ਆਕ), ਤੈਰਾਕ
10. ਆਨਾ	ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ (ਸ਼ੁਕਰ ਲ ਆਨਾ), ਗ਼ਾਲਮਾਨਾ, ਸਲਾਨਾ
11. ਆੜੀ	ਪਿਛਾੜੀ, ਦਿਹਾੜੀ
12. ਆਵਾ	ਚੜ੍ਹਾਵਾ, ਵਿਖਾਵਾ,
13. ਆਹਟ	ਘਬਰਾਹਟ, ਕੜਵਾਹਟ
14. ਆਰਥੀ	ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਖੋਜਾਰਥੀ, ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ, ਸੁਆਰਥੀ
15. ਆਕਾਰ	ਗੋਲਾਕਰ, ਸ਼ਾਹਕਾਰ,ਆਇਤਾਕਾਰ
16. ਆਚਾਰੀ	ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ
17. ਆਤਮਾ	ਜੀਵਾਤਮਾ
18. ਆਂਤ	ਸੁਖਾਂਤ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ
19. ਇਆਰ	ਘੁਮਿਆਰ, ਭਠਿਆਰ ਅੰਗਿਆਰ
20. ਇਆਰਾ	ਸੁਨਿਆਰਾ, ਸਚਿਆਰਾ,ਗਲਿਆਰਾ, ਅੰਗਿਆਰਾ
21. ਈਆ	ਤਨਖਾਹੀਆ, ਆੜ੍ਹਤੀਆ, ਦੁਆਬੀਆ, ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆ, ਘਟੀਆ
22. ਈਅਤ	ਇਨਸਾਨੀਅਤ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਹੈਵਾਨੀਅਤ
23. ਈਅਲ	ਸੜੀਅਲ, ਮਰੀਅਲ, ਅੜੀਅਲ
24. ਈਲਾ	ਅਣਖੀਲਾ, ਭੜਕੀਲਾ, ਜੁਸ਼ੀਲਾ, ਸ਼ਰਮੀਲਾ,ਰਸੀਲਾ, ਬਰਫੀਲਾ
25. ਏਲ	ਨਕੇਲ, ਧਕੇਲ
26. ਏਲੀ	ਹਥੇਲੀ, ਨਵੇਲੀ
27. ਏਤਰ	ਮੰਗੇਤਰ, ਵਧੇਤਰ, ਮਧੇਤਰ
28. ਏਰਾ	ਸਪੇਰਾ, ਲੁਟੇਰਾ, ਅਗਲੇਰਾ, ਬਥੇਰਾ
29. ਸ	ਖਟਾਸ, ਮਿਠਾਸ, ਭੜਾਸ
30. ਸਰ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਰਾਮਸਰ, ਕੌਲਸਰ
31. ਸਾਰ	ਸ਼ਰਮਸਾਰ, ਭੜਕਸਾਰ, ਹੰਢਣਸਾਲ, ਮਿਲਣਸਾਰ
32. ਸਾਜ਼	ਘੜੀਸਾਜ਼
33. ਸਤਾਨ	ਕਬਰਿਸਤਾਨ, ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਖਾਲਿਸਤਾਨ, ਰੇਗਿਸਤਾਨ
34. ਹਾਰ	ਭੁੱਲਣਹਾਰ
35. ਹਾਰਾ	ਲੱਕੜਹਾਰਾ

36. ਹੀਣ - ਰੂਪਹੀਣ

37. ਕਾਰ - ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਆਗਿਆਕਰ, ਚਿਤਰਕਾਰ, ਨਾਵਲਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਗੀਤਕਾਰ, ਮੂਰਤੀਕਾਰ, ਤਜਰਬੇਕਾਰ, ਖਪਤਕਾਰ, ਸ਼ਿਲਪਕਾਰ, ਚਮਤਕਾਰ, ਸਰਕਾਰ, ਅਦਾਕਾਰ

38. ਕਾਰੀ - ਗੁਣਕਾਰੀ, ਫੁਲਕਾਰੀ, ਅਹੰਕਾਰੀ, ਸਰਕਾਰੀ

39. ਕੁਸ਼ੀ - ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ, ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ

40. ਖਾਨਾ - ਯਤੀਮਖਾਨਾ, ਡਾਕਖਾਨਾ, ਦਵਾਖਾਨਾ, ਕਾਰਖਾਨਾ, ਪਟਵਾਰਖਾਨਾ

41. ਗਰ - ਬਾਜ਼ੀਗਰ, ਜਾਦੂਗਰ

42. ਗੀਰ - ਆਲਮਗੀਰ, ਜਹਾਂਗੀਰ, ਰਾਹਗੀਰ

43. ਗਰਦੀ - ਹਨੇਰਗਰਦੀ, ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ

44. ਘਰ - ਚਿੜੀਆ ਘਰ, ਅਜਾਇਬ ਘਰ, ਜੰਞ ਘਰ, ਜੋੜਾ ਘਰ, ਸੁਧਾਰ ਘਰ

45. ਚੀ - ਮਸ਼ਾਲਚੀ, ਤੋਪਚੀ, ਖਜਾਨਚੀ, ਨਿਸ਼ਾਨਚੀ

46. ਚਾਲ - ਭੇਡਚਾਲ, ਭੂਚਾਲ, ਹਾਲਚਾਲ

47. ਚਾਰੀ - ਕਰਮਚਾਰੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ

48. ਜਨਕ - ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ

49. ਣ - ਪੰਜਾਬਣ, ਪਾਪਣ, ਫੌਜਣ, ਗਿਆਨਣ, ਸੁਹਾਗਣ

50. ਣਾ - ਲਿਸ਼ਕਣਾ, ਤਿਲਕਣਾ, ਚ ਮਕਣਾ, ਪੀਣਾ

51. ਣੀ - ਕੁੜਮਣੀ, ਸੰਤਣੀ

52. ਤਾ - ਸਹਾਇਤਾ, ਸਮਾਨਤਾ, ਵੱਖਰਤਾ, ਸੱਭਿਅਤਾ, ਏਕਤਾ, ਭਿੰਨਤਾ, ਨਿਮਰਤਾ, ਸਫਲਤਾ

53. ਤਾਈ - ਸੂਰਮਤਾਈ, ਮੂਰਖਤਾਈ

54. ਤਰ - ਅਗੇਤਰ, ਪਿਛੇਤਰ, ਜਿਆਦਾਤਰ

55. ਤੰਤਰ - ਲੋਕਤੰਤਰ

56. ਦਾਨ - ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ, ਫੁੱਲਦਾਨ, ਖਾਨਦਾਨ

57. ਦਾਨ - ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ, ਨੇਤਰਦਾਨ, ਖ਼ੂਨਦਾਨ, ਯੋਗਦਾਨ

58. ਦਾਨੀ - ਸਾਬਣਦਾਨੀ, ਮੱਛਰਦਾਨੀ

59. ਦਾਇਕ - ਸੰਪਰਦਾਇਕ

60. ਦਾਰੀ - ਵਫਾਦਾਰੀ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਲੰਬੜਦਾਰੀ, ਠੇਕੇਦਾਰੀ, ਕਬੀਲਦਾਰੀ

61. ਦਾਰਨੀ - ਠਾਣੇਦਾਰਨੀ, ਠੇਕੇਦਾਰਨੀ, ਸਰਦਾਰਨੀ

62. ਧਰ - ਕਲਗੀਧਰ, ਮੁਰਲੀਧਰ

63. ਧਾਰ - ਖੰਡੇਧਾਰ, ਧੂੰਆਧਾਰ

64. ਨ - ਪੁਜਾਰਨ, ਭਿਖਾਰਨ, ਸਪੇਰਨ, ਪਟਵਾਰਨ

65. ਨ - ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ, ਦੌੜਨ

66. ਨੀ - ਮੋਰਨੀ, ਜਾਦੂਗਰਨੀ, ਜਥੇਦਾਰਨੀ, ਸਰਦਾਰਨੀ, ਸ਼ੇਰਨੀ, ਥਾਣੇਦਾਰਨੀ

67. ਨਾਕ – ਸ਼ਰਮਨਾਕ, ਦਰਦਨਾਕ, ਖੌਫਨਾਕ, ਹੌਲਨਾਕ, ਅਫਸੋਸਨਾਕ
68. ਨਾਮਾ – ਰਹਿਤਨਾਮਾ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਤਲਾਕਨਾਮਾ
69. ਪਤੀ – ਲੱਖਪਤੀ, ਕਰੋੜਪਤੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਅਰਬਪਤੀ
70. ਪਣ – ਘਟੀਆਪਣ, ਗੰਜਾਪਣ, ਕਾਹਲਾਪਣ
71. ਪਨ – ਬਚਪਨ, ਪਾਗਲਪਨ
72. ਪ੍ਰਸਤ – ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ, ਐਸ਼ਪ੍ਰਸਤ
73. ਪਾਲ – ਰਾਜਪਾਲ, ਮਹੀਪਾਲ
74. ਪਾਲਕ – ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ, ਨਿਆਪਾਲਕ, ਕਾਰਜਪਾਲਕ
75. ਬਾਜ – ਨੌਸਰਬਾਜ, ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ, ਗਤਕੇਬਾਜ
76. ਬਾਜੀ – ਧੋਖੇਬਾਜੀ, ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜੀ, ਗਤਕੇਬਾਜੀ, ਆਤਿਸ਼ਬਾਜੀ, ਸੌਦੇਬਾਜੀ
77. ਬਾਣੀ/ਵਾਣੀ – ਗੁਰਬਾਣੀ, ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ, ਜੱਗਬਾਣੀ, ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ
78. ਬੰਦ – ਹਥਿਆਰਬੰਦ, ਘੇਰਾਬੰਦ, ਤਾਲਾਬੰਦ, ਕਮਰਬੰਦ
79. ਬੰਦੀ – ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ
80. ਬਾਨ – ਬਾਗਬਾਨ, ਗਿਰੇਬਾਨ, ਦਰਬਾਨ, ਮੇਜਬਾਨ
81. ਮਾਲਾ – ਰਾਗਮਾਲਾ, ਵਰਨਮਾਲਾ
82. ਮੰਦ – ਅਹਿਸਾਨਮੰਦ ਸਿਹਤਮੰਦ
83. ਮਾਨ – ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ
84. ਲ – ਦਿਆਲ, ਜਿੰਦਲ, ਠੰਢਲ, ਦੰਦਲ
85. ਲਾ – ਅਗਲਾ, ਲਾਡਲਾ, ਸੁਆਦਲਾ, ਨੇੜਲਾ
86. ਲੂ – ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਝਗੜਾਲੂ, ਈਰਖਾਲੂ
87. ਵੰਤ – ਆਗਿਆਵੰਤ, ਸਤਵੰਤ, ਕੁਲਵੰਤ
88. ਵੰਦ – ਲੋੜਵੰਦ, ਸ਼ਕਲਵੰਦ
89. ਵਰ – ਜਾਨਵਰ, ਤਾਕਤਵਰ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ
90. ਵਾਦ – ਸਮਾਜਵਾਦ, ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ
91. ਵਾਲ – ਮਹੀਂਵਾਲ
92. ਵੀਰ/ਬੀਰ – ਦਾਨਵੀਰ, ਸੂਰਬੀਰ, ਮਹਾਂਵੀਰ
93. ੜ – ਪੱਗੜ, ਵਿਹਲੜ
94. ੜਾ – ਮਿਲਾਪੜਾ, ਚਰਖੜਾ
95. ੜੀ – ਬਾਲੜੀ, ਸੰਦੂਕੜੀ, ਛਾਬੜੀ, ਗੰਠੜੀ
96. ਸ਼ਾਲੀ – ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ, ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ, ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ
97. ਸ਼ੀਲ – ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ, ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ, ਘੁਲਣਸ਼ੀਲ
98. ਸ਼ਾਲਾ – ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ
99. ਸ਼ੁਦਾ – ਸ਼ਾਦੀਸ਼ੁਦਾ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਿਛੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਿਛੇਤਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

ਅੰਕਾਂ, ਦਿਨਾਂ, ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ

ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਗਿਣਤੀ—

1. ੧	2. ੨	3. ੩	4. ੪	5. ੫
6. ੬	7. ੭	8. ੮	9. ੯	10. ੧੦

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕ ਗਿਣਤੀ

1. ਇੱਕ	2. ਦੋ	3. ਤਿੰਨ	4. ਚਾਰ	5. ਪੰਜ
6. ਛੇ	7. ਸੱਤ	8. ਅੱਠ	9. ਨੌਂ	10. ਦਸ
11. ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ	12. ਬਾਰ੍ਹਾਂ	13. ਤੇਰਾਂ	14. ਚੌਦ੍ਹਾਂ	15. ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ
16. ਸੋਲ੍ਹਾਂ	17. ਸਤਾਰਾਂ	18. ਅਠਾਰਾਂ	19. ਉੱਨੀ	20. ਵੀਹ
21. ਇੱਕੀ	22. ਬਾਈ	23. ਤੇਈ	24. ਚੌਵੀ	25. ਪੱਚੀ
26. ਛੱਬੀ	27. ਸਤਾਈ	28. ਅਠਾਈ	29. ਉਨੱਤੀ	30. ਤੀਹ
31. ਇੱਕਤੀ	32. ਬੱਤੀ	33. ਤੇਤੀ	34. ਚੌਂਤੀ	35. ਪੈਂਤੀ
36. ਛੱਤੀ	37. ਸੈਂਤੀ	38. ਅਠੱਤੀ	39. ਉਨਤਾਲੀ	40. ਚਾਲੀ
41. ਇਕਤਾਲੀ	42. ਬਤਾਲੀ	43. ਤਰਤਾਲੀ	44. ਚੁਤਾਲੀ	45. ਪੰਤਾਲੀ
46. ਛਿਆਲੀ	47. ਸੰਤਾਲੀ	48. ਅੜਤਾਲੀ	49. ਉਨੰਜਾ	50. ਪੰਜਾਹ
51. ਇਕਵੰਜਾ	52. ਬਵੰਜਾ	53. ਤਰਵੰਜਾ	54. ਚੁਰੰਜਾ	55. ਪਚਵੰਜਾ
56. ਛਪੰਜਾ	57. ਸਤਵੰਜਾ	58. ਅਠਵੰਜਾ	59. ਉਨਾਹਠ	60. ਸੱਠ
61. ਇਕਾਹਠ	62. ਬਾਹਠ	63. ਤਰੇਂਹਠ	64. ਚੌਂਹਠ	65. ਪੈਂਹਠ
66. ਛਿਆਹਠ	67. ਸਤਾਹਠ	68. ਅਠਾਹਠ	69. ਉਨੱਤਰ	70. ਸੱਤਰ
71. ਇਕੱਤਰ	72. ਬਹੱਤਰ	73. ਤਿਹੱਤਰ	74. ਚੁਹੱਤਰ	75. ਪਝੱਤਰ

76. ਛਿਅੱਤਰ	77. ਸਤੱਤਰ	78. ਅਠੱਤਰ	79. ਉਨਾਸੀ	80. ਅੱਸੀ
81. ਇਕਿਆਸੀ	82. ਬਿਆਸੀ	83. ਤਰਿਆਸੀ	84. ਚੁਰਾਸੀ	85. ਪਚਾਸੀ
86. ਛਿਆਸੀ	87. ਸਤਾਸੀ	88. ਅਠਾਸੀ	89. ਉਣਾਨਵੇਂ	90. ਨੱਬੇ
91. ਇਕੱਨਵੇਂ	92. ਬਾਨਵੇ	93. ਤਰਿਆਨਵੇਂ	94. ਚੁਰਾਨਵੇਂ	95. ਪਚਾਨਵੇਂ
96. ਛਿਆਨਵੇ	97. ਸਤਾਨਵੇਂ	98. ਅਠਾਨਵੇਂ	99. ਨੜਿੱਨਵੇਂ	100. ਸੌ

ਨੋਟ: ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ **ਇੱਕ ਘੜੀ** 24 ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪਹਿਰ **ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ** ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇਖੋ—

1. Sunday ਐਤਵਾਰ (ਰਵੀਵਾਰ)
2. Monday ਸੋਮਵਾਰ
3. Tuesday ਮੰਗਲਵਾਰ
4. Wednesday ਬੁੱਧਵਾਰ
5. Thursday ਵੀਰਵਾਰ
6. Friday ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ
7. Saturday ਸ਼ਨੀਵਾਰ, ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ

ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

(i) ਚੇਤ
(ii) ਵੈਸਾਖ
(iii) ਜੇਠ
(iv) ਹਾੜ
(v) ਸਾਵਣ
(vi) ਭਾਦੋਂ
(vii) ਅੱਸੂ
(viii) ਕੱਤਕ
(ix) ਮੱਘਰ
(x) ਪੋਹ
(xi) ਮਾਘ
(xii) ਫੱਗਣ

ਆਨਾ ਕਰੰਸੀ : ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਚਾਰ ਆਨੇ- ਚੁਆਨੀ   ਅੱਠ ਆਨੇ- ਅਠੰਨੀ   ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਆਨੇ- ਰੁਪਿਆ

10 ਗ੍ਰਾਮ- 1 ਤੋਲਾ   ਸੇਰ ਦਾ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ- 2 ਤੋਲੇ (ਸਰਸਾਹੀ)

ਨੋਟ:

- ਲਿੰਗ ਪੁਲਿੰਗ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 218 ਤੇ ਦੇਖੋ)
- ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 211 ਤੇ ਦੇਖੋ)
- ਵਾਕ ਬੋਧ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 227 ਤੇ ਦੇਖੋ)
- ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 239-267)
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 90-112)
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (ਪੰਨਾ ਨੰ: 112-156)

Translation English to Punjabi

1. Abstain
2. Abuse - ਪਰਹੇਜ਼
3. Accident - ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ
4. Accomplish - ਦੁਰਘਟਨਾ
5. Accord - ਪੂਰਾ
6. Account - ਸਮਝੌਤਾ, ਸੰਧੀ
7. Accused - ਲੇਖਾ
8. Achievement - ਆਰੋਪੀ
9. Acknowledgement - ਪ੍ਰਾਪਤੀ
10. Act - ਰਸੀਦ
11. Action - ਕਾਰਵਾਈ
12. Actor - ਕਾਰਵਾਈ
13. Actress - ਅਦਾਕਾਰ
14. Ad - ਅਭਿਨੇਤਰੀ
15. Add - ਵਿਗਿਆਪਨ
16. Additional - ਜੋੜੋ
17. Adequate - ਵਾਧੂ
18. Adjustment - ਉਚਿਤ
19. Administration - ਵਿਵਸਥਾ
20. Admission - ਪ੍ਰਬੰਧਕ
21. Adolescence - ਦਾਖਲਾ
22. Advocate - ਕਿਸ਼ੋਰ ਉਮਰ
23. Affair - ਵਕੀਲ
24. Affect - ਮਾਮਲਾ
25. Afraid - ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ
26. Afternoon - ਡਰ
27. Again - ਦੁਪਿਹਰ
28. Against - ਦੁਬਾਰਾ
29. Agenda - ਵਿਰੁੱਧ
30. Aggressive - ਕਾਰਜ ਸੂਚੀ
31. Agree - ਹਮਲਾਵਰ/ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ
32. Agriculture - ਸਹਿਮਤ
33. Aid - ਖੇਤੀਬਾੜੀ
34. Aide - ਸਹਾਇਤਾ/ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਮਦਦ
35. Aim - ਸਹਾਇਕ
36. Alert - ਉਦੇਸ਼/ ਟੀਚਾ
37. Alive - ਸਾਵਧਾਨ
38. Alliance - ਜਿੰਦਾ

- ਗਠਜੋੜ

	Allowance	-	ਭੱਤਾ
39.	Ally	-	ਸਹਿਯੋਗੀ
40.	Alone	-	ਇਕੱਲਾ
41.	Along	-	ਇਕੱਲਾ
42.	Although	-	ਹਾਲਾਂਕਿ
43.	Ambassador	-	ਰਾਜਦੂਤ
44.	Amendment	-	ਸੋਧ
45.	Among	-	ਵਿਚਕਾਰ
46.	Amount	-	ਰਕਮ
47.	Ancient	-	ਪ੍ਰਾਚੀਨ
48.	Andorcement Number	-	ਪਿੱਠ ਅੰਕਣ ਨੰਬਰ
48.a	Anger	-	ਗੁੱਸਾ
49.	Angry	-	ਗੁੱਸਾ
50.	Announce	-	ਘੋਸ਼ਣਾ
51.	Anxiety	-	ਚਿੰਤਾ
52.	Application	-	ਅਰਜੀ
53.	Appoint	-	ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨਾ
54.	Appointment	-	ਮੁਲਾਕਾਤ
55.	Approach	-	ਪਹੁੰਚ
56.	Approval	-	ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ
57.	Approximately	-	ਲਗਭੱਗ
58.	Area	-	ਖੇਤਰ
59.	Argument	-	ਦਲੀਲ
60.	Armed	-	ਹਥਿਆਰਬੰਦ
61.	Army	-	ਫੌਜ
62.	Arrange	-	ਪ੍ਰਬੰਧ
63.	Arrears	-	ਬਕਾਇਆ
64.	Arrest	-	ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ
65.	Arrival	-	ਆਗਮਾਨ
66.	Arrow	-	ਤੀਰ
67.	Article	-	ਲੇਖ
68.	Artistic	-	ਕਲਾਤਮਕ
69.	Assistant staff	-	ਸਹਾਇਕ ਅਮਲਾ
70.	Assistant	-	ਸਹਾਇਕ
71.	Assume	-	ਮੰਨਣਾ
72.	Assure	-	ਭਰੋਸਾ
73.	Atmosphere	-	ਵਾਤਾਵਰਣ
74.	Attach	-	ਨੱਥੀ ਕਰਨਾ
75.	Attempt	-	ਕੋਸ਼ਿਸ਼
76.	Attend	-	ਹਾਜਰ ਹੋਣਾ

78. Attendance - ਹਾਜ਼ਰੀ
79. Attention - ਧਿਆਨ
80. Attested - ਤਸਦੀਕ
81. Attract - ਆਕਰਸ਼ਿਤ
82. Auction - ਨਿਲਾਮੀ
83. Audit - ਲੇਖਾ-ਪੜਤਾਲ
84. Authorities - ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਰਗ
85. Authority - ਅਧਿਕਾਰ
86. Autobiography - ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ, ਆਤਮ ਕਥਾ
87. Available - ਉਪਲਬਧ
88. Awareness - ਜਾਗਰੂਕਤਾ
89. Awful - ਭਿਆਨਕ
90. Background - ਪਿਛੋਕੜ
91. Balance - ਸੰਤੁਲਨ
92. Balance - ਬਕਾਇਆ ਬਾਕੀ
93. Balanced - ਸੰਤੁਲਨ
94. Bankrupt - ਦਿਵਾਲ਼ੀਆ
95. Barrier - ਰੁਕਾਵਟ
96. Base Coin - ਖੋਟਾ ਸਿੱਕਾ
97. Basic-Pay - ਮੂਲ ਵੇਤਨ, ਮੂਲ ਤਨਖ਼ਾਹ
98. Basket - ਟੋਕਰੀ
99. Battle - ਲੜਾਈ, ਯੁੱਧ
100. Bear - ਰਿੱਛ
101. Bell - ਘੰਟੀ
102. Bias - ਪੱਖਪਾਤ
103. Bibliography - ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ
104. Bilingualist - ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ
105. Bill - ਬੀਚਕ, ਬਿੱਲ
106. Billion - ਅਰਬ
107. Billion - ਅਰਬ
108. Biography - ਜੀਵਨੀ
109. Biological - ਜੈਵਿਕ
110. Biological - ਜੈਵਿਕ
111. Bird - ਪੰਛੀ
112. Birth - ਜਨਮ
113. Bite - ਕੱਟਣਾ
114. Blanket - ਕੰਬਲ
115. Board - ਫੱਟੀ
116. Boom - ਉਛਾਲ
117. Borrow - ਉਧਾਰ

Botany - ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨ
118. Bowl - ਕਟੋਰਾ
119. Branch - ਸ਼ਾਖਾ
120. Branch - ਸ਼ਾਖਾ
121. Breast - ਛਾਤੀ
122. Breath - ਸਾਹ
123. Brest - ਛਾਤੀ
124. Brief - ਸੰਖੇਪ
125. Broad - ਵਿਆਪਕ
126. Buffalo - ਮੱਝ
127. Bull - ਝੋਟਾ
128. Bullet - ਗੋਲੀ
129. Bureaucracy - ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ
130. Butter - ਮੱਖਣ
131. Calculate - ਗਣਨਾ
132. Calculation - ਹਿਸਾਬ
133. Calligraphy - ਸੁਲੇਖ
134. Campaign - ਮੁਹਿੰਮ
135. Capital - ਰਾਜਧਾਨੀ/ ਪੂੰਜੀ ਸਰਮਾਇਆ, ਪੂੰਜਵਾਦ
136. Car - ਗੱਡੀ
137. Cash book - ਰੋਕੜ ਵਹੀ
138. Cash memo - ਨਕਦ ਰਸੀਦ
139. Cash - ਨਕਦ
140. Cashier - ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ
141. Catalogue - ਸੂਚੀ
142. Category - ਸ਼੍ਰੇਣੀ
143. Census - ਜਨ-ਗਣਨਾ
144. Ceremony - ਰਸਮ
145. Challenge - ਚੁਣੌਤੀ
146. Champion - ਜੇਤੂ
147. Change - ਤਬਦੀਲੀ
148. Chapter - ਅਧਿਆਇ
149. Character - ਚਰਿੱਤਰ, ਆਚਰਣ, ਕਿਰਦਾਰ
150. Charity - ਦਾਨ
151. Cheese - ਪਨੀਰ
152. Chemical - ਰਸਾਇਣਿਕ
153. Child - ਬੱਚਾ
154. Childhood - ਬਚਪਨ
155. Chronology - ਕਾਲ-ਕ੍ਰਮ
156. Circle - ਚੱਕਰ

158.	Circumstances	-	ਹਾਲਾਤ
159.	Citation	-	ਸੋਭਾ ਪੱਤਰ
160.	Citizen	-	ਨਾਗਰਿਕ
161.	Citizenship	-	ਨਾਗਰਿਕਤਾ
162.	Civilization	-	ਸੱਭਿਅਤਾ
163.	CL (Casual Leave)	-	ਇਤਫ਼ਾਕੀਆ ਛੁੱਟੀ, ਅਚੇਤਨ ਛੁੱਟੀ
164.	Claim	-	ਦਾਅਵਾ
165.	Clarification	-	ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ
166.	Clean	-	ਸਾਫ
167.	Climate	-	ਜਲਵਾਯੂ
168.	Climb	-	ਚੜ੍ਹਨਾ
169.	Clock	-	ਘੜੀ
170.	Cloud	-	ਬੱਦਲ
171.	Clue	-	ਸੁਰਾਗ
172.	Clue	-	ਸੁਰਾਗ
173.	Cluster	-	ਸਮੂਹ
174.	Classification	-	ਵਰਗੀਕਰਨ
175.	Coaches	-	ਡੱਬੇ
176.	Coffee	-	ਕਾਫੀ
177.	Colleague	-	ਸਹਿਯੋਗੀ
178.	Collective	-	ਸਮੂਹ
179.	Colony	-	ਬਸਤੀ
180.	Colour	-	ਰੰਗ
181.	Colourful	-	ਰੰਗਲਾ
182.	Comment	-	ਟਿੱਪਣੀ
183.	Comment	-	ਟਿੱਪਣੀ
184.	Commitment	-	ਵਚਨਬੱਧਤਾ
185.	Communication	-	ਸੰਚਾਰ
186.	Compensation	-	ਮੁਆਵਜ਼ਾ
187.	Competitive	-	ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ
188.	Compile	-	ਸੰਪਾਦਨ, ਇਕੱਠਾ
189.	Complaint	-	ਸ਼ਿਕਾਇਤ
190.	Complicated	-	ਗੁੰਝਲਦਾਰ
191.	Composition	-	ਰਚਨਾ
192.	Concave Lense	-	ਅਵਤਲ ਦਰਪਣ
193.	Concept	-	ਸੰਕਲਪ
194.	Conclusion	-	ਸਿੱਟਾ
195.	Condition	-	ਹਾਲਤ
196.	Conflict	-	ਸੰਘਰਸ਼
197.	Congratulation	-	ਵਧਾਈ

198. Conjunction - ਯੋਜਕ
199. Consciousness - ਚੇਤਨਾ
200. Consequences - ਨਤੀਜੇ
201. Conservation - ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ
202. Consonant - ਵਿਅੰਜਨ
203. Contemporary - ਸਮਕਾਲੀ
204. Contingency - ਅਚਾਨਕੀ ਫੁਟਕਲ
205. Conversation - ਗੱਲ-ਬਾਤ
206. Convex Lense - ਉੱਤਲ ਦਰਪਣ
207. Conveyance-allowance - ਸਵਾਰੀ ਭੱਤਾ
207.a Concerned - ਸੰਬੰਧਿਤ
207.b Conscious - ਚੇਤੰਨ
207.c Constitution - ਸੰਵਿਧਾਨ
208. Copy - ਨਕਲ
209. Corrigendum - ਸ਼ੁੱਧੀ ਪੱਤਰ
210. Cost - ਲਾਗਤ
211. Cow - ਗਾਂ
212. Creature - ਪ੍ਰਾਣੀ
213. Critical - ਨਾਜ਼ੁਕ
214. Criticism - ਆਲੋਚਨਾ
215. Crop - ਫਸਲ
216. Crowed - ਭੀੜ
217. Crying - ਰੋਣਾ
218. Curious - ਉਤਸੁਕ
219. Currency - ਰੁਪਿਆ
220. Curriculum - ਪਾਠਕ੍ਰਮ
221. Custom - ਪ੍ਰਥਾ
221a Crazy - ਜੱਬਲ, ਕਮਲਾ, ਕਮਲੀ
222. DA (Dearness allowance) - ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ
223. Dagger - ਖੰਜਰ
224. Daily wage - ਦਿਹਾੜੀ
225. Damage - ਨੁਕਸਾਨ/ਹਰਜਾਨਾ
226. Dangerous - ਖਤਰਨਾਕ
227. Dare - ਹਿੰਮਤ
228. Dark - ਗੂੜ੍ਹਾ
229. Dealing Assistant - ਮਿਸਲ ਸਹਾਇਕ
230. Definition - ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
231. Democracy - ਲੋਕਤੰਤਰ
232. Department - ਵਿਭਾਗ, ਮਹਿਕਮਾ
233. Departure - ਰਵਾਨਗੀ

234. Depression - ਉਦਾਸੀ
235. Deputy Director - ਉਪ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ
236. Describe - ਵਿਆਖਿਆ
237. Desert - ਮਾਰੂਥਲ
238. Designation - ਅਹੁਦਾ
239. Desire - ਇੱਛਾ
240. Detail - ਵੇਰਵਾ
241. Dialogue - ਗੱਲਬਾਤ
242. Dimension - ਮਾਪ
243. Director - ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ
244. Disaster - ਤਬਾਹੀ
245. Discipline - ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ
246. Discovery - ਖੋਜ
247. Discretionary - ਅਖ਼ਤਿਆਰੀ
248. Discrimination - ਵਿਤਕਰਾ
249. Dismiss - ਖਾਰਜ
250. Dispute - ਵਿਵਾਦ
251. District - ਜਿਲ੍ਹਾ
252. Divorce - ਤਲਾਕ
252a. Distinguish - ਫ਼ਰਕ ਕਰੋ
253. Documents - ਦਸਤਾਵੇਜ
254. Dominant - ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ
255. Door - ਦਰਵਾਜ਼ਾ
256. Draft - ਖਰੜਾ
257. Drama - ਨਾਟਕ
258. Dress - ਪਹਿਰਾਵਾ
259. Dynasty - ਵੰਸ਼
260. Establishment Branch - ਅਮਲਾ ਸ਼ਾਖਾ
261. Earned Leave - ਕਮਾਈ ਛੁੱਟੀ, ਹੱਕੀ ਛੁੱਟੀ
262. Earnings - ਕਮਾਈ
263. Economic - ਆਰਥਿਕ
264. Editor - ਸੰਪਾਦਕ
265. Election - ਚੋਣ
266. Element - ਤੱਤ
267. Eligibility - ਯੋਗਤਾ, ਪਾਤਰਤਾ
267.a Endorsement - ਪਿੱਠ ਅੰਕਣ ਨੰ
268. Embezzlement - ਗ਼ਬਨ
269. Emergency - ਅਪਾਤਕਾਲੀਨ
270. Emotion - ਭਾਵਨਾ
271. Employee - ਕਰਮਚਾਰੀ

272.	Employer	-	ਮਾਲਕ
273.	Employment	-	ਰੋਜ਼ਗਾਰ
274.	Endorsement	-	ਪਿਠ-ਅੰਕਣ ਨੰ:-
275.	Endorsement	-	ਪਿੱਠਅੰਕਣ ਨੰਬਰ
276.	Energy	-	ਊਰਜਾ
277.	Enquiry	-	ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ
278.	Entertainment	-	ਮਨੋਰੰਜਨ
279.	Entrance	-	ਪਰਵੇਸ਼
280.	Enter	-	ਦਾਖਲ
280.a	Entry	-	ਇੰਦਰਾਜ਼
281.	Episode	-	ਪ੍ਰਸੰਗ
282.	Equipment	-	ਉਪਰਕਣ
283.	Essential	-	ਲਾਜ਼ਮੀ
284.	Establishment officer	-	ਅਮਲਾ ਅਫ਼ਸਰ
285.	Establishment	-	ਅਮਲਾ/ ਸਥਾਪਨਾ
286.	Estimate	-	ਅਨੁਮਾਨ
287.	Evaluate	-	ਪੜਤਾਲ
288.	Evaluation	-	ਮੁਲਾਂਕਣ
289.	Events	-	ਸਮਾਗਮ
290.	Evidence	-	ਸਬੂਤ
291.	Examination	-	ਇਮਤਿਹਾਨ
292.	Examine	-	ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ
293.	Example	-	ਉਦਾਹਰਣ
293.a	Exclusiveness	-	ਨਵੇਕਲਾਪਣ
294.	Executive	-	ਕਾਰਜਕਾਰੀ
295.	Exit	-	ਨਿਕਾਸ, ਬਾਹਰ
296.	Experience	-	ਅਨੁਭਵ
297.	Explanation	-	ਵਿਆਖਿਆ
298.	Explanation	-	ਵਿਆਖਿਆ
299.	Factory	-	ਕਾਰਖਾਨਾ
300.	Facts	-	ਤੱਥ
300.a	Faded	-	ਫਿੱਕਾ
301.	Fair	-	ਮੇਲਾ
302.	Fantasy	-	ਕਲਪਨਾ
303.	Fate	-	ਕਿਸਮਤ
304.	Fate	-	ਕਿਸ਼ਤ
305.	Figure	-	ਚਿੱਤਰ/ਅਕਾਰ
306.	File	-	ਮਿਸਲ
307.	Financial Year	-	ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ
308.	Financial	-	ਵਿੱਤੀ

309. For Strict Compliance	-	ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਪਾਲਣਾ
310. Fortnightly	-	ਅੱਧਮਾਸਿਕ
311. Forward	-	ਅੱਗੇ
312. Foundation	-	ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ
313. Freedom	-	ਅਜ਼ਾਦੀ
314. From	-	ਵੱਲੋਂ
315. Gesture	-	ਸੰਕੇਤ
316. Ghost	-	ਭੂਤ
317. Girlfriend	-	ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ
318. Glad	-	ਖੁਸ਼
319. Goal	-	ਟੀਚਾ
320. Golden	-	ਸੁਨਹਿਰੀ
321. Government	-	ਸਰਕਾਰ
322. Governor	-	ਰਾਜਪਾਲ
323. Grain	-	ਅਨਾਜ
324. Grant-aid	-	ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ
325. Grave	-	ਕਬਰ
326. Guest	-	ਮਹਿਮਾਨ
327. Guilty	-	ਦੋਸ਼ੀ
328. Hate	-	ਨਫਰਤ
329.a Hair	-	ਵਾਲ਼
329. Head of account	-	ਲੇਖੇ ਦੀ ਮੱਦ
330. Head office	-	ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ
331. Hearing	-	ਸੁਣਵਾਈ
332. Heaven	-	ਸਵਰਗ
333. Hell	-	ਨਰਕ
334. Hinder	-	ਰੋਕਣਾ
335. Hindrance	-	ਰੁਕਾਵਟ
336. Holy	-	ਪਵਿੱਤਰ
337. Holytank water	-	ਸਰੋਵਰ ਸਾਹਿਬ
338. Honor	-	ਸਨਮਾਨ
339. Honorarium	-	ਮਾਣ-ਭੇਟਾ
339.a Inheritance	-	ਵਿਰਾਸਤ
340. Important	-	ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ
341. Incidental Charges	-	ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਖਰਚੇ
342. Increment	-	ਤਰੱਕੀ ਵਾਧਾ
343. Infant	-	ਬਾਲ
344. Inflation	-	ਮਹਿੰਗਾਈ
345. Information	-	ਸੂਚਨਾ
346. Initial Pay	-	ਆਰੰਭਿਕ ਤਨਖ਼ਾਹ

347. Innocent - ਨਿਰਦੋਸ਼
348. Inspire - ਪ੍ਰੇਰਣਾ
349. Instruction - ਹਦਾਇਤ
350. Insurance - ਬੀਮਾ
351. Intention - ਇਰਾਦਾ
352. Interest - ਵਿਆਜ
353. Interjection - ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ
354. Interpret - ਵਿਆਖਿਆ
354.a Introvert - ਅੰਤਰਮੁਖੀ
355 Intensity - ਤੀਬਰਤਾ
355.a Into Force - ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ
356. Investigate - ਪੜਤਾਲ
357. Investigation - ਜਾਂਚ
358. Invigilator - ਨਿਗਰਾਨ
359. Isolation - ਇਕੱਲਤਾ, ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ
360. Jewish - ਯਹੂਦੀ
361. Job - ਨੌਕਰੀ
362. Joining Report - ਹਾਜ਼ਰੀ ਰਿਪੋਰਟ
363. Journalist - ਪੱਤਰਕਾਰ
364. Joy - ਆਨੰਦ
365. Judiciary - ਨਿਆਪਾਲਿਕਾ
366. Justification - ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ
367. Key - ਕੁੰਜੀ
368. Knife - ਚਾਕੂ
369. Knowledge - ਗਿਆਨ
370. Lap - ਗੋਦੀ
371. Laughing - ਹੱਸਣਾ
372. Legacy - ਵਿਰਾਸਤ
373. Legacy - ਵੰਸ਼, ਵਿਰਾਸਤ
374. Lipstick - ਸੁਰਖੀ
375. Loss - ਨੁਕਸਾਨ
376. Love - ਪਿਆਰ
377. Lover - ਪ੍ਰੇਮੀ
378. Mad - ਪਾਗਲ
379. Maintenance allowance - ਨਿਰਬਾਹ ਭੱਤਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭੱਤਾ
380. Maintenance - ਦੇਖਭਾਲ
381. Maker - ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ
382. Management - ਪ੍ਰਬੰਧਨ
383. Manufacturer - ਨਿਰਮਾਤਾ
384. Manufacturing - ਨਿਰਮਾਣ

385. Material - ਸਮੱਗਰੀ
386. Meal - ਭੋਜਨ
387. Mechanism - ਵਿਧੀ
388. Memorandum - ਯਾਦ ਪੱਤਰ
389. Miscellaneous - ਫੁਟਕਲ
390. Modification - ਸੋਧ ਤਰਮੀਮ
391. Monastery - ਮੱਠ
392. Money - ਪੈਸਾ
393. Monitor - ਨਿਗਰਾਨੀ
394. Non-official - ਗ਼ੈਰਸਰਕਾਰੀ
395. Moral - ਨੈਤਿਕ
396. Movement - ਅੰਦੋਲਨ
397. Multicolour - ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ
398. Mutation - ਇੰਤਕਾਲ
399. Necessary action - ਲੁੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ
400. Necessary - ਜ਼ਰੂਰੀ
401. Nominated - ਨਾਮਜ਼ਦ
402. Notice - ਧਿਆਨ
403. Notification - ਸੂਚਨਾ
404. Noun - ਨਾਂਵ
405. Nuclear - ਪਰਮਾਣੂ
406. Object - ਵਸਤੂ
407. Obligation - ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ
408. Observation - ਨਿਰੀਖਣ
409. Observation - ਨਿਰੱਖਣ
410. Offense - ਅਪਰਾਧ
411. Office - ਦਫ਼ਤਰ
412. Pact/treaty - ਸੰਧੀ, ਸਮਝੌਤਾ
413. Participant - ਭਾਗੀਦਾਰ
414. Participate - ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ
415. Passion - ਜਨੂੰਨ ਜਜ਼ਬਾ
416. Passion - ਜਨੂੰਨ
417. Passionate - ਭਾਵੁਕ
418. Path - ਮਾਰਗ
419. Patience - ਧੀਰਜ
420. Payment - ਭੁਗਤਾਨ
421. Peace - ਸ਼ਾਂਤੀ
422. Pending - ਵਿਲੰਬਿਤ, ਅਧੂਰਾ
423. Perception - ਧਾਰਨਾ
424. Perhaps - ਸ਼ਾਇਦ

425. Personal File - ਨਿੱਜੀ ਮਿਸਲ
426. Plan - ਯੋਜਨਾ
427. Plateau - ਪਠਾਰ
428. Post - ਅਸਾਮੀ
429. Poverty - ਗਰੀਬੀ
430. Practical - ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ
431. Preamble - ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ
432. Preamble - ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ
433. Preposition - ਸਬੰਧਕ
434. Prescribed - ਨਿਰਧਾਰਿਤ
435. Primary colour - ਲਾਲ, ਨੀਲਾ, ਪੀਲਾ
436. Principle - ਸਿਧਾਂਤ/ਮੂਲ
437. Printing Press - ਛਾਪਾਖਾਨਾ
438. Probation - ਅਜ਼ਮਾਇਸ, ਪਰਖ
439. Profit - ਨਫਾ
440. Promotion - ਤਰੱਕੀ / ਪੱਦ ਨਿਯੁਕਤ
441. Pronoun - ਪੜਨਾਂਵ
441.a Prorogation - ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ
442. Public works Department (PWD) - ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ
443. Publication - ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
444. Punctuation - ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ
445. Rainbow - ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ
446. Recommend - ਸਿਫਾਰਿਸ਼
447. Recruitment - ਭਰਤੀ
448. Recurring - ਆਵਰਤੀ
449. Reference - ਹਵਾਲਾ
450. Reflection - ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ
451. Reform - ਸੁਧਾਰ
452. Refuse - ਇਨਕਾਰ
453. Regime - ਸ਼ਾਸਨ
454. Region - ਹਲਕਾ
455. Regretted - ਖਿਮਾ
456. Reinstatement - ਬਹਾਲੀ
457. Relieved - ਭਾਰ ਮੁਕਤ, ਫਾਰਗ
458. Religion - ਧਰਮ
459. Remuneration - ਮਿਹਨਤਾਨਾ, ਤਨਖ਼ਾਹ
460. Re-organization - ਪੁਨਰਗਠਨ
461. Researcher - ਖੋਜਕਾਰ
462. Reservation - ਰਾਂਖਵਾਂਕਰਨ

463. Reserve - ਰਾਖਵੀਂ
464. Resignation - ਤਿਆਗ ਪੱਤਰ
465. Resolution - ਮਤਾ
466. Result - ਨਤੀਜਾ
467. Revenue - ਆਮਦਨੀ
468. Revolution - ਕ੍ਰਾਂਤੀ
469. Risk - ਖਤਰਾ
470. Role - ਭੂਮਿਕਾ
471. Roof - ਛੱਤ
472. Rough - ਕੱਚਾ
473. Saint - ਸੰਤ
474. Salary - ਤਨਖਾਹ
475. Sanction - ਮਨਜ਼ੂਰੀ
476. Satisfied - ਸੰਤੁਸ਼ਟ
476a. Scholar - ਵਿਦਵਾਨ
477. Service book - ਸੇਵਾ-ਪੱਤਰੀ
478. Service - ਸੇਵਾ
479. Shaded - ਫਿੱਕਾ
480. Signature - ਹਸਤਾਖ਼ਰ
481. Sky blue - ਆਸਮਾਨ
482. Speak - ਬੋਲਣਾ
483. Speaker - ਵਕਤਾ, ਬੁਲਾਗ
484. Spring - ਬਸੰਤ
485. State - ਰਾਜ
486. Strategy - ਰਣਨੀਤੀ
487. Strength - ਕਾਬਲੀਅਤ
488. Strike - ਹੜਤਾਲ
489. Study - ਅਧਿਐਨ
490. Style - ਸ਼ੈਲੀ
491. Subject - ਵਿਸ਼ਾ
492. Subordinate Staff - ਅਧੀਨ ਅਮਲਾ
493. Superintendent - ਸੁਪਰੀਡੈਂਟ
494. survey - ਸਰਵੇਖਣ
494.a Summon - ਬੁਲਾਉਣਾ
495. Suspension - ਮੁਅੱਤਲੀ
496. Sword - ਕ੍ਰਿਪਾਨ
496.a Symptoms - ਲੱਛਣ
497. Teen - ਨੌਜਵਾਨ
498. Temporary - ਅਸਥਾਈ
499. Thank - ਧੰਨਵਾਦ

a Theory - ਸਿਧਾਂਤ
b Timely - ਵੇਲੇ ਸਿਰ
To Copy - ਉਤਾਰਾ
1. To - ਵੱਲ
2. Tomb - ਕਬਰ
3. Traditional - ਰਵਾਇਤੀ
4. Treasury - ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ
5. True Copy - ਅਸਲ ਕੱਚੀ
6. Urgent - ਜ਼ਰੂਰੀ
7. Variation - ਪਰਿਵਰਤਨ
8. Verb - ਕਿਰਿਆ
9. Verb - ਕਿਰਿਆ
10. Violet - ਬੈਂਗਣੀ
11. Viveda - ਚਮਕੀਲਾ
12. Volcano - ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ
13. Vowel - ਸ੍ਵਰ
14. Wall - ਕੰਧ
15. Weekly - ਹਫਤਾਵਾਰੀ
16. Welcome - ਸਵਾਗਤ
17. Window - ਖਿੜਕੀ
18. Wonderful - ਸ਼ਾਨਦਾਰ
19. Yield - ਪੈਦਾਵਾਰ
20. Yours Faithfully - ਆਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ
21. Yours Sincerely - ਆਪ ਦਾ ਹਿਤੂ
22. Zone - ਖੇਤਰ
23. Zoology - ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ
24. ACR (Annual confidential Report) - ਸਲਾਨਾ ਗੁਪਤ ਰਿਪੋਰਟ
25. Dispatch - ਰਸੀਟ
26. Collection - ਇਕੱਤਰੀਕਰਣ
27. Formulation - ਸੂਤਰੀਕਰਨ
28. Folkways - ਲੋਕਚਾਰ
29. Folklore - ਲੋਕਧਾਰਾ
30. Inductive Method - ਆਗਮਨਾਤਮ ਵਿਧੀ
31. Juncture - ਸੰਗਮ
32. Tone - ਸੁਰ
33. Marginal - ਹਾਸ਼ਿਆਈ
34. Inadequate - ਅਢੁੱਕਵਾਂ
35. Absconding - ਭਗੌੜਾ
36. Barracks - ਛਾਉਣੀ
37. Discretion - ਵਿਵੇਕ

538. Deputy Manager - ਉਪ-ਪ੍ਰਬੰਧਕ
539. Immortal - ਅਮਰ
540. Intentions - ਇਰਾਦੇ
541. Lobby - ਬਰਾਂਡਾ
542. Mint - ਟਕਸਾਲ
543. Medal - ਤਗਮਾ
544. Proposer - ਪ੍ਰਸਤਾਵਕ
545. Petitioner - ਪ੍ਰਾਰਥਕ
546. Photosynthesis - ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ
547. Significance - ਮਹੱਤਤਾ
548. Seditious - ਦੇਸ਼ਧ੍ਰੋਹੀ
549. Technology - ਤਕਨੀਕੀ
550. Technical - ਉਦਯੋਗਿਕ
551. Warrior - ਯੋਧਾ
552. Wisdom - ਸਿਆਣਪ
553. Momentum - ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ
554. Tranquilizer - ਇਕਾਈ
555. Returns - ਵਿਵਰਨ, ਪ੍ਰਤਿਲਾਭ, ਮੋੜਨਾ

UNIT - XI

PUNJABI QUALIFYING PREVIOUS YEAR PAPERS (2022-23)

PSSSB Steno Typist and Junior Scale Stenographer (Advt. 01/2022) Punjabi Qualifying Paper Held on 11 March 2023

1. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਾਂਧੇ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ?

a. ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ b. ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ

c. ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ d. ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ

ਉੱਤਰ d.

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਬਦਸੂਰਤ' ਦਾ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?

a. ਬਦਸ਼ਕਲ b. ਅਰੂਪ

c. ਕਰੂਪ d. ਕੋਝਾ

ਉੱਤਰ b

3. 'ਛਿੰਝ ਪਾਉਣੀ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ:

a. ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜਨੀ b. ਮੌਜ ਕਰਨੀ

c. ਝਗੜਾ ਪਾਉਣਾ d. ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ

ਉੱਤਰ c

4. 'ਇਕ ਕਮਲੀ, ਦੂਜੀ ਪੈ ਗਈ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ' ਅਖਾਣ ਕਿਹੜੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੈ?

a. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ

b. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ

c. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ

d. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ

ਉੱਤਰ b

5. ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਰਨਾਰਥਕ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ?

a. ਪਿੰਜਾਵਾਣਾ b. ਪਿੰਜਵਾਉਣਾ

c. ਪਿੰਜਵਾਣਾ d. ਪਿੰਜਣਾ

ਉੱਤਰ c

6. 'ਅੱਜ ਉਹਨੇ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਰਿਆਜ਼ ਕੀਤਾ' ਵਾਕ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਅੱਜ ਅਤੇ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ?

a. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਕਾਲਵਾਚਕ b. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਵਿਧੀਵਾਚਕ

c. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਮਾਤਰਾਵਾਚਕ d. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ

ਉੱਤਰ a

7. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਸਾਰ' ਪਿਛੇਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?
   a. ਅਨੁਸਾਰ
   b. ਮਿਲਣਸਾਰ
   c. ਸ਼ਰਮਸਾਰ
   d. ਹੰਢਣਸਾਰ

   ਉੱਤਰ a

8. 'ਕਿਸ' ਦਾ ਸਹੀ ਬਹੁਵਚਨੀ ਰੂਪ ਦੱਸੋ?
   a. ਕਿੰਨਾ
   b. ਕਿੰਨ੍ਹਾ
   c. ਕਿਹੜੇ
   d. ਕੀਹਨੇ

   ਉੱਤਰ b

9. ਕਿਹੜੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
   a. ਧੀਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀਦਾ।
   b. ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਤੇ 'ਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
   c. "ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆਈ ਹਾਂ।"
   d. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ

   ਉੱਤਰ c

10. ਕਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋ। ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਕ ਦੇ ਸਹੀ ਵਿਸਮਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣੋ?
   a. "ਕਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ" ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋ!
   b. ਕਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ "ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋ?"
   c. ਕਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋ?"
   d. ਕਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ, ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋ?"

   ਉੱਤਰ c

11. "Don't make the excuses" ਵਾਕ ਦਾ ਸਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ:
   a. ਬਹਾਨਾ ਨਾ ਬਣਾਓ।
   b. ਬਹਾਨੇ ਨਾ ਬਣਾਓ।
   c. ਬਹਾਨੇ ਨਾ ਬਣਾ
   d. ਬਹਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਬਣਾਓ।

   ਉੱਤਰ b

12. ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਜੁੱਟ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ?
   a. ਵੈਸਾਖ, ਸਾਉਣ, ਅੱਸੂ, ਫੱਗਣ
   b. ਚੇਤ, ਮਾਘ, ਪੋਹ, ਹਾੜ
   c. ਹਾੜ, ਕੱਤੇ, ਮੱਘਰ, ਫੱਗਣ
   d. ਚੇਤ, ਜੇਠ, ਭਾਦਰੋਂ, ਪੋਹ

   ਉੱਤਰ b

13. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਕਦੋਂ ਸੰਭਾਲੀ?
   a. 1797 ਵਿੱਚ
   b. 1792 ਵਿੱਚ
   c. 1805 ਵਿੱਚ
   d. 1780 ਵਿੱਚ

   ਉੱਤਰ a

14. ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ 'ਛੂਛਕ' ਹੈ:
   a. ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ
   b. ਮੰਗਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ
   c. ਜਨਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ
   d. ਦਹੇਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ

ਉੱਤਰ c

15. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਿੰਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਨ?
a. ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ   b. ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ
c. ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ   d. ਸੱਤਵੇਂ ਗੁਰੂ

ਉੱਤਰ c

16. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾ ਵਿਰੋਧਾਰਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ?
a. ਹੌਲਾ-ਭਾਰਾ   b. ਬਰੀਕ-ਮਹੀਨ
c. ਹਰਖ-ਸੋਗ   d. ਅਗਲਾ-ਛੇਕੜਲਾ

ਉੱਤਰ b

17. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਣ-ਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਅਧਿਕਤਮ ਅਵਸਥਾ ਵੱਲ ਸਹੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ?
a. ਉਚੇਰਾ   b. ਅਤਿ ਉੱਚਾ
c. ਉੱਚਤਮ   d. ਅਤਿ ਉੱਚਤਮ

ਉੱਤਰ c

18. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਉਹੋ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਅਖਾਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
a. ਸੌ ਦਿਨ ਚੋਰ ਦਾ, ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਧ ਦਾ
b. ਮੁੜ-ਘਿੜ ਬੋਤੀ, ਬੋਹੜ ਦੇ ਥੱਲੇ
c. ਮੁੜ-ਘਿੜ ਗੇੜਾ ਜੱਫਰਵਾਲ
d. ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਚਾਨਣੀ, ਫਿਰ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ

ਉੱਤਰ d

19. 'ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹਨ।' ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ 'ਜਿਹੜੇ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਇਆ ਹੈ?
a. ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ   b. ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
c. ਪੜਨਾਂਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ   d. ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ

ਉੱਤਰ b

20. 'ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ' ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ 'ਮੰਦ' ਪਿਛੇਤਰ ਕਿਸ ਅਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ?
a. ਵਾਲਾ   b. ਭਰਪੂਰ
c. ਦੇਣ ਵਾਲਾ   d. ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ

ਉੱਤਰ a

21. ਜਿਹੜੇ ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਿਹਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦਾ ਹੈ?
a. ਈ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ   b. ਅਣ/ਅਨ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ
c. ਣੀ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ   d. ੜੀ ਪਿਛੇਤਰ ਲਗਾ ਕੇ

ਉੱਤਰ b

22. ਕਿਹੜੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ?
a. ਹੈਂ ਹੈਂ, ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ?
b. ਹੈਂ ਹੈ!! ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ?
c. ਹੈਂ! ਹੈਂ!! ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ?

d. ਹੈ!! ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ?

ਉੱਤਰ c

23. ਕਿਹੜਾ ਵਰਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਹੈ?

a. ਅਦਰਕ, ਸੁਨਿਹਰਾ, ਗਿਨਣਾ
b. ਈਮਾਨਦਾਰ, ਜਾਸੂਸ, ਚਾਲਾਕ
c. ਬਾਰੀਕ, ਸੰਜਮ, ਬਗੀਚਾ
d. ਰਸਾਇਣ, ਬਜ਼ਾਰ, ਕੇਂਦਰ

ਉੱਤਰ d

24. ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ:

a. ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਇੱਥੇ।
b. ਉਹ ਇਥੇ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ
c. ਉਹ ਇਥੇ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
d. ਇਥੇ ਅਕਸਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ।

ਉੱਤਰ c

25. ਅੰਕ '89' ਦਾ ਸਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀ ਹੈ?

a. ਉਣਾਸੀ
b. ਉਣੱਤਰ
c. ਉਣਾਨਵੇਂ
d. ਉਨਿੰਨਵੇਂ

ਉੱਤਰ c

26. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂਵ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ?

a. ਗੁਰੂਵਾਰ
b. ਬ੍ਰਹਿਸਪਤੀਵਾਰ
c. ਵੀਰਵਾਰ
d. ਬੀਰਵਾਰ

ਉੱਤਰ c

27. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਟਕਸਾਲੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ?

a. ਮਲਵਈ
b. ਪੁਆਧੀ
c. ਮਾਝੀ
d. ਦੁਆਬੀ

ਉੱਤਰ c

28. ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ?

a. ਸੰਨ 1839 ਵਿੱਚ
b. ਸੰਨ 1840 ਵਿੱਚ
c. ਸੰਨ 1849 ਵਿੱਚ
d. ਸੰਨ 1850 ਵਿੱਚ

ਉੱਤਰ c

29. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

a. ਰੱਖੜੀ
b. ਲੋਹੜੀ
c. ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ
d. ਦਿਵਾਲੀ

ਉੱਤਰ d

30. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਯੁੱਧ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਕੀਤਾ?

a. ਨਦੌਣ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ
b. ਸਰਸਾ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ
c. ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ
d. ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ

ਉੱਤਰ c

31. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਇਕਰਾਰ' ਦਾ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ?

a. ਇਸਰਾਰ
b. ਕੌਲ
c. ਪ੍ਰਤਿੱਗਿਆ
d. ਪ੍ਰਣ

ਉੱਤਰ a

32. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਖਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਹੀ ਹੈ?

a. ਅੰਮਾਂ ਦੀ ਧੀ ਸੁਆਣੀ, ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਏ ਪਾਣੀ
b. ਅੰਮਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸੁਆਣੀ, ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਣੀ
c. ਅੰਮਾਂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ, ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਣੀ
d. ਅੰਮਾਂ ਦੀ ਧੀ ਸਿਆਣੀ, ਰਿੱਧੇ ਪੱਕੇ ਪਾਣੀ

ਉੱਤਰ d

33. 'ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਵਾਅਦਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।' ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ/ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜਨਾਂਵ ਵਜੋਂ ਆਏ ਹਨ?

a. ਜਿਹੜੇ
b. ਵਿਰਲੇ, ਜਿਹੜੇ
c. ਜਿਹੜੇ, ਕਿਸੇ
d. ਵਿਰਲੇ, ਜਿਹੜੇ, ਕਿਸੇ

ਉੱਤਰ d

34. ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਂਹਵਾਦੀ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ?

a. ਕੁ-ਅਗੇਤਰ ਦੀ
b. ਸੁ-ਅਗੇਤਰ ਦੀ
c. ਨਿ-ਅਗੇਤਰ ਦੀ
d. ਦੁ-ਅਗੇਤਰ ਦੀ

ਉੱਤਰ b

35. 'ਮਾਲੀ ਨੇ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਿਆ', ਵਾਕ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲੋ?

a. ਮਾਲਣ ਨੇ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਿਆ।
b. ਮਾਲਣ ਨੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਿਆ।
c. ਮਾਲਣ ਨੇ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਿਆ।
d. ਮਾਲੀ ਨੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਤੋੜਿਆ।

ਉੱਤਰ b

36. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

a. ਵਾਹ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ!
b. ਵਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
c. ਵਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱੜੀ।
d. ਵਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਤਾ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ!

ਉੱਤਰ b

37. 'Students are talking very loudly', ਵਾਕ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ:

a. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।
b. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।
c. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਸ਼ੋਰ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ।
d. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਉੱਤਰ a

38. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਕ, ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ?
   a. ਸਤਬੀਰ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਹਰ ਜੁੰਮੇਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਮੈਚ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
   b. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਜਨਮ ਠਾਰਾਂ ਦਸੰਬਰ ਦਿਨ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ।
   c. ਮਨਦੀਪ ਨੇ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਰਵੀਵਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਵੱਜ ਕੇ ਉਨੱਤੀ ਮਿੰਟ ਉੱਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਿਆ ਸੀ।
   d. ਗੁਰਜੀਤ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਨੱਤੀ ਦਸੰਬਰ ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉੱਤਰ d

39. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਆਧ ਉਪ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ:
   a. ਰੋਪੜ ਤੇ ਰਾਜਪੁਰਾ
   b. ਸੰਗਰੂਰ ਤੇ ਕਰਨਾਲ
   c. ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਮਾਨਸਾ
   d. ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ

ਉੱਤਰ a

40. ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
   a. ਗੁੱਗਾ ਪੀਰ
   b. ਭੈਰਵੀ ਮਾਈ
   c. ਸ਼ੀਤਲਾ ਮਾਤਾ
   d. ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ

ਉੱਤਰ c

41. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ?
   a. ਉੱਨੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ
   b. ਸਤਾਈ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ
   c. ਤੀਹ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ
   d. ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

ਉੱਤਰ c

42. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ 'ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ' ਹੈ?
   a. ਛੱਜ ਪਾ ਕੇ ਛੱਟਣਾ
   b. ਜੱਖਣਾ ਪੱਟਣੀ
   c. ਸੁੱਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾਉਣੀਆਂ
   d. ਘਰ ਫੂਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣਾ

ਉੱਤਰ a

43. 'ਛੱਜ ਤਾਂ ਬੋਲੇ, ਛਾਨਣੀ ਕੀ ਬੋਲੇ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
   a. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਵੱਡਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।
   b. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਆਣਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।
   c. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਔਗੁਣ ਦੱਸਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।
   d. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਮਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ।

ਉੱਤਰ c

44. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਅਨ' ਅਗੇਤਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ?
   a. ਅਨੰਤ
   b. ਅਨੇਕ
   c. ਅਨਾਥ
   d. ਅਨਾਦਿ

ਉੱਤਰ c

5. 'ਧੋਬੀ ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੇ ਹਨ', ਵਾਕ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲੋ:

a. ਧੋਬਣ ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੀ ਹੈ।
b. ਧੋਬਣ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਧੋਤੇ।
c. ਧੋਬਣਾਂ ਕੱਪੜੇ ਧੋਂਦੀਆਂ ਹਨ।
d. ਧੋਬਣਾਂ ਨੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਲਾਈ ਕੀਤੀ।

ਉੱਤਰ c

6. ਹੇਠਾਂ ਬਰੈਕਟ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟ ਮਰੋੜੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

a. (̃)
b. (" ")
c. (;)
d. (,)

ਉੱਤਰ a

7. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਚੁਣੋ?

a. ਰੱਬ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਅਪਨੀ ਮਿਹਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇ।
b. ਰੱਬ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਮੇਹਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇ।
c. ਰੱਬ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੇ ਵੇਹੜੇ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਅਪਨੀ ਮੇਹਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇ।
d. ਰੱਬ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਉੱਤੇ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇ।

ਉੱਤਰ d

8. 'ਜਰਨੈਲ' ਕਿਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ?

a. Journal
b. Journail
c. General
d. Gernal

ਉੱਤਰ c

9. ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਹੈ:

a. ਲਾਹੌਰੀ
b. ਮਾਝੀ
c. ਦੁਆਬੀ
d. ਮਲਵਈ

ਉੱਤਰ c

10. ਕਿਲ੍ਹਾ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਕਿਸਨੇ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ?

a. ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ 1671 ਈ. ਵਿੱਚ
b. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1698 ਈ. ਵਿੱਚ
c. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ 1686 ਈ. ਵਿੱਚ
d. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 1826 ਈ. ਵਿੱਚ

ਉੱਤਰ c

Veterinary Inspector And Livestock Superevisor (Advt. 16 & 17/2022) Punjabi Qualifying Paper Held on 07 March 2023

1. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ?
   a. ਸ਼ਕੈਤ
   b. ਸਕਾਇਤ
   c. ਸ਼ਿਕਾਇਤ
   d. ਸ਼ੈਕਾਇਤ
2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੱਸੋ?
   a. ਉਸਾਰ
   b. ਉਸਾਰੀ
   c. ਉਸਾਰੂ
   d. ਉਸਾਰਨਾ
3. ਦਾ, ਨੂੰ, ਨੇ, ਆਦਿ ਸੰਬੰਧਕ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ?
   a. ਅਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ
   b. ਸੰਧੀ ਸਬੰਧਕ
   c. ਵਿਕਾਰੀ ਸਬੰਧਕ
   d. ਪੂਰਨ ਸਬੰਧਕ
4. ਪੜਨਾਂਵ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?
   a. ਅੱਠ
   b. ਪੰਜ
   c. ਸੱਤ
   d. ਛੇ
5. ਇਕੱਠਵਾਚਕ ਨਾਂਵ ਚੁਣੋ?
   a. ਤੇਲ, ਸਭਾ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ
   b. ਦਿੱਲੀ, ਸੈਨਾ, ਸਰਦੀ
   c. ਫੌਜ, ਇੱਜੜ, ਸਭਾ
   d. ਪਿੰਡ, ਡਾਰ, ਇੱਜੜ
6. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
   a. ਭ, ਲ, ਹ
   b. ਮ, ਨ, ਵ
   c. ਰ, ਵ, ਹ
   d. ਹ, ਭ, ਲ

7. ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
   a. ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ
   b. ਟਕਸਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ
   c. ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ
   d. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ
8. ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:
   a. ਵਿਆਕਰਨ
   b. ਲਿੱਪੀ
   c. ਬੋਲੀ
   d. ਸ਼ਬਦ
9. ਫ਼ਾਰਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਹੇਠ ਬਿੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
   a. ਤ, ਖ, ਝ, ਫ
   b. ਖ, ਜ, ਧ, ਗ
   c. ਖ, ਜ, ਫ, ਗ
   d. ਕਾਲਵਾਚਕ-ਸੰਖਿਆਵਾਚਕ
10. ਸ਼ੁੱਧ ਦੱਸੋ।
   a. ਸੋਮਵਾਰ
   b. ਸੌਮਵਾਰ
   c. ਸੋਵਵਾਰ
   d. ਸੋਮਬਾਰ
11. ਸ਼ੁੱਧ ਦੱਸੋ:
   a. ਮੇਂਙ੍ਹਾ
   b. ਮੀਹਣਾ
   c. ਮਿਹਨਾ
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ
12. ਸਹੀ ਦੱਸੋ?
   a. ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ।
   b. ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੋਨੇ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹਨ।
   c. ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
13. ਗਲ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
   a. ਪੰਹੁਚੀ, ਕੰਠੀ, ਗੁਲਬੰਦ
   b. ਰੇਖ, ਤੰਦੀਰਾ, ਗੁਲਬੰਦ
   c. ਤੰਦੀਰਾ, ਕੰਠੀ, ਗੁਲਬੰਦ
   d. ਤੁੰਗਲ, ਕੰਠੀ, ਗੁਲਬੰਦ

14. **ਪੰਜਾਬੀ ਭੋਜਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ:**
   a. ਪਰੌਂਠਾ, ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ, ਲੱਸੀ
   b. ਖੀਰ, ਨੂਡਲਜ਼, ਬਰੈਡ
   c. ਸੱਤੂ, ਪੀਜ਼ਾ, ਬਰਗਰ
   d. ਲੱਸੀ

15. **ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਆਧਾਰ।**
   a. ਪਦਾਰਥਕ ਉਨੱਤੀ
   b. ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ
   c. ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ
   d. ਸਾਰੇ

16. **ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ:**
   a. ਪੂੜੀਆਂ ਛੋਲੇ
   b. ਆਲੂ ਦੇ ਪਰੌਂਠੇ
   c. ਖੀਰ ਪੂੜੇ
   d. ਸੇਵੀਆਂ

17. **ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਈਆਂ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?**
   a. ਨਣਾਨਾਂ
   b. ਮੇਲਣਾਂ
   c. ਸ਼ਰੀਕਾਂ
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

18. **ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਦਾ ਦੰਗਲ?**
   a. ਠੱਕਾ
   b. ਪੱਛੋਂ
   c. ਛਿੰਝ
   d. ਕਰੀਹ

19. **'ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਹੈ?**
   a. ਉੱਤਮ
   b. ਸ਼ਾਨਦਾਰ
   c. ਵਧੀਆ
   d. ਚੰਗਾ

20. **ਜਦ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਕੱਢ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕਿਹੜਾ ਅਖਾਣ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ?**
   a. ਘਰ ਪੱਕਦੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰ
   b. ਕੰਮ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਚੰਮ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ
   c. ਕੋਠਾ ਉਸਰਿਆ, ਤਰਖਾਣ ਵਿਸਰਿਆ
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

21. **ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਰਥ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ?**
   a. ਤਿੰਨ
   b. ਦੋ

c. ਚਾਰ

d. ਪੰਜ

22. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਦੱਸੋ?

a. ਮੱਜ ਦਾ ਦੁੱਧ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

b. ਮੱਝ ਦਾ ਦੁਧ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

c. ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਦ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

d. ਮੱਝ ਦਾ ਦੁੱਧ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

23. ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਹਨ?

a. 25

b. 21

c. 24

d. 26

24. 'ਮੂਰਖਤਾਈ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਛੇਤਰ ਹੈ:

a. ਈ

b. ਖਤਾਈ

c. ਤਾਈ

d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

25. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ

a. ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵ, ਬਾਬਾ ਲੱਖਮੀ ਚੰਦ

b. ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਬਾਬਾ ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ

c. ਬਾਬਾ ਸੂਰਜ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਚੰਦ ਸਿੰਘ

d. ਬਾਬਾ ਲੱਖਮੀ ਚੰਦ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ

26. ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ ਸੀ?

a. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ

b. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ

c. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ

d. ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦਾ

27. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ?

a. 29 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

b. 30 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

c. 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

d. 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ

28. ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣੇ ਨੇ 'ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ' ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਲਈ ਕਿਹਾ?

a. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਲਈ

b. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਲਈ

c. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਲਈ

d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

29. 'ਮਾਛੀਵਾੜੇ' ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹੈ?
   a. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ
   b. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ
   c. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ
   d. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ

30. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ?
   a. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
   b. ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ
   c. ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ
   d. ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ

31. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਕਵੀ ਸਨ?
   a. 51
   b. 52
   c. 54
   d. 56

32. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
   a. ~
   b. ।
   c. !
   d. ˎ

33. ਜੇਕਰ ਵਾਕ ਵਿਚ ਸਹੀ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਕ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਪੱਖ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ?
   a. ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਲਗਾਂ
   b. ਅਰਥ
   c. ਵਾਕ ਬਣਤਰ
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

34. 'ਉਪਜਾਊ' ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਅਗੇਤਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ?
   a. ਉ
   b. ਜਾਊ
   c. ਉਪ
   d. ਉਪਜਾ

35. 'ਗੁਆਂਢਣ' ਵਿਚ ਪਿਛੇਤਰ ਹੈ।
   a. ਣ
   b. ਢਣ
   c. ਆਂਢਣ
   d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

36. 'ਸਹਿਮਤ' ਵਿਚ ਅਗੇਤਰ ਹੈ?
   a. ਸ
   b. ਸਹਿਮ

c. ਸਹਿ
d. ਕੋਈ ਨਹੀਂ

37. **'ਉੱਨਤੀ' ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:**
a. ਨੀਵਾਂ
b. ਚੜ੍ਹਨਾ
c. ਪਤਨ
d. ਢਾਹੁਣਾ

38. **'ਸਖਤ' ਦਾ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਹੈ?**
a. ਕਰੜਾ
b. ਔਖਾ
c. ਅਸਥਿਰ
d. ਅੜਬ

39. **'ਰੋਸ' ਦਾ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਹੈ:**
a. ਸੰਗਰਾਮ
b. ਬੇਲਿਹਾਜ਼
c. ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ
d. ਜੰਗ

40. **'ਅਨੋਖਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?**
a. ਸਾਧਾਰਨ
b. ਅਮੀਰ
c. ਅਲੌਕਿਕ
d. ਠੱਗ

41. **'ਊਠ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜੀਰਾ ਦੇਣਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:**
a. ਭੈੜੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣੀ
b. ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ
c. ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਾ
d. ਮੂਰਖ ਬਣਾਉਣਾ

42. **'ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇ' ਤਾਂ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
a. ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਆਪ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਨਾ
b. ਸੁਣੀ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰਨਾ
c. ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰਨਾ
d. ਹਵਾ ਨੂੰ ਸੋਟੇ ਮਾਰਨਾ

43. **ਘੜੀ ਦਾ ਖੁੰਝਿਆ ਸੌ................ਤੇ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ?**
a. ਕੋਹ
b. ਸਾਲ
c. ਮੀਲ
d. ਦਿਨ

44. ਔਖਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾ ਤਾਂ ਅਖਾਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
   a. ਉੱਦਮ ਅਗੇ ਲੱਛਮੀ, ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ
   b. ਉੱਖਲੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੋਹਲਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਡਰ
   c. ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹਦੀ ਹਿੱਲਦੀ ਕਿਉਂ ਏ
   d. ਸਹਿਜ ਪੱਕੇ ਸੋ ਮਿੱਠਾ ਹੋਏ

45. ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਦਾ ਸਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
   a. ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ
   b. ਭੈਣ-ਭਰਾ
   c. ਭਾਣਜਾ-ਭਾਣਜੀ
   d. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ

46. ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਪੁਲਿੰਗ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
   a. ਰਾਜਾ
   b. ਫਕੀਰ
   c. ਮੰਗੇਤਰ
   d. ਜੋਗੀ

47. ਵਚਨ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?
   a. ਇਕ
   b. ਦੋ
   c. ਤਿੰਨ
   d. ਚਾਰ

48. ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਚਨ ਰੂਪ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?
   a. ਮਾਮਾ
   b. ਮਾਸੜ
   c. ਚਾਚਾ
   d. ਭੂਆ

49. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਦੱਸੋ:
   a. ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਹਨ।
   b. ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਹਾਂ।
   c. ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਹਾਂ।
   d. ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਸਨ।

50. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ:
   a. ਸਾਤੀ
   b. ਸਾੜ੍ਹੀ
   c. ਛਾਤੀ
   d. ਸ਼ਾਂਤੀ

ANSWER KEY

1. c	2. c	3. d	4. d	5. c	6. c	7. a	8. b	9. c	10. a
11. d	12. a	13. c	14. a	15. d	16. c	17. b	18. c	19. a	20. c
21. b	22. d	23. c	24. c	25. b	26. a	27. b	28. b	29. a	30. b
31. b	32. c	33. b	34. c	35. a	36. c	37. c	38. a	39. c	40. a
41. b	42. c	43. a	44. b	45. d	46. c	47. b	48. d	49. c	50. d

PSSSB Revenue Patwari (Advt. 2/2023) and other Advt. 18/2022 Posts Punjabi Qualifying Paper Held on 14 May 2023

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਵੱਡੀ ਤੱਕੜੀ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਹੈ?
   a. ਸੂਈ
   b. ਸੂਆ
   c. ਕੰਡਾ
   d. ਸੂਲ
2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਾ ਚੁਣੋ:
   a. ਦੂਰ/ਪਰੇ
   b. ਰਾਤ/ਹਨੇਰਾ
   c. ਸੂਰਜ/ਧੁੱਪ
   d. ਵੱਸਣਾ/ਉੱਜੜਣਾ
3. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਪ੍ਰਤੱਖ/ਪ੍ਰਗਟ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਹੈ?
   a. ਜੌਹਰ
   b. ਜ਼ਾਹਰ
   c. ਜ਼ਾਹਦ
   d. ਜਾਹਲ
4. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਹਾਵਰਾ 'ਹੱਦ ਮੁਕਾ ਦੇਣਾ' ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਅਰਥ ਚੁਣੋ:
   a. ਕਮਾਲ ਕਰ ਦੇਣਾ
   b. ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਖ਼ਰਚ ਹੋਣਾ
   c. ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
   d. ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣਾ
5. 'ਨਖਰਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨਾ' ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?
   a. ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਧੂੰਆ ਦੇਣਾ
   b. ਨਾਸਾਂ/ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਨਾ
   c. ਨੱਕ ਰੱਖਣਾ
   d. ਨੱਕ ਰਗੜਨਾ
6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਹਾਵਰਾ 'ਥੱਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ' ਕਿਹੜਾ/ਕਿਹੜੇ ਅਰਥ ਲਈ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ/ਹੋਵੇਗਾ?
   a. ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਬੈਠਣਾ
   b. ਹਿੱਲਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲੈਣਾ

c. ਕੁੱਟ-ਕੁਟਾਪਾ ਕਰਨਾ

d. (ੳ) ਅਤੇ (ਅ) ਦੋਵੇਂ

ਅਖਾਣ 'ਢੋਹੀਂ ਡੂਮੀ ਢੱਡ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀ' ਕਿਹੜੇ ਮੌਕੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

a. ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਫੋਕੀ ਸ਼ੂੰ ਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਫੇਦ ਪੋਸ਼ੀ ਕਰ-ਕਰ ਦੱਸੇ

b. ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗਰਜ਼ਮੰਦ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਰਜ਼ ਦੀ ਐਨਕ ਵਿੱਚੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ

c. ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਤੇ ਦੋ (ਅਨਾੜੀ) ਬੰਦੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਕੰਮ ਚੌੜ ਹੋ ਜਾਏ।

d. ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਢੱਡ ਨਾ ਵਜਾਉਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ

"ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰਾਂ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੌਜ-ਮੇਲੇ ਜਾਂ ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲਈ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ" ਉਦੋਂ ਉਸ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਅਖਾਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?

a. ਬੱਤੀ ਦਿਨ ਤੇ ਤੇਤੀ ਮੇਲੇ, ਤੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ

b. ਲੱਗ ਲੜਾਈਏ ਧੇਲੇ ਦਾ ਗੁੜ ਖਾਈਏ

c. ਮਨੁੱਖ ਪਰਸੀਏ ਵੱਸ ਪਿਆ, ਸੋਨਾ ਪਰਖੀਏ ਕੱਸ ਪਿਆ

d. ਬੂਹਾ ਤਾਕ ਭਲਾ, ਲੇਖਾ ਪਾਕ ਭਲਾ

ਜਿਸ ਮੌਕੇ 'ਗੁੜ ਖਾਣਾ ਤੇ ਗੁਲਗੁਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼' ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਮੌਕੇ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਅਖਾਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣੋ:

a. ਗੁੜ ਘੀ ਮੈਦਾ ਤੇਰਾ, ਜਲ ਫੂਕ ਬਸੰਤਰ ਮੇਰਾ

b. ਤੇਲ ਖਾਣਾ ਤੇ ਗੁਲਗੁਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ

c. ਗੁੜ ਦਿੱਤਿਆਂ ਜੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਮਹੁਰਾ ਕਿਉਂ ਦਈਏ

d. ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

0. **ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਗੇਤਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਉਲਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:**

a. ਬੇ

b. ਬਾ

c. ਸੁ

d. ਉਪ

1. **'ਆਵਲੀ' ਪਿਛੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ?**

a. ਸਾਲ਼ੀ

b. ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

c. ਸੁਆਦਲ਼ੀ

d. ਚਾਲ਼ੀ

2. **'ਸਬ' ਅਗੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲ਼ਾ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:**

a. ਸਬਕ

b. ਸਬਜ਼

c. ਸਬਰ

d. ਸਬਕਮੇਟੀ

13. 'ਲਾ' ਅਗੇਤਰ ਲੱਗ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲ਼ਾ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:
 a. ਲਾਹਣ
 b. ਲਾਹੌਰ
 c. ਲਾਇਲਾਜ
 d. ਲਾਈਨ

14. ਵਿਆਕਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਥ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
 a. ਪੰਜ
 b. ਅੱਠ
 c. ਦੱਸ
 d. ਬਾਰਾਂ

15. ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਵਿਚ 'ਸ਼' ਚਿੰਨ੍ਹ/ਅੱਖਰ/ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ/ਕਿਹੜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ 'ਨਵੀਨ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ? ਸਹੀ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣੋ।
 a. ਉਰਦੂ
 b. ਫ਼ਾਰਸੀ
 c. ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
 d. ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ

16. ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਨਮਾਲਾ ਦੀ 'ਨਵੀਨ ਟੋਲੀ/ਵਰਗ' ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਅੱਖਰ ਸਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
 a. ਲ਼
 b. ਜ਼
 c. ਫ਼
 d. ਗ਼

17. 'ਮਾਲਕ ਨੇ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ' ਵਾਕ ਦਾ ਲਿੰਗ ਬਦਲ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲ਼ਾ ਸਹੀ ਵਾਕ ਚੁਣੋ।
 a. ਮਾਲਕਣ ਨੇ ਨੌਕਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ
 b. ਮਾਲਕ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ
 c. ਮਾਲਕਣ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ
 d. ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀ

18. 'ਮਾਮਾ ਜੀ ਭੂਆ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਉਣਗੇ' ਵਾਕ ਦਾ ਲਿੰਗ ਬਦਲ ਕੇ ਬਣਨ ਵਾਲ਼ਾ ਸਹੀ ਵਾਕ ਚੁਣੋ:
 a. ਮਾਮਾ ਜੀ ਤੇ ਮਾਮੀ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਉਣਗੇ
 b. ਮਾਮੀ ਜੀ ਤੇ ਫੁੱਫੜ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਉਣਗੇ
 c. ਮਾਮਾ ਜੀ ਤੇ ਫੁੱਫੜ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹ ਆਉਣਗੇ
 d. ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ

19. 'ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਕੀ ਹੈ?
 a. ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ
 b. ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾ

c. ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ

d. ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਤ

20. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਿਵੇਂ: ਵਿੱਚ, ਉੱਤੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ, ਦਾ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਖਰ ਛੱਡ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

a. ਛੁੱਟ ਮਰੋੜੀ

b. ਬਰੈਕਟ

c. ਡੈਸ਼

d. ਦੁਬਿੰਦੀ

21. 'ਖ਼ਬਰਦਾਰ! ਅੱਗੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ' ਵਾਕ ਵਿੱਚ 'ਖ਼ਬਰਦਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਸਮਿਕ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?

a. ਅਸੀਸ-ਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ

b. ਸੰਬੋਧਨੀ ਵਿਸਮਿਕ

c. ਸੂਚਨਾ-ਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ

d. ਹੈਰਾਨੀ-ਵਾਚਕ ਵਿਸਮਿਕ

22. 'ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ' ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਚੁਣੋ:

a. ਫੀਲਖਾਨਾ

b. ਫ਼ੀਲਖਾਨਾ

c. ਫੀਲਖ਼ਾਨਾ

d. ਫ਼ੀਲਖ਼ਾਨਾ

23. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਚੁਣੋ:

a. ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟ ਰਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ

b. ਪੀਂਘਾਂ ਰਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ ਝੂਟ

c. ਕੁੜੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ ਝੂਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

d. ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਝੂਟ ਕੁੜੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ

24. ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਚੁਣੋ:

a. ਉਪਲਬਧ

b. ਉੱਪਲਬਧ

c. ਉਪਲਬੱਧ

d. ਉਪਲੱਬਧ

25. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'Estate Officer' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ?

a. ਮਿਲਖ ਅਫ਼ਸਰ

b. ਅਮਲਾ ਅਫ਼ਸਰ

c. ਭੁੱ = ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਫ਼ਸਰ

d. ਭੁੱ = ਸੁਧਾਰ ਅਫ਼ਸਰ

26. 'ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ' ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ?

a. Sediment

b. Realistic

c. Review
d. Sabotage

27. 'Lexiographer' ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
a. ਰੇਖਿਕ
b. ਕੋਸ਼ਕਾਰ
c. ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ
d. ਰਾਏ-ਸ਼ੁਮਾਰੀ

28. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'District' ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਚੁਣੋ:
a. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
b. ਜਿਲਾ
c. ਜ਼ਿਲਾ
d. ਜ਼ਿੱਲ

29. ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦਿਨ ਦੇ ਨਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਚੁਣੋ:
a. ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ
b. ਸ਼ੁੱਕਰਬਾਰ
c. ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ
d. ਸ਼ੁੱਕਰਵਰ

30. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਹੀਨੇ 'September' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?
a. ਸੀਤੰਬਰ
b. ਸਤੰਬਰ
c. ਸਤਿੰਬਰ
d. ਸਤਾਂਬਰ

31. ਗੁਰਮੁਖੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ 'ਸਵਾ ਤਿੰਨ' ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?
a. Three and a quarter
b. Three and a half
c. Three and three quarter
d. Less than three

32. ਅੰਕ 5¾ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?
a. ਪੌਣੇ ਪੰਜ
b. ਸਵਾ ਪੰਜ
c. ਸਾਢੇ ਪੰਜ
d. ਪੌਣੇ ਛੇ

33. 'ਉਣਾਸੀ' ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:
a. 59
b. 69
c. 79
d. 89

34. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਕਿਹੜੇ ਲਿਪੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਮੀ ਹੈ?
   a. ਫ਼ਾਰਸੀ
   b. ਰੋਮਨ
   c. ਬ੍ਰਹਮੀ
   d. ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ

35. 'ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ ਹਾਂ' ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਉਦੇਸ਼' ਹੈ:
   a. ਅਸੀਂ
   b. ਆ
   c. ਗਏ
   d. ਹਾਂ

36. ਨਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਸਾਰਥਕ ਇਕਾਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:
   a. ਸ਼ਬਦ
   b. ਵਿਆਕਰਨ
   c. ਲਿੱਪੀ
   d. ਭਾਵਾਂਸ਼

37. ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 'ਸਰਕਾਰ-ਏ-ਖ਼ਾਲਸਾ' ਤੇ 'ਦਰਬਾਰ-ਏ-ਖ਼ਾਲਸਾ' ਨਾਂ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤਾ?
   a. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ
   b. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
   c. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ
   d. ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ

38. ਪਹਿਲਾ ਐਂਗਲੋ-ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਕਿਸ ਕਿਸ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ?
   a. ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾ ਵਿਚਕਾਰ
   b. ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
   c. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
   d. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ

39. ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੀ ਲੋਕ ਖੇਡ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
   a. ਕੌਲੀ
   b. ਗਲਾਸ
   c. ਥਾਲ਼
   d. ਬਾਲਟੀ

40. ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਲੜਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹੜੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?
   a. ਸੁਹਾਗ
   b. ਘੋੜੀਆਂ
   c. ਲੋਰੀਆਂ
   d. ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ

41. ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਦੀ ਧੀ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਤ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਕੇ ਵਿਅੰਗ ਅਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਭਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਨਾਂ........ਹੈ। ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਕਲਪ ਚੁਣੋ:
   a. ਸਿੱਠਣੀਆਂ
   b. ਢੋਲਾ
   c. ਮਾਹੀਆ
   d. ਲੋਰੀਆਂ

42. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਲੋਕ ਖੇਡ ਹੈ:
   a. ਕ੍ਰਿਕਟ
   b. ਬਾਕਸਿੰਗ
   c. ਬੈਡਮਿੰਟਨ
   d. ਕਬੱਡੀ

43. 'ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ' ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਹੈ?
   a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   b. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

44. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੈ?
   a. 30 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ
   b. 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ
   c. 17 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ
   d. 15 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ

45. 'ਬਾਬਰਬਾਣੀ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੀਤੀ?
   a. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
   b. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   c. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   d. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

[illegible]6. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹਨ?
   a. ਦੂਜੇ
   b. ਤੀਜੇ
   c. ਚੌਥੇ
   d. ਛੇਵੇਂ

47. 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ' ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ?
   a. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   b. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
   c. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
   d. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

48. 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ' ਨੂੰ ਕਿਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ?
   a. ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ
   b. ਆਗਰਾ ਵਿਖੇ
   c. ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ
   d. ਗਵਾਲੀਅਰ ਵਿਖੇ

49. 'ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ' ਰਚਨਾਂ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਹੈ?
   a. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
   b. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   c. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   d. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

50. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਉਤਾਰਾ ਕਿਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਰਵਾਇਆ?
   a. ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
   b. ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ)
   c. ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ
   d. ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

ANSWER KEY

1.c	2.d	3.b	4.a	5.b	6.b	7.c	8.a	9.b	10.a
11.b	12.d	13.c	14.b	15.b	16.a	17.c	18.b	19.a	20.a
21.c	22.d	23.c	24.a	25.a	26.c	27.b	28.a	29.c	30.b
31.a	32.d	33.c	34.c	35.a	36.d	37.b	38.a	39.c	40.b
41.a	42.d	43.d	44.a	45.c	46.a	47.d	48.c	49.b	50.b

PSSSB Excise and Taxation Inspector Advt. 08/2022 Punjabi Qualifying Paper Held on 21 May 2023

1. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ?
   a. ਪੁਆਧੀ
   b. ਮਾਝੀ
   c. ਦੁਆਬੀ
   d. ਸਰਾਇਕੀ
2. ਧੁਨੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ: (ਠ, ਡ)
   a. ਹੋਠੀ
   b. ਤਾਲਵੀ
   c. ਕੋਮਲ ਤਾਲਵੀ
   d. ਉਲਟ-ਜੀਭੀ
3. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਿਸ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੰਜ ਨਾਸਕੀ ਵਿਅੰਜਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ:
   a. ਮਾਝੀ
   b. ਮਲਵਈ
   c. ਦੁਆਬੀ
   d. ਪੁਆਧੀ
4. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਨਮ-ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ:
   a. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
   b. ਹਿੰਦੀ
   c. 21
   d. 30
5. ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ:
   a. ਸਰਾਇਕੀ
   b. ਪੁਆਧੀ
   c. ਪੋਠੋਹਾਰੀ
   d. ਦੁਆਬੀ
6. ਹੇਠਾਂ ਕਿਹੜਾ ਲੋਕ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?
   ਵਹਿੰਗੀ ਉੱਤੇ ਵਹਿੰਗੀ ਆ ਰੱਬ ਸਾਨੂੰ ਧੀ ਵੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੀ ਆ:
   a. ਸੁਹਾਗ
   b. ਬੋਲੀ

c. ਛੰਦ
d. ਮਾਹੀਆ

7. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਚਰਖੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ?
a. ਚਰਮਖ
b. ਤਕਲਾ
c. ਢੋਲ
d. ਗੁੰਬੜ

8. ਵਾਗ ਫੜਾਈ ਦੀ ਰਸਮ..........ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?
a. ਭੂਆ
b. ਭੈਣਾਂ
c. ਭਰਜਾਈਆਂ
d. ਆਂਢਣਾਂ-ਗੁਆਂਢਣਾਂ

9. 689 ਵਿਚੋਂ ਜੇਕਰ 23 ਘਟਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ....ਬਚੇਗਾ:
a. 999
b. 666
c. 678
d. 698

10. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਨਾਲ ਹੈ?
a. ਅੱਸੂ-ਕੱਤਕ
b. ਜੇਠ-ਹਾੜ
c. ਚੇਤ-ਵਸਾਖ
d. ਸਾਉਣ-ਭਾਦੋਂ

11. ਗੜਵਾ ਜਾਂ ਕਮੰਡਲ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
a. ਗੜ੍ਹਆ
b. ਚਿਰਮਚੀ
c. ਬੱਠਲ
d. ਗੱਡ

12. ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਕੰਗਾਲ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਜੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
a. ਮਸਕੀਨ
b. ਦੁਹਾਜੂ
c. ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰ
d. ਬਦਕਿਸਮਤ

13. 'ਜਾਤ ਦੀ ਕੋਹੜ-ਕਿਰਲੀ ਸਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜੱਫੇ' ਅਖਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ?
a. ਕਿਸੇ ਨੀਵੇਂ ਬੰਦੇ ਦਾ ਔਕਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣਾ
b. ਵੱਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਛੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ
c. ਛੋਟੀ-ਵੱਡੀ ਜਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
d. ਛੋਟਾ ਬੰਦਾ ਛੇਤੀ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ

14. ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ?
   a. ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਵੀਰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਜਾਣਾ
   b. ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਵੀਰ, ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਜਾਣਾ"
   c. ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਵੀਰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਜਾਣਾ"
   d. ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਵੀਰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਛਕ ਕੇ ਜਾਣਾ"

15. 'ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਕਿਤਾਬ ਲੈਣ ਬਜ਼ਾਰ ਗਿਆ ਸੀ' ਵਾਕ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ:
   a. Gurvinder has gone to the market to buy a book.
   b. Gurvinder was gone to the market to buy a book.
   c. Gurvinder had gone to the market to buy a book.
   d. Gurvinder gone to the market to buy a book.

16. 'ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘਸੁੰਨ ਦੇ ਕੇ ਰੋਣਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:
   a. ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਉਣਾ
   b. ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਰੋਣਾ
   c. ਝੂਠਾ-ਮੂਠਾ ਰੋਣਾ
   d. ਸੱਚਾ ਬਣਨ ਲਈ ਰੋਣਾ

17. 'ਖੋਤੀ ਦਾ ਤਸੀਲੋਂ ਹੋ ਆਉਣ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:
   a. ਮੂਰਖ ਦਾ ਮੁਖੀ ਬਣ ਜਾਣਾ
   b. ਕੁਰਖ਼ਤ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਣਾ
   c. ਥੋੜੀ ਗੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ
   d. ਬੇਅਕਲ ਦਾ ਅਫ਼ਸਰ ਲੱਗ ਜਾਣਾ

18. 'ਗੁੰਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੰਘੀ ਫੇਰਨਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ:
   a. ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਜਾਉਣਾ
   b. ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਾਏ ਦਾ ਜਸ ਆਪ ਖੱਟਣਾ
   c. ਬੇਅਰਥ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
   d. ਸਿਰੇ ਦਾ ਨਕਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ

19. 'ਚੰਗਿਆੜਿਆ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨਕ ਪਛਾਣ ਹੈ:
   a. ਇਕਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
   b. ਬਹੁਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ
   c. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ
   d. ਬਹੁਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਪੁਲਿੰਗ

20. 'ਕਰਜ਼' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨਕ ਪਛਾਣ ਹੈ:
   a. ਇਕਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ
   b. ਬਹੁਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ
   c. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ
   d. ਬਹੁਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ

21. ਫ਼ੌਜ 'ਚੋਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਕੁਲਦੀਪ ਚੰਦ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਟਾਲੀਅਨ ਦੇ ਕਈ ਕਿੱਸੇ ਸੁਣਾਏ ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਇਕਵਓਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਨਾਂਵ ਆਏ ਹਨ?

a. ਪੰਜ
b. ਛੇ
c. ਸੱਤ
d. ਅੱਠ

22. ਪ੍ਰੇਮ, ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ, ਲੋਭ ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲ਼ੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਨਾਂਵ ਆਏ ਹਨ?

a. ਛੇ
b. ਸੱਤ
c. ਅੱਠ
d. ਨੌਂ

23. **'ਇੱਜੜ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨ ਪਛਾਣ:**

a. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਆਮ ਨਾਂਵ
b. ਬਹੁਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਇਕੱਠ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
c. ਇਕਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਆਮ ਨਾਂਵ
d. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਆਮ ਨਾਂਵ

24. **'ਡੋਲਚੀਆ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਕਰਨਕ ਪਛਾਣ ਹੈ:**

a. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਆਮ ਨਾਂਵ
b. ਬਹੁਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਵਸਤ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ
c. ਬਹੁਵਚਨ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਆਮ ਨਾਂਵ
d. ਇਕਵਚਨ ਪੁਲਿੰਗ ਭਾਵ ਵਾਚਕ ਨਾਂਵ

25. **ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣਗੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਰਾਇ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਨਿਸ਼ਚੇਵਾਚਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ।**

a. ਸਾਰੇ, ਆਪਣੀ
b. ਆਪੋ-ਆਪਣੀ, ਕੋਈ
c. ਕੋਈ, ਸਾਰੇ
d. ਕੋਈ, ਮੈਂ

26. **ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਠੱਗ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਇਸ ਨਾਂਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਕ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੰਬੰਧਵਾਚਕ ਅਤੇ ਅਨਿਸਚੇ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ?**

a. ਜਿਹੜਾ, ਕੋਈ
b. ਜਿਹੜਾ, ਠੱਗ
c. ਕੋਈ, ਉਸ
d. ਜਿਹੜਾ, ਨਾਲ

27. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਚੁਣੋ ਜੋ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਪੱਖੋ ਸਹੀ ਹੈ:
   a. ਰੱਬ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ
   b. ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰ ਹੈ
   c. ਤੇਰਾ ਕੋਟ ਬਹੁਤ ਸੁਹਣਾ ਹੈ
   d. ਰਵੀ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਹੈ

28. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਚੁਣੋ ਜੋ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਪੱਖੋ ਸਹੀ ਹੈ:
   a. ਗਾਂ ਘਾਹ ਚੁਗ ਰਹੀ ਹੈ
   b. ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਫੜ ਲਏ
   c. ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੈ
   d. ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਿਆ

29. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਅਪ' ਅਗੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਹੈ:
   a. ਅਪਣਾਉਣ
   b. ਅਪਰਾਧੀ
   c. ਅਪਜਸ
   d. ਅਪਵਿੱਤਰ

30. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਬੰਦ' ਪਿਛੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ:
   a. ਕਮਰਬੰਦ
   b. ਨਜ਼ਰਬੰਦ
   c. ਕਲਮਬੰਦ
   d. ਸੀਲਬੰਦ

31. "ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ" ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ:
   a. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   b. ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   d. ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

32. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ:
   a. 59 ਸ਼ਬਦ ਤੇ 57 ਸਲੋਕ
   b. 57 ਸ਼ਬਦ ਤੇ 59 ਸ਼ਬਦ
   c. 56 ਸ਼ਬਦ ਤੇ 59 ਸਲੋਕ
   d. 59 ਸ਼ਬਦ ਤੇ 59 ਸਲੋਕ

33. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਛੰਦ ਵਰਤਿਆ:
   a. ਦਵਇਆ
   b. ਨਿਸ਼ਾਨੀ
   c. ਸਿਰਖੰਡੀ
   d. ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਸਿਰਖੰਡੀ

34. 'ਬਦਸੂਰਤ, ਬਦਸ਼ਕਲ, ਕੋਝਾ, ਭੈੜਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਹੈ:
   a. ਬੇਅਕਲ
   b. ਕਰੂਪ
   c. ਸੁੰਦਰ
   d. ਹਸੀਨ
35. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ........ਅੰਕਤ ਹਨ:
   a. ਸ਼ਬਦ
   b. ਘੋੜੀਆਂ
   c. ਸਲੋਕ
   d. ਵਾਰਾਂ
36. 'ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ। ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ।' ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ:
   a. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   b. ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
37. ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ?
   a. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
   b. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਇ ਜੀ
38. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਅਰਥਹੀਣ ਇਕਾਈ ਹੈ:
   a. ਭਾਵੰਸ਼
   b. ਸ਼ਬਦ
   c. ਵਾਕ
   d. ਧੁਨੀ
39. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਪਾਂਕ ਹਨ:
   a. ਘ, ਧ, ਝ, ਭ, ਢ
   b. ਗ, ਰ, ਜ, ਕ, ਰ
   c. ਕ, ਰ, ਯ, ਚ, ਬ
   d. ਵ, ਮ, ਬ, ਗ, ਯ
40. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਖਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ:
   a. ਦੋ
   b. ਤਿੰਨ
   c. ਚਾਰ
   d. ਪੰਜ

41. 'ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ' ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਮਾਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ?

a. ਨਾਂਵ + ਨਾਵ

b. ਨਾਂਵ + ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

c. ਨਾਂਵ + ਕਿਰਿਆ ਜ਼ਲ ਕਿਰਿਆ

d. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ + ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ

42. 'ਝੂੰਮਰ' ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਜ਼ ਕਿਹੜਾ ਹੈ:

a. ਚਿਪਟਾ

b. ਖੜਤਾਲਾ

c. ਢੋਲ

d. ਅਲਗੋਜੇ

43. ਕਵਨੁ ਸੁ ਗੁਪਤਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ॥
ਕਵਨੁ ਸੁ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਜੁਗਤਾ॥
ਕਵਨੁ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥

ਸਤਰਾਂ ਕਿਸ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਹਨ:

a. ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ

b. ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ

c. ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟਿ

d. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ

44. Agonise ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ:

a. ਤਮਾਸ਼ਾ

b. ਤਾਲੀਆਂ

c. ਤਾੜਨਾ

d. ਤੜਫਾਉਣਾ

45. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਟੱਕ ਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ:

a. ਟੱਕ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ

b. ਟੱਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ

c. ਟੱਕ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਕਾਰਨ

d. ਟੱਕ ਪਹਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨ

46. ਬਿਕਰਮੀ ਸੰਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

a. ਇਸਵੀ ਸਾਲ ਤੋਂ 57 ਸਾਲ ਅੱਗੇ

b. ਇਸਵੀ ਸਾਲ ਤੋਂ 59 ਸਾਲ ਅੱਗੇ

c. ਇਸਵੀ ਸਾਲ ਤੋਂ 60 ਸਾਲ ਅੱਗੇ

d. ਇਸਵੀ ਸਾਲ ਤੋਂ 62 ਸਾਲ ਅੱਗੇ

47. ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਾਕ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਹੈ?

a. 'ਮੈਂ ਉਡੀਕਾ ਤੈਨੂੰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ? ਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਆਜੂੰ। ਸਤਿੰਦਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ।

b. 'ਮੈਂ ਉਡੀਕਾ ਤੈਨੂੰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ। ਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਆਜੂੰ। ਸਤਿੰਦਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ।

c. 'ਮੈਂ ਉਡੀਕਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ? "ਗਮਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। 'ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਆਜੂੰ।" ਸਤਿੰਦਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ।

d. 'ਮੈਂ ਉਡੀਕਾ ਤੈਨੂੰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ? ਗਮਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਆਜੂੰ।" ਸਤਿੰਦਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ।

48. **ਕਦੇ ਮਰ ਚਿੜੀਏ ਕਦੇ ਜਿਉ ਚਿੜੀਏ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ?**

a. ਚਮਤਕਾਰੀ ਹੋਣਾ

b. ਜਾਦੂ ਕਰਨਾ

c. ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ

d. ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਨਾ ਹੋਣਾ

49. **'ਗਰਬੜੇ' ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:**

a. ਮਾਝੇ ਵਿੱਚ

b. ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ

c. ਪੁਆਧ ਵਿੱਚ

d. ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ

50. **'ਜਿਊਣਾ ਮੌੜ' ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ-ਨਾਇਕ ਹੈ:**

a. ਮਾਝਾ

b. ਮਾਲਵਾ

c. ਪੁਆਧ

d. ਦੁਆਬਾ

ANSWER KEY

1.d	2.d	3.a	4.a	5.d	6.d	7.d	8.b	9.b	10.a
11.a	12.a	13.a	14.b	15.c	16.a	17.c	18.b	19.b	20.c
21.b	22.a	23.b	24.c	25.a	26.a	27.d	28.c	29.c	30.c
31.b	32.a	33.d	34.b	35.c	36.d	37.b	38.d	39.a	40.b
41.a	42.c	43.c	44.d	45.a	46.a	47.c	48.d	49.c	50.b

PSSSB Milk Recorder and Other Advt. 16/2022 Posts Punjabi Qualifying Paper Held on 20 May 2023

1. ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ?
   a. ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ
   b. ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ
   c. ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟਿ
   d. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ
2. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?
   a. ਲਹਿਣਾ ਜੀ
   b. ਜੈਤਾ ਜੀ
   c. ਜੇਠਾ ਜੀ
   d. ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ
3. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਹਨ?
   a. 5
   b. 11
   c. 26
   d. 24
4. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ?
   a. 29
   b. 15
   c. 21
   d. 30
5. ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜਿਆ ਲਗ ਜਲੰਨ॥ ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨ॥ ਆਖ ਕੇ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ?
   a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ
   b. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ
   c. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ
   d. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ

ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੰਕਲਪ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ?

a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
b. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
c. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ
d. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ?

a. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ
b. ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨਾਲ
c. ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨਾਲ
d. ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਨਾਲ

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੈ?

a. ਰੁੱਤ ਬਦਲਣ ਨਾਲ
b. ਸੁਭਾਅ ਬਦਲਣ ਨਾਲ
c. ਸਥਾਨ ਬਦਲਣ ਨਾਲ
d. ਨੀਅਤ ਬਦਲਣ ਨਾਲ

'ਗੁੜਤੀ ਦੇਣਾ' ਰਸਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ:

a. ਵਿਆਹ ਨਾਲ
b. ਜਨਮ ਨਾਲ
c. ਦੇਸ਼ ਨਾਲ
d. ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ

'ਭੈਣਾਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀਰ ਵਰਾਉਂਦੇ, ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ' ਲੋਕ ਗੀਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕਿਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

a. ਸੱਸ ਨੂੰਹ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ
b. ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ
c. ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ
d. ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ

ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕਦੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

a. ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ
b. ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ
c. ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ
d. ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ

ਬਦੀ ਉੱਤੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤਿਉਹਾਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?

a. ਦੁਸ਼ਹਿਰਾ
b. ਲੋਹੜੀ
c. ਮਾਘੀ
d. ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ

13. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ?
   a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
   b. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
   c. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
   d. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ

14. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਿੱਤ ਕਿਹੜੀ ਸੀ?
   a. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜਿੱਤ
   b. ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਜਿੱਤ
   c. ਭਸੀਨ ਦੀ ਜਿੱਤ
   d. ਕਸੂਰ ਦੀ ਜਿੱਤ

15. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਸ਼ਕ ਕੌਣ ਸੀ?
   a. ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ
   b. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
   c. ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ
   d. ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ

16. 'ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
   a. 1699
   b. 1666
   c. 1645
   d. 1655

17. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਸੀ?
   a. 5 ਸਾਲ
   b. 7 ਸਾਲ
   c. 9 ਸਾਲ
   d. 11 ਸਾਲ

18. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ?
   a. ਨਦੌਣ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ
   b. ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ
   c. ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ
   d. ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ

19. ਜਿਹਨਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਪੌਣਧਾਰਾ ਮੂੰਹ ਪੋਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਉਚਾਰਨ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਆਂਸ਼ਿਕ ਜਾਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋਕੀ ਜਾਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
   a. ਸਵਰ
   b. ਵਿਅੰਜਨ
   c. ਉਪ ਭਾਸ਼ਾ
   d. ਟਕਸਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ

20. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਕਿਹੜੇ ਹਨ?
a. ਯ ਰ ਵ
b. ਪ ਲ ਫ
c. ਹ ਵ ਰ
d. ੳ ਅ ੲ

21. ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਆਕਰਿਕ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
a. ਵਾਕ
b. ਉਪਵਾਕ
c. ਭਾਵੰਸ਼
d. ਕਿਰਿਆ

22. ਆਰਥੋਗਰਾਫੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ:
a. ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਉਪਭਾਸ਼ਾ
b. ਕਿਰਿਆ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
c. ਨਾਂਵ ਤੇ ਪੜਨਾਂਵ
d. ਲਿੱਪੀ ਅਤੇ ਉਚਾਰਨ

23. ਟ, ਠ, ਡ ਧੁਨੀਆਂ ਕਿਹੜੇ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ?
a. ਦੰਤੀ
b. ਤਾਲਵੀ
c. ਉਲਟਜੀਭੀ
d. ਹੋਠੀ

24. ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਆਚਰਣ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?
a. ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ
b. ਵਿਅਕਤੀਤਵ
c. ਚਰਿੱਤਰ
d. ਅਨਾਚਾਰ

25. 'ਉਦਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
a. ਆਲਸੀ
b. ਨਿਕੰਮਾ
c. ਉਪਰਾਲਾ
d. ਨਿਖੱਟੂ

26. 'ਗੈਰਤ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
a. ਬੇਗੈਰਤ
b. ਅਣਖ
c. ਗੁਲਾਮ
d. ਲਾਹਣਤ

27. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਪਰਮਾਤਮਾ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?
a. ਅੱਲਾਹ
b. ਰੱਬ

c. ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ
d. ਆਤਮਾ

28. **ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਅਮਨ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?**
a. ਸ਼ਾਂਤੀ
b. ਚੈਨ
c. ਅਸ਼ਾਂਤੀ
d. ਟਿਕਾਅ

29. **ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਜ਼ੁਲਮ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?**
a. ਅੱਤਿਆਚਾਰ
b. ਕਹਿਰ
c. ਸਿਤਮ
d. ਦਇਆ

30. **ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ 'ਸਤਿਕਾਰ' ਦਾ ਸਮਾਨਆਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੈ?**
a. ਆਦਰ
b. ਇੱਜਤ
c. ਵਡਿਆਈ
d. ਨਿਰਾਦਰ

31. **ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
a. ਜਫਰ ਜਾਲਣਾ
b. ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲਣਾ
c. ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਮੱਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣਾ
d. ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੇ ਲੂਣ ਛਿੜਕਣਾ

32. **ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੰਨਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?**
a. ਸਿਰ ਤੇ ਬੈਠਣਾ
b. ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ
c. ਸਿਰ ਫੇਰਨਾ
d. ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣਾ

33. **'ਹੱਥ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਹੋਣਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ:**
a. ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋਣਾ
b. ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣਾ
c. ਹੁਨਰਮੰਦ ਹੋਣਾ
d. ਆਲਸੀ ਹੋਣਾ

34. **'ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ?**
a. ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ
b. ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ
c. ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣੀ
d. ਬੇਪੱਤੀ ਕਰਨੀ

35. 'ਸੱਤੀ ਕੱਪੜੀ ਅੱਗ ਲੱਗਣਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ:
a. ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ
b. ਬਹੁਤ ਬੇਆਰਾਮ ਹੋਣਾ
c. ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣਾ
d. ਬਹੁਤ ਡਰ ਜਾਣਾ

36. ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ:
a. ਪੰਜਾਬਣ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਗਿਨਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ ਦੀ ਤਾਂ ਗਿਨਤੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।
b. ਪੰਜਾਬਣ ਦੇ ਗੈਹਣੇ ਗਿਣਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ ਦੀ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।
c. ਪੰਜਾਬਣ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਗਿਣਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ ਦੀ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।
d. ਪੰਜਾਬਣ ਦੇ ਗਿਹਣੇ ਗਿਣਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ ਦੀ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।

37. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣੋ:
a. ਸ਼ਹਿਰ
b. ਕੈਹਰ
c. ਨੈਹਿਰ
d. ਜੈਹਰ

38. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
a. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਜੇ ਹੋਏ ਹਨ
b. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਯਾਰੀ ਵਿਚ ਰੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ
c. ਵਦਿਆਰਥੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ
d. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ

39. ਸੁੰਦਰ, ਤੇਜ਼, ਹੋਲੀ, ਕਾਲਾ, ਗੋਰਾ ਕੀ ਹਨ?
a. ਨਾਂਵ
b. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
c. ਯੋਜਕ
d. ਸਬੰਧਕ

40. **"Nau Nihal Singh proved strong and competent ruler"** ਦਾ ਸਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
a. ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ।
b. ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ।
c. ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ।
d. ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ।

41. **'Wonderful'** ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
a. ਸੋਹਣਾ
b. ਸ਼ਾਨਦਾਰ
c. ਮਹਿੰਗਾ
d. ਪਿਆਰਾ

42. 'ਕਰਨਲ' ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ?
 a. Colonial
 b. Colonel
 c. Conrail
 d. Carnal

43. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
 a. ਮਾਝੀ
 b. ਮਲਵਈ
 c. ਦੁਆਬੀ
 d. ਪੁਆਧੀ

44. ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਆਕਰਨਿਕ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
 a. ਧੁਨੀ
 b. ਸ਼ਬਦ
 c. ਵਾਕ
 d. ਨਾਂਵ

45. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
 a. ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 b. ਬੱਚਾ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 c. ਉਹ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬ ਪੜਨ ਲੱਗ ਪਿਆ
 d. ਸੋਹਣ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਬਿਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ

46. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਰੂਪ ਬਦਲੇ ਤੋਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
 a. ਤਤਸਮ
 b. ਤਤਭਵ
 c. ਸਾਰਥਕ
 d. ਨਿਰਾਰਥਕ

47. ਨਾਂਵ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
 a. ਕਿਰਿਆ
 b. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
 c. ਯੋਜਕ
 d. ਪੜਨਾਂਵ

48. ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤਹਿ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਖਾਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
 a. ਖੰਡ ਖੰਡ ਆਖਿਆ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
 b. ਪਾਪ ਦੀ ਬੇੜੀ ਭਰ ਕੇ ਡੁੱਬਦੀ ਹੈ
 c. ਟੋਭੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਡੱਡੂ
 d. ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਦਿਖਾਣ ਦੇ ਹੋਰ

49. ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਅਖਾਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
a. ਭੱਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
b. ਧੋਬੀ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ
c. ਜੱਟ ਮਚਲਾ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਚੋਰ
d. ਜਿਹੜੇ ਗਰਜਦੇ ਨੇ ਉਹ ਬਰਸਦੇ ਨਹੀਂ

50. 'ਜੋ ਸੁੱਖ ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ, ਉਹ ਨਾ ਬਲਖ ਨਾ ਬੁਖਾਰੇ' ਅਖਾਣ ਕੀ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?
a. ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਰਗਾ ਆਰਾਮ ਤੇ ਅਨੰਦ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
b. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
c. ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਠ ਵਿਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
d. ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ANSWER KEY

1.b	2.a	3.d	4.b	5.c	6.d	7.a	8.a	9.b	10.c
11.b	12.a	13.b	14.b	15.d	16.a	17.c	18.d	19.b	20.c
21.a	22.d	23.c	24.d	25.c	26.b	27.d	28.c	29.d	30.d
31.c	32.b	33.a	34.a	35.c	36.c	37.a	38.d	39.b	40.a
41.b	42.b	43.a	44.c	45.c	46.a	47.d	48.b	49.a	50.a

PSSSB Restorer and Laboratory Assistant (Agriculture) (Advt. 16 & 18/2022) Punjabi Qualifying Paper Held on 13 May 2023

1. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ?
   a. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁੱਤ ਅਤੇ ਰਾਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
   b. ਬਸੰਤ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਘੜੀ ਲੋਕ-ਧੁਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
   c. ਬਸੰਤੀ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
   d. ਬਸੰਤ ਨਗਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ
2. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਜੁਲੀਆਂ ਉਹ ਕਾਵਿ ਭੇਦ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ
   a. ਅਰਜੋਈ ਦੀ ਧੁਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
   b. ਬਿਰਹੋਂਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
   c. ਬੀਰ ਰਸ ਮੁੱਖ ਰਸ ਵਜੋਂ
   d. 15 ਥਿਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
3. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਪੁਸਤਕ 'ਕਤਕ ਕਿ ਵਿਸਾਖ' ਦਾ ਕਰਤਾ ਕੌਣ ਹੈ?
   a. ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ
   b. ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ
   c. ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਰੋਤਮ
   d. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ
4. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਦਿਨ ਰੈਣਿ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤੀ?
   a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   b. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
5. ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਉਤਾਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
   a. ਜਨਮ, ਜਿਉਣ, ਮਰਨ
   b. ਸੌਣ, ਜਾਗਣ, ਚਲਣ
   c. ਰਜ ਤਮ ਸਤ
   d. ਚੋਣ, ਹੱਸਣ, ਖੇਡਣ

6. ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਟਿੱਪਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ 18 ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹਨ। ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ 'ਚੋਂ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਵਜੋਂ ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ?
   a. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   b. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

7. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ 'ਘੋੜੀਆਂ' ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?
   a. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ
   b. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
   c. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ
   d. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

8. ਮੂਸੇ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਿਸ ਵਾਰ ਨਾਲ ਹੈ।
   a. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ
   b. ਵਡਹੰਸ ਦੀ ਵਾਰ
   c. ਕਾਨੜਾ ਦੀ ਵਾਰ
   d. ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ

9. ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਹੈ:
   a. ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
   b. ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
   c. ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ
   d. ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ

10. ਮਾਖੋਵਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਨਾਮ ਸੀ
   a. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
   b. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
   c. ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ
   d. ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

11. ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?
   a. 26 ਦਸੰਬਰ 1899
   b. 26 ਸਤੰਬਰ 1898
   c. 26 ਦਸੰਬਰ 1898
   d. 26 ਨਵੰਬਰ 19899

12. ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਕਿਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ?
   a. ਜਮਰੌਦ
   b. ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ
   c. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
   d. ਪਿਸ਼ਾਵਰ

13. ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਕਿਹੜੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਬਾਨੀ ਸੀ?
   a. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ
   b. ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਮਿਸਲ
   c. ਡੱਲੇਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ
   d. ਫੂਲਕੀਆ ਮਿਸਲ

14. ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?
   a. 1905 ਈ.
   b. 1907 ਈ.
   c. 1911 ਈ.
   d. 1913 ਈ.

15. ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਕਿਸ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ?
   a. ਬਾਬਰ
   b. ਹਮਾਯੂੰ
   c. ਅਕਬਰ
   d. ਜਹਾਂਗੀਰ

16. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਮੇਲਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਸਤਰੀਆਂ/ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:
   a. ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ
   b. ਤੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ
   c. ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ
   d. ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਮੇਲਾ

17. ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਕਿਸ ਲੜਾਈ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ?
   a. ਜਮਰੌਦ
   b. ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ
   c. ਲਾਹੌਰ
   d. ਪਿਸ਼ਾਵਰ

18. ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ?
   a. 1716, ਗੁਰਦਾਸ ਨੰਗਲ
   b. 1746, ਕਾਹਨੂੰਵਾਨ
   c. 1762, ਕੁੱਪ-ਰਹੀੜਾ
   d. 1848, ਰਾਮਨਗਰ

19. ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਬਰ ਕਿੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ?
   a. ਕਸੂਰ
   b. ਮੁਲਤਾਨ
   c. ਜੰਡਿਆਲਾ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ
   d. ਲਾਹੌਰ

20. ਜਦੋਂ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:
   a. ਕਰਿਓਲ ਭਾਸ਼ਾ
   b. ਉਪ-ਭਾਸ਼ਾ

c. ਪਿਜਿਨ ਭਾਸ਼ਾ
d. ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਸ਼ਾ

21. **ਜਾਗਰਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?**
a. ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ
b. ਇਲਾਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ
c. ਕਿੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ
d. ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ

22. **ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੁੱਠੇ ਕਾਮੇ (" ") ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?**
a. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂਵ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ
b. ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ
c. ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ
d. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਦਰਸਾਉਣ ਵੇਲੇ

23. **ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ ਛੁੱਟ ਮਰੋੜੀ (') ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?**
a. ਅੱਖਰ ਲੋਪ ਦੇ ਸੂਚਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ
b. ਅਰਧ ਅੱਖਰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ
c. ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ ਲਈ
d. ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂਵ ਲਿਖਣ ਲਈ

24. **'ਅਣਖੀਲਾ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਿਛੇਤਰ ਦੱਸੋ:**
a. ਲਾ
b. ਈਲਾ
c. ਖੀਲਾ
d. ਅਣ

25. **'ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਲੱਕੜ ਚੀਰਦਾ ਹੈ' ਵਿਚ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ:**
a. ਅਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
b. ਸਕਰਮਕ ਕਿਰਿਆ
c. ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ
d. ਪ੍ਰੇਰਨਾਰਥਕ ਕਿਰਿਆ

26. **ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?**
a. ਕਾਵ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ
b. ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸਤਰ
c. ਕਾਵਿ-ਸਾਸ਼ਤਰ
d. ਕਾਵਿ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ

27. **ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਵਾਕ ਵਿਚ 'ਰਿਹਾ' ਕੀ ਹੈ?**
a. ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
b. ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ
c. ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ
d. ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ

28. ਮਿੱਥ ਤੇ ਦੰਤ ਕਥਾ ਵਿਚ ਵੱਖਰਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ
a. ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤ
b. ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਵਰਣਨ
c. ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ
d. ਲੌਕਿਕ ਅਤੇ ਪਰਲੌਕਿਕ

29. ਛੰਦ ਪਰਾਗੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ:
a. ਧੰਲ, ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ
b. ਲਿਆਕਤ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਰਖ ਨਾਲ
c. ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ
d. ਤੂੰ-ਤੂੰ, ਮੈਂ-ਮੈਂ ਨਾਲ

30. 'ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਵਿਰੋਧਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧੀ ਸਹੀ ਚੋਣ?
a. ਕ੍ਰਿਤੰਗ
b. ਪਵਿੱਤਰ
c. ਸਚਿਆਰ
d. ਸੰਤ

31. 'ਵਿੱਥ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ?
a. ਡੂੰਘਾ
b. ਫ਼ਰਕ
c. ਨਵੇਕਲਾ
d. ਮੌਲਿਕ

32. 'ਧੁੜਕੂ ਲੱਗਣਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ:
a. ਗੁੱਸਾ ਆਉਣਾ
b. ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਣੀ
c. ਕਾਂਬਾ ਚੜ੍ਹਨਾ
d. ਪਾਲ਼ਾ ਲੱਗਣਾ

33. 'ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ' ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ:
a. ਪਾਣੀ ਸੰਭਾਲਣਾ
b. ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨਾ
c. ਬੇਵਸ ਹੋਣਾ
d. ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਕਰਨੀ

34. ਕਿਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਬੰਧ 'ਬੇ' ਅਗੇਤਰ ਨਾਲ ਹੈ?
a. ਬੇਅਕਲ
b. ਬੇਲੀ
c. ਬੇਰ
d. ਬੇੜੀਆਂ

35. 'ਨਿੰਦਾ' ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:
a. ਚੁਗਲੀ
b. ਉਸਤਤ
c. ਕੋਸਣਾ
d. ਚੁਟਕਲਾ

36. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਿਕਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:
   a. ਸਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
   b. ਬਹੁ ਅਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
   c. ਨਿਰਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ
   d. ਸਮਧੁਨੀ ਸ਼ਬਦ
37. ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ:
   a. ਵੋਹਟੀ
   b. ਵਹੋਟੀ
   c. ਵਹੁਟੀ
   d. ਵੁਹਟੀ
38. 'ਬੱਚੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ' ਵਾਕ ਵਿਚ 'ਰਹੇ' ਕੀ ਹੈ?
   a. ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ
   b. ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਿਆ
   c. ਮੁੱਖ ਕਿਰਿਆ
   d. ਸੰਚਾਲਕ ਕਿਰਿਆ
39. 'ਮੈਂ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਛੱਡਣ ਗਿਆ' ਵਾਕ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਹੈ:
   a. ਨਿੱਜ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
   b. ਪੁਰਖ ਵਾਚਕ ਪੜਨਾਂਵ
   c. ਸਬੰਧਵਾਚੀ ਪੜਨਾਂਵ
   d. ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਕ ਪੜਨਾਂਵ
40. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ 'Unsubmissive' ਦਾ ਸਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਦਲ ਹੈ:
   a. ਨਰਮਾਈ ਵਾਲਾ
   b. ਝਗੜਾਲੂ
   c. ਦਿਆਲੂ
   d. ਆਕੀ
41. ਅੰਕ 59 ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਰੂਪ ਹੈ:
   a. ਉਣੰਜਾ
   b. ਉਨੱਤਰ
   c. ਉਨਾਸੀ
   d. ਉਨਾਹਟ
42. ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਜੁੱਟ ਹੈ:
   a. ਦੀਵਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਲੀ
   b. ਬਸੰਤ-ਪੰਚਮੀ ਅਤੇ ਲੋਹੜੀ
   c. ਦੁਸ਼ਹਿਰਾ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ
   d. ਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਘੀ
43. ਨਿੱਕੀਆਂ ਬਾਲੜੀਆਂ ਲਈ ਲੋਕ ਗੀਤ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ:
   a. ਸੁਹਾਗ
   b. ਮਾਹੀਆ

c. ਕਿੱਕਲੀ
d. ਟੱਪੇ

44. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ 'legend' ਦਾ ਸਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ:
a. ਪਰੀ ਕਥਾ
b. ਨੀਤੀ ਕਥਾ
c. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ
d. ਦੰਦ ਕਥਾ

45. ਝੂੰਮਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਖਿੱਤੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਹੈ?
a. ਮਾਝਾ
b. ਨੀਲੀ ਬਾਰ
c. ਸਾਂਦਲ-ਬਾਰ
d. ਗੰਜੀ-ਬਾਰ

46. 'ਰੂਪ-ਬਸੰਤ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰ ਹੈ:
a. ਸਿਆਲਕੋਟ
b. ਸਾਂਦਲ-ਬਾਰ
c. ਸੰਗਲਾਦੀਪ
d. ਮੁਲਤਾਨ

47. ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ ਪੁਲਿੰਗ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਦੋਨਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
a. ਕੁਰਸੀ
b. ਮੇਜ਼
c. ਰੱਸਾ
d. ਮੰਗੇਤਰ

48. 'ਪਤਿਅਹੁਰਾ' ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਹੈ:
a. ਪਤੀਸ
b. ਪਤਿਅਹੁਰੀ
c. ਫਫੇਹਸ
d. ਮਮੇਹਸ

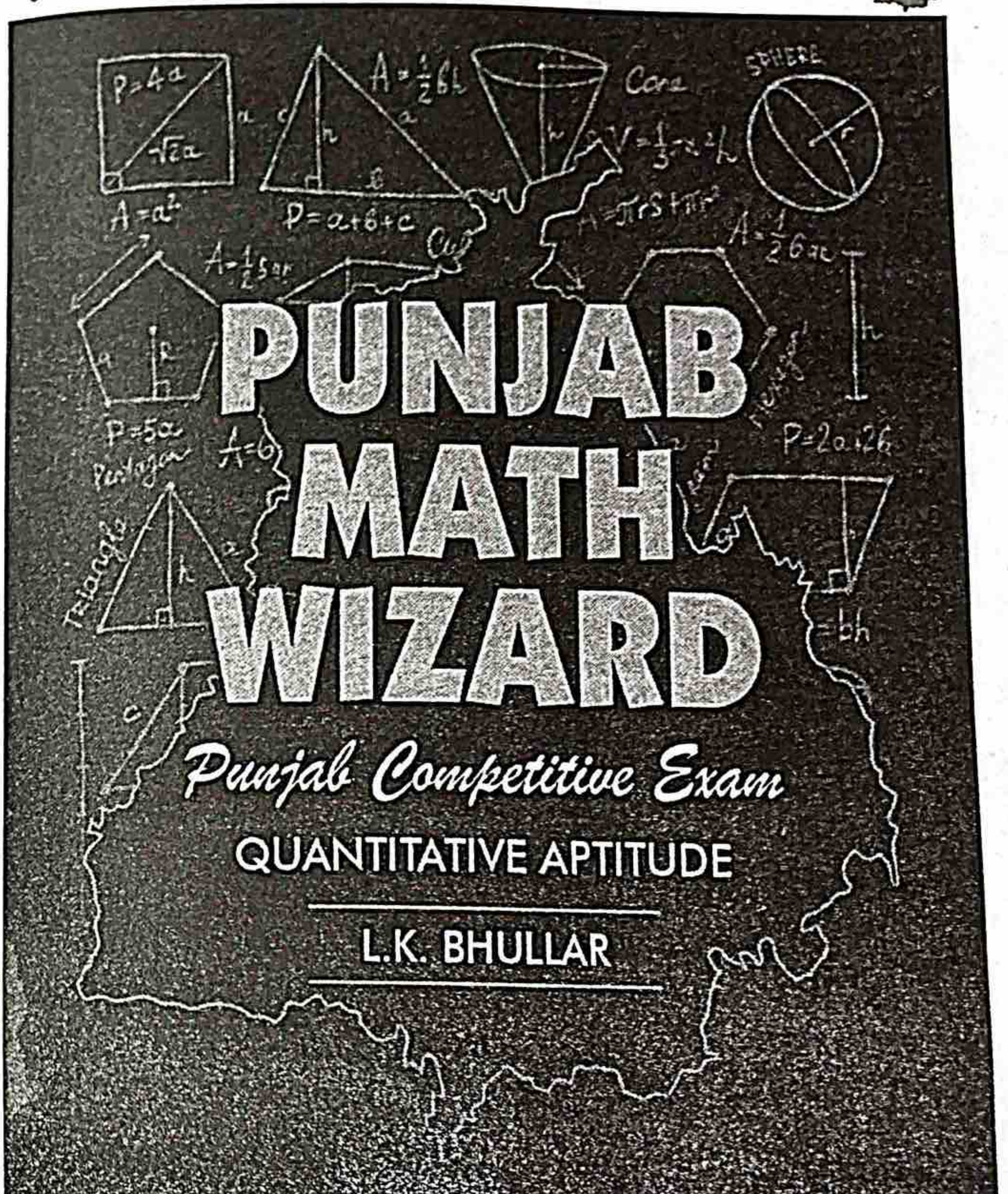
49. ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ:
a. ਕੁਦਰਤੀ
b. ਨਿਆਇਯੁਕਤ
c. ਵਿਆਕਰਨਕ
d. ਆਪਹੁਦਰਾ

50. ਰੌਸ਼ਨੀਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ?
a. ਪੀਰ ਮੋਹਕਮਦੀਨ
b. ਸ਼ੀਤਲਾ ਮਾਤਾ
c. ਸਖੀ ਸਰਵਰ
d. ਗੁੱਗਾ ਪੀਰ

ANSWER KEY

1. a	2. a	3. b	4. d	5. c	6. b	7.a	8. c	9. a	10. d
11. a	12. b	13. c	14. d	15. c	16. b	17. a	18. c	19. c	20. c
21. c	22. c	23. a	24. b	25. b	26. b	27. d	28. c	29. b	30. a
31. b	32. b	33. d	34. a	35. b	36. a	37. c	38. d	39. a	40. d
41. d	42. a	43. c	44. d	45. c	46. c	47. d	48. a	49. d	50. a

NOTES

PUNJAB
MATH
WIZARD
Punjab Competitive Exam
QUANTITATIVE APTITUDE
L.K. BHULLAR
PSSSB EXAMS • PPSC EXAMS • TCS EXAMS
Also helpful for the Banking Exams (IBPS, Cooperative Banks, PNB etc)
SSC Exams (CGL, CHSL, MTS, GD etc.)